Méray Tibor

koreai jelentés

Szikra

PRIMA

MÉRAY TIBOR

KOREAI JELENTÉS

EGYETEMI NYOMDA

Minőségileg rendben

Ellenőrizte:
1

SZIKRA

BUDAPEST 1953

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

A JALUTÓL PHENJANIG

A JALU FOLYÓ FÖLÖTT sűrű köd ül. A felkelő nap sugarai sem tudnak áthatolni rajta, megelégednek azzal, hogy komor szürkeségét ezüstössé oldják.

Messziről olyan a folyó, mintha aludnék a vastag ködpaplan alatt és még a reggel sem tudná felébreszteni.

Dehogy kell azt ébreszteni! Nem alszik, nem aludt az éjszaka sem, s úgy fest: még jó néhány napig nem tér nyugovóra. Haragosan, megáradva, zúgva hömpölygeti rengeteg vizét a széles mederben, amely itt, Andun és Szinidzsu között majd kétszerakkora ágyat kínál neki pihenésül, mint Buda és Pest partjai a Dunának.

A motoros komp morogva birkózik az árral, konokul s kitartóan szeli a vizet, s mi összehúzott szemmel állunk a felugráló vízcseppek hűs permetezésében és figyeljük: vajjon sikerül-e átvágnunk a folyón.

Előző este nem sikerült. Alkonytájban indultunk neki, a kínai partról egy csapat önkéntes pattogó dala kísért el az útra: „Hejlalalalla — hejlalala . . ." Símán, pöfögve szaladt a komp a vízen, nem is gondoltunk arra, hogy valami baj történhet. Már a túlsó part közelében voltunk, amikor a folyó váratlanul, mintha csak erejét fitogtatná, pördített egyet a mi könnyű kis faalkotmányunkon, a hajósok még észbe sem kaptak, és máris a folyó közepén jártunk. Jártunk? — dehogyis: sodródtunk — sodort, sodort a víz lefelé, mint valami törékeny faágacskát. Lihegő, rövid vezényszavak röpködtek, a kínai legények megpróbáltak úrrá lenni a helyzeten, de a folyó sustorogva gúnyolt minden emberi próbálkozást. Rohant, zúdult velünk a víz, őrjöngve, győzelmes ragadozóként vitte zsákmányát a tenger felé.

Hosszú kilométereken vergődtünk tehetetlenül. Leszállt az éjszaka, kormos feketeség takarta a koreai és a kínai

partot, a messzeségből és egyre távolodón kis villanások cikáztak az éjben: a sérült jalui hidat javították, a hegesztőpisztolyok fénye intett utánunk mind elhalóbban.

Öten voltunk magyarok a kompon, a phenjani követ, egy követségi tisztviselő és a követség gépkocsivezetője, egy külügyminisztériumi futár és jómagam. Pekingben találkoztam össze a többiekkel, s örültem, hogy nem kell egyedül nekivágnom az útnak.

Szótlanul álltunk a fapallón, a dohányosok nagy üggyelbajjal rágyujtottak egy-egy cigarettára. Csend volt, csak a külügyi futár sóhajtott fel olykor-olykor: „Ebből baj lesz! Ebből nagy baj lesz!"

Alacsony, kerek, kövér férfi volt, már nem fiatal ember, semmiképpen sem volt ínyére, s nem is volt neki való a koreai utazás. Már előző éjjel, Andunban, amikor egyízben megfújták a légiriadót, kiugrott az ágyból, s az ilyen dolgokban tapasztaltabb követségiek alig tudták lebeszélni arról, hogy az óvóhelyre ne menjen. Azzal „nyugtatgatták": ráér majd akkor, ha már a bombák potyognak.

A bombázás elmaradt, de a futár felborzolt idegei már nem csitultak el többé. Komor jóslatai végigkísértek minket egész utunkon.

Az esti átkelésnek az lett a vége, hogy — szerencsénkre — zátonyra futottunk. A szerencsét tetézte az is, hogy a zátony homokos, nádas földdarabka volt, s így se a komp nem kapott léket, se a motornak nem történt semmi baja. A zátonyról azután gyorssiklású halászbárkák gazdái segítettek le minket, akik a komp hajósainak a puskalövéseire siettek mentésünkre. Tőlük tudtuk meg, hogy a víz visszasodorta kompunkat — a kínai part közelébe. Mivelhogy a motor épségben maradt, nekivágtunk lassan, nagyon lassan a víznek, felfelé, ár ellenében, s vagy tizenöt kilométert megtéve sikerrel elértük azt a helyet, ahonnan elindultunk.

Akkor már jóval közelebb volt a napkelte, mint a napnyugta, egy órácskát pihentünk az anduni szállodában, s így került sor azután a másodszori nekirugaszkodásra.

A komp most nem hagyta magát. Olyan élesen hasított bele a zúduló víztömegbe, mintha sebet akarna verni rajta, mintha így akarna bosszút állni az éjszakai legyőzetéséért. Egy negyedóra sem telt belé, és a köd szürke fátyla alól fekete

vonal bontakozott ki, s azután a kutató szem csónakokba, bárkákba, vitorlásokba ütközött: ez már a kikötő.

Most már nyugodtan, fölényes biztonsággal siklik oda viharvert kompunk a fövenyes parthoz. Egy ugrás a komp ágaskodó széléről és a földön vagyunk.

Koreai földön.

Ez a föld csakolyan, mint a többi. Itt a folyóparton homokos-nedves is, süppeteg, nincs benne semmi különleges. Mi szorítja úgy össze mégis a torkot, mi markol a szívbe ebben a pillanatban? Miért tolul fel az agyba — hiszen nem is erről a földről, nem is erről a korról, nem is erről a népről zeng — a Vörösmarty-vers: „Ez a föld, melyen annyiszor apáid vére folyt" és „Szabadság, itten hordozák véres zászlóidat" . . .?

AZ ÚTLEVÉLVIZSGÁLAT ott bonyolódik le a parton, percek alatt. Szinidzsu népi bizottságának elnöke, egy félkarú, középkorú, mindig mosolygó ember ugyancsak ott vár minket. A követet jól ismeri: néhány hete együtt búcsúztatták itt azt a kétszáz kis árvagyereket, akik most nálunk, Magyarországon találtak új otthont. Egyébként fél éjszaka itt lesett minket, aggódva, s hajnal óta megint itt áll a parton, miértünk.

Néhány perces autóút visz be a városba. Mohón figyelek az ablakon át: sok rom, kiégett házak, füsttelen gyárkémények, feltépett kövezet — ezek az első képek. Mégsem lehet azt mondani, hogy itt teljes a pusztítás. Megtudom később: ez a romokkal sebzett város egyike a legépebbeknek, talán a legépebb egész Koreában.

— Hány lakos volt itt a háború előtt?

— Százharmincezer — mondja az elnök.

— S most?

— Kilencvenezer. A többiek a falvakba költöztek vagy katonák.

— Hány halott?

— Ötezer.

Akkora város, mint Szeged. És egy esztendő alatt otezer polgári lakosát gyilkolták le a bombák.

Az elnök tud valamicskét angolul és németül. Kínában járta az iskoláit, és mielőtt egyetemre került volna, valamiféle előkészítő tanfolyamot végzett, ott tanulta ezt a keveset.

Ami engem most legsürgősebben érdekel — s erről faggatom leginkább —: mi ujság Keszonban a fegyverszüneti tárgyalásokon? Az én küldetésem az, hogy a tárgyalásokról tudósítsam a *Szabad Nép*-et. Amikor útnak indultam hazulról, a megbeszélések már két hete tartottak. Mindenki, s én is tele voltunk bizakodással. „Siess — mondogatták nekem barátok, elvtársak —, mire odaérsz, alá is írják a fegyverszünetet." Sietve, szinte megállás nélkül tettem meg a tizenkétezer kilométeres utat, olyan naivitással, ami most, ennyi idő s ilyen események multával nevetségesnek is tűnhet — én mégsem tudok nevetni rajta. Egyre azt kívántam: legalább az aláírásnál ott legyek.

— A demarkációs vonalról tárgyalnak — mondja az elnök.

Augusztus kilencedike van. Egy nap híján egy hónapja, hogy a tárgyalások megkezdődtek. Már legalább két hete a demarkációs vonalról tárgyalnak. Úgy látszik, mégsem megy olyan gyorsan. Mondom is az elnöknek, ő csak mosolyog. Van valami furcsa, kesernyés a mosolyában.

A soffőrünk mindenáron indulni akar, de barátaink csak estefelé engednek el minket. „Veszélyes a nappali út — mondják. — A repülőgépek . . ." Még azt sem hagyják, hogy a szinidzsu—phenjani főútvonalon menjünk. Erősködnek, hogy ez az út rossz, az utóbbi napokban a bombák nagyon megrongálták, azután óriási esőzések is voltak — ezért olyan vad a Jalu-folyó is —, bajok vannak a hidakkal, semmiképpen se menjünk arra. Tudjuk, hogy amit mondanak, mind igaz, a bombázások is, az esőzések is, de tudjuk: a legfőbb ok, a kimondatlan, mégis más. A főútvonal veszélyesebb, állandó támadások alatt áll, ezért tanácsolnak, majdhogynem tiltanak el róla. Attól az első perctől, hogy koreai földre értem, mindvégig, hosszú hónapokon át elkísért, szakadatlanul és sohasem lankadóan, engem és minden magyart és minden külföldit valami végtelen nagy gondosság, amivel az életünkre, a jólétünkre vigyáztak. Tapintattal, s ha kellett, eréllyel, mosolyogva s olykor zsörtölődve, barátian és telve önfeláldozással, mindig az sugárzott ki a velünk dolgozó, épségünkre őrködő koreaiakból, miniszterekből és soffőrökből, tolmácsokból és katonákból: „Az nem baj, ha mibelénk belénkcsap a mennykő, csak nektek, vendégeinknek, barátainknak ne legyen semmi bajotok, semmiben hiányotok."

Most is, a szinidzsui irodahelyiségben egy térképet terítenek elénk, s megmutatnak egy mellékutat: a főúttól jóval keletre fut, s jókora kerülővel érkezik Phenjanba. A soffőrünk szívja is a fogát, de hiába, a mosolygó, félkarú elnökkel nem lehet alkudozni.

Egyszerre vesz búcsút a nap a távoli hegyektől, s mi szinidzsui barátainktól. Pihenten indulunk, aludtunk is egy sort, ruganyos vaságyakon, a Jalu-elmosta éjszakai álmunk pótlására. Jó, ha az ember mindjárt az elején megszokja: Koreában akkor alszik, amikor a körülmények megengedik. Este kezd neki vagy délben, tíz órát szuszog egyfolytában vagy röpke félórácskát, csupasz földön vagy paplanos ágyban, összezsúfoltan vagy egyedül — mindig a szigorú parancsnokok: a körülmények döntik el. Előre számítgatni nehéz, gyakori a meglepetés, kellemes és kellemetlen egyaránt.

Mi is úgy számítottuk: másnap reggelre már Phenjanban leszünk. Az egész út alig több háromszáz kilométernél. A terepszínű Pobeda is olyan fürgén iramodott neki, mintha Phenjanig meg sem akarna állni. Pedig de sokszor megállt még addig.

VAN EGY SZŰKEN MÉRT ÓRA a naplemente és a sotétség beállta között: ilyenkor népesülnek be leginkább Korea országútjai. Ilyenkor van a „váltás" az amerikai légihaderőnél: a nappali gépek visszatérnek (már amelyik visszatér) és az éjszakaiak elindulnak Japánból. Amellett, ha akad is kószáló gép, ilyenkor lehet látni a legkevésbbé a levegőből: mi történik a földön, s ugyanakkor — autósnak, kocsihajtónak, gyalogosnak még „nappal" van, nem kell lassítva haladnia, mint éjszaka. Ez a legbiztonságosabb óra.

Ennek a szürkületi órának meghitt keretében tűntek elém azok a képek, amelyekről úgy szoktak beszámolni: „igazi koreai" jelenségek. Olyan rezzenetnyi pontossággal semmit sem rögzít az emlékezet, mint az első benyomásokat, az első képeket.

Ezer és ezer koreai asszonyt láttam később hátán gyerekkel és fején csomaggal, mégis ha arra gondolok, hogy a koreai nők hátukon hordják kicsinyeiket, s fejükön a batyujukat, annak a fiatal, pirospozsgás arcú asszonynak a képe villan elém, akit *akkor* láttam, abban az első alkonyi órában. Rózsaszín kendővel kötötte hátára az apróságot, a gyerek

aludt, s feje kissé oldalt biccent, az asszony pedig kíváncsi szemmel fordult meg az autó után, s oly hirtelen, hogy a gyerek felrezzent, én meg felszisszentem: nem esik-e le fejéről a billegő batyu. Nem esett. Oly ügyesen hordják fejukön a nagy súlyokat, tizenöt-húsz kilót is nem egyszer, mint a mi lányaink az üvegtánc pörgésében a kis butelkákat.

Ha arról kerül a beszéd baráti korben, most két esztendő multán, hogy a koreai hatvanévesek és az annál öregebbek fekete sapkát hordanak a fejukon, valami filcféle anyagból, amely alul rátapad a fejre, s felül elkeskenyedik —, akkor az az öreg tűnik elém, akit ott, az estéli homályban láttam: igen magas, sovány férfi volt, igen ritkás ősz szakállú, s igen hosszú pipával a szájában.

Szekerek kocogtak az úton, kétkerekű szekerek, zöld lombokkal álcázva. Komor, barna ökör minden szekér előtt, az ökör szarvához is ágacskákat kötöztek. A gazda fehér kabátban, fehér nadrágban, az ökör fejénél lépked, a kötőféknél fogva vezeti.

Kínai önkéntesek menetelnek, hosszú libasorban. Szellős, szalmaszínű az egyenruhájuk, a cipőjük gumiból, olyan könnyedén lépdelnek, inkább szaladás ez, mint menetelés. Puskájuk keresztbe átvetve hátukon, az övekben kézigránát, az övön kulacs, csajka himbálódzik. Körül a nyakukban hosszú, keskeny, méteres, harisnyaszerű valami: rizses zsák. Olykor kis gumikerekű, riksaféle kocsik tarkítják a sort, élelmiszerrel, munícióval vannak tele. Kilométereken át nyúlik egy-egy menetoszlop. S ha egyikük meglátja, hogy a mi kocsinkban európaiak ülnek, már emeli is a hüvelykujját a magasba és nevet és előrekiált valamit az előtte szaladónak. A kiáltás végigfut az embersoron, gyorsabban megy, mint az autó, s kilométereken át felemelt hüvelykujjak és nevető arcok üdvözölnek bennünket. Egy-egy kurjantás is beugrik a nyitott kocsiablakon: „hanhao", ugyanannyit jelent, mint a felemelt hüvelykujj: „jó", „kitűnő", „elsőrangú". Mintha azt kiáltanák: „Jó, hogy ti is itt vagytok, jó, hogy együtt vagyunk."

Az első falvak — a határ közelében lévők — eléggé épek. Itt nem jártak soha az amerikaiak, s ezen a vidéken erősebb a légvédelem is. Az út felé magas fatornácok néznek, s most igen népesek. Vacsorához ulnek a családok. Ahogy mind mélyebbre jutunk az országban és az estében, a falvakból már

csak a tornácokon ülők, beszélgetők, s alvók fehér ruhái intenek búcsút.

Rossz az út. Az elmult napok esői latyakossá áztatták, sokhelyütt egész patakok vágnak át rajta, az autó küszködik, megfeneklik a sárban, jópárszor kiszállunk, s megtoljuk, hogy továbbinduljon. Nagyobb baj az, ha árokba csúszunk — pedig ez is előfordul —, ilyenkor meg kell várnunk egy teherautót, amelyik kihúz.

A soffőrünk ügyes, tagbaszakadt, jókedvű sashalmi fiú, nem esik egyhamar kétségbe. Nehéz a dolga, lámpa nélkül megyünk a légiveszély miatt, csak ott kattintja fel a tompított fényt, ahol nagyon muszáj, éles kanyarban, szakadék partján, s ilyenkor is csak másodpercekre. Annál is inkább, mert mihelyt megcsillan a fénysugár, a kövér futár tüstént felfohászkodik: „Ebből baj lesz! Ebből nagy baj lesz!"

Sötét és fülledt az éjszaka. Az augusztusi hőség ránehezül az egész vidékre, s az a darabja, amelyik a kocsiba szorul, megtetéződik a motor melegétől, s szinte még a lélekzést is akadályozza. Nem segítenek a nyitott ablakok sem: mozdulatlan odakünn a levegő. A rizsföldek mintha gőzölögnének és arcunkra, csupasz karjainkra gyöngyöző, finom nedvesség települ.

Nehezen, lassan jutunk előre. Kisebb vizeken is át kell mennünk, híd sehol, de ismeretlen, jótékony kezek kövekből gázlókat raktak, sokszor két-háromszáz méter hosszan is, a víz átcsap rajtuk, de elsodorni nem tudja őket. A Pobeda beletapos a vízbe, s mintha tudná: itt nem lehet megállni, megakadni — keresztülvág a „vízalatti hídon". Igaz, a víz alul bebújik a kocsiajtón, s megfürdeti cipőnket, lábunkat, de ez mégcsak nem is olyan rossz az oldhatatlan melegben.

Jóval napfelkelte előtt elakadunk. Közepes nagyságú folyóhoz érkeztünk: a Kodzsihanhoz. A folyóból folyam lett az esőzések alatt, elsöpörte a hidat, olyan mély, hogy gázlót sem lehet építeni benne, egyetlen mód van az átkelésre: komp, de azt meg javítani kell, s csak estefelé áll szolgálatba.

A FOLYÓ MELLETT nagyobb falu: Desom. A sötétben néhány ember jön oda a kocsinkhoz, a népi bizottságból vannak, meghívnak, töltsük náluk a napot.

Egész éjszaka utaztunk, jólesik a vendéglátás.

Egyszerű parasztházban szállunk meg. A döngölt földön tiszta gyékényszőnyegek: ez a fekhelyünk. A világítatlan szobában az arcát sem látjuk annak az asszonynak, aki rizshéjjal töltött kis zsákokat hoz párnának a fejünk alá. Délben, felébredésünk után sem találkozunk vele.

A népi bizottságból egy alacsony, negyvenéves, szemüveges férfi, a bizottság helyettes elnoke ebédel velünk. Valaha tanító volt Szöulban. Kommunista, üldözték. Három évvel ezelőtt északra menekült. A családja: anyja, felesége, három fia és két lánya ottmaradt délen. A háború kitörése után a család Szöultól délre, Csocsivonba költözött. De Li Szin Manék megtudták róluk, hogy a családfő kommunista. Megölték az anyát, a nagyanyát, a két lányt és az egyik fiút. Csupán a két idősebb fiúnak, a tizennégyévesnek meg a tízévesnek sikerült valahogyan elmenekülnie.

A szöuli tanító most itt dolgozik. Biztos híre csak a halottairól van. A két fiáról nem tud semmit. Hiszi, hogy élnek. Dolgozik, hajnaltól éjszakáig és éjszakákon át. Tagja a legfelsőbb nemzetgyűlésnek, Dél-Koreát képviseli, azt a földet, ahol született, ahol tanított és harcolt, s amelyet most asszonyok és gyerekek vére öntöz.

Tőle tudjuk meg, kinek a házában kaptunk szállást. A vendéglátónk, az északi rizspárnák ismeretlen ajándékozója a népi bizottságok első női elnöke egész Koreában.

— Hanem van valami, ami talán még jobban érdekelni fogja önöket — mondja a tanító. — A mi elnöknőnk az elmult évben Magyarországon járt.

Hamarosan hazajon az elnöknő is. Erős, kemény, szélesarcú parasztasszony, modern ruhában jár, rövid fekete szoknyában, kockás blúzban. Harminckilenc éves és hét lánya van. A férje körülbelül egy hektárnyi földön dolgozik, a földosztáskor kapták.

— Vengrija — mondja, s a szeme csupa derű. Az emlékezés öröme csillan fel benne. — Igen, ott jártam 1950-ben egy koreai küldöttséggel. Láttam Rákosi elvtársat, beszéltem is vele.

Fénykép kerül elő valahonnan a szomszéd szobából, rajta

kis csoport, koreaiak és magyarok, balról a harmadik az elnöknő. A fénykép hátán felírás: „Fényképész Kisipari Szövetkezet mint az OKISZ tagja". Jó érzés olvasni ezt a meglehetősen prózai szöveget egy kis koreai parasztházban. Az asszony mosolyog, minthacsak azt mondaná a szeme: milyen kicsi is a világ.

Akkor még béke volt Koreában. Akkor még új és új házak épültek ebben a faluban. Hatezren laktak itt. Ma háború van az országban, a falu legszebb házai romokban hevernek, a lakosság négyezerre apadt. Sokan kis tanyákra költöztek — a városokból falvakba, a falvakból tanyákra húzódnak az emberek — házaikat szétverték a bombák. Kétszáz halottjuk van, egyrészük a bombák áldozata. A többieket az amerikaiak végezték ki, amikor átmenetileg elfoglalták a falut. A legyilkoltak többsége kommunista.

A megszállók azt hitték, szétverik a pártot. Azt hitték, megtörik a népet. Tévedtek.

Vendéglátóinkkal a délutáni napsütésben végigjárjuk a falut. Romokat már láttam eddig is, jóformán az első perctől, amióta koreai földre léptem, de most találkozom először szemtől szembe azzal a pusztítással, amit már nem lehet egyszerűen a háborúval igazolni. Kis dombtetőn két szép épület körvonalai. Az egyik félig ép, a másik teljesen kiégett. Iskola volt. A bordásfal is megszenesedett. Roskadozó falak, amelyekből néhány megrozsdásodott vasdarab lóg előre. Selyemgyár volt. A domb alján kis patak. Meztelen gyerekek lubickolnak a vízben. A volt tanító rámutat egy hároméves apróságra: „A szüleit megölték az amerikaiak."

Odébb megint csupasz falak: kollégium. Kiégett falak — ez lett a téglaépületek sorsa. De a koreai házak többsége vályogból és fából épült, a ház mellett kis téglakéménnyel. Most utcahosszat kopár, hamuval beszórt a föld, s rajta kémények sora mered az ég felé. Kémény és kopár föld: innentől délre ez a leggyakoribb, a leghétköznapibb látvány a koreai falvakban. Az egyik sarkon négyszögalakban négy kémény. Valaha kórház volt itt. Mintha azt kiáltanák szerte a világba ezek a kémények: „Itt iskolák voltak, itt kórházak voltak, itt békés emberek házai voltak. Mi ittmaradtunk, mint őrök a vártán, hogy vádoljuk a rombolókat és a gyilkosokat."

A pusztítás nyomai mindenfelé, és mégis — a falu él és

dolgozik. A párt helyiségét földig lerombolták, csak félköralakú vaskapuja maradt meg és rajta az ötágú csillag. De van új párthelyiség. Kisebb, egyszerűbb mint a régi, mégis pezseg benne az élet. A népi bizottság házát porig rombolták. Mégis van új háza. Kisebb és egyszerűbb, de folyik benne a munka. Az elnöknő szobájának falán Sztálin fényképe, egy kép a koreai kormányról, világtérkép. Asztalán a *Tartós békéért, népi demokráciáért!* és a koreai pártlap összekötött példányai. Az íróasztalon szép terítő, és csak ha a terítőt félrehúzza, akkor látni, hogy az asztalt erősen összelyuggatták egy bomba szilánkjai. Szép mozijuk volt. Porig lerombolták. Ma egy nagyobb fabódéban működik a mozi. Szovjet filmet játszik, címe: „Az új ház." Arról szól a film, hogy egy szovjet faluban, amelyet a fasiszták porig leromboltak, hogyan teremt új életet a nép.

És van új kollégiumuk is az egyház „jóvoltából". Katolikus papok laktak az egyik nagyobb házban. Amikor az amerikaiakat kiverték innen, a papok velük futottak és a ház üresen maradt. Ez lett most a kollégium. Van villanyuk és van telefonjuk. Az utcákon emberek sürögnek, a patakokban asszonyok verik kemény fával fehérre a ruhát. Kis boltokban törülközőket, harisnyákat, ruhaneműt, könyvet árusítanak. Az ujságból csak néhány példány jut el hozzájuk, úgy pótolják, hogy a főutcán nagy faliujságot állítottak fel. A fekete palatáblán krétafelirattal naponta közlik a hadijelentést és a keszoni tárgyalásokról szóló híreket.

Egy felhívás a faliujság mellett: „Több rizst, több kukoricát, több húst a hazának!" A falu meghallgatta a felhívást. Egyik-másik utcán két-három ház szélességben is kukoricások kötik össze a házakat. Az ember azt hinné eleinte, úgy építkeztek, hogy a földek benyúlnak a házak közé. Csak ha jobban megnézi, akkor látja, hogy a kétméteres kukorica — romházak helyén nő. Felépíteni még nem tudták ezeket a házakat, bevetették hát a telkűket, hogy talpalatnyi föld se maradjon megműveletlenül.

— A halál aratása nagy volt itt — mondja búcsúzóul a volt tanító —, de az élet erősebb a halálnál. S a mi népünk erős, mint az élet, mert megismerte a szabadságot és soha többé nem hagyja elrabolni magától.

Az elnöknő mosolyogva integet utánunk, amikor elindu-

lunk. Nem tud elkísérni bennünket az autóig sem. Háza udvarán ül és a hetedik kislányát szoptatja.

VISSZAKANYARODTUNK A KOCSIVAL a folyóhoz, ahol az éjszaka megállást parancsolt nekünk az áradó víz. A parton akkorra már alaposan megszaporodtak az átkelésre várakozók: féltucat autó, teherkocsik és dzsipek, és vagy 50 lovas- és ökrösfogat. A letaposott földön, a sárga homokon és a közeli fák, bokrok alá rejtőzve nagy türelemmel várt mindenki a maga sorára.

A háborús közlekedés íratlan törvényeinek értelmében az autóknak mindenütt elsőbbségi joguk van a lovas- és ökrösfogatokkal szemben. Az külön előnyt is biztosított számunkra, hogy külföldiek, vendégek vagyunk. Az autók között is az élre kerültünk. De még így is várnunk kellett. Az egyik dzsipben, amelyik a parton állt, egy tábornok utazott, sürgős küldetéssel a front felé. Természetesen őt illette az elsőség.

Kiszálltunk a kocsiból és lesétáltunk egészen a víz széléig. A nap már a nyugati hegyek csúcsa felé közeledett, mintha ott akarná kipihenni magát. A folyóba belehasítottak vörös sugarai. A rohanó víz kissé lejjebb lágy kanyarral egy domb mögé fordult. Elmerültünk a táj csodálatában.

Hirtelen valaki megszólalt mögöttünk:

— Szabadság! Hogy vagy?

A szavak tökéletes magyar kiejtése egy pillanatra megzavart minket. Azt hitte mindegyikünk, hogy ötünk közül tréfál valaki, talán a mindig jókedvű soffőr. Hátranéztünk.

Egy alacsony, vállas koreai fiatalember állt ott, széles mosollyal.

— Szabadság! Hogy vagy? — ismételte és csakúgy ragyogott a vidám szeme.

Kezetnyujtott és mi firtató, csodálkozó pillantásokkal ráztuk meg a kezét.

— Hát te hol tanultál meg magyarul? — kérdezte azután egyikünk.

Ezt a kérdést már nem értette meg a barátunk, eddig már nem terjedt a magyar tudománya. Válasz helyett viszont bemutatkozott, oroszul.

Kónak hívták. Oroszul kitűnően beszélt, és így hamarosan

tisztázódott magyar nyelvismeretének eredete is. Kiderült, hogy ot éven át a donmenti Rosztov egyetemének a hallgatója volt és itt jópár magyar osztondijassal találkozott. Igen-igen összebarátkoztak és most, hogy a Pobedánk orrán meglátta a magyar zászlót, sietett hozzánk, kibővíteni magyar ismerőseinek a korét. Ami a rosztovi magyar diákokat illeti, Ko barátunk kulonosen a lányokat dicsérte.

— Vengerszkije gyevuski ocseny kraszivi — mondta mély meggyőzodéssel és elohúzta a zsebtárcáját, hogy ott helyben be is bizonyítsa: nemcsak úgy udvariasságból, hanem tapasztalatból beszél. A tárcából egymásután kerultek elő a fényképek, fiúk és lányok vegyesen, Ko főleg a lányokat mutogatta. A fényképek hátlapján rovid, barati sorok. „Szeretettel Kónak, 1949 december 22-én — Krajcso Judit." Egy másikon: „Emlékul barátomnak, Kónak. A te néped harca a mi népunk harca. — Róder Gyorgy, Budapest, XIII., Dózsa Gyorgy-út 140. II. 14." Egy harmadikon egy egész család volt. Ko felvilágositott, hogy a fiú meg a leány magyar diákok, akik osszeházasodtak, már egy kislányuk is van: Macsai Tivadar, Horváth Ida és a kis Ida.

Úgy tetszett nekunk — persze lehet tévedés is —, hogy Ko elvtársnak kulonosen egy fénykep állt kozel a szívéhez. Ennek a hátlapján ez volt: „Ne csak akkor gondolj rám, amikor ezt a fényképet látod. — Feri Klára, 1950 junius 24." — (Feri Klára elvtársnő talán megbocsátja ezt a kis indiszkréciót)

Nevettunk:

— Most már értjük a magyar nyelvtudást.

— Nem kell azért semmi rosszra sem gondolni — vitte tovább a tréfát Ko —, de azt már meg kell mondanom: kevés olyan jó pajtásom akadt Rosztovban, mint éppen a magyarok. A csuda tudja, hogyan van ez, de mi, koreaiak és magyarok nagyon jól megértjuk egymást.

Bennem már ennek a beszélgetésnek első perce óta motoszkált valami: alig 24 órája vagyok Koreában, s ez már a harmadik „magyarvonatkozású" találkozásom. Szinidzsuban arról kerult szó, hogy nemrég indult el útnak onnan mihozzánk kétszáz árvagyerek, a desomi parasztasszony-elnoknő Rákosi Mátyással is beszélgetett, Ko barátunk meg hangos „Szabadság"-gal koszont ránk. Mindjárt ki is boktem a korán megszuletett és azóta ezerszer igazolt kovetkeztetést:

A Jalu partján . . .

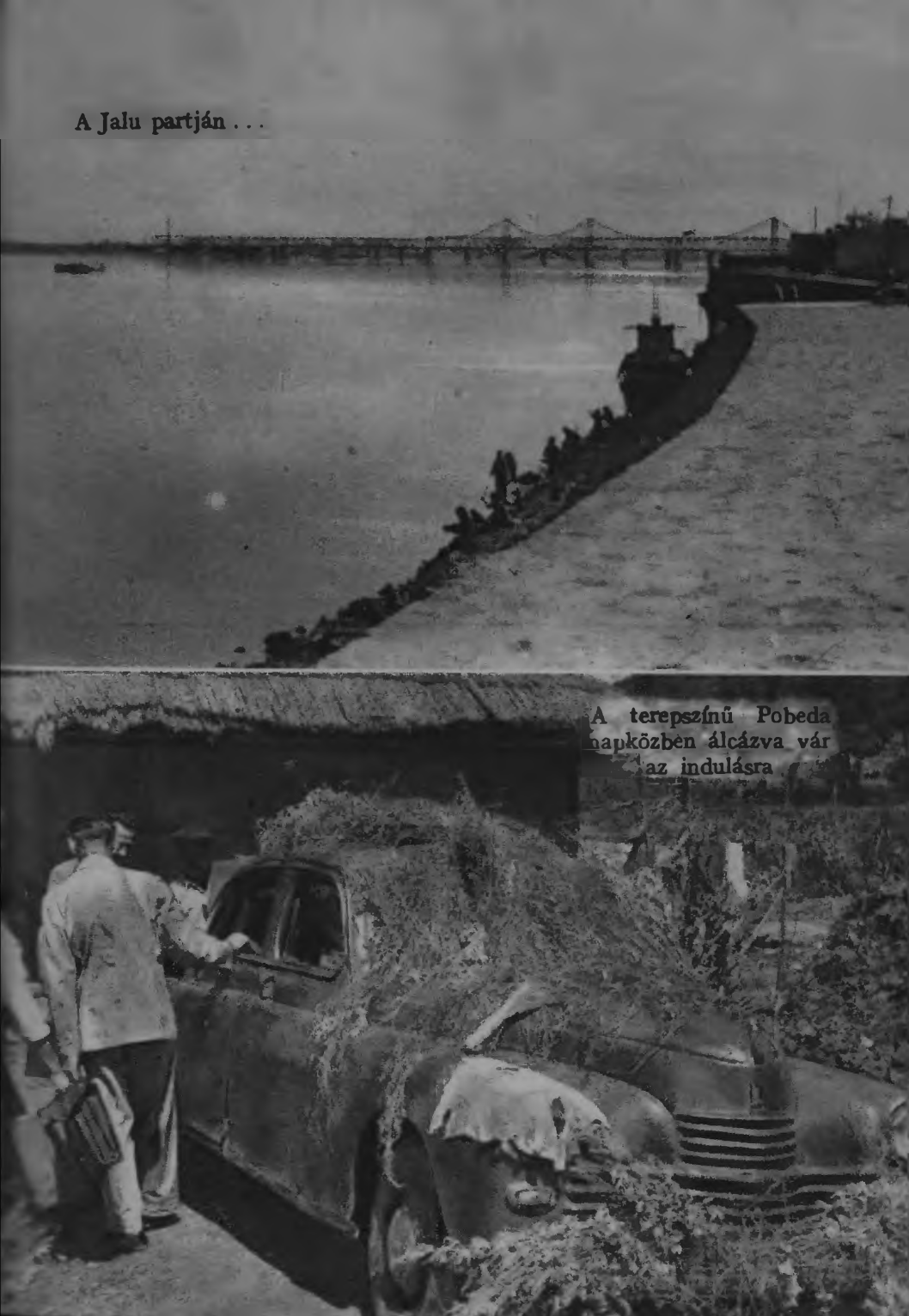

A terepszínű Pobeda napközben álcázva vár az indulásra

Désomi élemisták ki-
rett iskolájuk előtt.

— Szinte úgy tűnik nekem, minthacsak szomszédok lennénk.

Ko csak mosolygott, láttam, hogy elgondolkozik, de nem szólt semmit.

A szovjetunióbeli tanulásáról kezdtünk beszélgetni.

— Hogyan érezte magát Rosztovban?

— Hát — húzta el a szót — bizony nehéz volt odakint.

— Nehéz? Aztán miért?

— Gondolják csak el. A hazámat megtámadták. Az egész népem harcol. Még a bénák is megmozdulnak, a nyomorékok is fegyvert kérnek. Én meg a rosztovi egyetemen ülök és közgazdaságtudományt tanulok. Minden második nap jelentkeztem, hogy haza akarok menni. Nem engedtek.

— Persze, hogy nem engedték.

— Lehet, hogy Önöknek ez természetes. De próbálják meg magukat az én helyembe képzelni. Akkor volt a legnehezebb, amikor az amerikaiak előrenyomultak. Amikor elfoglalták Phenjant és már közeljártak a Jaluhoz. Azokban a napokban egy sort sem tudtam tanulni. Csak tartottam magam előtt a könyvet, rámeredtem a betűkre, olvastam egész oldalakat és nem tudtam, mit olvasok. Ne értsenek félre: nem törtem össze, nem vesztettem én el egy percre sem a hitemet abban, hogy győzni fogunk. De végtelenül fájt, hogy én most, a legnehezebb órákban, nem harcolhatok.

— Nem beszéltek magával a többiek, az elvtársak?

— Dehogynem. Mindenki segíteni akart, mindenki engem vett körül. Professzorok, szovjet diákok, külföldi barátok. Dehát én makacs voltam, mint az öszvér.

— Azután? Hogyan alakult később a dolog?

— Azután persze a hadihelyzet is megváltozott. Meg még valami történt. Eljött hozzám a komszomoltitkár és egy könyvet hozott ajándékba. Megkért, hogy olvassam el. Gyorsan, de azért alaposan. Azsajev könyve volt, a „Távol Moszkvától".

— Kovsov miatt?

— Igen, azért. Emlékeznek ugye Kovsov mérnökre, aki egészen szerencsétlennek érzi magát, amiért nem lehet a fronton, hanem a távoli hátországban kell dolgoznia. Még hivatalos kérvényt is ír, hogy küldjék sürgősen az első vonalba. Aztán a történet végén, amikor Batmanov visszaadja neki a kérvényt, már rájött, hogy nemcsak a fronton lehet helytállni

a hazáért. Hát én ebből a könyvből értettem meg, hogy mi a kötelességem. Nemcsak megértettem. Ez kevés. Megértettem én akkor is, miről van szó, amikor a tanárok, a barátok mondták el nekem. A fejem értette, a szívem mégis lázongott. De most a vérembe is átment. Igen, rám mint képzett közgazdászra van szüksége a hazámnak. Amíg a háború tart, addig nehéz gazdasági kérdések megoldásában. Ha béke lesz, az újjáépítés munkájában. Belevetettem magam a tanulásba. Nem végeztem rossz eredménnyel.

Alig egy óra alatt úgy megszerettük Kót, mintha régi barátok lennénk. Mikor sorrakerültünk a kompnál, ő sem akart még búcsút mondani nekünk. Parasztszekérrel volt, neki még hosszan várnia kellett a sorban, átkísért hát minket a túlsó partra.

Nem motoros komp járt itt, mint a Jalun, hanem rúddal irányított, kézi evezős. Sem a parti várakozás, sem az effajta lassú kompátkelés nem tartozott a legbiztonságosabb időtöltések közé. Az amerikai repülőgépek előszeretettel kutatták és támadták az átkelőhelyeket. Ők is tudták persze, hogy az áradások mennyire megnehezítik a közlekedést és igyekeztek kihasználni ezt a körülményt. Az átkelőhelyek könnyű sikert ígértek nekik. A folyón átúszó kompot nem lehet semmivel sem hatásosan álcázni, és mikor bentvan a víz közepén, a rajtalevő kocsik és emberek nem tudnak a támadó gép elől semerre sem elfutni, elrejtőzni.

Azok az öreg parasztok, akik a kompokat vezették, a háború hősei közé tartoztak. Naponta százszor tették kockára az életüket és mégis, öreg izmaikat a végsőkig megfeszítve, csak azon igyekeztek, hogy minél többször járhassák meg az utat a két part között. A munkájukért csak egyféle fizetséget kaptak: az átszállított katonák hálás kézszorítását. A koreai költők versekben énekeltek meg egy ilyen öreget. Ez a vénember maga nem szállított senkit. Még ennél is veszélyesebb feladatot vállalt. Éjszakánként az átkelőhelytől néhány kilométernyire evezett a bárkáján ide-oda, a bárka szalmával kitömött zsákokat vitt és az orránál egy reflektor világított. Az öreg maga ellen csalta az amerikai repülőket, magára hívta a halálos veszélyt, hogy közben az igazi átkelőhelyen zavartalanul közlekedhessenek a kompok.

A rohanó víz erős sodra miatt először a part mentén felfelé kellett mennünk ár ellenében, egészen egy kiugró szikláig.

Borúlátó külügyi futárunk most előre megmondta, hogy nekimegyünk a víz fölé nyúló kőtomegnek, az kettéhasítja a kompot, és mi a folyóba pusztulunk. Csak akkor nyugodott meg kissé, amikor elrugaszkodtunk a sziklától és megindultunk a száguldó folyó kozepe felé. Persze, akkor sem teljesen.

A kompot irányító öregek csomós izmai kidagadtak, kettő lapáttal szelte a vizet, a harmadik egy fenékig érő rúddal lökte tovább a faalkotmányt. Elnyujtott, éneklő hangon valami ősi munkadal-félét ismételtek:

— Hérota, hérota...

Futár-prófétánk most azt jövendölte, hogy mikor a víz közepére érünk, éppen akkor jelenik majd meg a fejünk felett az ellenséges légihaderő és izzé-porrá zúz bennünket. De megint szerencsénk volt, repülőgép nem jott, ezzel szemben sokkal különösebb dolog történt. Éppen akkor, amikor a folyó közepére értünk, egyszercsak megszólalt Ko:

— Ott a parton, a fövenyben nem lehetett táncolni — mondta. — De itt, a komp deszkáján lehet, még akkor is, ha kissé rezegteti a víz. Hát akkor találkozásunk örömére én eljárnék egy táncot.

Még fel sem ocsúdtunk a meglepetésből, amikor már el is kezdte.

A mi Ko barátunk kanásztáncot járt. Egyedül és rátartian, úgy, ahogy a Kunságban szokták. És közben ő maga énekelte hozzá a jólismert dalt:

„Megismerni a kanászt furge járásáról,
tűzott-fűzott bocskoráról, tarisznyaszíjáról..."

Kissé idegenes kiejtéssel, de azért nagyjából híven mondta a szöveget. Mi meg csak bámultunk, kimeredt szemekkel, egészen addig, amíg magunk is el nem kezdtük a nótát. Még a borúra hajlamos futár is elfelejtette az eget kémlelni, ő is velünk dalolt.

Ko pedig ropta a táncot, kettőt jobbra, kettőt balra, megpördülve, a lábát jól odacsapva az ingó deszkapadlóhoz, úgy, ahogy azt a rosztovi magyar diákoktól tanulta.

Sokminden különös és érdekes élményben volt részem még Koreában, de aligha találkoztam ennél furcsább és köny-

nyeztetőbb jelenettel, mint mikor egy koreai fiú a rohanó vízen úszó komp tetején, a Kodzsihan-folyó kellős közepén magyar táncot táncolt.

Átérve a másik partra, alig tudtunk elválni egymástól. Nedvesen csillogó szemmel, sokáig szorongattuk egymás kezét. Éppen beszállni készültem az autóba, amikor Ko megérintette a karomat és derűs, fekete szemével mélyen a szemembe nézett.

— Tudod-e — kérdezte —, miért tűnik neked úgy, mintha mi, koreaiak és ti, magyarok szomszédok lennénk? Megmondom neked, miért. Azért, mert Magyarország és Korea között a Szovjetunió van. Régente úgy volt, hogy ha két ország között egy harmadik terült el, akkor ez a harmadik elválasztotta őket egymástól. De a mi világunkban másképpen alakult a helyzet. Az a hatalmas birodalom, amely Európán-Ázsián átnyúlva a ti határaitoktól a mi határainkig ér, nem elválasztó gát, hanem összekötő kapocs miköztünk. Ezért lettünk mi szomszédok és azok is maradunk mindörökre.

- A POBEDA megint csikófürgeséggel kezd neki az útnak. Elnyűhetetlen kocsi ez, talán csak rossz soffőr tudja tönkretenni, semmi egyéb. Megint felgyúl bennünk a remény: még az éjszaka Phenjanban lehetünk.

Lassan, méltóságteljesen elered az eső. Eleinte még kellemes is, hűsít. Nem is sejtjük, hogy ez az eső újabb huszonnégy óránkba fog kerülni.

Pontosabban: nem ez az eső, hanem ennek a folytatása. Mert az a vízzuhatag, ami ezután következett, mintha csak nem is ugyanonnan jönne, ahonnan az első, bevezető esőcske.

Egyre jobban, sűrűbben, vadabbul ostorozza a kocsi tetejét, áztatja, veri az utat. De azért csak megyünk, nem hagyjuk magunkat. Megyünk egészen a következő folyóig.

Itt is komppal kellene átkelnünk, dehát ebben az ítéletidőben erről szó sem lehet. Megállunk a parton, s mire megállunk, körülszimatolunk, a helyzetről érdeklődünk, már se előre, se hátra többé: előttünk a folyó, mögöttünk hat-nyolc teherautó, a mienkéhez hasonló bánattal.

Beszorultunk.

Ömlik, ömlik, ömlik a víz.

Ott ülünk az autóban, öten. Irtózatos hőség. Ha az ablakot becsukjuk, majd meggyulladunk, még lélekzeni sem lehet. Ha az ablakot kinyitjuk, bő sugarakban ver be az eső — s ha legalább ez hűtene: de az eső is langymeleg. Kiszállni a kocsiból nem lehet, nemcsak az eső miatt, hanem azért sem, mert térdig ér a sár, két lépésnyire sem lehet menni.

Aludni volna a legjobb, de ilyen hőségben, s így a kocsiba-préselve — képtelenség. Szomjasak vagyunk, a palackban hozott tea hamar elfogy, a beverő esővizet szürcsöljük.

Így ülünk a kocsiban, majdnem mozdulatlanul, ólmos-fáradtan és mégis alvás nélkül, izzadva és egymást forrósítva, vízből, cigarettából, szóból kifogyva, az eső egyhangú kopogását hallgatva nyolc óra hosszat.

Idegtépő éjszaka volt.

Reggel átvisz a komp a túlsó partra, az első faluban megpihenünk és csak estefelé indulunk tovább.

Ez már a harmadik éjszaka.

A mellékút, amelyen eddig jöttünk, Phenjantól északra, Anzsunál beletorkollik a főútvonalba. Az út utolsó szakaszát ezen tesszük meg.

Repülőgépekről eddig csak hallottunk — koreai barátaink óvó szavaiból és borúlátó útitársunk fekete jóslataiból —, de eddig még nem találkoztunk velük. Most erre is sor kerül.

Már jópár órája megyünk, teljes sötétségben, amikor szaggatott füttyök és pisztolylövések légiriadót jeleznek. A kocsi megáll, kiugrunk belőle.

Jól hallani a repülőgép búgását. Közeledik.

Futni kezdünk, ki az úton, ki le az útról, a földek felé, s aztán lehasalunk.

A repülő mélyebbre bukik, és géppuskasorozatot ad le.

A golyók jóval az autó előtt vágódnak be a földbe. Semmiben sem tettek kárt.

Ugyanabban a pillanatban, amikor a repülő lejjebb ereszkedett, a közelből megszólalt egy légvédelmi ágyú.

Éppen egy üteg szomszédságában ért minket az első támadás.

A gép már vissza sem jön, odébbáll.

Dobogó szívvel fekszem egy ideig a földön, ösztönösen úgy, ahogy még a második világháború idején kioktattak:

szétvetett lábakkal, az arcot is a földre szorítva, nyitott szájjal. Aztán felcihelődöm, megyek vissza az autóhoz.

Mindnyájan teljes épségben vagyunk, a követ, mint jó házigazda örömmel nyugtázza.

Indulhatnánk is tovább, de megvárjuk, amíg a külügyi futár egy kicsit rendbeszedi magát. A kövér és lassú férfiú visszanyerte fiatalos frisseségét a repülőgép közeledtére. Addig szaladt — csakhogy minél messzebb legyen a főútvonaltól —, amíg egy rizsföldig nem ért. Itt vágódott földre — bele a rizstábla vizébe.

Most csöpögve-prüsszögve topog és mi — rosszmájúak az emberek — nagyokat hahotázunk. Talán nagyobbakat is a megengedettnél és az illendőnél, dehát így oldódik fel a mi korábbi ijedelmünk is.

Szinte az a pogány gondolata támad az embernek: ilyen nehéz percekben majdhogynem jól jön, ha valaki túlságosan is fél: ez bátrabbá teszi a többieket. Mintha az az egy magába szívná a többi félelmét — s a többinek a félő társ megnyugtatásának szándéka, és a maguk különb voltának érzete még valami ráadást is adna nyugalomból, helytállásból.

A komor jóslatokban pedig éppenséggel van valami szívderítő. Mivelhogy sem a Jaluba nem fulladtunk, sem a Kodzsihan kiugró sziklája nem törte ízekre a kompunkat, sem az amerikai gépfegyvergolyók nem tettek kárt bennünk — a végén mindig jobban jártunk, mint ahogy azt a jövendőmondó ígérte. Rövid idő multán már szinte megnyugtatott bennünket egy-egy fekete jövendölés. Annyiszor vallott kudarcot prófétánk, hogy már biztosak voltunk minden jóslatának — az ellenkezőjében.

A jókedvű soffőr megérezte a hangulat felderítésének azt a forrását, amely a félelem omlatag földjéből fakad. Harmincnegyven kilométerre lehettünk Phenjantól, amikor a külügyi futár elkezdte sürgetően tudakolni: mennyi van még hátra az útból.

— Másfél kilométer — mondta rezzenés nélkül a soffőr.

Mentünk vagy negyed órát, s a futár újra megszólalt:

— Már túlvagyunk a másfél kilométeren. Mennyi van még hátra?

— Még másfél kilométer — felelte a soffőr.

Újabb negyedóra telt el, s a futár újra érdeklődött.

— Most már nem lehet több, mint másfél kilométer — hangzott a válasz.

Akinek csak egy kicsit is helyén van a szíve, ilyenkor abbahagyja a kérdezősködést. De a szorongató félelem erősebb az önérzetnél is és a humorérzéknél is. Egyre sűrűsödtek a kérdések, idegesen, veszekedőn, sértetten, fenyegetve, de a válasz kizökkenthetetlenül ugyanaz maradt:

— Másfél kilométer.

Az éjszaka még egy támadást tartogatott számunkra. Ezúttal mögöttünk csaptak le a gépfegyvergolyók, méghozzá jóval közelebb, mint az első alkalommal. A felhorkanásunk mégis sokkal kisebb volt: a gép közeledéséről nem kaptunk jelzést, s csak a lövedékek robbanó zajából tudtuk meg, hogy megtámadtak minket. Akkor kiugráltunk ugyan az autóból, de ez már amolyan eső után köpönyeg-dolog volt. A golyók valahol a közelünkben belefúródtak az országútba, a repülőgép továbbállt, a veszély — mire ráébredtünk — már el is mult. Így van ez: az ember nem akkor izgul jobban, amikor a veszedelem a nagyobb, hanem akkor, amikor inkább *tud* a veszedelemről.

Vége felé közeledett a harmadik éjszaka is. A Pobeda köveket pattintva, sarat freccsentve maga alá gyűrte az utolsó „másfélkilométereket".

Egy éles kanyar után, nem messze előttünk egyszerre mintha nagy csillagok villognának, erősen és mélyre ereszkedve az égen. Kerek, sárgafényű csillagok.

Világítóbombák, „gyertyák". Éjszakai bombázásnál és éjszakai fényképezésnél használják őket.

A sárga csillagok között lilás tüzijáték. A légvédelmi ütegek világító lövedékei.

Megszámoljuk a levegőben lógó „gyertyákat". Egy... kettő... három... kilenc.

A lila légvédelmi lövedékek száma végtelen.

Megy, szalad az autó, arrafelé, ahol a „gyertyák" égnek és a légvédelem ágyúgolyói cikáznak. A jókedvű soffőr megszólal, s a hangja olyan, hogy a külügyi futárnak végigszalad a hátán a hideg:

— Ez Phenjan.

A HOLD ÁTVILÁGÍT a kiégett házak ablakain, kapuin, megül a romok fölött. Óránként, kétóránként a sziréna hangja süvít bele a némaságba. Az utcák kihaltak, csak olykor suhan át rajtuk egy-egy fehérruhás alak. Akárcsak a kísértetek.

Sztálingrádot, Varsót nem láttam. Az a rombolás, amely Budapestet érte, majdnem semmiség a phenjanihoz mérten.

Egész utcasorok, egész kerületek hevernek szétdúlva. De úgy, hogy még a romházakat is földig gyalulták. Úgy, ahogy Hitler álmodta: „ausradieren"*.

— Ez a Kim Ir Szen-egyetem volt. Nemrég építették.

Kiégett falak.

— Ez a metodista templom volt. A tetején még ott a kereszt.

Kiégett falak.

— Ez a parlament volt. Ugye, szép lehetett — valaha?

Kiégett falak.

Ez nem „háborús pusztítás". Ez valami olyan vandalizmus, amilyent még nem ismert a történelem.

Talán két része van az egész városnak, amelyek valamivel kevesebbet szenvedtek: Nyugat-Phenjan és a központi piac. Nyugat-Phenjanból is az a darabka, amelyik a Morambon-hegy oldalához lapul és csupa földszintes, régi házikóból áll.

Itt központosul az élet. Reggelre a főutak és a sikátorok, a piac zegzugos közei megtelnek emberekkel.

A nagy többség: asszony és gyerek.

Szinte csodálnivaló, honnan jön elő ez a sok ember? Ép ház csak egy kis részüknek juthat. A többiek: földbevájt odúkból, siralmas gödrökből, kezdetleges óvóhelyekről, hegyek oldalába robbantott barlangokból.

---

* „Letorölni!"

Tíz- és tízezrek élnek a föld alatt.

Ezek aztán napközben elözönlik az utcákat, akár van dolguk, akár nincsen, jönnek föl a penészszagú, nedves menedékekből az éltető napfényre. A gyerekek ott henteregnek, hancúroznak a porban, a törmelékek közt, az aggastyánok leguggolnak az út szélére, s órák hosszat mozdulatlanul nézgelődnek.

A piac maga az eleven élet. Csupa nyüzsgés, zaj, kavargás. Az árusok fenn kuporognak a rézsútos deszkákon, ahol az árut tartják. Eladók-vevők vitája pattog. Zöldséges kocsik nyekeregnek.

Az apró bódékban, s a földön ülő kofák batyuiban minden fellelhető; élelmiszer: rizs, hús, paradicsom, paprika, gyümölcs; elektromos motor, csizma, vászon, kabát, körzőkészlet, gumicipő, szög, gyalu, karóra, töltőtoll. Az egyes üzletecskék árucikkek szerint külön kis utcákat alkotnak.

Hat hete annak, hogy Lovett, az Egyesült Államok hadügyminisztere utasította Ridgway tábornokot, hogy vegye fel a kapcsolatot a koreai és kínai főparancsnokokkal, fegyverszüneti tárgyalások végett. Hat hét óta nincs olyan nap, amikor az amerikai légihaderő ne bombázná vagy géppuskázná Phenjant.

Itt senkinek az élete sem biztos. Itt senki sem tudja: él-e holnap, vagy él-e a következő negyedórában.

És az emberek megtöltik az utcákat, mennek a hivatalokba, a földalatti lakásokból a földalatti üzemekbe, tolonganak a piacon, rizst vesznek és rizst adnak el, alkudoznak és tereferélnek, romházak tégláiból viskót rakosgatnak, nevetve üdvözölnek egy-egy ismerőst Valami hihetetlen nyugalom árad belőlük.

Hősiesség? Halálmegvetés? Beletörődés? Fásultság?

Még nem ismerem annyira ezt a népet, hogy nyugodt lelkiismerettel válaszoljak önmagamnak.

TOVÁBB KELL UTAZNOM Keszonba. Elmegyek az illetékes minisztériumba, ahol ügyemet intézik. Itt azt mondják: maradjak még egy-két napot Phenjanban. Töltsem itt augusztus 15-ét, Korea felszabadulásának ünnepét. Meghívnak tizennegyedikén estére, a kormány ünnepségére.

— Keszonból nem sokat veszít — mondják. — Még mindig ugyanarról tárgyalnak és nincs semmi haladás.

AUGUSZTUS 14-ÉN, a kora reggeli órákban már ünnepi készülődés pezseg az utcákon. A házak kapuit díszítik virágokkal, fényképekkel. Az utakon diadalívek, lombokból, fenyőágakból. Zászlók a romépületeken is. Kifeszített jelszavak az utak fölött. Akárcsak nálunk, április 4-én, május elsején. Legnagyobb ünnepére, szabadsága ünnepére készülődik a nép.

Délelőtt tíz óra tájban amerikai repülőgépek jelennek meg Phenjan fölött. Lökhajtásosak, vadászbombázók és légierődök.

Rázúdul a városra a haláleső.

Először a lökhajtásosak buknak le, gépágyúval lövik a várost.

Azután hetven repülőerőd.

Zuhognak a bombák.

Fülsiketítő sivítással zuhannak a földre.

Dübörgő robbanások.

Hármasával, kilencesével, huszonnégyesével jönnek a gépek.

Nyugat-Phenjan fölé, a piac fölé. Oda, ahol az imént még rizst vettek, és rizst adtak el az emberek, alkudoztak, tereferéltek és nevetve üdvözöltek egy-egy ismerőst.

A kalibákra, a viskókra, a bódékra, az asszonyokra, az árusokra, a hancúrozó gyerekekre, a guggoló aggastyánokra ömlik a halál.

Reng a föld.

Ugatnak a légvédelmi ágyúk.

Gépfegyverropogás, láncosbombák páros robbanása.

A házaknak itt nincs pincéjük. Vannak, akik a padlóra lapulnak és várják: mi lesz. Vannak, akik az utcai futóárkokban keresnek menedéket. Akinek itt sem jut hely, a házak fala mellé áll. És várja: mi lesz.

Nem akar végeszakadni a véres tombolásnak.

Délelőtt kezdték, még délután is tart. Öt órája, hat órája.

Házak százai égnek. Lángoszlopok, füstoszlopok. Égnek a távírópóznák, a fák, a hegyek.

Bomlott tivornyát ül a pusztítás,

Lesz-e ma ünnepség?

Elindulunk.

Az autó döcögve, lépésben halad, romok között, halottak között.

A házak tövében, az út szélén elnyúlt, fehér, alvadt vértől sötétlő, kormos, megégett holttestek.

Egy anya még most, a halál percében is magához szorítja halott kisfiát. A gyerek szeme felfelé mered, arra, ahonnan a halál lecsapott ártatlan életére.

Egy öreg szénné égve fekszik egy bódé tövében.

Egy pocsolyában emberi kar.

Halottak, letépett testrészek, vér mindenfelé.

Hevenyészett gyékényhordágyakon, kétkerekű kocsikon sebesülteket visznek kórházakba, elsősegélynyujtó állomásokra.

Oltják a tüzeket. Kampóval húzzák a földre az égő háztetőket: át ne kapjon a láng a szomszéd házra is.

Az emberek szemébe a langyos esti szél belevágja a romokból felszálló porfelhőt.

Sötét van. Kegyetlen fáklyák: égő házak világítanak.

Ezreknek és ezreknek nincs hová hajtaniok a fejüket éjjel.

A nyilt utcán alszanak az emberek, darab rongyokon, csupasz földön. Aki aludni tud. A legtöbb csak ledől megpihenni egy kicsit. A szeme nyitva. Az eget nézi.

AZ ÜNNEPSÉGRŐL ELKÉSTÜNK. Pontosan megkezdődött.

Ahogy megyünk a hosszú folyosón a földalatti nagyterem felé, fátyolos férfihang szűrődik ki a teremből.

Kim Ir Szen beszél.

Ami elsőnek megkap belőle: az erő és a fiatalság.

Magas, gránitból faragott, szélesvállú, kemény, izmos férfi. Hamminckilenc esztendős.

A hangja kissé rekedt, nem annyira lelkesítő, gyujtó, inkább határozott, eltökélt. Lassan ejti a szavakat, minden gesztikulálás nélkül, nagyon nyugodtan beszél.

Nincs velem tolmács, nem értem, amit mond. Csak azt érzem: nagy feladat most beszélni. Körös körül ég a város, a főváros, házak omlanak, emberek halnak. A terembe behal-

látszik a bombák robbanása. Nagy, nehéz feladat egy romország élén állni. Nagy feladat egy vérző népet harcba vezetni.

Ezt nem lehet máról-holnapra megtanulni. Ehhez jellem kell, tudás kell, mult kell, hit kell.

Ez a férfi az anyatejjel szívta magába a harcot és az elnyomók elleni gyűlöletet. Az apja — falusi tanító — megjárta a japánok börtöneit, azután az egész család Mandzsuriába menekült.

Ő maga szinte kamaszkora óta harcol és vezet. Tizenkilenc éves volt, amikor partizánosztagot szervezett. A Jalu tulsó partján, Tientao vadonjaiban összegyűlt egy maroknyi fiatal koreai. Menekültek gyerekei. Esküt tettek, hogy életük végéig harcolni fognak hazájuk szabadságáért. Minden fegyverük a kezükben levő bot volt. Megfogadták, hogy pontosan egy hét mulva ugyanazon a helyen találkoznak és addigra mindegyiknek puskája lesz. Egy hét elteltével valamennyien ott voltak a találkozón puskával a vállukon. Volt, aki a Mandzsuriába benyomuló japánoktól zsákmányolt fegyvert, volt, aki a visszavonuló Kuomintang-tábornok, Csang Hszüe-liang katonáitól szerzett.

A kis csoport megkezdte a harcot. Vezérük Kim Ir Szen volt.

Egy évre rá már egy egész járás volt a kezükben, két évre rá már két megye: Ungcson és Huarjong. Ezen a vidéken hétszázezer koreai élt. Kim Ir Szen csapatába századok és ezrek léptek be. Már nem csapat volt, hanem hadsereg. A felszabadított területeken parasztbizottságokat alakítottak, iskolákat és kórházakat létesítettek, a lakosság ruhagyárat, kezdetleges akna- és gránátgyárat szervezett a segítségükre. Vállvetve harcoltak a kínai partizánokkal, a vörös katonákkal. A fegyverbarátság, amely most Korea földjén oly irtóztató csapást mért az amerikaiakra, két évtizeddel korábban Kína földjén aratott először közös győzelmeket és áldozott először közösen vért.

A japánok rettegtek tőlük. Ujságjaikban százszor is megírták, hogy megsemmisítették Kim Ir Szen partizánjait és magát Kim Ir Szent kivégezték.

Válaszul Kim Ir Szen Mandzsuriából átcsapott Korea földjére. 1937 június 4-én a bocsanbói csatában aratta legragyo-

góbb győzelmeinek egyikét. Az áttörhetetlennek híresztelt japán határőrséget szétverte, benyomult a sűrűn megszállt Koreába és elfoglalta Kapszan városát. Beszélhettek és írhattak ezután a japánok a partizánok megsemmisítéséről, a koreai nép nem hitt nekik. A nép Kim Ir Szenben hitt, aki hol itt, hol ott csapott le a japánokra. Úgy hívták a taktikáját: „csuk csi pob". Lefordíthatatlan szavak. Azt fejezik ki: „Ha az ellenség kelet felől várja, akkor nyugatról csap le rá Kim Ir Szen, ha nyugat felől várják, akkor keletről sujt le."

Tettei szájról-szájra jártak a gyarmati sorban sinylődő koreai nép között. És már nemcsak a tetteit mesélték. Legendák születtek róla, mesés történetek keltek szárnyra. Az volt a néphit: Kim Ir Szen sebezhetetlen, nem fogja sem golyó, sem tűz. Az volt a néphit: Kim Ir Szen nemcsak járni, hanem a levegőben szállni is tud, mint a sasmadár. Mesét mondtak arról, hogyan győzött le Kim Ir Szen egyesegyedül egy egész japán hadsereget. A mese szerint a japánok, akik mindent elkövettek Kim Ir Szen kézrekerítésére, egyszer körülzárták őt egy városban. Kim Ir Szen akkor kiállt a város legmagasabb dombjára. A japánok minden oldalról tüzelni kezdtek feléje, de Kim Ir Szen hirtelen leszállt a domb mélyébe és a japánok egymást kaszabolták le az utolsó szálig. Se szeri, se száma nem volt az ilyen történeteknek. Nem gyermekeknek találták ki, és nem gyermekek hallgatták meg őket. Felnőttek mesélték egymásnak, titokban, veszélyekkel dacolva. Tudták, hogy mese, hogy lehetetlenség, és mégis elhitték. Kim Ir Szen jelentette húsz esztendő óta a koreai nép számára a harcot a szabadságért, a bizakodást a jövőben, a győzelem hitét.

... Kim Ir Szen beszél. Odakintről behallatszik a bombák robbanása. Vonaglik a föld. Nehézbombák: légierődök támadnak.

Kim Ir Szen beszél, nyugodtan és határozottan. Az embernek önkénytelenül is a legenda jut az eszébe: sebezhetetlen.

Sebezhetetlen? És azok, akik itt ülnek és állnak a teremben? Katonák, munkások, parasztok. A zászlós díszőrség az emelvényen: gyalogosok, pilóták, tankosok, tengerészek. Komoly, komor arcok. Rezdületlenek. A nyugalom, s az eltökéltség, amely a vezérből árad, eltölti valamennyit. Mind sebezhetetlen?

Nem, nem az emberek sebezhetetlenek. Az ügy legyőzhetetlen.

Odakint bombák pörölycsapásai. Nehéz órák. Még nehezebb órát idéznek. Azt a november hetedikét, amikor a fasiszták hada Moszkva alatt állt és Sztálin a Vörös-téren beszélt.

Az a szilárdság, a sztálini hit, a szovjet erő tette szabaddá Koreát is, ma hat esztendeje.

Az a szilárdság itt ma a példa, vezérnek és népnek egyaránt.

Ott maradt együtt mindenki, akkor is, amikor a hivatalos ünnepség véget ért.

Énekeltünk.

Sok bombatámadást éltem át a második világháború alatt Budapesten. Lapultam futóárkokban, ültem behúzott nyakkal óvóhelyeken.

De most tudtam meg először, hogyan lehet bombák robbanása közben teli szívvel, félelem nélkül, győztesen énekelni.

A Sztálin-kantátát énekeltük. Azt énekeltük sokféle nyelven — és a dal szállt az éjszakai Phenjanban, a romok felett, fegyverek hangját túlharsogva, bizakodón: — „Sztálin nevével épül a világ".

AUGUSZTUS 15. Öt év óta ezen a napon mindig ünnepi menet vonult ujjongva a phenjani utcán.

Hol van ma az az utca? Mi lett az emberekkel?

Az utcákon szanaszéjjel törmelékek, kövek, téglák, fadarabok, rongy, papír, bádog. Tövestől kicsavart fák dőlnek az úttestre. Három-négy méter mély bombatölcsérek, néhol sűrűn egymás mellett. Ötszázkilós láncosbombák vájták ki őket. A villamossíneket vastag földréteg takarja. Maga a sín csak itt-ott villan elő.

A gyümölcsösbódék, ahol tegnap még almát és őszibarackot árultak, nincsenek már sehol. Sehol sincs, elpusztult a phenjani piac.

Sehol sincs az az utcasarok, ahol tegnap még egy vidám rendőrlány irányította a forgalmat.

Nyugat-Phenjanban ezrek és ezrek kutatnak a romok között, hogy elpusztított holmijaikból valamit is megtaláljanak.

Egy lerombolt ház helyén két idős férfi csákányoz. Az omladékból törülköző, szakadt vászondarab és tintásüveg kerül elő.

Bombatölcsér mélyén apró gyerekek szemenként kapirgálják össze a babot és a kölest, amit a házakkal együtt szétszórt a bomba.

Egy asztalos a gyaluját és a kalapácsát kotorta elő.

Asszonyok kis batyukkal a fejükön lépegetnek az utcán. Egypár edény, s egy-két ruhadarab: ennyijük maradt a puszta életükön kívül.

Kétezer sebesültet szedtek össze.

És halottak, egyre többen, szinte megszámlálhatatlanul. Az első órákban ötszázat találtak. Mára már ezerötszázat. Egyre újabb holttesteket szednek ki a romok alól, a kövek közül. És a tölcsérek szélén, düledékek közt halottak ruhája fehérlik, hasukon-hátukon fekvő emberek, égfelé meredő lábak, görcsbetorzult arcok.

A piaci zöldséges kocsik most halottaskocsik. Két férfi letakaratlan halottat visz. Mögöttük fiatal asszonyok, süldőlányok, ásókkal.

Phenjanban ma tömegsírokat ásnak.

A szem, amelyet békés esztendők építőállványokhoz, nyüzsgő utcákhoz, vidáman tülekedő emberekhez szoktattak, most rátapad arra, s annál időz, ami szokatlan, ami megráz, és lázassá forralja a vért.

Mégis: Phenjanban temetnek, de Phenjan nem temető.

A megrongált házak tetején emberek kuporognak: a cserép-tetőket javítják.

Egy férfi lábával bádoglemezt egyenget. A tört cserép helyett ez kerül a tetőre.

Az elégett villanypóznákat mára már kicserélték, a ledőlteket helyreállították. A városban ég a villany.

Üszkös omladék mellett öregasszony guggol: kis lábaskában valamit kotyvaszt a szabad ég alatt. Azoknak, akik városszerte dolgoznak.

Phenjan vérzik, de él.

S az alkonyi órákban a város főútján valami olyat látsz, ami mellbevág és megszaporázza a szívverésed.

Végig, kilométerhosszan fehérlik az út.

Az egész lakosság az utcán van, javítja az utat. Bombák

rongálták meg, ráhullt téglák, cserepek tették göcsörtössé, nem futhatnak rajta simán a kocsik, bukdácsolnának az autók. S az nem lehet. Az autók fegyvert, lőszert, katonákat visznek a frontra. Nem lehet fennakadás.

Rövid órák alatt megtelnek a bombatölcsérek, s eltűnnek a törmelékek.

Ott húzódik a fehérruhás embersor az alkonyi órában, végig a főúton, ameddig csak a szem ellát. Mint valami végtelenből jövő, s végtelenbe tűnő, hullámzó, apadhatatlan folyam. Az élet folyama.

MÁSNAP A MINISZTÉRIUMBÓL indulok Keszonba. Az autóra egy kicsit várnom kell, addig az egyik tágasabb szobában üldögélek.

Ez nem a föld alatt van. Egy kiégett ház úgy-ahogy rendbehozott része. Szedett-vedett bútordarabok, letört karfájú karosszékek, rozoga asztalok, ajtójukat vesztett szekrények, fekete papírral bevont lámpák. Az ablakok egytől-egyig kitörve, a keretekre papírt ragasztottak, szél és eső ellen. A papír cafatos, a szél vagy a tegnapelőtti támadás tépte-e meg, nem tudom.

— Sok jó barátunk meghalt tegnapelőtt — mondja az egyik tisztviselő.

— Innen, a minisztériumból?

— Tizenhárman. Mind fiatal emberek voltak. A magyar fényképkiállítás anyagát rendezték éppen. A légnyomás ölte meg őket. Egy tizennegyedik elvtársunk az eszét vesztette.

Úgy folyik itt a munka, mintha semmi sem történt volna. Ülnek az íróasztaloknál, jegyezgetnek, iktatnak, aktát számoznak, valaki bejön, brosúrákat árul, vásárolnak, telefonálnak, ügyeket intéznek. Úgy folyik itt a munka, mintha a következő öt percben nem ismétlődhetnék meg az, ami tegnapelőtt történt.

És énbelém — nem tagadhatom — belémhasít a kérdés: érdemes itt dolgozniok? Ez kulturális minisztérium. Érdemes aktákat intézniök, iktatni, számozni, megírni papírokat, amik talán holnap elégnek? Érdemes magyar fényképkiállítást rendezniök? (Mintha a lelkiismeretem hasogatna azért a tizenhárom halottért és azért az egy bomlottagyúért.)

Ezek fiatal emberek. Hát nem kéne inkább a frontra menniök, fegyvert fogniok és ütni-zúzni társaik, népük gyilkosait?

Phenjan »szent hegye«: a Morambon, és a selymes Tetong-folyó

Reggelre a főutak és a sikátorok, a piac megtelik emberekkel . . .

A házakra, a bódékra, az asszonyokra, a hancúrozó gyerekekre ömlik a halál . . .

Koreai és kínai egészségügyiek első-segélyt nyújtanak súlyosan sebesült kisgyermekeknek

Phenjanban ma új sírokat ásnak

A forgalomban
nem lehet
fennakadás

A ledőlt villanypóznákat órák alatt
helyreállították

Vagy földalatti gyárakba menniök, vagy a földekre, szántani, vetni. Mindent inkább, mint itt, ezt a munkát, ami számomra ma annyira reménytelennek vagy feleslegesnek tűnik.

Most itt, a minisztériumi szobában, félóránként felsivító légiriadók közben feltör bennem: tegnap is hasonló kérdést fojtottam magamba, amikor a rongált tetőket cserepező embereket néztem. Érdemes? Holnap talán újra lerombolják, szétzúzzák, porrá őrlik.

Nem tudok válaszolni.

Többet kell tudnom a népről, az ellenségről, az erők itteni viszonyáról, a jövő útjairól és lehetőségeiről. Akkor talán megtalálom a választ. Vagy másképp teszem fel a kérdést.

Phenjanból élő s égető emlékként viszem magammal egy halott kisgyerek égrenéző arcát és az útjavító fehér emberfolyam képét, Kim Ir Szen sziklakemény alakját és megválaszolatlan kérdéseimet — Keszon felé.

FEHÉRZÁSZLÓS DZSIP rohan velünk Keszon felé. A szél csattogtatja a hószínű lobogót. Fehér takaró az autó hűtőjén is. A soffőr melletti ülésnél van egy fogódzó: még ez is fehér gézzel van bepólyálva.

Az amerikaiak sértetlenséget biztosítottak a phenjan—keszoni útszakaszon közlekedő, fehérzászlós autóknak, a fegyverszüneti küldöttség kocsijainak. Mégis, mielőtt útnak indulok, a kulturális miniszter helyettese figyelmeztet:

— Kémlelje az eget az egész úton. Ha amerikai gépet lát, a kocsit rejtsék egy fa alá, maguk pedig szaladjanak minél messzebb tőle.

— De hiszen...

— Éppen tíz nappal ezelőtt lőtték szét egy fehérzászlós autónkat.

Ilyen körülmények között valóban nem lehet teljes a bizalom.

A fehérzászlós autó előnye, hogy nappal utazunk, s így gyorsabban. A hátránya, hogy a pilóta is jól lát minket, s így az ő kénye-kedvétől, vagy méginkább: felső utasításaitól függ, megtámad-e vagy sem.

Bármennyire is hűséges a szem az éghez (s a kapott tanácshoz), a sokórás út alatt olykor mégiscsak elkalandozik.

Először utazom — hosszabb távon — nappal az országban. Most tárul fel, s mutatja arcát-színeit a táj.

Hegyek és völgyek, hegyek és völgyek, hullámos hajlatok, tarajos gerincek, simuló lankák: ez a koreai föld. Hegyek és völgyek ismétlődnek mindig, s mégsem egyhangú, mégsem fárasztó. Futó patakok, zuhogó vízesések, fenyvesek, tölgyesek tarkítják, ezernyi formája van az ezernyi hegynek-dombnak, ezernyi lágy ölelése az ezernyi völgynek.

Ez a táj: maga a béke. Ha az ember szétterülő síkságokat

lát, jól el tud képzelni felvonuló hadseregeket, bontakozó hadiszárnyakat, dübörgő rohamokat, kitérő, átkaroló manővereket, hatalmas összecsapásokat. Ha meg vonuló hegyláncokat lát, azt is láthatja úgy, mint valami áttörhetetlen falat, amit hiába rohamoz az ellenség, sziklagátat, amelynek apró repedéseinél, a hágóknál, szorosoknál maroknyi csapatok szállnak szembe sokszoros túlerővel. De ezen az enyhén hullámzó vidéken, ahol a hegyek csak ritkán magasak, s még ritkábban meredekek, ahol a völgyek aprók, kerekdedek, minden a békére emlékeztet. Méhzümmögésre, almafákra, szüretre. Ha igaz az, hogy a táj is segít formálni az ember jellemét, akkor ebben az országban nagyon békés emberek élnek.

Mennél szelídebb, békésebb a vidék, annál kiáltóbbak a háború nyomai. A szétlőtt tankok, ágyúk tucatja az útmentén olyan, mint a kertekbe betört s leterített vadállatok püffedt teteme. A bombatölcsérek, mint egészséges testen veszett harapások. A feldúlt falvak s városok, mint... nem, nem találok rá hasonlatot. Önmagukban, hasonlíthatatlanul, a tájjal való komor ellentétükben üvöltenek, vádolnak, átkoznak. Itt még annyit sem kímélt a rombolás, mint Tecsonban vagy Phenjanban. Mentől délebbre visz az út, annál sivárabb, pusztultabb az ország. A térkép szerint egész sor kisebb-nagyobb városon megyünk keresztül. Csunghva, Hvangdzsu, Szarivon, Szohung, Szinmak, Kumcson. De ez a térkép rossz. Azt kéne ma odaírni: Csunghva — volt, Hvangdzsu — volt, Szarivon — volt. Mert ezek a városok nem léteznek. A porig, igen, a szó legpontosabb, legbarbárabb értelmében a porig lerombolták őket.

RENDBEN MEGÉRKEZÜNK Keszonba. A város határán koreai őrség. Megvizsgálják irataínkat, s azt, hogy nincs-e nálunk fegyver. Ez már semleges övezet. Tilos fegyverrel belépni.

Először a küldöttség épületéhez megyek, innen a külföldi újságírók házába. Itt fogok lakni.

A ház a város egyik külső negyedében fekszik, tágas, gazdag épület, a közelében mesterséges vízesésekkel megszaggatott patakocska, nagyszerű frissülés a rekkenő hőségben. Sziklás, regényes a környezet, a legyalult sziklákba ősi verseket, közmondásokat, egykori nagyurak neveit vésték, kínai

írásjelekkel. Ez volt az előkelőségek s az irodalom nyelve, egészen a legújabb időkig.

Népes társaság fogad, majdnem húsz ujságíró, fényképész, filmoperatőr. Kínaiak, Can Pej Mukdenből, Csu Csi-ping Pekingből, s mások, sanghájiak, tiencsiniek és két nemkínai: Alan Winnington, a londoni *Daily Worker*-től és az ausztráliai Wilfred Burchett, aki a párizsi *Ce Soir*-t tudósítja. Meglátogatnak a koreai ujságírók is, akik másik épületben laknak.

Ujságíró társaimtól tudom meg, mi a helyzet a fegyverszüneti tárgyalásokon.

A vitapont még mindig — most már három hete —: hol húzódjék a demarkációs vonal, az a vonal, amelynek mentén meg kell szüntetni a tüzelést.

Számomra, aki nemzetközi tárgyalások kérdéseiben meglehetősen járatlan vagyok, egyenesen meghökkentő az, hogy ez egyáltalán vita kérdése lehet. Világosan emlékszem J. Maliknak, a Szovjetunió küldöttének beszédére, amely létrehívója volt a fegyverszüneti tárgyalásoknak. Ebben a beszédben szószerint ez állt: „A Szovjetunió népei hisznek a béke megvédésének lehetőségében. A szovjet népek abban is hisznek, hogy rendezni lehetne a mai idők legégetőbb kérdését: a koreai háborús konfliktust is. Ennek érdekében szükséges, hogy a felek hajlandók legyenek a koreai kérdés békés rendezésének útjára térni. A szovjet népek hisznek abban, hogy első lépésként tárgyalásokat kellene kezdeni a harcoló felek között a tüzelés megszüntetéséről, a fegyverszünetről, *azzal a feltétellel, hogy a csapatokat kölcsönösen visszavonják a 38. szélességi fokról.*"

Ennek a beszédnek az alapján bocsátkoztak tárgyalásokba az amerikaiak. Ez a tény pedig az én számomra, de úgy vélem, minden gondolkodó ember számára egyet jelentett azzal, hogy az amerikaiak elfogadták a beszéd egyetlen és alapvető feltételét: azt, hogy a csapatokat kölcsönösen vissza kell vonni a 38. szélességi fokról.

Egyébként három nappal Malik rádiófelhívása után, június 26-án Acheson amerikai külügyminiszter kongresszusi képviselők és laptudósítók előtt kijelentette, hogy Amerika hozzájárulna a háborúnak a 38. szélességi foknál történő befejezéséhez.

Az amerikaiak tehát egészen világosan elkötelezték magukat a 38. szélességi fok mellett.

Most mégis egészen másfajta demarkációs vonalat javasolnak.

Ez a vonal mélyen benyomulna a koreaiak és a kínaiak frontállásai mögé.

A frontvonal nagyjából a 38. szélességi fok körül húzódik. A keleti szakaszon a 38. fok fölött egy területrész az amerikaiak, nyugaton a 38. fok alatt egy területrész a koreaiak és a kínaiak birtokában van. Az a terület, amelyet az amerikaiak Észak-Koreából elfoglalnak: 4 630 négyzetkilométer. Az a terület, amelyet az északkoreaiak-kínaiak Dél-Koreából a kezükben tartanak: 3 630 négyzetkilométer. A különbség tehát nem jelentős.

Most az amerikaiak a demarkációs vonallal 13 000 négyzetkilométert ki akarnak hasítani Észak-Korea testéből.

Követelésük elfogadása esetén olyan vonalhoz jutnának, amely karéjalakban húzódik Phenjan alatt, jóformán kartávolságnyira a fővárostól, az ország szívétől.

A 13 000 négyzetkilométeres területen vannak a híres koreai volframbányák. A volfram elengedhetetlen fontosságú a hadiiparhoz. A Kína határain kívül található volfram kilencven százaléka azon a koreai földdarabon lelhető fel, amelyet most az amerikaiak maguknak követelnek.

Phenjan alá jutni, a volframbányákat megszerezni — fegyverszünet esetén ez az igazi amerikai cél, s még ez is beleilleszkedik egy még fontosabb, még átfogóbb motívumba. Az amerikaiaknak abba az alapvető problémájába: ki nyerte meg a koreai háborút?

Amerika megszokta, hogy a háborúkból győztesként kerüljön ki. Olyan háborúkból is, amelyekben az ellenfél rettegett nagyhatalom, Anglia, Németország, Japán.

Amerika megszokta, hogy az ellenség feltétel nélkül leteszi előtte a fegyvert.

Most Amerika ellenfele nem nagyhatalom, hanem egy kis ország, egykori japán gyarmat.

És mégis: szó sincs feltételnélküli fegyverletételről, szó sincs az ellenség legyőzetéséről.

Ellenkezőleg: a tárgyalások a teljes egyenlőség és az erők egyensúlya alapján folynak.

Amerika attól tart, hogy ez egymagában is vereségét, tekintélyének zuhanását jelenti.

Az Amerikai Egyesült Államok hadügyminisztériumának szóvivője július 31-én kijelentette: ha az amerikaiak elfogadnák demarkációs vonalként a 38. szélességi fokot, „ezt a kommunisták az ENSz vereségének tulajdonítanák".

A *Washington Star* című lap augusztus 2-án felszólította az amerikai kormányköröket, hogy „egy tapodtat se engedjenek" a katonai demarkációs vonal kérdésében, mert „a kommunisták propagandának használnák fel azt, hogy a fegyverszünetet a 38. szélességi kör mentén létesítették, és így módjukban állna az Egyesult Államokat papírtigrisnek feltüntetni".

Amerika tehát most kísérletet tesz arra, hogy elkerülje az elkerülhetetlent: tekintélye zuhanását, és megszerezze a megszerezhetetlent: a győzelem látszatát.

Erre kellene végső soron és legfőképpen a 13 000 négyzetkilométernyi északkoreai terület.

Amerika most a keszoni zöldasztalnál megpróbálja azt, amit a koreai harctereken nem sikerült elérnie: hogy ráerőszakolja akaratát a koreaiakra és a kínaiakra, s ezzel győztes szinekben kerüljön ki a koreai háborúból.

Csakhogy ez a terv nagyonis átlátszó és egyáltalán nem felel meg a tényleges erőviszonyoknak. Ekkor mondja az amerikaiak szemébe a koreai-kínai küldöttség híres alapelvét, amely éppúgy áll a részletkérdésekre, mint a „kié a győzelem?" nagy kérdésére, s amelytől aztán a tárgyalások hosszú hónapjai alatt egyszer sem tér el: „Amit önök nem tudtak megszerezni a fronton, azt sohasem fogják megszerezni a tárgyalóasztal mellett."

AUGUSZTUS DEREKÁN, háromhetes tanácskozás után teljes a holtpont. A két javaslat szögesen ellentmond egymásnak. Kiút sem látszik.

De ez csak a felszín. A felszín alatt valami készül. A koreaiak és a kínaiak fontos lépést készítenek elő.

Joy admirális az augusztus 15-i ülésen kijelenti, hogy a tanácskozások zsákutcába jutottak. Azt javasolja, hogy a két bizottság tovább ne is találkozzék, s adják át a helyüket egy albizottságnak: próbáljon az megoldást találni.

Az amerikai javaslat — formai. Ezt Joy is hangsúlyozza. „A kifejezésmód hivatalosságáról", az asztal melletti merev elhelyezkedésről beszél, mint a további haladás akadályairól.

Az albizottságosdi ismert módszere az amerikai diplomáciának. Tárgyalások elsekélyesítésére, végtelenné húzására szokták felhasználni.

Augusztus 16-án Nam Ir tábornok mégis elfogadja az amerikai javaslatot albizottság alakítására. Csakhogy nem formai okokból. A koreaiak és a kínaiak meg akarják ragadni az amerikaiak javasolta módszert, hogy ezen keresztül kényszerítsék a másik tárgyaló felet a holtpontról való elmozdulásra.

Nam Ir tábornok az albizottsági tárgyalóforma elfogadásakor nyilatkozatot tesz. Ennek a nyilatkozatnak van egy mondata, egyetlen mondat ugyan, mégis, nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Nam Ir ezeket mondja: „Bár a mi javaslatunk arra irányul, hogy a katonai demarkációs vonalat a 38. szélességi kör mentén rögzítsük, az ezen alapuló demilitarizált övezetre vonatkozó *javaslatunk módosítható,* ha a terep és a két fél közös érdekeinek szempontjából ez szükséges és észszerű."

Világos: a koreaiak és kínaiak új lépésre készülnek a demarkációs vonalban és a demilitarizált övezetben történő megállapodás, a holtpontról való elmozdulás, egyszóval: a fegyverszünet felé.

Nam Irnak ez a mondata lesz a további fejlemények rugója, az elkövetkező napok viharos eseményeinek a kulcsa.

AZ ALBIZOTTSÁG TÁRGYALÁSAINAK második napján, augusztus 18-án jutok el elsőízben a megbeszélések színhelyére.

A történelmi nevezetességűvé vált keszoni ház egyike a legszebbeknek, talán a legszebb, amelyet Koreában láttam. Egy domboldalon áll, előtte lejtős, tágas kert, a kert közepén mesterséges tó, a tó közepén apró sziget, nyári pihenőül.

Az épület elég nagy, fekvő L-alakú, a balszárnya sérült, kimerednek belőle a gerendák. Mintha maga is azt mondaná: háború van, s itt fegyverszüneti tárgyalások folynak.

A jellegzetes kis szobák mozgatható válaszfalait kiemelték, s így a hat szobácska most egyetlen termet alkot. A falakon

néhány nagyon ízléses kínai festmény: virágok, különös madarak, pókok, hegyláncok.

A terem közepén egy téglaalakú, ötméteres asztal, zöld posztóval letakarva. Az asztalon két zászló: a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kék-fehér-piros, vöröscsillagos lobogója és az Egyesült Nemzetek zászlaja; kékszínű, fehér földgömbbel, olajágakkal. A két küldöttség az asztal hosszában, egymással szemben szokott ülni. Az amerikaiak oldalán sárgaréz névtáblák az öt delegátus üléseinél, Joy-nak kettő is van. Az egyiken: VADM C. T. Joy, USN (C. T. Joy, az Egyesült Államok hajóhadának altengernagya), a másikon: „Personal Representative Commander in Chief United Nations Command" (Az Egyesült Nemzetek Parancsnoksága főparancsnokának [Ridgway] személyes képviselője). Az albizottság egyébként nem ennél az asztalnál tárgyal: Joy indítványára egy kisebb, „kevésbbé hivatalos" kerekasztalnál, ahol korábban a vezérkari tisztek ültek.

Háromnegyed tízkor megjelenik, s egy közeli sík földarabon leszáll az amerikaiak két helikoptere. Az amerikaiak Keszontól mintegy 30 kilométernyire délre, Munszanban laknak, s ha az időjárás megengedi, a delegátusaik helikopterrel közlekednek. A „repülőtérről" dzsip hozza a két amerikai albizottsági tagot, Hodes gyalogsági és Craigie légi tábornokot az ülésteremhez.

Majdnem egyidőben érkeznek meg — a másik oldalról kanyarodva a bejárat elé — a koreai-kínai küldöttek: Li Szang Cso koreai és Hszie Fang kínai tábornok. A kínai tábornok a 20 714 771 számú, USA-feliratú, zsákmányolt katonai dzsipből lép ki.

Csak egy villanásnyi ideig látni az arcokat, azután a négy tábornok eltűnik az ülésteremben.

A sajtó nem vesz részt a tanácskozásokon. Nem volt jelen az ülésteremben addig sem, amíg a teljes bizottságok tárgyaltak, mindkét fél segédtisztje útján informálta a történtekről a maga meghívott tudósítóit. Most, mióta az albizottság ülésezik, amerikai javaslatra hírzárlat van. A tárgyalások bizalmasak. A sajtó munkatársainak számát — ugyancsak amerikai javaslatra — az eredeti 20—20-ról 4—4-re szállították le. Ez annyit jelent, hogy amerikai részről tulajdonképpen csak egy

ujságíró jön. A másik három: fényképész, filmriporter, rádiós vagy televíziós.

A tárgyalóterem előtt, közvetlenül a tanácskozó ház fala mellett hűvös pavillon áll, kellemes árnyékot kínálva a tikkasztó melegben, néhány lépcső vezet fel rá, a közepén asztal, karosszékek: a sajtó számára készítették oda a koreaiak.

Letelepszem az egyik kényelmes fotelba.

Az a körülmény, hogy először vagyok itt a tárgyalások színhelyén, némi érdekességet kölcsönöz számomra az amerikai sajtó szemében. A fényképészek, filmesek megjelenésemkor már néhány felvételt készítettek rólam. Most odasompolyog mellém egy kétméteres, karvalyarcú fiatalember, leül a pavillon szélére, a poros fapadlóra és beszélgetésbe kezd.

A kölcsönös bemutatkozás után — amelynek során megtudtam, hogy a karvalyarcú: Robert Shakne, az International News Service hírügynökség tudósítója — kérdések pergőtüzébe kerülök.

A kérdések a következők: hány éves vagyok, mekkora a *Szabad Nép* példányszáma, hány párt van Magyarországon és mindegyik kommunista párt-e, hány lista indult a legutóbbi választásokon, hány lakosa van Budapestnek, Moszkván keresztül jöttem-e, mennyi ideig tartózkodtam Moszkvában, láttam-e Pekingben Mr. Mao Ce-tungot, miért tartóztatták le Prágában Mr. Oatist, az Associated Press tudósítóját és szeretem-e a kínai kosztot?

Válaszadás közben Shakne dülledt szemekkel mered rám, mint valami vizsgálóbíró. Hatalmas orra — amely mintha saját nagyságát siratná: egy csepp lóg állandóan a cimpái csúcsánál — fenyegetően ágaskodik felém.

Jól tudom, hogy Mr. Shakne szeretné kideríteni, miszerint olyan lap, hogy *Szabad Nép*, nincs is a világon, én nem vagyok ujságíró, hanem Moszkva speciális ügynöke vagyok, esetleg Mao Ce-tung különleges utasításait hoztam Keszonba, továbbá én buktattam le Oatist, a Prágában elítélt amerikai kémet, és így tovább, és így tovább — de bármennyire is sajnálom, nem szolgálhatok számára semmiféle szenzációval.

A beszélgetés alatt jól látom, hogy egyre inkább veszítek érdekességemből.

De Shakne szívós ember, a tárgyalásokról a hírzárlat miatt nem adhat semmi lényeges anyagot, szeretne belőlem legalább

egy kis „színesre" valót kipréselni. Megpróbál tehát ott kaparászni, amit ő a „kommunista sajtó" Achilles-sarkának képzel: a sajtószabadságnál.

— Ön itt Koreában teljesen szabadon működik? — kérdezi.

— Szabadon.

— Szabadon jár-kel az országban?

— Szabadon.

— Szabadon beszél az emberekkel?

— Szabadon.

— Ühüm — biccent Shakne, mint aki egyetlen szavamat sem hiszi el, aztán folytatja:

— És azt ír, amit akar?

— Azt írok.

— Ha valami hibát vesz észre, bírálhat is?

— Bírálhatok.

— És nem cenzurázzák a cikkeit?

— Nem.

Shakne a nyomaték kedvéért ezt mégegyszer megkérdezi:

— A cikkeit ki cenzurázza?

— Senki. Phenjanból küldtem haza két tudósítást. Bementem a postára, odaadtam a távirásznak, kifizettem és a távirász a szememláttára elkezdte kopogtatni — Budapest felé.

Shakne előtt most már reménytelen esetté válok. Még azt is „letagadom", hogy cenzurázzák a cikkeimet.

Megvallom, nem zavar túlságosan, hogy nem tudom meggyőzni Shakne-t a „kommunista sajtó" szabadságáról. Sokkal inkább zavar valami más, apróság ugyan, de mégis mind kellemetlenebbül érzem magam miatta.

Az zavar, hogy én ott terpeszkedem a kényelmes fotelban és közben Shakne a pavillon szélén ül, a piszkos fapadlón, szinte az ember lábainál. Van valami emberileg megalázó ebben a helyzetben.

— Üljön ide föl — mondom az amerikainak.

Shakne úgy tesz, mintha nem halland.

— Miért nem ül ide föl? — sürgetem. — Van itt hely bőven.

Shakne rándít egyet a vállán:

— Nem lehet.

— Nem lehet? Már miért ne lehetne?

— Nem szabad — mormogja Shakne. — Tilos. Túl közel van a falhoz.

Nem értem. De Shakne nem hajlandó bővebb felvilágosítást adni. Csak a fejét rázza, aminek következtében az orrcimpái csúcsánál lógó csepp a földre csöppen, helyet adva egy következő cseppecskének.

Mikor az ülés végeztével visszamegyek a szállásomra, első dolgom, hogy megkíséreljem felderíteni Shakne különös viselkedésének, s a rejtélyes tilalomnak a nyitját. Burchett, Winnington és a kínai ujságírók számára nem volt nehéz a „rejtély" megfejtése.

A FEGYVERSZÜNETI TANÁCSKOZÁSOK legelején, mindjárt a második napon, Joy admirális 20 amerikai, angol, francia és egyéb ujságíró kíséretében érkezett meg a keszoni semleges övezet határához. A koreai és kínai őrség nem engedélyezte az ujságírók belépését. Nem engedélyezte azért, mert erre semmiféle előzetes megállapodás nem volt.

Joy ekkor maga is sarkonfordult. Kijelentette: amíg a „szabad világ" a „szabad sajtó" útján nem értesülhet arról, mi történik a keszoni tárgyalásokon, addig nem hajlandó folytatni a megbeszéléseket.

A koreaiak és a kínaiak nem akarták, hogy ilyen kérdés miatt fennakadás álljon be a tárgyalások menetében. Kim Ir Szen tábornok és Peng Te-huaj tábornok üzenetet intéztek Ridgway-hez: „A tárgyalások tartós megszakadásának elkerülése érdekében és annak érdekében, hogy a tárgyalások ne szakadjanak meg ilyen másodrendű kérdés miatt, beleegyezünk az ön javaslatába, hogy az ön húsz tudósítóját az ön küldöttsége részének tekintjük."

A tárgyalások háromnapos provokatív megszakítása után így jutott be „a szabad világ sajtója" Keszonba. Joy admirális a sajtószabadság apostolának szerepében tündökölt.

Az egyenlőség elve alapján koreai és kínai részről is érkeztek ujságírók.

Megkezdődtek a demarkációs vonal tárgyalásai.

És itt csapott be a mennykő.

Emlékezetes, hogy a tárgyalások megkezdése előtt az amerikaiak úgy nyilatkoztak, hogy hajlandók a 38. szélességi fokot elfogadni demarkációs vonalként.

De alighogy megkezdődtek a tárgyalások, hirtelen fordí-

tottak egyet a köpönyegen. Acheson külügyminiszter, aki még június 26-án, három nappal Malik rádiófelhívása után azt mondotta: „a 38. szélességi fok vonala katonai szempontból elfogadható" a fegyverszünet számára —, két hétre rá, július 13-án, három nappal a fegyverszüneti tárgyalások megindulása után már arról beszélt, hogy a demarkációs vonal „a csapatok jelenleg elfoglalt vonala", azaz a frontvonal legyen.

Ettől kezdődően ez lett a hivatalos amerikai álláspont. Legalább is „kifelé", a nagyvilág felé.

Mert ugyanakkor, a tárgyalóterem zárt falai között egészen másfajta követelés mellett szálltak síkra az amerikai tábornokok: 20—30—40 kilométerrel a frontvonal folé akarták tolni a demarkációs vonalat.

Undorítóan kétszínű játék kezdődött meg az amerikaiak részéről. Míg a zöldasztal mellett új és új érveket sorakoztattak fel amellett, miért akarnak északkoreai területeket a *frontvonalon túl* — addig a „szabad világgal" a „szabad sajtó" útján nap nap után közölték: egyetlen vágyuk, hogy a *frontvonal* legyen a demarkációs vonal.

Miért nem mondták meg az igazat a saját népüknek? Miért nem mondták meg: nagy területeket követelnek a frontvonalon túl?

Csak egy magyarázat lehet: a félelem. Annyira nyilvánvaló volt, hogy a követelésük igazságtalan, indokolatlan, rabló jellegű, hogy nem merték még a saját népük elé sem tárni. Féltek felelősséget vállalni azért, hogy *ilyen* követeléssel húzzák el hetek óta a vérontás befejezését.

Folyt a kétszínű játék s ki tudja, meddig folyt volna, ha — ha valami hiba nem csúszott volna az amerikai számításokba.

Ridgway-ék és Joy-ék megfeledkeztek arról, hogy a tárgyalások ezúttal nem a columbiai elnökkel, vagy a portoricói külügyminiszterrel folynak, hanem olyan partnerral, amelyiknek semmi oka sincs arra, hogy cinkosuk legyen a hazudozásban. Ellenkezőleg: éppen az az érdeke, hogy az igazság napfényre kerüljön.

Így történt meg, hogy a koreai-kínai küldöttség közölte saját ujságíróival a tényeket, az amerikaiak követeléseit.

Ezek az ujságírók elmondták a dolgot az amerikai, angol, francia ujságíróknak.

Azok nem hittek nekik. Nem is lehetett elvárni tőlük, hogy inkább higgyenek a „vörösöknek", mint a saját tábornokaiknak.

Mindenesetre azért megkérdezték sajtófőnöküket, egy Nuckols nevű brigádtábornokot. Nuckols arcrándulás nélkül kijelentette: a „kommunisták" hazudnak.

De a „vörös sajtó" emberei nap mint nap megmondták a „szabad sajtó" embereinek: becsapnak titeket, hazudnak nektek, és ti hazudtok az olvasóitoknak. Az utóbbi nem háborította fel őket annyira, mint az előbbi.

A „vörösök" makacssága kezdte megingatni az amerikaiak, angolok, franciák hitét. De még mindig kételkedtek.

Ott ültek a hűvös sajtópavillonban, a kényelmes fotelokban és melegük volt, kényelmetlenül érezték magukat.

Ekkor az egyik „kommunista" ujságíró azt mondta: Ha odamentek a pavillon széléhez, a ház falához, ott meghallhatjátok, mit követelnek tábornokaitok.

Az amerikaiak, az angolok és a franciák odamentek. És meghallották, mit követelnek a tábornokaik.

Azt követelték, amit a „vörösök" már napok óta hajtogattak. Amit Nuckols tábornok tagadott. Demarkációs vonalat — a frontvonal fölött. 13 000 négyzetkilométert Észak-Koreából.

Most „első kézből" kapták meg az információt.

A „szabad sajtó" képviselői — nagyrészt kipróbált hazudozók — most haragra gerjedtek. Ez érthető. A tolvaj is akkor a legdühösebb, amikor meglopják.

Kitört a botrány. Az amerikai cenzúra mindent elkövetett, hogy megakadályozza az igazság kitudódását.

Az amerikai ujságírók cikkeit kegyetlenül megnyirbálták. De egy francia ujságírónak, az Agence France Presse tudósítójának sikerült kicsempésznie Koreából az igazságot a „szabad világ" felé.

A gát átszakadt. Az igazság kiderült. Ridgway és Joy lelepleződtek.

S hogy a sajtó jelenléte ne fenyegesse őket tovább, hogy ne ismétlődhessék meg, ami most történt, elhatározták, hogy „kikapcsolják" a saját sajtójukat a tárgyalások további menetéből.

Joy admirális, aki alig egy hónapja húsz ujságíró élén oly hősiesen áttörte a kommunista „vasfüggönyt", többé nem tetszelgett már a „szabad sajtó" védangyalának szerepében.

Ellenkezőleg: azt javasolta, hogy az albizottság tárgyalásaira ne jöhessen többé húsz, hanem csak négy ujságíró.

Joy admirális nem szállt harcba már azért sem, hogy a „szabad világ" értesüljön mindenről, ami Keszonban történik.

Ellenkezőleg: azt javasolta, hogy az albizottság tárgyalásai legyenek titkosak.

S büntetésképpen, mert megtudták és kifecsegték az igazságot, Joy admirális megtiltotta az amerikai, angol és francia ujságíróknak, hogy a jövőben a tanácskozó ház melletti hűvös pavillon kényelmes foteljaiba ülhessenek.

Így zajlott le, és így ért véget a „vörös sajtó" és a „szabad sajtó" — vagy méginkább: az igazság és a hazugság — első csatája Keszonban.

Ezért kellett Robert Shakne-nak a pavillon szélén ülnie. A poros, piszkos fapadlón. Mintegy a „vörösök" lábainál.

MÁSNAP, AUGUSZTUS 19-ÉN reggel álmomból riasztanak:

— Gyilkosság történt.

Ujságírók, valamennyien kapkodjuk magunkra a ruhát, és percek alatt indulásra készen állunk.

Addigra valamivel pontosabb jelentés is érkezik a szállásunkra:

— A semleges övezetben ma, napfelkeltekor meggyilkoltak egy kínai önkéntest. Közös helyszíni nyomozás lesz az amerikaiakkal.

Robogunk végig Keszonon. Most látom először a belvárost. A háború sokkal kevésbbé sujtotta, mint Phenjant. Mégis, sokkal kihaltabb, élettelenebb. Alig látni embert az utcákon.

Alig néhány hete szabadították fel a várost a népi erők. Hosszú hónapokon át „senki földje" volt. A koreai-kínai csapatok állásai a várostól közvetlenül északra, a Szongakszan hegyén húzódtak, az amerikai állások jóval délebbre, a Szacson-folyónál. A városban járőrtevékenység folyt, kisebb utcai összecsapások — a lakosság jórésze odahagyta az ép házakat is, csak hogy az állandó fegyverropogástól szabaduljon. Most kezdenek lassacskán visszaszivárogni az emberek.

Délkeleti irányban megyünk, már jóval elhagytuk Keszont. A semleges övezet a városon túlra is kiterjed. Még a tárgyalásokat megelőző és előkészítő üzenetváltásban Ridgway tábor-

nok ajánlotta fel: „Keszon térségét öt mérföldnyi sugarú körben, Keszon középponttól, attól kezdve, hogy az önök küldöttei Keszonba érkeznek, semleges övezetnek tekintem." A tárgyalások megindulásának másnapján Ridgway pontosabban is megfogalmazta, mit ért semlegességen: „Mindkét fél tartózkodik mindenféle ellenséges cselekménytől ezen az övezeten belül a teljes tárgyalási időszak alatt." Három nappal ezelőtt, augusztus 16-án az összekötőtisztek, akiknek a technikai ügyek lebonyolítása a feladatuk, külön megegyeztek abban, hogy repülőgépeknek sem szabad berepülniök a semleges övezet fölé.

A phenjan—keszon—szöuli főúton megyünk, helyreállított hidakon keresztül, lerombolt viskók mellett, dombok között kanyarog az út.

Jelentéktelen, pár kunyhóból álló falucskát hagyunk magunk mögött: Panmundzsom.

Párszáz lépésnyire egy folyócska: a Szacson. Kiszállunk. Ez a semleges övezet határa. A túlsó parton már az amerikaiak és a liszinmanisták állásai vannak.

Az út mentén rizsföldek. Lekanyarodunk jobbkéz felé, s megyünk a rizsföldek közti keskeny ösvényeken. Libasorban, s a kötéltáncosok egyensúlyozó mozdulatait utánozva tipegünk előre. Akár balra, akár jobbra vétenénk el a lépést, térdigérő vízbe toccsannánk.

Alig pár perc mulva egy kisfiúval akadunk össze. Nyugat felé mutat:

— Arra menjenek. Ott volt hajnalban a lövöldözés.

Félórás gyalogút, de fújtatva, verejtékezve tesszük meg. Perzselőn süt a nap, olyan égető a hőség, hogy szinte minden lépés nehezére esik az embernek.

Egy domboldalon kapaszkodunk felfelé. A domb tövében néhány házikó.

Az élen haladók megállnak a dombon, s mi kört formálva meredünk a földre, oda, ahová ők mutatnak.

Két nedves vértócsa, egymás közelében.

Még csak az ujságírók vannak itt, a nyomozótisztek késnek.

Vigyázva megkerüljük a nyomokat, s elibük indulunk. Egy dombtetőről megpillantjuk őket, hosszúra nyúló sorban jönnek, más irányból, mint mi.

Később megtudjuk, hogy a tisztek már idefelé jövet is meg-

hallgattak néhány embert, akikkel útközben véletlenül összetalálkoztak. Két, mezőn dolgozó fiú elmondta nekik, hogy kora hajnalban lövéseket hallottak. Két másik fiatalember amerikai gyártmányú puskagolyókat mutatott, amelyeket reggel találtak. Egy fiatal nő elmondta, hogy lövéseket hallott és röviddel a nyomozótisztek megérkezése előtt, házától mintegy kétszáz lépésnyire liszinmanista katonákat látott elvonulni. Szangoni faluban a tisztek megtekintették a meggyilkolt kínai önkéntes, Jao Cin-szian járőrparancsnok holttestét. Egy golyó a ballábán hatolt be, homlokának jobbfelén pedig két pirosló lyuk látszott.

A népi erők részéről Csang Csun Szan koreai és Cai Csengven kínai ezredes vezeti a nyomozást, amerikai részről Murray ezredes. Murray az amerikai ujságírókat nem hozta magával.

Mikor összetalálkozunk, láthatóan kellemetlenül érinti, hogy a koreaiak-kínaiak részéről itt a sajtó. Azonnal tiltakozik Csang és Cai ezredesnél és kéri az ujságírók eltávolítását.

A koreai-kínai tisztek nem egyeznek bele. Azt mondják, nekik nincs semmi titkolnivalójuk a világ előtt. Végül is megállapodnak abban, hogy az ujságírók ott maradnak, de csak néhány lépés távolságban követik a nyomozókat.

Az már most a mi dolgunk, hogy ez a távolság — hallótávolságon belül legyen.

Visszaérkezünk ahhoz a domboldalhoz, ahol a két vérnyom vöröslik. A vér még meg sem alvadt.

A domb tövében lapuló házak egyikéből egy alacsony, fiatal kínai önkéntes jön oda, zubbonya-nadrágja vérfoltos.

Murray megkezdi a kihallgatását. Az amerikai tiszt magas, simaarcú férfi, amolyan Robert Taylor-szerű filmszépség. Lágyvonású, barátságos képe van, annál visszataszítóbban hat, amikor megszólal és fölényes, pökhendi hangon teszi fel a kérdéseit.

— Mit tud az esetről? — fordul az önkéntes felé.

— Én Jao Cin-szian járőrében voltam — mondja a fiatalember. — A helyettese vagyok. Hajnalban, még hat óra előtt erre mentünk el, a domboldalon, járőrben, kilencen. Egyszerre csak tűz alá vettek minket.

— Merről jöttek a lövések?

— Két irányból. — A katona a domb két magasabban fekvő pontja felé mutat. — Onnan, ahol azok a faálcázások vannak.

Most vesszük csak észre, hogy feljebb, két helyen, heve-

Az amerikai ujságíróknak a pavillon szélén kellett ülniök. A poros, piszkos fapadlón. Mintegy a »vörösök« lábainál

Egy szakasz kínai önkéntes sorakozik fel a ravatal mellett. Jao Cin-szian szakasza . . . Li Szang Cso koreai tábornok beszél

Csang ezredes éles zseblámpája egy felszakított földdarabra mutat. Kinney, az amerikai légierő ezredese (fekete köpenyben) ott áll a bombatölcsér mellett és azt mondja: »Ez semmi«

nyészetten odahányt faágak hevernek. Innen lesték meg az őrjáratot, innen nyitottak rá tüzet.

— Egy lövés eltalálta Jao Cin-sziant, a ballábán. Lerogyott. Mi is a földre vágódtunk. Csak revolver volt nálunk, mivel ez semleges övezet, s ezért nem szabad nehezebb fegyvert hordani. Mégis, fel akartuk venni a harcot a támadókkal. De Jao megtiltotta. Azt mondta: „Ez semleges övezet. Ne engedjük, hogy harctérré váljék!" Parancsot adott a visszavonulásra. Akkor odakúsztam mellé, hogy magammal vigyem. Jao nem engedte. Azt mondta: „Én csak akadályoznám a te menekülésed. Nem kockáztatom a te életedet is." Ellenkeztem vele, de megparancsolta, hogy vegyem át az örs vezetését és távozzam.

Érezzük mind, hogy az önfeláldozás és a hősiesség gyönyörű tetteinek vagyunk tanúi. De Murray ezredest nem hatja meg, amit hall. Türelmetlenül topog:

— Azután?

— Mi visszavonultunk. A támadók még tüzeltek egy ideig. Azután előbbrenyomultak és egyikük Jao halántékához nyomta a fegyverét és kétszer elsütötte. A pisztolyát és a cipőjét elrabolták.

— Miért van itt két vértócsa? — kérdi Murray.

— Ez itt annak a helye — mutat az egyikre leguggolva az önkéntes —, ahol Jao először sebesült meg, a lábán. Azután megpróbált visszahúzódni. De csak pár lépésnyire tudta vonszolni magát. Itt érték utól a támadók. A másik vértócsa ott van, ahol agyonlőtték őt.

— Magának mitől véres a ruhája?

— Mikor a támadók napkelte után elmenekültek, visszajöttem Jaoért. Megpróbáltam lehozni a faluba, talán még segíthetünk rajta. Már nem lehetett. Akkor véreztem össze a ruhám.

— Más sebesülés nem történt?

— Még egy harcosunk megsebesült: Van Jen-juan.

— Hányan lehettek a támadók?

— Harmincan — mondja habozás nélkül az önkéntes és mutatja: — Húszan arról jöttek, tízen pedig erről.

Murray amerikai születésű kínai tolmácsa most a fordításnál furcsa módon elszólja magát. A jelenlevő kínai ujságírók állítása szerint a tanúskodó önkéntes mindeddig nem tett említést a támadók nemzetiségéről. De az amerikai tolmács a legutolsó mondatot szószerint így fordítja: „Húsz «guk» arról jött,

tíz «guk» pedig erről." („Guk" — a koreaiak amerikai gúnyneve.)

Murray erre önkénytelenül, vagy hogy a helyzetet mentse, azt teszi fel kérdésként:

— Látta, milyen katonák voltak? Milyen egyenruhát viseltek?

— A lövöldözés nagyon erős volt és nem emeltem fel hosszabb időre a fejem — feleli az önkéntes. — De azt tisztán láttam, hogy egy polgári ruhás személy kivételével valamennyien az önökéhez hasonló színű egyenruhát viseltek.

Murray feliratja az önkéntes nevét — Li Csin-linnek hívják —, aztán kijelenti, hogy nincs több kérdeznivalója.

Cai ezredes rámutat a földre. A vértócsák körül golyók szaggatták fel a talajt. A tisztek lehajolnak, úgy nézik, s közben lövedékhüvelyekre akadnak. Megszagolják: még érezni a lőpor erős szagát. Az alulsó vérnyom mellett összelapított ólomdarab: az egyik golyó, amelyik a fejen ment keresztül.

Murray elismeri:

— A töltényhüvelyek amerikaiak.

Azután a dombtetőre indul, megnézi az álcázások helyét

Ezalatt néhány ujságíróval lemegyek a domb tövébe, az egyik házhoz. Fiatal parasztasszony jön ki a kapu elé, a karján párhónapos kisgyerek, s kezében egy fehér lepedőféle. Széttárja a lepedőt, s dühtől elfuló hangon hadarja:

— A házunk felé szálltak a golyók... nagyon sokáig lövöldöztek... nézzék ezt a lepedőt... a kisgyerekem aludt rajta... nézzék a szélét...

A lepedőn pörzsölt lyuk. Egy golyó szakította át.

— Hajszálon múlt, hogy meg nem ölték a gyerekemet.

— Kik voltak?

— Liszinmanisták. Láttam az egyenruhájukat.

A koreai és kínai tisztek jönnek lefelé Murray-vel a dombról.

— A magam részéről befejeztem a nyomozást — fordul az amerikai a koreai és a kínai ezredes felé. — Az incidens kétségkívül megtörtént. De arra nincs bizonyíték, milyen csapatok támadtak.

— Miféle kérdés ez? — mondja Cai ezredes. — Csak nem gondolja, hogy a saját embereinket fogjuk megtámadni! Semmi

kétség afelől, hogy a gyilkosságot az önök parancsnoksága alá tartozó egység követte el.

Csang ezredes felszólítja Murray-t: beszéljen a domb tövében lakó parasztasszonnyal.

— Időpazarlás — mondja az amerikai. — A nyomozásról jelentést fogok tenni feletteseimnek.

És félbeszakítva a vizsgálatot, eltávozik.

Nam Ir tábornok még aznap jegyzéket intézett Joy tengernagyhoz:

„A legerélyesebben tiltakozom és határozottan követelem öntől:

1. azoknak a bűnösöknek súlyos megbüntetését, akik rálőttek Jao Cin-szian szakaszparancsnokra és megölték őt, valamint súlyosan megsebesítették Van Jen-juant, katonai őrjáratunk harcosát.

2. Teljes biztosítékot arra, hogy a továbbiakban önök nem sértik meg a semleges övezetről szóló megállapodást."

A kora délutáni órákban meghívást kapok a küldöttségtől: vegyek részt Jao Cin-szian temetésén.

Panmundzsom közelében van a temetés. Mikor odaérkezem, már ott találom a fegyverszüneti küldöttség két tagját: Hszie Fang kínai és Li Szang Cso koreai tábornokot. Egyenruhájukon fekete karszalag.

Egy paraszthéz tornáca előtt álldogálunk, meg kell várnunk, amíg a halottat felravatalozzák.

Hszie tábornok az orvost kérdezi: nem lehetne-e másnapra halasztani és Keszonban megrendezni a temetést.

A doktor a fejét rázza:

— Lehetetlen. Sietni kell, a hőség miatt.

Csendben beszélgetünk.

— Ez az egyik legjobb egységünk — mondja Hszie Fang. — Éppen ezért bíztuk rájuk a semleges övezet őrizetét. Tudtuk: inkább az életüket adják, de nem ülnek fel provokációnak.

Maga elé néz, mintha önmagának mondaná:

— Lőni — könnyű. A parancsot mindenképpen teljesíteni — nehéz.

Elkészül a ravatal. Egy domboldalon — ugyanolyan lankán, amilyenen az életét áldozta fel — két alacsony koreai asztalkán

faragatlan deszkák vannak átvetve: itt fekszik az önkéntesek egyenruhájában Jao Cin-szian holtteste. Fejét fehér lepel takarja.

Egy szakasz kínai önkéntes sorakozik fel a ravatal mellett: Jao Cin-szian szakasza. Emelt fővel, komor arccal állnak.

Egyszerű katonatemetés.

Hszie Fang tábornok beszél. Helytállásról, önfeláldozásról, s a gyűlöletes ellenségről.

Aztán Li Szang Cso tábornok. A koreai nép hálájáról, szétszakíthatatlan barátságról.

Enyhe szellő kél, s leemeli a leplet Jao Cin-szian fejéről. A szétlőtt fejet fehér pólya takarja. Koromfekete haj omlik ki alóla, s most lobog-lobog az alkonyi szélben.

Megrendülten állok, s megilletődve mondok a két tábornok kérésére néhány szóval búcsút Jao Cin-sziannak — a magyar nép nevében.

Kemény ásók vágnak a földbe: a messzi Koreában orgyilkos fegyverétől elesve, örök pihenőre tér egy fiatal kínai hős.

MINTHA VALAMI GONOSZ HATALOM irígyelné tőlünk a hazakalandozó hajnali álmokat, a következő napon, augusztus 20-án erős ágyúdörgésre ébredünk. Dél felől, a front felől bombolnek az ágyúk, s a dörgés nem csitul egész nap.

Este kézhezkapjuk Ridgway tokiói főhadiszállásának hivatalos jelentését: az Egyesült Nemzetek új offenzívába kezdtek a fronton. A támadást „korlátozott offenzívának" nevezik, súlypontja a keleti és a középső szakaszon van, nagy tüzérségi, tengeri és légi támogatással folyik.

Meghökkentő hír. Negyedik napja tárgyal az albizottság, amelynek az a feladata, hogy bizalmas üléseken megegyezésre jusson. Mi célja lehet most annak, hogy a fronton fellángoljanak a harcok? Ha az amerikaiak valóban békét akarnak, miért indítottak éppen most új támadást a fronton? Frontális offenzíva — nem, ez nem a békés megegyezés módszere. Újabb vérontás — nem, ez nem enyhíti, ez elmérgesíti a helyzetet.

Rossz a hangulat Keszonban. A bizakodás foszladozik.

Várjuk Joy válaszát Nam Ir tiltakozására, a meggyilkolt kínai önkéntes ügyében.

Esténként a házunk udvarán üldögélünk és halkan beszélgetünk az elmult napok eseményeiről, s a kilátásokról.

Az egyik koreai tiszt hozzám fordul, s megkérdi: mi a véleményem a minapi közös nyomozás lefolytatásáról, s mindenekelőtt a mi magatartásunkról a nyomozás során.

Megmondom: úgy gondolom, a koreai és a kínai tisztek túlságosan udvariasak voltak. Murray úgy viselkedett, mintha nem is az ő hadseregét vádolnák gyilkossággal. Minthacsak ő lenne a vádló. Azt mondják: ez a Murray volt az, aki 1945-ben összekötőtisztként a japánok feltételnélküli fegyverletételét előkészítette. Úgy látszik, itt is a győztes pózát akarja magára venni.

A koreai tiszt bólint.

— Azt hiszem, igaza van — mondja. — Azért is kérdeztem, hogy látja maga, mint külföldi. Nekünk magunknak is ez a véleményünk...

Finoman elmosolyodik és úgy folytatja:

— Tudja, van nekünk egy régi történetünk, Li császár esete a tanítójával. Vagy ötszáz évvel ezelőtt uralkodott nálunk az első Li császár. Ez a Li azt mondta egyszer a tanítójának, Paknak: „Csináljunk egy tréfát, Pak úr. Sértsük meg egymást tréfából annyira, amennyire csak tudjuk." „Rendben van" — mondta a tanító. „De megsértődni egyikünknek sem szabad" — fűzte hozzá a császár. „Rendben van" — felelte a tanító. „Kezdjük el" — mondta Li császár. „Kezdd el te, Li úr" — így a tanító. A császár elgondolkozott, aztán így szólt: „Pak úr, te olyan vagy, mint egy disznó." Kis csend. „Én befejeztem — mondta a császár. — Megsértettelek. Most te következel." Pak akkor így szólt: „Li úr, te olyan vagy, mint egy szent." Újra csend. „No rajta, Pak úr — szólalt meg a császár. — Csak bátran, sérts meg, nem fogok haragudni érte." „Én már befejeztem" — mondta a tanító. „Nem értem — szólt a császár. — Hiszen nem sértettél meg egy szóval sem." „Úgy van ez Li úr — mondta a tanító —, hogy a szent szemében mindenki szentnek látszik, a disznó szemében mindenki disznónak."

— Látja, így van ez most is — mosolygott a koreai tiszt. — Mi becsületesek vagyunk, s igyekszünk megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy a szembenálló fél is becsületesen viselkedjék. Ha az ellenség nem él ezzel a lehetőséggel, akkor meg fogja tanulni, hogy tudunk mi másmilyenek is lenni.

Hamarosan kiderült, hogy az ellenség nem él az adott lehetőséggel. Megérkezett Joy válasza Nam Ir jegyzékére.

Joy kereken letagadott mindent. „Valószínű — írta —, hogy a kínai járőr elleni támadást gerillák hajtották végre, akik polgári ruhát viseltek... A jelek arra vallanak, hogy ez a csoport egy időn át a semleges területen működött."

Miféle gerillákról, miféle csoportról, miféle jelekről beszélt Joy, ezt senki se tudta. Bizonyára ő maga sem.

Ám feltéve, de meg nem engedve, hogy valóban gerillák követték el a gyilkosságot — a semleges övezetről kötött megállapodás így szólt: „mindkét fél tartózkodik *mindenféle* ellenséges cselekménytől ezen az övezeten belül". Nyilvánvaló, hogy a „mindenféle ellenséges cselekedetbe" a gerillacselekedetek is beletartoznak.

A vizsgálat teljesen világosan megmutatta, hogy a támadók reguláris, délkoreai csapatok voltak. Panmundzsommal szemben, háromszáz méternyire a gyilkosság színhelyétől, az I. délkoreai hadosztály csapatai álltak. Nem volt nehéz kitalálni, honnan jöttek a merénylők.

Az amerikaiak tagadása csak még jobban elmérgesítette a helyzetet. Aláhúzta azt, hogy itt nem valami véletlen, vagy egyéni vállalkozás történt, hanem előre kitervelt provokáció.

Augusztus 20-án Joy admirális váratlanul Tokióba repült, Ridgway tábornokhoz.

Másfélnapos tanácskozás után, az augusztus 22-re virradó éjszaka tért csak vissza Koreába.

Ridgway és Joy megbeszéléseiről nem adtak ki semmiféle jelentést.

Nem lehetett kétséges: az amerikaiak valamire készülnek.

A frontról éjjel és nappal Keszonig hallatszott az új amerikai offenzíva ágyúinak dörgése.

A fegyverszüneti tárgyalások városa fölött viharfelhők gyülekeztek.

NEM HIÁNYZOTT A KÉSZÜLŐ VIHARHOZ a viharelőtti csend sem.

Augusztus 22-e, egy szerdai nap, aránylag békésen telt el.

Délelőtt az albizottság tárgyalt, s a tanácstermen kívül az ujságírók szokásos beszélgetése folyt. Ezúttal az Associated

Press tudósítója szerencséltetett néhány baráti kérdéssel, olyanokkal, hogy: „Mit szólnának a kínaiak ahhoz, ha az amerikaiak atombombát dobnának Mandzsuriára?" és „Igaz-e, hogy magyar önkéntesek indultak a koreai frontra?", továbbá „Elkerülhető-e a harmadik világháború?"

De bármennyire is harciasak voltak a kérdések, a hangulat alapjában véve mégis békés volt.

Egyszercsak arra lettünk figyelmesek, hogy egy amerikai repülőgép húz el, elég alacsonyan a fejünk fölött.

— Látják — fordultam az amerikaiakhoz. — A semleges övezetben...

Az amerikaiak nevettek. Bosszantó volt ez a szemérmetlen repkedés az egyezményben védett terület fölött, de túlságosan nagy jelentőséget én sem tulajdonítottam a dolognak. Ki tudta még akkor, milyen feladattal szálldos, mit készít elő lassú átrepülésével, milyen vihar viharmadara ez a gépmadár?

A délután nemcsak békés — vidám is volt.

Egy frontot járó koreai kultúrcsoport látogatott el a házunkhoz. Maroknyi fiatal fiú és lány, tizennyolc-húszévesek, nagyrészt délkoreaiak, akik tudtak, s ismételve hajtogattak néhány angol szót, tele voltak jókedvvel, erővel, szünet nélkül szólt a harmonikájuk, szálltak a dalok, pörgött a tánc.

Mi sem tudtunk ellentállni a hívó szónak, beálltunk közéjük „jangko"-táncot* tanulni. Ha az ember a földre nézett: ott verte a port egymás mellett Can Pej szövetcipője, Winnington ormótlan bakancsa, az én szandálom, Burchett szalmapapucsa, s a koreai lányok hajóalakú fehér cipellője. Hangos nevetést fakasztott, jókedvre derített ez az egy ütemre lépő tarkabarkaság.

Alig akartuk elengedni ezeket a mindig-kacagó, nagyszerű fiatalokat. Dehát menniök kellett a frontra.

A jókedv, amely belőluk áradt, bennünket is felvillanyozott. Valahogy bizakodóbban láttuk a dolgokat, mint egy-két nappal ezelőtt. Megint csak arról beszélgettünk, mikorra lesz meg a fegyverszünet. Négy hét, hat hét — ezek voltak a leggyakoribb jóslatok.

Meg kell mondanom, úgy ahogy van: bennünk, ujságírókban fel sem merült — egészen komoly lehetőségként — az,

---

* Kínai nemzeti tánc.

hogy egyáltalán nem lesz fegyverszünet. Az utóbbi napok eseményei, s különösen az orgyilkosság, lehűtöttek bennünket, az offenzíva meghökkentett, Joy titokzatos útjai gyanakvóvá tettek — de mindez csak abban nyilvánult meg, hogy távolibb és még távolibb terminusra jósolgattuk a fegyverszünet megkötésének időpontját. Nem tudtuk elképzelni azt, hogy több mint egyesztendős vérontás után, egy ország lerombolása után, kudarcok sorozata után valaki leüljön tárgyalni az egész világ szemeláttára, s az egész világ reménysége közepette a békéről — és közben esze ágában se legyen békét kötni, közben a háború elvadítását készítse elő. Ha tudtuk is, hogy helytelen, mégis, élt bennünk még a „Pak úr" szemlélete: hogy magunkból kiindulva ítéljük meg a másikat.

A bizakodás vezette a tollam, amikor vacsora után nekiültem levelet írni — haza.

A megvilágított verandán jóformán valamennyien levélírásba merültünk. Úgy volt, hogy másnap reggel futár indul Pekingbe, s elviszi leveleinket.

Odalent, a dombok között szentjánosbogarakként csillogtak a lámpák: Keszon. Az egyetlen város Koreában, ahol az éjszakában villódznak a fények, ahol nincs elsötétítés.

A szél zenefoszlányokat sodort errefelé. Nem messze tőlünk, a küldöttség házának udvarán filmet vetítettek. Ott volt Nam Ir tábornok, s az egész delegáció.

Nyugalmas, csendes este volt, az ágyúdörgés is elcsitult.

Tíz óra mult. Befejeztem a levelet, megcímeztem s átadtam — továbbításra — kínai barátaimnak.

Bent, a szobánkban Winnington a szunyogháló alatt olvasott. Burchett — hátatfordítva a fénynek — aludni készült.

Leültem az ágyam szélére, ledobtam a cipőmet, vetkőzni kezdtem.

Úgy merevült meg bennem ez a pillanat, mint valami élőkép.

Ennek a pillanatnak a csendjébe mordult bele egy repülőgép berregése.

Egyre közelebb jött, s egészen alacsonyról zúgott a hang.

Ijesztően nőtt a zúgás.

Volt az egészben valami hihetetlen. Az agyunk azt mormolta, gépiesen: „Ez tévedés, ez nem lehet" és „semmi baj,

nyugalom, ez semleges övezet". De az ösztöneink kilöktek minket a szobából az udvarra.

Valaki eloltotta a kerti villanyt.

A sötétben futóárokba sietö alakok ütköztek egymásba.

A gép már a fejünk fölött berregett.

Most bombák robbanása reszkettette meg a levegőt. Tűzfény lobbant egészen közel.

Már nem volt időm arra, hogy a futóárokig eljussak. Levágódtam a földre, a kertben álló egyik fa alá.

Sorozatosan robbantak a bombák. A legközelebb lehullók nem lehettek messzebb kétszáz méternél.

A gép távolodott. Aztán megint közelebb jött. Körbeszállt, és géppuskasorozatot adott le.

Aztán továbbrepült. A hangja abba az irányba halt el, amerre az amerikaiak helikopterei szoktak hazaindulni.

Feltápászkodom.

Lassan gyülekezünk az udvaron. Burchettnek vérzik a tenyere: a futóárokban elbotlott, és egy törött üveg felsértette.

Szótlanul leülünk a kertben.

Megnézem az órám: féltizenegy van. Az egész aligha tartott tovább öt percnél.

Senki se töri meg a csendet. Mindenki a maga gondolataival van elfoglalva még akkor is, ha tudjuk: mindnyájan ugyanazt forgatjuk a fejünkben: most mi lesz? Most mi lehet?

Alattunk a város az éj fekete leplébe burkolózik. A villanyfények kialudtak. Keszon, a semlegesség városa, percek alatt frontvárossá változott.

Jó negyedórába telik, amíg végre valaki megszólal. Azt mondja, amit mindenki gondol:

— *Ezt* nem lehet letagadni.

Nemsokára üzenetet kapunk a küldöttségtől: készüljünk fel, még az éjszaka helyszíni vizsgálat lesz.

Megtudjuk: öt perccel a támadás után a koreai-kínai összekötőtisztek rádió-telefon kapcsolatot kerestek az amerikai küldöttség szállásával, Munszannal. Tizenegy órakor sikerült a kapcsolatot megteremteni. A koreai-kínai tisztek közölték az amerikaiakkal a bombázás tényét, és vizsgálatot követeltek. Az amerikaiak visszautasították, mondván, éjszaka van, ráér a vizsgálat reggel is. A koreaiak-kínaiak ragaszkodtak az

azonnali vizsgálathoz. Az amerikaiak végülis beleegyeztek. Hamarosan meg kell érkezniök.

A tanácskozó ház elé megyünk. Több mint egy órát várakozunk.

Jóval éjfél után reflektorok tűnnek fel az éjszakában: dzsipek során jönnek az amerikaiak.

Murrayt már ismerem, a tolmácsokat is: az egyik egy volt amerikai misszionárius fia, aki maga Koreában született: Underwood, a másik egy Amerikában született aprótermetű kínai.

Az élen most nem Murray lépked, hanem egy alacsonyabb, fiatal férfi, fekete esőköpenyben, fekete sapkával a fején. Kinney ezredes, a légihaderőtől. Ő a rangidős összekötőtiszt.

Ujságírókat megint nem hoztak magukkal.

Csang és Cai ezredes a tanácskozó ház előtti pavillonban várakoznak, ott, ahol az ujságírók szoktak ülni.

Nincs üdvözlés. Csang ezredes int az amerikaiaknak, hogy üljenek le.

A tisztek körülülik az asztalt és mi körülálljuk a pavillont.

Csang ezredes röviden bejelenti: 10 óra 25 perckor bomba- és géppuskatámadás történt Keszon ellen. A bombák is, a lövedékek is a koreai-kínai küldöttség házának közelébe csapódtak be.

A koreai ezredes egy repeszdarabot nyujt az amerikaiak felé:

— Ez a repesz Nam Ir tábornok autójára esett.

Kinney egész idő alatt bólogat. Az első pillanatokban nem lehet tudni, tulajdonképpen helyesel-e, vagy gúnyolódik.

Azután, mikor Csang ezredes elhallgat, éles, kellemetlen hangon kérdések sorát adja fel:

— Mi az eredménye a bombázásnak? Hány repülőgép hajtotta végre? Ki látta a gépeket? Vannak-e szemtanúk?

Ugyanaz a modor, mint Murray-é. Nekik áll feljebb.

Csang ezredes válasza rövid és hűvös:

— Minden kiderül majd a vizsgálat során. Itt mindenki tanú.

Kinney ekkor félhalkan odaszól a jegyzetfüzetet tartó tolmácsnak:

— Jegyezze fel, hogy senki sem tudja, hány repülőgép támadott, vagy mennyi bombát dobtak.

A tisztek, s mögöttük mi is elindulunk a komor éjszakában.

A tanácskozó háztól nem messze áll az Egyesült Nemzetek küldöttségének a háza. Ezt csak napközben, a tárgyalások időtartama alatt használják az amerikaiak, a szünetek idején. Éjjel üres.

Száz lépésnyire a háztól megállunk. Egy kukoricás van itt.

Csang ezredes éles zseblámpája egy felszakított földdarabra mutat. Kisebb bombatölcsér horpasztja be a földet, és mellette egy napalmbomba meggörbült burkolata fekszik. A tölcsér körül kocsonyás benzinfoltok vannak.

— Mi ez? — kérdezi Csang ezredes.

Kinney, a légierő ezredese ott áll a bombatölcsér és a bombamaradványok mellett, és azt mondja:

— Ez bomba?

Nem nyúl hozzá a bombahüvelyhez, még csak közel se lép a tölcsérhez, s valami olyan pimaszsággal, ami tenyeret viszkettető, odaveti:

— Ilyet csak az állít, aki még sohasem látott bombát. Én magam nem egy bombát dobtam le. Az nem ilyen. Ez semmi.

Van valami vérforraló, még magánál a bombázásnál is lázítóbb abban, hogy ez a nyeszlett fickó egy olyan ország fiai előtt, amelyet feldúltak az amerikai bombák, most azt mondja: „maguk még nem láttak bombát", olyan emberek előtt, akiknek testvéreit, barátait ölték meg az amerikai bombák, most azzal kérkedik: „én már sok bombát dobtam le".

Csang ezredes türtőzteti magát.

— Gyerünk tovább — mondja.

Kinney odaszól a tolmácsának:

— Mondja meg nekik: ha ez az, amit mutatni akarnak, akkor türelmetlen leszek. Nagyon türelmetlen.

Egy domboldalhoz érünk, alig 150 méternyire a küldöttség lakóhelyétől. Hat bombatölcsért találunk egymás közelében. A földön repeszdarabok. Ha ezeket a bombákat egy másodperccel előbb vagy utóbb oldják ki, meggyilkolják az egész koreai-kínai küldöttséget. Ilyen merénylet még kevés volt a történelemben. Nappal: a békéről tárgyalni a zöldasztal mellett és éjszaka: megkísérelni legyilkolni a nappali tárgyalófeleket.

A merénylet méltó folytatása a Kinney-féle „nyomozás".

Az egyik helyen egy bomba-vezérlőszerkezet fúródik a földbe. Kinney a közelébe se megy, úgy mondja:

— Ez nem bomba és nem is része egy bombának.

— Akkor mi ez? — kérdi Csang Csun Szan. — Hogy került ez ide?

Kinney arcátlanságának nincs határa.

— Azt önnek jobban kell tudnia, mint nekem — feleli és odafordul a körülállókhoz, s gúnyos, kihívó hangon hozzáteszi: — Látta itt valaha valaki egy amerikai bombázás eredményét?

Csodálattal nézem a koreaiak önuralmát: hogy senki nem vág ennek a gazembernek a képébe.

Tíz lépéssel odább egy repeszdarabokkal meghasogatott szikla mellett másik bombatölcsér van.

Kinney ezt nem hajlandó megvizsgálni.

— Ez semmi — mondja, aztán odaszól a hallgató Murraynek: — Menjünk vissza, Jim.

Murray halkan mormolja:

— Jobb, ha megnézzük.

Most látszik csak, hogy Murray, a hazug és pökhendi Murray arcátlanságban és pimaszságban csak kezdő Kinneyhez képest. Nem véletlen, hogy Kinney a rangidős. Egész külseje, minden szava és hangrezdülése az SS-tisztekre emlékeztet.

Mikor a következő bombatölcsér felé indulunk, a pilótaezredes tüntetően visszamarad.

Csang ezredes kéri: jöjjön közelebb.

— Nem jövök — mondja Kinney. — Eleget láttam.

— Követeljük, hogy folytassa a vizsgálatot — vág vissza keményen Csang.

Kinney felordít, mintha megmarták volna:

— Mit csinál ön? Ki adott önnek jogokat? Önnek nincs jogában semmit sem követelni.

Csang ezredes vésztjóslóan nyugodt:

— Jogunkban áll — feleli —, hogy felszólítsuk önt a vizsgálat folytatására.

Kinney-t kimozdítja helyéből ez a kemény nyugalom. Szokatlan számára ez a hang. Elkezdheti megtanulni: a „Pak úr"-féle udvariasságnak vége. Tudnak a koreaiak másmilyenek is lenni. Kényszeredetten követi Murray-t a szomszédos tölcsérhez. De komoly vizsgálatra nem hajlandó. Még három tölcsér,

és bomba-vezérlőszerkezetek vannak a közelben. Kinney rájuk sem hederít.

— Gyere Jim — sürgeti a társát. — Menjünk haza.

Csang ezredes követelésére most a tisztek visszamennek a tanácskozó ház előtti pavillonba. Ott állunk közvetlenül mellettük, minden szót tisztán hallunk.

— Ha ön valóban katona — fordul a koreai ezredes Kinney felé — s ha van önnek lelkiismerete, akkor nem tagadhatja le ezeket az eltörölhetetlen, sziklaszilárd bizonyítékokat.

Kinney cinikusan mosolyog és az ujjaival játszik.

A koreai ezredes egy papírdarabot vesz elő. Szoborba való, szép férfiarcát szinte eltorzítja a felháborodás, és hangját átizzítja a harag, amikor felolvassa a hivatalos tiltakozás szövegét.

— Hangsúlyoznom kell az incidens rendkívül súlyos természetét. Főküldöttünk utasításai alapján erélyes szóbeli tiltakozást jelentek be önöknél és egyben közlöm, hogy a holnapra kitűzött összes tárgyalások elmaradnak. Fenntartjuk magunknak a jogot minden szükséges követelés előterjesztésére.

Kinney könnyedén biccent:

— Továbbítani fogom az ön nevetséges tiltakozását.

És feláll, hogy eltávozzék. De indultában még megkérdezi:

— Miféle ülések maradnak el?

(Augusztus 23-ra két ülés is ki van tűzve: az albizottságé és az összekötőtiszteké.)

— Minden ülés — feleli Csang ezredes.

Az amerikaiak beülnek a dzsipekbe és elrobognak.

Ott maradunk a tanácskozó ház előtt.

Amiről beszélünk: nem is Kinney viselkedése, nem is a szemérmetlen tagadás.

Más itt a lényeg. Az, hogy egy beosztott amerikai tiszt nem mer így viselkedni csak a maga szakállára. Ez a viselkedés a maga túlzottságával árulja el, hogy Kinney utasításra, parancsra járt el így. Már amikor elindult Keszonba, tudta, hogy le fogja tagadni — le kell tagadnia — a bombázást. Mikor a tények tömegével került szembe, csak egyetlen útja maradt a parancs teljesítésére: kihívó, túlfeszített arcátlanság. Be kellett húnynia a szemét, hogy ne lásson, és rikoltoznia kellett, hogy ne hallja, amit mások mondanak.

Parancsra járt el — ez teljességgel világos volt. Dehát ki másnak érdeke a tagadás, mint annak, aki bűnös, aki kitervelte és véghezvitte a bombatámadást? És kik Kinney parancsadó főnökei? Ridgway és Joy, akik huszonnégy órával ezelőtt fejezték be titkos tanácskozásaikat.

Még ott állunk a tanácskozó ház előtt, amikor halljuk, hogy további nyomait fedezték fel a bombázásnak és a koreai-kínai tisztek elindultak autón az amerikaiak után, hogy visszahívják őket a nyomozás folytatására.

Burchettel és Winningtonnal megfogalmazunk egy közös jelentést lapjainknak a bombázásról és a nyomozásról. Megállapodunk abban: Winnington hazaviszi, legépeli, és még az éjjel továbbíttatja a távirásszal.

Burchett és én várunk: folytatódik-e a nyomozás.

Két óra felé jár az idő. Elered az eső, ketten vagyunk ujságírók, a többiek hazamentek: nem bíztak abban, hogy sikerül visszahozni az amerikaiakat. Fázósan topogunk, kabát nélkül, lucskos nyári ingben a hűvös éjszakában.

Érdemes volt várnunk.

A koreai autók utólérték az amerikaiakat. Az amerikaiak nem akartak visszajönni. De Csang ezredes Kinney mellének szögezte: „Ha nem folytatja a nyomozást, önt teszem felelőssé az egész incidensért." A pilótaezredes meghökkent, s visszafordíttatta a kocsiját.

Egy magasabb, homokos dombot mászunk meg, a küldöttség székházától párszáz méternyire.

A domb túlsó oldalán bombatölcsér terpeszkedik, nagyobb, mint az eddigiek. A becsapódási hely körül kiégett a fű, a levegőben égésszag terjeng, a földön benzinfoltok vannak.

Kinney most nyugodtabbnak érzi magát, nem lát a közelben fényképészeket. Felvesz egy fémdarabot a tölcsér mellől, megforgatja a kezében, és azt mondja:

— Nem a mi anyagunk.

A dombon egy kínai önkéntes áll, Hu Jen-ce szakaszparancsnokhelyettes, aki ott teljesített őrszolgálatot a támadás idején.

Az összekötőtisztek megkezdik a kínai katona kihallgatását.

— Látta a repülőgépet? — kérdezi Kinney.

— Igen, ebből az irányból jött — mondja a katona és a kezével mutatja az irányt.

— Hánymotoros volt?

— Azt nem tudom. De két fényt láttam rajta.

— A bombák ledobása előtt vagy után volt kivilágítva a gép?

— A bombázás előtt láttam a fényeket.

Csang, Cai és Murray ezredes elindulnak, mert a közelben még egy bomba maradványai feküsznek. Kinney visszamarad. Odafordul a tolmácsához és diktálni kezd:

— A katona azt mondja, látta, amint a repülőgép a bombák ledobása előtt felgyujtotta a lámpáit.

Egetrengető ferdítés ez. Arra irányul, hogy semmissé tegye, hazugságnak tüntesse fel a kínai katona vallomását. Nincs olyan repülőgép a világon, amely bombázás előtt felgyujtaná a lámpáit.

A többi tiszt már nincsen itt. Ekkor Burchett, az ausztráliai ujságíró megszólal:

— A katona azt mondta, ezredes, hogy két fényt látott, nem pedig azt, hogy a repülőgépen gyujtották meg a lámpákat. Ezek a fények a kipuffogócsőből vagy a repülőgépen elhelyezett bombarekeszből is származhattak.

Kinney erre félvállról odaszól Burchettnek:

— Nem kérdeztem magát, fickó — és továbbindul.

Burchett odalép az amerikai mellé.

— Ez szándékos ferdítés volt, ezredes. A katona azt mondotta, hogy két fényt látott, nem pedig azt, hogy lámpákat gyujtottak meg.

Kinney szemmelláthatóan ideges:

— Maradjon veszteg — ripakodik rá Burchettre —, mert különben kiutasítom innen. Önnek nincs joga itt lenni.

— Minden jogom megvan arra, hogy itt legyek, mint ujságíró és mint a bombázás szemtanúja — feleli Burchett.

Kinney-t cserbenhagyja fölényessége. Csang ezredes után kiált és visszahívja a koreai tisztet. Zseblámpájával Burchettre és rám világít, s az ezredeshez fordul:

— Csang ezredes, távolítsa el ezeket az embereket innen. Ezeket, akikre rávilágítok.

— Ezek ujságírók — mondja Csang ezredes. — Megszegték az előírásokat?

— Lehetetlen vizsgálatot folytatni, ha ujságírók vannak körülöttünk — feleli Kinney.

— Tulajdonképpen mi az ellenvetése? — kérdezi Csang.

Kinney toporzékol:

— Hazamegyek. Majd holnap visszajövök a saját ujságíróinkkal. Jim! — kiált Murray után — gyere vissza!

Murray és Cai ezredes visszajönnek a szomszédos kis völgyből. Kinney megismétli a követelését: szüntessék be a vizsgálatot, amíg amerikai ujságírók nincsenek jelen.

Csang és Cai ezredes ekkor hozzánk lép.

— Kérjük, értsék meg a helyzetet — mondják Burchettnek és nekem.

Némán bólintunk és távolabb húzódunk a tisztek csoportjától.

Két ujságíró volt ott, két ujságíró mindössze és még ez is mérhetetlenül zavarta Kinney ezredest. Nem kívántuk megtenni neki azt a szívességet, hogy miattunk félbeszakítsa a vizsgálatot.

A tisztek ezekután visszamentek a második bombamaradványhoz: egy fel nem robbant napalmbomba feküdt ott, rajta angolnyelvű felirat.

Mint utóbb megtudtuk, Kinney itt kérte a vizsgálat elnapolását, azzal az indokolással, hogy sötét van, esik az eső és majd napfelkelte után ujságírókkal együtt visszajön.

A koreai-kínai tisztek azt válaszolták: a meglevő bizonyítékanyag elegendő és meggyőző, valójában nincs is szükség további vizsgálatra, de nem utasítják vissza, hogy reggel folytassák a nyomozást. Csak azt kérik, hogy az amerikaiak megelőzően rádió-telefon útján értesítsék őket jövetelükről.

Kinney ebbe beleegyezett és eltávozott.

HAJNALI NÉGY ÓRA FELÉ ÉRTÜNK HAZA, s rövid pihenő után újra talpon voltunk. Vártuk Kinney-ék érkezését, a nyomozás folytatását. Időközben új bizonyítékanyag került elő. Most már négy napalmbombát, tizenhárom más bombát és egy csomó lövedékhüvelyt találtak összesen. Az egyik napalmbomba burkolatán ezek a jelzések voltak olvashatók: „INCENDIARY, 47 — A — 3, 1945, — 1950." A tizenhárom egyéb bomba mind a küldöttség lakóházától 200 méterre,

északra esett le. Az egyik géppuskahüvelyen ez állt: „20 mm — ME 21 — A 1 — 1945". Mind amerikai gyártmány.

Vártuk Kinney-éket.

De Andrew Kinney pilótaezredes soha többé nem jött vissza.

Ehelyett az történt, hogy a kora reggeli órákban Joy admirális kiadta Kinney és Murray jelentését az éjszakai vizsgálatról. A nagy sietségnek félreérthetetlenül az volt az oka, hogy megelőzzék a koreaiakat és a kínaiakat a világ tájékoztatásában.

Nem érdemes részletesen foglalkozni azzal a tengernyi hazugsággal, amely úgy ellepi Kinney-ék jelentését, mint a férgek a hullát.

Kinney szerint Keszont nem érte semmiféle bombatámadás. Kinney szerint a bombatölcsérek „egy elásott, körülbelül kézigránátnak megfelelő robbanóanyag felrobbanásának következményei." A vezérlőszerkezetek és a bombarepeszek „egy amerikai repülőgép vagy rakéta farokrészei."

De a jelentésben a legnagyobb gazság nem az volt, hogy letagadta a bombázást. Ezt a nyomozás után előre várni lehetett. Elkövet egy vakmerőbb hamisítást is. Kinney és Kinney nyomán Ridgway főhadiszállása a nyomozás után néhány órával jelentette, hogy a nyomozás során „egy kommunista összekötőtiszt, röviddel éjfél előtt, írott jegyzéket olvasott fel, és közölte az Egyesült Nemzetek összekötőtisztjeivel Keszonban, hogy «*mostantól kezdve*» megszakítottnak tekintik a megbeszéléseket."

Kinney tehát azt jelentette, hogy a koreaiak és a kínaiak véglegesen megszakították a fegyverszüneti tárgyalásokat!

Még a fülemben csengenek Csang ezredes szavai a tanácskozó ház előtti pavillonban: „Közlöm, hogy a *holnapra kitűzött* összes tárgyalások elmaradnak." És Kinney kérdése: „Miféle ülések maradnak el?" „Minden ülés" — feleli Csang ezredes.

Ezt a párbeszédet torzította a legdurvább valótlansággá Kinney. Egyszerűen elhagyta belőle azt, hogy csak a *másnapra* kitűzött tanácskozásokról volt szó. És egyszerűen belecsempészte, hogy „*mostantól kezdve*" minden ülés elmarad. És Csang ezredes szájába adta az egészet.

Ha valakinek a leírásában olvasnám ezt a hamisítást, talán csak annyit mondanék: „jellemző". De mert ott álltam egy

lépésnyire Kinney-től és Csangtól, mert minden egyes kiejtett szót tisztán és pontosan hallottam, nem tudok fojtogató düh nélkül visszaemlékezni erre az alávalóságra. Talán nem is Kinney-re vagyok dühös: fiskáliseszű csavargó ezredesi egyenruhában, egy alkoholcsempész ügyvédjének és egy náci tisztnek a keveréke, senkiházi, aki egy pillanatra feltűnt, s azóta el is tűnt a süllyesztőben. Az ellen a világ ellen forr a vérem, amelyet Kinney képvisel, a hazugság, a hivatásos gengszterizmus, a szentesített orgyilkosságok világa ellen. És dühös vagyok azokra a milliókra és tízmilliókra is, akik jól értenek bonyolult gépek kezeléséhez, önműködő szerkezetekhez és televíziós készülékekhez, és ugyanakkor hagyják magukat becsapni, félrevezetni az ilyen Kinney-ktől, megesküsznek arra, hogy egy amerikai ezredes nem hazudik, nem is szólva Ridgway-ről vagy a *New York Times*-ról.

Tizenkét órával a nyomozás befejezése után már nyilvánvalóvá vált, hogy az amerikaiak nem fognak elégtételt adni a keszoni merényletért. Letagadják azt, aminek ezer és ezer élő tanúja van, azt, aminek a nyomai még hónapok multán is fellelhetők voltak a városban.

És nem maradt kétség afelől sem: az amerikaiak a keszoni merényletet felhasználva, megszakítják a fegyverszüneti tárgyalásokat.

De miért szakítják meg? És miért éppen most?

A nehéz és komoly órákban a töprengő kérdésekre, az elmult hét sűrűlevegőjű eseményeire, provokációkra és a provokációk letagadására, az új offenzíva híreire, „titokzatosnak" tűnő események megfejtésére most válik kulccsá, magyarázattá Nam Ir tábornok emlékezetes mondata: „Bár a mi javaslatunk arra irányul, hogy a katonai demarkációs vonalat a 38. szélességi kör mentén rögzítsük, az ezen alapuló demilitarizált övezetre vonatkozó javaslatunk módosítható, ha a terep és a két fél közös érdekeinek szempontjából ez szükséges és észszerű."

Miről volt itt szó? Arról, hogy a koreaiak és a kínaiak nem ragaszkodnak mereven a 38. szélességi fokhoz. Arról, hogy a koreaiak és a kínaiak készek bizonyos engedményre, ha az amerikaiak is engedményt tesznek. Arról, hogy a demarkációs vonal kérdése esetleg napokon belül rendezhető. És ez hatal-

mas lépés lenne a fegyverszünet, a koreai béke, az általános nemzetközi feszültség enyhülése felé.

Ez az, amit az amerikaiak nem akartak.

Több okból. Ezekből az adott helyzetben és időpontban kettő emelkedik ki.

A keszoni bombatámadást követő tizenharmadik napon ül össze San Franciscóban a japán békeszerződésről tárgyaló konferencia. Az amerikai diplomaták lázas ütemben készítik elő a „villámbékét" és a katonai szerződést Japánnal. A konferencia „sikerének" egyik feltétele, hogy a koreai háború elmérgesítése növelje a nemzetközi feszültséget. A csatlósokat azzal lehet rémíteni: „de hiszen Koreában háború van és nincs is kilátás fegyverszünetre". Japán megszállását azzal lehet meghosszabbítani: „sajnos, ez elengedhetetlen a koreai háború miatt". A konferencián résztvevő szovjet küldöttség ellen azzal lehet hadakozni: „a kommunistákkal lehetetlen megegyezésre jutni."

Ám mi lesz mindezekkel a „gyönyörű" érvekkel, ha a sanfranciscói értekezlet küszöbén Koreában meghúzzák a demarkációs vonalat? Egyszerre kiderül, hogy közeli kilátás van a fegyverszünetre. Egyszerre kiderül, hogy Japán további megszállása egyáltalán nem elengedhetetlen. És kiderül, hogy a „kommunistákkal" igenis meg lehet egyezni. Ha Koreában meghúzzák a demarkációs vonalat, veszélybe jutna az egész, előre megrendezett sanfranciscói színjáték.

Ez az egyik oka annak, amiért a keszoni tárgyalásokat meg kellett szakítani.

A másik ok: a tárgyalások hat hete alatt az amerikaiak összeszedték és feltöltötték zilált és foghíjas csapataikat. A békéről szóló megbeszélések idejét arra használták fel, hogy felkészüljenek a háború egy új fejezetére.

Az amerikai katonai vezetők most úgy látták, hogy elérkezett az ideje az álarc félredobásának, a tárgyalások felrúgásának, katonai döntés kicsikarásának. Ezek az emberek amúgyis szégyenletesnek tartották, hogy a „legyőzhetetlen" amerikai hadsereg heteken át azon alkudozik koreaiakkal és kínaiakkal, hogy a demarkációs vonalat 30—40 kilométerrel északabbra tolják. Úgy gondolták, egy új offenzívával napok alatt elfoglalják a vitás területet.

Hozzájárult ehhez az amerikai diplomaták és tábornokok

egy gyógyíthatatlan tévedése. Az amerikaiak minden engedményt a gyengeség jelének tekintenek. El sem tudják képzelni azt, hogy valaki erős és mégis, az általános megegyezés őszinte vágyától hajtva valamilyen kérdésben engedményt tesz.

A koreaiak és a kínaiak a tárgyalások során több kérdésben is engedményekkel egyengették a megegyezés útját. Hozzájárultak ahhoz, hogy az idegen csapatok Koreából való kivonásának a kérdését ne tárgyalják meg a keszoni konferencián, beleegyeztek abba, hogy ujságírók jöjjenek Keszonba, — és végül Nam Ir tábornok félreérthetetlenül utalt arra, hogy a demarkációs vonal kérdésében is sor kerülhet engedményre.

Mindezt az amerikaiak csak egy módon tudták magyarázni: gyengeséggel. És ez méginkább bujtotta őket arra, hogy a tárgyalások helyett ismét a katonai döntéssel próbálkozzanak.

Új offenzívát indítani, és ugyanakkor naponta a fegyverszünetről tárgyalni az ellenséggel — lehetetlen.

Ez volt a másik oka annak, amiért a keszoni tárgyalásokat meg kellett szakítani.

Az amerikaiak nem merték a felelősséget vállalni a világ előtt azért, hogy felborítsák a tárgyalóasztalt. Ki akarták provokálni, hogy a koreaiak-kínaiak tegyék ezt.

Először azzal próbálkoztak, hogy szétlőtték a koreai-kínai küldöttség fehérzászlós autóját. A koreaiak-kínaiak „csak" tiltakoztak. Ekkor liszinmanista erőket küldtek a semleges övezetbe, és megöltek egy kínai katonát. A koreaiak-kínaiak tiltakoztak, de még mindig nem szakították meg a tárgyalásokat. Az amerikaiak úgy gondolták: „Egy egyszerű katona megölése nem elég. Ha legyilkoljuk a küldöttséget, sötétben, orvul, akkor csak kihozzuk a sodrukból a kommunistákat." Augusztus 22-én délelőtt egy alacsonyan szálló repülőgéppel felderítették a terepet, és este ledobták a bombákat. De a bombák célt tévesztettek. A provokáció megint sikertelennek mutatkozott. A kommunistákat nem lehetett egykönnyen „kihozni a sodrukból". Végül is Kinney ezredes hazugságsorozatára volt szükség, hogy a tárgyalások megszakadjanak.

AUGUSZTUS 23-ÁN DÉLUTÁN az ujságírók házába üzenet jön a küldöttségtől: hagyjuk el a lakóhelyünket, és költözzünk máshová. A történtek után semmi biztosíték sincs arra, hogy az amerikaiak nem fogják újra bombázni a küldöttség lakóhelyeinek környékét.

A város túlsó szélén kapunk szállást. A szomszédos épületben, amelyen kínai betűkkel ez a költői felírás díszeleg: „A Kék Felhő Háza", Nam Ir tábornok lakik.

Másnap újra költözünk. Akkortól kezdve a delegátusok is, az ujságírók is szinte naponta változtatják lakóhelyüket. Nem lehet csodálni, hogy a gyilkossági kísérlet után a bizalomnak legparányibb szikrája sem maradt meg a szembenálló fél iránt.

A hangulat sötét.

Kim Ir Szen és Peng Tö-huai hivatalos jegyzékben felszólítja Ridgway-t: küldje el összekötőtisztjeit és sajtótudósítóit a vizsgálat folytatására, és adjon elégtételt a gyilkos-szándékú merényletért. Ridgway durva hangon visszautasítja a felszólítást.

Keszonban mindenfelé légoltalmi óvóhelyeket építenek. A lakosok közül sokan, akik csak nemrég tértek vissza a városba, most újra csomagolnak, s falura mennek.

A küldöttség súlyosnak, majdnem reménytelennek tartja a tárgyalások helyzetét.

Mennyire siettem Keszonba, hogy le ne késsem a fegyverszünet aláírását! Nem késtem le, s most már hozzátehetem: sajnos, nem késtem le. Sietnem mégis érdemes volt. Olyan gaztettnek voltam tanúja, amely elvetemültsége miatt helyet fog kapni a történelemkönyvek lapjain.

Elhatároztam, hogy visszautazok Phenjanba. Keszonban egyelőre nem igen akadna munka számomra.

Amerika urai a tárgyalóasztal helyett a harcteret választották.

Véres leckét kell kapniok ahhoz, hogy a harctérről majd visszatérjenek a tárgyalóasztal mellé.

Betört fejjel kell megtanulniok — úgylátszik így, s talán csak így befogadóképesebbek egyes amerikai nagyfejűek fejei —, hogy a koreaiak és a kínaiak békeakarata nem gyengeséggel, hanem roppant erővel párosul.

PHENJAN LEGYŐZI A HÁBORÚT

ÓKORI LEGENDA SZÓL a főnix-madárról, amely saját poraiból újra meg újra feléledt.

Újkori legendát kellene mondani Phenjanról, amely nem ötszáz évenként születik újjá, mint a főnix-madár, hanem naponta feltámad a romokból, s minden pusztítás közepette is újjáéled. Új legendát, igaz legendát.

Két héttel az augusztus 14-i szörnyű légitámadás után újabb csapás sujtotta a fővárost.

Tájfun vonult végig az országon. Vad és fékezhetetlen a koreai tájfunok ereje. Olyan fekete és ólmos a záduló eső, hogy éjszakára fordítja a nappalt. Egyetlen lépésnyire nem lehet látni. A szélvihar fákat csavar ki és háztetőket söpör el. Nem lehet kilépni a házból és a házban is nagyon kétes a biztonság. Az óvóhelyeket órák alatt elönti a víz. A házak magasított küszöbén is átcsap. A tetőről becsorog a szobákba. A papírablakokat széttépi a vihar. Két-három napon át az ember nedves, huzatos szobájának a foglya. Jó, ha van otthon élelmiszere. Ha nincs, koplal. S az eső egyhangú, gonosz kopogását hallgatja. Megbénul az élet.

Ez minden évben megismétlődik. Szinte naptárszerű pontossággal tudni lehet, mikor: augusztus utolsó vagy szeptember első napjaiban. Minden évben keserves károkat okoz a termésben. Széttördeli a kaoliánok* szárát, letiporja a kalászosodó rizst, kimossa a káposztát, leveri az almát, őszibarackot. Mégis, az ereje minden évben más és más. Az idei, emberemlékezet óta egyike a legpusztítóbbaknak.

Phenjanban egész városrészek víz alatt állnak. A Tetonghan, amely a város közepén kanyarog, s a város területén belül több kisebb folyócskát fogad magába, kiöntött, kiáradtak

* Kaolián — a rizsnél gyengébb minőségű, igen bőtermű gabonafajta.

mellékfolyói is. A folyóparti házaknak csak a tetői látszanak. Vannak kerületek, ahol csak csónakon lehet közlekedni.

Akik tudnak, az elárasztott területekről a védettebb pontokra menekülnek. Viszik féltveőrzött apróságaikat, batyuikat, ruháikat. Ajtókból, gerendákból összetákolt tutajokon ezer és ezer ember menti életét, vagyonkáját.

Nincs hová menniök, a romvárosban nincsenek házak, ahol befogadhatnák őket. Az utcákra telepednek le. A széles utak megtelnek az árvíz űzöttjeivel, akik nedves, átázott holmijaikat teregetik ki a napra, az utcán főznek, alszanak. Elkeserítő látvány: megintcsak asszonyok és gyerekek főként, akiknek házikóját eddig elkerülték a bombák, s most a könyörtelen elemek pusztítják el a hajlékukat.

S még keserűbb azokat látni, akiknek eddig tutaj sem jutott, s most a düledező ház tetején üldögélnek, megmentésüket várják. Tíz és száz van olyan, akinek a háza összeomlott, és most egy fa tetején gubbaszt, vacogva lesi: jönnek-e érte, mielőtt ezt a fát is kimosná a víz.

Az ár bútorokat, felpuffadt állatokat, edényeket, deszkákat, fákat sodor. Van, aki nem bírja tovább a várakozást, ráveti magát a háztetőről vagy a fatetőről egy úszó deszkára, s abba kapaszkodva próbál menekülni.

Még a kőszívbe is belenyilallna a fájdalom, ha mindezt látja.

Ezekben a napokban amerikai repülőgépek keringtek Phenjan fölött. Nem bombáztak. Gépfegyvereztek.

Egészen alacsonyra ereszkedtek, majdhogynem a fák tetejét súrolták, úgyhogy minden szigetecskét, minden egyes embert világosan láthattak, és géppuskatűzzel irtották azokat, akiket a víz mozdulatlanságra ítélt.

Az asszonyok közül sokan nem voltak elég erősek ahhoz, hogy szembenézzenek a lebukó gépekkel. Hátukon kisgyerekükkel, beledobták magukat a vízbe. Aki úszni tudott, megmenekült. Aki nem, megfulladt.

Átlőttfejű, átlőttmellű emberek zuhantak a vízbe a fákról, a szalmatetőkről. A piszkos áradat zavaros sodrába a vér vörös színe keveredett.

A mentőtutajok a gépfegyvertűzben is közlekedtek. Pihenés nélkül, gyorsított ütemben.

Azután az árvíz is elmúlt. Éppolyan gyorsan, ahogyan jött.

Alig egy héttel a tájfun után a megdagadt folyók ártalmatlan kis vizekké szelidültek, s alázatosan csordogáltak régi, keskeny medrükben.

Az iszap eltakarta, a víz lesodorta a halottakat. Közöttük volt a nagy hazafi, Ho Hon, a legfelsőbb nemzetgyűlés elnöke. Egy kompátkelésnél érte utól a halál.

Szeptember volt, verőfényes gyönyörű napok következtek.

S Phenjan most olyannak mutatkozott, mint egy megsebzett óriás, amelynek bőrét megtépték, húsából is kivájtak, vére is csorgott — de az izmai épek, a szíve sértetlen. Nyujtózkodni kezd, s megremeg körülötte a föld. Ami omlásra való, leomlik, ami csak megcsúszott, helyére billen.

Az utcákon felpezsdült az élet.

Nyugat-Phenjanban megtoldozták-foltozták a nagy támadásban megrongálódott házakat, a romok maradék tégláiból újabb viskókat rakosgattak össze, beszakadt oldalfalakat sárral, agyaggal betapasztottak, az ablakokra új papír került. Régi romok, új romok, régi sebek, új sebek egy hét alatt annyira összeolvadtak, hogy még az is nehezen tudta megmondani a különbséget, aki közöttük élt.

Az árvízsujtottak is visszamentek a roskadozó vagy beomlott házakba. Megtámogatták, kiegyenesítették a falakat, a megmaradt colópokból, hordalékkal letakart padlózatból újat eszkábáltak össze. S az élet ment tovább.

A 14-én szétbombázott piac helyett már új piac alakult ki. Nyugat-Phenjan vityillói között, egy dombokkal hullámos részen, szűk sikátorokban, s egy üresen hagyott térségen. Fabódék, bádogbódék, vagy egyszerűen asztalkák, vagy még egyszerűbben: foldre rakott áruk. Az árusok megintcsak ott guggolnak az áru mellett, lábuknál vagy oldaluknál az elmaradhatatlan aktatáska, amely modernebb viszonyok között a pénztárnak felel meg. S a piac tele van mindenféle áruval, élelmiszerrel, ruhával, cipővel, vasalóval, bútorral, kerékpárral, evőpálcikával, voltmérővel, töltőtollal, sőt törékeny, finom porcelánokkal is. A könyvesboltokban Lenin, Sztálin könyvei, Tolsztoj, Csehov, Turgenyev, Chaucer, Mark Twain; orvosi, mérnöki, matematikai tanulmányok. Az egyes árucikkeknek megint külön utcáik vannak, nagy a lárma, a tolongás. A keskeny utcák közepén mindenütt hosszabb, domború-

Phenjanban egész városrészek víz alatt állnak . . .

A textilgyárban. Sem a kéz, sem a láb nem pihen tíz órán keresztül

A rombolás a múzeum falain belül történt, ahová a belépés kizárólag az amerikai hadsereg számára volt fenntartva

A Koreai Irószövetség székháza a Tetong partján. Egyetlen csupasz falrész áll belőle. Itt ölték meg álmában a bombák Cso Gi Csent, Korea legnagyobb költőjét

Az épen maradt gerendákból-téglákból új viskókat építenek

A romvárosban megindult az autóbuszközlekedés

»Rju O Pok olyan, mint az édesapánk« — mondta az aggastyán, aki legalább három évtizeddel idősebb volt a népi bizottság titkáránál . . Rju O Pok, a »hős apja«, Hong Ri Juval, a falu legöregebb emberével

Tang Un Szil, a Munka Hőse, Korea legjobb munkásnője

hátú emelkedők: földdel takart futóárkok arra az esetre, ha támadás érné a várost.

Nem messze innen, a főút mentén az egyik házban állandó a sürgés-forgás, ki-bejárnak az emberek. Kiderül, hogy néhány lelőtt amerikai repülőgép roncsait gyüjtötték ide össze, s most azokat szemlélik meg a kíváncsiskodók. Van itt minden: motorosgép, lökhajtásos maradvány, szárny, motor, farok, kilyuggatott oxigéntartály, gumikerék. Az alumíniumtesten kék, sárga csíkok, angolnyelvű feliratok: „US AIR Force, Plumb Inc. et controls 45 L", „Brathing oxigen. Non shatterable, Type D-2 Spec 94—40366, Internal volume 500 cubic inches". A látogatók elégedetten nézik a roncsokat. Néhány ráérő gyerkőc kellemes elfoglaltságot talált magának: felváltva kurbliznak egy motormaradványt. Az egyik alig látszik ki a földből, ép hogy csak odatotyog a repülőmotorhoz és pörget egyet a nagydarab masinán. A körülállók hangos nevetéssel jutalmazzák a nemrég még oly veszedelmes gépezeten „uralkodó" parányi emberkét.

A Tetonghan partján kézműiparosok bódéi húzódnak: szabóké, cipészeké, fogászoké, borbélyoké. A borbélyt és a fogászt könnyen felcseréli az ember. Mert a fogásznál még csak úgyahogy ül a páciens a székben, de a borbély egészen hanyattfekteti, mikor borotválja. A sekély vízben asszonyok szappanozzák a ruhát, vagy csutakolják sivító gyerekeiket, egyik-másik fiatalasszony kibontja gyönyörű, hosszú haját, s úgy mossa a futó folyóban.

A forgalmasabb sarkokon, útelágazásoknál oszlopokra szerelt megafonok híreket közvetítenek, és zenét sugároznak szerteszéjjel. Száll a Poljuska meg a néphadsereg indulójának pattogó dallama az utcán.

Van valami nagyon egyszerű, hétköznapias, békés, „normális" az egész város hangulatában. Mintha csak nem volna háború. Még sokszor és sokhelyütt fogott meg ez az érzés: „mintha csak nem volna háború".

És úgy találtam, hogy Phenjan erejének, Korea erejének itt van egyik döntő összetevője. Egy egész népre kiterjedő tudatos törekvés, amit úgy lehetne megfogalmazni: „nem teszünk engedményt a háborúnak!".

Vannak a háborúban elkerülhetetlen veszteségek. Házak omlanak le: ezeket nem lehet egyik napról a másikra felépí-

teni. Emberek halnak meg: sohasem lehet többé feltámasztani őket. A bánatot és a gyászt nem lehet kitörölni a lelkekből.

Ezek a veszteségek — fájdalmasságuk, s nem egyszer pótolhatatlanságuk folytán — lehetnek demoralizálók, csüggesztők, bomlasztók is. Emlékezzünk csak arra, hogyan jártak nálunk ezrek és ezrek 45 kora tavaszán az utcán. Gondozatlanul, szakállasan, piszkosan, s egész rétegek reménytelen orrlógatással, sóhajtozva a romok láttán és sápítozva: tíz év telik bele, amíg csak a villamos is megindul. (Ausztriában nyolcadfél esztendővel a háború után is hasonló levertséggel, hitetlenséggel találkoztam.)

Phenjan, Korea a háború dúló viharában sem tesz engedményt a bomlásnak, a szétesésnek. Nem tesz engedményt a háborúnak. Azt értem ezen: a háború nem válik kibúvóvá, kifogássá — a könnyebb ellenállás felé, nem válik a szervezettség szétzilálójává, az izmok renyhítőjévé. Visszautasítja azt a végzetes szemléletet: „Minek csináljuk ezt vagy azt, *hiszen* háború van." A háború nem lehet bocsánat a lazaságra, búvóhely a felelőtlenségre.

Úgy menjenek a dolgok, mintha béke lenne! Apróságokban is ügyelni kell erre, mert „kicsinyből lesz a nagy". És a nagy kérdésekben méginkább ügyelni kell!

Írtam augusztus 14-ének éjszakájáról, az ünnepi gyűlésről, a földalatti nagyszínházban. Megírtam, mi ragadott meg leginkább: Kim Ir Szen rendíthetetlen alakja, s az a dal, amely áttört a bombákhasogatta éjszakán is. Valamiről még nem írtam. S ez az: abban a teremben, közvetlenül egy bombatámadás után, és egy bombatámadás alatt mindenki ragyogóan tiszta ruhában ült, fényes cipőben, borotváltan, rendberakott hajjal, mintha békében ülnének a phenjani Operaházban. Az én ruhám, cipőm sáros volt — gondoltam: nem nagy baj, nem lehet zokon venni, hiszen odakint bombáznak, az égő városon keresztül vergődtünk idáig, és ott, körülnézve — mérhetetlenül szégyeltem magam. A többiek talán még nagyobb veszedelmekből jöttek, és pontosan ott voltak — én elkéstem — és ünnepi egyszerűség és gondozottság sugárzott róluk. Jó lecke volt nekem. Látszat lenne, külső fitogtatás? Nem: belső erő látható tükröződése. Jele — nem a legnagyobb, nem a legfontosabb jele —, de mégis hirdetője annak „nem teszünk engedményt a háborúnak".

A főposta — baraksor egy domb oldalában. Az ember beviszi a cikket, amit ujságjának küld Budapestre. Alacsony, kövér hivatalnok veszi át, elkezdi számolgatni a szavakat. Jó hosszú szavak is vannak, hosszabbak az egy szónak számító tizenöt betűnél, ezeket aláhúzva megjelöli. Átszámolja egyszer, kétszer, háromszor. Nyugodtan, lelkiismeretesen, akár egy békebeli postahivatalban. Egy szó ára: 17 von. Annyi, mint egy félpohár tea. Mégsem lehet tévedés, egyetlen szónyi sem. A cikk bekerül a távirászhoz. A leadókészülék már a domb belsejében, mélyen a föld alatt van. A sziklaszoba falán az *Ogonyok*-ból kivágott képek: Ladinyina, a filmszínésznő, Druzsnyikov, a Szibériai rapszódia hőse, és a Dinamo-futballcsapat. Fiatal, jókedvű fiúk és lányok dolgoznak itt, úgy rendezték be ezt a szűk sziklaüreget, ahogy valamikor békében az irodájukat, a föld fölött.

A minisztériumra gondolok, ahol közvetlenül a bombázás után jártam, ahol tizenhárom halott volt, meg egy eszétvesztett, és másnap már folyt, folytatódott a munka. Mostanában gyakran belátogatok: zavartalanul dolgoznak. Támadás idején lemennek az óvóhelyre — egyébként kevés kivétellel a tisztviselők valamennyien itt laknak az óvóhelyen —, azután megy tovább a napi feladatok végzése. Érdemes-e, állandó légiveszélyben? Aktázni, levelezni, számfejteni, iktatni? Egyre jobban látom: parancsolóan szükséges. Mihelyt engedményt tennének, lazítanának — máris a csüggedés, a fejvesztettség, a bomlás nyomulna be a „kiürített területre". Egyetlen hadállást sem szabad feladni.

Minden reggel pontosan megjelennek a napilapok, akárcsak béke idején. Pedig sem a nyomdák, sem a szerkesztőségek munkakörülményei nem békebeliek.

Valaha Phenjan egyik legszebb épülete volt a Koreai Munkapárt központi lapjának, a *Nodon Szinmun*-nak a szerkesztősége. A párttagok adományaiból építették. S most?

A hegyoldalakban barlangnyílások sora feketéllik. Szinte egyforma valamennyi. Kívülről lehetetlen eldönteni, melyik hova vezet: kibombázottak földalatti lakásaiba, vagy egy üzembe, a postára vagy egy moziba-e? Az egyik vállmagasságú barlangajtó: a *Nodon Szinmun* szerkesztőségének és nyomdájának a bejárata.

Közvetlenül az ajtó mögött már folyik a munka. A befelé vezető folyosón ott áll egy nagy, régimódi fényképezőgép. A lap nem mond le arról, hogy fényképeket közöljön.

Odébb az offszet-részleg. Két offszet-gép dolgozik, egyszerű kéziadogatású mindkettő. Többszínnyomású plakátok függnek a falon: az egyik egy virágcsokorral megajándékozott katonát, a másik egy robogó mozdonyt ábrázol. A plakátok ezeken az egyszerű gépeken készültek.

Egy jobbfelé kanyarodó folyosó bemélyedésében áll a nyomda egyetlen rotációs gépe. A háború előtt három rotációson nyomták a lapot. A másik két gép is megvan, de mindegyik más helyen dolgozik. A gépeket egyébként Phenjan kiürítésekor vonatba rakták, és észak felé indították őket. A vonat elakadt, a gépek az amerikaiak kezébe kerültek. Az amerikaiak elindították a vonatot délfelé. A vonat ismét elakadt. A néphadsereg és a kínai önkéntesek ellentámadása gyorsabb volt a vonat sebességénél. Január óta ismét Phenjanban dolgozik ez a rotációs. Di Szang Pong oldalöntő meséli, hogy a hatalmas gépet apró darabokra kellett szedni — másként nem lehetett volna lehozni a föld alá, a szűk barlangajtón keresztül —, s itt lent azután újból összeszerelték. A gép különben amerikai gyártmányú, „Walter Scott and Company, Plainfield, USA" — s annál inkább megbecsülésre méltó, hogy egyetlen oldalt sem nyomott ki az amerikai megszállóknak.

A sziklafal nedves csillogással néz le a szedőterem munkásaira. A teremben magas betűszekrények előtt tízegynéhány szedő áll. A gépszedés ismeretlen, kéziszedéssel dolgoznak, s ez nem könnyű feladat.

Igaz, a koreai írás rendkívül egyszerű Éppúgy betűírás, mint a miénk, azaz minden hangnak megvan a megfelelő betűje, Alapjában különbözik tehát a kínai írástól, amely jelírás: egyes szavakat és szótagokat külön jellel ad vissza. A koreai írásnak 24 betűje van, a kínainak mintegy 30 000 jele. Maguk a koreai betűk is a lehető legegyszerűbbek. Csak nehány példa: $i=|$, $r=|\overline{\underline{\ }}|$, $m=\square$, $b=|\underline{\underline{\ }}|$, $n=\llcorner$, $o=\perp$, $u=\top$. A koreaiak azt mondják, hogy ez a világ egyetlen tudatosan, mesterségesen megalkotott írása. Két történet is szól a keletkezéséről. Mind a kettő az ötszáz éve élt Sze Dzson császár nevéhez fűzi az új írás kialakítását, s abból a nagyon valószínű feltevésből indul ki: megszületésének oka, hogy szakítsanak a nehéz

kínai írással, amely uralkodó volt az országban (s az előkelőek között továbbra is az maradt), és egy könnyen megtanulható írást adjanak a nép kezébe. Az egyik történet szerint maga Sze Dzson császár alkotta meg az ábécét, mégpedig úgy, hogy szobájának lécekkel felosztott ablaka előtt álldogált, s az egymást keresztező cifrázó léceken kirajzolta a különböző betűket. Tény az, hogy a koreai házak ablakai, amelyek századok óta őrzik a hagyományos díszítést, könnyen „kiadják" valamennyi betű formáját. A másik történet úgy szól, hogy a császár szétküldte az ország bölcseit: tanulmányozzák a világ valamennyi írását, s azután ezeknek a tapasztalatoknak alapján alkották meg a legcélszerűbbnek látszót. Akárhogy is van, annyi bizonyos, hogy a koreai írás a világ legegyszerűbb írásai közé tartozik. Órák alatt meg lehet tanulni.

A szedése már nem ilyen könnyű. A betűket ugyanis nem folyamatosan írják egymás mellé, hanem legtöbbször hármas csoportosításban, háromszögalakban. Így a szedésnél ilyen hármas betűcsoportokat kell sorbarakni, s a szedőnek nem a 24 betű, hanem mintegy 3 000 betűcsoport között kell válogatnia.

Öregek és fiatalok rakják boszorkányos gyorsasággal kis „fahajókba" a betűket. Húsz éve nyomdában dolgozó szakmunkások, mint Pang Cson Pem, és tizenhét éves ifjúmunkáslányok, mint a kis Om Gjon Csil sorakoztatják egymás mellé a lap napi negyvenezer szavát. A hivatalos munkaidő nyolc óra, de önkéntes felajánlásként valamennyien 4—5 órát rádolgoznak naponta. A szedőterem falán az egyik grafikon a tizennégytagú Kang Kvan Guk brigád teljesítményét mutatja: a június 26-án kezdődő versenyszakaszban egészen szeptember közepéig — az egyik munkás egyhetes betegségétől eltekintve — az egész brigádban egyetlen hiányzás, késés vagy indokolatlan eltávozás nem fordult elő.

A főszerkesztő szobája a nyomda közelében van. Talán hat négyzetméter az egész, bársonyterítős kisasztalán két telefon, a fal mellett rádió, egy vékony fekete függöny mögött a főszerkesztő ágya. Li Mun Ir, a főszerkesztő, sovány, barázdáltarcú, nagyon szűkszavú férfi. Elmondja, hogy csupa fiatal ujságíróval dolgoznak, a japánok nem neveltek ujságírókat egy szabad Korea számára! A szerkesztőség és a nyomda munkásai közül a háború első esztendejében tizenegyen haltak

hősi halált. Nyolc munkatársuk a fronton van, az első vonalban. Gyakran megtörténik, hogy egy-egy ujságíró heteken át gyalog járja a vidéket, a városokat és falvakat, azután visszajön Phenjanba, feldolgozza az összegyüjtött anyagot, és újra útnak indul. A háború előtt 180 000 példányban jelent meg a *Nodon Szinmun*. Most papírhiány és a szállítási nehézségek miatt 35 000 példányban. De egy-egy példányt nem úgy kell elképzelni, mint egy régifajta, vagy akárcsak egy háború előtti ujságot, amelyet kiolvastak és eldobtak. Egy-egy szám kézről kézre jár, különböző összejöveteleken felolvassák a legfontosabb cikkeket, azután összegyüjtik a lapokat. A közvetlen kapcsolat a tömegekkel a háború viharai közben sem szakadt meg. Állandóan kapnak leveleket üzemekből, vidékről, a frontról. A frontkatonák Phenjan felé tartó teherautók soffőrjeit, vagy utazó bajtársaikat kérik meg: hozzák el a szerkesztőségbe levelüket, amelyekben élményeikről, harcaikról számolnak be.

Li Mun Ir nem tartozik azok közé az emberek közé, akik érdekes, lebilincselő, izgalmas történetekkel kötik le a többiek figyelmét, színezik, kerekítik a valóságot. Fukaron bánik a szavakkal, hangsúlytalanul beszél, abban, amit elmond, nincs különleges vagy rendkívüli. A háború előtt is mindennap megjelent a lap, most is mindennap megjelenik. Most véráldozat árán, éjjel-nappal tartó munka árán, országos gyaloglások árán — de nem lehet engedményt tenni a háborúnak! Azt is csak egyszerűen, s minden szónoki hangsúly nélkül fűzi hozzá: „Ez a párt lapja. A párt hangja a nép felé. Hangosabbnak kell lennie a bombák zajánál."

Nem mehet semmi rosszabbul, lazábban mint azelőtt, amikor még hallgattak a fegyverek.

Csakhogy micsoda erőfeszítés, emberfeletti akarat kell ahhoz, hogy ez valóban így legyen! Hiszen ez annyit jelent: úrrá lenni az objektív nehézségek tömegén, a tengernyi akadályon, a leküzdhetetlennek tűnő háborús hiányosságokon, a pótolhatatlannak tűnő veszteségeken, a helyrehozhatatlannak tűnő károkon. Ilyen körülmények között a békebeli színvonalra törekedni — ez egymagában is hősi vállalkozás. Vetni és aratni, betűt szedni és táviratokat továbbítani, lapot szerkeszteni és aktákat írni — ilyen körülmények között, s úgy, mintha semmi különös nem volna körülöttük, talán nehezebb,

de bizonyosan semmivel sem könnyebb, mint a fegyvert tartani.

Nem tenni lépésnyi engedményt sem a háborúnak, felelősségben, kitartásban, erkölcsben, külsőben és belsőben — ez mindennek az alapja. Ez már egymagában annyit jelent: többet tenni, többet adni, többet áldozni, sokkal többet, mint a békében. Roppant erő kell ennek az alapnak a lerakásához!

És ez csak az alap.

Mert erre épül, ami ennél is több, ennél is nagyobb: nemcsak megtartani, visszahódítani a rombolásból és a pusztulásból a háború előtti színvonalat, hanem meghaladni, abszolút mértékkel mérve is fölébekerekedni. Nemcsak vissza nem vonulni, hanem támadásba menni át. Többet adni és jobbat adni most, ezer nehézség közepette, mint akkor, amikor nagyjából minden lehetőség biztosítva volt.

Igazában ezért folyik Phenjanban a harc.

A VÁROS PEREMÉN, a vasúti híd közelében lerombolt gyárak törött téglái mellett bukdácsol az út. Az omladékok között romos épületmaradványok: a textilgyár. Egy magasföldszintes ház úgyahogy épen maradt, itt vannak az irodák, mögötte valamiféle omladék, azelőtt emeletes gyárépület lehetett, de az emelet már nincs sehol. A földszinti termek az első pillanatban elárulják: őket sem kímélte a vész, éppencsak hogy helyreigazították, megfoltozták a falaikat, tetőiket.

Négyszázhetvenhat munkás dolgozik itt, s négy-öt férfi kivételével csupa asszony, fiatal lány. Hamarosan kilencszázra emelik a létszámot.

Ebből a gyárból jóformán semmi sem maradt meg azután, hogy az amerikaiak kiürítették Phenjant. Nem a bombák tették tönkre — azok „csak" az épületekben okoztak kárt —, hanem a visszavonuló amerikaiak: ők a gépeket verték szét. Azt mondják a munkásnők: mikor a decemberi felszabadulás után beléptek ide a munkatermekbe, csak álltak némán és sírtak.

Aztán nekiláttak a munkának. Téglákat hordtak, maltert kevertek, deszkát hasogattak, vasrudakat egyenesítettek a szövőgyári asszonyok.

Volt itt egy férfi, Kim Pjong Csol, amolyan ezermester. Ez nekikezdett a gépe helyrehozásának. Keményfával, vas-

darabokkal, drótozással pótolta a széttört alkatrészeket. Úgy mesélik: olyan a keze, mint egy varázsvessző. Amihez hozzáér, már szinte készen is van. Pár hét alatt helyreállított ötven szövőgépet.

Nem volt nyersanyaguk. Az udvaron mindenféle kormos, ázott gyapottömböt találtak. Ezeket szárítgatták, tisztogatták, mígcsak a kezdéshez való kevéske anyagot ki nem bányászták belőlük.

Valahol, elfelejtett raktárak mélyén újabb gépekre is akadtak, ezek az „újabb" gépek még a legrégibb japán időkből maradtak itt. Nem villany-, hanem lábhajtásúak, s olyan ócskák, ősrégiek, hogy az amerikaiak még arra sem méltatták, hogy szétverjék őket.

Ezeket is beállították a munkatermekbe.

Megkezdték a munkát, s azt hitték, most már minden rendben megy majd. Ha nehezen is, de rendben.

Nem így történt. Az amerikaiak kitakarodtak Phenjanból, de visszahagyták itt a „követeiket".

Alighogy megkezdődött a termelés, kigyulladt a gyár. Szabotázs volt. Kim Pjong Csol, az ezermester a tűz közelében meglátott egy férfit, aki azelőtt a gyárhoz tartozó textiltechnikai iskolában tanított. Ezt az embert letartóztatták. Kiderült: a megszállás idején az amerikaiak besúgója volt. S úgy csinálta, hogy még a közvetlen környezete sem vette észre. Okos, derék embernek hitték. Az volt az utasítása, hogy ne menjen el az amerikaiakkal, hiszen úgysem gyanús. Ő gyujtotta fel a gyárat.

Rendbehozták a tűz okozta károkat is, és folytatták a munkát.

A hatalmas hodályban, ahol a villanyhajtású gépek dolgoznak, fülsiketítő a zaj. A szövőgépek mindig zajosak. De ezek még külön is zötyögnek, zakatolnak, össze alig illő részeik rázkódnak, zúgnak. Sűrű, tüdőtölő por, rossz, szemetölő világítás.

Lányok a gépek mellett, fehér pihe a hajukon, fehér légszűrő a szájuk előtt, csak a szemük csillog szépen, feketén. Gyors kezük állítja-indítja a gépet, cseréli az orsót, kötözi a szálat. A fő harci feladat most a gépállás elleni harc. Előkészíteni az orsókat: tizenöt másodpercről egy másodpercre

csökkentették a cserét; fürgén megkeresni: hol szakadt el a fonal és villámgyors csomóval összekötözni.

A háború előtt egy lány naponta átlagban tizenhat méter vásznat adott ki a keze alól. Most átlagban huszonkilenc métert.

Az ósdi, szedett-vedett gépek mellett állva, a romos, rossz munkateremben úgy beszélnek a háború előtti termelésről, mintha csak az lett volna a régi, az elavult.

S ami ebben a teremben folyik, az még nem is a teteje a teljesítőerőnek. Hanem ami a lábhajtású gépek termében van.

Mintha a középkor egyik kézműves üzemébe lépne az ember. Akkor használhattak ilyen szövőgépeket. Fából vannak, két lábbal kell hajtani őket.

A két láb megállás nélkül munkában. A két kéz is. Úgy ráz a gép, majd a lelkét kirázza az embernek, még akkor is, ha csak a közelében áll.

Tizenhét-tizennyolcéves lányok dolgoznak rajta. Naponta tíz órán át. Megállás nélkül. Sem a kéz, sem a láb nem pihen tíz órán keresztül. Majdnem gyerekek még, sápadtak, szemük a szálra mered.

Két-két gépet összehangolnak: együtt indítanak, egyszerre hajtják, az egyik ritmusa segíti a másikat, hogy ne lassuljon, ne fásuljon el.

Ebben a teremben az átlag huszonkét méter naponta. Van olyan lány, aki tíz óra alatt harmincnégy métert sző. Huszonkétméteres átlag! Amikor békében, modern villanygépekkel tizenhat méter volt!

Az életviszonyaik: a gyárudvaron van egy nagy bunker, legtöbbjük itt lakik, a föld alatt. Itt is kosztolnak a gyárban, naponta háromszori étkezés van. A fizetésük átlagban 1 800 von. Egy ügyes cigarettaárusgyerek három nap alatt megkeres annyit a piacon.

Ezek a lányok nem a pénzért dolgoznak. Ennél nehezebb munkát, mint ami itt a lábhajtásos gépeknél folyik, alig láttam életemben. Ezt a munkát nem lehet pénzzel megfizetni. Koreában munkaerőhiány van. Nem kerülne nagy fáradságukba valami más elfoglaltságot találni. Jövedelmezőbbet, könnyebbet. Mégsem mennek el innen.

Az egész gyár egyetlen egységgé forrott. Közel a városhoz van egy földdarabkájuk, közösen művelik. Sertéseket, tyúko-

kat nevelnek. Énekkaruk, tánccsoportjuk, sportkörük van. Együtt tervezgetnek: rendbehoznak egy romépületet, ott lesz a kikészítő. Bölcsődét csinálnak a gyerekeknek. És még több vásznat adnak, mert nagyon kell a tartós, erős phenjani vászon.

Aki innen elmenne, olyan lenne, mint az áruló, aki a hadseregből futamodik meg. Nem a tányér rizst, — a becsületét vesztené el. Az ország előtt, s önmaga előtt. Azt a büszkeséget, amely most betölti egész életét: hogy ma, a háború dúlása közepette többet ad a hazájának, mint amennyit a béke éveiben adott.

EGYIK ESTE a kulturális minisztériumban volt dolgom. Közben bombatámadás érte a várost, a támadás elhúzódott, jobbnak látszott, ha ott alszom a minisztérium óvóhelyén.

Az óvóhely nem volt túlságosan mély, a levegője fülledt, elhasznált, a szellőztetési lehetőség majdnem semmi.

Abban a részlegben, ahol az én hálóhelyem volt, vagy tízen lehettek összezsúfolva, úgy feküdtek egymás mellett, deszkákon. Így laknak most tíz- és tízezrek Phenjanban.

A villany éjjel is állandóan égett.

Mikor leértem, éjfél felé, már mindenki aludt. Egyetlen férfi ült csak a villany alatt, egy kis asztalnál, olvasott. Harminc év körüli ember, kék zubbonyban, értelmes, derűsarcú, barátságos.

Mellételepedtem, a fény alá, s a jegyzetfüzetembe írogattam valamit, azután suttogva, hogy az alvókat ne háborgassuk, beszélgetni kezdtünk. Megtudtam: Kim Sze Hónak hívják, munkás, a testvére kistisztviselő a minisztériumban, ő szerezte neki ezt a szállást.

A beszélgetés egyébként úgy kezdődött, hogy ő mindenáron valami „jó anyagot" szeretett volna adni nekem, az újságírónak. Ezért hát elmesélte, hogy a napokban eltaláltak Phenjan fölött egy B. 29-es repülőerődöt, a gép egy ideig még tovább tudott repulni, de harminckét kilométerre ide, Szojannál lezuhant. A legénység ejtőernyővel kiugrott, nyolcan közülük épségben a földre érkeztek.

— A java most jön — mosolygott. — A lakosság agyon akarta verni őket. A mi katonáinknak egész csatát kellett

vívni a saját embereinkkel, hogy megvédjék — az amerikaiakat.

— Az amerikaiaknál egyébként — fűzte tovább — minden pilótánál van egy papír, a következő szöveggel: „Amerikai vagyok. Nem vagyok ellenséges irántad. Segíts eljutni a legközelebbi amerikai parancsnokságig. Díjazásban részesülsz." Mit szól ehhez? Nem felháborító? Vagy talán nevetséges? Mit gondolnak rólunk ezek a tébolyultak? Hogy nekünk is üzlet a háború? Egy tízdollárosért, vagy egy ezerdollárosért mindenre kaphatók vagyunk?

Érdekes volt, amit elmondott, s ahogy elmondta, engem mégis jobban érdekelt ő maga, mint az amerikai pilóták.

— Hol dolgozik?

— Egy autójavító üzemben.

— S hogy él?

— Megvagyok. Megélek.

— A fizetése?

— Kétezer von. De ez csak a pénz. Számítsa ehhez hozzá, hogy a lakásért nem kell fizetni. Nemcsak az ilyen fekhelyért; egyáltalán: a házbér a háború alatt megszűnt nálunk. Mint testi munkás, élelmiszerjegyet kapok, s a jegyre olcsó élelmiszert.

— Élelmiszerjegyet mindenki kap, nem?

— Nem. Csak aki valahol dolgozik. A munkások es a tisztviselők. A parasztoknak nem kell, a katonák ellátást kapnak. Az árusok, kiskereskedők, kisiparosok elég jól keresnek. Meg tudják fizetni a szabadpiaci árakat. Egyszóval: nem dúskálok, de megélek. Éhező embert nem fog találni Phenjanban. Látott egyetlenegy koldust is az utcán?

— Nem, valóban nem láttam.

— Pedig háború van. Sok az özvegy, az öreg, az árva. Segélyt kapnak, valamilyen munkát keresnek. De nem koldulnak. Lehet, hogy ez önnek nem feltűnő, gazdag országból jött, de tíz évvel ezelőtt a phenjani utcán több volt a koldus, mint az, akitől koldulni lehetett.

Ha már gyerekekről, öregekről került szó, megkérdezek újdonsült barátomtól valamit, ami már régóta foglalkoztat.

— Miért nem ürítik ki a várost? Miért nem küldik azokat, akiket munkájuk nem köt ide, falvakba, messzebbre? Itt állandó az életveszedelem.

— Már megpróbálták az illetékesek. Nem is egyszer. Valami eredménye volt is. De nagyon nehéz. Az emberek nem akarnak elmenni. Azt mondják: a falvakat is bombázzák. Ott sincs lakás. Ott nem tudnak mit csinálni. Itt a gyerekek cigarettát, gyufát árulnak, az öregek a romok közt keresgélnek. Itt van a családjuknak az a tagja, aki dolgozik: apa, anya, testvér. Nem akarnak elszakadni tőle. Egyszóval nagyon nehéz.

Vár egy kicsit, mintha azon tűnődne, kimondja-e vagy sem, amit gondol. Aztán hozzáteszi:

— Önök, európaiak, gyorsabb mozgásúak. Ezért talán nehezebb megértenie: a koreai emberek nem szeretnek lakóhelyet cserélni. Az öregek különösen nem. Nálunk sok századon át, s még nem is olyan régen is azt tartották szép, igaz sorsnak, ha az ember ugyanott halt meg, ahol született.

Témát cserél, sietve:

— Mi tett önre mély benyomást nálunk?

Elmondom neki a textilgyári látogatásomat.

— A mi üzemünkkel is meg lenne elégedve

— Hihetetlen erő van azokban a gyereklányokban, a lábhajtásos gépek mellett, a romok között. Ez már nem is fizikai erő. Meg kellett volna kérdeznem őket: honnan merítik, miből fakad?

A kékzubbonyos hangja most majdnem ünnepélyes:

— Aki nálunk, a romok és a sírok között az erőnk forrását keresi, annak legjobb a romokat és a sírokat megkérdeznie.

Nem értem pontosan, mire gondol, mégsem vágok közbe. Látom, valami izzítja belülről, folytatni fogja.

— Hat héten át az amerikaiak voltak az urak Phenjanban. Mi soha többé nem akarunk amerikai megszállás alatt élni. Érti, honnan az erőnk? Nemcsak a textilgyár gépeit rombolták össze. Nem talál egyetlen gyárat sem a városban, ahol nem ugyanezt tették. Ne gondolja, hogy itt minden rom a bombázástól van. Mikor betették ide a lábukat, mikor óvék volt a város, akkor is romboltak. Érti, mit mondanak nálunk a romok? Én nem tudok önnek részletes adatokat adni arról, hol, hány embert gyilkoltak le a megszállás alatt. Én csak azt tudom, hogy itt Phenjanban a nyílt utcán akasztották fel és lőtték le az embereket. Csak azt tudom, hogy tizenötezerre becsülik a kivégzettek számát. Érti, mit mondanak nálunk a sírok?

Már hangosan beszél. Az alvók mozgolódnak. Az egyik felriad s az óráját nézi.

— Jó lesz lefeküdnünk — mondja Kim Sze Ho. — Bocsásson meg, itt amúgy sem lesz kényelmes fekhelye, s most én még meg is raboltam a pihenése idejét. De ha valóban érdekli, mit jelentett számunkra az amerikai megszállás, akkor ajánlanék önnek valamit. Ne a tömegsírokhoz menjen — ott csak domborodó földet lát. S ne is a romházakhoz. Ott csak köveket. Ön a toll embere, a kultúra embere. Azt tanácsolom önnek —, ha meghallgatja az egyszerű munkás szavát — menjen el a mi városi múzeumunkba. És gondoljon arra, hogy minden tömegsír, ami az országunkban van, a „nyugati kultúra" nevében telt meg emberekkel, minden romház, amit Koreában lát, az „amerikai civilizáció" nevében dőlt össze.

A MORAMBON, PHENJAN „SZENT HEGYE" a Tetonghan mellett vonul, nem magas, de hosszan elnyúlik, üdezöld erdő borítja. A Morambonon van a városi múzeum.

A phenjani múzeum kertjében két amerikai ágyú áll. Egy hatalmas kőalapon egymással farkasszemet néz a két tömzsi ágyúcső. Zsákmányolt ágyúk, de nem ebben a háborúban zsákmányolták őket. A feliratuk: Ca & Comp 1842.

A két ágyú a General Sherman nevű amerikai hajóról való. A General Sherman 1860-ban megtámadta Korea nyugati partját, azután feljött a Tetong-folyón egészen Phenjan közelébe. Az amerikai tiszteket és legénységet Korea ősi sírjai vonzották. Ezeknek a régi királysíroknak az volt a hírük, hogy mesés kincsek rejtőznek bennük. Az amerikai kalózok a hajó ágyúinak fedezete alatt partraszálltak, és megkezdték a sírok feltörését és kirablását. A koreaiak visszariadtak az idegenektől, az ország teljes elzártsága miatt sohasem láttak még külföldieket, amellett az amerikaiak az övékénél sokkalta modernebb fegyverekkel rendelkeztek. A koreai csónakok meg sem tudták közelíteni a General Shermant.

A természet segített a megtámadott népnek. Apály jött. Az amerikai hajó megfeneklett a Tetong fövenyében. A koreaiak megrohamozták és felgyujtották a hajót. Az amerikai kalózbandát foglyulejtették.

Az első amerikai agresszió teljes kudarcot vallott Koreá-

ban. Ennek a kudarcnak az emlékét őrzi a General Sherman két ágyúja a phenjani múzeum kertjének fenyőfái alatt.

Nyolc évtizeddel utóbb a kriptarablók utódai újra rátörtek Koreára. Az ő céljuk ezúttal nem csupán a sírok kirablása volt. Az egész országot akarták elrabolni. De eközben nem feledkeztek meg az ősi sírokról, a műkincsekről sem. Az amerikaiak előnyomulása idején a liszinmanista katonáknak, sőt tiszteknek is két helyre nem volt szabad belépniök: a bankokba és a múzeumokba. Ezek kizárólagosan és a legszigorúbban az amerikai hadsereg számára voltak fenntartva.

A phenjani múzeum a példátlan rombolás képét mutatja. Az épület kívülről viszonylag ép, nem érte közvetlen bombatalálat. A rombolás a falakon belül, a termekben történt, ott, ahova a belépés kizárólag az amerikai hadsereg számára volt fenntartva.

Az amerikai hadsereg illetékesei, élve ezzel a kizárólagos jogukkal, bezúdultak a múzeumba. Itt irtózatos csalódás fogadta őket. A puszta bútorzaton és néhány beépített vagy nagyobb műtárgyon kívül semmit sem találtak. A koreaiak még a háború kezdetén biztonságba helyezték a múzeum legtöbb kincsét. Különböző helyeken elásták őket.

A „civilizáció" amerikai kereszteslovagjai féktelen dühükben magán a múzeumon álltak bosszút. Miután elvitték, ami még elvihető volt, az összes üveglapot, amely a múzeumi tárgyakat védi, revolverrel összelövöldözték. Majdnem a teljes fabútorzatot, szekrényeket, székeket, állványokat, valamint az összes ittmaradt tudományos feljegyzést máglyára hordták és elégették. A puszta és kopár múzeumi termekben: mindenütt üvegtörmelék, pernye, megszenesedett fadarabkák és sokhelyütt emberi ürülék. Ha ebben az épületben nem az amerikai hadsereg, hanem Afrika legsötétebb részének kannibáljai jártak volna, akkor ma a phenjani múzeum ezerszer különb állapotban lenne, mint így.

A megszállók azután hajszát indítottak az elásott kincsek felkutatására. Valamilyen, eddig még felderítetlen módon sikerült a sok közül az egyik rejtekhelyet megtalálniok. Kiásták az ottlevő műtárgyakat. Kétezeréves kerámiák voltak. Égetett edények, kisebbek-nagyobbak, nem is csillogók, rajzuk egészen egyszerű. Az amerikaiak mást reméltek. Aranyat, drágaköveket. Fogalmuk sem volt arról, hogy ezek az egy-

szerű külsejű kerámiák sok aranynál értékesebbek. Csalódásukban és mérgükben bakancsukkal darabokra tiporták a kétezeresztendős műkincseket.

A phenjani múzeum igazgatója pontos adatokat sorol fel az amerikai hadseregnek azokról a rombolásairól, melyek a műértékeket, múzeumi tárgyakat, műemlékeket érték. Az adatokat a koreai tudósok gyüjtötték egybe a kormány megbízásából, de az összeírás még korántsem teljes. Néhány „rideg és egyszerű adat" az igazgató ismertetéséből:

Az amerikai hadsereg az eddigi jelentések szerint Észak-Koreában összesen 13 363 múzeumi kincset rombolt szét és rabolt el. Ebből az elrabolt műértékek száma 3 932. Észak-Korea területén 52 olyan templom, iskola és más épület volt, amely 300 évnél idősebb, és műemléknek számít. Az amerikai hadsereg mind az otvenkettőt szétrombolta. Ezek között van „Ton Mjon Kvan", egy XI. századbeli vendégfogadó, ahol a koreai királyok külföldi vendégeiket szállásolták el. Ez a kétemeletes gyönyörű épület a régi művészeti stílus legnagyobb alkotása volt egész Koreában. A múzeumigazgató megmutatta az épület távlati fényképét. Egy hegy oldalában állt, sűrű erdőtől övezve, teljesen magánosan; nemhogy hadicélpont, de még egyetlen más épület sem volt a közelében. Csak úgy lehetett elpusztítani, ha közvetlenül és előre kitervelten ezt a műemléket támadták meg a repülőgépek. A fából való épületet nehézbombákkal semmisítették meg.

Az ősi királysírok közül hatot meggyaláztak a megszállók. Kínzókamráknak — elsősorban nők kínzókamráinak —, lőszerraktárnak és egyéb célokra használták fel őket. A jongani síremlékben számos hazafit végeztek ki. Egy kivégzett holttestét a felszabaduláskor még bent találták a sírban.

Ezek az ősi sírok a belső falaikon levő nagy falfestményekről voltak híresek. A többszázéves festményeket szinte kivétel nélkül szétdúlták.

Az igazgató megmutatja nekem a hanhetartományi Anakban levő síremlék falfestményeinek másolatát. A síremlék mintegy 1 500 esztendős, egy Kokuria-dinasztiához tartozó hercegnek és feleségének a sírja fölé emelték. A falai három méter magasak és minden oldalon egyetlen kőből faragottak. A belső fal festményekkel teli. A festmények másfél évezred alatt is megőrizték élénk színeiket. Az egyik kép a

herceget és a feleségét ábrázolja. A herceg fiatal, ritkás oldalszakállú férfi, lila ruhában, kezében oroszlános díszítésű legyezővel, fején magas kalappal. Az asszony ruhája ugyancsak lila, de a selyem nem egyszínű, hanem változatos díszítésű, haja óriási kontyba kötött. S ennél a remekbekészült két festménynél is lenyűgözőbb a többi kép. Ezek a képek bámulatos hűséggel és pompás festői tudással mutatják be a másfélezer év előtti koreai életet. A hercegi család ökörfogatú riksákon kocsizik. Télen zárt, nyáron nyitott kocsiban mennek, a fogatokat lovas- és gyalogos katonák kísérik. A lovasok talpig páncélban, dárdával, pajzzsal, a lovakon is páncél. A menetet katonazenekar nyitja meg, a hangszerek: cintányér, dob, furulya. Külön gyönyörűség, hogy az ismeretlen művész nemcsak a főurak, hanem a cselédség életéről is beszámol. Egy kút áll messzebb az úttól — pontosan olyan, mint a mi alföldi gémeskútjaink —, egy szolgálóasszony kancsóba vizet mer belőle. A konyhában nagy a sürgés-forgás — készül a lakoma. A szomszédos kamrában szegre akasztva lógnak a húsok: félbevágott sertés és egy különleges, étkezésre tenyésztett kutyafajta, amely valaha, a régi időkben csemegeszámba ment. Az istállóban egy legény a lovakat itatja. Olyan az egész festménysorozat, mint egy ókori eposz, képpévarázsolt Odisszea, egy eltűnt világ nagyszerű híradása. Egy távlati kép megmutatja a síremlék parkírozását, amelyet a koreai kormányzat végeztetett el a felszabadulás után. Pirosköves út vette körül, külön széles tér volt az autóbuszok számára, amelyek az érdeklődő dolgozók tömegeit hozták ide. Az anaki síremlék az egész emberi kultúra egyik büszkesége. Az amerikai katonák a megszállás idején kézigránátokat vagdostak a síremlék falaihoz és a festményeket teljesen szétroncsolták.

Az igazgató mosolyog, valami leírhatatlan keserűséggel. Anyák arcán láttam ezt a könnyeknél fájdalmasabb mosolyt, anyákén, akiknek gyerekeit megölték az amerikai bombák.

A múzeum egyik helyiségébe vezet.

— Nézzen meg még egy-két dolgot a saját szemével — mondja.

Egy kétezeréves, felül nyitott koporsó van ebben a teremben, beépítve, s ezért nem tudták elrabolni. A koporsó alján, szinte a fába süppedve, egy csontváz, mellette fülbevalók, karkötők, egy öv.

— Hajoljon közelebb és figyelje meg a kezét — biztat az igazgató.

Majdnem minden ujjon gyűrűk. Ám három ujj tövénél valami feltűnik. Ezek az ujjak csupaszok, de a csontban benyomódás helye.

— Ezeken az ujjakon is gyűrűk voltak — mondja az igazgató —, de a többi gyűrű vasból van, ez a három aranyból volt, jáda kővel. A vasgyűrűket, a vasfülbevalókat, a vaskarkötőket, a vasövet itthagyták. Csak a három aranygyűrűt vitték magukkal. Lehúzták a csontváz ujjairól. Mondanom sem kell, hogy azok az aranygyűrűk semmivel sem értékesebbek, mint a vasgyűrűk. Mint aranymennyiségnek nincs semmiféle komoly értékük. Az értéküket az adta, hogy itt voltak ennek a csontváznak a kezén. De az amerikai, aki elvette, egy pillanatig sem habozott megcsonkítani egy műemléket, hogy néhány dollárért majd eladja az aranygyűrűket.

A múzeum kertjébe megyünk. Egy több mint kétezeréves sírépület van itt. Fából építették, gesztenyéből és tölgyből, de valami különleges anyaggal vonták be a fát, úgy hogy egészen megfeketedett, szinte kőkeménnyé vált, és az idők foga nem fogott rajta. Az emeletes épület teteje hiányzik, a széttört farészeken világosan kivehetők a fejszenyomok. Az amerikaiak verték szét. Az őrségük itt állt, és itt hált a múzeum előtt. Az őrség fázott. Phenjanban bőven volt fa. De az amerikai katonák a kétezeréves műemlék fájával raktak tüzet maguknak. A tűz korma, mint valami letörölhetetlen szégyenfolt, most is ott feketedik a múzeum falán.

...Megyek le a Morambon hegyéről. Az ősi buddhista templomnak, Korea egyik leghíresebb műemlékének helyén törmelék és bombatölcsérek. A Morambon-színházból két szembenéző fal maradt meg, úgy lehet átsétálni a színház helyén, mint egy üres téren, még az előtte levő szökőkút betonját is széttörték a bombák. Lent a Tetong partján a Koreai Írószövetség székháza. Egyetlen csupasz falrész áll belőle. Itt, ebben a házban ölték meg álmában az amerikai bombák Cso Gi Csent, Korea legnagyobb költőjét. Párszáz méterrel odébb a fővárosi könyvtár. A teljesen kiégett falakon belül egy lelógó vaslépcső, olyan, mint a mi Széchenyi Könyvtárunk olvasótermének csigalépcsője. Szemben egy gimnázium épü-

lete. Ez is teljesen kiégett. Az iskolaudvaron, ahol azelőtt vidám gyerekek játszottak, egy amerikai bomba maradványai. A felírása: „Via Explosive US Bomb 245 540 LBS."

Megyek és egyre a gorkiji kérdés zakatol a fejemben. *Kivel tartotok, kultúra mesterei?* Kivel tartotok Keleten és Nyugaton, tudósok és színészek, tanárok és költők? Kivel tartotok, kultúra barátai? Emberek, akik szeretitek a múzeumok hűvösségét, a könyvtárak csendjét, a színházak fényeit. Emberek, akiknek a gyerekei vidáman szaladgálnak az iskolaudvaron. Emberek, akik imádkozni járnak a templomokba és emberek, akik nem imádkoznak. de tisztelik az ősi templomépületek szépségét. Kivel tartotok?

AZ A HAT HÉT, amíg az amerikai hadsereg itt volt, több gyászt és keservet szült Phenjanban, mint bármely más időszak a város kétezer esztendős történetében.

De ez a hat hét hősöket is szült.

A fiatalember, akivel egy szerencsés véletlen hozott össze, nem emlékeztet eposzok hőseire: nem magas, nem is szélesvállú, szépnek sem mondható. Az átlagosnál alacsonyabb és gyengébb testalkatú. A keze sem a harcosok kemény keze. Apró, egészen nőies kéz. Ez a törékeny, mosolygó, fiatal férfi a legendáshírű phenjani Ifjú Gárda harcainak egyik részvevője.

Amikor beszél, előredől a karosszékben, az egyik kezében cigaretta füstöl, a másik kéz kis szögletes mozdulatokkal kíséri a történetet:

Munkás vagyok, akárcsak az apám. Ő a cementgyárban, én a ruhagyárban dolgoztam a háború előtt. Jól ment a munka: 180 százalékra teljesítettem a normát, jutalmat is kaptam az igazgatóságtól. Szép volt az életem, és én mégsem voltam elégedett. Egy nagy, mindennél nagyobb vágy élt bennem: katona akartam lenni. Jelentkeztem a hadseregnél. Az orvos megvizsgált.

— Alkalmatlan — mondta.

Az alsó csigolyáim kissé elferdültek, ezért utasítottak el. Nem nyugodtam bele a döntésbe. Még hatszor jelentkeztem, újra és újra. Mindannyiszor elutasítottak.

Kitört a háború. Nyolcadszor is jelentkeztem. Végre be-

vettek. A 30. légelhárító zászlóalj egyik ütegéhez kaptam beosztást. De még jóformán meg sem ízleltem a katonaéletet, amikor augusztusban Phenjantól délre, Csunghvánál, megsebesített egy amerikai bombaszilánk. Szeptember első napjáig kórházban feküdtem. A seb, amely a balbokám alatt volt, addigra nagyjából begyógyult. Akkor elküldtek a hadügyminisztériumba. Ott egy őrnagy közölte velem:

— Önt leszereltük. Hazamehet.

A fájdalom a torkomat szorongatta. Hát eddig tartott az én egész katonáskodásom?

Hazaérve elmentem a körzeti pártszervezethez:

— Én katona akarok lenni, elvtársak. Továbbítsátok a kérésemet.

Megvizsgálták az ügyemet és elutasítottak. Erre fellebbeztem a nyugatphenjani kerületi pártbizottsághoz. A párttitkár behivatott.

— Legalább addig maradj nyugton — mondta —, míg a sebed teljesen begyógyul. Akkor jelentkezz újra.

Két nap múlva újra jelentkeztem. Most azután kereken megmondta:

— Gyenge vagy, nem vagy teljesen egészséges, és nemrég sebesültél meg. A frontra nem mehetsz, de a frontért dolgozhatsz. Ha akarod, beosztunk a nyugatphenjani mozgósítási osztályra.

Nem volt más választásom, beleegyeztem. A mozgósítási osztályon dolgoztam október 19-ig. Október 19-én az amerikaiak elfoglalták egész Phenjant, a nyugatphenjani kerület kivételével. Elhatároztam, hogy megpróbálok egyedül, gyalog kijutni a városból. Elindultam a Szinidzsu felé vezető úton.

Amikor a vonszani útkereszteződéshez értem, hangokra, nyöszörgésre lettem figyelmes. Egy csoport sebesült katona ült és feküdt ott az árok szélén. Huszan voltak. Észak felé akartak menni, de nem tudtak továbbjutni. Ezekre a harcosokra itt a biztos halál várt. Ha az amerikaiak és a liszinmanisták ideérnek, meggyilkolják valamennyiüket. Éreztem, hogy nem mehetek tovább, meg kell mentenem a sebesülteket. Vállamra vettem az egyiket és elindultam vele egy közeli házba. Ott megkértem a házbelieket, rejtsék el jól a sebesültet. Megígérték. Visszamentem a csoporthoz és folytattam a munkát. Egyeseket parasztházakba vittem, de mivel csak

kevés ház volt a környéken, a könnyebben sérülteket a mezőn, bombatölcsérekben, sűrű bokrok tövében rejtettem el. Hajnalra nem maradt senki az út mellett. Gyalogoltam tovább észak felé.

Nem jutottam messzire. Fogságba estem. Az amerikaiak Szuncsannál, Phenjantól északra liszinmanista ejtőernyősöket dobtak le, hogy megakadályozzák a főváros kiürítését. De az akció elkésett. A liszinmanista banditák mindössze néhány késői visszavonulót tudtak elfogni, közöttük engem is. Megindítottak bennünket Phenjan felé. Vagy tíz kilométerre a várostól felsorakoztattak egy réten. Egy tiszt odaállt a sor elé.

— Aki elárulja, hogy a csoportból ki kommunista, azt szabadon engedjük.

Negyvenen voltunk foglyok, és jónéhányan ismertük egymást. De mind a negyven hallgatott. Akkor megkezdték az egyenkénti kihallgatást. Közben néhány fasiszta gazember érkezett oda Phenjanból, és ezek a foglyok egy részéről elárulták, hogy kommunisták. Engem azonban egyik sem ismert. Már kezdtem azt hinni, hogy talán kiszabadulok a banditák karmaiból. Csak egy dolog aggasztott. A pártkönyvem, koreai szokás szerint, az ingem alatt, hosszú zsinóron a nyakamba volt akasztva. A kezem megkötözve, úgyhogy nem tudtam hozzáférni a könyvecskéhez. Megkezdődött az „egyéni kihallgatásom". Ütöttek, vertek. Hallgattam. Szuronyokkal kezdtek döfködni. Hallgattam. Nem tudtak rámbizonyítani semmit. Ekkor azonban az egyik szurony hegye kitépte a pártkönyvem egy darabját. A kis papírdarab úgy piroslott ott a szürke vason, mintha a vérem lenne. A banditák diadalmasan röhögtek.

Behajítottak egy földalatti üregbe. Ahogy az üreg felé vittek, láttam, hogy a mezőn egy férfi áll összekötözve, három katona puskacsöve előtt. Hallottam a kiáltását:

— Éljen Kim Ir Szen! Éljen a népköztársaság!

A puskák eldördültek és az elvtárs holtan rogyott a földre. Akkor hirtelen úgy éreztem: nem halhatok meg. Élnem kell, harcolnom a népért és bosszút állnom a halottakért.

A gödör, amelyikbe belehajítottak, közönséges, földbevájt óvóhely volt, amilyent lépten-nyomon látni az utak mentén. A liszinmanisták egy ajtóval elreteszelték és őrt állítottak elé. Az üregben halálraítéltek, akárcsak én.

Ültem a koromsötét gödörben és szótlanul meredtem magam elé. És akkor egészen különös dolog történt velem. Úgy láttam, mintha a gödör fekete falán egy film peregne a szemem előtt. Egy szovjet film: Az Ifjú Gárda. A háború előtt hatszor láttam ezt a filmet. És most minden kockája elémtódult. Láttam a gárdistákat és hallottam Oleg Kosevoj hangját, amint harcra hívta társait. Újra és újra elkezdődött a film, életrekeltek az ismerős képek: az eskü, november 7-ének estéje, az áruló kulák felakasztása, a börtön, a fiatalok kivégzése. Ott, a halál küszöbén határoztam el: ha kiszabadulok, olyan gárdát szervezek, mint Oleg Kosevoj. És elhatároztam: azért, hogy a mi Ifjú Gárdánkat megszervezzem, ki fogok szabadulni.

Szabadulni... Szabadulni... Ez zakatolt az agyamban. A kezem megkötözve, az ajtó előtt őr áll, és amikor legközelebb felvisznek a napvilágra, már csak azért visznek, hogy a puskacső elé állítsanak. Csak egy mód van a szabadulásra: ha kivájom ennek a gödörnek a tetejét, felfelé, a szabad ég felé. Az ilyen útmenti óvóhelyek nem mélyek, éppen csak a szilánkok és a repeszek ellen védenek. Ásóval, de még egy bicskával is órák alatt át lehet fúrni a tetejüket. De nálam az égvilágon semmi nem volt a puszta kezemen kívül. És a kezemen a szoros kötél. Mindegy. Nincs más út. Nekiláttam az ujjaimmal. Összekötözött kezemet a fejem fölé emeltem, és minden erőmet megfeszítve, elkezdtem kaparni a fejem fölött a földet. Az omlós föld lassan, permetezve hullt az arcomra, a vállamra.

Nem tudtam, mennyi ideje csinálom, amit csinálok. Órák, vagy napok teltek-e el. Eleinte fájt az ujjaim hegye, de később csak tompa bizsergést éreztem. Már szinte félájultan, gépiesen mozgattam a kezemet. De nem hagytam abba.

Sötét éjszaka volt, amikor a kivájt résen fejemet kiemelhettem a föld fölé. A neszeket figyeltem. Az őr az ajtónak támaszkodva aludt. Most már nem sokat tétováztam. Felráztam a mellettem levő foglyot.

— Nyitva van a menekülés útja — súgtam —, egy óra mulva kövess. Mielőtt elindulsz, próbálj beszélni a melletted fekvővel.

A két vállammal szélesebbre feszítettem a nyílást. A két könyökömmel megtámaszkodtam a földön és kiemeltem magam a gödörből. A szél megcsapta az arcom: szabad vagyok.

Az egyik szomszédos faluban ismertem egy elvtársat, az

ottani parasztszövetség vezetőjét. Arra vettem az utamat. Hegyoldalakon, erdőkön keresztül mentem. Hajnalban odaértem. Szerencsém volt: otthon találtam az elvtársat. A falubeliek közül senki sem árulta el az amerikaiaknak, hogy ő volt a parasztszervezet vezetője. Ebben a házban vágták le végre a kötelet a kezemről. A kezem! A körmeim mind letörve, az ujjam hegyéről cafatokban lógott a hús. Ebben a házban mosták meg, és kötözték be azokat a sebeimet is, amelyeket a szurony vert rajtam. És ebben a házban számították ki naptárral, hogy három éjszakán és három napon át vájtam az ujjaimmal a földet, amíg kijutottam a szabadba.

Három hétig maradtam ebben a házban. Idekötött a lázam, a kimerültségem, a sebeim. Pedig repülni szerettem volna, hiszen dolgom volt, sürgős feladatom, amelyet végre kellett hajtanom. Három hét után végre elindulhattam Phenjanba. Az úton megállítottam egy amerikai dzsipet. A soffőr abból, hogy meg mertem állítani, biztosra vette, hogy liszinmanista vagyok. Felvett a kocsira, még cigarettával is megkínált. Phenjan határánál azután megköszöntem a szívességét, és leszálltam az autóról. Valami csődület volt ott, és jobbnak láttam, ha gyalog megyek tovább. Nagy kerülőt tettem. Kimentem egészen a Kim Ir Szen-egyetemig, onnan át a Morambon-hegyre és úgy be Phenjanba. Jártam a jólismert utcákat. Mindenütt amerikaiak és liszinmanisták. Ökölbeszorult a kezem.

Nyugat-Phenjanban lakik anyám bátyja. Őhozzá látogattam be. A nagybátyámnak van egy fia: Pek Cson Hunnak hívják. Tudtam, hogy a háború elejétől katona, és nem számítottam arra, hogy otthon találom. De Pek Cson Hun otthon volt. Kiderült, hogy az előnyomuló amerikaiak elfogták, de sikerült megszöknie, és valahogy hazavergődött. Ez az unokaöcsém nem párttag, de tudtam róla, hogy forrón szereti hazáját. Aznap este hosszan elbeszélgettem Pekkel. Láttam, hogy mindenben egyetért velem. Akkor megkérdeztem tőle:

— Vannak-e megbízható barátaid?

— Vannak — felelte —, és olyanok is, akik nem félnek cselekedni.

Megkértem, hogy beszéljen ezekkel a fiatalokkal. Néhány nap mulva közölte velem: öt elvtárs készen áll, hogy felvegyük a harcot. Az álom kezdett valóraválni: megvolt az Ifjú Gárda magva.

A nagybátyámék konyhájának földjébe pinceszerű üreget ástunk, aztán deszkákkal befedtük. Ez volt a lakásom.

Lázasan tanakodtunk azon, hogyan kezdjük meg, hogyan vegyük fel a harcot.

— Nehéz lesz — mondta Pek —, a város tele van amerikaiakkal. Mindenki gyanús nekik, mindig kutatnak, nyomoznak.

Lehet, hogy most, ebben a percben is, elvtársaink, koreaiak állnak a puskacsövek előtt, vagy rogynak átlőtt szívvel a földre. A legszívesebben az utcára rohantam volna, és a puszta kezemmel mentem volna neki az amerikai megszállóknak.

De az Ifjú Gárda példája másra tanított. Okosan, szívósan és körültekintően kell harcolnunk. Úgy, ahogy a körülmények megkövetelik.

Beszélgetés közben egyszercsak eszembe jutott az amerikai soffőr, aki dzsipjével Phenjanig hozott. A fickó azt hitte, liszinmanista vagyok. Ennél a láncszemnél kell megragadnunk a láncot. Azokat a lehetőségeket kell kihasználnunk, amelyeket az ellenség maga kínál nekünk.

Elmondtam ezt Peknek. Most már gyorsabban mentek a dolgok. Pek elmesélte, hogy a liszinmanisták Phenjanban megalakították ifjúsági szervezetüket, a Tehan Csongjondan-t. Szervezetük van, helyiségük van, csak éppen tagjaik nincsenek. A phenjani fiatalok le sem köpik őket.

Elhatároztuk, hogy Pek és az öt fiatal belép a szervezetbe. A felvétel elég simán ment. A vezetők örültek, hogy tagokat találtak. Az egyikünk, Rak Jun Kvan hamarosan vezetőségi tag lett.

A Tehan Csongjondan-nak szép nagy székháza volt. De mivel a tagok nem tolongtak benne, a liszinmanista rendőrök az épület egy részét fogdának használták. Az ifjúsági szervezet tagjait pedig megbízták, hogy ők vezessék a foglyokról a nyomozati lapokat.

Megvolt az első lehetőség a cselekvésre. Közvetlenül az elfogott hazafiak közelébe kerültünk. Rak Jun Kvan, mint vezetőségi tag, felvetette, hogy a fiatalok számára nem elegendő munka a nyomozati lapok kitöltése. Valami aktívabb feladatra is szükség volna. Például olyasmire, hogy a foglyokat a tehanbeli fiatalok kísérjék az előzetes fogdából a rendőrségre vagy a börtönbe. A legfőbb vezetőnek tetszett az ötlet.

Megbeszélte a liszinmanista rendőrség vezetőjével. Az hozzájárult.

A mi gárdistáink szorgalmasan kiállították a nyomozati lapokat. A végére odaírták: „A foglyokat átkísértettük a rendőrségre". Utána a fogoly egy másik gárdista kíséretében valóban el is indult. De a rendőrségre sohasem érkezett meg. Útközben megszökött. Az őr tudtával, sőt kezdeményezésére. Sok hazafit sikerült így megmentenünk a haláltól.

— Nem elég, ha egyes embereken segítünk — mondtam Peknek. — Az egész városhoz kell szólnunk. Az egész városnak tudnia kell, hogy élünk, harcolunk, megtörhetetlenek vagyunk.

A krasznodoni példát fogadtuk meg újra. Én a rejtekhelyen naphosszat plakátokat festettem. A többiek is ezt tették. Egy csomó meszet és pamacsokat szereztünk. Aztán egy novemberi éjszakán rohamra indultunk. Reggelre a város tele volt plakátokkal és falfestésekkel: „Éljen a Koreai Népköztársaság!", „A párt legyőzhetetlen!", „Kim Ir Szennel a végső győzelemért!"

Az amerikaiak dühöngtek. Egész századok azzal foglalkoztak, hogy levakarják a plakátokat és elkenjék a mázolásokat. De az első jeladást nem lehetett megsemmisíteni. Másnap reggelre új feliratok voltak a házakon, az utak betonján. Ezeket nem mi ragasztottuk, nem mi festettük. De a nép egész Phenjanban megértette a jeladást, és ismeretlenek, asszonyok és gyerekek, kommunisták és nemkommunisták tovább vitték, amit mi elkezdtünk.

A liszinmanisták, amerikai parancsra, nagy razziát rendeztek a tettesek felkutatására. Átfésülték az egész várost.

A reggelinél ültem, óvatlanul előbújva rejtekhelyemről, amikor két liszinmanista rendőr hirtelen feltépte a konyha ajtaját. Nem kérdeztek semmit, egyszerűen magukkal vittek.

A razzia foglyait egy nagy térségen gyüjtötték egybe. Sokszáz ember volt ott. Egyszerre megláttam közöttük Rak Jun Kvant. Azonnal odamentem hozzá. Kiderült, hogy őt is, se szó, se beszéd, minden igazoltatás nélkül hurcolták ide.

— Egy pillanatot se vesztegessünk — mondtam neki —, csak akkor szabadulunk ki, ha erélyesen fellépünk, és ráadásul előbb lépünk fel, mint a zsandárok.

Még mielőtt az egyenkénti igazoltatás megkezdődött volna,

odatülekedtünk egy alacsony, szemüveges férfi elé, aki láthatóan az egész razzia vezetője volt.

— Micsoda eljárás ez — kiáltott Rak Jun Kvan —, minden kérdezés nélkül elhurcolni az embert a lakásáról. Tudja, ki vagyok én? — meredt rá a szemüvegesre olyan fölénnyel, mintha legalábbis a Li Szin Man-hadsereg vezérkari főnöke lenne. — Vegye tudomásul, hogy én a Tehan Csongjondan vezetőségi tagja vagyok. És a barátom ugyancsak a vezetőség tagja.

Ezenközben előszedte a zsebéből a maga igazolványát, amely minden kétséget kizáróan bebizonyította, hogy nem hazudott, és odadugta a szemüveges orra elé. A szemüveges elolvasta, azután az én igazolványomat kérte.

— A maga emberei — feleltem nyersen — annyi időt sem adtak nekem, hogy a rendes kabátomat magamra vegyem. Így cipeltek el, az ócska kabátomban. Az igazolványom otthon van.

— Ha én azt mondom, hogy a barátom vezetőségi tag, akkor maga mérget vehet rá — szólt Rak Jun Kvan és mégegyszer, mintegy helyettem is, meglóbálta a maga igazolványát.

A szemüvegest érezhetően bosszantotta a mi fellépésünk. Baklövéssel kezdődött az egész razziája.

— Menjenek a csudába — morogta mérgesen.

Megmenekültünk.

Ezekben a napokban még öt fiatalt szerveztünk a gárdába, így a számunk tizenkettőre növekedett. Sikerült fegyvereket is szereznünk. Két elvtársunk: Kim Nam Pok és Rim Cson Uk egyik éjszaka belopódzott az amerikaiak fegyverraktárába és hatvan kézigránátot zsákmányolt.

November utolsó napjaiban a gárda egyik felderítője azzal a hírrel állított be, hogy az amerikaiak aknákat helyeztek el a Phenjantól északra levő úton. Azokat a hidakat, amelyeken az út áthalad, vezetékes aknákkal aknázzák alá. A csoportunkban volt egy távirász. Ő kapta a parancsot, hogy az aknák vezetékét elvágja. Sikerrel végre is hajtotta.

Abban viszont, hogy az amerikaiak közvetlenül Phenjantól északra aknákat helyeznek el az úton, mi inkább jót láttunk, mint rosszat. Hiszen ez azt jelenti, hogy a mi csapataink már egészen közel vannak! Hamarosan megbizonyosodtunk erről. Az amerikaiak maguk kezdték terjeszteni a városban, hogy

elhagyják Phenjant, és óriási propagandát indítottak, hogy a lakosságot rávegyék: menjen velük. A propaganda fő érve nem az volt, hogy délen, az amerikaiak uralma alatt, jobb lesz az emberek sorsa. Ezt nem hitte volna el senki. A propaganda fő érve az volt, hogy a városból való kitakarodásuk után atombombával el fogják pusztítani egész Phenjant. Ezzel sikerült egyeseket megfélemlíteniök.

Jöttek a hírek, hogy itt is, ott is csomagolnak családok, félelmükben dél felé akarnak menni. Éreztük, hogy valamit tennünk kell. Jelt kell adnunk, nemcsak arról, hogy vagyunk, hanem arról is, hogy erősek vagyunk.

A szovjet fiatalok adtak újra tanácsot.

— Emlékeztek ugye — mondtam a mi gárdánk tagjainak —, arra a nagyszerű pillanatra, amikor november 7-én Oleg Kosevojék kitűzték a szovjet zászlót a német megszállók főépületére? Mi is hazánk lobogójával öntsünk hitet a megtévesztettekbe.

Meghatároztuk a napot és időpontot: december 2-án, pontosan déli 12 órakor kitűzzük a kék-fehér-piros, vöröscsillagos koreai zászlót a liszinmanista rendőrség épületének tetejére.

Sikerült! Két gárdista kézigránátos őrséget állt az utcán, kettő pedig feljutott a háztetőre. Nem vették őket észre. A nagy zászlót büszkén lengette a hideg szél. Phenjan még rabságban volt, de ez a zászló már azt hirdette: közel a felszabadulás napja.

A liszinmanisták nem mertek hozzányúlni a zászlóhoz. Mi azonnal elhíreszteltük, hogy alá van aknázva, és ha valaki vagy valami hozzáér, az egész épület a levegőbe repül. Meg aztán meg kell hagyni, hogy ekkor már a liszinmanisták és az amerikaiak nem túlságosan nézték azt, hogy a koreai zászló ott leng-e a város szívében. Azt nézték, hogyan mentsék a saját bőrüket, és mit vihetnek el magukkal.

Annál inkább felfigyelt a zászlóra a nép. Sok család, amely a decemberi fagyban félelmében szegényes batyukkal elindult dél felé, a zászló megpillantásakor megállt és visszafordult. Új hitet kaptak ezek az emberek. Arra gondoltak: ha ilyen sikerrel lehet szembeszegülni az amerikaiakkal akkor, amikor még ők az urak a városban, mennyivel inkább és mennyivel sikeresebben fog szembeszállni velük a felszabadult Phenjan.

Ha atombombát nem is merészeltek dobni Phenjanra az amerikaiak, terveztek valami mást, ami ugyancsak rengeteg pusztítással járt volna. A kamhungi kerületben volt egy nagy lőszerraktáruk. Futás közben már nem volt idejük kiüríteni. De a liszinmanista ifjúsági szervezet vezetője a csomagolás óráiban kifecsegte, mi az amerikaiak szándéka ezzel a lőszerraktárral.

— Ha mi most el is megyünk — sziszegte a gazember —, akkor is el fognak *ezek* itt pusztulni. Hamarosan elpusztulnak. Alighogy a vörösök bejönnek a városba, az amerikai repülőgépek bombát dobnak a kamhungi lőszerraktárra. Remegni fog a föld Phenjanban.

Alig tudtuk megállni, hogy meg ne köszönjük neki a felvilágosítást.

Az egész gárda a kamhungi lőszerraktárhoz ment. A raktárhelyiségek vagy háromszáz méterre lehettek a főúttól. Az úton a szemünk előtt az utolsó amerikai csapategységek vonultak visszafelé.

Sietnünk kellett. Talán órákon, talán félórákon belül itt lesznek az amerikai bombázók. Többszáz láda volt egymásra halmozva. Messzire kellett vinnünk őket. Egymagunk nem tudtuk volna idejében elvégezni a munkát. A kerület lakosai jöttek a segítségünkre. Öregek, asszonyok, gyerekek ketten, hárman, négyen cipeltek egy-egy nehéz ládát.

Mire az amerikai repülők megkezdték a kamhungi lőszerraktár bombázását, már nem lőszarraktárt bombáztak, hanem üres barakkokat. A lőszer biztonságban volt.

A gárda addigra messze járt onnan. Zászlóval a kezünkben, tizenketten megindultunk észak felé, a felszabadító hadsereg üdvözlésére. Két kínai önkéntessel találkoztunk először. El lehet-e mondani a boldogságunkat?

Ami ezután következik, az már nem a phenjani gárda, hanem tizenkét koreai fiatal útja. Ketten közülünk a hadseregben, ketten a belügyi szerveknél vannak, hatan brigádot alakítottak és vasbányában dolgoznak, Pek Cson Hunt és engem az ifjúsági szövetségbe küldött a párt. Szép és fontos a munkám. De azért egy nagy vágyam mégis van. Nagyon szeretnék katona lenni.

... Ennyit mondott el az Ifjú Gárda tagja. Csak egy valamit szeretnék megjegyezni hozzá.

Mióta a koreai háború kitört, a „nyugati" propaganda tele torokkal üvölti, hogy az északkoreaiakat segítik az oroszok. Hogy a Szovjetunió így, meg a Szovjetunió úgy.

Azt hiszem, senki sem tagadja, hogy a Szovjetunió segíti a koreai népet. A nagy árvíz után például Sztálin elvtárs ötvenezer tonna búzát küldött ajándékba. Sok szovjet gyógyszert is láttam, különösképpen a baktériumháború idején. De a segítés legszebb példájának mégis azt tartom, hogy a frontokon koreai Matroszovok harcolnak, hogy a megszállás idején új Ifjú Gárdák és új Zóják szálltak szembe a betolakodókkal. Soha nem lett volna Ifjú Gárda Phenjanban, ha nem lett volna Ifjú Gárda Krasznodonban.

A példa: ez a legnagyobb segítség. Noha ezt azok a „nyugati" propagandisták, akik minden lehetséges alkalommal a „szovjet segítségről" óbégatnak, teljességgel képtelenek megérteni.

TÖBB MINT EGY HÓNAPIG éltem, dolgoztam Phenjanban. Az ember ennyi idő alatt megismeri az utcákat, a boltokat, az árusokat, a rendőröket, egyre több olyan emberrel találkozik az utcán, akinek köszön, s aki visszaköszön. Egyre inkább otthon érzi magát.

Nem volt olyan huszonnégy óra, amikor repülőgépek ne keringtek volna a város fölött, s ha az augusztus tizennegyedikihez hasonló méretű támadás nem is érte, kisebb bombázások vagy géppuskázások mindennaposak voltak.

Ennek ellenére Phenjan szemmelláthatóan növekedett, az utcák, a piacok zsúfoltabbak lettek, a járdaszélen megszaporodtak az óra- és töltőtolljavítók, az utcai borbélyok, a foltozósuszterok, a cukorkaárusok és a lacikonyhák. A hangszórók zenéje mintha még pattogóbbá vált volna.

Ahogy a napok rövidültek, a város nekilátott, hogy felkészüljön a télre. A második háborús télre. A házaik réseit, repedéseit betömködték, a tetőket kijavították és a hegyek méhét dinamitrobbantások rezegtették meg: új és új lakásokat, hivatalokat építettek a föld alatt.

Az élet nyüzsgésében mindenütt sok az ösztönös, a véletlenszerű. S különösen ilyennek tűnik a kavargó, zajló élet a romok, az üszök, a bombatölcsérek szomszédságában. A nézgelődőnek, s méginkább annak, aki külföldi, könnyen lehet az a benyomása, hogy „itt minden magától megy".

Kerestem azt az erőt, amely hitet önt az emberekbe az óránként felbukkanó nehézségek és veszedelmek leküzdésére, amely rendet, fegyelmet tart a romok között is. Így jutottam el a pártközpontba. Errefelé indított a párt-nevelte ifjú gárdisták története, az a kékzubbonyos munkás, aki az éjszaka csendjében ott olvasott a lámpa alatt, a textilgyári lányok, a föld alatt dolgozó nyomdászok.

Jó helyre mentem. Annak a beszélgetésnek, amelyet a phenjani pártbizottság vezetőivel folytattam, szigorúan interjú formája volt. Rövid kérdések — részletes feleletek. Nem látok okot arra, hogy változtassak rajta.

— *Hogyan irányítja a pártbizottság a város életét?*

— A városi pártbizottság a Központi Bizottság és a kormány útmutatása alapján dolgozott és dolgozik. Munkánkban a nép életének tanulmányozásából indulunk ki. A háború egész sor különleges kérdést vet fel, és a pártnak mindenütt ott kell lennie, segítenie e kérdések megoldásánál. Vegyünk sorra néhány fontos problémát.

— Amikor az ellenség kitakarodott a városból, magával vitt vagy elpusztított minden élelmiszert. Éhínség fenyegetett. A kormány rizzsel segített minket, ugyanakkor a pártaktivisták eljártak a falvakba, elmondták a város helyzetét, és a lelkes parasztoktól jelentős mennyiségű élelmiszer gyűlt össze. A készletek elosztását ugyancsak a párt szervezte meg. A menekülő ellenség szétrombolta a phenjani vízvezetékhálózatot is. A város felszabadítása után a párt azonnal megindította a munkát, és a vízvezetéket egy hét után sikerült helyreállítani. A Tetong-folyó légberöpített hídját egy hónap alatt állították helyre.

— Feladatunk a lakosság életének védelme az állandó légitámadások ellen. A pártbizottság polgári légelhárító őrséget szervezett. Ez ellenőrzi az elsötétítést, az óvóhelyek építését. Az utcákon légvédelmi menedékeket készítünk, folyamatosan szervezzük a gyermekek, az asszonyok és az öregek vidékre

költöztetését. Jelenleg mintegy négyezer földalatti ház van a városban, és ezeket az építkezéseket tovább folytatjuk. A bombázások után azonnal mozgó egészségügyi csoportok keresik fel a megtámadott helyeket. Külön szállítócsoportok viszik kórházba a sebesülteket és temetik el a halottakat.

— Az életvédelemhez tartozik az egészségvédelem ügye. Mikor a város felszabadult, himlő- és paratífuszjárvány fenyegetett A járványt sikerült legyőznünk. A városban — s éppígy Korea többi városában — egy úgynevezett „betegségellenes bizottság" működik. A kerületekben felügyelőcsoportok vannak, amelyek azonnal jelentenek minden megbetegedést. Emellett orvosi csoportok is létesültek, ezek egy-egy orvos vezetésével körbejárják a házakat, a gyárakat, megvizsgálják a betegeket, és megelőző oltásokat adnak. Az imperialista megszállás alatt a várost ellepte a piszok, a szemét, semmiféle tisztasági rendszabály nem volt. Most a lakosság részvételével minden hónapban háromszor „várostisztogatási napot" rendezünk.

— A pártbizottság ezeknek az életfontosságú akcióknak a kezdeményezésével, irányításával mozgósítja a tömegeket. A tömegek erősen hisznek és bíznak a pártban, és követik a párt útmutatásait A romeltakarító, helyreállító munkában résztvevők száma nagyobb, mint amennyire mi magunk előre számítottunk Különösen csodálatraméltó a nők ereje. A nők ma az élet minden területén aktívan dolgoznak. Ha az apát megölik, a családanya elvégzi az ő munkáját is. A koreai nők ereje és aktivitása új kincs, amelyet igazában a háború folyamán fedeztünk fel.

— *Hogyan végzi a párt az agitációs munkát?*

— Agitációnk a tömegek között a gyakorlatból indul ki, és szoros kapcsolatban áll a mindennapi élettel. Amikor a kommunisták vezetésével helyreállítjuk a vízvezetéket, vagy szétosztjuk az élelmiszereket, nemcsak a helyreállítás vagy a szétosztás munkáját végezzük el, hanem azonnal meg is magyarázzuk az embereknek: mit tesz a párt a népért.

— A mi agitációnk egyik fontos feladata az ellenséges agitáció leleplezése. Itt is a gyakorlatra támaszkodunk Mikor az amerikaiak elkotródtak Phenjanból, a rémhírek tömegét hagyták maguk után. Azt terjesztették, hogy kivonulásuk

után atombombával fogják elpusztítani a várost, hogy a kínai önkéntesek mindenkit megölnek, de legalábbis levágják az emberek orrát. Február táján azt a rémhírt csempészték be a városba, hogy márciusban visszajönnek. Mindezekre a hazugságokra maga az élet adta meg a feleletet. A kínai önkéntesek a koreai nép testvéreinek és segítőinek bizonyultak, márciusban pedig a mi csapataink voltak támadásban és visszavetették az amerikaiakat. A párt agitációs munkája megmutatta a népnek ezeken a példákon: mennyire lehet hinni az amerikai propagandában. A párt Phenjan helyreállító munkáinak, folyamatos életének irányításával a gyakorlatban verte vissza azt az amerikai jóslatot, hogy „ebben a városban nem lesz többé élet". Újra és újra leleplezzük az amerikaiak kiszolgálóit is. Azoktól, akik a megszállás alatt együttműködtek a betolakodókkal, elkobozzuk a vagyonukat. A legelvetemültebb bérencek ügyében nyilvános tárgyalásokon maga a nép mondott ítéletet A legvérengzőbb bandität a Mi Dim kerületben állítottuk bíróság elé. Ez a gonosztevő tizenkét hazafit gyilkolt meg családjaikkal együtt. A tárgyaláson a nép felállt és azt zúgta: „Halál reá! Pusztuljon, itt a helyszínen!" Az ellenség elleni gyűlölet népünk áldozatkészségének egyik forrása. Az amerikai repülőknek az a módszerük, hogy a bombák ledobása után mégegyszer visszarepülnek a bombázott terület fölé, és géppuskasorozatot adnak le, hogy akadályozzák a mentés munkáját. De a phenjaniak az ellenség iránt érzett izzó gyűlölettől eltelve, életük kockáztatásával mentik ki a veszélyből a sebesülteket. Azt mondják: „Honfitársaink megmentése nélkül mi sem akarunk élni." Ebben a harcban a párttagok a nép élén járnak. Ez is a gyakorlat agitációja.

— A phenjani kerülethez több falu is tartozik. Ezekben a falvakban eddig csak gyűlések, előadások formájában folyt az agitációs munka. Most új módszereket vezettünk be. „Rétegagitációt" végzünk. Külön-külön hívjuk össze az öregeket, az asszonyokat, a bombakárosultakat, az úttörőket, megbeszéljük velük az őket legközvetlenebbül érintő kérdéseket. És folyik az egyéni, személyhez szóló agitáció is. Házról házra járnak agitátoraink, és például minden bombatámadás után felkeresik a veszteségsujtotta családokat, elbeszélgetnek velük az imperialisták módszereiről, aljasságairól. A kommunista agitátor kiemelkedő példája Ham Po Tok elvtársnő, a csangdzsini

kerület nőszervezetének tagja. Azok, akiknek családját megölték, csak nehezen tudják megművelni földjeiket. Ham elvtársnő nyolc-tíz nap alatt egymaga 2 256 asszonyt mozgósított, hogy éjszakánként segítsenek trágyát hordani az ilyen elárvult családok földjére. Ugyanezek az asszonyok nappal mosással, varrással segítik a hadsereget.

— Fontos szerepe volt a falusi agitációs munkának a tavaszi vetésnél. A párt azt tanácsolta a parasztoknak, hogy az idén igen korán vessenek. Egyesek azzal érveltek, hogy túl korai az időpont és ki fog fagyni a vetés. De a kommunisták megfogadták a párt tanácsát, és a parasztok nagyrésze követte a kommunistákat. Az eredmény nem maradt el.

— A személyhez szóló agitáció eredményeire szeretnék még egy példát elmondani. Nemrégiben Szolszu kerületben ifjúsági gyűlés volt. A fiatalok azokat választották meg, akiket a hadseregbe küldenek. Ezen a gyűlésen váratlanul felállt egy asszony és azt mondta: „A férjemet, a fiaimat megölték az ellenség bombái. A koreai nép el fog pusztulni, ha a fiatalok nem mennek ki a frontra, és nem zúzzák szét az ellenséget." Ez után a beszéd után nyolcvan fiatal azonnal önként jelentkezett a frontra. Az asszony, aki a gyűlésen felszólalt, nem volt kommunista. De az őt ért súlyos csapás után felkeresték a kommunisták, és akkor született meg benne az elhatározás, hogy maga is tevékeny részese lesz népünk harcának. A kommunisták agitációs munkája új és új pártonkívüli agitátorokat is nevel.

— *Folyik-e rendszeres pártoktatás a rendkívül nehéz viszonyok között Phenjanban?*

— A Koreai Munkapárt Központi Bizottságának harmadik plénuma megállapította, hogy a visszavonulás során a pártszervezetekben helyenként hibák mutatkoztak. Ezek a hibák egyes párttagok marxista-leninista felkészültségének hiányosságaiból származtak. Ezért a párt elhatározta, hogy a végső győzelembe vetett hit megerősítésére alaposabban kell tanulmányoznunk a marxizmust-leninizmust. A phenjani pártbizottságnak külön szerve van a párttagság marxista-leninista nevelésének irányítására. Hatféle tanulási formát rendszeresítettünk. Az első: a pártcsoportok közös tanulása, ahol a klasszikusok egyes írásait, az aktuális politikai kérdéseket dol-

gozzák fel. A második: a Bolsevik Párt történetét tanulmányozó csoportok. A harmadik: az egyéni tanulók csoportja. E három tanulási formában csak a párttagok vesznek részt. A negyedik· az ifjúság szervezett tanulócsoportjai, melyekben párttagok és pártonkívüliek közösen tanulnak. Az ötödik: a párt programmját tanulmányozó pártonkívüliek csoportjai. A hatodik: kétszer havonta tömegtanulógyűléseket rendezünk.

— Igen fontosnak tartjuk az oktatást vezető káderek képzését. Az egyéni tanulók csoportjaiban ezért külön előadásokat, szemináriumokat és konzultációkat tartunk számukra. A Központi Bizottságnál hetenként kétszer vannak ilyen előadások. A városi bizottságnál is kétszer: egyszer beszámoló, egyszer sajtómegbeszélés formájában.

— A pártoktatásban minden egyes párttagunk résztvesz. Tagjaink megértik, hogy a marxizmus-leninizmus ismerete elengedhetetlen a végső győzelemhez. Lelkesedésükre jellemző példa, hogy a kereskedelmi minisztériumban dolgozó elvtársak kivétel nélkül minden reggel hat órakor kelnek, és hét órától nyolc óráig tanulnak. A phenjani kommunistáknak egyre inkább vérévé válik a jelszó: „Tedd a tanulást mindennapi életed részévé."

— *Hogyan állnak helyt egyes párttagok a háború megpróbáltatásai közepette?*

— Phenjan kommunistái sok nehéz napot éltek át. Mikor az amerikai hadsereg elfoglalta a várost, véres terrort alkalmazott az egész nép, de mindenekelőtt a kommunisták ellen. Az ellenség a megszállás alatt tizenötezer embert ölt meg Phenjanban. Ezeknek többsége kommunista volt. Egyedül a város börtönében kétezer embert öltek meg. De a párt harcosait a legvadabb terror sem tudta megtörni. O Bong Dzsu elvtársat, a Dim Hun-kerületi pártszervezet vezetőjét borotvával darabokra vagdalták, de ő egészen a haláláig azt kiáltotta: „Éljen a párt!" Csi Szam Ok elvtársnőt, a Mi Dim-kerületi nőszervezet vezetőjét meztelenre vetkőztetve ütlegelték, kínozták, a haját kitépték. Csi Szam Ok áldott állapotban volt, és a banditák az élő asszonyból kivágták a gyereket. Amíg csak eszméleténél volt, Csi elvtársnő azt kiáltotta: „Miénk lesz a győzelem! Éljen Kim Ir Szen elvtárs!"

— Ma már országszerte ismertek a phenjani „Ifjú Gárda" hőstettei. A gárda tizenkét tagjából hét kommunista.

— A harc Phenjan felszabadulása után természetesen folytatódott a városban: a kommunista dolgozók most a munkában járnak élen.

— A phenjani selyemgyárat az ellenség lerombolta. A gyárban sok fiatal lány dolgozott. És ezek a fiatal lánykezek helyreállították a gyárat. A helyreállításnál is, azóta is élenjár a munkában Tang Un Szil kommunista munkáslány. Brigádot szervezett, és brigádja most 200 százalék — ő maga pedig 300 százalék fölött teljesíti a normát. Ime néhány példa a phenjani kommunisták helytállásáról.

— *Hogyan folyik az új tagok felvétele a pártba?*

— Állandóan veszünk fel új tagokat. Az üzemek, a falvak dolgozóiból azokat vesszük fel, akik a legjobban helytállnak a munkahelyükön, akik — mint a belügyminisztérium sok dolgozója — a bombázások alatt önfeláldozóan mentik embertársaik életét. Szinte minden bombázás megrongálja a vízvezetéket és telefonvezetéket. Megfigyeljük, kik azok, akik a legjobban végzik a helyreállítási munkákat. Azokat, akiket méltónak tartunk a tagjelöltségre, előbb a pártprogrammot tanulmányozó csoportokba szervezzük. Ugyanakkor a munkahelyükön különleges feladatokkal bízzuk meg őket. A felvétel után nagy gondot fordítunk az új tagok további nevelésére. Néha külön oktatást is szervezünk a számukra. A háború előtt előfordult véletlenszerű tagfelvétel is. Most csak a gyakorlatban kipróbált hazafiak kerülhetnek a párt tagjai közé. A háború alatt emeljük a munkásosztály pártjának minőségét.

— *Gondol-e a párt arra, hogyan építsék újjá a háború után Phenjant?*

— Kim Ir Szen elvtárs utasítást adott arra, hogy már most, a háború közben meg kell kezdeni a jövő, az új Phenjan terveinek elkészítését. Már sok terv készen is van, és most tanulmányozzák őket. A tervek egyike a következő: Kelet-, Közép- és Nyugat-Phenjan, amely a mostani városnak több mint a fele, az új Phenjannak csak a közepe lesz. Ebben a részben nem lehet majd földszintes házat építeni. A házak általában

itt hétemeletesek lesznek. Idekerülnek a különböző szervek épületei és sok munkáslakás. A város főútja továbbra is a Sztálin-út lesz, amely a Morambon-hegytől a pályaudvarig vezet, de a most 18 méter széles út az új Phenjanban 60 méter széles lesz.

— A Morambon-hegyen, s a Tetong-folyó Nunra szigetén nagy parkot létesítünk, a folyó partján pedig fasort. A folyó két partját két híddal több fogja összekötni, mint a háború előtt. A jövő Phenjan másfélszerese lesz a korábbinak. A dolgozók boldog életét fogja szolgálni.

Délután kezdtük a beszélgetést és mire a végére értünk, éjszaka borult Phenjanra. A távolabbi és közelebbi bombarobbanások nemegyszer megrezegtetik az asztalt, amelyen a kezünk nyugszik, a széket, amelyen ülünk. A Morambon-hegyen, ahol park lesz, Közép-Phenjanban, ahol hétemeletes munkásházak lesznek, most mázsás bombák robbannak. És a phenjani pártbizottság vezetői — valamennyien fiatal, nyugodtmozgású, szerény, derűs emberek — áttüzesedve magyarázzák, milyen lesz a holnap Phenjanja. S a leggyönyörűbb az, hogy amit elmondanak — álom, és mégsem álom. Maga a megtervezett, a bizonyos jövő.

Mert a jövő azoké, akik bombaveszélyben, romok között, sziklalakások építése közben szocialista versenyben állnak, akik nem tesznek engedményt a háborúnak, és felülmulják a békebeli teljesítményeiket, tanulnak, aktákat intéznek, helyrehozzák a beomlott házakat — megannyi válasz az én első phenjani napjaim megválaszolatlan kérdéseire —, és megálmodják, kiharcolják a boldog holnapot.

SZEPTEMBER KÖZEPÉN új lakóhelyre költöztem: a Nemzetközi Szállodába. A szálló Phenjan középpontjától tízegynéhány kilométerre volt, s külföldi vendégek befogadására szolgált.

Mielőtt a „Nemzetközi Szálloda" elnevezés valami elegáns épület elképzelésére csábítana, hadd jegyezzem meg sietve: a szálló kis falucska volt, tíz-tizenkét paraszthéz egy fenyvesekkel borított hegy lábánál, a világ zajától gondosan eldugott helyen. Koreai házigazdáink éppen azzal a céllal rendezték be itt, hogy vendégeiknek a lehető legnagyobb biztonságot és nyugalmat megadják. Ha valami még ebben az időpontban elkerülte az amerikai légihaderő dúlásait, akkor legfeljebb az ilyen istenhátamögötti, hegyektakarta kis falu volt az.

Augusztus végén két lengyel ujságíró érkezett Phenjanba: Henryk Korotynski, a *„Zycie Warszawy"* főszerkesztője és Lucian Pracki, a lengyel néphadsereg lapjának munkatársa. Mindketten Keszonba igyekeztek, s útközben érte őket a fegyverszüneti tárgyalások megszakadásáról szóló hír. Így aztán Phenjanban maradtak. Hárman kis csoportot alkottunk, s a további munkát közösen végeztük. Korotynski régi ujságíró, hazája felszabadulása előtt liberális katolikus lapoknál dolgozott, és auschwitzi deportálása döbbentette rá: a fasizmus ellen kemény és következetes harcra van szükség. Az őszhajú, ábrándos kékszemű, költői finomságokra fogékony férfi szöges ellentéte volt Prackinak, a sokgyerekes paraszt-családból jött, keménykötésű, szögletesarcú ujságíró-katonatisztnek. Mégis, hármasban nagyszerűen megértettük egymást, és — úgy érzem — soha nem múló barátságot kötöttünk.

Együtt költöztünk be a Nemzetközi Szálloda egyik „részlegébe" is, egy csinos kis paraszthézba. A ház — a kapufélfába vésett felirat tanúskodása szerint — már a felszaba-

dulás után épült, s méreteiből ítélve tehetős középparaszté lehetett.

A koreai parasztházak beosztása általában egyforma, s csak alapterületükben, szobáik számában, az építőanyagok minőségében különböznek egymástól, a gazda anyagi körülményeitől függően. Az alaprajzot legegyszerűbben az adja meg, ha két téglalapot rajzolunk egymásba. A belső téglalap az udvar, s ez az udvar mind a négy oldalról körül van építve. A téglalap fekvő oldalának közepén van a főbejárat, jókora fakapu, faretesszel. A kaputól balra egy lomtárféle, szerszámokkal, alkatrészekkel, ócskaságokkal zsúfolt helyiség, ezen túl az ökör istállója, fatörzsből kivájt jászollal. Az istálló az udvar felé nyitott, legfeljebb páros faléc keríti el. A kaputól jobbra egy különálló szoba: a vendégeké, vagy a fiatal házasoké. A téglalap két keskenyebb oldalán mellékkijáratok, s tetővel takart, de az udvar felé szabadon álló veranda-félék: itt tárolják az élelmiszert: szalmafonatú rizses zsákokat, kukoricát, hatalmas cserépedényeket, amelyekben káposztát savanyítanak. A tulajdonképpeni lakóház a téglalapnak a kapuval szemközti oldala. (Talán csak az útmenti, szegényebb házak a kivételek; ezek — mintha fordítva lennének — az országút felé néznek szobáikkal, tornácukkal.) Itt sorakoznak egymás mellé a szobák, kettő, három — aszerint, mekkora a ház, köztük nem beépített ajtó van, hanem egy fasínen futó, vastag papírral beragasztott fakeret, amely könnyen mozgatható, s ki is emelhető, úgyhogy a két vagy három szobából bármikor egy szoba alakítható. Egy-egy szoba általában két-három méter hosszú, s nagyjából ugyanolyan széles. A fal papírral tapétázott, a mennyezet alatt többnyire látható a vastag mestergerenda. Ebbe különféle jelmondatokat szoktak bevésni vagy ráfesteni, kínai írásjelekkel, minthogy az idézetek rendszerint kínai klasszikusokból valók. Az ablak, ha van egyáltalán ablak a szobán, kis szögletes nyílás, fejmagasságban elhelyezve. De legtöbbször nincs ablak. Ehelyett mindegyik szobának külön páros ajtaja van, keskeny lécekkel tarkítva és fehér papírral beragasztva. Ez a papír az üveget pótolja, különleges gyártmányú, áttetsző, de nem átlátszó, egészen vékony és ugyanakkor nagyon erős, a hideget egyáltalán nem ereszti át. A padló agyagos föld, amelyet viaszkosan fénylő, vastag lemezpapírral takarnak le.

A szobák közvetlen szomszédságában, a ház sarkában, de a szobáknál jó félméterrel mélyebb szinten van a konyha. Az agyagtűzhely a mellé a fal mellé épült, ahonnan a szobák sorakoznak. A szobák padlója alatt üres tér van. A konyha tűzhelyének melege ebbe a térségbe áramlik, úgyhogy ugyanazt a faanyagot használják a főzéshez és a téli fűtéshez. Nyáron elzárják a tűzhelynek a szobák felé vezető nyílását, és kivezető kéményt nyitnak. Különben a kémény a háznak a konyhával szemben fekvő oldalán van, úgyhogy a füst előbb végigvonul a szobák alatt, s csak azután távozik. Ez az alulfűtő módszer gazdaságos, és a szobákat jó melegen tartja. A padló egészen átforrósodik, s ami a külföldi számára szokatlan: a háziak ezen a forró padlón ülnek és alusznak. Bútor jóformán alig van a koreai parasztházakban, legfeljebb egy sublót áll valamelyik sarokban, ebben tartják a ruhát, alsóneműt, és összecsukható alacsony asztalkák szolgálnak az étkezéshez. A szék és az ágy szerepét a síman csillogó, s mindig ragyogóan tiszta padló tölti be. Éppen ezért a koreai szobába, de még a tornácra sem lehet cipőben belépni. A cipőt szigorúan az udvaron kell hagyni, a szobákban harisnyában jár az ember.

Ami az építőanyagokat illeti: a házaknak favázuk van, erős gerendákból, s a gerendákat összekötő vékonyabb veszszőkből. A falak sárból tapasztottak, vagy vályogtéglákból rakottak, alul gyakori a kőalapzat. A tető cserép vagy rizsszalma, az előbbi jellegzetesen felfelé kunkorodik a sarkaknál és a széleknél. A pince ismeretlen.

A mi házunk cseréptetős, szilárd, háromszobás építmény volt, tágas udvarral. Egyébként a szállodában csak az épületet nem lehetett „szállodai"-nak nevezni, máskülönben minden téren felvette a versenyt a legjobb európai hotelokkal. Az egykori lomtárat fürdőszobává alakították át, a szobákba kényelmes ágyakat, íróasztalokat tettek, külön vendéglő volt, kitűnő európai koszttal, fehérköpenyes pincérlányokkal. Koreai házigazdáink a háború kellős közepén — ezekben a hetekben tombolt a fronton Van Fleet nagyméretű nyári és őszi offenzívája — mindent megadtak vendégeiknek. (Talán csak az evőeszköz volt kivétel — a kések, villák, kanalak nyelén ugyanis az USN-felirat, az amerikai haditengerészet jelzése díszlett,

zsákmányolt holmik voltak. Így evőeszközeinkről — az Egyesült Államok tengeri erői gondoskodtak.)

Abban az időben, amikor a szállodába költöztünk, rajtunk kívül más külföldi vendégek is laktak ott; egy népes vietnami delegáció. Vagy huszan lehettek, a legkülönfélébb emberek. A vezetőjük egy kicsinyke, idősebb férfi, a szakszervezeti mozgalom funkcionáriusa, mozgékony, energikus ember, élénk, nagy, jóságos szemmel. Volt köztük egy erős, kövér, szélesarcú asszony, az egyik nemzetiséghez tartozott, s a hadsereg málháinak hordásában tűnt ki az őserdei utakon. Volt köztük egy magas, szikár, szemérmes férfi: az ősi vietnami irodalom professzora. Azután egy tizenötesztendős partizánfiú: valaha ujságárus volt Hanoiban, és háromszáz embert szöktetett ki a városból a néphadsereghez. Azután egy öreg, nehezen lépegető paraszt, a rizsbeadásban vált ki. És egy harmincötéves orvos, aki a párizsi egyetemet végezte, úgy beszélt franciául, mintha az anyanyelve lenne, a kormányban az egészségügyi miniszter helyettese, s azt mondják róla, hogy hercegi családból származik, Bao Dajnak, a bábcsászárnak az unokaöccse. Egyébként a küldöttség jelentős része érti vagy beszéli a franciát.

Sajnos, én nem tudok franciául, s így csak kevés alkalmam nyilt arra, hogy beszéljek velük. Inkább csak néztem, figyeltem őket. Úgy mozogtak itt, Koreában, mintha otthon lennének. Háborúból jöttek háborúba. Számukra a különbség nem akkora, mint annak, aki a békés építés képeivel telve kerül ide. De őket is megrázta az itteni rombolás mértéke. Ez nem mérhető Vietnamhoz sem. Otthon majd arról fognak beszélni: milyen jövőt szánnak nekik a „saját gyarmatosítóik". Mert nincsenek illúzióik afelől, mintha velük szemben irgalmasabb tervei volnának az ellenségnek. A vietnami falvak fölött is megjelentek már a lökhajtásosok és napalmbombák égetik a házakat és az embereket. Éberebben mennek haza és bizakodóbban. Látták, hogy semmiféle technikai fölény nem tudta legyőzni testvéreiket.

Mert beszélgetni nehezen tudunk egymással, hazulról hozott fényképeket mutogatnak. Az egyik képen felemelt kezű franciák megadják magukat a néphadseregnek. Lám, szaporodnak az ilyesfajta képek. Vietnamban: felemelt kezű franciák. Malajában: felemelt kezű angolok, Koreában: felemelt

kezű amerikaiak. Az egykori gyarmatosítók, a „felsőbbrendű fehér faj remekei" szakállasan, rongyosan, magasbaemelt karokkal vonulnak a hadifogságba.

Az orvos-miniszterhelyettes, aki tud valamelyest angolul is, elmondja, hogy Vietnamban a franciák nyolcvan centiméteres nyomtávú vasutat építettek, a normális egyméternegyvenes nyomtávú helyett. Ezzel is el akarták szigetelni az országot, a népet a külvilágtól. Hova lett már ez az „elszigetelés"? Ázsia felébredt. Hányféle ember ez a küldöttség is: munkás, tudós, málhahordó asszony, kamaszgyerek, orvos, katona, tanító. Nem egyes rétegek vagy pártok állnak talpra. Egész népek. Kínaiak, koreaiak, vietnamiak, malájok, indonézek, fülöpszigetiek. Lobognak a szabadságharcok fáklyái. Sok fáklya — egyetlen tűz. Ázsia népei magukra találtak és egymásra találtak.

A VIETNAMIAKKAL EGYÜTT lesz részem egy emlékezetes élményben: az első légiharcot látom Korea egén.

A vendéglőül szolgáló paraszthéz udvarán álldogálunk, amikor amerikai lökhajtásosok közeledését halljuk.

Az eget kutatja a szemünk.

Négyes csoportokban jönnek az amerikaiak, F 86-os típusú gépek, az alakjuk olyan, mint egy német lovagkereszté.

Tizenhat gép összesen. Phenjan felé vonulnak, bizonnyal bombázni.

Egyszercsak észak felől gépzúgás. Koreai lökhajtásosok jönnek, csapottszárnyúak, vörösorrúak.

Kilenc koreai gép.

Az udvaron egy tolmács megszólal, s olyan a hangja, mintha imádkoznék:

— Uri piengil (A mi gépeink.)

Mi meg tapsolunk. Még nem a harcnak. A puszta ténynek, hogy itt vannak „a mi gépeink".

Az amerikaiak kerülik az összecsapást. Manővereznek, oldalra húznak.

A koreaiak rájukvetik magukat. Megszólalnak a magasban a gépágyúk.

Három koreai gép beékelődik az amerikaiak közé, kettévágja a tizenhatos csoportot. Az amerikaiak egyik fele dél-

Ahol igavonó nincs, öreg parasztok magukat fogják az eke elé s a gyerekek tartják az eke szarvát — de Koreában nincs talpalatnyi föld sem megműveletlenül

Rőzsehordás

Háton a gyerek, fejen a batyu

nyugatnak tart, a másik részük folytatja útját. De a délnyugatra húzókat váratlanul tűz fogadja a földről: légvédelmi ütegek. Erre elfordulnak és nyugat felé sietnek, a tenger felé.

A koreai gépek utánuk vetik magukat azoknak, amelyek folytatták az útjukat Phenjan irányában. Utólérik az amerikaiakat. Fontos jel: gyorsabbak „a mi gépeink".

Rövid tűzharc. Az amerikaiak oldalra fordulnak, és ők is nyugat felé távoznak a színről.

Azt nem láttuk, hogy lelőttek volna gépet, de a fontos itt nem is ez volt. Tény, hogy az amerikaiak nem hajthatták végre küldetésüket, nem jutottak el Phenjan fölé, nem bombázhattak A győzelem az elhárításé: a támadók kudarcot vallottak.

Ami külön is figyelemreméltó: mennyire kerülték az amerikaiak a harcot, a számbeli fölény ellenére. Ezek a lökhajtásosok máskor „hősiesen" keringenek, susognak a levegőben. Most, hogy ellenállásra akadtak, egyszerűen megfutamodtak.

Mikor elhal a gépek zúgása, s kitisztul az ég, a vietnamiak fergeteges ünneplésbe kezdenek. Harsányan rikoltják a frissen tanult szavakat:

— Csoszon piengi manszé! (Éljenek a koreai repülőgépek!)

Az arcukon — jól látni — egy kis sóvárgás is van. Nekik nincsenek lökhajtásosaik. Sóvárgás van az arcukon és bizakodás.

EZEKBEN A HETEKBEN feltűnően nagy volt az amerikai légitevékenység Korea fölött. A fronton — mint említettem — erős offenzíva folyt. Katonai szempontból az amerikaiak reményeik jelentős részét — az esőzésekbe és a tájfunba vetették. Arra számítottak, hogy a hatalmas vízmennyiség tönkreteszi az utakat, a hidakat, megbénítja a közlekedést, és ezzel megakad a koreaiak és a kínaiak utánpótlása. Légihaderejüknek — a terrorizálás mellett — az volt a feladata, hogy a tájfunnak segítsen: utakat, vasútvonalakat, hidakat bombázzon, a közlekedési eszközöket, autókat, kocsikat támadja.

Esténként szállodai szobámban üldögélve, állandó hallgatója voltam egy különös koncertnek. A „hangszerek", amelyek a koncertet szolgáltatták, óriásiak voltak, de maga a hangverseny azért meglehetősen primitív és naponta ismét-

lődő Nem messze — legalábbis légvonalban nem messze — a szállodától egy vasútvonal húzódott. Az est leszálltakor megindult a vonatközlekedés. A mozdonyok éles füttyei: ez jelentette a koncert „zenéjének" egyik részét. A másik részt a hamarosan megjelenő repülőgépek „játszották" darázsszerű zümmögésükkel, s kisméretű bombáikkal, amelyek a hegyek visszhangjában megmerülve az üstdobok morajára emlékeztettek. Hosszú órákon, éjszakákon át tartott ez a hangverseny. A repülőgép halkuló, hangosodó zümmögésébe belebelesivított a vonatok füttye, olykor a bombák dobszava mordult — s a dörejre újra a vonatsíp éles, gúnyoros hangja felelt. A magasból a repülőgép nem látta a vonatot, nem hallotta a füttyöt. A vonatból sem lehetett látni a gépet, s a berregését sem hallhatták. Nem csoda, hogy a koncert nem volt tökéletes. De valahányszor egy-egy bombarobbanás után felsivított a mozdony sípja, ez a vékony, s nem is túlságosan kellemes hang mintha magába sűrítette volna az egész Ötödik Szimfóniát. Győzelmi zene volt ez a sípszó, azt jelezte: a vonat a támadás ellenére sértetlenül viszi tovább rakományát a front felé.

Phenjanba menet a sínek mellett vitt az út Egyszer sem láttam, hogy mozdonyt vagy vagont eltalált volna a bombázás, még azt sem, hogy a síneket feltépte volna. Nem azt akarom mondani, hogy nem láttam feltépett sínt vagy szétbombázott mozdonyt, vagont egész Koreában. Sokat láttam. De ezek döntő többségükben a háború legelső időszakából, első heteiből maradtak, amikor az amerikai légihaderő váratlanul csapott le a nagy pályaudvarokra, és amikor a koreai mozdonyvezetők még nem ismerték a repülőgépek elleni harc módszereit. Mert a vonat — még ha nincs is rajta légelhárító ágyú, sőt semmiféle fegyver — még akkor is védekezhet a repülőgép ellen. Ésszel, taktikázással. A koreai mozdonyvezetők mestereivé lettek ennek a harci formának. Korea hegyekkel borított földjén rengeteg a vasúti alagút, méghozzá hosszú alagutak. Ezek sok lehetőséget adnak a manőverekre, a védekezésre, az ellenség becsapására. Előfordul az is, hogy légiveszély esetén a vezető fényjelet ad. Aztán hirtelen leáll. A repülőgép, a fényjel fölé érve megállapítja: nagyjából mennyit haladhatott időközben előre a vonat. És ott bombáz. Csakhogy a vonat áll. S nem lesz semmi baja. Se szeri,

se száma az effajta manővereknek. Egy tény: a háború több mint egy esztendeje alatt az amerikai légihaderő a maga nagy számbeli túlsúlyával nem tudta azt az egyszerű eredményt elérni, hogy Korea vasúti forgalmát megbénítsa. És ehhez hozzá kell venni: Korea vasúti hálózata — mint volt gyarmati országé — nagyon szegényes. Megbénítása tehát összehasonlíthatatlanul könnyebb feladat, mint bármelyik európai országé. És még ezt sem tudták elérni.

Ami az utakat illeti, az esős évszak valóban sok kárt tett bennük. A víz kimosta, nem egy helyütt átszakította őket. De nem emlékszem rá, hogy valaha is huzamosabb ideig vesztegelnem kellett volna bárhol is az út járhatatlansága miatt. (Első utamon is az elsodort hidak okozták az akadályt.)

Egy ország úthálózatát rendbentartani — különösen olyan országét, mint Korea, ahol betonutak egyáltalán nincsenek, s a legjobb út olyan, mint nálunk egy harmadrendű országút — s különösen olyankor, amikor tájfunok és bombázások naponta károkat okoznak — erre nem képes a világ egyetlen hadserege sem, legyen akár a legmodernebb technikával felszerelve is. Ezt egész utászármádiák, tíz- és tízezer útépítőgép, henger, kőtörő sem tudja megoldani. Erre csak egyetlen erő képes: a nép. A koreai országutakon azért lehet zavartalanul közlekedni, mert a nép magáénak érzi, és minden körülmények között rendbentartja az utakat.

EGYIK ESTE, PHENJANBÓL a szállodába tartva, autónk, ez a zsákmányolt amerikai gép, harmadszor akadt el a késő esti órákban egy kétkilométeres útszakaszon. A hűtőn fehér betűkkel egy női név díszelgett: „Yvonne Mabrey". Valami szerelmes amerikai katona pingálhatta oda a szeretője nevét, és mi tehetetlen duhünkben az átkok ezreit szórtuk ismeretlenül is Yvonne Mabrey fejére, pedig a kis hölgy — legalábbis ebben a kérdésben — kétségkívül ártatlan volt. A karburátornak volt valami baja, s ha a kocsi nagykeservesen nekifanyarkodott is az útnak, párszáz méter után megint felmondta a szolgálatot. Egymagában ez elviselhető lett volna, legfeljebb néhány órával később érnénk a szállásunkra. De hirtelen eleredt az eső, amúgy koreai módra, és pillanatok alatt olyanokká váltunk, mintha egy folyón gázoltunk volna keresztül,

egyetlen darab fehérneműnk sem maradt szárazon, a ruhánkról persze nem is beszélve.

Ebben a zivatarban és ezzel az autóval lehetetlen volt folytatnunk az utat. Az országút mellett néhány parasztházikó állott. Betoltuk az autót egy közeli ház eresze alá, ledobáltuk a cipőnket, és találomra benyitottunk az egyik szobába.

A szobában egyetlen gyertya pislákolt nem messze az ajtótól, egy falbavájt mélyedésben. A félhomályban nem tudtuk kivenni, hányan és kik üldögélnek idebenn. Csak azt láttuk, hogy sokan vannak. Tolmácsunk engedélyt kért a maradásra. A szoba kellemes melege megcsapott bennünket, csuromvíz felsőruháinkat a falbavert szögekre akasztgattuk, és letelepedtünk az egyik sarokba.

A háziak szótlanul figyelték készülődésünket. Mi pedig kényelmesen elnyujtóztunk a gyékényszőnyegen, a szemünk kezdte megszokni a homályt, és sorra szemügyre vettük vendéglátóinkat. Az arcok vonásait továbbra is titokban tartotta az egy szál gyertya, inkább csak az alakok körvonalai léptek valamicskét előbbre a szürkeségből. Tízen ültek a kis szobában: három férfi, három asszony és négy gyerekforma.

Ők minket néztek. Miféle emberek lehetnek ezek? Egy kis idő mulva a csend kezdett kényelmetlenné válni. Végre közülünk, a vendégek közül valaki megkérdezte:

— Egy családhoz tartoznak valamennyien?

— Nem — felelte az egyik férfi. — Csak az asszonyok meg a gyerekek. Ők a Cso-család.

Megint csend. Azt találgattuk magunkban, kik lehetnek akkor a férfiak. Nem szállást kérő katonák, hiszen nincsenek egyenruhában. Talán szomszédok. Lehet, hogy az egyik vagy a másik udvarolni jött át. A csend persze nem árulkodó, úgyhogy megint csak kérdezősködnünk kellett:

— Hát az elvtársak? Vendégségbe jöttek?

A három férfi közül a körben középső, egy harminc év körüli, nyúlánktermetű ember válaszolt:

— Mi a helyi népi bizottság vezetői vagyunk.

Most már világos lett minden: miért a feszült csend, miért a tétova hallgatás.

— Akkor mi bizonyosan egy megbeszélést zavartunk meg.

— Még nem zavarták meg — mosolyodott el az előbbi nyúlánktermetű. — Éppen most akartuk megkezdeni.

— Kezdjék el elvtársak, mintha mi itt sem lennénk, biztosan fontos ügyről van szó.

— Fontos ügyről — bicoentett rá a legidősebb férfi, egy fehér ruhába öltözött őszhajú paraszt. Azután odafordult az asszonyok felé, és mintha a világ legmeglepőbb hírét közölné, úgy mondotta: — Esik az eső.

A három asszony meg se rezzent. Jókora szünet után a legidősebb megszólalt. Annyit mondott:

— Esik.

Azt hittük, most megint hosszú szünet lesz, de nem. Mert a kis öregasszony hangja hirtelen felcsattant.

— Ha pedig az út miatt jöttök, akkor kár volt megáztatni a ruhátokat.

— Már pedig az út miatt jöttünk — mondotta a nyúlánktermetű, aki egyre csak mosolygott. — Csupa sár és süppedék lesz reggelre az út. Az autók megülnek benne.

— Mondd, titkár — perelt tovább az öregasszony —, hát először esik az eső ebben az esztendőben?

— Nem, nem először — felelt most már elkomolyodva a nyulánktermetű.

— Mikor akadt el egyetlen kocsi is a mi házunk előtt? — kérdezte az öregasszony. — Persze a sár miatt — tette hozzá és ránknézett, mint aki azt mondja, hogy a motorhibákért nem vállalhatja a felelősséget. — Nem láttad a kupacokat az útszélen? Hiszen mindig előre odakészítjük.

— Az rendben is van, teljesen rendben — bólintott a titkár. — Hanem most másról is szó van. Többről. A földdel meg a homokkal csak toldozzuk-foldozzuk az utat. Akármilyen kis eső jön, kimossa, feláztatja. Alaposabban meg kell javítani.

— Ez okos gondolat — hagyta jóvá az öregasszony.

— Holnap reggel a fiatal fiúk felmennek a hegyre. Gerendákat hoznak az erdőből. Az asszonyok meg a hegy lábától köveket hordanak. A fákat keresztbevetjük az úton, a kövekkel meg kikövezzük.

— Jó terv — bólintott az oregasszony.

— Jó volna, ha a Cso-család is segítene — tette hozzá a titkár.

A négy gyerek közül az egyik, egy másfél-kétesztendős már édesdeden aludt a földön. De a másik három: egy tíz és

egy tizenkettő körüli kopaszranyírott fiú, meg egy tizennégyéves leányka éberen figyelte a beszélgetést. Az idősebbik fiú most hirtelen felugrott, és így kiáltott:

— Megyünk!

Csakúgy csillogott a szeme a boldogságtól. Milyen szép is lesz! Fát vágnak a többi fiúval, s lehozzák ide az úthoz. Ilyenkor már hűs szél jár a hegyek között, és az egész erdő tele van fenyőillattal.

Az öregasszony a gyereket nézte és először, amióta itt vagyunk, elmosolyodott. Szinte az orra alatt dünnyögte:

— Megyünk. Persze, hogy megyünk. Mióta itt lakunk, a Cso-család háza előtt sohasem volt rossz az út.

Úgylátszott, most már nem zavarunk, ha mi is bekapcsolódunk a beszélgetésbe. Egyikünk megkérdezte:

— Azt mondja nénike: amióta itt lakunk. Hát nem mindig laktak itt?

Az öregasszony most, hogy a „hivatalos" ügy lezárult, sokkal beszédesebbé vált.

— Csak tavasszal jöttünk ide. Azelőtt négyszáz lire* laktunk innen észak felé. A férjem szénbányász volt. Éppen tíz esztendeje, hogy meghalt. Pedig nem volt öreg, egykorú volt velem. Most ötvenesztendős lenne. De a japán bányában a patkányok jobban éltek, mint az emberek. Ezért hát korán elpusztult. A legnagyobb fiam harmincegy éves, az most is ott dolgozik, ahol az apja dolgozott.

Sóhajt egyet az asszony:

— Ha a férjem is olyan bányában dolgozhatott volna, mint később a fia! Még most is élne, biztosan élne. Mikor a japánok kitakarodtak, egészen megfiatalodott a bánya. Mondta mindig a fiam: „Anyácskám, ez a bánya olyan lett, mint egy üdülő. Nyolcórás munkanap, zuhanyozó, kultúrház." A felszabadulás után megszépült az életünk. Tudja, mit vettünk magunknak? Egy rádiót, egy tehenet, meg egy varrógépet.

Így mondja, ebben a sorrendben. Az első a rádió.

— Ruhát, cipőt nem is vettek?

— Annyit, hogy azt nem is sorolom. De rádiót akkor láttam először életemben, amikor a fiam hazahozta.

Körülnézünk a kis szobában. Néhány szegényes fehérneműn

---

* 400 li körülbelül 180 kilométer.

lóg a tetőről, egy tükör a falon. Az asszony elkapja a tekintetünket.

— Mindent elvittek az amerikaiak, azután felgyujtották a házat.

— Maguk a faluban maradtak, amikor az amerikaiak elfoglalták?

— Nem. Elmenekültünk. Látni sem akartam őket.

— Nem is látott amerikaiakat?

— Azóta már láttam. Mióta itt lakunk, sokat láttam. Ezen az úton viszik a hadifoglyokat.

— Hogyan kerültek azután ebbe a faluba?

— Az amerikaiak, mielőtt kiverték őket felégették az egész falut, amelyikben a bánya volt. Azóta ott csak néhány házat hoztak rendbe, ahol a bányászok laknak. A fiam is ott van, ott dolgozik, de nekünk el kellett jönnünk. A menyem meg a kisunokám is velünk jött, ebben a faluban földet kaptunk. Kétezer pjongot.* Kukorica, köles terem rajta. És van benne egy kis gyümölcsös.

Ezzel az egyik sarokba mutat, ahol két kerek kosár gubbaszt a földön: az egyikben alma van, a másikban szhalgu, barnaszínű gyümölcs, az alakja olyan, mint a szilváé, íze mint a fügéé.

— A gyerekek árulják napközben itt az út mellett — mondja.

Eltűnődik egy kissé, azután hozzáteszi:

— Nálunk ma nehéz élni és könnyű meghalni. A másik fiam decemberben elesett a fronton.

A szobára újra rátelepül a csend. Mindenki gondol valakire. A háziak, falubeliek rokonokra, szomszédokra, mi vendégek elvtársakra, ismerősökre, akikkel pár hete, pár napja beszélgettünk, és ma már nem élnek.

A gyertya csonkig égett, alig-alig pislákol. Talán jobb is volna, ha most egészen sötétségbe borulna a szoba. De az egyik asszony feláll, új gyertyát tesz a régi helyére. Ahogyan a megolvadt viaszban úszó kanóccal meggyujtja az újat, a felvillanó fény megvilágítja az arcát. Nagyon szép ez a fiatal nő. Az arca, mint egy ércszobor, kibontott fekete haja a derekáig omlik.

2000 pjong korulbelul 4 hold.

— A vejem, az ő férje is katona — mutat a fiatalasszonyra az anya. — Meg fog fizetni a fiamért. Mindenért megfizetünk nekik. Hanem tudják-e — fűzi tovább, és a hangja megint könnyebb, mintha nem akarná, hogy a bánat megülje a szobát —, tudják-e, mikor voltunk igazán nehéz helyzetben?

— Mesélje el — biztatjuk többen is. Látjuk, megint visszanyerte a beszélőkedvét.

— A tavasszal, amikor idejöttünk. A cipőnk szétment az úton, a ruhánk csupa rongy volt. Egy batyunyi rizsnél, meg ennél a szobánál nem volt többünk az egész világon. Egyszercsak jön ez a titkár, házról házra, szobáról szobára. Azt mondja, az emberek mindenfelé az országban pénzt ajándékoznak a hadseregnek, hogy több fegyvert, repülőgépeket vehessen magának. A faluban van, aki máris négyezer vont adott. Hozzánk is beszólt, elmesélni a dolgot, de éppen csak elmesélni, hiszen úgyis tudta, hogy nekünk semmink sincsen. Akkortól kezdve úgy rágott a gond, mint még soha egész életemben. Azt kérdeztem magamtól: mit adtál te, Cso-fiúk anyja a hazának, amelytől új bányát, rádiót, tehenet kaptál, te meg a gyerekeid. Bizony, nem adtál eddig még semmit.

— De hiszen odaadta az egyik fiát, aki elesett a fronton.

— A fiam odaadta az életét. Az az ő élete volt. De én nem adtam semmit. Körülnéztem ebben a szobában, de akkor még üresebb volt, mint most. Még alma sem volt benne, amit eladhattam volna. Akkor azt mondtam a menyemnek, meg a lányomnak: „Mindenki ad most valamit a hazának. Csak mi nem tudunk semmit adni, mert nekünk semmink sem maradt a puszta életünkön kívül. Ezért én azt mondom, ha csak az életünk a miénk, akkor adjuk oda az életünk egy részét." Két faluval odább van egy kórház. Elmentünk a doktorhoz, és én megkérdeztem tőle: „Mennyi pénzt adsz, ha vért adunk cserébe a betegeidnek?" A doktor rámmeredt: „Százan és százan adnak vért a betegeknek. Te vagy az első, aki pénzt kérsz érte. Hát koreai vagy te?" „Ne törődj semmivel — feleltem én. — Mondd meg, mennyi pénzt adsz a vérünkért?" De az orvos csak tovább szabódott: „Ha pénz kell neked, adok kölcsön a magaméból. Csak ne hozz szégyent a vidékünkre." „Nekem nem kell a te pénzed — mondtam. — Nekem az én pénzem kell, amit az én véremért kapok. Vegyél hát tőlünk annyi vért, hogy éppencsak a lélegzet maradjon meg bennünk." „Nem

bánom — felelte az orvos —, de tudd meg, mindenkinek elmondom a faluban, hogy mit tettél, és még az unokáid is szégyelni fogják, hogy te vagy a nagyanyjuk." Ezután vért vett tőlünk és pénzt adott érte.

Az öregasszony elhallgatott, és a titkár most átvette tőle a szót:

— Pár nap mulva az orvos itt járt a mi falunkban. Egy betege volt itt. Bejött hozzánk, a népi bizottsághoz és dühösen elmesélte a Cso-család esetét. Megkérdeztem, mennyi pénzt adott a három asszonynak. Azt mondta: kétezer vont. Ekkor megmutattam neki a hazafias felajánlások listáját. A Cso-család neve mellé kétezer von volt beírva. Az orvos hirtelen sírni kezdett, és úgy zokogott, mint egy gyerek.

A mi szemünk is tele volt könnyel. Csak az öregasszonyon nem látszott nyoma sem a meghatódottságnak. Ellenkezőleg: nevetni kezdett.

— Ha az almát, meg a szhalgut mind eladjuk — mondta —, akkor a hóbortos doktornak külön is visszafizetem a pénzt. Most már nem vagyunk olyan szegények, mint a tavasszal.

Kinyílt az ajtó. A soffőr jött be, azt ujságolta, hogy rendben van a motor. Magunkra húztuk a többé-kevésbbé megszáradt ruhákat, elbúcsúztunk vendéglátóinktól és kiléptünk a hideg, nedves éjszakába A népi bizottság tagjai velünk jöttek.

Az öregasszony még utánuk kiáltott:

— Az út miatt pedig ne fájjon a fejetek!

A titkár mellém lépett a sötétben és azt mondta:

— Ha az asszonyok valahol elvétették volna a szót, ne haragudjanak rájuk. Nézzék el nekik. Egyszerű emberek.

FALUBAN LAKTAM, falvak szomszédságában, s ez alkalmat adott arra, hogy az ilyen véletlenszerű találkozásokon túl is némi betekintést kapjak a háborús falu életébe.

Néhány kilométernyire a szállodánktól egy falucska lapult a hegyek között.

Kaoliánaratás ideje volt, három-négy méter magasban himbálta a szél a karcsú növények tömött kalászait. A kaoliánok tövében férfiak hajladoztak. Kis sarlóval vágták át a vastag szárakat. A férfiak mögött asszonyok kötötték kévébe a le-

vágott kaoliánt. Az asszonyok: koreai parasztasszonyok. A férfiakon a kínai önkéntesek egyenruhája.

Valahányszor keresztülmentem a falun, mindig ugyanaz a kép fogadott: hol itt, hol ott — munkában segítő kínai önkéntesek. Ez ragadott meg, s ösztökélt a falu meglátogatására.

A kínai fiúk nem beszélnek sokat a maguk munkájáról.

Az egyik majdnem csodálkozva mondja:

— Hogy is ne segítenénk. A faluban alig van férfi. Fegyverrel cserélték fel a sarlót. Mi itt töltünk néhány napot. Csak nem nézhetjük tétlenül, hogy az asszonyok meg az öregek egymagukban arassanak.

Egy másik gyorsan hozzáteszi:

— Még említeni sem érdemes azt a kis segítséget.

Koreai faluban a külföldi ritkán tud megállni úgy, hogy ne sereglenék körül a falubeliek. Most is itt állnak már jópáran, s a kínaiak szerénysége egy asszonyt mindjárt szóra is ösztönöz. Azt mondja:

— Ha egy kínai katona megfőz egy lábas rizst a konyhánkban, akkor egy hétig nem kell fát vágnunk. Ha egy kínai önkéntes kimossa a ruháját az udvarunkban, akkor három napig nem kell vizet hordanunk. És ha megszáll a házban egy kis csapat, a ház megtelik jókedvvel, nevetéssel, és a gyerekeink vidám, szép kínai dalokat énekelnek.

Bólogatnak, helyeselnek mind, akik idegyülekeztek. Egy nyúlánk, csontos fiú hozzá is adja a maga esetét:

— Az apámat meg a bátyámat megölték a liszinmanisták. Árván maradtunk: hat gyerek meg az édesanyánk. A multkoriban kínai katonák tértek be hozzánk egy éjszakára. Anyám sírva mesélte el nekik a történetünket. Mikor reggel továbbindultak, letettek a szobánk közepére egy zsákot, amelyben rizs volt. Azt mondták: „Egy pár napig kevesebbet fogunk enni, mint amennyit szoktunk. Nektek nagyobb szükségetek van erre a rizsre, mint nekünk. Úgy döntöttünk, hogy nálatok hagyjuk. Ezzel akarjuk megtisztelni apátok és bátyátok emlékét. Ez a rizs elfogy hamarosan. De a halottaitok emlékezetét őrizzétek meg, amíg éltek."

Előkerül eközben a kínai egység parancsnoka is. Egy tízéves kislány vonszolta ide a kezénél fogva. Magas, villogófogú, derűs homlokú férfi, szívesen és gyorsan beszél.

— Hogyan került Koreába? — kérdezem.

— Egy kicsit előbbről kell elkezdenem — feleli. — Paraszt vagyok, Lucsi faluból, Harbin környékéről. Még gyerek voltam és semmit sem tudtam a világ dolgairól, amikor az egyik bátyám már a kommunisták soraiban harcolt. A japán megszállók megneszelték a dolgot. Akkortól kezdve se éjjele, se nappala nem volt a családunknak. Egyik faluból a másikba menekültünk. Az életünk nem állt másból, mint az életünk mentéséből. Mikor a kezem elbírta már a puskát, beálltam a partizánok közé. Hegyekben, erdőkben éltünk. Háztető sohasem volt a fejünk fölött. A japánok kitakarodása után tovább harcoltam Csang Kaj-sek ellen. Én magam csak három ellenséges katonát öltem meg, de a csapatunk egész egységeket is szétvert. Mikor felszabadultunk, a családom földet kapott. Negyven mu* saját földünk van. Megnősültem. De a hírekből, amelyek Tajvanról és Burma felől jöttek, hamarosan világos lett előttem, hogy még nincs vége a harcnak. Az amerikaiaknak fáj, hogy Ljan Vin-kvi (mert ez a nevem), az egykor erdőkben bujdosó kínai paraszt negyven mu föld gazdája, és boldogan él a feleségével. Az amerikaiak vissza akarják hozni a nyakunkra Csang Kaj-seket és vele együtt a régi világot. A feleségemet és a földemet a szüleimre bíztam. Jelentkeztem katonának a kínai néphadseregbe. Novemberben egy gyűlésen voltam. A koreai háborúról beszéltek. Hogy az amerikaiak tervében Korea csak az első lépés. A második az én hazám, Kína. És arról, hogy az ellenség elérte a Jalu-folyót, Kína határát. Akkor sok társammal önként jelentkeztem, hogy harcolni akarok a támadók ellen. Így kerültem Koreába.

— Milyen harcokban vett részt?

— A kecsoni csatában a mi egységünk a hadizsákmányt hordta hátra. A kuszongi utkozetben azután már fegyverrel a kezünkben harcoltunk. Az ellenség taktikája az volt, hogy hol előrejött, hol hátrahúzódott egy kissé. Hát jó, ha nekik ez tetszett, nekunk méginkább tetszett. Mikor az amerikaiak éppen visszahúzódtak, mi kétoldalt félköralakú szárnyat képeztünk. Mikor azután visszajöttek, a hátuk mögött összezártuk a két szárnyat. Ebben a csatában több mint háromszáz amerikait ejtettünk foglyul.

— És most? Mi a feladatuk?

---

* 1 mu korulbelul $^1/_{15}$ hektár.

— Most megint a szállításhoz osztották be az egységünket. Sebesültek, muníció, zsákmány szállítása van a gondunkra bízva.

— A szabadidejükben mit csinálnak?

— Tanulunk, olvasunk. Megbeszéljük a legújabb híreket, a nemzetközi helyzetet. A párttagok külön is tanulnak: Lenin, Sztálin, Mao Ce-tung műveit olvassák. Szépirodalom, sajnos, kevés jut el hozzánk. A legkedvesebb olvasmányunk: a hősök életrajzai. Azután egy keveset, de igazán csak egy keveset segítünk a lakosságnak.

Megint a beszélgetés hallgatóiból kerül ki valaki, aki vitába száll Ljan Vin-kvi szerénységével. Egy sovány, középkorú, szakállas férfi szólal meg:

— Hiszen épp az a baj, hogy mi, falubeliek nem is tudjuk viszonozni azt a rengeteg segítséget. Nekünk nincs mit adnunk. És nektek mindenetek megvan, nincs mit kérnetek. Hát legfeljebb csak annyit adhatunk, mint a hajangiak.

— Mit adtak a hajangiak? — kérdezem.

— Ugyan — mondja elkomorodva Ljan Vin-kvi. — Minek kell arról beszélni?

— Mutasd csak, ne titkold — szól előrelépve a sovány férfi. — Nem kell szégyenkezned miatta.

— Már miért is szégyenkeznék? — csattan fel a kínai fiatalember hangja, s már küldi is csapata egyik tagját az ajándékért.

Az ajándék egyszerű kis zászló, fehérszínű, durvaszövésű vászon, lila szegéllyel, ötágú vörös csillaggal díszítve, és benne sárga, kék, zöld selyembetűkkel hímezve a felirat: „Ezt a zászlót Hajang járás adta a hatodik egységnek, a vetés munkájában nyujtott segítségért. Éljen Kína és Korea örök barátsága."

— Szabad emberek vagyunk — mondja Ljan Vin-kvi —, tehát segítjük azokat, akik a szabadságért harcolnak. Többségben parasztok vagyunk, tehát segítjük azokat, akik vetnek és aratnak. Ennyi az egész — teszi hozzá, s szemmelláthatóan nincs megbékülve a közbeszóló koreai paraszttal az ajándék „elfecsegése" miatt.

De azt ugyancsak nem zavarja Ljan Vin-kvi neheztelő pillantása. Mosolyog:

— Már nálunk is készül a zászló.

EZ A FÉRFI A FALUSI NÉPI BIZOTTSÁG TITKÁRA, Rju O Poknak hívják.

Ő vezetett körbe a faluban. Valóban körbe kellett vezetnie, mert a falucska szabályos köralakú. A hegyek teljesen körülzárták azt a völgyet, ahol fekszik, s csak a közepét szeli át egy kis patak. A házakat mind a hegyek lábához építették, éppúgy körbefutnak hát, mint a hegyek, a szántóföldek pedig a kör közepén vannak. Valahogy a mesék falvaira emlékeztetett, amelyek zöld marcipánhegyek ölében, mézzel csorgó patak partján, a világ zajától távol élnek.

De ebbe a faluba nagyon is eljutott a világ zaja. Ahogy jártuk a falut, Rju O Pok elmondta, hogy huszonkét embert ölt meg itt az amerikai bombák és gépfegyverek tüze. Olyanok voltak köztük mint Ju Rjon Hva, egy hatvanötéves öregasszony, Kim Csang Szok, egy tizennégyéves kisfiú, Kim Szu Ok, egy hároméves leányka, Kim Gon Hva, egy huszonegyéves fiatalasszony, aki első gyermekét várta. Az elmult év novemberében pedig, amikor átmenetileg elfoglalták a falut, négy férfit, kommunistákat kivégeztek a liszinmanisták.

Rju O Pok pontosan tudta minden halott nevét. Mintha sohasem akarná elfelejteni őket. De nemcsak ezt, mindent pontosan tudott, ami a faluban történt. Mindenkit úgy köszöntött, mint a barátját, és őt is úgy fogadták minden egyes házban, mint családtagot. Lehetetlen volt észre nem venni azt a különleges, tisztelettel teli szeretetet, ahogyan a többi paraszt beszélt vele.

A búza aratásán és a burgonyaszedésen már túl volt a falu, már a beadást is teljesítették. Hálásak voltak a pártnak, amiért tavasszal a korai vetést tanácsolta nekik. Az esőzések és a tájfun ellenére a termés jobb volt a tavalyinál. „A rizzsel sem lesz baj" — mondta Kim Dje Hon, egy aprótermetű parasztember, aki búzából harmincöt százalékkal többet adott be, mint amennyit be kellett volna adnia. Rju Hi Pek, aki szakértelemben első gazdának számít a faluban, mikor ellátogattunk hozzá, elbüszkélkedett: „Békeidőben is ritkán arattam többet, mint az idén."

Jól dolgozott ez a kis falu. Pedig hát a háború miatt nem egy nehézséggel kellett megküzdenie. A földek szélén, a hegyek oldalában mindenütt kis nyílások feketéltek — akárcsak a többi falvakban —, ha a mezei munkák közben csapna

le a repülőgép — gyakori eset —, legyen hová menekülniök. De nemcsak a háborús veszedelem, nemcsak az orvtámadások fenyegettek. Hiány volt igásállatban, mert a háború előtti állománynak nagyrészét leölték vagy elhajtották a megszállók. Műtrágyához alig jutottak az idén. Azután megfogytak a munkáskezek; hiányzott a sok bevonuló, meg a halottak. Nagyon sokat jelentett itt a kínaiak segítsége.

Így is egészében át kellett rendezni a falu életét. Egymagában jóformán senki sem boldogulhatott, vagy legfeljebb egy-két család tudott volna eltengődni egyedül, ahol a férj nem ment el katonának, vagy ahol az ökör megmaradt. A többségnek ez vagy amaz, valami mindig hiányzott. Itt csak egy módon lehetett segíteni: összefogással. Úgy, ha nem nézik szigorúan az enyém-tiédet, s mindenki azzal segít a másiknak, amivel tud. A néhány megmaradt ökör felszántotta az egész falu földjét. A trágyát is elosztották igazságosan. A rizskiültetésnél pedig mindenki földjén mindenki dolgozott, a hajlongó, lépegető sorokban ott volt az egész falu. Ezt a munkát még békeidőben sem bírja egyedül egy kisebb család. Hiszen minden egyes szálat egyenként ültetnek ki a vízzel elöntött földre. Görnyesztő, fárasztó, hatalmas munka. A rizs több fáradságot igényel, mint a búza, kukorica, krumpli együttvéve. De hogy együtt dolgoztak, végül is minden akadályt legyűrtek.

Más társadalmi rendszerben az ilyen nehéz helyzet oda vezet, hogy egyesek, a szerencsések, az ügyeskedők, a kegyetlenek nagyon megszedik magukat, a többség pedig mérhetetlenül elnyomorodik. Dehát itt erről szó sem lehetett. Itt nem lehetett arról szó, hogy a háborún bárki is meggazdagodjék, és nem volt tűrhető az sem, hogy bárki is nyomorba süllyedjen. Ezt pedig csak az egymás segítésével lehetett elkerülni.

A háború szinte emelte a falut a kollektív formák felé. Szervezeti jelei nem voltak még ennek, de ami nem kevesebb: a lelkekbe mély nyomokat vésett.

Az összefogáson mindenki csak nyert. Hiszen még az is, akinek ebből vagy abból több volt az átlagnál, még az is szűkölködött valami másban, többnyire munkáskézben, s így végső soron még az is csak jól járt. Megkönnyítette a helyzetet az, hogy Északon nincsenek kulákok. A föld valaha a japánok, s a japánbarát nagybirtokosok kezén volt. A parasztoknak legfeljebb törpebirtokok jutottak, a nagy többség föld-

telen zsellérként robotolt, a legkülönfélébb feudális és félfeudális kötöttséggel sujtottan. A felszabaduláskor a nagybirtokokat felosztották. De úgy, hogy kuláksorba senki sem kerülhetett. Ez a sajátságos körülmény most mutatta meg igazán a maga üdvös hatását. A parasztok erejét nem foglalta le a falusi kizsákmányolás elleni harc, nem bontotta meg a soraikat az ellenséges befolyás, gyűlöletszítás, viszálykeltés. Bizalommal lehettek egymás iránt, egységesen összefoghattak, s teljes erejüket a főfront: a termelés, a háború frontjának szolgálata felé fordíthatták.

Ebben az összefogásban különösen szép, s a legszebb az volt, ahogy azoknak a családoknak a segítéséről gondoskodtak, ahol a katonaférj, a katonafiú messzejárt, vagy ahol a családfőt a megszállók megölték. Elsőnek ezeknek a földjére hordták a trágyát, az aratást először ezeknek a földjén végezték el közös erővel, és ha ajándék jött a faluba messzi baráti országokból, ezek között osztották szét.

Egy nagyon öreg, ritkásszakállú férfi azt mondotta:

— A mi falunk olyan, mint egy család, és Rju O Pok, a titkár olyan, mint az édesapánk.

Ez az öreg legalább három évtizeddel idősebb volt, mint a népi bizottság titkára.

Valóban, miközben a falut jártam, a problémákkal ismerkedtem, bennem is mindinkább gyökeret vert a gondolat: ennek a falunak nagyon jó vezetője van. Megszerettem ezt a csendes, kevésszavú, derűs és segíteni kész parasztembert, egy nap alatt úgy éreztem, mintha rokona, testvére lennék. Pedig legtöbbször némán a háttérbe vonult, a hangját is alig lehetett hallani és ha beszélt, akkor is mindig csak másokat dícsért. Érezni lehetett, hogy ennek az embernek a szíve együtt dobog a falu szívével, s nincs más gondolata, mint a többiek, a közösség szolgálata.

Sajnáltam már, amiért úgy telt el a nap, hogy éppen erről az emberről nem tudtam meg semmi közelebbit.

Későre járt már, s mivel nem volt kedvem az éjszakában még hosszú kilométereket gyalogolni a szállodáig, örömmel fogadtam Rju O Pok meghívását, hogy aludjak az ő házában.

A kis ház kétszobás paraszthéz volt. Az egyik szobában a házigazda és a felesége lakott, a másikban két gyerekük, egy

tízéves kislány és egy tizenötévesforma fiú. Most a vacsora után a gyerekeket áttelepítették az anyjukhoz, és Rju O Pok velem került egy szobába.

Fáradtan dőltem végig a gyékényen. A házigazda a szoba másik végében feküdt, és a gyertyafénynél könyvet olvasott.

Már félálomban voltam, és inkább megéreztem, mint megláttam, hogy Rju O Pok odaült a fekhelyem mellé. Kinyitottam a szemem és felé fordultam. A titkár maga elé nézett és hallgatott, mintha nem tudná eldönteni, elkezdje-e a beszélgetést, vagy sem. Jó pár percbe telt, amíg megszólalt.

— Bocsásson meg, hogy nem hagyom aludni — mondta —, de ha ír a mi falunkról, szeretném, ha valamit még belevenne az írásába.

— Mi legyen az, Rju elvtárs?

— A mi falunk adott egy hőst is a népköztársaságnak.

— És ezt eddig nem is említette! Ki az a hős?

— A fiam.

Felültem. Az álmosságom egy pillanat alatt elpárolgott.

— Hogyan tudott erről eddig hallgatni? Még elengedett volna úgy a faluból, hogy nem szólt volna a dologról egy szót sem. Komolyan haragszom magára.

— Azt gondoltam, nem helyes, ha a magam ügyével hozakodom elő. De látja, nem tudtam magamban tartani.

— Ez igazán nem egyedül a maga ügye. Egy módon békíthet meg: ha tüstént elmondja a fia történetét.

Rju O Pok hallgatott egy darabig, azután elkezdte:

— A fiamat Rju Szang Dzsunnak hívják. Annyi csatában vett részt, amennyi napja van egy esztendőnek, és még eggyel többen. A háború első napjától harcolt. Mikor előre mentünk, a fiam mindig az előőrsben volt, amikor visszavonultunk, mindig a hátvédben. Volt nap, amikor három ütközetben verekedett meg az ellenséggel. Sok hősi tettet tudnak róla az országban. Hanem a legnagyszerűbbet a pjonggani csatában vitte véghez.

... A pjonggani csata tavasszal volt. Még meg sem kezdődött az ütközet, amikor Rju Szang Dzsun a járőrével elfogott kétszáz ellenséges katonát. Mire hátravitték a foglyokat és visszajöttek az első vonalba, a harc akkorra már intóztató hevességgel lángolt fel. Rju bajtársainak nagyrésze elesett. Ketten maradtak: ő meg a járőr küldönce. Rju géppisztolyát szétroncsolta egy ellenséges golyó. Magukhoz vették elesett

Kiválogatják a legszebb kalászokat

Pelyvázás

Cséplés

Őrlés, kőkalapáccsal

Esküvő : a ládában viszik a menyasszonyt

bajtársaik kézigránátjait. Gránátokat dobálva előretörtek az ellenség vonaláig. A küldöncöt halálra sebezte egy szilánk. De Rjut a legvadabb gépfegyvertűz sem tudta meghátrálásra kényszeríteni. Úgy küzdött, mintha nem fogna rajta a golyó. Egy teljes ellenséges századot megfutamított...

Több mint egy órán át tartott, amíg Rju O Pok elmondta a pjonggani csata történetét. Úgy mondta el, mintha nem is a fia, hanem ő verekedte volna végig. A legkisebb részletekre is kitért. Mikor ahhoz a részhez ért, ahol a fia egyedül küzdött annyi sok ellenséggel, szinte zihált a melle az izgalomtól és elragadtatástól. Egyhelyütt meg mosolyogva mondta el, hogy a fiát roppant szomjúság gyötörte, lehajolt, és egy elesett amerikai lapos kulacsából húzott egy nagyot — de a kulacsban víz helyett pálinka volt. A sötét szobában életrekeltek a csataképek, az apa szavaiból már láttam a fiút, az arcát, a szemét, gránátvető kezét. És magam előtt láttam azt az estét, amikor talán ugyanebben a szobában a hős mesélte apjának a harcok történetét. Micsoda est lehetett!

Mikor Rju O Pok az elbeszélés végére ért, nem is tudtam megállani, hogy meg ne jegyezzem:

— Milyen boldogság lehetett, amikor a fia elmondta magának a történetet!

Rju O Pok alig észrevehetően megrázta a fejét:

— Én nem a fiamtól hallottam. Az ujságban olvastam. Az ujság nagyon szépen és hosszan megírta.

— Az ujságban olvasta?

— Igen. A szomszéd faluban katonák voltak elszállásolva. A katonaujságban olvasták az esetet, és az egyik, aki ismert engem, áthozta nekem az ujságot.

— A fiával nem is beszélt azóta?

Rju O Pok nagyon halkan válaszolt:

— A fiam meghalt. Már soha többé nem fogok beszélni vele.

Megdermedve néztem rá. Ő csendesen folytatta:

— A hírek ide csak lassan jönnek. Amikor én a hőstettet olvastam, amikor megtudtam, hogy a fiam a népköztársaság hőse lett, amikor életem legboldogabb napját éltem át, akkor a fiam már nem élt.

— Hogyan...?

— Nem sokkal a pjonggani csata után a fiam megsebesült.

Könnyű sérülése volt a balkarján. Kórházba került Phenjan közelében. Itt tudta meg, hogy kitüntették. Május 1-én Phenjanban kell a kitüntetést átvennie. Akkorra már annyira jól volt, hogy elhatározta: gyalog megy be a városba. Az orvosok elengedték: talán kétórás út az egész. Phenjanban maga az elnök adta át neki a kitüntetést. Este pedig a többi hőssel együtt a mi Kim Ir Szenünk látta vendégül. Másnap reggel visszaindult a kórházba. A mellén volt a kitüntetés. Amerikai repülőgépek megtámadták az utat. Egy géppuskagolyó megölte.

Csend volt. Ki tud ilyenkor szólni, kérdezni, vigasztalni?

— A katonaujság közölte a halálhírét is — mondta később Rju O Pok —, de ezt az ujságot nem hozták el hozzám a katonák. Talán nem vették észre a hírt, talán nem akarták nekem megmondani. Nem sokkal utóbb azután meglátogatott egy tiszt. A fiammal feküdt együtt a kórházban. Ő hozta el a hírt.

Újra csend. Hosszú, végtelennek tűnő csend. Azután Rju O Pok egy gyűrött levelet kotort elő a zsebéből.

— Mióta a fiam meghalt — mondta —, sok levelet kapok. A fiam bajtársaitól, katonáktól, ismeretlenektől. Ez itt a legutóbbi. Ha érdekli, felolvasom.

A levél így szólt:

„A mi drága hősünknek, Rju Szang Dzsunnak az édesapjához! Nagy megtiszteltetés számomra, hogy levelet írhatok neked, a mi hősünk édesapjának. Én ismerem Rju Szang Dzsun hősi tetteit. Tudom, hogy önfeláldozó bátorsággal küzdött a hazáért az amerikai imperialisták és csahos kutyáik, a Li Szin Man-banditák ellen. Sokszáz csatában vett részt, és sok ellenséget semmisített meg. Kérlelhetetlen harccal tört mindig a győzelem felé. Hősi kitüntetése nemcsak az ő számára, hanem mindannyiunk számára dicsőséget jelent. Mi igazságos harcot vívunk az imperialista betolakodók és zsoldosaik ellen, akik a háború tűzcsóváját vetették a mi békés népünk házaira. Sohase felejtsd el gaztetteiket! Honfitársaink tízezreit ölték halomra és temették el élve, öregeket és fiatalokat, asszonyokat és gyermekeket. Gyönyörű városainkat és falvainkat porrá hamvasztották. A vérért vérrel kell megfizetniök. Mi nem tesszük le a fegyvert a kezünkből. Kérlek, higgy a végső győzelemben. Ebben a szent háborúban a te fiad, a mi hősünk, Rju Szang Dzsun az életét adta a hazáért. Én megfogadom,

hogy helyette is harcolni fogok. Gondolj úgy rám, mintha a fiadra gondolnál, és én úgy gondolok rád, mint az édesapámra. Aláírás: Han Bong Rin, egy harcos, aki a te fiadat tekinti példaképének."

A szavak úgy szálltak a szobában, olyan ünnepélyesen, mint egy törhetetlen eskü szavai.

— Hány éves volt a fia, Rju elvtárs? — kérdezem.

— Tizenkilenc.

— És maga mennyi idős?

— Negyvenkétéves vagyok.

A haja majdnem ősz. Az arcát nézem. Szép, nyugodt férfiarc. A szemei melegfényű, barna szemek. Nézem ezt a férfit, aki a legnagyobb sebet hordozza a szívében, és akinek minden gondolata a falu, aki hajnaltól éjszakáig dolgozik a többiekért, mintha az a seb nem is marná őt folyvást odabent. Hány ilyen seb ég dolgozó, küzdő, helytálló, egyszerű emberek szívében ebben az országban!

Rju O Pok feláll és odamegy a szoba sarkában feketéllő alacsony szekrényhez. Kihúzza az egyik fiókot és egy kis szövettokot vesz ki belőle. Leguggol mellém és kinyitja a tokot.

— Mielőtt a gyertya elalszik — mondja —, szeretném, ha ezt megnézné.

Az erős, paraszti tenyérben egy aranyból vert ötágú csillag ragyog a gyertyafényben. A hősök kitüntetése.

— Az a tiszt hozta el, aki a halálhírét hozta.

Valami égeti a szemem. Rju O Pokra nézek. Mintha az ő szeme is nedvesen csillogna. De Rju — mintha csak kitalálná a gondolatomat — megszólal:

— Azelőtt azt mondták: a koreai embereknek nagyon sok a könnyük. De most, akármerre jár az országban, nem talál síró embert. A koreai emberek most nem sírnak. Harcolnak.

NAPLÓJEGYZETEK A RÁKOSI-KÓRHÁZBAN

Egyszer valaki megírja majd a koreai Rákosi Mátyás-kórház regényét. Talán egy magyar orvos, talán egy koreai író, talán egy sebesült, akit a kórházban ápoltak. Ez a regény majd fejezeteket szentel a barátság nagy napjainak, az áldozatos segítésnek, a kórházalapítás gondjainak, a munka hétköznapjainak, a tanulásnak és a tanításnak, az életért vívott küzdelemnek. Egy-egy vonással talán ezek a naplójegyzetek is hozzájárulhatnak a teljes és gyönyörű képhez.

Naplójegyzetek: rövidebb-hosszabb feljegyzések arról, amit a Rákosi-kórházban láttam, hallottam, emberekről, akikkel ott találkoztam, s érzésekről, gondolatokról, amelyek megkövetelik tőlem, hogy mondatokká formáljam őket.

AZ ELSŐ ESTE

Phenjan közelében néhány egymással szomszédos falucska: itt a kórház. Ez már a harmadik állomáshelye. Először Csunghvában volt, a fővárostól délre. Kilenc vöröskereszt jelezte, hol van. Az amerikaiak mégis szétbombázták. A visszavonulás idején átmenetileg Mandzsuriába költözött. S most visszajött újra koreai földre.

Szerény falvak, semmiben sem különböznek a többitől, s közeledvén nem is tudnád, jó helyen jársz-e, ha nem üdvözölné autód hangos „szerbusz"-szal új és új gyerekcsapat. Vannak, akik a vacsorától ugranak fel, vannak, akik dombtetőről rohannak le, csakhogy a „szerbusz"-t elkiálthassák. Pontosabban: nem is „szerbusz"-t. Mert a nem éppen magyaros csengésű köszöntés a különböző falvakban különböző kiejtést kapott. Úgy használják, hogy „szerbuszu", vagy „szerbuszó". S egyhelyütt, valami eddig ismeretlen okból, egészen eredeti tájszólással csak egyszerűen: „szerbe".

A falvak szétszórt paraszthá zaiban van minden: műtő, kötöző, orvoslakás, gyógyszertár, betegszobák. Sokhelyütt egyetlen szobába szorult össze a hat-nyolctagú parasztcsalád, és két kiürített szobáját átadta a kórház számára. De van olyan ház is, ahol a lakók valamennyi szobájukat odaadták, és ők maguk az udvaron, szalmával fedett fészerben laknak.

Szerencsére csak a külseje ilyen szerény a kórháznak. Egyébként kitűnően felszerelt. Röntgengép, fertőtlenítő, műszerek, kötszerek, semmiben sincs hiány. S ha valamire mégis szükség lenne: a nép segít. Mondják, hogy egyik délelőtt egy parasztember — csak úgy kíváncsiságból — megnézte valamelyik kötözőhelyiséget. Látta, hogy a műszeres dobozok, gyógyszeres üvegek a földreterített gyékényen állnak. Aznap délután kétkerekű szekér állt meg a kötöző előtt. Egy szekrényt hoztak rajta. A délelőtti látogató lakása egyetlen szekrényét odaadta a kórháznak.

Este, amikor megérkezem, már folynak a műtétek. Egy tágasabb szoba közepén a műtőasztal, fölötte a jólismert, nagyalakú, kerek lámpa. Ablak-ajtó elsötétítve, mellettük homokzsákok az esetleges géppuskatűz ellen.

Szilánkeltávolítás. A végén a gyilkosszándékú vasdarabot a beteg kezébe nyomják. „Emlék" az amerikai légihaderőtől.

Előtt állkapocs helyére újat illesztenek: a hozzávaló csontot egy bordából fűrészelik ki.

Veseműtét, arcműtét, karműtét, golyók, szilánkok eltávolítása a testből, könnyebb-súlyosabb operációk váltják egymást. Így megy órákon át. Este nyolctól éjfélig, hajnali kettőigháromig, ahogy a helyzet megköveteli.

Olykor magányosan kószáló repülőgép berregése szűrődik be a szobába. De a műtétet nem lehet abbahagyni. A sebész kezében nem rezzen a kés.

BETEGFELVÉTEL

A fehérre meszelt paraszthá zak szobáiban fehér vaságyakon fekszenek a betegek, akik ma érkeztek meg beutaló lapjukkal. Hevenyészett gipszkötések a lábakon és a kezeken, az elsősegély gyors munkájának nyomai — a front melletti kötözőhelyről egyenesen a Rákosi-kórházba küldték őket.

A magyar orvos és a koreai felcsernő ágytól ágyhoz megy, felveszik a beteg adatait, megnézik mi baja, és beutalják a kórház valamelyik részlegébe. Fárasztó és könnyen gépiessé váló munka ez. Van délután, amikor ötven-hatvan beteget kell kikérdezni, megvizsgálni, beutalni.

Az orvos ott áll az ágy mellett, sorra adja fel a szokásos kérdéseket az élénkszemű, tömzsi fiatalembernek, akinek a ballába fejét vérrel átütött gipszkötés szorítja.

— Neve?

— Can Cse Hon.

— Hány éves?

— Huszonhét.

— Frontsebesülés?

— Igen.

— Mikor?

— Szeptember huszonkilencedikén.

— Első sebesülése?

— Nem. Már máskor is megsebesültem.

— Hol?

— Hát a karomon is, meg a derekamnál is, meg...

— Vegyék le a beteg ingét és alsónadrágját — rendelkezik az orvos.

A beteg ott fekszik, meztelenül. Az orvosnak kerekre tágul a szeme. Az izmos, barna test telistele sebhelyekkel.

— Ez mikorról való, itt, a balvállánál?

— Oh, ez már régi. Még Szöul alatt történt, ezerkilencszázötven nyarán.

— A balcsuklónál?

— Az Taezsonnál. Bekerítették a századomat, de kivágtuk magunkat.

— A derekánál?

— Az is régen volt. A Jalut védtük az előrenyomuló amerikaiak ellen.

— Ez itt, a bordái mellett?

— A Han folyói csatában. Tavasszal.

Kilenc sebhely. És egy friss seb, a tizedik.

— Hiszen a maga testén rajta van az egész háborúnak a története — mondja az orvos. — Hány ütközetben vett részt?

— Több mint kétszázban.

Az orvos arcán mintha hitetlenkedés volna. A koreai felcsernő halkan megszólal:

— Can Csen Ho elvtárs a Koreai Népköztársaság Hőse. A beutalólapja szerint a következő kitüntetései vannak: a Hősi Aranycsillag, az Állami Zászlórend első fokozata kétszer, harmadik fokozata háromszor, a katonai érdemérem négyszer, a Szabadságért és Függetlenségért Érdemrend kétszer.

— És maga, Can elvtárs, erről egy szót sem szól — csóválja meg a fejét rosszalóan az orvos.

— Miért beszélnék erről — nyitja egészen tágra a szemét a beteg. — Én is csak éppolyan sebesült vagyok, mint a többiek.

Az orvos tovább lép, a következő ágyhoz. A beteg utánaszól:

— Orvos elvtárs! Meddig tart, amíg rendbejövök?

— Két vagy három hónap.

— Szeretném megkérni orvos elvtársat, ha lehetséges, állítsanak talpra két hónap alatt.

— Mi kérés nélkül is mindent megteszünk. Különben: hová siet annyira?

Most már a beteg csóválja meg rosszalóan a fejét:

— Hová? Hogy hová? A frontra!

KI NEM TUD MAGYARUL?

Gondoljuk el: megérkezik egy magyar csoport Koreába. Van, aki tud közülük oroszul vagy németül vagy angolul, de van, aki csak magyarul beszél. Elkezdik a közös munkát egy nagyszámú koreai csoporttal, akik közül ugyancsak tudnak néhányan oroszul vagy angolul, de a legtöbben csak koreaiul beszélnek. (Helyesebben koreaiul és japánul, mivel Koreában majd minden felnőtt ember kitűnően tud japánul, de ez a japán nyelvtudás jelen esetben nem sokat változtat a helyzeten.)

A két csoportnak a legszorosabban együtt kell dolgoznia. Együtt veszik fel a betegeket, hallgatják meg a panaszaikat, együtt operálnak, kötöznek, kezelnek. Minden magyar mellett több koreai fiatal tanul. Dehát hogyan tanuljanak, ha még beszélni sem tudnak egymással? Hogyan végezzenek együtt

bonyolult műtéteket — ahol minden pillanat és minden mozdulat döntő jelentőségű lehet —, ha nem értik egymás nyelvét? Nem lehet mindent tolmácsok útján intézni, és nem lehet mindenki mellé külön tolmácsot állítani. Azután meg, ha a magyar csak magyarul tud, a mellette dolgozó koreai pedig csak koreaiul, akkor oda magyar-koreai tolmács kellene, olyasvalaki, aki magyarul is, koreaiul is folyékonyan beszél. Ilyen ember pedig egyelőre még nincs Koreában.

Egyszóval: kemény dió a nyelvi probléma. Először persze kézzel-lábbal ment a magyarázgatás. Azután a magyarok megtanultak koreai szavakat, a koreaiak magyar szavakat, csatlakozott néhány orosz szó, néhány angol, egy-két kínai meg latin, és kialakult valami egészen különös keveréknyelv, amit csak az ért meg, aki mondja, és akinek mondják. Ha az ember ma bemegy a Rákosi-kórházba, akkor ilyen beszélgetéseknek lesz tanúja:

— Hatos komnata Kim Jong Csol give pali pali egy morfin csusza.

— Szkolko köbcenti?

— Egy köbcenti kétpercentes morfium atropin. Patom agyin csasz mamandi, patom levesszük a gibuszt, and patom behozzuk a szuszuliba. Ponyemáju?

— Ponyemáju — jön a határozott felelet.

Azaz érti. Boldog ember — gondolja magában a kívülről, egyéb nyelvterületről idecsöppent látogató. Kiderül, hogy a fenti beszélgetés magyarul így hangzik:

— A hatos szobában Kim Jong Csolnak adj gyorsan egy morfium injekciót.

— Hány köbcentiset?

— Egy köbcenti két százalékos morfium atropint. Azután várunk egy órát, levesszük a gipszkötést és azután behozzuk a műtőbe.

Ez a keveréknyelv ma már általánosan ismert a kórház egész területén. Nem lehet valami szépnek nevezni, viszont annál hasznosabb. Jóformán nélkülözhetetlen.

Mégis, jónéhányan a koreai fiatalok közül nem elégednek meg vele. Magyarul tanulnak. A legtöbben persze csak úgy „hallás" után, el-ellesve egy-egy szót, kifejezést. De néhányan egészen rendszeresen a Potapovából. Magyarul tanulnak, hogy többet tanulhassanak a magyar orvosoktól, hogy még jobban

megmutassák szeretetüket a magyar nép iránt, és azzal a titkos reménnyel is, hogy egyszer ellátogathatnak Magyarországra.

Az ember a kórházban lépten-nyomon szembetalálkozik egy-egy fiatal koreai fiúval, vagy egy-egy huncutszemű lánnyal, és az pompás magyarsággal szegezi neki a kérdések egész sorát:

— Hogy érzed magad itt minálunk? Ugye gyönyörű idő van? Miért nem mégy le a folyóhoz fürödni?

Torkomon akad a szó az örömtől meg a csodálkozástól. Felelni sem tudok.

Így járt egyébként B. Feri is, az egyik magyar műtős. Egy operációnál együtt dolgozott Un Szuval, egy húszéves, dundiképű kis műtőslánnyal. Un Szu egyszercsak zengő magyarsággal megszólalt:

— Ferikém, add ide a csipeszt meg az ollót.

Feri csak bámult rá, mintha valami csoda történt volna. Un Szu várt egy kicsit, azután türelmetlenül megismételte:

— Nem hallottad, Ferikém? A csipeszt meg az ollót kértem tőled.

Ferinek mélyre esett az álla. Csak állt némán, mozdulatlanul. Mire a pöttöm lány csibészesen csillogó szemekkel és angyali ártatlanságú hangon megszólalt:

— Mi van veled, Ferikém? Hát te nem tudsz magyarul?!

KÉT VÖRÖS CSILLAG

Egyik szombat reggel autó állt meg a kórház előtt. Kínai önkéntesek szálltak le róla. Egyik társukat hozták, egy huszonkétéves, lányosarcú fiút. Az elmult éjszaka elütötte egy autó. A jobb térde alatt levágta a lábát.

A fiú haldokolt. Rengeteg vért vesztett, már alig vert a szíve. A társai nyolcvan kilométerről hozták ide. Talán itt megmentik.

Az autóról egyenesen a műtőasztalra vitték. Valamennyi magyar orvos ott volt. Valamennyi koreai orvos és felcser ott volt. A szájak némán zárultak össze, de az arcokról mindenki leolvashatta: reménytelen.

Megkezdődött a harc. Az orvosok megpróbálták a lehetetlent. Kiemelték a fő nyaki ütőeret és oda adtak vért. Mester-

séges légzést alkalmaztak. Oxigént adtak. Injekciót szúrtak közvetlenül a szívbe: a beszúrt tű szinte lüktetett.

Az önkéntesek, akik társukat behozták, fehér köpenyben, maszkban maguk is ott álltak a műtőasztal körül. Ezek a mindig mosolygó, mindig jókedvű fiúk most komoran meredtek maguk elé.

Nem sikerült. A lányosarcú katona meghalt.

Az önkéntesek búcsút mondtak a magyar orvosoknak. Megbeszélték, hogy a temetés vasárnap délután lesz, a kórház szomszédságában.

Nyomott, rossz hangulatban telt el a nap. Kórházban elkerülhetetlen, hogy halottak ne legyenek. Az orvosok, az ápolók megedződtek a halál láttán. Most mégis lehajtott fejjel járt mindenki. Olyan fiatal, kedvesarcú fiú volt. Olyan bizalommal hozták ide a társai. A magyar kórházba helyezték végső reményüket. Most talán valami csalódásféle lehet bennük.

Másnap délután eljöttek a kínai önkéntesek. Két vörös csillagot hoztak magukkal. Az egyiket: a társuk fejfájára. A másikat: a köszönet és a barátság jeléül a magyar kórháznak.

Azt mondták:

— Egész éjszakán át rólatok beszélgettünk. Nagyon szerettük a bajtársunkat. És most a bánatunkban vigasz, ha arra a küzdelemre gondolunk, amit ti vívtatok az életéért. Lesujtó a halál. De felemelő a nemzetköziség.

Az egyik vörös csillag most ott ragyog a lányosarcú kínai önkéntes sírján, a magyar kórház közelében. A másik a Rákosi-kórház egyik szobájában van. Egyszer majd elindul Budapest felé.

EGY IGAZ EMBER

Közvetlenül a háború kitörése után történt.

Hvan Csol, a színész megérkezett a szöuli pályaudvarra. Ahogy az épületből kilépett az utcára, mélyet, nagyon mélyet lélegzett. Mintha nem is a poros levegőt, hanem a boldogságot szívta volna magába. Úgy érezte, menten szétfeszíti az öröm.

A délelőtti nyári napfény bearanyozta a várost.

„Szöulban vagyok", „Szöulban vagyok" — mondta, fütyülte, dalolta végig az utcákon. Nem fogadott kocsit, gyalog ment. Nem is ment — ugrált, fickándozott, táncolt.

„Szöul, szenvedéseim városa — milyen szép is vagy."

Minden házon — nagyon és kicsinyen — a népköztársaság zászlai lengtek. Hvan Csol irígyelte a futkározó szellőt, amely megsimogatta, felkapta, csattogtatta a színes lobogókat.

Nem is csinált mást késő délutánig, csak az utcákat járta. Nem ebédelt, megfeledkezett róla. Forgolódott, nézelődött, bámészkodott. Sokan ismerték és megismerték, rámosolyogtak, köszöntek neki, a nevét suttogták a háta mögött. Mindez jólesett, még jobb kedvre derítette. Nem állt meg senkivel beszélgetni, mégis úgy érezte: az egész várossal hosszú órák óta pattogó, vidám párbeszédet folytat.

Csak estefelé ment be a pártközpontba. Az agitációs osztály vezetőjét kereste. Mindenki ismerte, mindenki rámosolygott, az ajtók sorra megnyiltak előtte.

— Üdvözlöm — sietett elébe az osztályvezető, és mind a két kezével megfogta a kezét. — Mi járatban van?

— Rövid leszek — mondta Hvan Csol. — Osszanak be frontszolgálatra.

— Ejha — nevetett az osztályvezető. — Ez csakugyan rövid. S hogyan gondolja: tankistának vagy tengerésznek?

— Azt se bánom, ha századszakácsnak — vágott vissza a színész. — Bár szívesebben venném, s talán okosabb is lenne, ha valamelyik frontot járó kultúrcsoportba raknának.

Az osztályvezető odahúzott egy karosszéket az íróasztala mellé:

— A nagy sietségben azért még leülhet pár percig — mutatott a székre.

Cigarettával kínálta a színészt. Mind a ketten rágyujtottak. Egy kis ideig csak a füstkarikák feleseltek egymással. Azután az osztályvezető megszólalt:

— Én is rövid leszek. Nem mehet a frontra.

A színész felugrott:

— Tréfál?

— Kérem, üljön le — mondta az osztályvezető. — Komolyan beszélek.

A színész állva maradt, s idegesen dobbantott.

— Miért? Miért ne mehetnék? Miért éppen én ne mehetnék?

Most az osztályvezető is felállt, szembenézett a színésszel, úgy látszott, mondani fog valamit, de azután hirtelen oldalt fordult, s odasétált az ablakhoz. Óráknak tűnő perceken át

kibámult az üvegen mint aki érveket, szavakat keresgél, s nehezére esik beszélni. Azután visszafordult a színészhez és csendesen megszólalt:

— Kérem, mondja el, csak dióhéjban, az életrajzát.

Hvan Csol megdöbbent. Kegyetlen sejtés futott keresztul az agyán. Csak nem a megbízhatóságát firtatják? Csak nem kételkednek benne?

Száraz, recsegő hangon kezdett beszélni:

— Negyvenkétéves vagyok. Gyerekkorom óta színész 1935-ben egy színházat szerveztem, koreai színészekből. Bejártuk az egész országot. Alig van olyan börtöne az országnak, ahol néhány napot vagy hetet ne ültem volna. Amikor a japánokat leverték, Szöulban játszottam. Mint ismeretes, a koreai színészek helyzete az amerikaiak alatt nem javult. 1948 májusában átszöktem Északra. Az Állami Színház szerződtetett. Az „Ulcsi Mundok"-ban híres tábornokunk szerepét alakítottam. A „Platon Krecsit"-ben a városi szovjet elnökét. A „Kevéske hó"-ban Thompson iskolaigazgatót, a „Kárhozottak összeesküvése"-ben Kosta Varrát, „Az ellenállás dalá"-ban egy szöuli munkást. 1949-ben elsőnek tüntettek ki a színészek közül a legnagyobb kitüntetéssel. Röviden — ez az életem. Akar még valamit tudni?

— Nem — mondta komolyan az osztályvezető. — Ennyi tökéletesen elég... Hát még mindig nem érti meg, miért nem mehet a frontra?

— Most még kevésbbé, mint eddig.

— Hvan elvtárs! Ön Korea legnagyobb színésze. Elég volt csak a szerepeit felsorolnia, hogy saját kérése ellen szóljon. A párt nem engedheti meg, hogy önnek akármiféle baja is essék. A párt nem fog beleegyezni, hogy parancsoló szükségesség nélkül kockára tegye az életét. Meg kell mondanom, nem örülök annak sem túlságosan, hogy ön csak úgy utazgat Phenjan és Szöul között. Jól tudja, hogy a vonatokat állandóan támadják.

Az osztályvezető felállt és kezetnyujtott:

— Nem szívesen vitatkoznék erről önnel. Kérem, aludjék rá néhányat. Rá fog jönni, hogy igazam van.

Hvan rosszkedvűen távozott. Egy kicsit szégyelte is, hogy akár egy pillanatig arra gondolt, mintha ez a másik ember nem bíznék benne. Most hízeleghetett volna magának azzal,

íme, mennyire féltik az ő életét. De nem volt semmi kedve hozzá. Egész egyszerűen a frontra akart menni, a frontkatonáknak akart játszani, minden más mellékes volt számára. Nem azt érezte, hogy meggyőzték, inkább azt, hogy legyőzték. Nyugtalanul aludt, másnap mogorván járta az utcákat, már nem talált bennük semmi szépséget. Nem figyelt se az emberekre, se a házakra, se a zászlókra, erősen gondolkozott valamin.

Másnap estefelé, alig huszonnégy órával első látogatása után, újra bement a pártközpontba.

Az osztályvezető fogadta, és melegen megszorította a kezét.

— Örülök, hogy eljött — mondta. — Ugye belátta, hogy helyesebb maradnia?

— Ha megengedi — mondta a színész —, üljünk le néhány percre.

Leültek. A színész cigarettára gyujtott és azt mondta:

— Azért jöttem, hogy elmondjam az életrajzomat.

Az osztályvezető furcsálva húzta össze a szemöldökét.

— Elmondom az életrajzomat — folytatta a színész. — Egy egész kevéssel hosszabban, de sokkal érthetőbben, mint tegnap.

Előrehajolt és mutatóujjával két kínai írásjelet rajzolt az osztályvezető asztalára.

— Ön épp oly jól tudja, mint én, hogy a kínai és a japán írásban azt a szót, hogy „színész" két jellel jelölték. Két egyszerű jellel. Az egyik az „ember" szó közismert két vonala, a másik a leggyakoribb tagadószóé: „nem". A színészt eléggé egyszerűen úgy írták: „nem ember". Majdnem negyven éven át alkalmam volt meggyőződni arról, hogy ez nem puszta írásmód, nem ötletszerű társítás, hanem egy társadalmi helyzet végtelenül pontos és találó megjelölése. A színész nem volt ember, mint ahogy a suszter és a prostituált sem. Se Kínában, se Japánban nem vették emberszámba. A koreai színész mélyebben volt a gumicipők orránál. Ha vándorútjainkon valahol megszálltunk, a japán prefektus mindig aznap tartott „bankettet", s legszebb lányainkat füttyszóval odarendelte. Mentünk, hogy a japán pusztaság ne nyelhesse el a koreai szavakat. Li Szun Szin admirálist, a japánverőt játszottam hevenyészett színpadokon. Ahányszor eljátszottam, lecsuktak érte és kihúzták a szöveg egy részét. A végén már alig

maradt valami a darabból. De ha csak annyit mondtam: „Viharos a tenger" — azt is úgy mondtam, hogy felgyulladjanak a szívek... Azt hittem, ha a japánok eltűnnek országunkból, jobb lesz. Itt Szöulban elmentünk én és társaim, Korea hivatott színészei az amerikai kultúrfőnökhöz. „William úr — mondtuk —, valamennyi színházunk a japánok régi talpnyalóinak kezében maradt. Kérjük önt, adjon egy színházat, egyetlenegyet a koreai színészeknek." „Milyen tőkés érdekeltséggel állnak kapcsolatban?" — kérdezte tőlünk William úr. Egymásra néztünk. Nem álltunk kapcsolatban semilyen tőkés érdekeltséggel. Színészek voltunk. „Sajnálom" — mondta William úr.

A színész remegett az izgatottságtól. Talán, ha feláll, ha eljátssza, amit mond, nyugodtabb lett volna. De nem szerette azokat a színészeket, akik az életben is szerepet alakítanak. Majdnem mereven ült a karosszékben. Folytatta:

— Phenjanban... Hogyan fogadtak Phenjanban, azt ön is tudja, és tegnap is beszéltem róla. Higgye el, hogy a sok dícsérő, elismerő szót én túlzásnak is tartottam. Nekem mindennél többet ért az, hogy — ember lettem. Nem több a többieknél, nem nagyobb a többieknél — tegnap ön ilyesfélét mondott —, nem; egyszerűen: olyan ember, mint a többiek. Nem kenyeret — hivatást kaptam, nem életet, hanem az életnél is többet: az élet értelmét. S ha ön tegnap olyan magasra értékelte művészi tehetségemet — nem ez kötelez-e, és százszorosan arra, hogy ott legyek az első sorokban?!

Felállt, két kezével megtámaszkodott az íróasztalon:

— Hallotta másodszor is az életrajzomat. Mondhatom úgy, mint kérést: kérem, osszanak be valamelyik frontszínházhoz. De mondhatom úgy is, mint elszánt elhatározásomat, amelyet ki fogok verekedni magamnak mindenképpen: előre, a harcolók közé akarok menni.

Felállt az osztályvezető is:

— Szerettem volna meggyőzni önt, és szerettem volna, ha a hátországban marad. De nincs jogom arra, hogy erővel visszatartsam...

Az ajtóig kísérte a színészt, és ott két kézzel megrázta a kezét:

— Ön kiváló ember — mondta búcsúzóul. — Kérem, komolyan kérem, vigyázzon magára.

Egy hét sem telt el, s Szöulban indulásra készen állott a hetes számú tábori színház. A kijelölt vezető: Hvan Csol.

Gyalog indultak el. A feladatuk az volt, hogy mielőtt a frontra érnek, rendezzenek előadásokat az útmenti városokban és falvakban. Újonnan felszabadult területen visz át az útjuk. Olyan emberek között, akik még ízét sem ismerték, hírét sem hallották igazi művészetnek. Ne menjenek el úgy mellettük, hogy egy-egy rövid színdarabbal, dallal, verssel be ne köszöntsenek hozzájuk.

Délután játszottak — egy nap három-négy faluban is —, délelőtt aludtak, éjszaka gyalogoltak Taezson felé, ott állt akkor a front.

Vidám kis csoport volt, tizenhárom ember: egy író, aki anyagot gyüjtött, s mindenfélét rögtönzött „a helyi viszonyoknak megfelelően", egy díszletező, aki bárhol, bármikor a semmiből tudott díszletet varázsolni, két zenész, az egyik csak síppal, a másik kéttestű dobot cipelve a hátán, és kilenc színész, csupa tréfára kész, elnyűhetetlen mulattató. Dédelgették őket, s marasztalták volna mindenütt. Ahogy mentek délre, s délebbre, nőtt az összhang, a barátság és a jókedv. Hvan Csol nem egyszerűen jókedvű volt. Boldog. Kedve lett volna levelet írni minden egyes napról Szöulba, az agitációs osztály vezetőjének. Annyi volt a mondanivalója, hogy a végén aztán egy levelet sem írt, ahogyan ez az ilyen esetekben szokásos.

Már közel jártak Taezsonhoz, a fronthoz. Egy pompásan sikerült falusi előadás után léptek rá újra az országútra. Egészen felvillanyozta őket ez az est. Ott volt az egész falu, a faluba helyezett tábori kórház, beszállásolt katonák, még a metodista lelkész is eljött, s végignézve a műsort, őszinte csodálattal motyogta: „Ez is a kommunizmushoz tartozik?"

Most mentek az éjszakai úton, az estét idézve, nevetgélve, nem túlságosan gyorsan, testben-lélekben könnyedén.

Bársonyos-sötét, a földek illatával terhes éjszaka volt. Mozdulatlan őrségben álltak az útmenti szederfák, a rizsföldeken békák danolásztak. Pajzán kis csillagok incselkedve hunyorgattak egymásra.

Alig mentek fél órát — háromnegyedet, tompa dübörgés mordult fülükbe, észak felől. Hátranéztek: reflektorok hasogatták a sötétet.

— Teherautók? — kérdezte valamelyikük.

— Jobban zörögnek. Tankok talán.

Nőtt a dübörgés, közeledett a fény. Már a föld is rengett, rázkódott.

Félreálltak az árokpartra, úgy lesték a közeledőket.

Teherautók voltak és ágyúk. Négy hatalmas teherautó négy betakargatott ágyút vonszolt.

A színészek még nagyobb kedvre derültek. Felkiáltoztak a soffőrökhöz, az autón gubbasztó tüzérekhez, habár jól tudták, hogy azok odafönt nem sokat értenek szavaikból.

— Előre, fiúk, már várnak rátok az amerikaiak!

— Jó hangosan mutatkozzatok be nekik!

— Viszontlátásra, elvtársak! Jövünk utánatok. Találkozunk a fronton.

Az autók és ágyúk lassan továbbvonultak. Porzott mögöttük az út. Nyomukban vidám tizenhárom ember.

— Írjál valamit a tüzérekről — mondta Hvan Csol az írónak. — „A helyi viszonyokra alkalmazva." Ha utólérjük őket, eljátsszuk nekik.

Öt perce mehettek, legfeljebb tíz perce a pezsdítő találkozás után, amikor új hangok lopakodtak a fülbe: távoli, egyhangú berregés.

— Repülőgép — szólalt meg valaki.

— Az ágyúk! — kiáltott Hvan Csol.

Előttük, messziről idelátszott még négy apró fényjel. Azok ott az autókon, ágyúkon a nagy dübörgésben nem hallhatták meg a repülőgépet. Mentek tovább, nyugodtan, reflektorfénnyel.

— Az ágyúk! — kiáltotta Hvan Csol. — A tüzérek!

És nem várva szót, választ, futásnak eredt.

A többiek megdermedtek:

— Repülőgéppel versenyez?

Hvan Csol rohant az éjszakában. Az autók, az ágyuk után. El kell oltaniok a fényt. Mielőtt lecsapna rájuk a veszedelem.

Rohant. Gyorsabbnak kell lennie az autóknál. És gyorsabbnak a repülőgépnél. Lehetséges?

Így kell lennie.

Rohant. Sűrű verejték lepte el a testét. Nyitott szájjal nyelte a levegőt. A szíve harangozva verte a mellét.

Nőttek a reflektorok fényei.

A repülőgép berregését nem hallotta. Egyáltalán nem hallott semmit.

Rohant. A föld mintha segítette volna. Alig érte a lábával, s mintha a poros út lökte, emelte volna tovább.

A reflektorok fényei már keskeny szeleteket hasítottak ki az éjszakából. Kévéjük fákat, göröngyöket, árokparti gazokat emelt ki.

Hvan Csol már az autók porát nyelte.

Prüszkölve ordított:

— Hangó! Hangó! (Riadó! Légiveszély!)

Üvöltött, ahogy a torkából kifért:

— Hangó! Tongmunen! Hangó! (Elvtársak! Riadó!)

Zengett, majdnem zokogott a hangja:

— Hangó!

Még nem hallották. Rohant. Sípolt a tüdeje. Az utolsó ágyú elmaradt mögötte. Az utolsó autóhoz ért. Már a soffőrülés mellett zihált:

— Hangó! Hangó!

A soffőr egy pillanatra oldaltkapta a fejét.

— Hangó! — ordította utoljára Hvan Csol.

Meghallották. A negyedik autó soffőrje gyors fényjelet adott előre. Azután eloltotta a reflektorát. Sorra aludt ki mind a négy lámpa.

Autók és ágyúk fény nélkül, dübörögve vonultak tovább az éjszakában.

Kormos takaróba burkolózott a táj.

Hvan Csol ott állt az út szélén. Zihált a melle. Előremeredt. Sötét volt minden. Jó, védelmező, bársonyos sötétség.

Kifújja magát. S bevárja itt a többieket.

Abban a pillanatban már zuhantak a bombák a repülőgépről.

Fültépő robbanás, óriási fények.

Hvan Csol valami irtózatos ütést érzett a baloldalán. Vad késsel beledöfött a fájdalom.

A földre rogyott. Most már semmi se fájt.

A jobbkezével odakapott a balkarjához. Valahol a könyök fölött puha, nedves húscafatot fogott meg. Vértől lett maszatos a keze. A balkarja nem volt sehol.

Felüvöltött. Végignyúlt a földön. S akkor a feje valamibe beleütközött. A letépett karja volt.

Mintha negyvenfokos lázban égne és mégis, mintha hideg lenne az agya. Fellökte magát a földről. Szétvetett lábbal megállt. Lehajolt és jobbkezével megragadta a karját.

Aztán rohanni kezdett. Vissza, a falu felé, ahonnan egy órája elindultak.

Tisztán és pontosan emlékezett arra, hogy abban a faluban egy tábori kórház van.

Rohant az éjszakában. Ép kezében görcsösen, gyengéden fogta a leszakított kart.

Rohant. A föld mintha húzta volna lefelé a lábát, csábítón, pihenést kínálva. De erővel ellökte magát.

Elérte, keresztezte a társait. Azok kiabáltak:

— Ki az?

— Hvan Csol? Te vagy?

— Állj meg! Mi történt?

— Hvan Csol! Hvan Csol!

Nem állt meg. Nem felelt és nem állt meg. Rohant.

Van, aki megsebesül, s elsötétül előtte a táj. De ő mindent látott. A fákat, az út buckáit, még a faleveleket is. Soha olyan élesen nem látott még, mint most.

Lehet, biztos, hogy csöpögött, folyt a vére. Nem érzett semmit. Rohant.

Nem volt gyenge, se fáradt.

Erősnek érezte magát.

Miért rohan? Nem is gondolta végig. A karjáért? Az életéért? Mindenért.

Hallotta a békák brekegését, a szél susogását a fák között. Minden neszt hallott, és minden hang őt ösztökélte. Siess! Az egész világ, az ép, egészséges, élő világ őt sürgette, hajszolta: siess!

Rohant. A haja nedves csomókban tapadt a homlokára. A szájában sós, sűrű meleget érzett. Vér.

Már nem lehet messze a falu.

Fényjelek, füttyjelek, riasztólövések villanásai-zajai kavarogtak az éjszakában. Már nem tudta pontosan: mi a valódi és mi a lázszülte mindebben.

A lába nehezült, merevedett. Nem, nem hagyja magát leteperni.

Feltűntek az első házak. Még száz lépés vagy kétszáz.

Berúgta a kórház ajtaját. A fény összehúzta a szemét.

Ott állt az orvos előtt, imbolygón. A letépett karját nyujtotta:

— Helyezze vissza! Varrja vissza!

Az orvos dermedten, szomorúan ránézett:

— Lehetetlen.

A színész kiegyenesedett, égtek a szemei:

— Varrja vissza! Követelem!

— Nem lehet. Többé nem lehet — ingatta a fejét az orvos.

A színész felmagasodott. Jobbkarjával ütésre emelte a véres, letépett húsdarabot.

— Követelem! Követelem! Látott maga már színészt félkarral? Hát nem érti?

Az orvos gyengéden megfogta a színészt és lefektette a tábori műtő asztalára.

— Meg fogjuk próbálni — mondta halkan.

A kórháziak bemosakodtak. A színész elnyúlva feküdt az asztalon. Fogait mélyen belevájta az ajkába. Nem a fájdalom miatt: az eszméletéhez ragaszkodott.

Hosszúra nyúlt a műtét. Az orvos megtisztította a csonkot. Szilánkeltávolítás, penicillin, vérátömlesztés.

A színész némán feküdt. A szeme nyitva volt, a mennyezet gerendáira tapadt.

Az élő test sebét rendbehozva, s elkötve, az orvos — távol, hogy ne árthasson — odagipszelte hozzá a leszakított kart.

— Megpróbáltuk — mondta, s elvette a fehér kendőt, amellyel a beteg elől eltakarják a műtét helyét.

A színész odanézett az egybegipszelt karra, s gyengén bólintott. Elájult.

Nem sokkal utóbb az orvos levette a gipszkötést és eltávolította a halott kart.

Egy hétig feküdt eszméletlenül a színész. A harmadik napon átszállították Szőulba, a városi kórházba.

Mikor magához tért, az ágya mellett ott ült az agitációs osztály vezetője. Két kezébe fogta a színész megmaradt kezét.

Hvan Csol első pillantása a balkarjára esett. Nem szólt semmit. A mennyezetre bámult.

— Én vagyok a hibás — mondta szaggatottan az osztályvezető. — Én vagyok az oka. Nem lett volna szabad elengednem.

A színész halkan megszólalt:

— Az ágyúkkal mi történt?

— Semmi bajuk sem lett — mondta az osztályvezető. — Már a fronton vannak.

A színész szájára alig észrevehető mosoly lopakodott. Behúnyta a szemét.

— Elmondanám önnek — szólalt meg halkan — egy boldog ember életrajzát.

Egy villanásnyi ideig csönd ult a szobára.

— Hvan Csolnak hívják az illetőt — folytatta lassan a színész. — Negyvenkétéves. Négy évtizedig céltalanul hánykódott a világban. Negyvenéves fejjel megtalálta népét, hazáját, élete értelmét. A negyvenkettedik évében megadatott neki, hogy ne csak a színházak színpadán szerepeljen, hanem a harctéren is tegyen valamit. Megmentett négy autót, négy ágyút és egy szakasznyi katonát. És mindezért csak a félkarját kellett odaadnia.

... Hvan Csol most itt van a magyar kórházban, utókezelésen. Itt mesélte el nekem, én csak feljegyeztem a történetét.

GYŰLÖLET

Hogyha szobrász lennék, a gyűlölet szobrát nem mintáznám másról én, mint Csó Tan Szilről.

Minden második nap bejön a kórházba. Hátán egy fiúcskát hoz be, kötözésre.

Fehérbe oltözik, vakító tisztába, úgy jön a kórházba másodnaponként.

Fekete haja rásimul fejére, akár a gyász sűrű, selyemtakarója.

Hátán a gyerek, alig egy esztendős, parányi emberke, riadt nézésű. Ijeszti a klórszag, a sokféle műszer, a sárgaszín sebpor, az idegen arcok.

Jobblábát, s ballábát átverte egy golyó: a balláb bokáján, s a jobbláb fejénél nyers sebet szakított. Most már javulóban, még két vagy három hét, s egészen begyógyul. Mégis érzékeny még. Mikor a rátapadt véres-nedves vattát letépi az orvos, felszisszen, feljajdul a parányi ember.

S megrándul az asszony barna,ráncos arca. Minthogyha neki is a húsába vájna. Minthogyha az a seb őnéki is fájna.

— A fia?

Megrázza a fejét:

— Unokám. Az anyja, a lányom...

Elcsuklik a hangja:

— Meghalt. Meggyilkolták. Aznap, mikor az a sok gép Phenjannak ment.

— Tizennegyedikén?

Az orvos rábólint.

— De hisz akkor Phenjant, a várost bombázták...

— Mentek a keselyűk, a halálmadarak, át a falunk fölött Phenjan irányába. A lányom odakint, a földön... A sok víz kimosott, eldöntött százszám ígéretes, tömött kalászokat. Azt plántálta helyre... A hátán a gyermek...

Megáll a beszédben. Szeme elkalandoz. Minthogyha kutatna, valamit keresne. Aztán újrakezdi:

— Már hajnalban fölkelt. Bárcsak aludt volna. Reggelit készített. Főzte volna délig. Ellátta a férjét, megszoptatta fiát, úgy indult a földre. Bárcsak maradt volna, tört volna el lába, dereka, csipője ficamodott volna. Az még meggyógyulna. Így már soha többé.

— Mi történt? Hogy történt?

— Az a rengeteg gép csíkozta az eget. Hármasával mentek, harci oszlopokban. Egyszerre az egyik kiválik a sokból, mint a legéhesebb éhes ordasokból. A földön a lányom, a hátán a gyermek. A fehér ruháját a zöld kalászok közt, azt vehette észre. Lebukott az égből, le majdnem a földig, hogy pontosan lássa, hogy jól célozhasson. Megszólalt okádva a gyorstüzű fegyver. A széles rizsföldön egyedül egy asszony, a hátára kötve egy parányi ember...

Csend ül a szobára, zümmögés se hallik.

— Aznap volt a gyerek születése napja. Én otthon ebédet, ünnepit csináltam. Vártuk ezt a napot, boldog-szívrepesve... S hozták a szomszédok hevenyészett ágyon az egyetlen lányom, s egyetlen unokám. Hozták a lányomat kifordult belekkel...

Közbeszól az orvos:

— Robbanógolyó volt.

— „A magyar kórházba, azonnal, emberek!" — Behoztuk, letettük ebben a szobában. Mellette a gyermek, sírva, rángatózva. Felnézett a lányom a magyar orvosra: „Kedves jó dok-

torok, hogyha lehetséges, mentsetek meg engem. Úgy szeretnék élni..." Aztán továbbmondta: „Ha én meghalok is, arra vigyázzatok, hogy a fiam éljen."

Közbeszól az orvos:

— Rövid két órával utána meg is halt, a műtőasztalon.

Felugrik az asszony és a kis szobában hirtelen elindul. Fel és alá járkál. Micsoda járás ez! Miféle lépések! Ahogy megy, himbálja, rázza önnön testét, reszketve, lihegve, félig bódulatban...

Hogyha a gyűlölet folyammá változnék, akkor az a folyam csak így hullámoznék. Hogyha a gyűlölet tűzzé forrósodna, a tűz ezer nyelve eképpen lobogna.

Jár, szalad fel s alá, rángva, himbálódzva. Olyan átkokat szór, a velőt hasítják.

— Aki az asszonyok vérére szomjúzik, vérben fulladjon meg. Aki a földművest megöli a földjén, ne fogadja azt be, köpje ki a föld is. Baltával szétverném fejét mindegyiknek. Késemmel átszúrnám torkát mindegyiknek. Önnön kezeimmel széttörném a csontját, ha kezembe kapnék egyet is közülük. Az én vérem hűlő, öregszem, de mégis, ha csak nevét hallom az Amerikának, felforr ez a vén vér. Szememet golyónak, hogyha ölni tudna, hajamat kötélnek, gyilkost akasztani, menten kiszakítnám.

Eltorzult hangjától, rángó járásától megriad a gyermek. Feljajdul, sírni kezd.

Hátáról melléhez húzza a fiúcskát és odadja néki fonnyadt, barna csecsét. Az szájába kapja, akárcsak egy cuclit (nem ad tejet ez sem), s elcsitul a drága.

— Szoptatós asszonyok, szomszéd anyák tején nevelkedik mostan. Erőm feszültével én táplálom később. Apjának megmondtam: fel majd én nevelem. Az anyja melléből elrabolt tej helyett csepegtetek belé merő gyűlöletet. Anyja gyilkosának, népe hóhérának ne ismerje soha a könyörületet. Én fogom nevelni, semmire se másra, mint ítélkezésre, mint bosszúállásra. Nem halok meg addig, míg az én kezembe nem teszi az esküt érett ésszel-fejjel: „Az anyám halálát, népem pusztítását én a gyilkosokkal — megbékíthetetlen — vérrel fizettetem."

Vakító fehérben megállt a szobában, mellén a gyerekkel, a csak egyévessel, zihált a tüdeje, elfulladt a hangja, állt, állt,

mozdulatlan, nem szólt, nem kérdezett, már nem is átkozott, keserű-könnyetlen, törékeny kis asszony. Félelmetes nagy volt.

Hogyha szobrász lennék, a gyűlölet szobrát nem mintáznám másról én, mint Csö Tan Szilről.

NAPALM

(Levélvázlat Eden angol külügyminiszter címére)

Külügyminiszter Úr! Azt olvastam a napokban: az angol alsóházban több képviselő — köztük konzervatívok is — javasolták, hogy őfelsége kormánya tegyen lépéseket az amerikai kormánynál a napalmbomba eltiltásáért. Ezek a képviselők a napalmot embertelen és törvénytelen fegyvernek nevezték. Ön, külügyminiszter úr, visszautasította a felszólalásokat. Kifejtette, hogy minden háború rossz és minden fegyver borzalmas. Ami pedig a napalmot illeti, megnyugtatásképpen közölte az alsóházzal, hogy ezt a fegyvert csakis a fronton és csakis katonák ellen használják. Az Ön fellépése nyomán az alsóház elvetette a javaslatot.

Ön, külügyminiszter úr, nem mondott igazat. Ebben nincs semmi meglepő. Az Ön számára a legkevésbbé sem meglepő, hiszen Ön tudatosan tette ezt. De nem meglepő az emberek számára sem, mert azok viszont megszokták, hogy Ön gyakran nem mond igazat.

Ezek az állításai azonban annyira szemet szúrók annak számára, aki Koreában él, hogy nem lehet válasz nélkül hagyni.

Ön mindenekelőtt is a napalmbombát egy sorban emlegeti az egyéb fegyverekkel. Ez már önmagában véve is félrevezető ferdítés. A fegyverek célja általában a szembenálló haderő tagjainak megölése, illetve harcképtelenné tétele. A napalmnak más, ennél sokkal gyalázatosabb feladata van. A napalmbomba célja élőhalottak gyártása. A napalm, ez a benzintartalmú anyag, odatapad az emberi testre, és irtózatos sebeket éget rá. Halált aránylag ritkábban okoz, mint egyéb fegyverek. Szörnyűséges égéseket és fekélyeket okoz, vastag és csúf hegeket ver a testre. Ezek a hegek fel-feltöredeznek és újra fertőződnek. A sebek mindinkább összehúzódnak és ezzel újabb eltorzulásokat idéznek elő. Az arcra égett seb kifordítja a szemet. A kéz sebesülése visszarántja és kificamítja az ujja-

kat és a sebesült keze olyanná válik, mint egy görbültkarmú madárláb. A napalm célja gonoszabb a gyilkolásnál. Szörnyetegarcú és madárkezű, összeégett és gennyező élőhalottakat akar az emberekből csinálni, olyanokat, akikre ránézni is borzongató, olyanokat, akiknek az élet merő szenvedés és boldogtalanság, rosszabb a halálnál. Ezt a fegyvert, amely nem is fegyver, hanem pokoli kínzóeszköz, ezt vette pártfogásába Ön, külügyminiszter úr.

Ön továbbá azt állítja — és ez a legfelháborítóbb —, hogy a napalmot csak a fronton, csak katonák ellen használják.

Mi az igazság?

A napalmot a fronton is használják. De a katonák elleni használata annyit ér, mintha le sem dobnák. A koreai és kínai katonák már régesrég megtalálták a napalm elleni védekezés módszerét. Ön bizonyára meg fogja érteni, hogy ezt a módszert nem látszik célszerűnek Önnel közölni, de higgye el: olyan egyszerű, mint egy pofon. Ha Önök a napalm helyett jancsiszegeket dobálnának le a fronton, nagyobb hatást érnének el, mint a benzinbombákkal.

A napalm legfőbb és szinte kizárólagos feladata a polgári lakosság terrorizálása, csonkítása, égetése. A napalmbomba legfőbb és szinte kizárólagos célpontjai a koreai gyerekek és asszonyok. Ha Önt annyira érdekelné a koreai nép sorsa, mint amennyire nem érdekli, akkor venné egyszer a fáradságot és ellátogatna Koreába. Elegendő lenne Dél-Korea egyes részeit bejárnia ahhoz, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzen a napalmbomba használatáról. Az Ön „barátai", az amerikaiak ugyanis éppúgy használták a napalmot a délkoreai lakosság ellen — amelynek állítólag segíteni jöttek ide —, mint az északkoreaiak ellen. Ha Ön például felkeresné Dél-Koreában Keszon környékét, egyetlen olyan falut sem találna, ahol ne volnának napalmtól összeégett asszonyok és gyerekek.

De Ön, külügyminiszter úr, azt állítja, hogy a napalmot csak katonák ellen használják. Ezért közölni kívánom Önnel néhány napalmsebesült nevét, akiket jelenleg a koreai Rákosi Mátyás-kórházban ápolnak. Íme a nevek:

Kim Szun Hi, huszonhároméves lány. Arca és balkeze égett össze.

Pak Ki Nam, huszonnégyéves asszony. Kéttenyérnyi égési sebek vannak rajta.

A műtőasztal felett a jólismert, nagyalakú, kerek lámpa. Könnyebb-súlyosabb operációk váltják egymást. Este nyolctól éjfélig, hajnali kettőig-háromig, ahogy a helyzet megköveteli . . .

Vakító fehérben megállt ott Cső Tan Szil, mellén a gyerekkel, a csak egyévessel, állt, állt mozdulatlan, nem szólt, nem kérdezett, már nem is átkozott, keserű-könnyetlen, törékeny kis asszony. Félelmetes nagy volt . . .

A napalm célja gonoszabb a gyilkolásnál. Összeégett és gennyező élőhalottakat akar az emberekből csinálni, olyanokat, akiknek az élet merő szenvedés és boldogtalanság... Cso Pjong Szan, 25 éves asszony, három gyerek anyja, akit napalmtalálat ért, legkisebb fiával, akinek a balcombját átlőtte egy gépfegyvergolyó

Gyógyultan — vissza a frontra

Kim Szin Kil, ötvenkilencéves asszony. Bőrfelületének egyharmada összeégett.

Kim Dzek Con, huszonnégyéves lány. Mindkét karja megégett, a ballábszáron levő sebet orvosi nyelven „nem gyógyuló fekélynek" nevezik.

Ho Jung, huszonkilencéves asszony. Két keze az égési sebek következtében teljesen összezsugorodott.

Ri Szu Mjon, huszonkétéves lány. Felső és alsó szemhéja kifordult az égési sebek miatt.

Ez a névsor még oldalakon át folytatható.

De Ön, külügyminiszter úr, azt állítja, hogy a napalmot csak a fronton és csak katonák ellen használják.

Ezért el kívánok mondani egy esetet, amelynek személyesen tanúja voltam. Egyik délelőtt egy ötven év körüli parasztember fiatal kislányt hozott be a Rákosi Mátyás-kórházba. A lányka arca egyetlen égett seb volt. Az orr, a száj, a homlok szinte nem is volt megkülönböztethető. Fekete haja teljesen megpörkölődött. Napalmtalálat érte.

Azonnal a műtőasztalra tették. A magyar orvos a szemét kereste: talán sikerül a látását megmenteni. A szem helyén csak megalvadt vércsomó volt. Mialatt a gyógyító munka folyt, a kislány egyre azt nyögte, mormolta:

„Ajgo csukaszol!" „Ajgo csukaszol!" (Jaj, meghalok! Jaj, meghalok!)

A karjai ernyedten lógtak le a műtőasztalról. A jobbkeze gyűrűsujján egy kis rózsaszín celluloid karikagyűrű volt. Még nem igazi karikagyűrű, hiszen az egész kislány csak 15 esztendős, de talán már ábrándozott egy jóképű falusi legénykéről. És most itt feküdt összeégett arccal a fehér műtőasztalon.

Nekem, külügyminiszter úr, ekkor egy fénykép jutott eszembe. Ezt a fényképet talán 15 évvel ezelőtt láttam egy angolbarát, liberális magyar ujságban. A képen Ön volt látható, elegánsan, hiszen Ön közismert, mondhatnám világhírű az eleganciájáról. Ön mellett a felesége állt, ugyancsak különleges eleganciájú hölgy és — ha jól emlékszem — két kisgyerekük, egy kisfiú meg egy kislány. Itt, a koreai falusi műtőben erre a fényképre gondoltam. Az a kérdés vetődött fel bennem: mit szólna Ön, külügyminiszter úr, ha e helyett a koreai kislány helyett most az Ön lánya feküdne napalmtól

összeégett arccal a műtőasztalon? Lehetséges, hogy Ön akkor is azt mondaná: a napalmbombát csak a fronton és csak katonák ellen használják.

Mindezt nem azért mondom el, mintha azt remélném, hogy Ön a tények súlyától megrendül, meghatódik, megváltozik. Önt ennek a kislánynak, a tizenötéves Csö Csong Szuknak az esete éppúgy nem rendíti meg, mint száz- és százezer koreai vagy malájföldi, egyiptomi vagy angol anya és gyerek halála.

Ami Önt megrendítheti, az most következik. Ön a legmélyebben meg fog rendülni attól, hogy a tizenötéves Csö Csong Szuk nemrégiben teljes épségben elhagyta a Rákosi-kórházat. Az arca szinte éppoly tiszta és szép volt, mint a napalmégés előtt, a szeme, amelyről sokan azt hittük, hogy teljesen kiégett, most vidám fényben csillogott, és kis kezén a rózsaszín karikagyűrű már nem egy tragédia, hanem ismét a fiatalság és a boldog jövő jelképe volt.

Ön, külügyminiszter úr, meg fog rendülni attól, hogy ez a pusztulásnak szánt koreai kislány meggyógyult. Ön feltehetően lelke legmélyéig meg fog rendülni attól a hírtől: a Rákosi Mátyás-kórház magyar orvosai — és egyben a koreai kórházak orvosai is — kiemelkedő eredményeket érnek el a napalmbomba okozta sérülések gyógyításában. A magyar orvosok munkája az esetek egész sorában minthacsak letörölné azokat az iszonyatos sebeket, amelyeket az amerikai és „szövetséges" légihaderő napalmbombái égettek az arcokra és a testekre. Emberek, akiket Önök arra ítéltek, hogy lassan és kínlódva elsorvadjanak, most épen és egészségesen hagyják el a magyar kórházat.

Igen, Ön és az Ön „barátai" meg fognak rendülni ettől. De a becsületes emberek szerte a világon megnyugvással és örömmel veszik tudomásul, hogy a napalmbomba nevű aljasság ellen éppúgy védekezni lehet, mint az Önök egyéb embertelen fegyverei ellen.

Megvallom, külügyminiszter úr, hogy mikor a tizenötéves kis Csö Csong Szuk gyógyultan és boldog mosollyal kilépett a Rákosi-kórház kapuján, én mérhetetlenül büszke voltam. Büszke voltam orvosainkra, akik szembeszegezték és győzelmesen szegezték szembe az élet és gyógyítás erejét az Önök pusztító és pokoli törekvéseivel. Büszke voltam arra, hogy magyar vagyok, hogy ahhoz a néphez tartozom, amely segíti

a megtámadottakat, amely gyógyítja és nem üti a sebeket az asszonyok és a gyermekek testén, amely nem kioltja, hanem megmenti a szemek fényét...

MIT ÉR AZ EMBER, HA MAGYAR?

Sokszor felidézem Ady kérdését. Mennyi keserűség, öntépés, fájó lemondás fűti át!

Miért jut újra, s újra eszembe? Külföldön az ember minden percében, minden tettében, hivatalosan vagy nemhivatalosan, megjelenésével és mozdulataival, arcával és hangsúlyával, akár van rá megbízatása, akár nincs, akár szándéka, akár nem — egész nemzetét képviseli. Otthon mindenki a maga nevével mutatkozik be. Külföldön a nemzete nevével. Így hát állandó, s megújuló alkalma van arra, hogy lemérje: hogyan vélekednek népéről, országáról mások.

S távol a nemzettől — térben és nem sorsban távol — méginkább a nemzet tagjának érzi magát, mint odahaza. Ezért érzékenyebb mindenre, szóra, gesztusra, visszhangra, ami nemzete nevére kél, s élesebben látja egész népe helyét, megbecsültségét.

Röviden azt: mit ér az ember, ha magyar?

Végigutazva a fél világot, a szocialista tábor országainak legnyugatibb pontjától a legkeletibb pontig, mindig azt tapasztaltam, hogy a vöröskötésű, aranycímeres útlevél mellett volt egy másik „útlevelem": az az egyszerű tény, hogy magyar vagyok. Az egyik, a hivatalos útlevél elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy valaki átléphesse az országhatárokat. A másik valami olyasmihez segít, ami hivatalos írással alig elérhető: közelebb az emberek szívéhez.

Oroszok, mongolok, kínaiak, koreaiak: ha csak azt hallják, hogy magyar vagy, már kinyitják előtted a szívüket. „Magyar" és „barát" — egyet jelent az ő számukra. Még nem tudják: paraszt vagy-e, vagy egyetemi tanár, ujságíró vagy gyári munkás, még semmit sem tudnak rólad, csak azt, hogy magyar vagy — és már megszorítják a kezedet.

S mi van azokkal, akiknek országa, s ők maguk, személy szerint is kevés jóindulatot tanusítanak a népi demokráciák országai iránt?

Nem egy jobboldali, ellenséges, rosszindulatú amerikai,

angol, francia ujságíróval találkoztam Koreában. Az angolok, franciák részéről mindig bizonyosfokú irígységet tapasztaltam. Irígyeltek azért, hogy nyiltan, köntörfalazás nélkül megmondhatom a véleményemet az amerikaiaknak. Egyszer egy angol ujságíró azzal fordult hozzám: „Könnyű magának. Maga — magyar." Nem akartam hinni a fülemnek: a brit világbirodalom gyermeke mondja ezt — nekem. Ami az amerikaiakat illeti: sok jószándékot nem tapasztaltam részükről, de kétségtelen, hogy szemtől szembe sohasem mertek olyan tiszteletlenül és lenézően beszélni Magyarországról, mint — mondjuk — Angliáról vagy Dél-Koreáról.

Ady keserű kérdése — kérdésből állitássá fordult át, valahogy igy: Mit ér az ember, ha magyar!

Koreában sokszor azt gondolják a helybeliek, ha egy-egy magyart látnak: szovjet ember. Az arc miatt, a külső miatt. Hányszor kiabálják gyerekek, felnőttek az autónk felé: „Szorien szalam haraso" — a szovjet ember jó. Hányszor szólnak úgy hozzánk kínai önkéntesek: „Idősebb testvérünk" — mert Kínában ezen a gyönyörű néven nevezik a szovjet embereket. S mikor megmondjuk: magyarok vagyunk, nem kisebbül az öröm, a szeretet. Gyerekek, felnőttek azt mondják: „Vengrija szalam csoszomnida" — a magyar emberek is jók, és a kínai önkéntesek „egyidős testvérnek" szólítanak. Számomra minden ilyen találkozás olyan, mint egy megelevenedett jelkép. Annak a jelképe: mi azt, hogy többé nem vagyunk egyedül, hogy vannak barátaink, tízezer kilométerre is, hogy nem kell magunkat marcangolnunk a kicsinységünk miatt, hogy büszkék lehetünk, s joggal büszkék magyarságunkra — ezt mindenekfölött a szovjet embereknek köszönhetjük.

Bizony nem túlzás: Koreában kiváltság magyarnak lenni.

Itt voltam a kórházban, amikor Rákosi Mátyás hatvanadik születése napját ünnepeltük. Pak Den Aj, ez a nagyszerű békeharcos akkor azt mondta: „Koreában nincs olyan ember, aki ne ismerné Rákosi elvtársat."

Valóban, ma a legeldugottabb falvak parasztjai éppúgy tudják, mint az apró iskolásgyerekek: ki Rákosi Mátyás. Lágyan, selymesen mondják a nevét, az r-betű inkább l-nek hangzik, mint ahogy Kim Ir Szen nevének r-je is közelebb van a mi l-ünkhöz, mint az r-hez. A háború esztendeiben tanulták meg mindannyian ezt a nevet. Akkor ismerték meg őt igazán,

mint ahogy az igaz barátot is a nehézségek idején ismeri meg az ember. Alig néhány nappal a háború kitörése után rövid hír jött a messzi Magyarországról: Rákosi Mátyás szavára a magyar nép kórházvonatot küld a koreai népnek. Az emberek felkapták a fejüket. Ahogy most másfél esztendő múltával mesélik itt, volt ebben a hírben valami alig hihető. Tudták, hogy a magyar nép barátjuk, hogy egy úton halad velük, és mégis... hiszen olyan nagyon messze van... Tízezer kilométernél is messzebb... és ilyen gyorsan... Rákosi elvtárs máris gondolt rájuk, és máris cselekedett értük. A nemzetközi segítség gazdag áradatában a magyar kórházvonat híre az elsők között érkezett meg. Még akkor alig lehetett látni mindazt, ami utána jött. És alighogy megérkezett a hír, már itt volt a kórházvonat is. Orvosokkal, műtősökkel, ápolónőkkel. Ezeknek a férfiaknak és asszonyoknak a munkája azóta egybeforrt a koreai nép történetével. És mikor a koreai nép róluk szól, amikor a legszebb dícséretet akarja elmondani róluk, akkor azt mondja: „Rákosi Mátyás fiai és leányai ők".

Honnan van Rákosi Mátyás különös szeretete a koreai nép iránt? Sokszor tették már fel önmaguknak a kérdést a koreai emberek. Tudják, hogy ez a szeretet a nemzetközi munkásmozgalom nagy harcosának a szeretete egy nép iránt, amely évszázados gyarmati sorból és hűbéri elnyomatásból felszabadulva új életet kezdett építeni hazájában és mikor rátörtek, hősiesen, áldozatok mérhetetlen súlyát vállalva szállt szembe az ellenséggel. És mégsem elégednek meg ezzel a magyarázattal. Azt mondják: ennek a nagy szeretetnek valami más, régebbi, különösen mélyen a szívbe gyökerezett okának is kell lennie.

És megtalálták ezt az okot is, vagy legalábbis azt tartják, hogy megtalálták. Három ismerősömtől is hallottam már ugyanezt a történetet: egy tanítótól, egy vasúti munkástól és egy miniszterhelyettestől. Mindhárman hozzátették: nem tudják biztosan, így történt-e, ők mégis nagyon igaznak és valószínűnek tartják.

A történet a következő: Rákosi elvtárs az első világháborúban hadifogoly volt Oroszországban. Méghozzá Oroszország legkeletibb vidékén, a Bajkál-tón is túl, Csitában, és egészen közel a kínai határhoz, Daurijában. Ebben az időben sok koreai forradalmi harcos menekült a japán uralom elől Orosz-

országba. Itt, a Távol-Keleten találkoztak Rákosi elvtárssal. Itt ismerte meg közelebbről Rákosi Mátyás a koreai népet, sorsát, szenvedéseit, harcainak történetét. Örök barátságot kötött a koreai hazafiakkal. 1918 tavaszán azután elváltak. Rákosi elvtárs nyugat felé indult, Magyarországra, a koreaiak kelet felé, Koreába. Elváltak, de a szívük most már elválaszthatatlanul egybeforrott. 1919 tavaszán, a ragyogó márciusban Rákosi elvtárs Magyarországon, a koreai elvtársak Szöulban, Phenjanban, a koreai hegyekben emelték magasra a forradalom vörös lobogóját. Több mint három évtizede ennek. De az orosz földön kötött szent barátságot az idő csak mélyítette.

Így mondta el mind a három koreai barátom. Századok és századok tudják így. Holnap már ezrek, holnapután milliók fogják elbeszélni. Legenda lesz belőle. Van ebben valami végtelenül szép, ahogyan egy nép egy másik nép vezérének, nagy fiának az alakját megismeri és szívébe zárja. Ahogy mondákba szövi a nevét, dalokat dalol róla, belefoglalja a maga életébe. Így születtek kazah énekek Leninről, kínai népmesék Sztálinról, magyar mondák Bem apóról, orosz festmények Mao Cetungról. És így születik most legenda Phenjanban, Vonszanban, a Tetong melletti falvakban Rákosi elvtársról, koreai legenda a magyar nép vezéréről.

A kórházban a születésnapi ünnepségen eljátszottak egy színdarabot. A kis jelenetet az egyik beteg írta. Azt mondják: a darab története pontosan úgy esett meg, ahogy megírták, ahogy eljátszották. A következőképpen:

Az egyik katona, akit egy nehéz műtét a halál mezsgyéjéről hozott vissza, levelet kap az édesanyjától. Az anya egy most felszabadított kis délkoreai faluban él, valahol az isten hátamögött. Furcsa levél ez. Felszólítja a fiát, hogy azonnal hagyja el a magyar kórházat. Azt írja: megdöbbenéssel hallotta, hogy egyetlen gyereke egy idegen kórházban fekszik, amely egy idegen ember nevét viseli, ahol idegen orvosok dolgoznak. Hiszen tudhatná jól a fia, mennyi pusztulást, bajt hoztak hazájára az idegenek. Hogyan bízhat akkor meg bennük? Ha meg akar menekülni, ha életben akar maradni, menjen át egy koreai vagy kínai kórházba, amíg nem késő.

A katona nagyon elkeseredik ettől a levéltől. Szégyenli, hogy az anyja ennyire elmaradott asszony, hogy így ír azok-

ról az emberekről, akik megmentették az ő életét. Egészen magábazárkózik, a társai alig tudják szóra bírni. Végre nagynehezen elmeséli, mi az, ami bántja. A többiek azután megnyugtatják: hiszen az édesanyja egészen mostanáig Dél-Koreában lakott, ahol az, hogy „külföldi" és az, hogy „ellenség" valóban egyet jelent az emberek számára. Nem búsulni kell hát, hanem azon kell a fejüket törniök, hogyan lehetne az édesanyát megnyugtatni, felvilágosítani.

Szerencsés véletlen jön a segítségükre. Az egyik katonához, ugyanabba a szobába, látogatóba érkezik az édesanyja. Ez a katona még súlyos beteg. Az édesanya a saját szemével látja, milyen megfeszített küzdelmet vívnak a magyar orvosok a fia életéért. Mikor azután hazakészül a falujába, az egész szoba megkéri valamire: látogassa meg azt a másik édesanyát, aki annyira aggódik, hogy a fia „idegen" kórházban van. A két asszony faluja elég messzire van egymástól, majdnem háromnapos gyalogútra. De a látogató anya mégis vállalkozik arra, hogy felkeresse a másikat, az aggodalommal teltet. Úgy érzi, mintha tartozását törlesztené a magyar kórház iránt ezzel az úttal.

A két anya találkozik. És az egyik elmeséli a másiknak, mit látott. Beszél az orvosok munkájáról, akik néha 10—12 órán át állnak a műtőasztal mellett. Az ápolónőkről, akik ott virrasztanak a betegek ágyánál. A műtősökről, akik erős karjaikban olyan gyengédséggel emelik le az operációs asztalról a betegeket, mintha a saját fiukat ölelnék át.

A másik anya eleinte hitetlenkedve hallgatja. De a sok apró részlet, meg az, hogy egy anya mondja el neki, és a hír, hogy a fia nemsokára gyógyultan maga is hazalátogat — mindez megnyugtatja és csodálkozással tölti el.

— Hol él az a nép, amelynek a fiai eljöttek segíteni nekünk? — kérdi a másiktól.

— Nagyon-nagyon messze. Ha gyalog indulnánk el, mi öregek már oda sem érnénk.

— És miért jöttek el ide olyan messziről?

— Mert úgy érezték, hogy a mi sebeink éppúgy fájnak nekik, mint minekünk. És van ott, abban a messzi országban egy férfi, aki jobban szereti a mi fiainkat, mint ahogy mi, a saját anyjuk szeretni tudjuk őket. Ez a férfi küldte el hozzánk a gyógyítókezű orvosokat.

— Ki ez a férfi? — kérdezte álmélkodó és tisztelettel teli hangon az asszony.

A másik édesanya szeme simogató fénnyel csillant meg:

— Az ő neve: Rákosi.

Rákosi Mátyás tette, hogy mi, magyarok nem vagyunk többé idegenek, ismeretlenek Koreában.

Rákosi Mátyás vezette be a mi népünket a népek nagy, szabad családjába.

Magyarnak lenni a multban: eleve hátrány volt, mellőzöttség, kiszolgáltatottság, lenézettség, egyedüllét.

Magyarnak lenni ma: megbecsültség, érdem, kitüntetés bizalom, baráti kezek.

Mi következik ebből?

Magyarnak lenni a multban: állandó küzdelem (legtöbbször bukással) az egyenrangúságért, az egyforma feltételekért.

Ma? Magyarnak lenni: felelősség. Méltónak lenni a már eleve meglévő bizalomra, amely egyszerűen azért van meg, mert magyar vagyok, magyar vagy.

Könnyebb sokkal, mint a multban. De azért ez sem könnyű.

Itt van példának ez a kórház.

Magyar orvosok, műtősök, ápolónők, technikusok.

Senki sem gondolhatja azt, hogy amikor elindulnak hazulról, csupa kiforrott, edzett, talpig harcos ember. Nem. Vannak köztük kommunisták és vannak pártonkívüliek. Vannak ötvenévesek és vannak huszonötéves fiatalok. Vannak néhányan, akiket a régi mozgalmi mult megacélozott. A többség — orvosokról van szó — a régi polgári értelmiségből került ki. Megszokták a nyugodt otthont, a békés életet, a családi kört, a kényelmet, a hiánytalan kosztot, a színházat, az operát.

Mikor elindulnak, persze tudják, hogy háborúba, nehézségek közé mennek. De más tudni ezt, és más ott élni a nehézségek között (amelyek felülmúlják a hazai elképzeléseket) hónapokon át.

Eleinte vannak panaszok, kívánságok, amelyek nehezen vagy egyáltalán nem teljesíthetők, néma sóhajok, amelyek a hazai körülményeket idézik fel. Egy-egy sürgöny vagy levél nem érkezik meg pontosan. Aggodalom kél: mi van a családdal? A család is aggódik otthon, s ez a féltés, nyugtalankodás kihat idáig is.

De ebben a kis csoportban is működik, él egy erő, amely

mozgatja, összefogja, magávalragadja az egészet. Él és dolgozik a párt. Alig hogy letelepszenek, megindul a pártélet. Jól láthatóan: taggyűlések, pártnapok, szemináriumok vannak. S úgyis, ahogyan nem annyira látható, s mégsem kevésbbé fontos: az emberekkel való beszélgetések, az apróbb-nagyobb hibák nyesegetése, az erények például állítása, az egység kikovácsolása formájában. Itt válik el, s itt mutatkozik meg, mit jelent az a mag, amely ragadja magával a többit: a legjobb kommunisták.

A pártélet úgy megy, mint otthon. A munkának is úgy kell mennie. S mert otthon béke van, ez annyit jelent: úgy kell mennie mindennek, mint békében, mint jobb, sokkal jobb körülmények között.

Íme: ugyanaz a követelmény, amit minimumként az egész harcoló ország maga elé tűz. S a kis csoport életébe tevékenyen, hatékonyan belekapcsolódik Korea segítsége. Mert nemcsak ők segítenek a koreaiaknak. Nem kisebb a segítség, amit ők kapnak.

Látják a nép emberfölötti erőfeszítéseit. Ahogy egyik kórházrészlegből átmennek a másikba, látják a parasztasszonyokat, akik önmagukat fogják az eke elé, mert nincs igásállatuk. Megismerkednek a betegeikkel: hősök vannak közöttük. Tanítják a szakmára a koreai felcsereket, műtősnőket. S közben tanulnak tőlük: ezek a fiatalok négy-öt órát alszanak naponta, a kosztjuk egy részét odaadják a betegeknek, napi munkájuk mellett mosnak, varrnak rájuk.

Nem, a magyarok sem maradhatnak el a koreaiak mögött. Nem lehetnek gyöngébbek, törékenyebbek, gyávábbak azoknál, akik már több mint egy esztendeje állják a harcot. Nehezebbek a viszonyok, mint otthon. Nagyok az akadályok, szokatlanok a körülmények, mégis — ők sem tesznek engedményt a háborúnak.

Pontos, tervszerű a munka. Reggel: rövid megbeszélés a napi teendőkről. Azután konzílium a vitás vagy súlyos esetekről. Akárcsak egy budapesti kórházban. Hetenként: szakmai tanulás. Az *Orvosi Hetilap*-ból vitatnak meg olyan cikkeket, mint „A magas sympathicus blokk terápiás értékéről". Az egyes részlegek között munkaverseny van. Tizedpontokért izgulnak, küzdenek. A főorvos azért veszekszik a doktorokkal,

mert túlsok időt töltenek a betegek között, nem pihennek eleget. Elhatározzák: névsor szerint néhány nap pihenést vesznek ki egyenként. Itt is vita kerekedik. Akik a névsor elején vannak, azt akarják, hogy hátulról kezdjék a névsort.

A helytállás kötelességén túl még valami fűti őket. Itt ismerkednek meg igazán — a túlsó oldallal is. Otthon az amerikai hadsereg kissé elvontan, ködösen élt a számukra. Valahogy úgy: amerikai imperialisták, amerikai betolakodók, amerikai agresszorok. Bizonyos illúzióik is voltak, még régebbről: „Azért mégsem lehetnek olyan rosszak, mint a nácik."

Itt tágranyílnak a szemek. Elkopottnak tűnő szavak megtelnek tartalommal.

Az orvosok, műtősök, ápolónők általában nem könnyen ellágyuló emberek. Sokféle betegséget, sok sebet, sok vért látnak életükben. De még ők is megrendülten állnak a háborús bűnök láttán. A kórházat is állandóan támadják a repülőgépek: körös-körül a földön egy csomó géppuskahüvely, ellobbant gyujtólapocska hever. S a szomszédos falvakban állandó a mészárlás. A kórházi napló olyan, mint egy vádirat. Tele csecsemők, kisgyerekek, asszonyok nevével. S az orvosok, műtősök, ápolónők előtt egy-egy pillanatra a saját gyerekeik, asszonyaik, húgaik arca villan fel. Nem akarják, hogy ami Koreában történik, Magyarországon is megismétlődjék.

Eltűnnek a kezdeti panaszok, az apróbb-nagyobb kényelmetlenségek fölötti felmordulások. Keményednek az arcok vonásai, az izmok és a lelkek. Ha nehézség bukkan fel, az első gondolat már az: hogyan lehet leküzdeni.

„Magyarok" — mondják róluk csillogó szemmel egész Koreában.

S ők méltók arra, hogy magyarok. Méltók a néphez, amely küldte őket, a néphez, amelyhez segíteni jöttek, s amelyet úgy megszerettek, mint saját véreiket. Méltók a népek szabad családjához, amelybe beletartoznak.

Látják, tudják, felelősséggel állják: kitüntetés magyarnak lenni. Nem keserűség többé, hanem büszkeség. Az egykori árva nép társakra lelt, s az elsők közt menetel.

Azt a kérdést pedig: mit ér az ember, az egyes ember, ha magyar: öntudat, munka, helytállás dönti el. A válaszért külön-külön mindenki felelősséggel tartozik.

OKTÓBER ELSŐ HETÉBEN visszautaztam Phenjanból Keszonba. Együtt jött velem Korotynski és Pracki, a két lengyel ujságíró is. Az volt az értesülésünk, hogy remény van a fegyverszüneti tárgyalások újrakezdésére.

Nehéz utunk volt. Most már nem fehér zászlóval hajtottunk: rég szertefoszlott mindenféle bizalom az amerikaiak ünnepélyes ígéreteiben. Éjszaka utaztunk. Az amerikai repülőgépek jónéhányszor megtámadták, gépfegyverezték autónkat. Nem sokkal Keszon előtt bombatámadás ért, a bomba a kocsinktól alig harminc-negyven méterre zuhant le, s a légnyomás kilökött minket az ülésből. Mindhárman kisebb horzsolásokat szenvedtünk, Pracki a balkezén, Korotynski meg én a ballábunkon. De autónk — egy másik zsákmányolt amerikai dzsip, amely a változatosság kedvéért ezúttal a „Jean" feliratot viselte hűtőjén — épen megérkezett velünk Keszonba.

A tárgyalások augusztusi megszakadása óta eltelt hat hét alatt sok minden történt a fronton.

Emlékezetes, hogy néhány nappal Keszon bombázása előtt, amikor a tárgyalásokban előrehaladás ígérkezett, Van Fleet nagyarányú offenzívát indított. A 8. hadsereg főparancsnoka augusztus 24-én nyiltan bejelentette, hogy csapatai „a hatvanegy napos harci szünetet (a fegyverszüneti tárgyalások időszakát) kiképzéssel töltötték el" és „az Egyesült Nemzetek fegyveres erői készen állnak, hogy fokozottabb mértékben folytassák a totális hadviselést."

Az új offenzíva célját legvilágosabban — hat nappal a tárgyalások megszakadása után — a *Wall Street Journal* határozta meg: „Katonák és diplomaták Douglas MacArthur tábornok régi javaslatait tárgyalják meg: «gyorsan megnyerni a koreai háborút»".

Az offenzívába bevetették az amerikaiak és szövetségeseik

teljes koreai erejét és a katonai vállalkozást politikai provokációkkal elegyítették.

Augusztus 23-án és 25-én — az Új Kína hírügynökség jelentése szerint — amerikai repülőgépek egész sora behatolt Sanszi, Santung és Csekiang kínai tartományok partmenti térsége fölé.

Augusztus 25-én amerikai légierődök bombatámadást hajtottak végre Rasin északkeletkoreai város ellen. Rasin alig huszonöt kilométernyire van a szovjet határtól. Ezt a várost eddig csak egy bombatámadás érte, 1950 augusztusában, de akkor — MacArthur tábornok közlése szerint — a washingtoni külügyminisztérium megtiltotta a légitámadások folytatását a szovjet határ közelsége miatt. 1951 június 9-én Acheson külügyminiszter kijelentette a kongresszus egyik bizottságában: „Határozottan ellenzem ennek a szibériai határtól 25 kilométerre fekvő célpontnak a bombázását, mert azzal a veszéllyel járhat, hogy bonyodalom áll elő a szovjet haderővel." Tíz hétre rá harmincöt B-29-es légierőd háromszáz tonna bombát dobott Rasinra. Az Associated Press washingtoni jelentése szerint „a külügyminisztérium kijelentette: előre tudta és helyeselte az Egyesült Államok légierőinek azt az elhatározását, hogy bombázzák az északkoreai Rasin utánpótlási kikötőt." Acheson és Ridgway ezek szerint már nem tartottak attól a veszélytől, hogy bonyodalom áll elő a szovjet haderővel. Vagy talán éppen keresték az ilyenfajta bonyodalmakat. A kínai szárazföld fölé történt berepüléseket és Rasin bombázását nehéz volna mással magyarázni!

Folyt az offenzíva, de valahogy elmaradtak a sikerekről szóló szokásos beszámolók.

Valami nem úgy történt ezzel az offenzívával, ahogyan azt tervezték. Bizonyos nyugtalanság volt tapasztalható magas amerikai katonai körökben. Szeptember 17-én Ridgway tábornok repülőgépen Koreába utazott és látogatást tett az arcvonalon. „Ridgway tábornok látogatása — jelentette a Reuter — meglepetésszerű volt és a szokásosnál szigorúbb biztonsági intézkedések közepette zajlott le." Az amerikai katonai vezetők fűhöz-fához kapkodtak, a „titokzatosság ködébe" burkolóztak —, de mindez már keveset segített a nagyreményű támadáson.

Szeptember végére teljesen világossá vált, hogy baj van az amerikai offenzívával.

Szeptember 26-án a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság néphadseregének főparancsnoksága hivatalosan a következő jelentést adta ki:

„Augusztus 25-e és szeptember 25-e között a támadó csapategységek — az 1. amerikai gépesített hadosztály, a 3., 7. és 25. gyaloghadosztály, az 1. tengerészgyalogos hadosztály, valamint Li Szin Manék 1., 2., 5., 6., 7., 8. és 11. hadosztálya — a heves, de eredménytelen támadások következtében összesen 60 300 halottat, sebesültet és foglyot vesztettek. A néphadsereg egységei és a kínai népi önkéntesek több mint 12 000 puskát, 180 géppisztolyt, 156 golyószórót, 77 géppuskát, 92 különféle űrméretű ágyút, 42 rádióberendezést és többtízezer lövedéket zsákmányoltak. Szétromboltak több mint 40 páncélost, több mint 200 tehergépkocsit és 157 különféle űrméretű ágyút. Elsüllyesztettek öt torpedórombolót, 13 különféle hajót. Megrongáltak három ellenséges torpedórombolót és 270 ellenséges repülőgépet lelőttek."

A „nyári offenzíva" sem gyorsan, sem lassan nem nyerte meg a háborút. Teljes vereséggel, 60 000 ember és nagytömegű hadianyag elvesztésével járt a támadók számára.

Az offenzíva összeomlása arra kényszerítette az amerikai vezetőket, hogy újra az otthagyott tárgyalóasztal felé közeledjenek.

De a katonai vágyálmokat, a gyors győzelem álmát még nem tudták teljesen elfelejteni.

Október elsején megérkezett Koreába Bradley tábornok, a nagyvezérkar főnöke. Azért jött, hogy a „nyári offenzíva" csődje nyomán előállott katonai helyzetet felülvizsgálja, de nyilván új utasításokat is hozott magával a jövőre vonatkozóan. Hamarosan kiviláglott, hogy az új utasítás röviden az volt: az eddigi egy vas helyett két vasat tartani a tűzben. Azaz: új offenzívával próbálkozni és ezzel egyidőben — számolva az offenzíva esetleges kudarcával — előkészíteni a fegyverszüneti tárgyalások újrafelvételét.

Bradley két napig vizsgálta a koreai frontot, azután visszatért Tokióba. Az ujságírók megkérdezték tőle: „Lehetséges-e a koreai háború győzelmes befejezése?" Bradley azt válaszolta: „Igen." „A mult októberi «jalui roham» távoli napjai óta

valójában soha egyetlenegy felelős vezető sem nyilvánított ehhez hasonló bizalmat az Egyesült Nemzetek koreai teljes győzelmének lehetőségei tekintetében" — fűzte hozzá a nyilatkozathoz az AFP (Agence France Presse) tokiói tudósítója. Washingtonba érkezve sem volt Bradley szerényebb. „Van esélyünk arra — mondotta —, hogy katonai döntést érjünk el Koreában."

Mialatt Bradley nyilatkozgatott, s új reményeket ébresztgetett a győzelemről, a katonai döntésről és a „jalui roham" megismétléséről, azalatt a fronton már meg is kezdődött az új amerikai offenzíva.

Október negyedikén a *New York Times* nagybetűs címmel jelentette: „Az Egyesült Nemzetek egységei előrenyomulnak egy negyven mérföldes frontszakaszon... Amerikai, angol, görög, fülöpszigeti, délkoreai, török egységek zárkóztak fel a súlyos tüzérségi tűz mögé." „A támadás kedvezően folyik" — jelentette ugyanaznap az AFP a koreai arcvonalról. A francia hírügynökség tudósításából kiderült, hogy az új offenzíva nagyobb a megelőzőnél is.

A légierő és a tengerészet teljes mértékben bekapcsolódott a támadásba.

Ridgway tábornok október negyedikén teljes hírzárlatot rendelt el az offenzívával kapcsolatban. De a hírzárlat függönyén kiszivárgó hírek megmutatták, hogy az új offenzívára, az „őszi"-re még keservesebb sors várt, mint a megelőzőre, a „nyári"-ra.

Az új offenzíva lényegében már az első napon vereséget szenvedett. Acélfalba ütközött és véres fejjel omlott össze.

Október ötödikén a Reuter jelentette, hogy „a kínai csapatok, amelyek a támadásoknak ellenállnak, pihenteknek és jól felszereltnek látszottak. A kínaiak és a koreaiak erős védelme legyőzte az ENSz-csapatok támadásainak első rohamát a koreai arcvonal nyugati szakaszán." Október 8-án Ridgway tokiói főhadiszállása hivatalosan közölte, hogy „az Egyesült Nemzetek erői hétfőn reggel Korea nyugati arcvonalán elhárítják az éles kommunista ellentámadásokat. Az arcvonal többi részén a kommunisták makacs ellenállást tanúsítanak a szövetségesek hat nap óta tartó őszi offenzívájával szemben."

Az offenzíva kudarccal indult. Ridgway-ék azonban tovább próbálkoztak és újabb tízezreket hajszoltak a vágóhídra.

Olyan irtózatos emberáldozatot hoztak, mint talán még soha az amerikai haderő történetében. Kínai jelentés szerint a nyári offenzívában az amerikaiak átlagos napi vesztesége 1 291 ember volt. Az őszi offenzíva első két hetében átlagban 1 918 ember, 48 százalékkal magasabb. És az őszi offenzíva tetőfokán, az október 13—15-i időszakban, napi 5 666 ember. A középső front keleti szakaszát akarták áttörni és három nap alatt 17 000 embert veszítettek. A második világháború alatt az amerikai hadsereg napi vesztesége átlagban 703 ember volt!

Ronggyá foszlottak a vezérkar álmai a „katonai döntésről", a „jalui rohamról", a győzelemről. Irtózatos vérveszteséget s még ennél is nagyobb tekintélyveszteséget szenvedtek.

Augusztusban megszakították a fegyverszüneti tárgyalásokat, nem utolsó sorban azért, mert azt hitték, hogy a koreai-kínai küldöttség békeakarata, engedményei — a gyengeség jele. Most rájöhettek arra, hogy tévedtek. A koreai-kínai haderő roppant katonai feladatot hajtott végre ezekben a hónapokban. Két nagy offenzívát vert széjjel anélkül, hogy maga jelentősebb ellentámadásba lendült volna át. Nem kell katonai szakértőnek lenni ahhoz, hogy az ember megértse: micsoda óriási feladat *csak* védekezni és egyszer sem átmenni támadásba. Visszaverni az ellenséget, de nem üldözni. Szinte félkarral vívott harc ez, óriási erő jele. S mindezt azért, hogy ne mérgesítsék el a helyzetet, ne üljenek fel provokációnak, nyitvahagyják az utat a fegyverszüneti tárgyalások újrafelvételére.

Az amerikaiaknak alkalmuk nyílt megtanulni, hogy a koreaiak-kínaiak békeakarata nem gyengeséggel, hanem erővel társul.

Így jöttek vissza a tárgyalóasztal mellé.

A FEGYVERSZÜNETI TÁRGYALÁSOK megszakadása után sűrű jegyzékváltás folyt a legfelsőbb parancsnokok, Kim Ir Szen és Peng Te-huaj, valamint Ridgway tábornok között.

Kim Ir Szen és Peng Te-huaj felszólította Ridgway-t: folytassanak új nyomozást Keszon bombázása ügyében. Az amerikai főparancsnok visszautasította ezt a javaslatot.

Kim Ir Szen és Peng Te-huaj felszólította Ridgway-t: hozzák

nyilvánosságra a tárgyalások valamennyi dokumentumát. Ridgway kitért ez elől.

Szeptember 19-e után Kim Ir Szen és Peng Te-huaj sorozatosan felszólították Ridgway-t, hogy azonnal kezdjék újra a tárgyalásokat Keszonban. Ridgway egyhetes huzavona után azzal bújt ki ez alól, hogy Keszon helyett egy kis koreai falut, Szonjonrit javasolta a tárgyalások új színhelyéül. Ez a falu az amerikai vonalak mögött feküdt.

Október 9-én — az „őszi offenzíva" első nagy veresége után — járult hozzá Ridgway, hogy a tárgyalásokat Panmundzsomban folytassák. Ez a falu a front közvetlen közelében, de a koreai-kínai vonalak mögött feküdt, Keszontól délkeletre vagy 10—12 kilométernyire, ott, ahol augusztus közepén Jao Cin-szian kínai önkéntest meggyilkolták.

Mi sem lett volna egyszerűbb, mint az, hogy most már Panmundzsomban összeüljenek a küldöttségek és újra megkezdődjenek a tárgyalások. De Ridgway — úgylátszik — még nem volt teljesen biztos a saját vereségében, s amíg az offenzíva tartott, nem akarta véglegesen elkötelezni magát a megbeszélések folytatására.

Ezért október 10-től több mint két héten át egy mesterségesen lassított film pergett Panmundzsomban. Tizenhét napig tárgyaltak az összekötőtisztek arról, mekkora legyen a semleges övezet Panmundzsomban, Keszonban és Munszanban, a három községet összekötő út mentén milyen széles legyen a védett sáv, átrepülhetik-e a repülőgépek a semleges területeket vagy sem, gerillatevékenység folytatható-e a semleges övezetekben vagy sem stb. Nem mellékes, de órák alatt megoldható kérdések. Az amerikaiak makacsok és merevek voltak. A koreaiak és kínaiak nem voltak türelmetlenek. Ezekben a napokban a háború nagy győzelmeit aratták a fronton. A panmundzsomi út mentén sietve felállított sátorba minden délelőtt tíz órakor a parkettáncosok eleganciájával bevonult Kinney és Murray ezredes, és azt fejtegették, hogy a legjobb lenne, ha semmiféle megegyezést sem kötnének a semleges területek átrepülési tilalmáról, mert ha nincs megegyezés, akkor nem lehet megszegni — és így tovább és így tovább. Ugyanezekben a napokban a fronton amerikai katonák tízezrei pusztultak el.

De alig indultak meg ezek az immel-ámmal folyó tárgyalá-

sok is, megint történt valami, ami — úgylátszott — az utolsó reménysugarat is ki akarja oltani.

Október 10-én kezdődtek meg az összekötőtisztek megbeszélései. Október 12-én délelőtt megegyeztek abban, hogy Panmundzsomban, a sátortól számított ezer yardos körben semleges övezet lesz.

Aznap délután, öt és hat óra között, ragyogó napfényben három lökhajtásos amerikai repülőgép zúgott el a fejünk felett. A gépek közeledtét hallva, Korotynskival s Prackival kisiettünk keszoni házunk udvarára. De a gépek olyan alacsonyan süvítettek el, annyira tisztán láttuk a pilótafülkét is — s a pilóták is annyira jól láthattak minden egyes embert a földön, hogy jobbnak láttuk gyorsan visszahúzódni az eresz alá.

Néhány pillanatra rá hallottuk, hogy a gépek, vagy közülük az egyik géppuskasorozatot ad le. A golyók nem túlságosan messze a mi házunktól: azaz feltétlenül a semleges övezetbe csapódhattak be.

Negyedórára rá értesültünk, hogy a lövedékek a panmundzsomi ezeryardos körben fúródtak a földbe, abban a körben, amelyről alig pár órával korábban állapították meg, hogy a legszigorúbban semleges övezet lesz.

A koreaiak-kínaiak azonnali vizsgálatot követeltek.

Panmundzsomba mentünk.

Hamarosan megérkeztek az amerikaiak. Darrow repülőezredes vezette őket.

Gyönyörű holdfényes este volt.

A koreai tisztek először azokat a lövésnyomokat mutatták meg, amelyek az országútba és az országút melletti földbe fúródtak. Egy csomó ötvenes kaliberű hüvely ott hevert a földön.

Darrow unottan bólogatott. Le-lehajolt, megnézte, amit mutattak neki, de nem túlságosan érdekelte a dolog.

Mikor végeztek a nyomok vizsgálatával, Csang Csun Szan, a koreai ezredes megszólalt:

— Egy halott is van.

Az amerikai felkapta a fejét.

— Fine! (Pompás!) — mondta, mintha azt mondaná: a kommunisták jól elrendezték a színjátékot.

— Ki a halott? — kérdezte.

— Nézze meg! — felelte a koreai tiszt.

Néhány lépéssel odébb, az utat keresztezve folyik egy patakocska. Átbújik az országút alatt, s az út így olyan, mintha híd volna a patak fölött.

A patak partján, az országút árkában egy kisfiú feküdt, vézna, széparcú gyerek. Úgy feküdt ott a holdfényben, mintha aludnék. Még az amerikai is megdöbbent. Azután odalépett a gyerekhez és felemelte a karját. Hogy nem valami „kommunista trükk"-e az egész. Az elengedett kar élettelenül hullott vissza a földre.

Ahogy már ilyenkor szokásos (a vizsgálatoknak már egész szabályzata alakult ki), megkezdődött a tanúk kihallgatása.

A holdfény három fehér alakot emelt ki az éjszaka sötétjéből. A halott kisgyerek apja ott guggolt mozdulatlanul az út szélén. Mellette az anya állt, hátán egy síró kétéves gyerekkel, akinek a karját felvágta egy géppuskagolyó. A kicsi a bátyja hátán ült, amikor azt megölte a gépfegyvertűz és maga is megsebesült. S ott topogott körülöttük egy tizenötévesforma fiúcska, a halott gyerek bátyja.

Darrow a fiúnál kezdte meg a kihallgatást. A nyiltarcú, nyilttekintetű gyerek hangosan, bátran válaszolt az amerikai ezredesnek.

— Milyen gépek voltak?

— Szekszeki (susogó hangjukról így nevezik a lökhajtásosokat koreai nyelven).

— Azt te honnan tudod?

A gyerek leguggolt, s az út porába berajzolta az F-86-os gép pontos mását.

— Mert ilyen alakjuk volt — mondta.

— S te hol voltál akkor?

— Itt, a két öcsémmel.

— Mit csináltatok?

— Jon Ton (a meggyilkolt kisfiú) horgászott a patakban. A kicsike a hátán ült. Én meg épp jöttem megnézni, fogott-e már valamit. Akkor buktak le a magasból a gépek. „Rohanj!" — kiáltottam neki, és én magam rohantam is be a híd alá. De ő nem tudott gyorsan felugrani s elfutni a kicsike miatt. És az egyik gép már akkor tüzelt is. Mire előbújtam, Jon Ton már meghalt.

Az erősfényű zseblámpák az útról lesiklanak az útmenti árokba, oda, ahol a halott fekszik. Mellette kis háló, horgász-

bot és egy rozsdásodó amerikai acélsisak: ebben gyüjtögette a parányi halakat. Játszott, amikor elérte a halál. Három gyerek játszott a patakparton, halászhálóval, bottal, és rájuktört három lökhajtásos a technika legmodernebb fegyvereivel...

Darrow ezredes továbbment az apához. Sorra jöttek az ismerős kérdések. Hány repülőgép volt? Milyen irányból repültek? Milyen jelzésük volt? Mindegyik tüzelt-e? Milyen mélyre ereszkedtek?

Az apa mindenre pontos, szabatos választ adott. Az amerikai gyorsírással jegyeztette a válaszokat. Az anyát nem kérdezte ki. Nem merte megszólaltatni.

Mikor az apa kihallgatását befejezte, megfordult és tovább akart menni. Ekkor ez a csendes koreai paraszt, aki mindeddig a legnyugodtabban viselkedett (csodáltam is, hogyan tud ennyire nyugodt lenni), hirtelen, egy szemvillanás alatt megváltozott. Nekiugrott az amerikai ezredesnek és megragadta:

— Hát csak így elmennél? — ordította. — Nem! Várj csak! Eddig te kérdeztél. Most én kérdezek. Most te felelj! Mondd meg: miért öltétek meg a fiamat?

Az amerikai megdermedt — ilyent sem hitt volna, hogy egy koreai paraszt hozzáér egy amerikai repülőezredeshez —, megpróbálta magát kiszabadítani, de az apa nem hagyta. Erősen fogta az amerikai zubbonyát, rázta a tisztet és kiabált:

— Miért ígértétek, hogy ezt a helyet nem támadjátok meg? És ha megígértétek, miért szegtétek meg a szavatokat? Én azért engedtem kóborolni, horgászni itt a gyerekeimet, mert elhittem, amit megígértetek. Most add vissza a fiamat! Addig nem engedlek el innen, amíg nem adtad vissza a fiamat!

Végül is Csang ezredesnek kellett Darrow-t megvédenie az apától. Szinte lefejtette az ujjait az amerikai ruhájáról és valami végtelen gyöngédséggel odébbvitte onnan.

Darrow sietve távozott. Másnap délelőtt visszajött a sajtó kíséretében. Ezúttal már nem hallgatott ki senkit, a golyók irányát, nagyságát, nyomát méricskélte. Se el nem ismerte, se le nem tagadta a támadást.

Délután koreai és kínai tábornokok, a fegyverszüneti küldöttség tagjai látogatták meg a meggyilkolt kisgyerek családját. Az apró paraszthaz ott álldogált az út közelében magányosan, szegényesen.

A tábornokok valami kis ajándékot vittek: ruhaanyagot, rizst.

Az apa semmiképpen sem akarta elfogadni. Kemény, erős férfi volt, hatvanesztendős. A legidősebb fia negyvenkétéves, a legkisebbik kettő.

Parasztból lett tábornokok meleg szavakkal kérték az öreg parasztot:

— Fogadd el tőlünk ezt a csekélységet, hiszen mi is a te fiaid vagyunk.

Az öreg valami eszeveszett gyűlölettel beszélt az amerikaiakról:

— A legnagyobb reménységemet rabolták el tőlem. Valamennyi fiam közül a legkedvesebbet. Okos volt, fürge, eleven, mint a fickándozó hal.

Szemrehányást tett a koreai tiszteknek, amiért „megvédték" tőle az amerikai ezredest.

— Amíg meg nem ölök egy ilyet, amíg nem állok bosszút a fiamért, addig nem halhatok meg nyugodtan.

Arról beszélt, hogy a tárgyalósátornál meg fog lesni egy amerikai tisztet és leszúrja.

A koreai-kínai tábornokok hosszan kérlelték: ne tegye. Érveltek, csillapították, elmagyarázták neki, hogy a békének, egész népének ártana vele. Nagynehezen megígérte a végén, hogy eláll a tervétől.

A búcsúzásnál azt kérte a tábornokoktól:

— Engedjétek meg, hogy a szomszédos domb legtetején temessem el a fiamat...

Aznap éjjel Ridgway beismerte a gyilkosságot. Nem lehetett letagadni. Túl sok volt a bizonyíték. Darrow elkövette azt a „hibát", hogy a nappali nyomozáshoz magával hozta a sajtót, nemcsak az amerikaiakat, hanem a „szövetségeseket" is. Ezek ott a színen nyiltan és hangosan mondogatták: semmi kétség, amerikai gépek voltak. A provokáció, amelynek feltehető szándéka az volt, hogy aznap, amikor elfogadták az új semleges övezetet, mindjárt fel is borítsa a megegyezést, visszájára fordult. Sajtó, film, televízió, a teljes propagandagépezet, amely valami „kommunista koholmány" megcáfolására vonult fel, kénytelen volt az igazságról tanúskodni. Minden fénykép, amely azért készült, hogy ezzel az aláírással jelenjék meg: „Újabb kommunista mese a semleges övezet megsértéséről" —

kénytelen volt ezzel az aláírással megjelenni: „Ridgway beismerte a semleges övezet megsértését."

A beismeréshez Ridgway mellékelt valami mást is, valamit, amit úgy lehetne nevezni: a koreai háború legálszentebb iromány a. Részvétlevél volt ez a szerencsétlen kisfiú családjához. Ridgway tábornok, az amerikai haderő legfőbb parancsnoka „szívbéli fájdalmát fejezte ki az elárvult koreai családnak a tragikus veszteség miatt." Ridgway tábornoknak különösen azért fájt ez, mert — mint írta: „mindeddig, s ezek után is az Egyesült Nemzetek Parancsnokságának első feladata az lesz, hogy elkerulje a nemharcoló lakosság életének és vagyonának pusztítását."

Merészelje valaki is azt mondani, hogy az arcátlanságnak is vannak határai! Tíz- és tízezer koreai gyermek gyilkosa — részvétét fejezi ki „az elárvult koreai családnak". „Szívbéli fájdalmát" tolmácsolja. Százezrek kiirtója, egy ország elpusztítója — a nemharcoló lakosság életének és vagyonának tiszteletbentartásáról beszél. Egy legyilkolt kisgyerek, saját áldozata halálát arra használja fel, hogy a saját hadviselési módszereit dicsőítse.

A szavak mitsem változtatnak a tényeken. A panmundzsomi halott kisfiú, akinek sápadt, szép arcocskáját, átlőtt szívét az egész világ látta, legyilkolt koreai kisgyerekek tízezreinek jelképévé vált. Nemcsak magáért tanúskodott s emelt vádat, hanem ártatlan, sok-sok apró társáért is. Messze, Amerikában, Angliában s egyebütt, ahová kevés hír jut el a koreai gyerekek sorsáról, az ő halálának híre eljutott. S azok, akik keveset tudnak, s keveset gondolkoznak az ilyesmin, most eltűnődhettek egy tizenkétéves „hadicélpont" végzetes sorsán, s néhány zavaró gondolatuk támadhatott arról a hadseregről is, amelynek lökhajtásos repülőgépei lebuknak a magasból, hogy célbavegyenek, s elpusztítsanak néhány, patakparton horgászó kisgyereket.

A PANMUNDZSOMI GYILKOSSÁG kényszerű beismerése után folytatódtak az előkészítő megbeszélések. Október 22-én létrejott a teljes megegyezés az új semleges övezetről, s a tanácskozás helyéről.

Két teljes hónap telt el Keszon bombázása óta, s október

25-én reggel ismét összeültek a fegyverszüneti küldöttségek, ezúttal már Panmundzsomban.

A kis falu, amely aligha álmodott valaha is arról, hogy egyszer a világ érdeklődésének középpontjába kerül, a keszon—szouli főútvonal mellett fekszik, s a neve magyarul annyit jelent: „Korcsma az út mentén". Az útmenti házikók egyike valaha afféle korcsma vagy teázó volt, a fővárosból jövő fáradt utas itt megpihenhetett, s valami kis frissítőt kaphatott. Az amerikai sajtó általában „a négy sárviskó falvának" nevezi a fegyverszüneti tanácskozások színhelyét. A tárgyilagos riporterek természetesen csak a nagyjából ép házakat veszik tekintetbe és nem számolják a faluhoz azt a tíz, porig lerombolt, kihalt parasztházat, amelyet a négy sárviskó közvetlen szomszédságában az amerikai légihaderő pusztított el.

A négy megmaradt kunyhó üresen, elhagyatottan álldogál, az udvarokon cserépedények, rozsdás vasdarabok, szemét — egy-egy egér bújik elő és szalad riadtan tovább.

A tárgyalások az út túlsó oldalán, egy újonnan felállított sátorban folynak. A sátor nagy, zöld vászonlapokból áll, négy üvegablaka van, szinte háznak is beillik, különösen a szemközt lapuló nyomorúságos viskókhoz hasonlítva. Formája is házforma és nem gúlaalakú. A hivatalos katonai elnevezése: „fontos személyiség sátra". Két, kavicsokkal kirakott út vezet hozzá, az egyiket a koreaiak-kínaiak, a másikat az amerikaiak használják. A feljáróknál fegyveres őrség. Az északi oldalon két téli egyenruhás, szuronyos-puskás koreai katona, a délin két hórihorgas, szétvetett lábú amerikai, sisakjukon és karjukon fekete alapon fehér betűk: MP (Military Police) azaz katonai rendőrség.

Az útmenti emelkedőről, a sátor mellől jól látható a front. Ezer lépésnyire ide a Szacson-folyó, a túlsó partján az amerikai állások, olykor mozgást, siető alakokat fedez fel a szem. Látni a koreaiak-kínaiak dombokba ásott fedezékeinek nyílásait is. Egyszer-másszor lövések dördülnek, az egyik vagy a másik oldalon füst gomolyog a becsapódás nyomán.

A sátortól számított ezeryardos kör: semleges övezet. A rend fenntartására közös őrség vigyáz. Egy-egy tiszt és tizenöt katona mindkét fél részéről.

Az amerikaiak rózsaszínű selyemlapokkal rakták körül az övezet határát, jelzésül a légihaderőnek. Négy vagy öt lég-

gömböt is felereszettek a levegőbe: ez is figyelmeztetés. Éjszaka a Szacson partjáról reflektorfényt küldenek a semleges terület fölé. A léggömbökkel sok a baj. Elszakadnak, szétmennek, elrepülnek. Egy egész technikai osztag vigyáz rájuk. Alig pár nappal a konferencia kezdete után szerencsétlenség történt. A technikusok rosszul töltöttek, vagy dohányoztak töltés közben — a gáz felrobbant és tizenhárom amerikai katona megsebesült. Cafatokban jött le arcukról-kezükről a bőr, fogvacogva dideregtek, átkozódtak, amíg csak el nem szállították őket. A parancsnokságuk még arról az elemi elővigyázatossági rendszabályról sem gondoskodott, hogy ilyen munkához azbesztruhát adjon az embereinek.

A tanácskozósátortól nem messze, talán harminc méternyire balra egy másik sátor áll az országút közelében, egy felszántott rizsföld sarkában. Ez a sátor ugyanolyan alakú, de valamivel kisebb, mint az első: ablaktalan, a vászon foltos és kopottas. Mindkét oldalán ajtóformájú bejárata van és mindkét bejárathoz itt is kavicsos ösvény vezet az országúttól. A jobboldali bejárat mellett két kis fehér tábla van a földbe szúrva. A táblákon fekete betűkkel kínai és angolnyelvű felírás: „Közös Biztonsági Iroda".

Az irodát most szervezték, s az a feladata, hogy őrködjék a fölött az egyezmény fölött, amely Panmundzsom, Keszon és Munszan semlegességét biztosítja. A sátor közepén hosszú asztal áll, az asztal végében pedig két telefon. Az egyiktől Keszon, a másiktól az amerikai főhadiszállás, Munszan felé futnak a huzalok. Ha bármi történik, ami megsérti a panmundzsomi semleges és a keszon—munszani „támadástól mentes" területeket, a telefondrótok iderepítik a hírt, és innen indul ki a közös vizsgálat.

Az irodában állandó szolgálat van. Egy koreai katona és egy amerikai „MP" tartózkodik a sátorban éjjel-nappal.

Alig kezdődtek meg újra a fegyverszüneti tanácskozások, ezen a rend őrizetére hivatott helyen is — enyhén szólva — bizonyos rendetlenség történt.

EGY KÉSŐŐSZI ESŐS DÉLELŐTTÖN Pe Jun Rjong koreai szakaszvezető és Long, az Egyesült Államok hadseregének tizedese teljesítettek szolgálatot „a második sátorban". A ko-

reai nyúlánk, villogó fehérfogú fiú, az amerikai kövérkés, pirosarcú fiatalember. Már ismerték egymást: nem először voltak együtt szolgálatban. Már beszéltek is egy pár szót egymással. Az amerikai egészen jól beszélt koreaiul. Tizenhét hónapja van az országban, ennyi idő alatt akaratlanul is ráragadt valami a nyelvből.

Odakint esett az eső, hajnal óta megállás nélkül, és Long tizedes kimondhatatlanul útálta az életet. Útálta Koreát, ahol minden csupa rom, ahol alig lehet jó italhoz és valami szórakozáshoz jutni, és a tél — ezt tavalyról tudja — olyan hideg, mint Alaszkában. Nem volt honvágya. Az égvilágon semmi sem volt, ami haza vonzaná. Japánba szeretett volna menni, Japánba, minél előbb. Japánban kellemes a tél, Tokió tele van mozikkal, bárokkal és nyilvánosházakkal, annyi italt és annyi lányt vásárolhat magának, amennyit csak akar. Akinek dollárja van, annak Japánban nem drága az élet. Soha, sehol ebben a rongy életben Long tizedes nem volt és talán nem is lesz nagyobb úr, mint Japánban.

A tizedes körülnézett a sátorban. Minden olyan sivár és szürke itt: az asztal, a székek, a telefonok, a kályha, amely egy homokkal beszórt négyszögben áll az asztal tövében. A szeme megakadt a koreain. Pe Jun Rjong a sátor ajtajában állt, csendesen és elmélázva. A pergő esőbe és a nedves rizsföldre bámult. Hazagondolt. A földön kanyargó kis erecskék a Jalut idézték az eszébe. A földjük ott van a Jalu mellett. Odahaza most végzik a rizs betakarítását. Szükség volna az ő két kezére. Az apja már nehezen bírja egyedül a munkát.

Az amerikai pár pillanatig szótlanul nézte a koreait és nagyon dühös volt rá. Minél tovább nézte, annál dühösebb lett.

— Miattatok kell nekem itt rohadnom már több mint egy esztendeje — vágta oda az ajtó felé.

Pe hallgatott. Azután lassan megszólalt: — Ki hívott benneteket ide? Minek jöttetek Koreába?

Tényleg, minek — ez volt az amerikai első gondolata. — Mi a fenét keresek én itt? De valami oka mégis csak van. Biztosan tudja, hogy van. Csak nem jut eszébe, olyan hirtelen jött ez a kérdés. Meg kell keresnie az okát. Az ujságokban is olvasta, a tisztek is mondták neki. Hopp, megvan!

— Máskülönben elfoglaltátok volna egész Koreát. Azután mi kerültünk volna sorra. — Most, hogy megtalálta a beszaj-

között érvet, mintha megkönnyebbült volna. Megállás nélkül folytatta: — Az én apám pilóta odahaza egy kereskedelmi vonalon. Jól keres. Boldogan él az anyámmal. Ti ezt el akarjátok tőlünk rabolni.

Diadalmasan kihúzta magát. Úgy érezte, fölénybe került.

A koreai nem mozdult el az ajtóból. Az esőt nézte és elmosolyodott. A hangja egészen halk volt, amikor megszólalt: — Úgy gondolod talán, hogy mi, koreaiak fenyegetjük Amerikát? Azt hiszed, hogy ez a kis nép el akarja özönleni a ti nagy országotokat?

Az amerikai meghökkent. Nem, ez valóban badarság. Ez valóban lehetetlen. Hogy a fenébe nem gondolt ő erre? Úgylátszik, az ujságírók meg a tisztek se gondoltak rá. Akkor meg, hogy juthatott ez ennek a koreainak az eszébe? Most még dühösebb volt a másikra, mint eddig. Úgy érezte, hogy valamit mondania kell neki, valamit, amivel felingerelheti, amivel elmozdíthatja az ajtóból.

— A multkor letegeztem a koreai tisztet, az őrségparancsnokot — mondta hirtelen, és mereven nézte a másikat, vajjon mit fog felelni neki.

Pe hallgatott. Az amerikai folytatta.

— Akkor este volt, amikor a nagy sátrat építettétek. Az őrségetek parancsnoka dirigálta az embereket. Én odaszóltam neki: „Hallod-e, de lassan mozognak az embereid." Erre azt mondta nekem: „Magának nincs joga ahhoz, hogy tegezzen engem." Én nem feleltem, csak a szemébe nevettem.

— Pedig igaza volt — szólt halkan a koreai katona.

— Méghogy igaza volt — csattant fel Long. — Talán felettesem nekem egy koreai tiszt?

— Nem felettesed. De ő tiszt, te pedig közkatona vagy. Nincs jogod tegezni.

— A koreaiak a mi ellenségeink. Én az ellenséget csak tegezhetem.

— Rendben van — mondta Pe szakaszvezető. — Ha legközelebb bejön a ti őrségetek parancsnoka, én is le fogom tegezni.

— Még mit nem — fortyant fel Long. — Még hogy te letegezd a mi tisztünket?... Azt akarta mondani: Te, koreai, egy amerikai tisztet! De azután ezt mégis lenyelte.

— Látod — szólt csendesen Pe —, ezért ne tegezd te sem a mi tisztünket.

Az amerikait fojtogatta a düh. Hát megint ennek a másiknak van igaza. Ott áll az ajtóban és mosolyog. Az esőt nézi meg a földet. Legalább onnan el lehetne mozdítani.

De mielőtt Longnak bármi is eszébe juthatott volna, Pe szakaszvezető egyszercsak megfordult és beljebb jött a sátorba. Leült az egyik székre a kályha közelében. A gazolinkályhából kellemes meleg áradt szét. Pe feljebb tolta homlokán a sapkáját, azután kabátja belső zsebéből egy könyvet vett ki. Ezt a könyvet még a nyáron kapta egy barátjától Keszonban. A címe: „A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története". Felütötte a könyvet. A hatodik fejezetnél tartott, ott, ahol az első világháborúról van szó. Úgy itta magába a szavakat, mint a föld az esőt: „... kétféle háború van: a) van *igazságos*, nem hódító, felszabadító háború, amelynek célja vagy a nép védelme külső támadás és leigázási kísérletek ellen, vagy a nép felszabadítása a kapitalista rabság alól, vagypedig a gyarmatok és függő országok felszabadítása az imperialisták elnyomása alól, és b) van *igazságtalan*, hódító háború, amelynek célja idegen országok, idegen népek meghódítása és leigázása".

— Kétféle háború van — ismételte Pe szakaszvezető. És hozzátette magában, Long tizedeshez címezve a gondolatait: mi igazságos háborút vívunk, ti pedig igazságtalant.

A tizedes eközben föl és alá járkált a sátorban. Tíz átlagos lépés a sátor hossza, de ezt az amerikai hét-nyolc lépéssel megtette. Szinte futott, a méreg hajtotta. Gyűlölte ezt a másikat már akkor is, amikor ott állt nyugodtan és csendesen az ajtóban, de most még ezerszer jobban gyűlölte, ahogy ott ült és olvasott. Nem tudta, hogy mit olvas és nem is érdekelte. De egymagában az, hogy olvas, egy vastag könyvet olvas, elég volt Long tizedesnek ahhoz, hogy úgy érezze: menten megüti a guta. Ő még soha életében nem olvasott vastag könyvet. És ez a senkiházi, ez olvas.

Megállt Pe szakaszvezetővel szemben, szétvetett lábakkal és kidüllesztett mellel. Szinte gyötörte az agyát, hogy valamit kitaláljon, amivel kihozhatja sodrából a koreait. Akkor azután ki tudja, mi lesz.

Pe egy pillanatig felnézett az amerikaira. Csillogó rézgom-

bok a kabátján, sárgarézzel kivert öv szorítja a nadrágját össze, az övén pisztolytáska, amelyből hosszúcsövű, bamba Colt-pisztoly kandikált ki, a katona nyakán zöld selyemsál, a fején zöldesszürkére lakkozott sisak. Az egész alak mintha nem is ember, hanem gép volna, a kidüllesztett mell meg egyenesen nevetségessé tette a figurát. — Talán valami bokszoló odahaza — gondolta Pe — és most azt szeretné, ha a sikereiről kérdezősködnék. Eh, ez az amerikai olyan üres és unalmas, ez a könyv pedig olyan érdekes és szép. A szakaszvezető újra a betűk fölé hajolt.

Az amerikai agyában megszületett az ötlet. Odament a kályha mellé és leguggolt a szabályozójához. Odafordította a csavart, ahol ez a felírás volt: „Hot" (forró). A gazolinkályha, amelybe egy keskeny csövon át odakintről egy hordóból folyt be a fűtőanyag, percek alatt átforrósodott. Az amerikai az ajtóhoz ment, onnan figyelte, mi lesz.

Pe ott ült a kályha melletti széken. A meleg kezdett kibírhatatlanná válni. A szakaszvezető nem szólt semmit. Felállt, kigombolta vattakabátja magas nyakát és két székkel odébb ült. Tovább olvasta a könyvet.

Az amerikai az ajtóban állt és mérhetetlenül elégedetlen volt nagyszerű ötletének hatásával. Szerette volna felborítani a széket, amelyen a koreai ült. Apró szeme ugrálva járta be a sátrat. Azt kutatta, hogyan folytathatná a dolgot.

Az asztalon egy hosszú, fehér gyertya feküdt. Arra az esetre volt ott, ha a villany elromlana. Az amerikai besétált a sátorba és elvette az asztalról a gyertyát. Azután odament megint a kályhához. A sátor tetején kibúvó, háromméteres nagy kályhacső vörösen izzott a hőségtől. Long a gyertya alját jó erősen odanyomta a kályhacsőhöz. A viasz szétolvadt és lefolyt a csövön. Az olvadó zsiradék orrfacsaró bűzzel töltötte meg a sátrat.

Az amerikait nem zavarta a bűz. Őt a koreai nyugalma zavarta.

Pe az asztalra tette a könyvet, felállt és az ajtóhoz ment. Mélyet szívott a friss levegőből. Jól esett a forróság és a bűz után. Elhatározta, hogy rá se hederít az amerikaira.

Long tizedes most elégedett volt. Végre sikerült elmozdítania a másikat és sikerült abbahagyatnia az olvasást. Az első siker új tettekre ösztökélte. Leharapott egy darabot a gyertya

végéből, megforgatta a szájában és a kályhához köpte. A viasz sisteregve, cseppekre bomolva csorgott le az izzó vason.

— Rizst főzök neked — szólt oda Long a koreainak —, edd meg. Egyél több rizst, akkor kevesebbet fogsz olvasni.

Pe nem szólt semmit. Megvetette ezt a fickót és nem akart többé beszédbe elegyedni vele. Látta, hogy a hallgatása bántja legjobban az amerikait.

Néhány percig ott állt az ajtóban, míg a sátor egy kicsit kiszellőzött, azután visszament, távol a kályhától leült egy székre és tovább olvasta a párttörténetet.

Az amerikai úgy érezte, hogy menten szétrobban a dühtől. Pe lapozott a könyvben és a papír zizegése az amerikai számára olyan volt, mintha ezer ördög hárfázna az idegein.

Az asztalon egy vékony füzet feküdt. Valamelyik másik „MP" hagyhatta ott. A címe: „Stan Musial, a férfi." Egy híres baseballjátékos életrajza, sok képpel és izgalommal tele. Kiadta a Fegyveres Szolgálatok Kiadója. (Ez a vállalat nem profitért, hanem az amerikai hadsereg szellemi színvonalának emelése érdekében munkálkodik.)

Long megmarkolta a füzetet és a szélét, akárcsak a gyertya végét, odanyomta a kályhacsőhöz. A papír, akárcsak a gyertya, sustorogni kezdett és újra bűz árasztotta el a sátrat. Az amerikai a könyv egyik sarkát félköralakúra égette, azután az izzó, parázsló füzetet hirtelen rádobta a nyitott párttörténetre.

Csak egy pillanat hiányzott ahhoz, hogy a párttörténet lángralobbanjon. Pe Jun Rjong azonban gyorsabb volt, mint a gyujtogató. Megragadta a baseballjátékos életrajzát és odahajította az asztalra. Azután felegyenesedett, és épolyan csendesen, mint ahogyan eddig beszélt, de nagyon határozottan ezt mondta:

— Te amerikai MP! Nem vagy jó ember.

Az amerikai dühbejött. Szeme vérbeborult.

— Mit mondtál, te fattyú — ordította —, ki nem jó ember?

Egyetlen mozdulattal előrántotta a pisztolyát, azután a balkezével felhúzta. A Colt hosszú csöve mereven nézett Pe szakaszvezetőre.

A két katona ott állt egymással szemközt, csak az asztal választotta el őket. Dermedt csend ült a sátorra. A gyűlölet a szívekben izzóbban lobogott, mint a kályhában a tűz.

Pe szakaszvezető az amerikai szemébe nézett. Az ő szeme hideg volt és nyugodt. Az amerikai orra remegett az izgalomtól és apró szeme idegesen ugrált ide-oda. Kerülte a koreai tekintetét.

Pe lassan kinyujtotta a kaiját és félretolta a mellének szegezett pisztolyt. Azután épolyan nyugodtan, mint eddig, csak valamivel keményebb hangon azt mondta:

— Ez nem jó dolog.

Az amerikai leeresztette a pisztolyt. Hirtelen mintha hideg vízzel öntötték volna nyakon. Itt Panmundzsomban van és nem Tokióban. Még baja lehet a dologból. Kivette a pisztolyból a golyókat, azután felül megrántotta. A csőbe töltött golyó a földre esett. Az amerikai lehajolt, felvette, visszarakta a golyótartóba és az egészet visszanyomta a pisztolyba.

Ekkorra Pe Jun Rjong az ajtóban állt. Egyenesen az amerikai szemébe nézett.

— Jelenteni fogom a feletteseimnek ezt az esetet.

Az amerikai meghökkent. A végén még a fejére fognak ütni. Széles vigyorgás ült ki az arcára és nagyon barátságosan megszólalt:

— Ne szívd mellre a dolgot, testvér.

Pe nézte az amerikait. Nézte kövér arcán a nyájas mosolyt, az erőszakolt kedvességet, a megalázkodni kész gyávaságot. Most volt a legundorítóbb, a legútálnivalóbb. A szakaszvezető szótlanul sarkonfordult és kiment a sátorból...

A történet pontosan így esett meg 1951 november 22-én délelőtt fél tizenegy és fél tizenkettő között Panmundzsomban, „a második sátorban". A vizsgálat során az amerikaiak beismerték az esetet. Az amerikai őrség parancsnoka sajnálatát fejezte ki, Longot leváltották és fegyelmi eljárást indítottak ellene. Érdemes megjegyezni, hogy az eset aznap történt, amikor Amerikában a Hálaadás Napját ünnepelték. Ezen a napon Ridgway tábornok üzenetet intézett Koreában levő csapataihoz. Az üzenet szerint a koreai háború az emberi kultúra és a barbárság erői között folyik. A fenti eset is mutatja, hogy Ridgway tábornoknak ezúttal igaza volt.

AZ A RÖVIDKE ÚTSZAKASZ, amelyen valaha lovaskocsik, vagy ökrösszekerek torlódtak össze, miközben gazdáik

az „útmenti korcsmában" iszogatták a rizspálinkát, ez a poros útdarabka most a világsajtó találkozóhelyévé lett.

Minden reggel, negyedórával a tanácskozások kezdete előtt számos dzsip érkezik Panmundzsomba északról és délről. Északról: koreai, kínai ujságírók, Burchett, Korotynski, Pracki, Winnington és jómagam. Délről: hosszú karaván ban és fényes nappal is égetve az autók lámpáját, amerikaiak, angolok, franciák, délkoreaiak, s egyéb nációbeli tudósítók, fényképészek, filmesek, televíziósok. Huszan—harmincan—negyvenen vannak, változó létszámban, attól függően, várható-e valami érdekesség.

A két csoport összekeveredik, s megkezdődik a beszélgetés: a tárgyalások állásának, s az élet ügyes-bajos dolgainak, szépségeinek és árnyékos oldalának tüzetes megvitatása. Az amerikaiak és társaik háromszor-négyszerannyian vannak, mint mi, de ez a „számbeli fölény" egyáltalán nem fejezi ki a valóságos „erőviszonyokat". A legelfogultabb amerikai ujságíró sem merné azt állítani, hogy a csevegésben vagy a vitában, bármiről essék is szó, s bármi legyen is a vitatkozók számaránya, alulmaradnának a „kommunisták".

Pedig hát a mi oldalunkról alapjában csak három ember teljességgel „vitaképes". Burchett, aki még nem is olyan régen a londoni *Daily Express* tudósítója volt, másfél évtizede ujságíró, s a „túloldalon" is jónevű embernek számít. Az amerikaiak irígységgel vegyes tisztelettel néznek rá: ő volt az első ujságíró — megelőzve az egész amerikai sajtót és kijátszva MacArthur tábornok tilalmát —, aki felkereste az atombombával sujtott Hirosimát és riportsorozatban számolt be róla. Csu Csi-ping ugyancsak hosszú évek óta van a szakmában, a liberális, pártonkívüli *Takungpao* munkatársa volt még a Csang Kaj-sek-rendszer idején, a második világháborúban haditudósító az amerikai flottánál, s utána három évig newyorki tudósító. Még a gyerekei is Amerikában születtek, sok barátja van ott és sok régi ismerőse az amerikai ujságírók között. Csang Kaj-sek bukása után tért haza Kínába. Winnington kevésbbé ismert az amerikaiak előtt, Londonban dolgozott hosszú éveken át a *Daily Worker* szerkesztőségében. Gyakorlott ujságíró és régi kommunista. Szenvedélyes vitatkozó, Burchett szelíd, Csu Csi-ping udvarias modorával ellentétben nyers és szókimondó. A túloldaliak nemcsak megked-

velni — még megszokni is nehezen tudják, félnek tőle, s igyekeznek a vitában kitérni előle.

Burchett, Csu és Winnington: ők hárman „tartják a frontot". Korotynski október végén hazautazik, Pracki nem tud angolul, a koreaiaknak, s nekem is szerényebb az angol beszédkészségünk, semminthogy aprólékos, nemegyszer szavakon múló vitákba tudnánk kezdeni. Dehát nincs semmi hiba, a tízszeres túlsúly nem sokat számít. A leggyakoribb kép: az egyik „kommunista" ujságíró egy kör közepén áll, nyolc-tíz amerikai s egyéb kolléga veszi körül, s pattognak a szavak — amíg csak az amerikaiak vissza nem vonulnak, vagy bele nem fáradnak.

Nehéz, sőt lehetetlen is valamiféle általános képet festeni az amerikaiakról s társaikról. Sokféle ember, sokféle típus. Talán ami a legáltalánosabb náluk: nem szeretnek Koreában lenni. Útálják ezt az országot, romosnak, szegénynek, piszkosnak tartják. Ahogy Olivier, az egyik francia megjegyezte: „Még egy Baedecker sem írta meg Koreáról, hogy — szép. S addig az amerikaiak nem veszik észre." Visszahúz a szívük Japánba, épúgy, mint a tiszteké, altiszteké. Ott urak, jól élnek. Száműzetésnek tartják a koreai munkát. Itt ócska katonai egyenruhában járnak, Munszanban egy vonaton laknak, valami tizenhatan egy szakaszban. „Remélem — sóhajtott fel az egyik —, hogy a legközelebbi háború valami civilizáltabb országban lesz."

Van köztük néhány — valóban néhány —, akit érdekel a politika. A legtöbb azonban mélyen közömbös. Meg van győződve arról, hogy Amerika — a tökéletesség; a kommunizmus — valami nagyon rossz. Ennyi az egész tudománya. Politikai ujságírók — minden politikai érdeklődés, felkészültség híján. Koreáról, a koreai háborúról tudósítanak, de ez sem érdekli őket. Egyik-másik csak úgy hajlandó beszélgetni, hogy mindjárt az elején kikoti: „Semmi politika." Egyetlenegy sincs közöttük, aki tíz mondatot beszélt volna egy koreai munkással, paraszttal vagy katonával. A koreaiak a legteljesebb mértékben érdektelenek számukra.

Majd mindegyiknek a vállán ott lóg a fényképezőgép. (Különben nemcsak az ujságírók vállán: tábornokok, ezredesek, MP-k — különböző értékű fényképezőgépekkel járkálnak és állandóan fényképeznek.) A fényképezés — az „amerikai művészet". Mindent, mindenkit, minden helyzetet fényképez-

nek. Mikor már mindent lefényképeztek — a fényképészeket fényképezik.

Mivel általános képet nem tudok festeni róluk — az amerikai és szövetséges ujságírókról —, ezúttal hadd „kölcsönözzem" az ő „művészetuket". Megpróbálok néhány gyorsfényképet csinálni. Háttér: a panmundzsomi sátor.

1. *Amerikaiak:*

Sam Summerlin. Magas, csontos, fiatal férfi, a legnagyobb amerikai hírügynökség, az Associated Press tudósítója. Tíz- és tízmillió amerikai heteken át az ő cikkeiből értesült arról, mi történik Panmundzsomban.

Ugyanezen hetek alatt Sam Summerlint egyetlen kérdés izgatta: hogy idejében visszatérjen Tokióba. Idejében, azaz amíg a szeretője el nem utazik onnan. A szeretője — egy fülöpszigeti lány, hamarosan visszatér Manilába, s ha Sam nem siet, elmulaszt néhány forró napot és éjszakát, a búcsú gyönyörűséges óráit.

Sam türelmetlenül járkál fel és alá a panmundzsomi úton, várja a „váltást", az Associated Press egy másik tudósítóját, aki néhány hétre átveszi majd tőle a stafétabotot. Ezenközben a fegyverszünetről is tárgyalnak és Sam megír naponta három tudósítást. Hogy pontosan mit ír, azt ő sem tudja — igyekszik szóról-szóra visszaadni, amit a sajtófőnök, Nuckols tábornok mond neki. Ha elvétene valamit, majd a cenzúra kijavítja. Nem az ő gondja.

Általában a cenzúránál és a főnöki szobákban szeretik Sam Summerlint. Nincs vele soha semmi baj, nem engedetlenkedik, nem vitatkozik, nem tesz fel kellemetlen kérdéseket. Szelíd és csendes fiú, vidéki gyerek. Egy kisvárosból való, s ami még a szeretőjén kívul foglalkoztatja a világ ügyeiből, az a városa élete. A városban van egy kis napilap, arra előfizet, naponta elhozza Panmundzsomba, félrevonul egy félórára és az első betűtől az utolsóig kiolvassa. Csupa fontos hír: „Mrs. Jenkinst tegnap torokgyulladással városunk kórházába szállították. Magas láza komoly aggodalmat keltett családjában. Mr. Jenkins egész nap a betegágy mellett ült, s üzletét segédjére bízta. Doktor Branch véleménye szerint a beteg állapotában hamarosan javulás várható." Továbbá: „Jótékonysági tea lesz szom-

A patak partján, az országút árkában egy kisfiú feküdt, vézna, szép arcú gyerek. Úgy feküdt ott a holdfényben, mintha aludna . . .

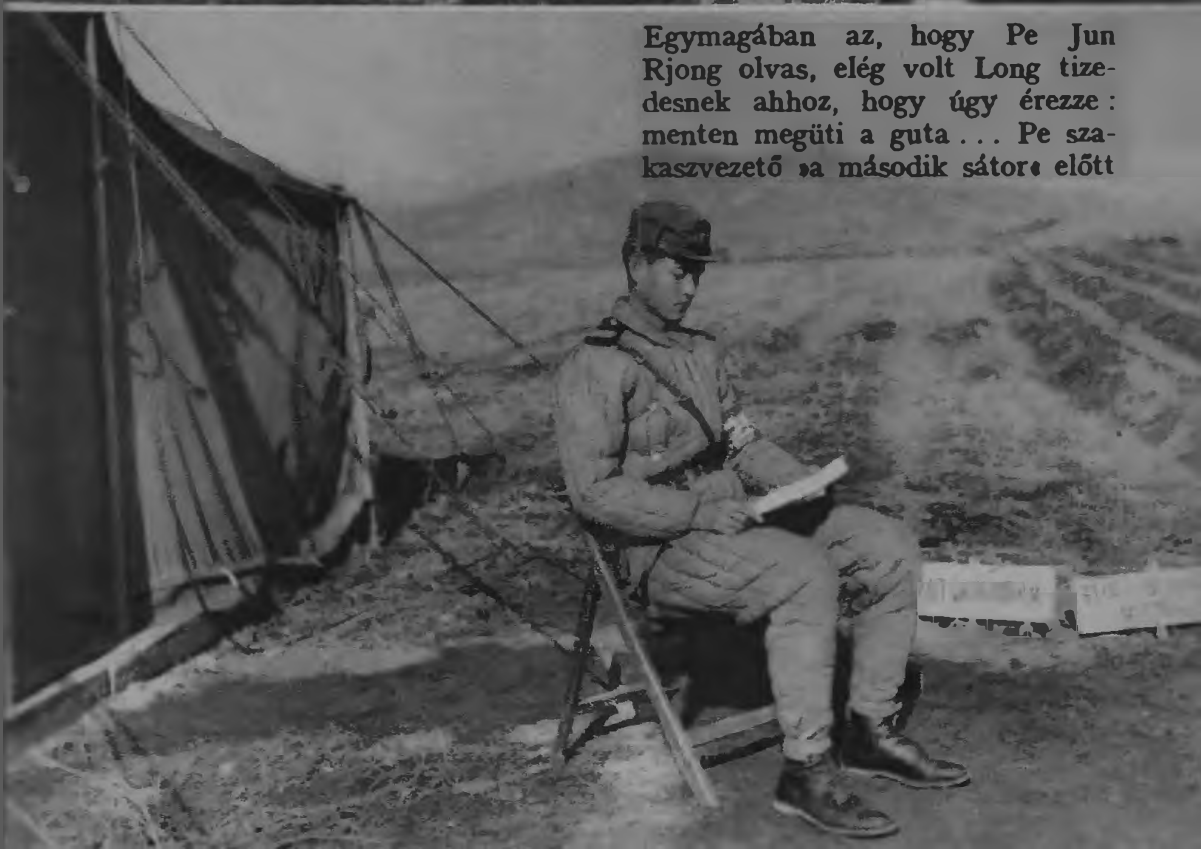

Egymagában az, hogy Pe Jun Rjong olvas, elég volt Long tizedesnek ahhoz, hogy úgy érezze: menten megüti a guta . . . Pe szakaszvezető »a második sátor« előtt

A koreai-kínai küldöttség Nam Ir tábornok vezetésével a tárgyalósátorba megy

Panmundzsom. Középen : a tárgyalósátor. Balra : a koreai, jobbra az amerikai őrség. A jobbszélen a helikopterek leszállási helye

A New York Herald Tribune képaláírása szerint: »Ridgway tábornok (jobbra) az utolsó percben még utasításokat súg Joynak, az ENSz fegyverszüneti bizottsága vezetőjének fülébe, a szövetséges küldöttség szállása közelében levő repülőtér kifutóján«

Barrett és neje. Nászúton — Panmundzsomban

O' Connor atya. »A társai — írja a Time —, az Isten tájékoztató tisztjének' nevezik«

Handleman. A főparancsnok különmegbízottja

Jakov Levy (balról) átveszi Nuckols amerikai tábornok utasításait

baton délután a fiúárvaházban. Fővédnök: Mr. Sand, a «Felvirágzás Bank» igazgatója. Beszédet mond ugyanő."

Ebben a lapban időnként megjelenik egy olyan hírecske is: „Sam Summerlin, városunk szülötte, az Associated Press tudósítója, a koreai fronton, Panmundzsomban tartózkodik." (Másik változat: „A koreai frontról épségben visszaérkezett Tokióba.") Ilyenkor Sam Summerlin egyszerű szívét jóleső melegség járja át.

Mondom: Sam tízmilliókat tájékoztat naponta arról, mi történik a fegyverszüneti tárgyalásokon. Erre minden joga és alapja megvan. Teljesen képzetlen, hisz az istenben és meggyőződéses antikommunista.

Talán a fülöpszigeti lány, talán valaki más azt mondhatta egyszer Samnak, hogy ideje lenne valami „nagy fogást" csinálni. Tény az, hogy Tokióból egy levéllel tért vissza. A levelet Sam Summerlin, az Associated Press tudósítója megbecsüléssel Nam Ir tábornokhoz intézte. Néhány kérdést sorakoztatott fel benne, s felajánlotta, hogy akár írásban hajlandó átvenni a válaszokat, akár élőszóban áll a tábornok rendelkezésére.

Interjú Nam Irral, igen, ez „nagy fogás" lenne. A koreai tábornok még egyetlen amerikainak sem adott nyilatkozatot. És bár Nam Ir „vörös" és Sam Summerlin meggyőződéses antikommunista, jelen esetben meggyőződése nem gátolta volna Sam Summerlint abban, hogy a „vörösök" jóvoltából csinálja meg a maga karrierjét. (A saját tehetségére igazán nem támaszkodhatott.)

Sam a levelet Burchettnek adta át továbbítás végett. Burchett megsértette a levéltitkot és elolvasta Summerlin kérdéseit. Helyesebben: csak az elsőt. Mert az első kérdés így hangzott:

1. Melyek a világkommunizmus alapelvei?

Ez volt a legnagyobb amerikai hírügynökség tízmilliókat tájékoztató tudósítójának első kérdése Nam Ir tábornokhoz, a koreai néphadsereg vezérkari főnökéhez, a koreai-kínai fegyverszüneti küldöttség vezetőjéhez.

Eddig ismeretlen tényt hozok nyilvánosságra, amikor közlöm, hogy Burchett nem továbbította Sam Summerlin levelét Nam Ir tábornoknak. Azt mondta Samnek, hogy a tábornok nem ad interjút senkinek. Szégyelte a levelet odaadni Nam

Irnak. Valami szakmai önérzetféle dolgozott benne — restelte, hogy egy *ujságíró* ennyire ostoba legyen —, még akkor is, ha a túlsó oldalon dolgozik.

George Barrett nem volt üresfejű, mint Summerlin, nem írta a sapkájára vagy öklömnyi betűkkel a zubbonya hátára a saját nevét, mint Applegate, nem hordott halálfejes sálat, mint McArthur, nem volt iszákos, mint Dibble. Nem, George Barrett egyik ilyen percemberkére sem hasonlított. Ő komoly volt és felkészült, finom és halkszavú, pedáns és udvarias, jól ismerte a koreai helyzetet és a világhelyzetet, a kettő bonyolult összefüggéseit, kicsit merevpillantású szeme fölött bölcsen és hidegen villogott a keretnélküli, aranynyerges, vastag szemüveg. Méltó volt arra, hogy a legtekintélyesebb amerikai lapot, a *New York Times*-t tudósítsa.

Mr. Barrett nem értett teljesen egyet a koreai háború vezetésével, bár a világpolitikai összefüggéseket tekintetbevéve, meg tudta érteni e háború okait, céljait, sőt bizonyos keretek között a szükségességét is. Ugyancsak nem értett teljesen egyet a fegyverszüneti tárgyalások amerikai vezetésével sem, bár azt el kellett ismernie, hogy az adott körülmények között és a távolabbi kilátásokat figyelembevéve, valóban nehéz lehetett volna a tábornokok számára észszerűbb módszereket találni. Nem értett teljesen egyet a saját lapja szerkesztésével és irányvonalával sem, noha nem kívánta kétségbevonni, hogy a lap — ha nem is mindig a legszerencsésebb módon és hangon —, de viszonylag mégis a legelfogadhatóbban szolgálja a gondolkodás és a cselekvés szabadságának eszméit.

Szó ami szó: Mr. Barrett független, liberális meggyőződésű ember volt.

Leginkább a „fiúkkal" értett egyet, az ő fejükkel próbált gondolkozni, s leginkább akkor volt elégedett, ha elmondhatta, hogy a „fiúk" érdekeiért emelt szót. A „fiúk" — az egyszerű amerikai frontkatonák, s Mr. Barrett, noha túljárt a negyvenen, nem egyszer meglátogatta őket az első vagy méginkább a második vonalban, s mindig azon volt, hogy a szószólójuk legyen.

Ha a fiúk elégedetlenek voltak — s ez nem tartozott a ritka esetek közé —, Mr. Barrett igyekezett megírni, mi a panaszuk. Hogy már egy kissé hosszúra nyúlnak ezek a fegy-

verszüneti megbeszélések, tessék már dönteni kérem, vagy így vagy úgy; meg hogy napok óta nem kapja meg a sörfejadagját a X. század, ez mégsem járja, nem vagyunk erdőben, és így tovább és így tovább. Mr. Barrett félelmet nem ismerve és megalkuvás nélkül küzdött a „fiúkért", ha kellett, bírált, nem durván, mert ez nem az ő stílusa, de mindig közérthetően. Akik azután még a sorok között is tudnak olvasni, azok pontosan értették, mire gondolt a cikkíró. Mr. Barett — közügyekről lévén szó — soha semennyiért nem adott volna fel szemernyit sem a maga tökéletes függetlenségéből és szabad elveiből. Röviden: céljának mindig, minden körülmények között a köz becsületes és odaadó szolgálatát tekintette, s mivel jelen esetben a közt az egyszerű amerikai katonák jelentették — az ő szolgálatukat, boldogságuk védelmét s kivívását.

Így harcolt Mr. Barrett rendületlenül, s rendíthetetlenül mindig a népért hosszú éveken, jelen esetben az egyszerű amerikai katonákért hosszú hónapokon át. Ezen idő alatt nevet, tekintélyt, s némi anyagi alapot is szerzett — magának.

Mivel már túl járt a negyvenen, Mr. Barrett elérkezettnek látta az időt, hogy megházasodjék. Megtehette. Tekintettel arra, hogy az egyszerű amerikai katonák boldogságának szolgálata Koreához kötötte, áthozatta jövendőbelijét Amerikából Tokióba. Költséges az ilyen út, dehát futotta, volt miből, istenkém, miért ne! Tokióban örök hűséget esküdtek egymásnak, s ekkor újszerű elhatározásra jutottak.

Úgy döntöttek, hogy Koreába jönnek — nászútra. Megtehették, erre is futotta, volt miből. Mr. Barrett hosszú idő óta szolgálta a nép, s a családjuktól távol, lövészárkokban sínylődő egyszerű katonák boldogságát.

Így történt meg, hogy Mr. Barrett heteken át mindennapos vendége lett Panmundzsomnak, jobbkarján feleségével, akit csak azért nem lehet ifjúnak és szépnek nevezni, mert öregecske és nagyon csúnya.

Remek, eredeti ötlet: Mr. Barrett és neje Panmundzsomban töltötték a mézesheteiket.

Egy kilométernyire innen véreztek, hörögtek, pusztultak a „fiúk".

Frank Taylor. Az „előkelő idegenek" csoportjába tartozik. Ez külön típus. Laptulajdonosok, igazgatók, utazó, neves ripor-

terek. Nem rendszeresen dolgoznak itt, csak egy-egy napra jönnek, ha már a közelben járnak, a „többi között" megnézik Panmundzsomot is, mint ahogy Párizsból sem utazik el jólnevelt ember anélkül, hogy a Louvre-ba be ne pillantana. Egyik-másik fotoriportert is hoz magával, s ha nem, pár dollárért felfogadja valamelyik itt lebzselő fényképészt és készíttet egy sorozatot. Különböző pózokban. A sátor mellett. A feljárónál. Joy admirális közelében. Nam Ir tábornok autójához támaszkodva. Kommunista ujságírókkal, beszélgetés közben. Otthon azután lesz mit mutogatni. Örül majd a család és pukkadni fognak a barátok.

Taylor a *Millwaukee Sentinel* című ujság tulajdonosa, főnök, gazdag ember. A lapja nem túlságosan nagy, de befolyásos és ismert.

Szentimentális húrokat penget. Merev és szögletes arcához jobban illenének kemény és nyers mondatok.

— Az éjszaka Munszanban ültem — meséli — egymagamban a vonat mellett. Hallgattam az ágyúlövéseket. Miért lövöldözünk egymásra, barátaim? Mire jó ez? Miért nem tudunk leülni egy asztalhoz és olyan békésen, barátságosan megbeszélni az ügyeinket, mint ahogy mi, ujságírók itt beszélgetünk?

Elméláz:

— Meg lehetne oldani a problémákat. A világ legnagyobb erői mérkőznek egymással, és itt tárgyalnak egy poros, piszkos koreai faluban. Hát nem nevetséges ez? Hát nincsenek pompás paloták New Yorkban vagy Pekingben, ahol leülhetnénk a békéről beszélni?

Majd elolvad, olyan kedves. Túlságosan is, semhogy őszintének tűnjön. Folyik a fényképezés.

Az egyik koreai ujságíró megkérdezi:

— Mégis, konkrétan, Koreáról mi a véleménye?

Taylor krákog:

— Izé... Koreáról... Hm... egész meleg van itt, így október végén... Odahaza azt hittem, hogy hűvösebb lesz...

Kissé zavarban van. Tudja, hogy nem arra felelt, amit kérdeztek. Széles mosollyal „javítani" akar.

— Ön kínai vagy koreai? — kérdi az érdeklődőtől.

— Koreai.

— Melyik városból?

— Phenjanból.

Taylor udvariasan bólogat, azután megkérdezi:

— Phenjan? Jól értettem ugye, Phenjan? Megbocsát: az hol van?

És int a fotoriporterének, hogy fényképezze le őt a koreai ujságíróval.

Ha hazamegy, ő lesz a koreai kérdés legbeavatottabb ismerője Millwaukee-ban és környékén.

Richard Applegate. Sok évvel ezelőtt láttam egy Mickey Rooney-filmet. Az ördöngős Mickey zsokét alakított. A versenyistálló tulajdonosa kövér, vörösarcú, rekedt és rosszindulatú fráter volt. Szakasztott olyan, mint Richard Applegate (United Press).

— Moszkva! — süvíti Applegate és vérben forognak a szemei.

— Kommunizmus — ríkoltja és beletorzul az arca.

— El fogjuk törölni a föld színéről a vörösöket — fujtat, és odafordul a társaihoz:

— Hé, kinél van valami ital?

Bennett az egyik washingtoni ujságot tudósította. Tulajdonképpen „lecsúszott egzisztencia" volt. Floridában saját lapot adott ki, szerkesztősködött. De a floridai lap tönkrement.

— Floridában nem lehet lapot eladni — mondja Mr. Bennett. — Ott csupa villatulajdonos van, gazdag emberek. Azok nem olvasnak semmit.

Így került Mr. Bennett Washingtonba. A második világháborúban a légihaderőnél volt haditudósító. Lelőtték a gépet, amelyen repült. Alig élte túl az esetet. Szinte darabokban szedték össze, a csontjai összetörtek, az ajka leszakadt, a fülei lógtak.

Most már alig látszik valami mindebből. Jó munkát végeztek az orvosok. A füle mellett csak egy keskeny csík jelzi a varrás helyét, az ajkáról ő maga mondja el — mert látni nem lehet —, hogy teljesen érzéketlen, nem cigarettázhat, mert a parázs megégeti a száját: nem érzi meg, mikor odaér a tűz.

Több mint egy évig nyomta a kórházi ágyat.

— Jó kis ügy volt — mosolyog. — A kórházban megírtam hét novellát. Megjelentek kötetben. Szépen kerestem vele.

Egyébként büszkén meséli, hogy — noha csak 42 esztendős

— már húsz éve házas, és két éve nagyapa. A családja holland származású, s hájas, kerek, őszülő fejével, jóságos mosolyával ő maga is olyan, mint régi holland mesterek festményein a tisztes nagyapák.

Egyszercsak odafordul Pracki felé:

— Már évek óta van a fülemben két lengyel szó, nem tudom elfelejteni és nem tudom, mit jelent. Majd maga most megmondja. Valahogy úgy hangzik: „psakrev holera" és valószínűleg káromkodás lesz.

Pracki, a lengyel, nevet, jóízűen, hosszan:

— Hát ezt meg hol hallotta?

— A dolog úgy történt — mondja Bennett —, hogy a háború után Németországba kerültem, tudósítónak. Megyek egyszer dzsippel az országúton és felkéredzkedik a kocsimra egy lány. Lengyel volt. Menekült. Valaki beugratta, hogy nyugaton az utcán hever a pénz és mindenkinek saját luxusautója van. Most ott gyalogolt az országúton. Elvittem a legközelebbi városig. Együtt aludtunk. Reggel pénzt kért tőlem. Azt mondtam neki: menj a fenébe, és nem fizettem egy vasat sem. Akkor azt kiabálta: „psakrev holera". Gondolom, káromkodott.

Mr. Bennett, a nagyapa, a hájas, kerekképű Mr. Bennett, akinek ajkai érzéketlenek, most elmereng.

— Gyönyörű lány volt — mondja. — Most már sajnálom, hogy nem fizettem neki. Legalább egy tizest. Ugye káromkodott?

Pracki már nem nevet. Látom, a keze ökölbeszorul. Azután egész halkan csak annyit mond:

— Igen, káromkodott.

Dwight Martin.

— Nincs hitünk, nincs távlatunk — mondja Dwight Martin. — Kicsúszik a lábunk alól a talaj.

Martin „boss" (főnök). A *Time* és a *Life* távolkeleti szerkesztője. Minden hájjal megkent fickó. Érti a szakmáját, érti a politikát. Annyira közismerten reakciós, hogy még őszinte is mer lenni.

— Minden héten megírom a magam cikkét — mondja. — Az utolsó mondathoz érkezem. Símán belekezdek: „De egy dologban biztos lehet a nyugati világ..." Megállok... A kezem az írógépen fekszik... Gondolkozom... Ejha... Miben

is lehet biztos a nyugati világ?... És nem tudok felelni... Pedig be kellene fejezni azt a mondatot. Ha mi nem tudjuk, akkor maguk, kommunisták fogják befejezni...

2. *„Szövetségesek":*

Azért idézőjelben, mert ami valamennyi szövetségesre összefogóan és általában a legjellemzőbb volt, az éppen az, hogy útálták az amerikaiakat. Nem valami új jelenség ez úgynevezett szövetségeseknél, a második világháború előtt és alatt is láttuk a német fasisztákkal kapcsolatosan. Talán annyi különbséggel, hogy ott a fasiszta meggyőződésűek között előfordult némi rokonszenv —, itt viszont a reakciósok is útálták a reakciósokat, az imperialista törekvésűek a hasonszőrűeket. A németeknek szövetségeseik körében kölcsönzött bizonyos tekintélyt az ország hagyományos szerepe, magas — szövetségeseinél magasabb — általános kulturális színvonala. Ebben az esetben ép fordított volt a helyzet: a szövetségesek sokkal nagyobb, tiszteletreméltóbb hagyományokkal rendelkeztek, mint vezetőjük, s a kulturális színvonal terén magasan fölötte álltak. Így azután az angol, francia ujságírók mélységesen lenézték, megvetették az amerikaiakat. Az amerikaiak érezték ezt, sértette őket és pökhendiséggel válaszoltak.

Amerikaiul — azaz az angol nyelvnek az Egyesült Államokban használt változatában — a franciákat *frog*-oknak hívják, az olaszokat *wop*-oknak, a spanyolokat *dago*-knak, a portugálokat *greaser*-eknek, az angolokat *limey*-knek, az indiaiakat és az arabokat *wog*-oknak, a kínaiakat *chink*-eknek, a japánokat *jap*-eknek és *nip*-eknek, a koreaiakat *guk*-oknak. Megannyi gúnynév. Jóformán minden nemzetnek megvan a maga gúnyneve — Amerikában. Csak „frog" (azaz *csak* francia), *csak* „chink" (azaz *csak* kínai), csak „guk" (azaz *csak* koreai). S minden nemzet fölött: a legújabb Übermenschek, a mindenkin uralkodni hivatottak, az új Herrenvolk képviselői. Beszédükből és hallgatásukból, modortalan modorukból, szellemtelen szellemeskedéseikből, kihívó, arcátlan magatartásukból csak úgy árad a faji gőg.

Mégis, jellegzetes módon, számos amerikainál a faji felsőbbrendűség hite összefonódik egy másik érzéssel: az „amerikai

alacsonyrendűség" érzetével. A két dolog nem mond ellent egymásnak, ellenkezőleg: ugyanannak az éremnek két oldala. A faji gőg alapja: a hatalom, az erő, a gazdagság, az atombomba. Az alacsonyabbrendűségi komplexusé: a hagyományokban való szegénység, a műveletlenség, a belső üresség, az újgazdagok feszengő kényelmetlensége, amikor „jobb társaságba" kerülnek. Az alacsonyabbrendűségi érzés fűti, szítja a másikat, — a pökhendiség egyebek között éppen a lenézettségtől való félelem takarója.

Így azután az amerikaiaknak állandó, s az egészségesnél sokkalta nagyobb problémájává válik: hogyan látják őket a többiek, barátaik és ellenségeik. Az amerikai lapok tele vannak jelentésekkel: így és így vélekednek rólunk Franciaországban, így és így éreznek irányunkban Angliában és így tovább. Az amerikai, ha külföldről hazatér, levelet ír a *New York Times*-nak, vagy a *Herald Tribune*-nak és beszámol: milyen hangulatot tapasztalt itt vagy ott az amerikai politikával, s az amerikaiak személyével, jelenlétével kapcsolatban. És ha tárgyilagos megfigyelő, akkor legfeljebb addig megy el, hogy a szövetségesek alázatosságáról vagy behódolásáról ír. Mert megbecsülésről igazán nem adhat számot.

A probléma természetesen Panmundzsomban is felvetődött. Az amerikaiak elnyomták, terrorizálták a szövetséges ujságírókat. Az angol vagy a francia tudósítók csak az amerikai információk alapján írhattak, s még így is, a kizárólag amerikaiakból álló cenzúra úgy nyirbálta meg cikkeiket, ahogyan csak akarta. Fellebbezésnek, panasznak helye nem volt. (Legfeljebb nekünk panaszkodhattak, meg is tették, elég gyakran.)

Az amerikaiak önkényességére és bizalmatlanságára a legjellemzőbb az angol sajtó helyzete volt. Egyetlenegy állandó angol laptudósító sem volt — bizonnyal nem lehetett — Panmundzsomban. Olykor megjelent egy-egy angol ujságíró, de pár nap, legfeljebb néhány hét mulva el is tűnt. S ami még ennél is több: a félhivatalos angol hírszolgálati irodának, a Reuternak, amely állandó tudósítót tartott Panmundzsomban, az ideküldött munkatársai kizárólag nemangolok voltak. Vagy amerikaiak, mint Caplan, Zalberg vagy — a legjobb esetben — ausztráliaiak, mint Ulm, Ross, Ramsden. A kommunista Winnington volt az egyetlen angol a fegyverszüneti tárgyalások színhelyén. Egyedül a kommunisták tartották fontosnak, és

egyedül a kommunisták tudták elérni, hogy az angol nép — angol ember tollából értesüljön azokról a megbeszélésekről, amelyeken a koreai háború és béke kérdései, s így ezer és ezer angol ember élete és sorsa került eldöntésre. De Winnington — a „túlsó oldalról" jött, ebbe az amerikaiaknak nem lehetett beleszólásuk.

Mindamellett, hogy alig engedték szövetségeseiket a tárgyalások színhelyére, s akit odaengedtek, azt is ezerszeresen ellenőrizték, — az amerikaiak még így is telve voltak féltékenységgel, s kisebbrendűségi zavarokkal az ottlévőkkel szemben. Az alapot erre az a kétségkívül fennálló körülmény adta, hogy az ausztráliai, az időnként odalátogató angol vagy a francia ujságírók sokkalta szívesebben töltötték velünk az idejüket, mint amerikai kollégáikkal. Ahogy az ausztráliai Ramsden egyízben — kézlegyintés kíséretében — megjegyezte: „Eh, az amerikaiakkal csak italról meg nőkről lehet beszélni." A francia Max Olivier nem egyszer belémkarolt, s elvitt sétálni a panmundzsomi országúton, kettesben. „Jöjjön, — jegyezte meg — beszélgessünk valami értelmes dologról. Torkig vagyok ezekkel." (Mármint az amerikaiakkal.)

Az ilyen, s ehhez hasonló jelenségek, az a tagadhatatlan tény, hogy a „szövetségesek" inkább érintkeztek, társalogtak velünk, mint „szövetségeseikkel", az amerikaiakat arra késztették, hogy nyilvánosan is felvessék a kérdést. Az International News Service amerikai hírügynökség megírta, hogy a kommunista ujságírók a „Mi, európaiak" jelszavával megpróbálják magukhoz édesgetni a nemamerikaiakat és éket próbálnak verni a „szövetségesek" közé. Lám, mindig ezekkel az ördögi, agyafúrt kommunistákkal van baj.

Talán okos taktika is lett volna a mi részünkről valamiféle jelszóval éket verni a szövetségesek közé, de — megvallom — amíg az International News Service meg nem írta, mi nem is gondoltunk rá. De hogy ez a jelszó: „Mi, európaiak" legyen, azt határozottan ostobaságnak tartottuk volna. Mert az még hagyján, hogy az angol Winnington vagy a lengyel Pracki megpróbálja magához édesgetni a francia Guilleryt vagy Ullmannt, mint európai az európait. De mit csináljunk az ausztráliai Burchettel, aki a legközkedveltebb volt a másik táborban, vagy az ázsiai Csu Csi-pinggel? A végén még a „Mi, európaiak" jelszóval a saját barátainkat, társainkat közösítenénk ki!

A dolog tehát nem úgy állt, ahogy azt az európaiakkal szemben kisebbrendűségi zavarokkal küzdő amerikaiak világgá panaszolták. Nem egyszerűen az európaiak tartottak össze, hanem a legtöbb szövetséges, nemamerikai igyekezett minél kevesebbet érintkezni az amerikaiakkal és minél elfogadhatóbb viszonyt teremteni a „kommunistákkal".

Nem tagadható, hogy ezért a felelősséget részben a kommunistáknak is vállalniok kell. Emlékszem, egyízben a sajtószobának előléptetett egyik panmundzsomi házikóban együtt üldögéltem a vaskályha mellett Max Olivier-vel, az AFP tudósítójával és Mr. Ciceróval, az amerikai International News Service munkatársával. Olivier-vel Voltaire „Candide"-járól beszélgettünk. Egymásután idéztük fel a remekmű különböző részleteit, jeleneteket, képeket, tréfásakat, marókat, sikamlósakat, ahogy éppen eszünkbe jutottak. Kellemes és szórakoztató beszélgetés volt, az amerikai ujságíró is szemmelláthatóan érdeklődéssel hallgatta, s azután egyszercsak közbeszólt:

— Jó kis ponyva lehet ez a Candide.

Olivier, a francia, úgy kapta fel a fejét, mintha kígyó marta volna meg, azután nagyot nyelt, és lassan, méltóságteljesen mondta:

— Nem ponyva, fiatalember. Klasszikus.

Felállt, hozzámfordult:

— Jöjjön egy kicsit sétálni.

Ilyen s ehhez hasonló „bajok" sűrűn akadtak az „átkozott vörösökkel", akik — hiába — nem nevezik ponyvának a francia irodalom halhatatlan remekeit, akik annyira elvetemültek, hogy ismerik, tisztelik és szeretik más népek jó ügyet szolgáló irodalmát, művészetét. S így e más népek fiai közül sokan — túl a politikai ellentéteken — több közösséget fedeznek fel a kommunistákkal, mint legfőbb „szövetségeseikkel", az amerikaiakkal.

Ezen kétféleképpen lehetne segíteni. Vagy úgy, hogy a „vörösöknek" meg kellene tiltani, hogy olvassanak, művelődjenek, megismerjék, sőt terjesszék az irodalom klasszikusait, a haladó hagyományokat — vagy úgy, hogy az amerikaiaknak művelődniök kellene, „comic's" (ponyva) helyett valódi irodalmat olvasniok, dzsesz helyett vagy mellett olykor valódi zenét is hallgatniok, kissé több, sőt sokkal több tisztelettel és érdeklődéssel viseltetniök minden iránt, ami az emberi

kultúra nagy raktárában az értékek között és nem a szemétkosárban található.

Tekintettel arra, hogy az amerikai parancsnokok számára a jelen helyzetben mindkét út járhatatlannak mutatkozott, egy harmadik, lényegesen könnyebb megoldást választottak: erélyes nyomást gyakoroltak a „szövetséges" ujságírókra — ne érintkezzenek annyit a kommunistákkal.

Egyízben négyesben sétáltunk a panmundzsomi úton: Burchett, Shumach, a *New York Times* egyik tudósítója, az ausztráliai Ramsden és jómagam. Az út szélén szokás szerint ott állt Nuckols tábornok, a sajtófőnök és dülledt szemekkel figyelte: ki kivel, hogyan, mennyi ideig beszélget. Ahogy elhaladtunk mellette, a tábornok odaintette magához az amerikait. Shumach sarkonfordult, sietve engedelmeskedett. Ballagtunk tovább hármasban. Vagy tíz lépést tehettünk, amikor Ramsden észrevette, hogy az amerikai nincs már ott, s egyedül maradt a „vörösökkel". Szinte elállt a lélekzete.

— Bocsánat — hebegte, és fordult is már vissza, sietett az amerikai tábornokhoz.

Félt. Fiatal fiú, huszonnégyéves, magas, jóképű, művelt gyerek, az apja neves tudós Ausztráliában. Ő maga megveti amerikai társait, szívesen társalogna, sétálna velünk, dehát... Fiatal, ez az első komoly megbízatása. Ha „rosszul viselkedik", ha „barátkozik" a kommunistákkal, az amerikaiak kettéroppantják a gerincét. Hát inkább meghajol.

Hű „szövetséges".

S itt, a panmundzsomi úton, a szemünk láttára bomlik ki, éled meg, feszül, parázslik a kérdés: mit ér az a „szövetség", amely nem a kölcsönös bizalmon és a megbecsülésen, a barátságon és a vonzalmon, hanem az egymás megvetésén, a féltékenységen, a gyűlölködésen, a terroron, s másfelől a félelmen és az alázaton épül?

Mit ér, milyen szilárd és meddig fog tartani?

3. *Szemétdombiak:*

O'Connor atya. Szikár, horgasorrú, ötven év körüli férfi. Katonainge hajtókáján és katonasapkáján egy-egy nagy ezüst kereszt. Jól összefér a két kereszt, a „Haditudósító" felirat és az amerikai egyenruha.

Az újkori keresztesvitéz nemzeti hovatartozását nehéz megállapítani. Irországi születésű, de egy newyorki cég, a Központi Katolikus Hírügynökség alkalmazottja. A katolikus hívőket tudósítja a koreai háborúról. Meg is kérdezem mindjárt:

— Akarják-e az amerikai katolikusok, hogy béke legyen Koreában?

— Az amerikai katolikusok aggódnak — mondja kenetesen. — A szívük tele van félelemmel. Az amerikai katolikusok úgy gondolják, hogy Észak-Koreában nincs vallásszabadság.

— Nem ezt kérdeztem, atyám. Békét vagy háborút akarnak-e?

— A háború első napjaiban egy ír katolikus papot megöltek a szöuli utcán.

— Nem tudom, igaz-e. De az bizonyos, hogy a háború első napjaitól mindmostanig, és most is ezrek és tízezrek pusztultak el. Akarják-e, hogy a háború végetérjen?

— Szöulból elhurcoltak egy öreg papot és egy öreg apácát.

— Nem tudom, igaz-e. Mindenesetre: két ember. Azóta százezer öregembert és öregasszonyt megöltek. Nem lenne-e jobb a béke?

— A vallásszabadság, uram, a vallásszabadság nincs biztosítva Észak-Koreában.

Valóban, a keresztesvitézek fajtájából való. Semennyi vér és pusztítás nem elég neki. Mégcsak egy magánbeszélgetés formájában sem hajlandó kimondani azt a szót, hogy „béke". Az inge hajtókáján, s a sapkáján, mint említettem, Krisztus keresztjét csillogtatja.

Társai, az amerikaiak és a többiek egyébként nem veszik őt komolyan. Ugratják, leszólják, trágár vicceket mesélnek előtte. Ilyenkor szemérmesen odébbáll, vagy úgy tesz, mintha nem hallaná.

Ha nincs ott, versengve mondják róla az anekdótákat.

Dwight Martin, a *Time* embere röhögve meséli, hogy O'Connor atya a multkoriban bement tokiói hoteljének közös fürdőjébe. Ahogy belépett, három amerikait talált ott, amint három meztelen japán nő szappanozta őket. Az atya szédelegve tántorgott ki az utcára, friss levegőre.

Olivier, a francia közbevág, s elmondja, hogy mikor Spellman amerikai bíboros legutóbb Koreában járt, a francia hírügynökség egy megátalkodott, hitetlen ujságírót küldött el a

sajtófogadására. O'Connor atya reménykedve várta vissza a sajtóértekezletről az ifjú és pogány franciát. Abban bízott, hogy a bíboros nagy egyénisége mégiscsak bizonyos hatással lesz a veszendő lélekre.

— Érdekes volt? — rohamozta meg a francia ujságírót, mikor az visszaérkezett a sajtófogadásról.

— Nagyon — felelte kurtán az ifjú.

— Valóban? És mit mondott a bíboros?

— Be akarta bizonyítani, hogy az isten is amerikai.

Dwight Martin nem hagyja magát, s most megint ő mond el egy történetet.

Az atya a front közelében járt, s egy patak partján észrevett egy lehorgasztott fejjel, keserű arccal üldögélő amerikai katonát. Elsétált előtte néhányszor, de a katona nem akarta őt észrevenni. Father O'Connor végülis megszólította:

— Valami bánatod van, fiam?

A katona morgott néhány szót az orra alatt, olyasfélét, hogy „menjen a fenébe!"

Az atya tovább sétált fel s alá. Azután újra odaállt a katona elé:

— Fiam, valami elszomorít?

— Hagyjon békén — mordult rá a katona.

Father O'Connor tovább rótta az utat. Fel és alá. Végre újra nekibátorodott:

— Fiam, te katolikus vagy?

— Katolikus vagyok.

— Könnyíts a lelkeden, fiam. Mondd meg, mi bánt. Talán segíthetek rajtad. Talán tanácsot adhatok neked. Talán tehetek valamit érted. Mondd meg, mint jó keresztény: mi a bajod.

— Ha annyira akarja, tudja meg. Két feleségem van. Az egyik New Yorkban, a másik Tokióban. Mint jó kereszténynek, ez a bajom. Vegye át az egyiket, azzal segíthet rajtam.

Ilyen és hasonló tréfás történetek garmadával keringtek O'Connor atyáról. De a szikár pap mégsem volt olyan mulatságos figura, mint amilyennek látszott (s valószínűleg látszani is akart).

Prackit és engem például hosszasan, szívósan s újra meg újra faggatott a magyar- és lengyelországi katolikus papság helyzetéről, adatokat próbált kicsikarni, tőlem többször is igyekezett valamit megtudni Mindszenty egészségi állapotá-

ról, tartózkodási helyéről, olvasmányairól, a vele kapcsolatos bánásmódról. Bizonyos, hogy nem kizárólag a hitbuzgalom és az ujságírói kíváncsiság tette O'Connor atyát ennyire szívósan érdeklődővé.

Adatgyüjtési kísérletei mellett — amelyek, úgy gondolom, hivatásának és keresetének alapját képezték — nem feledkezett meg papi hivatásáról sem, s még attól a kilátástalannak ígérkező feladattól sem riadt vissza, hogy Prackit, és engem megpróbáljon megtéríteni. Prackit hosszasan vallatta: miért nem jár templomba, mikor volt misén utoljára, s miért hagyta abba az imádkozást. Pracki azután megmondta neki, hogy Lengyelország német megszállása idején volt legutóbb templomban, s ugyanakkor volt utoljára is — azért nem ment többé, mert látta, hogy a katolikus főpapok nagyrésze egy húron pendült a náci megszállókkal. Ezzel, ha O'Connor atya hittérítői kísérlete hiábavalónak is bizonyult, kíváncsisága nem maradt kielégítetlen.

Nekem szidta a protestánsokat, s le akart beszélni arról, hogy a protestantizmussal megfertőzött magyar irodalmat olvassam. Petőfi, Arany, Mikszáth, Ady helyett az egyházatyákat ajánlotta.

Hevesen és izgatottan agitált amellett, hogy csak azok az államok igazán boldogok, amelyekben az egyház beleszól — méghozzá erősen — a politikai vezetésbe. Mi sem állt távolabb tőle, mint az állam és az egyház szétválasztásának a gondolata, vagy az a szörnyűséges elv, hogy a papok ne politizáljanak.

— Írország, az igen — mondta. — Arról példát vehetne az egész világ. Ott még az alkotmány is úgy kezdődik: „Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében..." Ehhez mit szól?

— Ismerek jobbat is — feleltem. — A mi alkotmányunk például így kezdődik: „A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé."

Gino Faccioni, meghallván, hogy magyar vagyok, egészen tűzbe jött. Egylélekzetre felsorolta édes anyanyelvünk legválogatottabb gorombaságait és elénekelte — tört magyarsággal — az „Egy csók és más semmi" kezdetű közismert dalt. Mindezzel azt akarta bizonyítani, ami bizonyítás nélkül is tel-

jességgel elhihető, hogy járt Magyarországon, 1936-ban, volt a Hortobágyon — ott tanulta valami műgatyás műmagyartól a gorombaságokat — és volt a Moulin Rouge nevű mulatóban: ott tanulta az ismert slágert. Melegen érdeklődött, mi van régi és szeretett barátjával, Vajtha Ferenccel, az *Új Magyarság* szerkesztőjével.

Mondom neki, hogy Vajtha Ferenc háborús bűnös, fasiszta volt.

— Tudom — biccent rá —, én is az voltam.

— Ha nem tévedek, Vajtha valahová Dél-Amerikába szökött. Magyarországon nem várna rá nagy jövő.

— Hja — sóhajt fel keserűen Gino Faccioni —, ez a kommunizmus.

Ő a *Giornale d'Italia* munkatársa már vagy két évtizede. Annakidején a *Giornale d'Italia* Mussolini lapja volt. Most De Gasperié. A főnök változik, Faccioni marad. Annakidején Mussoliniék Spanyolországba küldték őt tudósítónak, Franco mellé. Most De Gasperiék Koreába, Ridgway-hez.

Hajlotthátú, csámpás figura, hangoskodó és bizalmaskodó, sokat és szívesen fecseg. Féltucat nyelven beszél, többet-kevesebbet, ezzel büszkélkedik. Azután elmondja: Indokínán, a Fülöp-szigeteken, Japánon keresztül jött Koreába és igen kellemesen utazott.

— Milyen a helyzet Indokínában? — kérdezem.

— Jó — mondja Faccioni. — Csak egy baj van. Sok a kommunista.

— És a Fülöp-szigeteken?

— Jó — mondja Faccioni. — Csak egy baj van. Sok a kommunista.

— Hát Japánban?

— Ott is jó — mondja Faccioni. — Ott is csak egy baj van. Sok a kommunista.

Látja, hogy közlései nem ejtenek kétségbe.

Legyint:

— Olaszországról már nem is beszélek. Képzelje, mi történt velem. Velem! Van egy kis tízéves unokaöcsém odahaza. A napokban levelet kapok tőle. A gyerek, ez a semmirekellő, aki alig látszik ki a foldből, szóról szóra ezeket írja: „Kedves Gino! Ha már Koreában jársz, megkérlek valamire. Megkérlek

arra, hogy add át az üdvözletemet — Kim Ir Szen tábornoknak."

Jakov Levy. Az Associated Press egyik tudósítója lelkendezve lépett oda hozzánk valamikor november táján. A zsebéből egy papírdarabot vett elő, a *Pacific Stars and Stripes* című lapnak, a távolkeleti amerikai haderő hivatalos lapjának kivágását. Gondosan kisimította tenyerén a papírt, azután átnyujtotta nekünk.

„Jakov Levy, a jugoszláv *Borba* című lap külpolitikai rovatvezetője úton van Korea felé. A panmundzsomi tárgyalásokról fogja lapját tudósítani."

Ezt mondta az ujságkivágás.

A szeplősarcú amerikai mohón figyelt, amíg elolvastuk a közleményt. Amikor a végére értünk, már le is csapott ránk a kérdés:

— Nos, mi erről a véleményük?

Még mielőtt azonban bármelyikünk felelhetett volna, Csu Csi-ping, a kínai ujságíró éleset kópott a panmundzsomi országút porába.

— Már Tokióban van — ujságolta pár nap mulva egy másik amerikai.

— Már Szöulban van — jött később a hírrel egy harmadik.

— Már Munszanban van — vigyorgott egy rosszképű angol.

— Holnap itt lesz — mondták kórusban valamennyien egy eseménytelen napon.

— Miért olyan izgatottak emiatt a Levy miatt? — kérdeztük végül is a lihegő „kollégáktól".

— Hát nem értik? Nagyszerű lesz, amikor maguk, meg a mi „beidomított kommunistánk" össze fognak csapni egymással.

És Jakov Levy megérkezett. Amerikai egyenruhában jött, amely az egyenruhák népes családjában Eisenhower tábornokról nyerte nevét, a fején nyári amerikai katonasapka és a ruhán is, a sapkán is akkora betűkkel, amekkora csak elfért rajtuk, angol nyelven ez állt: „Az Egyesült Nemzetek haditudósítója".

Egy ideig néhány amerikai katonatiszttel beszélgetett az út szélén. Azután nyakkendőjét megigazítva és mélyet szippantva a hűvös levegőből, elindult egy népes csoport felé,

ahol szokás szerint a napi eseményekről beszélgettünk az amerikai ujságírókkal. Jött, jött az országúton, rendíthetetlen elszántsággal, míg csak oda nem ért a csoporthoz. Azután odaért.

Eddig tartott Jakov Levy tündöklése.

Az amerikaiak szeme felragyogott. Néhány szemfüles fotóriporter már fényképeket is készített a megírandó nagy riporthoz.

— Engedjék meg — mondta túlzóles mosollyal az Associated Press szeplősképű tudósítója —, hogy bemutassam önöknek Jakov Levy urat, a *Borba* külpolitikai szerkesztőjét.

Jakov Levy meghajolt és azt mondta:

— Jakov Levy.

Némi szunet következett, parányi szünetecske. Azután folytattuk a beszélgetést az amerikaiakkal, mintha mi sem történt volna. Végeredményben nem is történt semmi említésre méltó.

Az amerikaiak eközben félszemmel vagy egészen egyre csak Levyt figyelték. Várták a nagy pillanatot, amikor megszólal. Amikor majd felhozza érveinek tömkelegét, hiszen ő csak tudja, hogyan kell érvelni, hadakozni — a kommunisták ellen. Ami az amerikai ujságíróknak nem sikerült, az Jakov Levynek bizonyosan sikerülni fog: szétzúzni, ízekre szedni a kommunisták érveit, állításait, gondolatait. Most... még egy perc... most már igazán meg kell szólalnia. Az amerikaiak majdhogy oldalba nem bökték: mi lesz Jakov?

De Jakov Levy hallgatott.

Az amerikaiak türelmetlenek. Sok köztük az ideges ember. Pedig hát nem lehetett azt mondani, hogy Levy meg se mukkant. Hiszen milyen szépen, értelmesen megmondta a nevét. Dehát úgylátszik, az amerikaiak többet vártak tőle.

Ezért a United Press tudósítója felénk fordult és azt mondta:

— Tudják-e, mit mondott minekünk tegnap este közös szállásunkon a mi Jack barátunk? Azt mondta, hogy mióta Jugoszlávia szakított az oroszokkal, azóta náluk remekül élnek az emberek.

Őszintén szólva egy pillanatra elakadt a lélekzetünk. Valaki Európa börtönéből és nyomortanyájáról jön és ilyesmiket mer beszélni — ez tobb mint egyszerű hazugság. De mielőtt még bárki is válaszolhatott volna, Jakov Levy hirtelen megszólalt.

A United Press tudósítójához intézte szavait, és az arcán az elkeseredés kifejezése ült:

— Kérem szépen — dadogta —, kérem alássan, én tegnap ezt nem azért mondtam, hogy ma itt idézni tessék.

Bumm! Egyetlen összefüggő mondatot sikerült kicsiholni Levyből, — azzal is azt csapta agyon, amit előző nap „zárt körben" az amerikaiaknak mondott.

Jakov Levy fejét aznap este alaposan megmoshatták Munszanban, az amerikai sajtó főhadiszállásán. Talán valamelyik katonatiszt, talán maga Nuckols brigádtábornok, az amerikai sajtó atyaúristene végezhette el a fejmosást, amelynek nagyjából eképpen kellett hangzania: „Ide figyelj Jakov! Mit gondolsz te tulajdonképpen? Azért hozattunk ide Belgrádból a világ másik végére, hogy a vizenyős szemedben gyönyörködjünk? Hogy az a magasságos atyaúristen pofozza meg az efféle titóistát, mint te! Vagy fogsz pofázni, rágalmazni, hangoskodni, provokálni vagy repülsz vissza oda, ahonnan jöttél! Világos, amit mondtam?"

Levy bizonnyal dadogott valami mentegetődzésfélét, de az amerikai ráüvölthetett: „Ha velem beszélsz, akkor fogd be a szád. Akkor ugass, amikor a kommunistákkal beszélsz!"

Ez a szívhezszóló rábeszélés nem volt eredménytelen. Jakov Levy másnap hangos volt és szemtelen. Nem az akaratán múlott, hanem gyengécske képességein és főleg a rossz ügyön, amelynek prókátora és provokátora volt, hogy újra kudarcot vallott.

Szétfröcskölt néhány hazugságot a Szovjetunióról, Magyarországról, Lengyelországról, Koreáról. De ezek olyan ócska sületlenségek voltak, hogy kopottságuk miatt már „Amerika Hangja" is legalább két esztendeje kivonta őket a forgalomból. Az amerikaiak szemmelláthatóan unatkoztak. Ők friss, meglepő, vérszagú hazugságokat vártak „Jack"-től.

Mikor azután Korea népét kezdte rágalmazni, az egyik koreai ujságíró megkérdezte tőle:

— Mondja Levy úr, kinek a pártján áll a jugoszláv nép: a koreaiakén vagy az amerikaiakén?

Jakovot meglepte a kérdés:

— Nézze kérem — hebegte —, ön tudja, hogy én a *Borba* munkatársa vagyok. Én csak a jugoszláv kormány hivatalos álláspontját mondhatom...

— Köszönjük — bólintott rá Pracki —, ne is folytassa. Azt igazán senki sem várja magától, hogy ennél nyiltabban is beismerje: a jugoszláv nép és a Tito-kormány véleménye homlokegyenest különbözik egymástól.

— Kérem, önök félreértenek — hebegte Jakov.

— Szó sincs róla, kitűnően megértettük.

Másnap Jakov Levy eltűnt. Három hét mulva mégegyszer megjelent Panmundzsomban, hallgatott, egy szót sem merészelt szólni. Félt, hogy újra úgy jár, mint legutóbb. Azután újra eltűnt. Többé senki sem látta. Sokáig kínozhatta a kérdés, mikor rosszabb számára: ha hallgat vagy ha beszél. Úgylátszik, úgy döntött: akkor a legjobb, ha távozik.

A döntéshez minden bizonnyal főnökei, az amerikaiak is hozzásegítették. Megmondták neki, hogy semmi hasznát sem látják. Menjen a fenébe.

— Hát ez a helyzet Jakov Levyvel — mondtuk egy későbbi alkalommal az Associated Press tudósítójának. — Így fest a maguk barátja.

— Barátja a hóhérnak — fortyant fel mérgesen a szeplősarcú, aki különösképpen dühös volt, mivelhogy az összecsapásokból és a nagy riportból sem lett semmi, és a „Jack" Levyről készült fényképeket is kidobhatták a szemétbe. — Ha Ridgway-nek kell az ilyen, legyen az övé. Neki adom. Akarják tudni, hogy mi a véleményem róla?

De ahelyett, hogy felelt volna a saját kérdésére, éleset köpött a panmundzsomi országút porába. Ámbár ki tagadhatja, hogy bizonyos helyzetekben ez az illetlen cselekedet nagyonis kifejező állásfoglalás.

ENYHÉN SZÓLVA ELÉGGÉ VEGYES VOLT tehát az a társaság, amelyet az amerikaiak összecsődítettek Panmundzsomban, s amellyel naponta alkalmam nyílt találkozni az országúton.

A beszélgetések során mindenről szó került. Még a fegyverszüneti tárgyalásokról is. Igaz, hogy a legtöbben nem politizáltak szívesen, de az adott helyzet parancsolóvá tette számukra, hogy megbeszéljék velünk, mi történik az útmenti tárgyalósátorban.

A helyzet ugyanis az volt, hogy az amerikai és szövetséges

ujságíróknak katonai fölötteseik heteken át egyetlen szó információt nem adtak a tárgyalásokról. A „szabad sajtó" teljes létszámban, írógépekkel, jegyzetfüzetekkel felfegyverezve nap nap után felvonult Panmundzsomba és állt mint szamár a hegyen — halvány fogalma sem volt arról, mi megy végbe, miről tárgyalnak a zöldasztal mellett.

Márpedig a newyorki, párizsi szerkesztőségek, a hírügynökségek központjai anyagot követeltek, cikkeket, tudósításokat. Azért fizették a tudósítókat, azért küldték őket Koreába, hogy valami látszata is legyen a munkájuknak. A bajbajutott sajtó számára egyetlen hírforrás maradt: a „vörös" ujságírók.

Bennünket a koreaiak és kínaiak naponta a legrészletesebben tájékoztattak mindenről, mint ahogy valóban az égvilágon semmi okuk sem volt arra, hogy sötétben tartsák a tárgyalások eseményeit.

Így azután az a furcsa helyzet alakult ki, hogy az amerikai és szövetséges ujságírók minden hírt, a legapróbbtól a legfontosabbig, napról napra tőlünk kaptak meg. Már reggel megrohamoztak minket: „Mi ujság?" — a déli szünetben újabb roham: „Mi történt délelőtt?" — s az ülések végén: „Mikor lesz a legközelebbi ülés?" (Mert még ezt is tőlünk tudták meg.) Ott álltak körülöttünk jegyzetfüzettel és ceruzával a kezükben és írták, amit a „vörösök" mondtak, hallgatták, mint a szentírást.

Ellentétben a szentírás nem egy helyével, a mi információinkra az volt a jellemző, hogy a legteljesebb mértékben a tényekre támaszkodtak és mindig az igazságot közölték. Így a szavunknak mindinkább hitele volt, s az egyes lapok és ügynökségek tudósítói között versengés indult meg, hogy minél több részletfelvilágosítást kapjanak tőlünk. Az élelmesebbek már nem elégedtek meg a „közös sajtótájékoztatóval", amelyet Winnington vagy Burchett mondott el a „kollégák" gyűrűjében, hanem bizalmaskodva karonfogták egyik vagy másik „kommunistát" és igyekeztek még valami „extrát" is kiszedni belőlünk a saját „copyright"-tal (szerzői joggal) ellátandó cikkük számára. Volt úgy, hogy az Associated Press tudósítója megsértődött, mert egyikünk valamit „elfecsegett" a United Press-nek, s neki ugyanazt nem mondta meg senki. Ezt részrehajlásnak minősítette, amire — véleménye szerint — sem ő személyében, sem hírügynöksége semmivel sem szolgált rá.

Már nemcsak furcsa, hanem torz és nevetséges volt mindez. Egyik-másik „ENSz"-laptudósító néhány keserű, panaszos megjegyzést csempészett bele cikkébe. Barrett egyik névtelen cikkében megkockáztatott egy féltékeny sóhajt: „...A kommunisták mindent tudnak, ami csak a tárgyalásokon elhangzott." A londoni *News Chronicle*-ben az angol Steven Barber még erősebb hangot pendített meg: „Tulajdonképpen mit is csinál az Egyesült Nemzetek küldöttsége Panmundzsomban? Ezt a kérdést teszik fel újra és újra a koreai fegyverszüneti tárgyalásokról tudósító szövetséges ujságírók. És hogy a megtévesztettséghez még elkeseredés is járuljon, kommunista ellenlábasaink jobban informáltak, mint a szabad sajtó emberei."

Ahhoz, hogy a dolog kipattanjon és botránnyá dagadjon, a panmundzsomi állandó tudósítók gyengék és gyávák voltak. „Nagyobb" figura kellett ehhez, olyasvalaki, aki nincs a helyi tábornokok markában, nem rázkódik össze Joy vagy Nuckols minden szigorúbb pillantására, s nem függ a kenyere egy-egy tisztecske jó- vagy rosszindulatától.

A szerep valamelyik „előkelő vendégre" várt. S az illető meg is érkezett Marguerite Higgins személyében.

Miss Higgins az amerikai sajtó csillagai közé tartozik. Már nem fiatal, s még nem öreg, látszik: kitartó, s gondos küzdelmet folytat a szaporodó ráncokkal és a szálló évekkel. Katonai öltözetben, nadrágban vonult be Panmundzsomba, ruganyosan, szőkén, mosolyogva és a helybeli amerikai ujságírók férfihadától ovezve. Ezek a helybeli kollégák — mint későbbi beszélgetésekből kiderült — mélységesen útálták a fürge Margueritet, üresnek és tehetségtelennek tartották, irigykedtek a szerencséjére és pocskondiázták a cikkeit, mégis — Marguerite világhíresség, kellemes dolog megismerkedni vele, egy kicsit csevegni, s egy közös fényképet csináltatni.

Miss Higgins azonban a legkisebb érdeklődést sem tanúsította a „kisebb fiúk" iránt, ahogy megérkeztek, már ott is hagyta őket. Az „előkelő vendégek" szokásához híven mindössze egy napot töltött Panmundzsomban, s azt az egy napot teljes egészében Wilfred Peter Burchettel toltötte.

Akik hajlamosak a romantikára, azok a szőke Marguerite és Burchett találkozásában könnyen felfedezhetnek néhány regényes elemet. A két ujságíró már régről ismerte egymást. Közvetlenül a második világháború után együtt dolgoztak

Berlinben és jóbarátok voltak. Mindketten nagy ujságtrösztök lapjait tudósították, Burchett az angol *Daily Express*-t, Miss Higgins az amerikai *New York Herald Tribune*-t. Mindketten felvilágosodott, haladó gondolkodású embernek tartották magukat — s egymást is — és ez csak elmélyítette barátságukat. Az éleződő berlini helyzet egyszercsak fontos döntések elé állította őket. Mindketten látták, hogy Berlinben egy új háború előkészítése folyik, s azok, akik háborúra spekulálnak, nem az oroszok, hanem az amerikaiak. Lelkiismereti kérdéssé vált: megírják-e, amit látnak. Egy darabig még így vagy úgy ki lehetett térni a határozott válasz elől. A „légihíd" idején dönteni kellett. Burchett döntött: az igazat írja. Marguerite is döntött. Ő is látta, ki a bűnös és mik a bűnös tervei. Ő is úgy indult neki az ujságírói pályának, hogy az igazságot és a haladást szolgálja. De a fiatal és eszes lányban élt egy mindennél erősebb, vadabb vágy: ő akart Amerika leghíresebb ujságírónője lenni. A rövid út ehhez a behódolás kapuján át vezetett. Nyilvánvaló: ha azt írja, amit lát, ha az igazat írja, még egyszerű riporter sem maradhat a *New York Herald Tribune*-nál. Egyszóval Marguerite is döntött. Az amerikai politika teljes kiszolgálását választotta.

Miss Higgins és Mister Burchett útjai elváltak. Hosszú évek után most találkoztak újra — Panmundzsomban. Azóta mindketten nagy utat tettek meg. Burchett bejárta a népi demokráciákat, az új Kínát, s most Koreában van, féltucat könyvet írt, a liberális *Daily Express*-től a baloldali *Ce Soir*-hoz került, egyike a legismertebb haladó nyugati ujságíróknak. Miss Higgins — mivel hangosabban tudott rikoltozni a többi rikoltozónál, és teljesen megfeledkezett olyan kellemetlen apróságról, mint a becsület — a harmadik világháború és az atomfegyver egyik legfőbb propagandistája lett, hisztérikus és türelmetlen uszító. Ezzel elérte vágyát: ő ma Amerika leghíresebb női ujságírója. Most is egy tucatnyi „nagy interjúval" a háta mögött érkezett ide. Az egykori haladó szándékú kis riporternek most a „haladás" olyan kiemelkedő alakjait sikerült szólásra bírnia, mint Franco, Csang Kaj-sek, Bao Daj és Li Szin Man.

Azoknak, akik valaha közös úton jártak, bizonyára különös lehetett most különböző irányból érkezni Panmundzsomba: Észak és Dél felől. De hogy melyikük maradt hű az induláshoz,

ki jött az egyenes úton — egyikük számára sem lehetett kétséges.

Egész nap együtt sétáltak, üldögéltek. Miről — miről nem esett szó köztük, az ő dolguk. De Miss Higgins, aki úgylátszik, már mindenben csak „témát" lát — néhány nappal később beszámolt a találkozásról a *New York Herald Tribune*-ban. Cikkének címéül Burchett régi becenevét választotta: „Peter". (Az írásmű egyébként szabadalmazva volt az egész világra.) A mi számunkra csak annyi érdekes a cikkből, hogy a szőke Marguerite élesen megtámadja a „szabad sajtó" informálása terén uralkodó viszonyokat. A helyzetre Burchett hívta fel a figyelmét, s az eszes kis nő felháborodott a dolgon: azonnal átlátta, hogy a katonai parancsnokság ostobasága, „vasfüggönye" éppen a saját ügyüknek árt. Ime, néhány szín Miss Higgins megfigyeléseiből: „A tárgyalások déli szünetében Burchett elnézést kért, hogy most odamegy a kommunista összekötőtisztekhez és beszél velük. «Mindjárt megtudom, mi történt, hogy a fiúknak (ezzel a sajtóügynökségek tudósítóira utalt) adhassak valami anyagot.» Valóban, hozta is az anyagot, úgy ahogy ígérte, és ő volt az, akitől megtudtuk a délelőtti tárgyalások lényegét... A szövetséges ujságírók azoktól a tájékoztatásoktól függenek, amelyeket vörös kollégáik önként adnak nekik ... A kommunista tájékoztatások egészen pontosak... A tárgyalások déli szünetében a szövetséges tisztek — akikhez a szövetséges ujságíróknak tilos közeledniök — helikopterükhöz vonulnak és visszarepülnek a táborukba (Munszanba). Ez azután szögesdróttal és katonai rendőrökkel van körülvéve és egyetlen ujságíró sem teheti be a lábát, hacsak nincs hivatalosan meghíva, vagy nem kíséri be valamelyik tiszt. Az Egyesült Nemzetek összekötőtisztjeinek meg van tiltva, hogy beszéljenek a sajtótudósítókkal."

A szőke Marguerite tobbet is elmondott, mint amennyi a szándéka lehetett. Nemcsak az derül ki a cikkéből, hogy a szövetséges sajtót egyáltalán nem tájékoztatják. Kifecseg egyet és mást arról a megalázó helyzetről, arról a szégyenteljes viszonyról is, ami az amerikai hadsereg vezetése és az amerikai sajtó között kialakult. Burchett egyszerűen odamegy a koreai és a kínai vezérkari tisztekhez és hozza tőlük az „anyagot". Az amerikai tisztek egyszerűen szóba se állnak a saját ujságíróikkal, még közeledni is tilos hozzájuk, a lakó-

helyüket szögesdróttal kerítik el és katonai rendőrséggel őriztetik. (Ha Miss Higginsnek alkalma lett volna eljönnie Keszonba is és láthatta volna azt a szívélyes, barátinak is nevezhető kapcsolatot, ami a magasrangú koreai-kínai tisztek, a küldöttség tábornokai és az ujságírók között fennállt — kötetre menő cikksorozatot „szabadalmaztathatott" volna a *New York Herald Tribune* hasábjain.)

A botrány kipattant. Tekintettel Marguerite Higgins világhírére, s a *New York Herald Tribune* befolyásosságára, magának Ridgway-nek kellett nekilátnia, hogy valamiképpen elsímítsa a tarajos hullámokat. A főparancsnok, aki lehetőleg került minden személyes érintkezést az ujságírókkal, ezúttal rendkívüli sajtókonferenciát hívott össze. A főparancsnok, aki hírhedt volt önteltségéről és nagyképűségéről, ezúttal — talán először, s utoljára egész koreai tartózkodása alatt — nyilvánosan „önkritikát" gyakorolt. „Úgylátszik — mondta —, a saját hibánkból a fegyverszüneti tárgyalásokról szóló saját információink nem jutnak el a saját sajtónkhoz. Az ujságírók újabban panaszkodnak, hogy a helyszínen lévő kommunista ujságíróktól és a vörös rádióból kell híreket kapniok a megbeszélésekről. Ki fogjuk szélesíteni információs szolgálatunkat."

Ridgway „önkritikája" után valóban megváltozott a helyzet. Legalábbis ami az informálást illeti: a sajtófogadást követő délután, a napi megbeszélés végeztével Kinney ezredes kiállt a tárgyalósátor mellé, az út szélére, a szövetséges ujságírók valamelyik tájékoztatótisztnek a füttyszavára köréjesereglettek és így, állva, jegyzetfüzettel a kezükben hallgatták és írták a „kinyilatkoztatást". Amikor megkezdődtek a fő küldöttségek tárgyalásai, Kinney szerepét a sajtófőnök: Nuckols brigádtábornok vette át.

Mindez feltűnően az út szélén, hogy a „vörösök" is lássák, hogy az egész világ lássa, hogy filmezni, fényképezni is lehessen. Valóban útszéli módon.

Ezzel rendben is lett volna minden, most már informálták a „szabad sajtót", s a szövetséges ujságírók nem voltak kiszolgáltatva többé a „kommunisták" mesterkedéseinek. Csakhogy megint hiba történt. A régi hiba, a keszoni hiba.

Egészen egyszerűen: Nuckols brigádtábornok tájékoztatásainak nagyrésze nem volt igaz.

Újra kezdődött a keszoni cécó, a két tábor ujságíróinak

vitája: ki tudja az igazságot és ki nem, — míg azután az események sorra-rendre meg nem mutatták, hogy az amerikaiakat és szövetségeseiket a sajtófőnökük állandóan becsapja. A koreai-kínai küldöttség egy teljesen új és fontos javaslatot terjesztett be. Nuckols tábornok úgy informálta saját sajtóját: „semmi sem történt". A tárgyalósátorban a demarkációs vonal nyugati oldalát vitatták meg. Nuckols tábornok kijelentette saját ujságíróinak: „a keleti oldalról volt szó."

Az ilyesmiről azután hamarosan kiderült, hogy hazugság. A Nuckols tábornok iránti bizalom hőfoka fagypont alá süllyedt.

Új, az eddiginél nem kevésbbé furcsa helyzet alakult ki. Jónéhányan a szövetséges ujságírók közül úgy szervezték meg a munkájukat, hogy végighallgatták Nuckols tábornok információit, azután rohamlépésekkel odasiettek hozzánk és — ellenőrizték azokat. Ha nem is írták, nem is írhatták meg, mégis, legalább tudni akarták, mi az igazság. Előfordult az is, hogy átadták egy térkép másolatát, amelyen a sajtót tájékoztató tisztjeik feltüntették: milyen demarkációs vonalat javasolnak a koreaiak-kínaiak, és mi az amerikaiak javaslata. Megkértek bennünket, hogy Keszonban ellenőrizzük a berajzolt vonalak hitelességét. Másnap visszakapták a térképet és a térképpel együtt a pontos felvilágosítást arról, hogyan hamisították meg az amerikai tisztek a vonalakat.

Ez a kettősség — érthetően — kevéssé tetszett Nuckolsnak és társainak.

Egyszerre csak azt vettük észre, hogy egyes amerikai ujságírók, fotoriporterek, filmoperatőrök — eltűnnek Panmundzsomból. Éppen azok, akik a leggyakrabban beszélgettek velünk. Akik a legemberibb hangot használták. Akiket a leginkább érdekelte: mi is a valódi helyzet tulajdonképpen. Hirtelen „új beosztást kaptak", „áthelyezték" őket, „visszatértek az Államokba". A feltűnő csak az volt, hogy mindig azok az emberek, akik normális viszonyt tartottak velünk.

A távozók helyébe újak jöttek. „Megbízható emberek". Egy Polovecki nevű Associated Press tudósító, aki nyiltan kérkedett azzal, hogy Csehszlovákiában távollétében halálraítélték kémkedésért. Azután egy Robinson nevű amerikai, aki egy thaifoldi (!) lap tudósítójaként mutatkozott be. Azzal a „szenzációs" hírrel érkezett, hogy egyenesen a frontról jön,

s ott saját fülével hallotta, amint a koreai-kínai oldalon orosz vezényszavakat adtak ki.

— Biztos ebben? — kérdeztem.

— Holtbiztos vagyok — bólintott erőteljesen.

— Biztos, hogy orosz volt?

— Semmi kétség.

— Akkor megkérem: mondjon öt — nem több, csak öt — orosz szót.

Robinson nagyot nyelt. Azután megszólalt:

— Nyet...

— Ez egy. Folytassa.

— Nyet... nyet... — dadogott Robinson.

Ez volt minden orosz tudása. És megesküdött rá és terjesztette széltében-hosszában, hogy a fronton oroszul hallott beszélni. Egyébként a társai azt állították róla, hogy még csak nem is egy, hanem legalább három kémszolgálatnak dolgozik egyszerre: a thaiföldinek, a franciának és az amerikainak.

Ezek valának az „új emberek" Panmundzsomban. De az első, a legfőbb, az élenjáró közöttük — Howard Handleman volt.

Handleman a „főnökök", a „nagy fiúk" kategóriájába tartozott: az International News Service hírügynökség távolkeleti kirendeltségét vezette. De a „főnökök" szokásától eltérően ő nem egy-két napra érkezett Panmundzsomba, hanem huzamosabb időre. Különleges megbizatással.

Azt a feladatot kapta — személy szerint Ridgway-től —, hogy rontsa meg a viszonyt, tegye lehetetlenné az érintkezést az amerikai ujságírók és miközöttünk.

Nagydarab, kövér, szemüveges, lomhajárású, gusztustalan figura volt ez a Handleman. Petyhüdt arc, szőrös kezek, szivar és katonai öltözet, amely úgy állt rajta, mint tehénen a gatya. A modora: hol fölényes, hol behízelgő, hol nyers, hol erőszakoltan barátságos.

Burchett őt is ismerte. Még valamikor 1945-ben találkoztak itt a Távol-Keleten, s eléggé összebarátkoztak. Akárcsak Miss Higgins, Mister Handleman is „haladó" volt annakidején. A családja Németországból való, s rokonainak egy részét származásuk miatt Hitlerék legyilkolták. Ez hitlerellenessé tette Handlemant, s amolyan, a baloldallal szimpatizáló liberális-

demokrata árnyalatokban virított. Volt karrierjében egy határozottan „fekete pont" is és ezt éppen Burchettnek köszönhette. 1945-ben közösen írtak elismerő könyvet a fülopszigeti népi felszabadító mozgalomról, a Hukbalahapról. Ezt a mozgalmat azóta vörösnek nyilvánították és tűzzel-vassal irtják az amerikaiak és Romulo diktátor vérebei. Handlemannek a Hukbalahapról írott dícsérő könyve könnyen a karrierjébe kerülhetett volna. Akárcsak Miss Higgins, a renegátok ismert útját választotta: veszettebben kezdett csaholni valamennyi csahosnál, alázatosabban szolgált a legalázatosabb szolgáknál. Elérte: megbocsátottak neki, az INS távolkeleti főnöke lett, s ráadásul: Ridgway is szóbaállt vele. A „foltos" multja miatt jól „kézben tartották". Megbízhattak benne.

Mégis, nem telt el sok idő, s Ridgway-éknek rá kellett jönniök, hogy rosszul választottak, amikor Handlemannek adták a fontos panmundzsomi megbizatást. Igaz, a szőröskezű elég erőszakos és elég alattomos volt, de nem volt elég okos. Vitában, érvelésben egyre-másra alulmaradt. Nem tudta kitartóan és meggyőzően védeni fölöttesei politikáját és nem tudott ügyesen visszavonulni sem. Ezért nemcsak alulmaradt, hanem a veresége ott, a helyszínen mindjárt és élesen láthatóvá is vált.

De volt valami, ami még ennél is alkalmatlanabbá tette feladata elvégzésére. Mégpedig az, hogy a társai, a többi amerikai és szövetséges ujságírók mérhetetlenül útálták. Útálták fölényes és pökhendi modoráért, embertelenségéért, talpnyalásáért, renegátsága és spicliskedése miatt, az egész megjelenésétől, külsejétől és belsejétől egyaránt és egyöntetűen undorodtak. Szó sem lehetett arról, hogy ő majd kollégái bizalmába férkőzik és megnyeri őket: szakítsanak a kommunistákkal. Annál kevésbbé, mert ezek az emberek, akik heteken, hónapokon át csak egymással érintkeztek, mindig ugyanazokat az arcokat látták — már jócskán únták egymást és örültek, ha velünk beszélhettek: ez színt, érdekességet, új ismereteket jelentett a számukra. Eszük ágában sem volt, Handleman mégcsak nem is szép szeméért felhagyni a velünk való találkozással.

A szőröskezű semmi egyébre nem számíthatott, mint az aljasságára és a becstelenségére.

Az amerikaiakkal való érintkezésünknek voltak bizonyos

íratlan szabályai. Az egyik ilyen az volt, hogy felhasználtuk ugyan a cikkeinkben azt, amit egymástól hallottunk — de mindig az ujságíró nevének megemlítése nélkül. Mi úgy idéztünk: „amerikai laptudósítók szerint...", ők úgy: „... a kommunista ujságírók azt állítják, hogy..." A másik — és ennél lényegesebb —, hogy pontosan idéztek ők is, mi is. Sok torzító, hamisító volt az amerikai ujságírók között, de azt meg kell adni, hogy ha továbbadták, amit tőlünk hallottak; véleményt, érvet, álláspontot, igyekeztek híven továbbadni. Valamiféle kollegialitás, ujságírói, szakmai „becsület" lehetett az oka.

Handleman éppen itt próbálta kikezdeni a kapcsolatokat. Sorra röpítette világgá tudósításait, s ezekben állandóan névszerint idézte Burchettet és Winningtont. Ez még nem lett volna baj. Hanem egyik hazugságot a másik után adta a szájukba, olyan kijelentéseket tulajdonított nekik, amiket ők sohasem tettek. S mert az egyes hírügynökségek között konkurrencia van, és az ujságok egy része annak a hírügynökségnek a jelentését veszi át és közli, amelyikben — ugyanarról a tárgyról — több az érdekesség, elkezdte buzdítani a társait szóban is, egész magatartásával is, hogy azok is úgy „dolgozzanak", mint ő.

Szükségessé vált, hogy a nyilt színen leleplezzük és lehetetlenné tegyük Handlemant. A feladat régi „barátjára", Burchettre hárult.

Egyik nap a szőröskezű valami sötét és ostoba hazugságot jelentett azzal a megjegyzéssel, hogy ezt „vörös ujságíróktól" hallotta, akik „nyilvánvalóan ki voltak rá oktatva".

Panmundzsomba érkezve, az összes „vörös ujságírók" odamentek Handlemanhoz. A csoportot körülvették az amerikai s egyéb tudósítók. Burchett megkérdezte a szőröskezűt: melyik „vörös ujságírótól" vette információját. Handleman körülnézett: mindnyájan ott álltunk. Nem hazudhatott. Egészen eredeti módszert választott a védekezésre:

— Te még nem is olvashattad az én tudósításomat — mondta Burchettnek. — Nem is tudhatod, mit írtam.

Burchett válaszképpen szóról szóra idézte a cikkét.

Handleman hallgatott. Meg se nyikkant. Mint említettem, nemcsak alattomos, hanem buta is volt, még valami kiutat sem próbált keresni.

— Egészen olcsó módszer, amit te itt használsz — mondta neki Burchett. — Mi már hosszabb ideje dolgozunk egymás mellett, „vörösök" és „nem-vörösök", de még egyetlen ujságíróval sem történt meg, hogy ilyen becstelenül viselkedett volna. Egyszer sem fordult elő névvel idézés, pedig mi nem egy amerikai ujságíró nevével idézhettünk volna olyasmit, ami egyrészt nagyon érdekes lett volna, másrészt sokat ártott volna az illetőnek. Minden lehetősége megvan, hogy — ha különböző nézeteket vallunk is — korrektül működjünk és viselkedjünk egymás irányában. Ez az első eset, hogy valaki rendszeresen és pimaszul hazudozik rólunk. A magam részéről nem kívánok veled többé szóbaállni.

Handleman ott állt némán, leforrázva, kollégái, amerikai, angol, francia ujságírók körében. A kollégák sűrűn bólogattak Burchett szavaira. Valóban, eddig korrektül dolgoztunk egymás mellett. S Handlemant külön is útálták, sokkal inkább, mint bármelyik „vöröst".

A nagydarab, lompos amerikai szét volt lapítva, mint egy poloska.

Ugyanakkor Burchett, Winnington, Pracki és én megírtuk ujságjainkban: hogyan rendelik vissza és váltják le az amerikai tisztek a nekik nemtetsző ujságírókat. Ezeket a cikkeket átvették a legkülönbözőbb lapok az egész világon, beolvasták a legkülönbözőbb rádióállomások. Az amerikaiak pánikba estek. Arnold Dibble, a United Press tudósítója például elmondta, hogy éjnek idején ugrattak ki az ágyból: New Yorkból hívták lélekszakadva: írjon azonnal „cáfolatot" (akkor is, ha igaz a hír).

Handleman kudarca és a terror-módszerek leleplezése teljessé tette a vereséget és a zűrzavart az amerikai parancsnokság köreiben. Ridgway szőröskezű különmegbízottja visszatakarodott Tokióba, s az ujságírók viszonya Panmundzsomban az elkövetkező hónapokban inkább megjavult, mintsem romlott.

Ha az amerikai és szövetséges ujságírók meg akarták tudni az igazságot, továbbra is csak hozzánk fordultak tájékoztatásért. Egy angol ujságíró elmondta nekünk, hogy különös gyakorlat alakult ki közte és lapja, egy jólinformáltságára kényes konzervatív ujság között. E szerint a gyakorlat szerint cikkeiben rendszeresen idézi azt, amit tőlünk hallott

és azt, amit az amerikai tájékoztatótisztek mondtak neki. A szerkesztőségben már tudják, hogy a cikknek az az anyaga, amelyik így kezdődik: „Voros ujságírók azt állítják...", vagy „A pekingi rádió jelenti..." — cikkeinek ezek a részei a tények, az igazság. Azok a részek, amelyek így kezdődnek: „Nuckols tábornok kozolte a sajtóval..." vagy „Magasrangú amerikai tisztek kijelentették..." — ezek a részek koholmányok, ferdítések, hazugságok.

— Természetesen ez a gyakorlat — tette hozzá az angol laptudósító —, amolyan titkos módszer koztem és a szerkesztőségem kozott.

Megmondtuk neki: ez a titok ma már egyáltalán nem titok Ma már százmillíók tudják és egyre új millíók tanulják meg. amit Moszkva, Peking, Phenjan vagy Budapest jelent — az az igazság. És az, amit az ujságtrosztok vezérei, az egyéb trosztvezérek és hadvezérek parancsa szerint íratnak és kozolnek, annyit sem ér, mint az a papír, amelyikre lenyomtatják.

EGY VERŐFÉNYES OKTÓBERVÉGI DÉLELŐTTÖN kezdődtek újra — tobb mint kéthónapos megszakítás után — a fegyverszuneti kuldottségek tárgyalásai.

Az égen sorra megjelentek az amerikaiak helikopterei: mindegyik tábornok kulon repulógépen jott — nem árt az ilyen parádé —, kivéve az ottagú kuldottség délkoreai tagját. Igaz, tábornok volt az is, de csak délkoreai.

A koreai-kínai delegátusok a dzsipeket személyautókra cserélték. Hszie Fang a szokott zsákmányolt dzsip helyett ezúttal egy amerikai Ford-kocsin érkezett.

Meghokkento volt a kulonbség már kulsóleg is a két kuldottség kozott. Az amerikaiak kozul hárman: Joy, Harrison és Libby úgy festettek, mint harom, becstelenségben megvénhedt kulso-newyorki szatócs. Ráncos, keserű, kiélt arcok, mindent inkább el lehetett volna hinni róluk, csak azt nem, hogy katonák. Turner tábornok volt az egyetlen, aki legalább valami katonai testtartást mutatott, nem lógtak előre a vállai és a pofazacskói, leginkább egy őszulő chicagói hentes-legényre emlékeztetett. A liszinmanista generális, aki a nyo-

mukban kullogott, a másik négy tábornok kifutófiújának tűnt. Mint ahogy valójában az is volt.

Az amerikaiak teljességgel természetesnek tartották, hogy a küldöttségük — amerikai küldöttség, és semmi köze sincs a sok államot összefogó Egyesült Nemzetekhez, de még csak az Egyesült Nemzetek haderőihez sem, amelybe tizenöt— tizenhat ország küldött csapatokat. Egyetlen más külföldi hadviselő ország sem volt képviselve a küldöttségben, csak az Egyesült Államok. Mégcsak a látszatát sem igyekeztek fenntartani az egyenjogúságnak, a lényegéről nem is beszélve. Itt mindennek úgy kellett történni, ahogy Amerika akarta. Itt senki másnak beleszólása a dolgokba nem volt. Le sem köpték, vagy éppenhogy teljességgel leköpték a szövetségeseiket. Tokióban: amerikai főparancsnok. Szöulban: amerikai parancsnok. Panmundzsomban: amerikai küldöttség. Háborúról és békéről, életről és halálról — mindenről az amerikaiak döntöttek. A többieknek: angoloknak, franciáknak, törököknek, görögöknek — csak egy joguk és kötelességük volt: megdögleni Amerikáért.

Ami a liszinmanista küldöttet illeti, kiderül a hiteles jegyzőkönyvekből, hogy a tárgyalások több mint egy esztendeje alatt egyetlen egyszer meg sem mukkant. Nem érdemes a nevét sem leírni. „Hallgass szógám" — ez volt a neve. Egyetlen feladata volt: leste a koreai és a kínai tábornokok jegyzetfüzeteit: mit írnak fel a tárgyalások közben. Ezt azután jelentenie kellett a gazdáinak. Mesélik, egyízben az egyik koreai tábornok valami olyasmit jegyzett fel: „Áruló kutya" — s úgy tartotta a blokkját, hogy a liszinmanista jól láthassa. Feltehető, hogy ezt nem jelentette az amerikaiaknak.

A koreaiakról-kínaiakról annyit: férfiak, katonák. A koreaiak egykori partizánok, s a Kína felszabadulásáért vívott japánellenes háború harcosai. A kínaiak: évtizedek óta harcokban edződött férfiak, a Hosszú Menetelés résztvevői, akik egyesítik magukban a szívósságot s a keménységet a türelemmel és a bölcseséggel. Érdemes megjegyezni: az amerikai ujságírók körében is sokkal nagyobb volt a tekintélye a koreai-kínai kuldöttségnek, mint az amerikainak, az angol vagy a francia tudósítókról nem is szólva.

A tárgyalások egyébként ott folytatódtak, ahol az augusz-

tus 22-i bombázás után megszakadtak: a demarkációs vonal vitájánál. Ott, de mégsem ugyanott.

A kéthónapos szünet után mind a két küldöttség új javaslattal állt elő.

Az amerikaiak letettek arról, hogy a zöldasztalnál megszerezzenek egy 13 000 négyzetkilométeres területet. Csökkentették az igényeiket: egy 1 000 négyzetkilométeres területre, amely magában foglalja Keszont is.

A koreai-kínai küldöttség október 31-én azt javasolta: mindkét fél két kilométerrel vonuljon vissza a jelenlegi érintkezési vonaltól. Az így kiürített terület legyen a demilitarizált övezet.

Az amerikaiak azt a javaslatot látták viszont, amelyet ők annyit hangoztattak, s valójában sohasem kívántak: hogy a frontvonal legyen a demarkációs vonal. Azt a javaslatot, amelyre a koreai-kínai küldöttség már augusztusban készült, s amelytől úgy féltek az amerikaiak, hogy mihelyt megneszelték, Keszon bombázásával kiprovokálták a tárgyalások megszakítását.

Most ott feküdt előttük lényegében — a saját javaslatuk. Kevésszer voltak olyan bajban, mint most. A saját követeléseik, a saját érveik ellen kellett hadakozniok, hacsak nem akartak gyors megegyezést, s ezt igazán nem akarták.

Ezért hát előhozakodtak azzal, hogy nekik Keszont mindenképpen meg kell kapniok.

November elsején közölték: Keszonra feltétlenül igényt tartanak.

November harmadikán üzleti ajánlatot tettek: hajlandók néhány megszállt szigetecskét elcserélni Keszonért.

November negyedikén azt javasolták, legyen Keszon semleges terület.

November nyolcadikán „vonalkiigazítás" címén kérték maguknak Keszont.

November kilencedikén Keszon „egy részét" próbálták kierőszakolni maguknak.

A koreaiak és a kínaiak kijelentették: Keszon nem lesz az amerikaiaké. Az amerikaiak egyre arról szavaltak, hogy a demarkációs vonalnak „szigorúan a katonai realitásokon" kell alapulnia. Nos, a szigorú katonai realitás az, hogy Keszon szilárdan a koreai-kínai haderő kezében van. A népi küldött-

ség megismételte a megmásíthatatlan alapelvet: amit az amerikaiak nem tudtak megszerezni a fronton, azt sohasem fogják megkapni a tárgyalóasztal mellett.

Az amerikaiaknak látniok kellett, hogy alkudozással, ígérgetéssel, zsarolással nem mennek semmire. De Keszon kérdése, amelyet ők vetettek és fújtak fel, tekintélyi kérdéssé vált. Most már az egész világ figyelte: kié lesz a fegyverszüneti tárgyalások híres városa?

Ezért az amerikai hadsereg támadást indított dél és nyugat felől a fronton, hogy bekerítse és megszerezze Keszont.

KESZON VÉDŐI

KESZONT KÉT EZRED VÉDTE: a 82. koreai* és a 65. kínai gyalogezred.

Hónapokon át éltem a városban, s így alkalmam volt megismerni Keszon védőit, a katonákat és a tiszteket; tetteiket, egymással és a lakossággal való kapcsolataikat, korábbi harcaik történetét. Bepillantást nyerhettem a koreai és a kínai hadsereg életébe.

Erről szeretnék most beszámolni.

A NYOLCVANKETTESEK számára a harc már a háború előtt megkezdődött. Ekkortájt Li Szin Man azzal kérkedett, hogy három nap alatt elfoglalja Phenjant. És nemcsak beszélt, hanem próbálkozott is.

Az ezred — pontosabban: az ezred elődje, egy gárdaegység — a keleti parton állomásozott, Jangjan, egy kis halászfalu közelében, vagy öt kilométerre a 38. szélességi foktól északra. 1949 február 3-án hajnalban a tenger felől lőni kezdték a falut a liszinmanisták. Öt naszádot vonultattak fel a parttal szemközt, ezek nyitották meg a tüzet. A halászok házai lángbaborultak, sok kis halászhajó az oldalára fordult.

De ez a lövoldozés tulajdonképpen csak jeladás volt. Az igazi támadás a szárazföldön indult meg. A szomszédban van egy hegy, a Koszanbon. Ez uralja a környéket. Ezt akarták maguknak megkaparintani. Egy zászlóaljjal jottek, a Holimbudéval, a „Tigriserdővel". Válogatott alakok voltak ezek, mindegyikük háromhónapos kémiskolát végzett Ri Bom Szok,

---

* A 82 ezredről — míg Keszonban tartózkodott — a Szabad Népben és a „Tanuságtétel" című riportgyujtemenyemben katonai biztonsagi okokból mint 13 ezredről irtam. Most alkalmam nyilt arra, hogy a korabban is megjelent s e kotetbe is felvett irások adatait, neveit felülvizsgáljam a szukség és lehetőség szerint kiigazítsam. — *M. T.*

egy volt japán katonatiszt vezetésével. Tüzérséget is hoztak magukkal.

A nyolcvanketteseknek a Koszanbonon csak egy szakaszuk volt: harminchat ember. Egy előretolt állásban hárman feküdtek: Kim Te Hvan és két társa. Félszázméternyire az állástól egy fenyőfa állt egymagában a hegyoldalon.

Az ellenség tüzérsége működésbe lépett. Erősen, de vaktában lövöldöztek. Nem látták Kim Te Hvanék elrejtett fedezékét. Azután elhallgatott a tüzérségi tűz és a gyalogság lassan megindult, felfelé a hegyen. Ellepték a hegy alját mint a sáskák.

Kim Te Hvan látta, hogy ilyen tömeget nem tudnak egyszerűen feltartóztatni.

— Várjatok — mondta két társának —, várjatok és ne lőjetek, amíg vissza nem jövök.

Kimászott az állásból és puskájával odakúszott a fenyőfához.

Az ellenség közeledett. Kim Te Hvan felnézett a fára és mintha egy katonatársához szólna, odasúgta neki:

— Fenyőfa elvtárs! Nehéz órák várnak most rád.

Azután a fa mögé lapulva, lőni kezdte az előrenyomuló liszinmanistákat. Azokat váratlanul érte a tűz. Visszahúzódtak a hegy tövéhez.

De úgy gondolták, valami eredményt mégiscsak elértek: felfedezték, hol az északiak állása. A tüzérségük vad tüzet nyitott a fenyőfára. Addigra azonban Kim Te Hvan már a fedezékben volt.

Hosszas lövöldözés után a „tigriserdeiek" egyik százada újra megindult. Azt hitték: a fenyőfa mögötti „állásban" mindenki elpusztult. Jöttek a fenyőfa felé. Már majdnem a fáig értek, amikor a három katona a fedezékből megnyitotta a tüzet.

A liszinmanistákat oldalba kapta a tűz. Sokan elestek és mindannyian megzavarodtak. A három katona kiugrott a fedezékből és szuronytszegezve rátámadt az ellenségre. Rövid tusa volt. A „tigriserdeiek" megfordultak és futni kezdtek.

Másnapra a nyolcvankettesek megerősítették a Koszanbont és hamarosan kiverték a liszinmanistákat a köztársaság földjéről.

A gárdaegység parancsnoka megdícsérte Kim Te Hvant és két társát a derekas helytállásért.

— Jól harcoltatok, mind a hárman — mondta.

— Négyen voltunk, parancsnok elvtárs — felelte Kim Te Hvan. — Mi hárman meg a fenyőfa. A nehezét ő vállalta magára.

„A negyedik elvtárs", a fenyőfa, ott állt a hegyoldalon, az ágai letöredezve, a törzse derékbatörve, negyvenöt golyóverte sebbel a testén. De a gyökere szilárdan fogta és nem eresztette el az anyafoldet. Védte ezt a foldet ő is, mint ahogy a katonák is védték és védik minden betolakodóval szemben.

A PROVOKÁCIÓK FOLYTATÓDTAK. 1949 májusában háromszázötven liszinmanista nyomult be a 38. foktól északra fekvő területre. A céljuk az volt, hogy kaput vágjanak a néphadsereg állásai között, s ezen a kapun át a fő erők Vonszanig törhessenek előre. A nyolcvankettesek szétverték ezt a kísérletet is. A katonai vereségnél is súlyosabb volt Li Szin Manék erkölcsi veresége. Nem sokkal a kudarc után két teljes század, Kang Te Mu és Pjo Mu Van tisztek vezetésével, átállt a néphadsereghez.

Az apróbb-nagyobb határmenti provokációk, amelyek végigkísérték az egész 1949-es esztendőt és a rákövetkező év első felét, végülis nyilt háborúvá nőttek: 1950 június 25-én Li Szin Manék rátámadtak Észak-Koreára.

A néphadsereg azonnali ellentámadással válaszolt.

A nyolcvankettesek úgy törtek előre, mint a fergeteg. Űzték, verték az amerikaiakat és a liszinmanistákat, akik orvul megtámadták a népköztársaságot.

Csumundin, Kangnung, Szamcsok, Dzsecson — a keleti fronton viharzottak végig és átkeltek a Naktong-folyón. A győzelem felejthetetlen nyara volt ez.

Hétszáz dombot foglaltak el a határtól Ihun városáig. Hétszáz domb tetején lengette a szél a nyolcvankettesek lobogóját. A hétszázadik domb Ihun határában kevélykedett, hétszáz méter magasan. Az ellenség erősen megvetette itt a lábát.

Hét napig küzdöttek ezért a dombért. Messzire előreszaladtak a hátországtól és híjával voltak fegyvernek, lőszernek, élelmiszernek. Az ellenség sem állt sokkal jobban mint ők. Csakhogy az amerikaiaknak repülőgépeken szállították a fegyvert, meg az ennivalót.

A nyolcvankettesek felverekedték magukat a domb közepéig. Azokban az állásokban húzódtak meg, amelyekből kivetették az ellenséget. Egy csomó puskát zsákmányoltak itt, de golyó kevés volt hozzá. És már harmadik napja nem ettek semmit. Fogytán volt az erejük. Tudták, hogy így nem juthatnak feljebb. Így nem tudják elfoglalni a dombot.

Délelőtt repülőgépek jelentek meg fölöttük. Jópár kört írtak le a levegőben. Mintha valamit kerestek volna. A koreai harcosok erősen figyeltek. Egyszercsak észrevették, hogy a dombtetőhöz közel egy nagy, rózsaszínű selyem van a földre terítve. A repülők sorra a selyemdarab fölé szálltak és ejtőernyős csomagokat dobáltak le.

Estefelé egy Rju Cson Jun nevű harcos jelentkezett a szakaszparancsnoknál.

— Éjszaka megszerzem a selymet — mondta.

A parancsnok beleegyezett.

Rju Cson Jun nesztelenül felkúszott az amerikai állásokhoz. A selyem ott feküdt a foldön. Magához vette és visszajött vele.

Mikor másnap reggel az amerikai gépek megjelentek, a nagy rózsaszínű selyemdarab már a koreai állások szomszédságában feküdt. A repülőgépekről hullott a koreaiakhoz a sok csomag, az ennivaló meg a lőszer.

Az ennivaló szokatlan volt és nem is igen ízlett. De nagyon éhesek voltak. Megtömték a gyomrukat vele. A lőszerrel a puskákat tömték meg.

Napszálltakor rohamra indultak. Napfelkeltéig győztek.

Így foglalták el a hétszázadik dombot. Amerikai ennivalóval és amerikai lőszerekkel.

TEGUTÓL ÉSZAKKELETRE ÁLLTAK, amikor az amerikaiak incsoni partraszállása azzal fenyegetett, hogy elvágják őket a hátországtól. Vissza kellett vonulniok.

A visszavonulás idején történt. Egy másik ezredhez tartozó fiatal hadnagy ment a tegu—szöuli országúton, észak felé. Kora reggel, nem messze Szóultól, két katonával találkozott. A katonák dél felé igyekeztek.

— Megálljatok — kiáltott rájuk a hadnagy —, hová mentek?

A két katona zavartan egymásra nézett. Az egyik motyogott valamit.

— Mutassátok a szolgálati jegyeteket — mondta a tiszt.

A katonák a földet nézték.

— Nincs szolgálati jegyünk.

— Melyik ezredhez tartoztok?

— A nyolcvankettesekhez.

A tiszt szemügyre vette a két katonát. Azok egészen sápadtak voltak. A hadnagynak sehogy sem tetszett ez a két ember.

— Velem jöttök a legközelebbi parancsnokságra — mondta.

A két másik felkapta a fejét. Most néztek először a tiszt szemébe.

— Nem megyünk — mondták szinte egyszerre.

A tiszt most már nem habozott:

— Egyszóval szokni akartok. Sőt meg is szöktetek!

A két katona megint lesütötte a szemét.

— Megszöktünk — vallotta be halkan az egyik.

— Gyalázatosak — rivallt rájuk a tiszt —, most hagyjátok el a zászlót, amikor veszélyben van! Most hagyjátok ott a csapatotokat, amikor a legnagyobb szüksége van rátok!

— Nem a csapatunktól szöktünk meg — mondta csendesen az előbbi —, hanem a kórházból.

— A kórházból? — csodálkozott el a hadnagy és a hangja kissé megenyhült.

— A szöuli kórházban feküdtünk sebesülten — folytatta a katona. — Tegnap délután bejött hozzánk az orvos és azt mondta: a kórház Phenjanba költözik. Hadseregünk visszavonulóban van. Este ökrösszekérre raktak minket és elindítottak Phenjan felé. De mi már jobban voltunk, a sebünk gyógyult. Nem akartunk visszafelé menni. A sötétben megszöktünk a szekérről.

— Most hová mentek? — kérdezte a tiszt.

— Az ezredünkhoz — feleltek mind a ketten.

— Gyertek velem — mondta a tiszt —, az ezredeteket most úgysem tudjátok meglelni. A mi ezredünk itt van a közelben. Álljatok be hozzánk.

— Nem lehet — felelték a katonák —, mi a nyolcvankettesekhez tartozunk.

— Hogy a csudába tudjátok megtalálni ebben a nagy

viharban a nyolcvanketteseket? — kérdezte kissé ingerülten a hadnagy.

— Nem nehéz az — felelték a katonák. — Megyünk délnek, ameddig csak mehetünk. Egészen a legelső vonalig. A nyolcvankettesek ott lesznek!

Valóban, a nyolcvankettesek mindvégig harcolva vonultak vissza. Jónéhányszor megütköztek az amerikaiakkal, hogy meglassítsák, feltartóztassák az előnyomulásukat.

Ezekben a nehéz napokban nemcsak az ellenséggel kellett szembeszállni. Akadtak kishitűek, s olyanok is, akik a harc helytelen módjait javasolták. Egyesek erősködtek, hogy a visszavonulás helyett vegyék be magukat a hegyekbe meg az erdőkbe és csapjanak fel partizánnak. Ezeknek meg kellett magyarázni, hogy nem valami körülkerített, felmorzsolt alakulat az övék, amelyik számára már nincs többé út a fő erőkhöz, hanem tudatosan, felsőbb parancsra visszavonuló harci egység, amelynek a feladata éppen a sikeres visszavonulás. Mások siránkoztak, hogy most már mindennek vége, már meg sem állnak többé koreai földön — egyenesen Kínába mennek. Ezekkel szemben keményen fel kellett lépni és meg kellett értetni velük, hogy ez a visszavonulás stratégiai jellegű, tervszerűen hajtják végre és a célja az, hogy az erőket összegyűjtve és átcsoportosítva ott, akkor és úgy vágjanak vissza a számbeli túlsúlyban lévő ellenségnek, ahol, amikor és ahogyan az a legkevésbbé várja. A csüggedés, a kishitűség, a bomlás jelenségei ellen küzdve a döntő szerep a legöntudatosabb hazafiaké: a kommunistáké volt.

MÁR NEM VOLTAK MESSZE a Jalu folyótól — a Dzsungjon hegyénél tartottak egy megerősített védelmi vonalat —, amikor elsőízben összetalálkoztak a Korea földjére lépő kínai önkéntesekkel.

Ko Jun Szen századát, amely hosszabb időn át védett egy hegyi állást, felváltották egy másik századdal. Ko és öt társa utasítást kapott, hogy menjenek jelentéstételre az ezredparancsnokságra.

A parancsnoksághoz magas hegyeken át vezetett az út, több mint egynapi járás állt előttük. A hat ember délután

indult el és mikor beesteledett, úgy döntöttek, hogy csak hajnalban vonulnak tovább. Nagyon fáradtak voltak.

Egy romfalunál érte utól őket az este. Csak üszkös törmelék volt a falu helyén, az egészből — valami csoda folytán — egyetlen házacska maradt épen, egy kis sárviskó.

A ház üresen állt. A lakói vagy meghaltak vagy elmenekültek a közeledő amerikaiak elől. A hat katona letelepedett az egyetlen ház egyetlen szobájában.

Ko Jun Szen már félálomban volt, amikor hangokat hallott a ház előtt. Felugrott és kiment.

Egy kis csoport kínai önkéntes állt ott.

Ko nem tudta, mit lát, kiket lát. A revolveréhez kapott. A felharsanó nevetés lehűtötte. A kínaiak közül valaki megszólalt, koreai nyelven:

— Tedd el a fegyvert, elvtárs. Tartogasd a golyókat az ellenségnek. Mi kínaiak vagyunk. A ti testvéreitek. Azért jöttünk, hogy együtt harcoljunk veletek.

Ko csak maga elé meredt, szólni, mozdulni nem tudott. Azután odaugrott a kínaiakhoz, ölelte-csókolta őket. Meg kell jegyezni, hogy az érzelmeknek ilyesfajta kitörő megnyilvánulása Koreában, Kínában meglehetősen szokatlan.

S Ko már perdült is, besietett a kis szobába, felrázta a társait. A katonák kijöttek a ház elé.

Volt öröm, vidámság, forró kézszorítás. Magasra lobogott a koreai szívekben a bizakodás, a remény tüze!

A kínaiak mögött egyébként egésznapos erős menetelés volt, s azért is álltak meg ebben a faluban, mert szerettek volna megpihenni. De csak egyetlen ép házat találtak: ott a koreaiak aludtak.

Mikor ez kiderült, Ko Jun Szen egy pillanatig sem habozott.

— Feküdjetek le a szobában, elvtársak — mondta a kínaiaknak —, mi majd idekint keresünk magunknak valami helyet.

A kínaiak a leghatározottabban visszautasították ezt a megoldást. Parázs vita kerekedett.

— Ti az első vonalból jöttök — mondták a kínaiak —, ki kell pihennetek magatokat.

— Ti az első vonalba mentek — mondták a koreaiak —, ott friss erőre van szükség.

— Ti már hónapok óta szakadatlan harcban álltok — így a kínaiak.

Szin Cson Gjun, a szuriszani hős

A 82-esek három hőse (balról jobbra): Kim Jong Gu, aki egymaga 7 amerikai repülőgépet lőtt le; Kim Jon Hak, aki a liszinmanista hadsereg katonájából a Néphadsereg kiváló harcosa lett és Ju Gi Hon, aki 5 repülőgépet »szedett le« egy hónap alatt

»Az utolsó csepp vérünkig helyt állunk«

Az ellenség szögesdróttal védte állásait. De a parancs az volt: »Előre!«

— Ki tudja, mennyi harc vár még rátok is — volt a koreaiak válasza.

Új és új érvek kerültek elő. A szeretet találékonyabb érvelő s kitartóbb vitatkozó a gyűlöletnél is. Egyik csoport sem engedett a maga, pontosabban: a másik igazából.

Már nagyon elnyúlt a vita, amikor az egyik kínai harcos váratlanul megkérdezte·

— Mi ujság a fronton, elvtársak?

— Igaz, mi ujság a fronton? — támogatta a kérdést a többi kínai katona.

A koreaiak mesélni kezdtek. Tapasztalatokról, hadicselekről, az amerikaiak elleni harc módjairól.

Mikor a végére értek, vagy legalábbis már sok mindent elmondtak — hiszen a végére érni sohasem lehet —, az egyik koreai katona megszólalt:

— Kínában mi ujság, elvtársak?

A kínaiak mesélni kezdtek. A földosztás sikereiről, új gyárakról, megzabolázott folyókról, a hatalmas ország kimeríthetetlen erejéről.

Így köszöntött rájuk a reggel.

Mindkét csoport útnak indult. A szemük égett egy kissé, mégis pihentebbnek, frissebbnek érezték magukat, mintha aludtak volna.

A kínaiak vígan s hevesen tárgyalták az újonnan hallott tapasztalatokat.

A koreaiak közül immár senkiben sem volt többé még csak nyoma sem a csüggedésnek.

AZ EZRED ÁTSZERVEZÉSE és feltöltése a Jalu közelében, Csoszanban és Vivanban ment végbe. Új erőket kaptak más alakulatoktól, részegységeket és katonákat, akik ellenséges gyűrűből verekedték ki magukat, s jöttek hátra a fő erőkhoz, és újoncokat, akik most álltak be a néphadseregbe. Egy hónapig a Jalu mentén állomásoztak, gyakorlatozás, újonckiképzés folyt.

Ebben az időszakban, az ezred újjászervezésekor került a nyolcvankettesekhez a későbbi harcok hírneves hőse: Szin Cson Gjun.

Szin eredetileg tüzér volt. A háború kitörése után önként

jelentkezett katonának. Örült, hogy a tüzérséghez osztották be, mivel eléggé értett a gépekhez, mint egykori mozdonyvezető.

Szeptember végefelé az amerikaiak bekerítették a századát. Nagynehezen kitörtek a gyűrűből. Az ágyúikat megsemmisítették. Két héten át vonultak vissza. Harcoltak amerikai frontcsapatok ellen, ejtőernyősök ellen, liszinmanisták ellen.

Így jutott végülis Szin Cson Gjun Vivanba.

Egy irodába lépett be. Fiatal, lányosarcú főhadnagy ült az asztalnál. Feljegyezte, amit kellett és azt mondta:

— Szin elvtárs a nyolcadik gyaloghadosztályba kerül, rajparancsnoknak.

— Hová? — horkant fel Szin Cson Gjun. — Hogy mondta főhadnagy elvtárs?

— A nyolcadik gyaloghadosztályba.

Szin Cson Gjun azt hitte, rosszul hall.

— Hm — krákogta —, főhadnagy elvtárs talán nem figyelt fel rá... talán elkerülte a figyelmét: én tüzér vagyok.

— Tudom — bólintott a főhadnagy. — De most a gyalogságnál van szükség magára.

Szin megrázta a fejét.

— Szó sem lehet róla. A tüzér az tüzér.

A fiatal főhadnagy ránézett. Meleg, vidám tekintete volt.

— Rendben van, Szin elvtárs — bólintott. — Látom, hogy fél a gyalogságtól. Mert hogy ott rohamozni kell, szuronnyal. Meg kúszni, sárban, hóban, aknamezőkön át. A tüzérség előkelőbb, igaz-e? Hát jól van, értem én magát világosan.

Szin Cson Gjun fejét elöntötte a vér. Nyugodt ember volt máskülönben, ritkán jött ki a sodrából. De most attól tartott, megüti a guta. Neki még soha senki nem mondta azt, hogy „előkelő". Még hogy ő előkelő! A parasztok gyereke, a mozdonyvezető, aki világéletében munkával kereste a kenyerét. Nem, ilyesmit még nem mondott neki senki. Hát még egy ilyen főhadnagyocska, egy ilyen leányképű ifjonc, aki majdhogynem a fia lehetne.

— Főhadnagy elvtárs — mondta és keményen vigyázzba állt, hogy ezzel is tűrtőztesse magát —, kérem beosztásomat a gyalogsághoz. De nem rajparancsnoknak. Egyszerű gyalogosnak.

— Rendben van — bólintott a főhadnagy. — Látom, hogy

dühös. Nem baj. Az én századomba kerül. És rajparancsnok lesz.

És mosolygott. Szin Cson Gjunt ez a mosoly méginkább ráharagította.

Dehogy tudta még akkor Jun Mun Szon főhadnagy s Szin Cson Gjun rajparancsnok, hogy életük legnagyobb csatáját váll váll mellett, nagyszerű bajtársiasságban fogják megvívni.

EGY HÓNAPI KIKÉPZÉS UTÁN a nyolcvankettesek újra dél felé indultak. Erősebbek, felkészültebbek voltak, mint valaha. Nemcsak emberekben, fegyverekben, hanem harci elszántságban, tudatosságban is.

A visszavonulás időszakának egyik legfőbb tanulsága az volt, hogy el kell mélyíteni a politikai munkát, növelni kell a párt nevelő tevékenységét. Az, hogy az elkeseredés, a csüggedés hangjai egyáltalán felmerültek, az, hogy egyeseknél a fegyelmezetlenség jelei mutatkoztak — figyelmeztetés volt arra, hogy az öntudat megszilárdításában fokozott tevékenységre van szükség. „Néphadseregünknek ma mindenekelőtt az a feladata — mondotta 1950 decemberében, a visszavonulást követő nagy ellentámadás időszakában Kim Ir Szen tábornok —, hogy jelentősen emelje politikai színvonalát. A hadsereg valamennyi alakulatánál fokoznunk kell a párt- és a politikai nevelést."

Gyors ütemben haladtak előre, át a szeretett, felszabadított Phenjanon, a romokbadöntött Hedzsun és Keszonon Szöul felé. Keveset pihentek, erőltetett menetben törtek át az akadályokon. Fáradtak voltak, de a kimerültségüknél is égetőbb volt a vágyuk, hogy az ő ezredük érjen elsőnek Szöulba. Minden harcos kis zászlót rejtegetett az inge alatt: ő akarta kitűzni a néphadsereg lobogóját az amerikai főparancsnokságra.

Keszon alá érkezve rövid pihenőt kaptak. Nem messze innen az Imdzsin-folyónál állt a harc. A tervek szerint egy másik egységnek kellett kikényszeríteni az átkelést. De a nyolcvankettesek pihenője rövidebbnek bizonyult a reméltnél is. Váratlanul parancs érkezett: előre az Imdzsin folyóhoz. Az amerikaiak ellentámadásba mentek át, meg kell állítani őket a déli parton. Este tíz órakor indult útnak a holtfáradt ezred.

Még arra sem volt idő, hogy az induláskor pontosan elmagyarázzák a katonáknak: mi a feladatuk, megértessék velük, miért van szükség erre az újabb, rendkívüli erőfeszítésre.

A kemény éjszakai menetelés megmutatta: mit jelent a jó politikai munka. A tisztek, a népnevelők valóban és szó szerint menet közben beszélték meg a katonákkal a feladat fontosságát. Ott, az úton magyarázták el a hadihelyzetet, és azt: mit jelent az amerikai ellentámadás meghiúsítása az egész arcvonal szempontjából.

Öt órán át vonultak a téli éjszakában. Hajnali háromkor érkeztek Todzsangdon faluhoz, az Imdzsin déli partjára. S még akkor sem lehetett megpihenni, akárcsak egy félórára sem. Azonnal hozzáláttak az állások kiépítéséhez. S mire hajnalodott, jöttek is már az amerikaiak.

Az amerikai ellentámadást — hála az éjszakai előkészületeknek — szétverték. Folytathatták az utat Szöul felé.

Hanem a fővárosba mégsem ők érkeztek elsőnek. De hamarosan alkalmuk nyílt, hogy megmutassák: mit ér az újjászületett nyolcvankettedik ezred.

Szöultól délre, a Szuriszan hegyét kellett megvédeni.

A HARCBAN AZ A LEGFONTOSABB, hogy a katona tudja: miért harcol. Mi a feladata, milyen ellenséggel áll szemben, könnyű csatára számíthat-e, vagy nehézre.

A szuriszani csata előtt a nyolcvankettesek mindent pontosan tudtak.

Tudták: a Szuriszantól függ az egész nyugati frontszakasz sorsa. Ha nem védik meg, az amerikaiak áttörik a frontot.

Tudták: az ellenség sokszoros túlerőben van. A 24. amerikai hadosztály, a 29. angol Commonwealth-brigád, a török brigád és az első liszinmanista hadosztály áll velük szemben.

Tudták: nagyon nehéz harc vár rájuk.

És tudták: a Szuriszant nem lehet feladni.

A hegylánc legnehezebb részét a negyedik század védte. Az a század, amelynek a parancsnoka Jun Mun Szon volt. Amelyben Szin Cson Gjun is szolgált.

A csata előtt a kommunisták taggyűlést tartottak. Egy földalatti bunkerben, gyertyafénynél, s mindössze negyven percig.

A taggyűlésen két új tagot vettek fel a pártba. Úgy hívták

ezt a felvételt: „hvaszon ibdan". „Hva" — annyit jelent, mint tűz, „szon" — vonal, „ib" — belépés, „dan" — párt. Szóval: „tűzvonalbeli belépés a pártba."

Az egyik új tag földesúri cseléd volt valaha, a másik vasgyári munkás. Arról beszéltek: mennyire szép lett az életük a felszabadulás után. Az ajánlóik pedig arról: mennyire kitűnt ez a két elvtárs a harcban és a menetelésben.

Egyhangúlag megszavazták a felvételt. Az új tagok akkor leültek és levelet írtak a családjuknak. Megírták az örömteli hírt, hogy a párt tagjai lettek s azt is, hogy nagyon nehéz harc előtt állnak.

Így készültek fel a negyedik század kommunistái a harcra. Az új tagok felvétele, az ő boldogságuk s kemény fogadalmuk megacélozta valamennyiük hitét.

Szin Cson Gjun szakasza a Tolbait, a „Sziklahegyet" tartotta. Az ellenség az első napon hetven tankkal, hatvan repülőgép támogatásával, kilencszer indult rohamra. Szuronyokkal, gránátokkal verték vissza Szin Cson Gjunék az amerikaiakat. Sok olyan harcos volt a nyolcvankettesek között, akinek ez volt az első komoly csatája. Ezért eléggé idegesen verekedtek s nagyok voltak a veszteségeik. A halottakat az éjszaka el kellett hordani, mert a hegy csupa szikla volt s nem lehetett eltemetni őket.

A második napon valahogy elterjedt a hír, hogy a „Sziklahegy" el van vágva a többi csapatrésztől. Ez rossz hatással volt a katonákra. Amúgyis jelentést kellett tenni Jun Mun Szonnak, a századparancsnoknak, ezért a szakaszparancsnok úgy határozott, hogy valakit hátraküld: ez megnyugtatja a katonákat is. A szakaszparancsnok helyettese önként vállalkozott. Akkor kellett mennie, amikor az ellenség tüzérségi tűz alatt tartotta az állást. Mert ha a tüzérségi tűz szünetel, akkor rohamra jönnek az amerikaiak, s akkor minden emberre szükség van. Mikor a szakaszparancsnok helyettese kilépett a fedezékből, eltalálta egy repeszdarab. Meghalt. Akkor Szin Cson Gjun jelentkezett. Szerencsésen végrehajtotta a feladatot. Amikor visszaérkezett, fellélekzett az egész szakasz: hát mégsincsenek elvágva a többiektől.

A harmadik napon az ellenség tizenkétszer rohamozott. Tizenkétszer verték vissza. A szakaszból csak kilencen maradtak. Sebesült nem volt köztük. Csak élők és halottak voltak.

A negyedik napon parancs jött: a végsőkig kitartani. Aznap elesett a harmadik raj parancsnoka. Halála előtt azt mondta: „Nem harcoltam rosszul. A halálom után tekintsetek párttagnak."

Az ötödik napon déli egy órakor megállt az ellenség tüze. Szin Cson Gjun körülnézett. Egyedül volt a lövészárokban. Egy pár lépéssel odébb megrándult a föld. Szin odaugrott. A szakaszparancsnok volt. A feltépett föld egészen betakarta. Szin elkezdte kiásni. Közben már közeledett az ellenség. Szin kiemelte a parancsnokot. Nem volt megsebesülve. Ketten voltak — s összesen egy kézigránátjuk. A szakaszparancsnok akkor visszaindult a századtörzshöz munícióért. Útközben megsebesült. Tovább kúszott. És visszajött. Visszahozott egy csomó kézigránátot. Nem hagyta egyedül, fegyvertelenül a társát. Délután négy órakor elesett.

Akkor — az ellenséges tűzzel nem törődve — Szin Cson Gjun felugrott és egyiramban elrohant a századparancsnokságig.

— Azonnal! — lihegte. — Segítsetek! Elesik a „Szikla-hegy"!

Jun Mun Szon főhadnagy felugrott:

— Aki itt van, utánam! Rohamra!

Szin Cson Gjun félretolta a főhadnagyot:

— Én megyek elől! Én ismerem a terepet! Az az én hegyem!

Jun Mun Szonnál géppuska volt, a többieknél kézigránát és szuronyos puska. Az egész századból tizenhárman voltak összesen.

Az ellenség már majdnem a csúcsra ért.

Jun Mun Szon oldalról beléjük kapott a géppuskával.

Tizenketten szemből ellentámadásra mentek.

A részleteket senki sem tudja elmondani. Csak azt tudja mindenki: megvédték a hegyet.

Tizenhárman, köztük a két új párttag.

A SZOMSZÉDOS HEGYRÉSZEN a harmadik század állt. Ott is — mindenütt — csupa szikla a Szuriszan. Amikor a harcok megkezdődtek érte, vastag hó borította. De három nap sem telt el és nem volt hó a hegyen. Nem a nap olvasztotta

meg, hanem a tűz, a bombák, az ágyúgolyók, a napalm, amit csak úgy öntöttek az amerikai repülőgépek. Mire végetért a harc, addigra megváltozott a Szuriszan arca. Nagy sárga foltok csúfították el — a kocsonyás gazolin égette rá —, magános, nagy kövek a csúcsról a mélybe gurultak, egy-egy kiugró, éles sziklát gömbölyűre esztergályoztak a lövedékek.

De a Szuriszant nem lehetett feladni. A harmadik század is úgy verekedett, ahogyan még soha. Új módszereket találtak ki. Új fegyvereket kovácsoltak a harchoz. Nem volt elegendő légelhárító tüzérségük. Pak Szong Hvan a géppuskáját fordította szembe a repülőgépekkel és egymaga lelőtt öt amerikai bombázót. Cso Bjong Szul tankelhárító lövegével két tankot és egy repülőgépet semmisített meg.

De a harmadik században a legtöbbet mégsem a gépfegyverek és lövegek, hanem Pak Szok Te kövei segítettek.

Pak Szok Te phenjankörnyéki paraszt, már nem egészen fiatal ember, de mindig jókedvű, tréfára hajló. A társai igen kedvelték. A falujában népnevelő volt és a században is népnevelői munkát végzett.

Hosszan elnyúló szakaszon szóródtak szét a század állásai. Az ellenség napokon át tűz alatt tartotta őket. Lövedékek és bombák, amerikaiak és liszinmanisták, angolok és törökök: mintha a kavargó pokol szakadt volna fel.

Az első két napon a század egyharmada elesett. Az első napon meghalt a századparancsnok helyettese. A második nap délutánján a századparancsnok.

Pak Szok Te abban az állásban volt, ahol a századparancsnokot megölte egy repeszdarab. A katonák tétovázva néztek össze. Hát mégis lehet, hogy talán vissza kell vonulni?

— Átveszem a parancsnokságot! — csattant fel Pak Szok Te hangja. — Talpalatnyi földet sem adunk fel.

Folytatódott a harc. Az ellenség nem jutott előbbre.

A népnevelőknek a csatában van egy különleges feladatuk. Ők adnak ki és kiáltanak új és új jelszavakat a többiek felé, aszerint, ahogy a harc alakul. Pak Szok Te most hiába próbálkozott ezzel. A fegyverek hangja elnyelte a szavát. Pedig most, hogy felelőssége megnőtt, méginkább úgy érezte: a hangjának el kell jutnia társaihoz.

Amikor egyszer az ellenség rohama alábbhagyott, leült a fedezékben és elővette a jegyzetfüzetét. Kitépett egy papír-

lapot és ezt írta rá: „A tisztjeink mind elestek. Elvtársak, akik élünk, esküdjünk meg az ő kiontott vérükre, hogy ezt a szent helyet nem engedjük át az ellenségnek!"

Mikor befejezte az írást, egy követ vett föl a földről. Becsavarta a papírba, azután a kis gombolyagot erős lendülettel elhajította a szomszéd állásba. A szomszéd állásban lévők elolvasták Pak Szok Te üzenetét. Azután összegöngyölték újra az írást és továbbdobták a következő állásba.

Jó két óra mulva Pak Szok Tehez visszaérkezett a saját üzenete. Pak kibontotta. Valamelyik katona azt írta a papír aljára: „Esküszünk!"

Akkortól kezdve Pak Szok Te kövei állandó vendégei lettek az állásoknak. Olykor csak röviden írt: „Az utolsó csepp vérünkig helytállunk!" Máskor meg hosszabban: „Mi két támadást vertünk ma vissza és legalább húsz ellenséges katonát megöltünk. Hát ti mit tettetek?" És a többiek beszámoltak: „Egy tankot kilőttünk". „Hat amerikai bukott fel az állásunk előtt." „Hvang Csan Szon elvtárs meghalt." „Fizessünk meg Hvang Csan Szonért — üzente végig az állásokon Pak Szok Te. — Fizessünk meg tisztjeinkért, asszonyainkért és gyermekeinkért. Most itt az alkalom, fizessünk meg a gyilkosoknak!"

Röpültek mindenfelé Pak Szok Te kövei. A Szuriszan csupa szikla és most a golyók és a bombák feltörték. Kövekben nem volt hiány.

A kövek erőt, hitet, lelkesedést és gyűlöletet öntöttek a szívekbe.

Tíz napig tartott és győzelemmel ért véget a szuriszani csata. Azóta az a mondás járja a nyolcvanketteseknél: „A kommunisták kövei erősebbek az ellenség bombáinál."

A SZURISZANI DIADALT új csaták követték. Harcok a Han-folyónál, megint az Imdzsinnél, újra Szöul alatt.

Sok dicsőség övezte ezekben az ütközetekben a nyolcvankettesek lobogóját és sok drága bajtárstól kellett örökre megválniok.

Ezen a tavaszon esett el a felejthetetlen parancsnok, a Népköztársaság Hőse, Jun Mun Szon főhadnagy.

Az édes testvérüket nem szerethették jobban a harcosok,

mint őt. Kevésszavú, csöndes ember volt és ő is úgy szerette társait, mint testvér a testvért.

Egy volt a katonáival. Ha hosszú meneteléseknél olykor egy gyengébbkarú harcosa elfáradt, elvette tőle a puskát és maga vitte tovább. Éjszaka nem egyszer végigjárta a házakat és a fedezékeket, ahol a századbeliek aludtak és betakargatta az alvó katonákat.

Mikor a többiek nyugovóra tértek, ő rendszerint még fennmaradt. Gyertyafény mellett ült és írt. Verseket írt. Nyugalmasabb estéken egyet-egyet felolvasott a katonáknak.

A versei mind elvesztek és talán sohasem kerülnek elő. De a nyolcvankettedik ezredben sokan emlékeznek a sorokra, amelyek az ő harcaikról szóltak és nagyon kedvesek voltak nekik. Emlékeznek a versre, amelyet a szuriszani csatáról írt:

„Úgy éreztük, mintha a föld
pályáján megfordult volna,
mintha a hegy szárnyrakelne,
emelkednék a magasba.
Mégis, bombák zaja közben
hallottuk szívünk verését,
ereinknek ütésében
erőnk győztes luktetését.
Felugrott az egyik harcos:
«Elvtársak, ki követ engem?»
Tizenkettő ugrott talpra,
mind egyek a gyűlöletben.
Szin Cson Gjun rohant mellettem,
gránátot markolt kezébe.
«Most hajítsd el!» Futnak. Hurrá!
«Előre, fiúk, előre!»"

Végigverekedte a villámgyors előretörést, a visszavonulást s az újabb előnyomulást. Ez a halk, csendes ember nem ismerte a félelmet. Ez a kevésszavú gyerekember — hiszen huszonkét esztendős volt mindössze — nem ismerte a harcban a habozást.

A tedokszani csatában esett el. Az ellenség a hegyen erős állásokat épített ki, dróthálóval védte őket és a drótba villanyáramot futtatott. De a parancs az volt, hogy el kell foglalni a Tedokszant.

Jun Mun Szon maga kérte, hogy az újjáalakult negyedik század mehessen az élen. Pedig majdnem bizonyos volt, hogy az első rohamnak nem lesz sikere.

Golyózáporban, kúszva mentek felfelé a hegyen. Jun ment legelől. Mindig azt mondta: „A tisztnek a legnehezebb helyzetben az élen van a helye." Már majdnem a dróthálóig ért, amikor egy ágyúlovedék eltalálta. Ballábát letépte a golyó és a szilánkok belefúródtak az arcába meg a mellébe. Hosszú métereket zuhant lefelé a hegyoldalon

A sebesültszállítók mellékúsztak. Már akkor alig volt benne élet.

Az ellenség ellentámadást indított. Átmenetileg vissza kellett vonulni. A sebesültszállítók feltették a hordágyra. Nem hagyhatták ott drága testvérüket az amerikaiak kényekedvére.

Mikor elindultak vele, Jun Mun Szon felnyitotta a szemét. A szája szélén vér buggyant ki, a fájdalom eltorzította az arcát. Halkan, alig hallhatóan kérdezte:

— Előre megyünk vagy hátra?

A sebesültszállító ránézett és összeszorult a szíve:

— Előre megyünk, főhadnagy elvtárs.

A vonások elsimultak az arcán. Úgy halt meg, a győzelem boldog tudatában.

Április volt. A Tedokszanon rügyeztek a fák. Tavasz volt, az ifjúság, a szerelem, a születő élet időszaka. Egyszer — mikor a békét és a győzelmet kivívták — ő is a tavaszról és a szerelemről énekelt volna.

EZT A TAVASZT a nyolcvankettesek mindvégig a 38. szélességi foktól délre töltötték. Amerre jártak, örömmel s szeretettel fogadta őket a nép. A szabadságot hozták minden jóakaratú embernek, földet a parasztoknak. Ha volt aggodalom az újonnan felszabadultakban, akkor csak az volt: el ne menjenek tőlük. S ha egyesekben élt még a régi gyanakvás, csökönyös előítélet, a nyolcvankettesek magatartása csakhamar eloszlatta.

Mikor a háború megkezdődött, Cso Kvan Dzsun minden értékét elásta. Elásta a tartalék rizsét, a réz evőcsészéit, még a legkedvesebb pipáját is, amelyiknek ezüstből volt a kupakja. Öreg paraszt volt, egész élete arra tanította, hogy a háború

meg a rablás egytestvérek. Legszívesebben az ökrét is elásta volna, dehát azt nem lehetett. El is vitték hamarosan a Li Szin Man-katonák.

Cso Kvan Dzsun faluja a 38. szélességi fok alatt van, mintegy 20 kilométerre, nem messze az Imdzsin-folyótól. Tavasz elején szabadította fel a néphadsereg.

Cso házában három katona szállt meg a nyolcvankettedik ezredből. Az öreg mogorván fogadta őket. Egyre csak azt leste: ezek mit fognak majd elvinni tőle. Egyszer kereken meg is mondta nekik:

— Én nem bízom a katonákban. Már a nagyapám is erre tanított. Ha meg azóta elfeledtem volna, akkor most eszembejuttatta a mi hadseregünk. Az egyetlen ökrömet is elrabolták.

Ahogy az idő enyhült és a föld lazult, az öreg Cso egyre komorabb lett. Életében most először nem fogja, nincs mivel felszántania a földjét. Az elásott rizs őszig még futja. De mi lesz vele meg a családjával azután?

Az ekéje ott állt az udvaron, a ház fala mellett. Az öreg leguggolt mellé és megtisztogatta. Csak úgy ragyogott a vasa.

Mindennap újra és újra megpucolta, és minél fényesebb volt az eke, annál sötétebb volt Cso Kvan Dzsun kedve.

A katonák nézték a guggoló öreget és tudták, mi bántja.

Az egyik hajnalban, se szó, se beszéd, eltűntek a katonák és eltűnt Cso Kvan Dzsun ekéje is. Az öreg egy pillanatig sem kételkedett: a katonák lopták el az ekét. Nem is fájt neki nagyon a dolog, hiszen úgysem tudott mit kezdeni a szerszámmal. Nem is csodálkozott rajta nagyon, hiszen már a nagyapjától is így tanulta.

Este beállított a három katona. Letették az udvaron az ekét és az egyik, belekarolva az öregbe, azt mondta:

— Gyere velünk.

Kimentek Cso Kvan Dzsun földjére. Az öreg majd hanyattvágódott, amikor meglátta a felszántott földet.

— Hogyan csináltátok?

— Ökrünk nekünk sem volt — felelték a katonák —, így hát ketten húztuk, egyikünk meg tartotta az ekét.

Másnap reggel Cso Kvan Dzsun kiásta minden kincsét: a rizst, a rézedényeket, az ezüstkupakú pipát. A felesége egy jó csomó rizsből „tokot" főzött, koreai kenyeret, ami a szeretet

és a bizalom jele. Cso Kvan Dzsun a vacsoránál azt mondta a katonáknak:

— Én már négy hadsereget láttam a saját szememmel: japánt, Li Szin Man-félét, amerikait, sőt törököt is. De még sohasem láttam olyant, mint a ti hadseregetek.

Azután gyorsan kijavította magát:

— Mint a *mi* hadseregünk.

A NÉPPEL ÖSSZEFORROTT, harcokban kipróbált nyolcvankettedik ezred parancsnokához 1951 május 9-én Kim Ir Szen tábornok, a koreai néphadsereg főparancsnoka a következő üzenetet küldte:

„Egész szívemmel üdvözlöm az ön ezredét és önt, valamennyi tisztjét és katonáját abból az alkalomból, hogy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Legfelsőbb Nemzetgyűlésének Elnöksége «A szabadság és függetlenség érdemrendjét» adta önöknek. A nyolcvankettedik ezred ragyogó tettet vitt végbe, szilárd bátorságot és hazaszerető önfeláldozást tanusított a mi nagy honvédő háborúnkban, amelyet a koreai nép felszabadításáért, az amerikai betolakodók kisöprnéséért és hazánk egységes függetlenségéért és szabadságáért vívunk. Meg vagyok győződve arról, hogy az ön ezrede a további harcban még nagyobb sikereket és győzelmeket fog elérni."

A nyolcvanketteseket a koreai hadsereg talán legjobb — de mindenképpen egyik legjobb — ezredének ismeri az egész nép. Ezért is kapták éppen ők azt a megbízást, hogy megvédjék Keszont.

ANNAK A KÍNAI EZREDNEK A TÖRTÉNETÉT, amely a koreai nyolcvankettesekkel vállvetve harcolt Keszon megtartásáért, nem ismerem. De ami a legjellemzőbb erre az egységre éppúgy, mint mindegyik kínai alakulatra, amelyikkel találkoztam: csakúgy sugárzik belőlük az, hogy harmincesztendős forradalmi mult van mögöttük. Még akkor is így van ez, ha ezt vagy azt az egységet történetesen csak néhány éve vagy néhány hónapja szervezték. Mert ez a harcos forradalmi mult nem az egyes alakulatok korával mérhető és mérendő,

hanem szellemével, tapasztalataival, magatartásával. Mint ahogy egy tegnap szervezett szovjet hadosztály magába sűríti mindazt az értéket és lehetőséget, amit az intervenciósok elleni harcok óta harmincöt esztendőn át a Szovjet Hadsereg felhalmozott és előkészített, éppúgy egy-egy kínai egység is örököse és folytatója a Kuomintang ellen, a japánok ellen vívott hatalmas küzdelem hagyományainak.

Külsőleg is azonnal észrevehetően megnyilvánul ez a hagyomány abban, hogy a katonák és a tisztek nem viselnek rangjelzéseket. Egyforma egyenruha van mindenkin. Tulajdonképpen a rangok sincsenek meg olyan értelemben, mint nálunk. Van rang, de ez: az illető funkciójának, feladatkörének a megjelölése. Olyasmi, mint őrvezető, tizedes, őrmester, törzsőrmester, vagy a tiszteknél: hadnagy, főhadnagy, százados — nem létezik. Ehelyett vannak: harcosok és parancsnokok. A parancsnokok — attól függően, minek az élén állnak: raj-, szakasz-, század-, zászlóalj-, ezred-, hadosztályparancsnokok. A rang tulajdonképpen azt a feladatot mutatja, amit a rang viselője valóban ellát. Ha megváltozik a feladat, természetesen megváltozik a rang is.

Mindez a nagy felszabadító harcok hagyománya. Akkor sem jelölték a rangokat, s a rangjelzés hiánya valami egészen széles, átfogó, mindenkire kiterjedő demokratizmust jelképezett. Természetesen akkor sem, s most még kevésbbé jelenti ez a demokratizmus a fegyelem hiányát vagy lazaságát. Ez a fegyelem belülről fakad: az ügy önkéntes és odaadóan lelkes szolgálatából. A parancsnokok iránti tisztelet és az engedelmeskedés alapja nem az egyenruha — mint ahogy egyetlen valóban népi hadseregben sem ez az alap —, hanem a parancsnok tekintélyének, tudásának, megbizatásának elismerése és megbecsülése.

A tisztikar — azok a parancsnokok, akiknek feladatköre a mi tisztjeinkének felel meg — harcokban vívta ki a megbecsülést. Jóformán valamennyien éveken át katonáskodtak Csang Kaj-sek ellen verekedve, s ott a harcmezőn léptek elő parancsnokokká. A tábornoki rangban lévő parancsnokok között egész sor olyan van, aki részese, esetleg mezitlábas kaszás résztvevője volt a legendás Hosszú Menetelésnek. Ez magyarázza ezeknek az embereknek elmélyült, bölcs nyugalmát, magabiztos tapasztaltságát, ami forradalmi hittel és lobogó

lelkesedéssel párosul. Árad egész lényükből a gondolat: minket, akik a nép sűrűjéből, a társadalom mélységeiből jövünk, akik felszabadítottuk roppant hazánkat a belső és külső urak rabsága alól, akik ismerjük a leggonoszabb ellenséget, akik szétvertük a milliárdos amerikai fegyverzetbe öltözött népelnyomókat és cinkosaikat, minket nem győzhet többé le semmiféle hatalom. Ezeknek a tiszteknek, tábornokoknak multja, eredete magyarázza azt a szavakkal alig kifejezhető viszonyt, ami a kínai hadseregben harcosok és parancsnokok között kialakult. Emlékszem, Jao Cin Szian kínai önkéntesnek, az augusztusi amerikai-liszinmanista merénylet áldozatának temetése után, Hszie Fang tábornokkal meglátogattuk annak az egységnek a hadiszállását, amelyhez Jao tartozott. Hszie tábornok a maga, s a fegyverszüneti küldöttség részvétét tolmácsolta. Együtt üldögéltünk az egyszerű ház udvarán. Forró tea mellett folyt a beszélgetés. A tábornok levette kabátját, a parancsnokok és a katonák is rágyujtottak, előredőltek a széken, minden külsőségesség nélkül, szenvedélyesen kérdezve, magyarázva vitatták meg az eseményeket, a kilátásokat, a feladatokat. A tábornok, a kínai önkéntes hadsereg egyik legfőbb vezetője egy volt a többi között, a sok vitázó, érvelő, fejtegető katona között, s ami mégis megkülönböztette: az a tiszteletteli csönd, amely szavait kísérte, a többiek tekintete, amivel kézmozdulatait követték, a hatás, amelyet mondatai a többiekre tettek. Harcosok és parancsnokok egybeforrottsága valami egészen széles népi egységet, egy ötszázmilliós nép egymásra- és önmagára találását mutatja, a tömegek feltörését örvénylő, fénytelen mélységekből a napra.

Az egész hadseregben van bizonyos puritán egyszerűség, ami a forradalmi idők seregeinek a tulajdonsága. Valami nagy tisztaság, erkölcsi, testi-lelki tisztaság él a katonákban, szinte gyermeki egyszerűség társul rajongó emelkedettséggel. Teljesen ismeretlen az ivás, a szerencsejáték, és ismeretlenek a nőügyek. A kedélyükben is van valami gyermekies. Állandó a jókedv, a tréfa, a nevetés: gondtalanok, tiszta a lelkiismeretük, jó ügyért harcolnak, odahaza, a családnál minden rendben van, semmi okuk a borúra, kókadtságra. Ha valahol megpihennek, már előkerül a labda, valahonnan két fáraszerelhető vaskarika s kezdődik, tart fáradhatatlanul a kosárlabdázás. S ha labda nincs, csak leülnek körben, azután megy a társasjáték,

egyszerű kis mókák — két bekötöttszemű fiatal kergeti, keresi egymást a körben, vagy valakinek a sapkáját dobálják — s pereg, patakzik a nevetés, mintha csak nem is húsz-huszonöt évesek lennének, mintha csak nem is a fronton lennének.

Számomra a legmegragadóbb, koreai tartózkodásom egyik legáltalánosabb s maradandó élménye az a viszony, amit a kínai önkéntesek a koreai polgári lakossággal kialakítottak. Hiszen tudtam én azt, hogy a kínaiak segíteni mentek Koreának — barátként, testvérként, önzetlenül, a közös érdek alapján. Csakhogy a mindennapos érintkezésben a legszebb, legünnepibb kapcsolatba is belecsúsznak zavaró körülmények, az állandó együttlét során elkerülhetetlenek a súrlódások — a testvérek és a barátok között is vannak torzsalkodások, perlekedések, hát még ha ezrek, tízezrek érintkeznek egymással! Így „feltételezte" ezt a józan ész, a hibákat előre is értő és megértő okos belátás, a majdnem matematikai pontossággal előreszámító logika.

Ám a valóság most rácáfolt minden előlegezett megértésre, mentegetődzésre, matematikára és logikára. Olyan igaz és lélekemelő viszonynak lehettem tanúja, amely jobb minden egyéni barátságnál, vérségi köteléknél. A kínai népi erők győzelmének egyik legfőbb biztosítéka a Kuomintang rothadt rendszere fölött az volt, hogy Mao Ce-tung és Csu Te katonáinak gyökeresen más volt a viszonyuk a felszabadított területek népéhez, mint a rabló, fosztogató úri-feudális tábornokoknak. A néppel való jóviszony az új Kína katonai egységeinek forradalmi és alapvető hagyománya. És amikor más országba, a szomszédos Korea földjére léptek, akkor ezt a hagyományt nemcsak magukkal hozták, hanem még gondosabban és következetesebben, még körültekintőbben és tapintatosabban vitték bele a mindennapos gyakorlatba, mint odahaza.

Koreában járni egyszersmind annyit jelent, mint állandó jeleit látni ennek a gyönyörű barátságnak. A falvakban, a városok utcáin egy-egy kínai önkéntes nagy csomó gyerek gyűrűjében ül, énekelni tanítja őket, vagy a nyakába kap egy kis boldogan visító koreai embercsemetét és meglovagoltatja, vagy egyszerűen kézenfog két apróságot és sétálni viszi őket. A nagy kínai teherautókon olykor húsz-harminc huncut kölyök ordít: a soffőrtől kikönyörögték, hogy megtesz velük „egy kört". A parasztházak udvarán a leghétköznapibb látvány egy-

egy kínai önkéntes, amint a nehéz malomkövet forgatja. A gépi, villanyhajtású malmok nagyrészét tönkretette a háború, a lakosság újra ráfanyalodik az ősi őrlési módszerre. Nehéz, nagyon nehéz munka ez, s mert a férfiak jórészt katonák, a nőkre marad. De ha egy kínai jóbarát észreveszi, hogy egy idős asszony vagy egy serdülő leányka ott ül az udvaron és verejtékezve őrli a rizst, már ott is terem, s „beszáll" egy órára, kettőre, ahogy az ideje engedi.

Itt is, ott is vidám beszélgetésben látja az ember a kínai katonákat s a koreai civileket. Meg kell hagyni, furcsa beszélgetés ez. Néma. Csak azt látni, hogy az egyik a mutatóujjával ír valamit a tenyerébe, a másik figyeli, rábólint, azután ő is ír az ujjával a tenyerébe, vagy valami bottal, vesszővel az utca porába — s így megy, folytatódik hosszan a párbeszéd. A dolog nyitja az, hogy a koreaiak közül sokan ismerik — vagy a régi iskolákból, vagy a japán iskolákból — a kínai írást. Ez az írás jelírás, azaz minden szónak megvan a maga jelrajza. Igaz, mikor ezt a jelet olvassa, máskép ejti ki a kínai, máskép a koreai, máskép a japán. De igaz az is, hogy azt a tárgyat, fogalmat mindegyik ugyanúgy írja, ugyanannak érti, mint a másik. Egy példa: koreaiul „éljen" annyit jelent· „manszé". Kínaiul: „van szui". Ha tehát a koreai azt mondja a kínainak: „manszé" — az természetesen nem érti meg. De ha leírja azt a két írásjelet, amely annyit jelent, hogy „éljen" — mindketten tudják, miről van szó. Így azután a bonyolult jeleket tenyerükbe vagy a földre rajzolgatva, akár órákon át és a legkülönbözőbb kérdésekről el tudnak beszélgetni egymással anélkül, hogy egy szót is szólnának.

Általában a katonák „beszállásolása" körül kavarodás, viszolygás, vonakodás szokott lenni. Az emberek inkább vannak magukban, mintsem hogy megosszák a házukat másokkal.

Keszonban is volt némi kavarodás ekörül, csak éppen ellenkező értelemben. Az egyes családok versengtek és nem egyszer civakodtak is, hogy az ő házukba feltétlenül szállásoljanak el kínai önkénteseket. Hiszen az ilyesmi csupa előnnyel járt. Egy kínai katonát egyszerűen nem lehet még csak megkínálni sem valamivel, hogy az viszonzatlanul maradjon. Mikor Keszonból Phenjanba utaztam, kínai önkéntesekkel és ujságírókkal mentem. Megszálltunk egyhelyütt, s a búcsúzáskor a háziak egy kosárka almával kedveskedtek nekünk. A kínaiak semmiképp-

Állandó jeleit látni a gyönyörű barátságnak . . . Kínai önkéntesek segítenek az aratásban

Keszon szilárdan a népi erők kezében maradt . . . A város védői — koreai és kínai katonák és katonalányok — ünneplik a győzelmet

1951 november végén meghúzták a fegyverszünet demarkációs vonalát. Jobboldalt : Csang Csun Szan koreai ezredes, mögötte : Cai Csengven kínai ezredes, baloldalt : Murray, amerikai ezredes

pen sem akarták elfogadni. A vendéglátók addig-addig erősködtek, míg végülis ránk kényszerítették az ajándékot. Mi történt erre? A kínaiak kiforgatták zsebeikből az összes cigarettát s nagy halom füstölnivalót hagytak ott cserébe.

Olyasmi, hogy egy kínai önkéntes elvenne valamit egy koreai embertől — teljesen ismeretlen dolog. Annál gyakoribb, hogy amit csak lehet, amit csak nélkülözni tudnak, odaajándékozzák a koreaiaknak. Ezért hát nemcsak örömm, hanem haszon is, ha megpihennek valahol, hát még, ha huzamosabb ideig ott tartózkodnak. Elárvult, kereset és kereső nélkül maradt családok szinte megélnek belőlük. Rizs, konzerv, ruhanemű, cukor, tea — valami mindig csurran-csöppen, s olyan nehéz körülmények között, ahogyan egy háborús országban élnek az emberek, minden segítség jól jön.

A kínaiak nagyszerű fegyelme, pontossága, tisztasága, becsülete, erkölcse, az, hogy szigorúan tartózkodnak mindenféle szerelmi kapcsolattól, az, hogy jobban vigyáznak vendéglátóik tulajdonára, mint a magukéra — még csak növeli az iránt uk való szeretetet és megbecsülést. A visszavonuló amerikai katonák, akik rablásaikkal, asszonyok meggyalázásával gyűlöltté tették magukat Koreában, azt híresztelték, hogy a kínai katonák füleket, orrokat vagdalnak le és végiggázolnak a gyermeklányoktól a vénasszonyokig mindenkin. A szétpukkadt hazugság most méginkább hangsúlyozza és értékessé teszi az igazságot.

Egyízben Prackival és Winningtonnal kirándultunk Keszon közelébe, a hegyekbe. Valami kis itókát is vittünk magunkkal, s egy mohos sziklára telepedve éppen belekezdtünk a poharazásba, amikor egy ötvenkörüli férfi jött oda hozzánk. Kiderült: a borosüveget akarja megkapni tőlünk, ha már kiürítettük. Megkínáltuk: fogyjon gyorsabban, ne kelljen sokáig várnia. Kevéske koreai és kínai tudásunkkal (Winnigton ismert néhányszáz írásjelet) csapongva folyt a „beszélgetés" időjárásról, termésről, háborúról. Egyszercsak megkérdeztük tőle:

— A Li Szin Man-rendszerről mi a véleménye?

— Óh, az jó. Nagyon jó — mondta.

„Ejha" — gondoltuk, s folytattuk a kérdezősködést:

— Hát az északi kormányról?

— Az rossz. Nagyon rossz.

Emberünkre akadtunk. Ez bizony nem rejti véka alá a véleményét. Most már kíváncsiak voltunk: ki az üveggyüjtő férfi. Elmondotta ezt is: egykori földbirtokos, akinek most szétosztották a földjeit, s akinek a fia tiszt a liszinmanista hadseregben. Így már érthetővé vált szilárd politikai meggyőződése. Úgy látszik, minket ejtőernyővel földreszállt amerikaiaknak gondolt, azért nyilatkozott ilyen egyértelműen és nyiltan.

Most már csak azért kérdezgéttük tovább, hogy a neki ígért üvegért és veszendőbe ajándékozott borért valami ellenszolgáltatást kapjunk.

— A koreai katonák hogyan viselkednek?

— Rosszul, nagyon rosszul.

— Miért?

— Kihúzigálják a kertemből a káposztát, megeszik és továbbállnak.

— És a kínaiak?

S most jött a meglepetés:

— Azok jók. Igazán jók.

— Miért?

— Nem nyúlnak semmihez egy ujjal sem. Udvariasak. Ha valamire szükségük van, megvásárolják, kifizetik.

Jól meggondolva: érthető volt ez is. A koreaiak otthon vannak: tudják, hogy egy földesúrral állnak szemben, nem bánnak vele kesztyűs kézzel. De a kínaiak nem foglalkoznak azzal, hogy itt a belső kérdésekbe beleavatkozzanak. Nem kötnek barátságot a földesúrral, de — mert Koreában vannak — nem is lépnek fel ellene, a viszonyuk üzletiesen korrekt, udvarias.

Ime, a kínai önkéntesek — még az ellenség sem tud rájuk rosszat mondani.

Az ellenségnek — s most nem egyes, menekülésben elkésett földesurakra gondolok, hanem a tokiói és tajvani főnökökre — külön komoly gondot okoz ez a kínai katonák s koreai lakosok között kialakult jó viszony.

Egyik nap Panmundzsomból jöttünk vissza Keszonba. A város főútján egy teherautóval találkoztunk. Az autón öt összekötözött férfi, a kínai önkéntesek téli egyenruhájában, mindegyikük mögé magasbanyúló tábla van kötve. A táblán a nevük és bűneik lajstroma.

A teherautó lassan bejárja a várost: mindenki láthatja a vádlottakat s a vádat. Azután lekanyarodik a sportpályára. Akkorra itt már hatalmas tömeg gyűlt össze. Külön nagy oszlopokban ülnek a földön koreai katonák, kínai önkéntesek és a város lakosai.

A 65. ezred parancsnoka ismerteti az esetet.

Ezt az öttagú bandát ejtőernyővel dobták le a hátországban. Csang Kaj-sekéktől egyetlen megbízatásuk volt: rontsák a kínai önkéntesek jó hírét, rontsák a kapcsolatot az önkéntesek és a nép között. Csupa olyasmit kellett csinálniok, amit az önkéntesek nem csinálnak. Rabolni, erőszakoskodni, embert ölni. Úgy, hogy híre menjen, s így gyűlöletet szítsanak a kínaiak ellen.

Nem kellett kémkedniök, szabotálniok, nem, csak garázdálkodniok. Semmi nem mutatja jobban a koreai nép és a kínai önkéntesek ragyogó jó viszonyát, mint az, hogy az amerikaiak és társaik éppen emiatt és kizárólag emiatt ügynököket kénytelenek küldeni: talán így árnyékot vethetnek rá.

Az öttagú banda ötezer kiló élelmiszert, öt órát, grammofont, női ruhákat, aktatáskákat rabolt össze, ökröket hajtott el és huszonnégy asszonyt meggyalázott. Keszonban betörtek egy órásmester házába, megölték az idős iparost és kifosztották a műhelyét.

Ez lett a vesztük. A vaskemény keszoni őrség napokon belül kézrekerítette őket.

A tárgyalás rövid ideig tartott. Egyetlen tanú volt: a meggyilkolt koreai órásmester lánya. A kínai katonai ügyész halált kért a banditákra. A tömeg felemelt kézzel döntött: halál!

A teherautó kikanyarodott a sportpályáról, egy húszméternyire levő emelkedőre ment, a gonosztevőket leszállították a kocsiról és ott, a nép szemeláttára pisztollyal kivégezték őket.

Az ítéletet végrehajtó kínai katonák füstölgő fegyverrel és harci dalokat énekelve jöttek vissza a nép közé.

Ez a hadsereg, amely az igazi nemzetköziség eszméitől áthatva a legszebb, legmélyebben emberi viszonyt teremtette meg a koreai néppel, nem ismer könyörületet azokkal szemben, akik ezt a testvéri egységet meg akarják bontani.

NOVEMBER KÖZEPÉN az amerikaiak minden korábbinál vadabb kísérleteket tettek Keszon elfoglalására. Az őszi hadjáratban megritkult egységeket új erőkkel töltötték fel. Naponta átlagban öt-hat támadást intéztek a koreai-kínai vonalak ellen. A hadműveleteket személyesen Van Fleet irányította.

Mégis, egyetlen lépést sem tudtak előrejutni. Ellenkezőleg: a harcok során Panmundzsomtól délkeletre még némi területet is vesztettek.

Az az amerikai terv, hogy Keszont bekerítsék és megkaparintsák, teljes kudarcot vallott.

Keszon védői, a koreai nyolcvankettesek és a kínai hatvanötösök győzelmet arattak az amerikai támadók fölött. Keszon szilárdan a népi erők kezében maradt.

A panmundzsomi tárgyalóasztal mellett az amerikaiak kénytelenek voltak hivatalosan is bejelenteni, hogy lemondanak Keszonról.

KESZON VIRÁGZÁSNAK indult.

A koreai tél nagyon kemény s mindenre inkább alkalmas, mint rügybontogatásra, virágfakasztásra. De Keszon idei telét egy éltető, varázslatos fuvallat enyhítette: a béke lehellete.

A város most már biztonságban érezte magát a népi erők kezében. Emellett abban a kivételes helyzetben volt, hogy a légiterrortól sem kellett tartania: semleges övezetnek számított s egyes, provokatív célú éjszakai bombázásoktól eltekintve, nem érte komoly légitámadás. Így azután a háborús Koreában valami szigetfélévé — ha nem is a béke szigetévé, de legalább a béke jeleivel vagy emlékeivel telt szigetté kezdett válni.

Az ember észre sem veszi, mit ér a víz, amíg nem kínozza a szomjúság. Az egészség fel sem tűnik és csak akkor látjuk az értékét, amikor betegek vagyunk. A fuldokló tudja csak igazán: mi a levegő; az éhező: mi a kenyér.

A háborúban lehet csak igazán látni — a békét.

EGY RÉGI MONDÁS azt tartja: nincs a földön egyetlen olyan pont sem, ahonnan egész Keszont látni lehetne.

S így is van. Bármerre jár is ember a városban s a városon kívül, akármelyik dombra, hegyre kapaszkodik is fel, mindig csak részeit látja az egésznek, mindig beleakad a szeme egy másik dombba, hegybe, amelyik valamit eltakar a városból. Csupa hullámzás, lanka, völgy, emelkedő Keszon, mintha ez az egyetlen városka magába akarná sűríteni az egész ország arcának legfőbb jellegzetességét.

Ötszáz évvel ezelőtt ez volt Korea fővárosa. S akár a szépségét kedvelték, akár a védhetőségét becsülték az egykori királyok, mindenképpen igazuk volt. Az omladék városfal körülfut a hegyeken, s ha pereméről lenéz az ember, érzi-látja:

nem lehetett könnyű megvívni ezt a várat. S amikor a nap a nyugati égre vonul, s az ősi városkapu boltíve fölött mégegyszer visszanéz a Buddha-templom kerek dombjára és bearanyozza a csillogó tetőt, mintha a szívet símogatná, melengetné ez a szépség.

Sok minden idézi a félévezredes multat. A királyi palota maradványai: a szabályos téglát formázó kőalapzat (az épületek fából lehettek, így aztán nem maradt nyomuk), s az egykori palotát övező égretörő, sudár szálfák. Odébb fehér kőemelvény: valaha csillagvizsgáló volt, innen kutathatta egy régi tudós az égbolt rejtelmeit. Az ide-oda cikázó patakocskák partján magas sziklafalak meredeznek s rajtuk tömegével a legkülönbözőbb kínai jelmondatok, bölcseségek, nevek. Az ősi tanítások arra intették az embereket: úgy igyekezzenek élni, hogy a nevük fennmaradjon az utókor számára. Voltak, akik a könnyebb megoldást választották, s nem példamutató életmódjukkal, tetteikkel, alkotásaikkal igyekeztek nevük hosszú életét biztosítani, hanem egyszerűen úgy, hogy valamelyik szolgájukkal belevésették az időtálló sziklákba.

A város keleti részén szép múzeum: bizonnyal ez is sok értékeset mesélne a multról, ha teljesen ki nem fosztotta volna az amerikai hadsereg. Egyik nap itt járt a phenjani múzeum igazgatója, leltárba akarta venni a megmaradt műkincseket. De a leltári ívre csak egyetlenegy adat került: egy hatalmas fekete Buddha-szobor leírása. Úgy látszik, túl nehéz volt ahhoz, hogy elrabolják. Az igazgató sok keserűséget s a keszoni múzeum egykori katalógusát vitte magával, ezt is csak azért, hogy lássa a veszteséget s méginkább nekikeseredjék.

A múzeum tőszomszédságában Keszon egyik híressége: a Hűség Hídja. Sokszázados legenda fűződik a rövid, fehér kőhídhoz. Egy királyi helytartót, Korea legkiválóbb klasszikus költőjét urához való hűsége miatt ezen a hídon döfte le egy vetélytársának bérence. Vére a fehér kőre omlott, s az a barna folt, amely ma is jól látható a kövön, a legenda tanúsága szerint a hű alattvaló vérének a nyoma. Nem tudja letörölni eső, tájfun, hóvihar — a muló századokkal dacolva hirdeti a hűség szép erényét.

Valahogy úgy van a keszoni emlékekkel, hogy a középkori maradványokban többnyire akad valami szép, nemes,

előremutató; az újkori maradványok többségében pedig van valami „középkori", sőt még ennél is rosszabb.

Mert vannak itt újkori „műemlékek" is, amelyeket romjaikban is érdemes volna megőrizni, figyelmeztetőnek a jövő nemzedékek számára.

Az egyik a börtön. Ez volt Keszon legnagyobb épülete. Nem is csoda: abból a korból való, amikor az egész ország egyetlen börtön volt. A japánok építették, Li Szin Man átvette. A felszabadulás után a nép teljességgel szétverte, csak a betonalapzat és néhány csupasz fal maradt meg belőle. Az alapzaton látni: egy-egy cella akkora volt, mint egy kisméretű ágy. Három-négy embert zsúfoltak belé. A bejárati romkapu tetején japán nyelven máig is ott a felirat: „A munka nemesít". Akárcsak a hitleri haláltáborokban: „Arbeit macht frei"*. A hátsó kapu a temetőhöz vezetett.

A börtöntől nem messze, egy kis domb tetejéről furcsaalakú, kiégett épületrész néz le komoran a városra. Egyik délután Winningtonnal, Burchettel, Prackival arra sétálva, nem is a romfalakra figyeltünk fel, hanem a romok előtt heverő vastag vasajtókra, amelyeket szemmelláthatóan kirobbantottak helyükből. Az ajtókon széf-skála, „Minato Co. Japan Safe" jelzéssel. Itt tehát valószínűleg banképület állt valaha s az épen maradt rész, egy kétszer kétméteres szobaféle, az értékőrző helyiség lehetett. A kirobbantott vasajtók, a felrobbantott, felfeszített páncélszekrények elég gyakori jelenségek Koreában, biztos mutatói annak, hogy az amerikai hadsereg járt arrafelé.

Ez a csalhatatlan előjel vezetett be minket az egykori széf-szobába, s igazunk volt. A szoba fala belülről csupa korom, amerikai őrség állhatott és dideregtethetett itt, tüzeltek, innen a falrarakódott feketeség.

A koromban mindenféle felirat és rajz éktelenkedett.

A rajzok: meztelen nők (az egyik mellett ez a bibliai szépségű név: Maria), bombát dobó lökhajtásos repülőgépek, égő koreai házak.

A feliratokból kiderült, hogy az értékőrző szoba az amerikai hadsereg első tüzérségi megfigyelő részlege B-csoportjának (I. st Artillery Observation B.) őrhelye volt 1950 telén.

Egyébként Massey Anderson közkatona külön is fel-

* Arbeit macht frei — A munka szabaddá tesz.

jegyezte a jövendő számára, hogy ő személyesen őrködött itt az amerikai birodalom épségén („Massey Anderson S. C. was here in guard") és ehhez a fontos ténymegállapításhoz csatlakozott egy Todd nevű katona Texasból.

Voltak, akik nem elégedtek meg ennyivel és úgy érezték, hogy e jelentős eseményt valami ünnepi fogadalommal illik még emlékezetesebbé tenni. Ezért Cpl. Albert R. Bean, (lakcíme: Newhaven, Illinois), Bill Chatterton (Bushnell, Illinois) és J. H. Gurke (Troy, New York) határozott betűkkel felírták a falra: „We shall defend Kaesong till the last man", azaz: „Megvédjük Keszont az utolsó emberig". Az a körülmény, hogy mi sétálgattunk most, méghozzá nyugodtan és zavartalanul Bean, Chatterton és Gurke urak egykori őrhelyén, a nevezettek pedig sehol sem voltak láthatók, egymagában is elegendő bizonyíték, hogy a falra örökített fogadalmat nem sikerült beváltaniok.

A nevek, rajzok, ígéretek tömkelegében a szemünk megakadt egy feliraton, amely nagyobb volt, mint a többi, végigvonult a falon és uralta az egész helyiséget.

Ez a felirat így hangzott: „You shoot 'em, we loot 'em", és a Tennessee-állambeli Tullahome-ból való Leslie Whitfield amerikai katona írta a falra 1950 december 3-án.

Meghökkenve, majdnem hitetlenül meredtünk az arasznyi betűkre.

„You shoot 'em, we loot 'em" — ez a mondat magyarul annyit jelent: „Ti lőjétek le őket, mi pedig majd kiraboljuk őket". Biztatás ez a mondat az első vonalban harcolók felé· az ő feladatuk a lakosság legyilkolása, a második vonalbelieké a kifosztás. Amolyan programm ez, munkamegosztás az amerikai hadseregben, harci irányelv, vezérfonal.

Valóban, alig hihető, lélekzetelállító volt, hogy ezt valaki ilyen nyiltan, ilyen önmagától adódó természetességgel, majdnemhogy tréfásan — rímbeszedve kipingálja a falra.

Ott, a romszobában állva úgy éreztem, hogy ennél tömörebben, ennél világosabban még alig fogalmazta meg bárki is az amerikai hadsereg, az egész koreai rablókaland programmját, mint ahogyan Leslie Whitfield zsoldoskatona a maga nyerseségével odaírta egy düledező keszoni házfalra. Sok vezető amerikai politikus adott nyilatkozatot s mondott beszédet arról, miért jött az Egyesült Államok hadserege Koreába és

milyen sorsot szán a koreai népnek. Egyesek a kommunista agresszió megállításáról, mások a koreai nép felszabadításáról és boldogításáról beszéltek. Leslie Whitfield zsoldoskatona programmja sokkal őszintébb és világosabb. Leslie Whitfield zsoldoskatona egyetlen mondata ösztönös pontossággal és tudatos elvetemültséggel feltárja: mit jelent a valóságban, a gyakorlatban a „kommunista agresszió megállítása", a koreai nép (és bármely más nép) amerikai „felszabadítása", „boldogítása". És Leslie Whitfield zsoldoskatona programmjának — az ismertnevű politikusok szólamaival ellentétben — külön súlyt ad az, hogy mindaz, ami az amerikai hadsereg részéről Koreában a háború kezdete óta történik, ennek a programmnak az alapján történik, s nem egyéb, mint ennek a programmnak a valóraváltása.

Minden hadseregnek megvan a maga jelszava s a történelem megőrzi a legjellegzetesebbeket, amelyek éppen azért jó jelszavak, mert magukba sűrítik a hadsereg céljait, törekvéseit s a kort is, amelyben születtek. A Korea földjére lépett amerikai hadsereg jelszavaként azt kellene feljegyezni a történelemkönyvekbe, amelyet az ismeretlen hírű Leslie Whitfield önként ajánlott fel az emberiség emlékezete számára: „Ti lőjétek le őket, mi pedig majd kiraboljuk őket."

Ezt a düledező keszoni házfalat pedig meg kellene támasztani, burokkal védeni, óvni a pusztulástól, mint valami műemléket, mert ennél hívebb dokumentumot, pontosabb önjellemzést a mai Amerika hadseregéről keresve sem fog találni az utókor.

AKI ÚTJÁT A BELVÁROS FELÉ vette, mind több és több emberbe ütközött. A házak, amelyek a fegyverszüneti tárgyalások kezdetekor még üresen ásítoztak, kezdtek benépesülni. Akik a háború elől a falvakba menekültek, most — a háború elől biztonságot keresve, visszajöttek a semleges Keszonba. S olyanok is, akiket a szomszédos falvakban, városokban kibombáztak. itt kerestek új lakóhelyet.

A gyönyörű fekvésű városka a háború előtt a szöuli földesurak és nagykereskedők kedvenc nyári üdülője volt. A keszoni dombok közé jöttek a főváros hőséggyötörte házrengetegéből. Csinos villák sorait építették fel, kedves kertekkel,

árnyas lugasokkal, hűsvizű kutakkal. Ezek az urak a néphadsereg elől hanyatt-homlok délre iramodtak s az épenmaradt villákba a nép költözött be. Keszon lakossága megduzzadt. Üres telkeken már új házakat kezdtek építeni. Házépítés! Nincs ennél szebb, ékesebben szóló hírnöke a békének. A házépítés: több a reménynél, már bizalom, hit, biztonság.

A nép nagyon remélte, várta a békét.

Nőttön-nőtt a piac is. A csatornaparton sorakozó, cölöpépítményszerű piaci bódék megteltek áruval, az ég tudja honnan — selymek, edények, gumicipők, cigaretta és grammofonlemezek kerültek elő, háromféle pénzzel is folyt a kereskedés: délkoreaival, északival és kínaival üzleteltek. A főutca romházait — a déli kaputól egészen a piactérig — lassanként rendbehozták és az apró földszinti helyiségekbe iparosok telepedtek le: cipészek, órások, szabók. Az utcai kovácsok a kínai önkéntesek lovait patkolták. Megkezdte működését háromnégy villanyhajtású őrlőgép, a környékbeli parasztok türelmesen guggolva vártak az utcán, amíg gabonájukkal sorra kerültek.

Itt is, ott is apró vendéglők, kávézók nyiltak. A kávézók egyelőre még azokból a kávékonzervekből szolgálták ki vendégeiket, amelyeket a menekülő amerikaiak hagytak maguk után, de a vendéglőkben már változatos, valódi koreai kosztot lehetett kapni. A kifőzések a „Makaroni-ház" nevet viselték és ennek megfelelően főcikkük a koreai makaróni volt. Vékonyszálú, méteresre kinyujtott tészta ez, abban különbözik olasz névrokonától, hogy a közepe nem lyukas. Hatalmas adagokat raknak belőle a tányérra, leöntik a legköznapibb fűszerrel, a barnás-sós szójamártással és a vendég az evőpálcikákra felcsavarva szinte belecsorgatja a torkába. Egyszerű, kellemes eledel, dehát a külföldi legfeljebb ha egy negyedtányérral tud fogyasztani belőle, a koreaiak viszont olyan mennyiségben bocsátják gyomruk mélyébe, mint ahogyan mi a soha jól nem lakató pattogatott kukoricát.

A makaróni a kifőzések eledele, a vendéglőkben vagy nem is kapni, vagy csak amolyan harmadrangú rendelnivaló. A valódi koreai vacsora csillaga: a „szinszollok". Magyarul: tündértűz. A „szinszollok" maga öblös, kerek fémedény, a szamovárhoz hasonló. A közepébe egy hat-nyolc centiméter átmérőjű fémcsövet illesztenek. Mármost az edényt megtöltik vízzel és

a vízbe mindenféle csemegét raknak: tojást, kagylót, zöldséget, gesztenyét, apróra vagdalt húst, tengeri csigát, fűszert. Akkor azután a fémcső közepébe parázsló faszenet dobál a pincér, pincérlány vagy maga a vendég s együtt lesik-várják, amíg a víz forrni kezd s a benne levő finomságok megfőnek. Orrcsiklandó illatok töltik be a szobát, jelezve, hogy elérkezett a „szinszollok" megdézsmálásának ideje. A fürge evőpálcikák megmerülnek a forró, habzó vízben és egymásután halásszák ki a különböző földi jókat. Mikor a halászatnak vége, csak a sistergő víz marad a fémedényben, csakhogy akkor ez már nem víz, hanem finom, párolgó leves, amely mohón magábaszítta a benne főtt csemegék erejét, ízét, illatát. Csészéket hoznak és az ízletes lét kiosztják a vendégek között. A mi szokásainkkal ellentétben tehát a végére kerül a leves. Ez különben nemcsak a „szinszollok" esetében van így, hanem minden koreai-kínai étkezésnél.

Összefoglalóan nehéz lenne jellemezni a koreai kosztot. Egyik jellegzetessége a miénkhez hasonlóan, hogy erősen fűszeres. A paprikát éppúgy kedvelik, mint mi, s a többi külföldit „lefőzve", szép tekintélyt vívtam ki magamnak azzal, hogy erestől ettem meg a legerősebb hegyespaprikát is. Sok a hideg, nyers étel: nyers rizstészta, nyers szárított hal, nyers zöldség, még a húst is nemegyszer nyersen, megdarálva eszik. Az alapeledel a rizs, vízben kifőzik s minden zsír vagy fűszer nélkül eszik az egyéb fogások mellé; egyszerre szolgál a kenyér és a burgonya helyett. (Azt, hogy mi a rizst édesen, cukorral, kakaóval is szoktuk enni, egyszerűen kinevetik.) Olyan kenyér, mint a miénk, ismeretlen. Burgonya van, de nem népszerű. Egy japáni fajtáját kedvelik inkább: az édesburgonyát, aminek olyan az íze, mint a sülttöknek. Van egy közkedvelt fogás, az úgynevezett „pjön szu", ez érdekes módon akár magyar eledelnek is elmenne: táskatészta vízben kifőzve és benne szabályos vagdalthús. Íze, külseje olyan, mintha valahol a Tiszántúl főzték volna. Honnan — honnan nem az ilyen különös ételegyezés, a jó ég tudja. Éppúgy megfejthetetlen, mint az, hogy Kínában pontosan olyan töltöttpaprikát főznek — még konzervben is árusítják — mint minálunk.

Hanem a koreai koszt leghétköznapibb s mégis, vagy éppen ezért legjellegzetesebben koreai étele: a „kimcsi". Káposzta-

féle ez, amit apró darabokra, kockákra vagdalnak, azután óriás agyagedényekben megsavanyítják és tálaláskor pirospaprikával megszórják. Főzelék is, saláta is egyszerre, erős, csípős, kellemes az íze, valahogy félúton van a savanyított káposzta és a retek között. Kimcsi nélkül nincs igazi koreai ebéd vagy vacsora — kimcsivel jobban csúszik a falat, pattogóbb a tréfa és gyorsabban ürülnek a poharak.

Ami a poharakat illeti, háromféle ital telíti őket leggyakrabban. Az egyik a rizspálinka, olyasféle, mint a vodka, áttetsző, fehér és pokolian erős. A másik a „makkellé", ez is rizsből készült, halványsápadt a színe, kicsit csípős-édeskés, alkoholtartalma alacsony, inkább csak hűsítő, a sörhöz lehetne hasonlítani. A harmadik az „inszam"-pálinka. Az „inszam" Korea különlegessége és nevezetessége. Vastag, fehér gyökér, a hegyekben található és azt tartja róla a nép, hogy egészségessé teszi a beteget, erőssé a férfit és meghosszabbítja az ember életét. Az egész Távol-Kelet ismeri és tiszteli, Kínába, Japánba nagy exportja volt. Lelőhelyének központja Keszon, s itt egész ipar alakult ki a feldolgozására. Mert különböző módokon lehet fogyasztani: a nyers gyökeret teának főzve (így a legerősebb), vastag cukorréteggel bevonva (így a legdrágább) és pálinkába oldva (így a legkellemesebb). Az íze kissé fanyar, szokatlan, eleinte inkább csak az érdekességéért fogyasztja, később megszereti az ember. (Zárójelben hadd jegyezzem meg, hogy az a takaros, szép ház, amelyben Keszonban visszaérkezésem óta laktam, a nagy inszamfeldolgozó gyár elmenekült tulajdonosának a háza volt. A gyár, amely a város felszabadulása után újra működni kezdett, közvetlenül a szomszédságunkban állt, udvarán ezerszámra szárították az értékes gyökereket. Az egykori inszamgyár tulajdonosa a város legnagyobb tekintélyei közé tartozott: az ő házában szállt meg a Keszont meglátogató Li Szin Man.)

DOLGOZTAK A VÁROSI KISÜZEMEK, dolgozott már az inszamgyár is, működésbe kezdett a nyomda. A város demokratikus szervezetei ujságot adtak ki: a *Keszon Szinmun*-t. Az ősi városnak először volt napilapja. A nemrég még kihalt, elárvult Keszonban a béke lehellete megszépítette az életet,

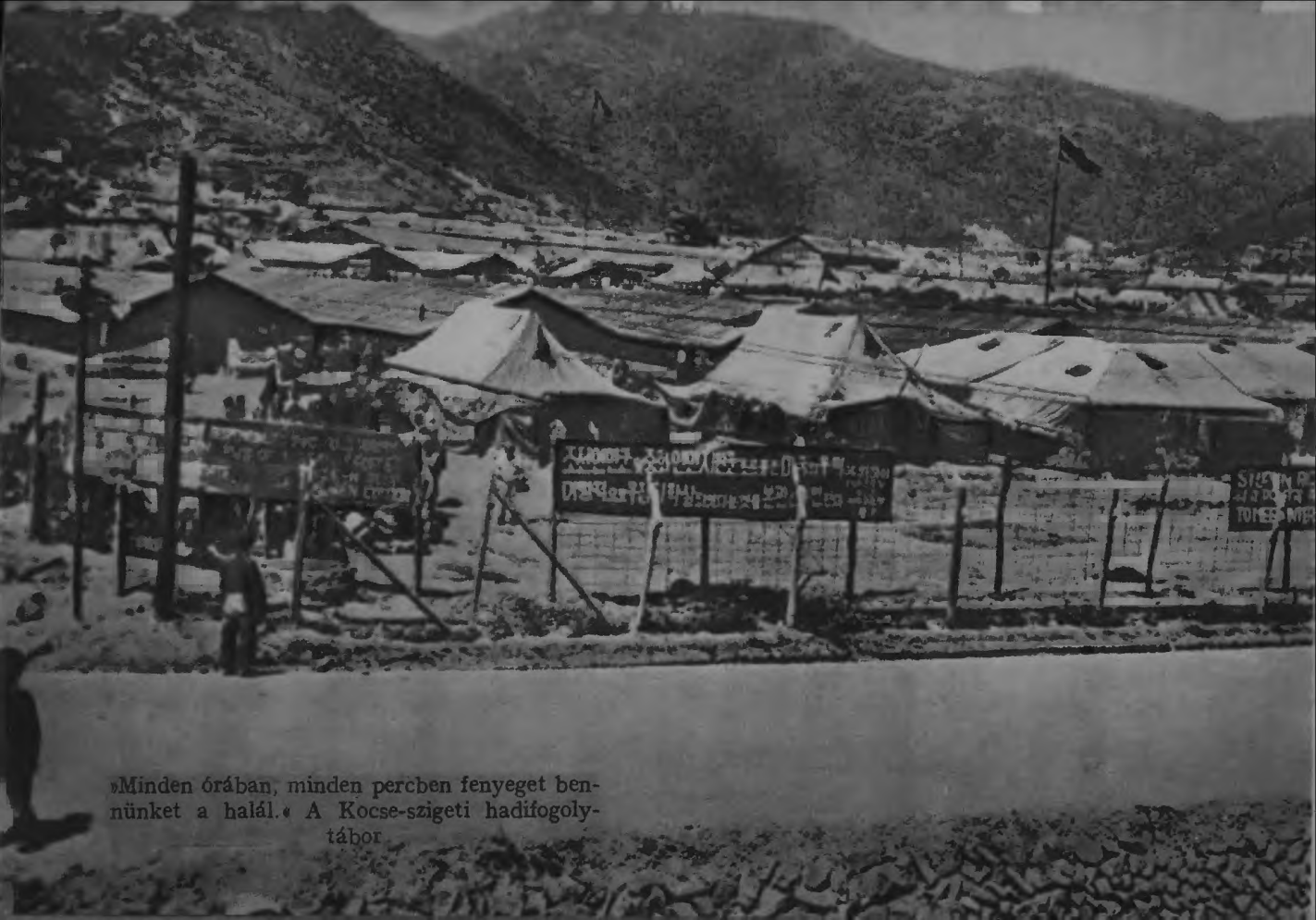

»Minden órában, minden percben fenyeget bennünket a halál.« A Kocse-szigeti hadifogolytábor

Colson: »Beismerem, hogy előfordultak vérengzések«

Dodd. — Egyedülálló eset a történelemben: a hadifoglyok elfogják legfőbb börtönőrüket

Boatner: »A 76-os tábor tömegsírrá fog változni«

»Önkéntes hazatelepítés.«
Amerikai katonák áldozataikat nézik

Tizenöt tank indult a fegyvertelen foglyok ellen, a tankok mögött állig felfegyverzett katonák rohamoztak. Nyolc hónap óta ez volt az amerikai hadsereg legnagyobb harci vállalkozása. A hadifoglyok még aludtak

megkönnyítette a munkát. S mikor összefonódott a tavasz első lehelletével, megélénkültek a földek is, még a romházak helyén, az első olvadás gyors lefutása után keskenyre apadó patakok-folyócskák árterületén is ástak-szántottak az emberek, a szélesebb utcákból is elvettek egy darabkát s beültették főzelékfélével.

Egy koratavaszi napon történt. A Panmundzsom felé vezető úton jártunk s egy kis csoport katona mellett mentünk el: a földeken dolgoztak. Egyikük szántott, az ekét húzó ökröt egy fehérruhás, idős parasztember vezette, a többiek burgonyát vetettek. Mindennapos látvány az ilyesmi, a parasztoknak segítő katonák, még fényképezni sem álltunk meg, legalább egy tucatnyi ilyen képünk van már.

Hanem egyszerre azt vesszük észre, hogy a katonák közül valaki, éppen az, aki az eke szarvánál áll, erősen integet felénk. Nézd csak, hiszen ez Ju Gi Hon, a nyolcvankettedik ezred tizedese, jóbarátunk, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Hőse. Akkor már csak igazán megállunk egy kis beszélgetésre.

Ju Gi Honnal november elején találkoztam először. Úgy ismerkedtünk meg vele, hogy Burchett készülő könyvéhez tanukat keresett, akik részleteket tudnak elmondani arról: hogyan készítették elő Li Szin Manék az agressziót Észak-Korea ellen. Keszon a 38. szélességi foktól közvetlenül délre fekszik és a támadás kiindulásának egyik fő pontja volt, Ju Gi Hon pedig azokban a napokban itt élt Keszonban. A háború kitörésekor középiskolás diák volt.

Elmesélte nekünk, hogy a támadás előtt néhány hónappal az iskolájukat felkereste egy katonatiszt. Arról tartott nekik előadást, hogy Észak-Korea meg akarja támadni Dél-Koreát. Attól kezdve a tiszt rendszeres vendége lett az iskolának. Jóformán minden héten megjelent és nagyjából mindig ugyanarról beszélt. A diákoknak a lelkére kötötte, hogy amit itt hallanak, azt mondják el otthon a szüleiknek, az ismerőseiknek. A harmadik vagy negyedik előadás után megkezdték a koreai ifjak csoportjainak, egy levente-intézményhez hasonló szervezetnek a felállítását. A szervezet feladata az volt, hogy a jövendő ágyútöltelékeit kiképezze.

Korábban csak rendőrség volt a városban. Tavasztól kezdve egyre több lett a katona. Júniusban egy teljes új ezred érke-

zett Keszonba. A várostól északra, közvetlenül a 38. szélességi fokon húzódik a Szongakszan, a Fenyves-hegy. A meredek, sziklás hegyen kiirtották a fenyőfákat s egész sor kanyargó ösvényt vágtak a liszinmanista csapatok (a kigyózó fehér vonalak most is jól láthatók a városból), a hegyet meg egész erődítménnyé építették ki. Innen indították meg azután a támadást.

A támadás — mint ismeretes — kudarcot vallott. A néphadsereg nemcsak megállította és visszaverte a liszinmanistákat, hanem üldözőbe is vette őket és szinte néhány órával a támadás megkezdése után Keszon felszabadult.

Ju Gi Hon augusztus elején befejezte a középiskola harmadik osztályát, azután önként belépett a néphadseregbe. Egyhónapi alapkiképzés után egy gépfegyveres alakulatba osztották be, ahol további egy hónapig tanulta a fegyverkezelést. Résztvett Szöul másodszori felszabadításában és a szuriszani nagy ütközetben.

A hősi címet a Han-folyónál vívott csatában nyerte el. Ebben a csatában gyalogsági gépfegyverrel öt amerikai repülőgépet lőtt le.

Repülőgépet lelőni légelhárító ágyúval sem könnyű. Tizenötmilliméteres gépfegyverrel pedig nagyon nehéz. Ehhez biztos szem kell, biztos kéz és ami döntő: erős szív. A gépfegyveresnek akkor van a legnagyobb, szinte egyetlen lehetősége az ellenséges gép lelövésére, amikor a gép zuhanórepülést végez és az ő állását támadja. Szinte ki kell hívnia a támadást, a bombát vagy a gépágyútüzet önmaga ellen, hogy azután visszavághasson a támadónak. Irtózatos küzdelem ez: szemtől-szembe a tüzetontó, felülről lecsapó halálmadárral. Kiállni teljes mellel akkor, amikor éppen őt célozza a repülő, amikor mindenki más fedezéket keres és a lehető legkisebbre húzza magát. Ha van küzdelem, amelyről el lehet mondani, hogy szembenézés a halállal, akkor ez ezerszeresen az. Ju Gi Hon, ez a pelyhesarcú gyerekember vállalkozott rá és öt erős gépszörnyet küldött egymaga a pusztulásba.

Mikor ősszel találkoztunk, mellén már ott ragyogott a hősök aranycsillagos kitüntetése. Boldog volt persze, ragyogott az arca az örömtől: hiszen alig mult 17 éves, jóformán még ki sem lépett az iskolapadból és máris egy nagyszerű hadsereg legjobbjai között van.

Csak egy gond nyomta a szívét, de az annál súlyosabban: a szülei sorsa.

A szülei nem messze laktak Keszontól, mindössze 16 kilométerre délkeletre, egy Szamtalli nevű faluban. Csak néhány órai járásra volt az édesanyjától, az apjától, a nővéreitől. De ez a falu az amerikaiak kezén volt. Közvetlenül a frontvonal túlsó oldalán feküdt.

Vajjon mi van a családjával? Az amerikaiak és a liszinmanisták egészen biztosan tudják, hogy ő belépett a hadseregbe. Az ilyesmit nem lehet titokban tartani. Annakidején a fél falu búcsúztatta. Vajjon élnek-e még azok, akiket legjobban szeret?...

— Az édesapám — mondja most Ju Gi Hon és rámutat az öreg parasztra, aki az ökör fejénél lépdel és a tunya állatot az orrán átfűzött vaskarika kötőjével vezeti.

Annyira váratlan ez a két egyszerű szó, hogy valami meghökkentően bamba képet vághattunk hozzá, mert Ju Gi Hon ránknéz és harsányan nevetni kezd. Azután a kérdések özönére felelve, félig ő, félig az apja apróra elmesélik a történteket.

November harmadik hetében — a Keszon elfoglalására irányuló amerikai próbálkozások szétverése után — a nyolcvankettesek egyik zászlóalja parancsot kapott egy korlátozott mértékű éjszakai támadásra és bizonyos közeli, stratégiai fontosságú pontok elfoglalására. Az elfoglalandó területen feküdt Szamtalli falu. Ju önként jelentkezett, hogy résztvesz a vállalkozásban.

A harcok nem voltak súlyosak. A területet nagyrészt liszinmanisták tartották és nem sokkal a támadás megkezdése után rendezetlenül visszavonultak

Még éjfél sem volt, amikor Szamtalli faluban egy fiatal katonatiszt, az előnyomuló zászlóalj politikai tisztje bezörgetett abba a parasztházba, ahol Ju Gi Hon született. A bentlévők ijedten megrezzentek. Alig halkult el a faluban a fegyverropogás és nem tudhatták, ki áll a kapu előtt: a néphadsereg katonái, vagy a liszinmanisták. Csak a harmadik, türelmetlen dörömbölésre nyitották meg óvatosan a kaput.

A koromsötét udvaron éppen csak annyit láttak, hogy

valaki belépett. Még mindig nem tudták, kicsoda, melyik hadsereghez tartozik az illető.

— Ez az a ház, ahol Ju Gi Hon szülei laknak? — kérdezte az éjszakai látogató.

— Ez — felelte elcsukló hangon Ju apja és most már biztos volt benne: a liszinmanisták törtek be hozzá, hogy leszámoljanak vele a fia miatt. Hiszen ki más tudakolná a házat éppen a fia neve után?

— Én annak a zászlóaljnak vagyok a tisztje, amelyikben a fiuk harcol — mondta egyszerűen a vendég. — A fiuk itt van a közelben.

Az öreg azt hitte, hogy vagy az ismeretlen látogató vagy a saját agya űz vele tréfát. Csak maga elé meredt és hallgatott.

— A fiuk itt van a közelben — ismételte meg hangosan és tagolva a tiszt. A sötétség eltakarta az arcát, de a hangján érezni lehetett, hogy mosolyog.

Az öreg, aki az imént kaput sem akart nyitni a vendégnek, most erőszakkal tuszkolta befelé a szobába.

A tisztnek nem sok ideje volt a beszédre. Tulajdonképpen csak azért jött ide, mert attól tartott, ha maga Ju lépne be elsőnek, még valami bajt is okozhatna a szülőknek a hirtelen öröm. Vagy, ha üres lenne a ház, a fiúnál a hirtelen fájdalom.

— A fiuk híres harcos lett — mondta odabenn a szobában. — A koreai néphadsereg hőse. A többit majd ő elmondja. Hiszen mindjárt itt lesz.

Ennyi volt az egész. De kell-e ennél több? Az édesanya, a nővérek, mikor ezt hallják, hajlandók azt mondani: nem, nem kell, ez is elég. De mikor aztán a fiú lép be, a másfél esztendeje nem látott gyerek, akkor aztán semmi sem elég, heteken át is elhallgatnák.

Az ölelkezés édes percei után Ju mégis csak röviden beszélt magáról. Megvan, egészséges, lelőtt öt amerikai repülőgépet. Ő a családról akart tudni minél többet és minél gyorsabban. Édesanya sokat sírt? Édesapa köszvényével mi van? Hát a két kis kölyökkel, a nővére két csöppségével? Ámbár ez egészen felesleges kérdés volt, mert a két haszontalan ott kapaszkodott a bátyjuk karjába-lábába és nem tágított mellőle a világért sem.

— Nem volt-e bántódásuk miattam? Azért, hogy én magamtól beléptem a néphadseregbe?

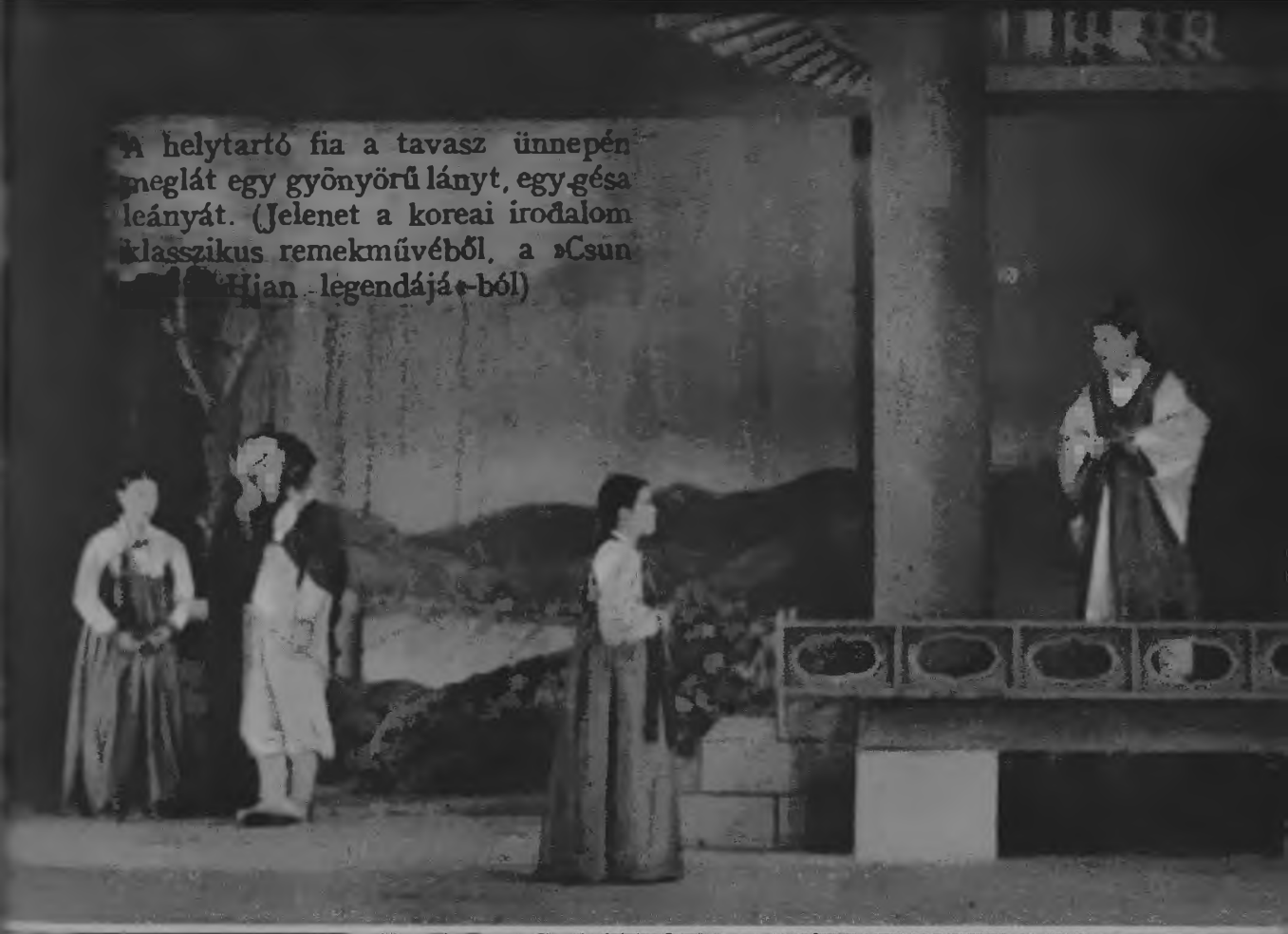

A helytartó fia a tavasz ünnepén meglát egy gyönyörű lányt, egy gésa leányát. (Jelenet a koreai irodalom klasszikus remekművéből, a »Csun Hjan legendájá«-ból)

Se szeri, se száma azoknak a művészegyütteseknek, amelyek a frontot járják.

A katonák mosolyogtak-könnyeztek, ha látták táncukat : a hűgaikra gondoltak és a szerelmesükre .

Volt, persze, hogy volt. De érdemes ebben az ünnepi órában erről beszélni?

— A családból senki sem mehetett túl a falu határán — feleli kurtán az apa — és az adónkat a kétszeresére emelték.

— Sokat fosztogattak amazok?

— Már nem. Már nem volt mit elvinniök. Mindent elvittek.

— A földdel mi van?

— Csak a negyedét tudtuk bevetni. Ezer pjongot. Az ökrünket mindjárt a legelején elvitték. Azután a vetőmagot is.

— Kim Un Pet mikor látták utóljára? (Kim Un Pe a földesúr volt, akitől a négyezer pjongot bérelték.)

— Amióta a háború tart, nem láttuk. Azt mesélik, Szöulban van. Vagy beteg, vagy nagyon fél, mert még a bérért sem küldött. Vagy talán tudja, hogy nincs miből fizetnünk.

— Most már minden jó lesz, meglátják, minden máskép lesz — hajtogatta Ju.

— Nem mentek ugye többé el innen? — kérdezte az anyja és megsímogatta a fia karját, marasztaló szeretettel és azért is, mert még mindig nem volt egészen bizonyos benne, hogy ébren van-e vagy álmodik.

— Ha megyünk, csak előre megyünk — vágta rá hetykén a gyerekember.

A parancsnokság megengedte, hogy nappal ott pihenjen a szülei házában. De a pihenésből nem lett semmi. Kora hajnaltól az egész falu ott tolongott Juék apró szobájában meg az udvaron. Mindenki a hőst akarta látni, aki persze a falu hőse, hiszen ez a falu szülte, nem pedig más. Szorongatták a kezét, a szemét vizsgálták, amelyik olyan pontosan tud célozni, meg a fegyvert nézegették, hogy azzal lőtte le a dögmadarakat. (Nem ezzel a kis kézi géppisztollyal lőtte ugyan le, de ez nem volt különösebben fontos.)

Az édesanyja ott ült a sarokban a padlón, könnyesen mosolyogva, örült a sok dícsérő szónak, de azért ő a legszívesebben csak egyedül lett volna egész nap a fiával. Csendesen ült, nem beszélt senkihez, csak az egyik szomszédasszonynak súgta oda egyszer:

— Amikor belépett, azt éreztem, mint hogyha én lennék az egyedüli anya a világon, aki visszakapta a fiát.

— Nem kis szerencse is ez — jegyezte meg némi irigységgel a szomszédasszony.

— Már mikor született, azt mondták, hogy szerencsém lesz vele — és szép, szelid arca elpirult —, öt lány után született, hatodiknak és utolsó gyereknek. Már azt hittük, nem is lesz fiunk.

Alkonytájban újra eljött a politikai tiszt.

— Komoly dologról akarok beszélni — mondta. — Azt ajánlom, költözzenek el innen. Ez itt a frontvonal. Mi erősen tartjuk, dehát akárhogy is, előfordulhat, hogy az amerikaiak visszajönnek a faluba. Ha csak egy napra is, ha csak egy járőr is, magukra halál vár. Már az egész falu tudja a fiuk dolgát. Holnapra az egész környék tudni fogja.

— Nincs nekünk itt senki ellenségünk — mondta az öreg.

— Nem kell ahhoz ellenség — felelte a tiszt —, egy fecsegő is elegendő. Mi most már felelősek vagyunk magukért. Az ezred Keszonban szerez maguknak házat. Szebbet, mint ez. Földet is kapnak. Keszonból sok földesúr elszaladt. Minél előbb indulnak, annál jobb.

Lehet, hogy a keszoni ház szebb, mint az itteni, az új föld is lehet ennyire jó, mert ez valóban nem valami jó, dehát a Ju-család ebben a faluban élt emberemlékezet óta. Egészen meghökkentek a tiszt javaslatára. Hogy csak úgy, egyik napról a másikra elmenjenek onnan, ahol a nagyapjuk nagyapja is született! Az öreg Ju valami kifogást próbált keresni, valamit, amivel legalább elhalaszthatja a dolgot.

— Nem mehetünk — mondta —, hiszen még lábon áll a rizs. Amíg le nem arattunk, nem mehetünk egy lépést sem.

Másnap éjjel egy raj katona learatta az ezer pjongot.

— Nincs mivel mennünk — szabódott az öreg —, sem ökröm, sem szekerem.

Két nap sem telt bele és alkonyatkor egy ökrösszekér állt meg a ház előtt. Az ezred küldte. Ha elhatározták magukat, hát induljanak.

— Csomagoljanak, édesapám — mondta csendesen Ju Gi Hon —, igaza van a mi tisztünknek.

Most már az öreg sem húzódozott. Meghányta-vetette magában a dolgot. S a józan ész gyorsabban megérleli az okos döntést, mint a termést a napsugár.

A csomagolás igen rövid ideig tartott, mert igen kevés volt a csomagolnivaló. A kocsira még a gyerekek is ráültek, meg az öreg, a köszvényes lába miatt. Ju Gi Hon az édes-

anyját a hátán vitte be Keszonba. Hajnalra megérkeztek az új otthonukba.

— Jó-e az új ház? — kérdezem a történet végeztével az öreget, a panmundzsomi út mentén.

— Még hogy jó-e? — kérdezi vissza olyan furcsálva és büszkén, mintha az ő javaslata lett volna ez az egész átköltözés. — Egy király is ellakhatna benne. Hát még a föld.

— Mennyit kaptak?

— Négyezer pjong rizst, ötszáz burgonyát. Egy megugrott földesúré volt. Olyan ez, mint a mesékben.

Ránéz a fiára és már azt hiszem, dícsérni akarja, hogy neki köszönhetik mindezt. De ehelyett másról beszél.

— Sok vesződséget, sok gondot öltünk mi ebbe a gyerekbe — mondja. — Én azt sem tudtam, merre van az iskola és alulról felfelé vagy felülről lefelé kell-e olvasni. De ezt a fiút iskoláztattam. A szájunktól vontam meg, de gimnáziumba járattam. Mikor bevittem Keszonba beiratni, nem volt annyi pénzem, hogy a díjat kifizessem. Kértem, fogadják el a felét, a másik felét majd aratás után megadom. Majdhogynem kidobtak. Azt mondták, örüljek, hogy felveszik az ilyen magamfajta ember fiát. Uzsorástól kértem kölcsön a pénzt. Egy álló esztendeig azt nyögtük.

Mindezt úgy mondja el, hogy megértsem: nem véletlenül lett hős a fiából.

Eközben két asszony érkezik a földre: Ju édesanyja és a nővére. Nagy, hasas edényeket hoznak a fejükön: ebédet meg vizet a katonáknak, akik már erősen a vége felé járnak a burgonyatábla bevetésének.

— Olyan hozzánk az ezred, hogy jobb nem is lehetne — mondja az asszony.

— Ez már igaz — biccent az öreg Ju, aki, ha a fiát nem is engedi elkapatni, a nyolcvanketteseket annál szívesebben dícséri. — Házat szereztek, földet adtak, most meg itt vannak a szántásnál, vetésnél. Még ez a szántó ökör is az övék. Sokszor már nem is tudom: az én fiam van-e az ezredben, vagy én vagyok-e az ezred fia.

Az egyik szomszéd azt mondta: szerencséjük van. Ezen járnak a gondolataim, miközben az öreg vidáman szaporázza a szót.

A háborúban ritka vendég az öröm. Ebben a nagy, véres forgatagban a bánat az otthonosabb. Egy másik hős apjára gondolok, Rju O Pokra, a falusi titkárra, aki éppígy örülhetne a fiának, s akinek halott a fia. A bánat vak és igazságtalan. Olyanok halnak meg, akik méltók és jogosultak az életre, védtelenek és ártatlanok pusztulnak százezerszám. A bánat nem hall és nem mérlegel, bomlottan vágtat szerte mindenfelé.

De az öröm — ha beköszönt valahová —, az öröm ilyenkor könyörtelenül igazságos. Soha békében nem olyan igazságos, mint a harcok idején. A gyávák, a megalkuvók, a számítók és a lapulók számára nem terem szemernyi öröm sem a nehéz időkben. Itt öröm — még villanásnyi is — csak annak jut, aki megharcol és megszenved érte. Itt öröm csak annak jut, aki kész mindenét odaadni és nem kíméli az életét.

Szerencsések? Igen, szerencsések is. De ha van, aki megérdemelte a szerencsét, akkor az az, aki egyetlen gépfegyverrel a kezében szembenézett a bombázva, ágyúzva rárohanó repülőgépekkel. Ha van, aki megérdemelte a szerencsét, akkor az anya és apa az, akik legdrágább kincsüket, egyetlen fiukat maguk küldték a harcba a hazáért.

— Már lassanként én magam munka nélkül is maradok, annyira tejbe-vajba fürösztenek — mondja tovább az öreg Ju. — Tegnap még a keszoni nőszövetség leánybrigádja is meglátogatott és felajánlotta, hogy eljönnek majd segíteni a rizsültetésben.

— Ne félj, azok nem a te szakállad kedvéért jönnek ide — jegyzi meg sietve a felesége. (Lám, a szelid arcból nem is sejtené az ember ezt a csípősséget.) — Azért jönnek, mert tudják, hogy a katonák idejárnak.

Az öreg nem vitázik, mert az asszonyok mégis csak jobban ismerik a lányok természetét, ehelyett ránt egyet az ökör kötelén. Apa és fiú nekiindulnak újra a szántásnak. Lassan, derűsen lépegetnek, mintha övék volna az egész világ. Már a föld legszélső barázdáját szántják, amikor a fiatal Ju — úgylátszik elmerengett — az ekével jócskán belehasít a szomszédos földdarabba. Az öreg morcosan csóválja meg a fejét:

— Lehet, hogy a repülőgépek lelövésében már mester vagy, fiam, de a szántásban még sok a tanulnivalód.

Mert nagy dolog, ha valakinek hős a fia, de ami igaz, az igaz, no meg az apai tekintélyt is tartani kell.

A BÉKÉRE ÁHÍTOZÓ KESZONBA s a szomszédos falvakba éjjel és nappal elhozta azért a háború emlékeztetőjét a frontról idehalló ágyúdörgés. Ez a morajlás úgy hozzátartozott a város életéhez, mint valami délolasz városkáéhoz a harangzúgás.

Nem, az ágyúk hangja nem szokatlan a háborúban. Sokkal szokatlanabb a múzsák hangja.

S mégis, a félig háborús, félig békés Keszon életében, az ágyúdörgés közepette egyre erősebb hangon szólaltak meg a művészetek.

Keszon, a frontmelletti város kezdett kultúrközponttá válni. És nem azért, mert „semleges övezet", nem azért, mert biztonságos terület, hanem éppen azért, mert a front közelében van.

Se szeri, se száma azoknak a művészegyütteseknek, amelyek a frontot járták. Voltak köztük hivatásosak és voltak műkedvelők. Majd mindegyik tartomány elküldte a maga kultúrcsoportját, énekeseket, táncosokat, színjátszókat — a fronton harcoló katonafiaihoz. Jöttek a parasztszövetségtől, a nőszövetségtől, jöttek koreaiak és kínaiak. Fiatalok, alig tizenöt-tizenhatéves fiúk meg lányok és idős, érdemes művészek járták — akárcsak Hvan Csol — minden áldozatra készen az első vonalakat.

Akik a nyugati frontszakaszra igyekeztek, azoknak útja többnyire Keszonon keresztül vezetett. A frontra menet vagy visszajövet megálltak egypár napra a városban, bemutatkoztak a helybeli lakosságnak. Eleinte még itt-ott, iskolateremben, az inszamgyár egyik üres hodályában, de a forgalom hamarosan annyira megnövekedett, hogy külön színpadra lett szükség. Meg is építették a keszoniak, az egykori japán rendőrség házában.

A kultúrcsoportok közül messze kimagaslott a Néphadsereg Művészegyüttese. A megújult koreai kultúrának valóban egyik gyöngyszeme ez a csoport. A népi hagyományokat és az új mondanivalót olyan csiszolt, mély művészi egységbe forrasztották össze, hogy megirígyelhetné akármelyik európai népi demokrácia, a „nyugati kultúra" országairól nem is beszélve, mert azokban még csak megközelítően sincs ilyesmi.

Nincs szükség itt hosszas méltatásra: megtették ezt a fél világ szakemberei. Az együttes bejárta a Szovjetuniót, Kínát, a népi demokráciákat, ott volt a berlini ifjúsági találkozón.

Alig van művészcsoport, amelyről annyi jót és szépet írtak, amelyet olyan tomboló lelkesedéssel fogadtak, mint őket.

S ez csak az együttes magja volt, hatvan-nyolcvan ember. Összesen háromszázötvenen vannak. Harmincas csoportokban, megállás nélkül járják az országot. Százhúsz ember — négy csoport — állandóan a fronton van. Éjszakánként játszanak, homályos bunkerekben, hegyek tövében: autóreflektorok fénye mellett, az ellenség tüzében, életüket nem kímélve.

Volt abban a csoportban, amelyik Keszonba látogatott, egy gyönyörű kislány, Ju Dzson Szuknak hívták. A táncosok közt szerepelt, egy a sok lengén hajladozó, hosszúszoknyás lányból; azt sem lehet mondani, hogy a tánca szebb volt, mint a másoké, hogy a tehetsége kisugárzott a többiek közül, és mégis rabulejtette a szemeket. Valami leírhatatlan finomság, könnyed báj áradt belőle, minden mozdulatát az üdeség és a fiatalság varázsa lebegte körül. Olyan volt, mint egy virágszál.

Gyermekkorunk meséi a tündéreket és a királykisasszonyokat festették ilyennek. Ez a kislány sztahanovista volt. Munkáslányból lett művésszé.

Egy téli délutánon elmondta nekem az életét.

A szegénység és a boldogtalanság mélyéből jött. Az apja vasmunkás volt Hamhunban, a keleti part nagy kikötővárosában. A mindennapi ennivalóért dolgozott, semmi többért. A bátyjai közül senki sem jutott el még az elemi iskoláig sem. Ő is csak úgy végezte az elemit, hogy közben dolgozott. Rikkancskodott s amikor ez sem hozott annyit, amennyi a tanuláshoz kellett, naphosszat kesztyűket készített. Éjszakai iskolába járt. Nyolcéves volt akkor.

Gyermekkorunk meséi elvarázsolt hercegnőket büntettek ilyen nehéz élettel. Ő nem volt elvarázsolt hercegnő. Egy koreai vasmunkás lánya volt.

Mikor tizenharmadik évének küszöbére ért, az apja szerencsétlenül járt. Nehéz vasat cipelt a hátán, nagyon fáradt volt s összeesett. A vas eltörte a medencecsontját. Akkortól kezdve semmit sem keresett, az asszonyának, gyerekeinek kellett őt eltartaniok.

A tizenhároméves gyereklány kimaradt az iskolából és gyárba ment. Nem volt ez különös keserűség: az iskolábajárás úgyis mindig valami ajándékfélének tűnt neki, tiltott-lopott

örömnek, s tudta, hogy az útja előbb vagy utóbb úgyis a gyárba vezet. Valamivel előbb — könny sem gördült mandulaszeméből —, meghajtotta a fejét, ment és dolgozott.

A gyár a japánoké volt és ruhákat készített. Tizenöt óra volt a munkaidő, délben kezdtek és hajnalfelé tántorogtak haza. A fizetés: egy marék rizs volt naponta. Ju Dzson Szuk azt a kevés rizst is megosztotta az édesapjával.

Gyermekkorunk meséiben mindig történik valami kegyes varázslat s a hamupipőkék, hófehérkék, a megnyomorítottak és az űzöttek megtalálják a boldogságot. Koreában több történt, mint valami varázslat. Nem a mesebeli királyfi jött el, hanem valami sokkal nagyobb, sokkal erősebb és sokkal igazibb: a Szovjet Hadsereg.

Ju Dzson Szuk tovább is ott dolgozott a ruhagyárban. Csakhogy nem tizenöt órát, hanem nyolcat. Nem egy marék rizsért, hanem becsületes bérért. Az apját felvették a népi rendőrségbe. Az egyik bátyja vasutas lett. Otthon már több volt a rizs, mint amennyit meg tudtak enni.

Nem történt ezután semmi, csak az, hogy Ju Dzson Szuk nagyon jól dolgozott. Más volt most a munka, mint a régi robot. Az apja is azt mondta neki: „Nem kell a te kereseted, lányom, megélünk már anélkül is, költsd magadra, vegyél rajta szép ruhákat."

Nagyon jól dolgozott s rövid idő alatt fel is figyeltek rá: élmunkás lett belőle. Kitüntetést kapott. Az élmunkás címet háromhónaponként el lehetett nyerni, s el is veszíteni. Ő elsőnek nyerte s nem is vesztette el, amíg a gyárban volt.

Brigádvezető lett. Csupa lány, fiatal, mosolygós — de szép is volt akkor az élet. Tizennyolc lány élén, egy vidám brigádban. Tavaszország volt akkor Korea.

Ju Dzson Szuk, az egykori kis rabszolgalány táncolni kezdett. Csak úgy, ahogy a többiek, május elsején, augusztus tizenötödikén. Épolyan természetes volt az, hogy most táncol, mint az, hogy régen a japán gyárban tizenöt órát görnyedezett egy marék rizsért.

A rizst csak az apjával tudta megosztani. A táncot az egész népével.

Azt mondták rá, hogy tehetséges. Felküldték Phenjanba, a Koreai-Szovjet Társaság tánctanácsadójához, Sacsin elvtárshoz. Az tanította három hónapon át.

S mikor kitört a háború, Ju Dzson Szuk semmire se várt: belépett a néphadseregbe. Épolyan természetes volt az, hogy most ott a helye, mint az, hogy háború idején is nyílnak a virágok.

Egy évig járta a partokat s a hajókat: a tengerészegyüttesben táncolt. Aknák robbantak, ágyúcsövek tüzeltek, torpedók siklottak a víz alatt — Ju Dzson Szuk táncolt és tavasz volt körülötte. A viharban is megmaradt hajló-lengő bársonyosszirmú virágszálnak.

Átkerült azután a néphadsereg együttesébe. Most a frontot járta, hevenyészett dobogókon, selymes réteken, tölgyek rejtegető lombja alatt táncolt és a katonák mosolyogtak, könnyeztek, ha látták: a húgaikra gondoltak és a szerelmesükre, élő és halott kedvesekre, távoliakra, akikről nincsen hírük s most mintha idejöttek volna közéjük — hozzájuk: Ju Dzson Szuk táncolt.

Táncolt a sebesülteknek, s azok visszakövetelték magukat a frontra. Táncolt az épeknek, s azok keményebben fogták a fegyvert.

Volt úgy, hogy egy szilánk a mellette álló táncost sebesítette meg. Olyan lágyan, könnyedén karolta át és segítette a kötözőhelyre, hogy az még csak fájdalmat sem érzett. Virágszál volt s az illata is gyógyított.

S lám, mégsem volt elégedett magával.

— Még sokat kell tanulnom — mondta nekem, nagyon komolyan s lelkiismeretesen. — Csak kezdő vagyok. Ra Szu Ki, a vezetőnk megdícsért: hogy a táncomban benne van a munka ritmusa. De azt is mondta: még nincs elég gyakorlatom. Nem elég gördülékeny a táncom. Olykor a lépésem sem egészen pontos, a forgásom nem elég gyors. Látja, az a baj: műveletlen vagyok. Nem volt módomban iskolákat járni, megismerni rendszeresen, tudományosan a tánc alapelemeit, bonyolultabb alakzatait.

Bólogattam, mit is tehettem volna. Ra Szu Ki, a vezető bizonyára jobban ért hozzá, mint én. Dehogyis mondtam volna én olyasmit, hogy a mezei virág sem a tánciskolában tanulja, hogyan hajladozzék a szellő szép szavára. Meg olyasmit: pereghet gyorsabban könnyű kis lába, léphet pontosabban az édes zenére — ennél megejtőbb, elragadóbb nem lesz. Nem mondtam ilyesmit, hiszen az külön szép volt, igaz és gyönyörű-

séges, hogy ez a kibomló, nyíló teremtés mit sem tudott a maga bűvös erejéről, szépsége hatalmáról, üdeségéről, bájáról, mint ahogy a virágok sem tudnak.

Ő meg elkérte a füzetemet, amibe az életét jegyeztem, nézegette az idegen szavakat, furcsa betűket, azután ezt írta belé (mert szokás itt emléksorokat írni, ha ritka vendéggel találkozik az ember):

„Tanulni fogok, nagyon igyekezni, hogy jó művész legyen belőlem. Akkor bizonyosan eljutok egyszer Budapestre is."

A neve mellé a dátumot is odaírta: 1952 január 4-én.

Aznap este ment tovább a frontra a csoporttal.

Nyáron találkoztam újra a néphadsereg együttesével, Phenjanban. Ju Dzson Szukot nem találtam köztük. Kerestem s megmondták: aznap éjjel, amikor Keszonból elutaztak, rátámadt az autójukra egy repülőgép. Egy gépfegyvergolyó megölte a kislányt.

1952 január 4-én.

A noteszemben itt a bejegyzés arról a napról, az ártatlan ígéret, hogy egyszer eljön majd Budapestre.

Nézem a betűit és nem akarom leírni, hogy „meghalt". A virágok sem halnak meg. Elmúlnak, eltűnnek észrevétlen. Vagy leszakítják őket.

Átkozott a kéz, amely Korea tavaszi kertjében letépi a legszebb virágokat!

A KÜLÖNBÖZŐ MŰVÉSZCSOPORTOKKAL egyre több író látogat Keszonba. Korea és Kína legjobb fiatal írói — és nemcsak a fiatalok — a frontot járják.

Egyik nap Csu Csi-ping, a kínai ujságíró kopogtat be hozzám. Nem egyedül jött: négy író van vele. Tulajdonképpen „mintát" akarnak venni: Panmundzsomról írnak egy jelenetet s ehhez meg akarnak ismerkedni egy baráti európai ujságíróval.

De akkor már énbennem is van annyi szakmai önzés, hogy nem mulasztom el az alkalmat: kínai írókkal ismerkedhetem.

A látogatóim egy hadtest írói körének a tagjai. A hadtestnek százhatvan főnyi kultúrgárdája van, ezen belül működik az írói kör. A feladata, hogy anyaggal lássa el a gárdát.

Mind a négy író fiatal. A vezetőjük, Go Fej, huszonhét-

éves. Régi pártmunkás, tizenhatéves kora óta harcol a népi erőkkel, tulajdonképpen a hadsereg nevelte emberré, ott tanult meg írni-olvasni, ott nyílt ki a szeme. Hat éve kezdett írni, verseket, jeleneteket. Han Goan főiskolát végzett, úgy lépett a hadseregbe, még Kína felszabadulása előtt. Van Min-caj tanító volt, a koreai háború idején jelentkezett az önkéntesek közé, szeretett írni, így került az írói körbe. A huszonkétéves Cso Hun bérelszámolóskodott egy siani részvénytársaságnál, a felszabadulás után a Forradalmi Egyetemre ment, azután egy Koreába induló kultúrcsoportba lépett, mint színész s az itteni élményei adtak tollat a kezébe.

Munkájuk alaptörvényét Han Goan fogalmazza meg a legtömörebben:

— Az írók kimennek a katonák közé, ott élnek köztük, ott alkotnak. Ha rákerül a sor, ők is harcolnak. Ha menetelnek, velük menetelnek. Ha árkot ásnak, velük ásnak. A lényeg: azt tenni, amit a katonák tesznek. Tapasztalni azt, amit a katonák tapasztalnak. Úgy élni, ahogy a katonák élnek. Akkor tudsz úgy írni is nekik, ahogyan kell. Az írásnak közvetlenül kapcsolódnia kell a hadsereg feladatához. Ha harcba készül a hadsereg, arról írj, hogyan kell jól harcolni. Ha menetel, arról, milyen a jó menetelés.

Ami a feldolgozás módját illeti — a hallgatóságból és a körülményekből kell kiindulni.

A katonák: munkások és parasztok. A művészi kifejezés egyszerű formáit ismerik, azt, amihez a kínai városokban és falvakban hozzájuthattak. Ezt szeretik a legjobban, ez a legvilágosabb, legérthetőbb a számukra.

A kínai falvakban nagyon népszerű egy kis masina. Olyan, mint egy hosszúkás doboz. Az egyik végén 3—4 lyuk van, ezeken keresztül be lehet nézni, s a másik végén valami kép látható. A masina mestere, a kikiáltó, cseréli a képeket és közben mondja a képek ábrázolta történetet. Ezt a formát alkalmazzák itt is, masina nélkül. Kiáll a katonák elé egy kikiáltó, meg egy „néző". „Itt a szerkezetem — mondja a kikiáltó —, nézz be rajta, 5 jenért." A néző csak vállat von: „Nem érdekel." „Jó — mondja a kikiáltó —, ha nem, hát nem. Pedig érdekes. A koreai háborút mutatja." A néző most már felkapja a fejét: „Akkor megnézem." „Most már nem — vág vissza a kikiáltó. — Hiszen téged nem érdekel." Végre aztán

megegyeznek és a kikiáltó elkezdi a történetet: „Amit itt látunk, az az Imdzsin-folyó. Hömpölygő és mély. A mi fiaink éppen most kelnek át rajta..." Ha a körülmények megengedik, a kultúrcsoport eljátssza az átkelést. Ha nem, akkor csak a kikiáltó meséli el, egyszerűen, izgalmasan. A katonák meg mintha a saját falujukban ülnének s hallgatnák...

Egy másik forma — Kínában a piacon, a vásáron szokásos — a „kvaj pan", a „gyors próza". Tulajdonképpen ütemes próza, prózavers. Az író valamelyik egységnél hall egy érdekes történetet. Ott a helyszínen feldolgozza: „kvaj pan"-t ír belőle, s vagy ő vagy egy színész elmondja a katonáknak. Például ilyen a „Történet egy lovasküldöncről." A lovasküldönc — a „kvaj pan" hőse — sürgős parancsot visz egy előretolt egységhez a folyón túlra. A parancs szerint ennek az egységnek egy bizonyos — közeli — órában támadást kell indítania. Az ellenség meglátja a lovasküldöncöt és tüzet nyit rá. A lovát megölik, s ő maga is sebesülten, ájultan hull a földre. Mikor magához tér, az első pillantása az órájára esik. Már csak egy óra van hátra s az előretolt egységnek meg kell indítania a támadást. Körülnéz. Látja, hogy a folyó partján fekszik. Megfeszíti minden erejét, odaküzdi magát a vízhez és beleugrik. A víz felfrissíti, sikerül átúsznia a túlsó partra. A parancsot időben átadja. Az előretolt egység parancsnoka látja, hogy megsebesült. Ott akarja tartani, de a lovasküldönc visszautasítja a felajánlott pihenést: visszamegy a saját csapatához és jelenti, hogy a parancsot teljesítette.

— Amikor először adtuk elő ezt a történetet — mondja Han Goan —, a nézők között ott ült a lovasküldönc is. Azután egy-egy ilyen „kvaj pan" kedveltté válik, bejárja az egész hadsereget, s haláig is eljut.

Go Fej veszi át a szót:

— Van egy jelszavunk: „Egészen a küszöbig!" Másszóval: a front legelső vonaláig, a legelső vonal legelől álló őréig el kell jutnia a szavunknak. Sokszor halljuk „műsor közben" a gépfegyvertűz ropogását. Elég otthonosan mozgunk már a lövészárkokban. Beköszöntünk mindegyik bunkerbe. Hat-hét katonát találunk a kisebbekben — játszunk nekik. Sokszor többen vagyunk mi, írók, színészek, mint a hallgatóság. Akkor is játszunk. Van úgy, hogy csak egészen halkan dúdolunk, s a hangszereinket sem használhatjuk, mert meghallaná az ellen-

ség. Van úgy, hogy éppen akkor támadnak az amerikaiak, amikor mi ott vagyunk. Ha kell, fegyvert fogunk. Máskor meg a mieink mennek ellentámadásba a rohamozó amerikaiak ellen, kiugrálnak a fedezékekből, harcolnak, verekednek, s azután visszajönnek. Csendben leülnek, mi pedig folytatjuk a műsort.

— A legelől álló őrt is említette...

— Neki is tudnia, éreznie kell, hogy gondolnak rá. Egy-egy kultúrmunkás előrekúszik az őrhelyig. Megmondja a jelszót, az őr bólint, hátra se fordul. S mögötte leül a kultúrmunkás és elsuttog egy történetet, eldalol egy dalt, Kínáról, a szülőföldünkről. A haza üzenetét.

— S hogyan fogadják a csoportot a katonák?

— Ó, azt nehéz elmondani. A legtöbbször mindjárt ott a műsor után felszólalnak, köszönetet mondanak. De nemcsak köszönetet. Legutóbb is, itt Keszon alatt, ahol a vonalat erősítik, feláll az egyik s azt mondja: „Ti messziről jöttetek hozzánk és sok veszélyt vállaltatok értünk. Mivel fizessük ezt vissza nektek? Megvan a módja, nem maradunk adósak. Megjobbítjuk a vonalunkat. Úgy építjük: kényelmesebb legyen a mi számunkra, bevehetetlenebb az ellenség számára. Új Nagy Fal lesz a mi vonalunk, s nem téglákból, kövekből, hanem törhetetlen vasból."

Nem ők, hanem Csu Csi-ping meséli el, hogy két hősi halottja és három sebesültje van a kultúrcsoportnak. A sebesültek egyike: Go Fej, az író. A dolog így történt: Go Fej meglátogatott egy ezredet. Az ezred azt a parancsot kapta, hogy vezessen támadást az ellenséges állások ellen, szivárogjon be mélyen az ellenség mögé és azután támadja hátba az amerikaiakat. Go Fej, az író természetesen együtt ment az ezreddel. A vállalkozás sikerrel végződött. Már az ellenség vonalai mögött voltak, amikor az amerikai nehéztüzérség tüzet nyitott rájuk. Náluk — a vállalkozás jellegének megfelelően — nem voltak nehéz fegyverek és így nem tudtak a tűzre megfelelő ellentűzzel válaszolni. Egyelőre nem tehettek mást, fedezékbe vonultak. Go Fej két szikladarab közé lapult. Egy belövés nem messze csapott le a sziklától és a légnyomás összenyomta a két követ. Go Fej beszorult, keze és lába megsérült. Csak akkor tudták az elsősegélyhelyre szállítani, amikor az egész akció győzelmesen befejeződött.

Ennek alig néhány hónapja s Go Fej, az író, újra a frontot járja.

— Amikor a hadseregbe kerültünk — mondja Van Min-caj, az egykori tanító —, voltak bizonyos különbségek a gondolkodásunkban és a magatartásunkban, amelyek elválasztottak minket az egyszerű katonáktól. Ez akadályozta a munkánkat. Csak ha nagyon megértjük őket, csak ha egyek vagyunk velük, akkor tudunk úgy szólni hozzájuk, hogy teljesen megértsenek minket. Együtt élünk velük, s önmagunkat is neveljük: újjáalakítjuk gondolkodásmódunkat. Érezzük: mint emberek, mint írók újjászületünk.

— Melyikük tervezi, hogy a „kvaj pan"-on, a rövid jeleneteken kívül majd valami átfogóbbat, regényt vagy színdarabot is ír?

Nevetnek. És egyszerre válaszolnak:

— Mind a négyen.

A TÉL DEREKÁN Keszonban állandó színház alakult. Talán ötszáz évvel ezelőtt, amikor királyok laktak itt, akkor volt színház a városban vagy az udvarban. Azóta sem. A keszoniak özönlöttek a kopott, romos, hideg épületbe. Minden este egész kis tömeg forrongott a kapu előtt: akiknek már nem jutott jegy, s majd hogy a kaput be nem törték haragjukban, éhségükben a szépre, a jóra.

A színészek, a rendezők többségükben délkoreaiak voltak. Nem okozott külön nehézséget a felkutatásuk: Dél-Korea legjobb művészei, írói, a délkoreai értelmiség színe-virága a a háború előtt s a háború alatt átjött északra.

Két szép színdarabot mutatott be télen s tavasszal a fiatal együttes. Az egyik, „Az ellenállás dala", egy délkoreai zeneszerző útját mondotta el, amint a levertségből és a magányból eljut a néphez, a munkásokhoz, s egy utcai tüntetésen — ahol a tömeg az ő dalát énekli — hősi halált hal. A másik a koreai mult legnagyobb alakjáról, Li Szun Szin tengernagyról szólt. Háromszáz évvel ezelőtt ez a lángeszű hadvezér volt az, aki a gyenge és tehetetlen királlyal, s a kapzsi, irigy, hatalomraéhes főurakkal szembeszegulve, nemzeti hadsereget és hajóhadat szervezett és híressé vált, magaalkotta hajóival, a teknősbékaformájú evezős csatahajókkal szétverte a japán hódítók első

nagy inváziójá Korea ellen. Egy nagy ember és nagy hazafi alakját eleveníti meg a dráma, az új koreai irodalom mélyen költői, megrázó erejű — a mi „Bánk bán"-unkkal rokon — remeke.

Volt úgy, hogy az új színházban az áramszolgáltatás zavarai miatt sötétség borult a teremre, s percekre vagy negyedórákra meg kellett szakítani az előadást. Ilyenkor a nézők a koromfekete hodályban a Kim Ir Szen-dalt énekelték. Volt úgy, hogy a repülőgépek berregése és a frontról idezúgó ágyúk moraja versenyre kelt a színészek beszédével. Ilyenkor a színészek felemelték a hangjukat, s szavuk hangosabbá vált a fegyverek szavánál.

A régi mondás szerint: a fegyverek közt hallgatnak a múzsák. Múzsája válogatja. Az igazi művészet múzsája a fegyverek közt csatadalt dalol. S az igazi múzsa művészei „kimennek a harcosok közé. Ott élnek köztük, ott alkotnak. Ha rákerül a sor, ők is harcolnak. Ha árkot ásnak, velük ásnak. Ha menetelnek, velük menetelnek."

NOVEMBER VÉGÉN meghúzták Panmundzsomban a fegyverszünet demarkációs vonalát. Ez a vonal végülis a frontvonal lett. A 38. szélességi fokhoz, a háború megindulásának vonalához képest az eltérés nem volt nagy. A demarkációs vonal és a 38. szélességi fok közé észak felé — az amerikaiak megszállása alá — körülbelül ugyanakkora terület esik, mint dél felé: ez a koreai-kínai erők által felszabadított területrész. Keszon a népi erők kezében maradt.

A tárgyalások újrakezdésétől több mint egy hónapig tartott, amíg az amerikaiakat sikerült rászorítani, hogy elfogadják a frontvonalat demarkációs vonalként.

Tanulságos és elgondolkoztató látvány volt, hogyan küzdött a fegyverszünetről tárgyaló amerikai küldöttség ereje teljes bevetésével — a fegyverszünet közelebb hozatala ellen. Még akkor is, amikor már nem tudtak tovább kibújni az alól, hogy a demarkációs vonalról elfogadják a *saját* javaslatukat, még akkor is a megegyezés első pontjaként a következő mondatot javasolták: „Az ellenségeskedések tovább folytatódnak a fegyverszüneti szerződés aláírásáig." A koreaiaknak-kínaiaknak kellett figyelmeztetniök őket: egy békeegyezmény cikkelyét talán mégsem „stílusos" azzal kezdeni, hogy — a háború folytatódik.

De nem kevésbbé volt tanulságos az a szívós békeakarat, s az az erkölcsi-diplomáciai fölény, amely a koreai-kínai küldöttség tárgyalásvezetését jellemezte. A feladat nem egyszerűen az volt: megegyezést kótni az amerikaiakkal, hanem sokkal inkább az: megegyezésre kényszeríteni az amerikaiakat. A koreaiak-kínaiak mesterien végezték el ezt a feladatot. Az amerikaiakat a saját ellentmondásuk csapdájába fogták: abba, hogy *kifelé* a frontvonalat követelték demarkációs vonalként, *valójában* pedig különböző nagyságú területeket igyekeztek megszerezni a frontvonalon túl. Azzal, hogy a koreaiak-kínaiak

elfogadták az amerikaiak *nyilvános* követelését, olyan helyzetbe hozták ellenfelüket, hogy — saját érvei, saját álláspontja *ellen* kellett verekednie. Ebből a kutyaszorítóból nem tudtak többé kibújni Ridgway tábornokai. Mennél jobban kapálóztak, annál inkább belegabalyodtak. Mind nyomasztóbban érezték a saját közvéleményük elégedetlenségét és szövetségeseik támogatásának a hiányát. Ügyetlenségükkel, faragatlanságukkal, erőszakoskodásaikkal csak mélyebbre rángatták önmagukat a sárba.

A nyugati közvélemény hangulatát a francia AFP jelentése összegezte, amely szerint: „a tárgyalások négy hónapja alatt még sohasem volt mélyebb ponton az Egyesült Nemzetek tekintélye, mint most." Hozzá lehet tenni: a koreai-kínai küldöttség tekintélye magasra nőtt a demarkációs vonal vitájában. Még a vak is látta, mennyivel következetesebbek, színvonalasabbak, képzettebbek, okosabbak a koreai-kínai tábornokok, mint amerikai tárgyalófeleik, s az az ügy, amelyet képviselnek, milyen becsületes és őszinte. Rugalmassággal párosult keménységük tiszteletet keltett nemcsak a baráti országokban, hanem az egész világon.

Amerikai ujságírók mesélték Panmundzsomban, és a nyugati lapok is megírták, hogy a demarkációs vonal megrajzolása tomboló örömet váltott ki az amerikai frontcsapatokból. Hiszen megvolt az a vonal, amelynek mentén végre abba lehet hagyni a kilátástalan harcot. Közelinek látszott a fegyverszünet, a béke napja. Amerikai közlegények kibújtak a fedezékekből és boldogan integettek a koreai és kínai állások felé. Egyes helyeken — hiteles beszámolók szerint — amerikai és kínai katonák röplabdamérkőzéseket vívtak egymással.

Ezekben a napokban a keleti frontszakaszon Edgar Smith közkatona, a 7. amerikai hadosztály 17. ezredének gyalogosa ezt a verset írta noteszába:

The sky so blue,
The sea roaring free.
These empty arms of mine,
I yearning, yearning for you.
So far apart,
Yet close at heart.

A sötét vonal — a rovarégető mágyák sora — mint valami gyászszalag húzódik végig a jégen

Az áldozatul esett gyerekek apja tompán és röviden beszél, az anya némán áll, a földre szegezi szemét . . .

Harcban a baktériumfegyver ellen: Phenjanban az utcán oltják az embereket

Fertőtlenítik a falusi kutakat

My thoughts of home
Make tear drops start.
These sleepless nights,
I start to cry.
I sit and think
Of days gone by.
Your loving charms
That I adore
Will soon be mine
For evermore.*

A vers szövegében lehetségesek kisebb hibák, mert valamivel később Edgar Smith vére átitatta a papirost, és lehetetlenné tette egyes szavak pontos kibetűzését. Amikor én ezt a verset egy koreai katonától megkaptam, akkor Edgar Smith amerikai közlegény már holtan feküdt, valahol az idegen, koreai földben. Szerelmes álma, epekedése, hogy „hamarosan" hazatérhet és karjaiba zárhatja a lányt, akit szeret, már sohasem valósul meg. Reményeire és vágyaira — és annyi más „az álmatlan éjszakákon, oly távol" hazájától sóhajtozó társának reményeire és vágyaira — a szerelmes, boldogító „mindörökké"-re az amerikai politikusok és tábornokok hadigépezetének kegyetlen és fekete hollója rámondta a „soha már"-t.

Az amerikai fegyverszüneti küldöttség gondoskodott arról, hogy a demarkációs vonal megállapítása fölötti öröm ne legyen hosszúéletű.

A két delegáció megkezdte a harmadik pont tárgyalását: a megkötendő fegyverszünet megvalósításának és ellenőrzésének kérdését.

Az amerikaiak — akárcsak a demarkációs vonal tárgyalásánál — megint olyasmit akartak kicsikarni a zöldasztal mellett, amit a csatatereken nem tudtak megszerezni maguknak: egész Korea ellenőrzését, a beleszólást egész Korea éle-

---

* Az ég oly kék, — A tenger szabadon morajlik, — A karom oly üres, — Vágyódom, vágyódom utánad. — Oly távol egymástól, — De szívben olyan közel . . . — Hazaszálló gondolataimra — Megindulnak a könnyeim, — Oh ezek az álmatlan éjszakák, — Sírni kezdek, — Ülok és visszagondolok — Az elmult napokra. — Szerelmetes bájaid — Amelyeket imádok — Hamarosan az enyémek lesznek — Mindörökre.

tébe. A koreai-kínai küldöttség — alapelvéhez híven — azonnal kijelentette: ilyesmiről még álmodozni is kár.

Hosszú és aprólékos viták kezdődtek.

Hónapokig tartó lassú és az idegeket próbára tevő tárgyalás után, lépésről lépésre haladva, és minden lépésnyi haladásért megküzdve az amerikaiak ellenállásával, február végén már csak két megoldatlan kérdés maradt a fegyverszünet ellenőrzésének napirendi pontjánál: a repülőterek építésének és a Szovjetuniónak, mint semleges országnak a kérdése.

Az amerikaiak meg akarták tiltani, hogy a fegyverszünet megkötése után — ha a fegyverszünetet egyáltalán megkötik — repülőtereket lehessen építeni Koreában. Úgy tüntették fel, mintha ez valami döntően fontos katonai probléma volna. Valójában azonban nem egyszerűen a repülőterekről és a katonai meggondolásokról volt itt szó, hanem arról, hogy rákényszerítsék a maguk akaratát a másik félre és beleavatkozhassanak Korea belügyeibe. Egyetlen szuverén, valóban szabad és független ország sem tűri meg, hogy egy másik ország írja elő számára: mit építhet és mit nem építhet a maga területén. Ezért a koreai-kínai küldöttség állhatatosan és következetesen „nem"-mel felelt minden olyan amerikai próbálkozásra, amely meg akarta nyirbálni Korea vérrel megvédett szuverenitását.

A másik megoldatlan kérdés a fegyverszünetet ellenőrző semleges nemzetek összetétele volt. Az amerikaiak kijelentették: a Szovjetuniót nem fogadják el a semleges nemzetek között. Miért? — erről nem voltak hajlandók nyilatkozni. Mióta csak a koreai háború megindult, az amerikai sajtó s az amerikai politikusok rágalmak tömegét zúdították a szovjetek országára. Azt állították, hogy a Szovjetunió részese a háborúnak, felelős érte. Nos, most az egész világ színe előtt alkalmuk nyílt, hogy bizonyítsák is, amit állítanak. Adatokkal, tényekkel. És hallgattak. Egyszerűen minden indokolás nélkül „ellenezték" a Szovjetunió megnevezését a semleges nemzetek sorában. Hallgatásuk felért a beismeréssel. Beismerték, hogy képtelenek bármilyen elfogadható érvet felhozni a Szovjetunió semlegessége ellen.

Már több mint félesztendeje húzódtak a megbeszélések. A harmadik napirendi ponttal párhuzamosan megkezdték a negyedik pont: a hadifogolykérdés tárgyalásait is. Itt is súlyos ellentétek mutatkoztak. (Részletesebben a későbbiekben kerül

szó róluk.) A tárgyalások általános helyzetét a bizonytalanság jellemezte. Az amerikaiak feltűnő időhúzása kétségessé tette, hogy hajlandók lesznek-e valaha is aláírni a fegyverszüneti egyezményt. Ugyanakkor a lassú haladás mégiscsak haladás volt, a koreaiak-kínaiak szívósan küzdöttek a békéért, s így nem lehetett azt mondani, hogy a fegyverszünet megkötése teljesen kilátástalan.

Ebben a helyzetben került napvilágra a hír: az amerikai haderő baktériumháborút kezdett Koreában.

A PHENJANI RÁDIÓ 1952 FEBRUÁR 22-ÉN este közölte a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság külügyminiszterének nyilatkozatát. A nyilatkozat — tények egész sorára hivatkozva — megállapítja, hogy „ez év január 28. óta az amerikai intervenciós csapatok repülőgépről rendszeresen nagy mennyiségben dobtak csapataink állásaira és hátországunkra fertőzött rovarokat... Bakteriológiai kutatással megállapították, hogy az intervenciósok által csapataink állásaira és hátországunkra dobott rovarok pestis, kolera és más fertőző betegségek baktériumainak hordozói. Ilymódon megcáfolhatatlanul bebizonyosodott, hogy a koreai néphadsereg, a kínai népi önkéntesek katonái, valamint a békés koreai lakosság tömeges megsemmisítésére az ellenséges csapatok tervszerűen baktériumfegyvert alkalmaztak."

Két nappal később, február 24-én a Kínai Népköztársaság külügyminisztere kormánya és népe nevében csatlakozott a koreai nyilatkozathoz. „A kínai nép nevében — mondotta a külügyminiszter — a világ népei előtt megvádolom az Amerikai Egyesült Államok kormányát azzal, hogy az emberiesség elveivel és a nemzetközi egyezményekkel ellentétben bakteriológiai fegyvereket használ Koreában békés polgári személyek és katonák pusztítására."

Megdöbbentett a hír. Már hónapok óta Keszonban éltem, s bármennyi nehézség is állt a fegyverszünet megkötésének útjában, sohasem adtam fel a reményt, hogy végülis sikerül a fegyvereket tárgyalások útján elnémítani Koreában. Baktériumháború! Az első, amit ebből a komor, döbbenetes szóból megsejtettem, az a sötét árnyék volt, amelyet a koreai béke nem erős, de mégis meglévő reménysugaraira vetett. Hogy teljes

jelentését, jelentőségét felmérhessem, ahhoz — éreztem — látnom kell a saját szememmel, át kell élnem egész valómmal.

Keszon nem látszott erre alkalmasnak. Annyi elővigyázatosságot fel kellett tételezni az amerikai vezetőkről is, hogy a keszoni semleges övezetben *ettől* a merénylettől tartózkodni fognak.

Március másodikán hajnalban a lengyel Prackival és egy koreai ujságíróval Phenjanba utaztam.

Kegyetlen hideg volt. Kabátok és takarók tömegébe burkoltan ültünk a nyitott dzsipben, csak a szemünk látszott ki, s még a szemgolyónk is fázott. A hegyeket hó borította, a folyókon jégpáncél. Az út keményre fagyott, veszedelmesen síkos. Még bennvoltunk a koreai télben.

Phenjanba érkezésem után azonnal felkerestem az egészségügyi minisztériumot. Beszélgetést folytattam az egészségügyi miniszterrel, aki részletesen tájékoztatott az addigi eseményekről, s kérdéseimre az akkori helyzetnek megfelelő, pontos felvilágosításokat adott. A beszélgetés, amelyen résztvett több tudós-specialista, a következőképpen zajlott le:

Első kérdés: Mikor kezdődött a mostani baktériumtámadás?

Első válasz: A támadás jeleit január 28-án észleltuk először. Frontkatonák értesítettek bennünket, hogy szokatlan rovarokat találtak. Azonnal különleges és megelőző egészségügyi egységeket küldtünk ki a megtámadott helyekre, Icson környékére. Bakteriológiailag megvizsgálták a rovarokat és megállapították, hogy kolerával és pestissel fertőzöttek.

Második kérdés: Milyen méretű a támadás?

Második válasz: A támadás először a front vonalán, Icson, Csoron, Kumhva környékén, a Han-folyó északi partján történt. De később az amerikai hadsereg az egész országra kiterjesztette. (Az egészségügyi miniszter megmutatta azt a térképet, amelyen vörös körökkel megjelölték a megtámadott területeket. A térképen 22 vörös kort számoltam meg, főleg a front mentén és az ország nyugati felében.)

Harmadik kérdés: Milyen módon történik a támadás?

Harmadik válasz: A rovarokat repülőgépről dobják le különböző méretű bombákban és papírcsomagokban. Végleges képünk még nincs erről, mert a rovarok ledobása szinte kizárólag éjjel, vagy felhős időben történik. A rovarokat elsősorban folyók és források közelében dobják le.

Negyedik kérdés: Milyen rovarokat dobnak le?

Negyedik válasz: A legkülönbözőbb fajtákat, legyeket, bolhákat, szúnyogokat. Eddig több mint tízfajta rovart találtunk. Általában egyszerre nem egyfajtát, hanem vegyesen dobják le őket.

Ötödik kérdés: A mostani, fagypont körüli időben életben maradnak-e ezek a rovarok?

Ötödik válasz: A támadók nemcsak kegyetlenek, hanem gonoszul ravaszak is. Tény az, hogy a mostani fagypont alatti, de legfeljebb plusz 5 fokos hőmérséklet nem kedvező a rovarok mozgására és a baktériumok fejlődésére. A rovarok egy része tehát elpusztulhat. De például a kolera baktériuma a rovar elhullása után is megmarad a havon és később aktivizálódik, úgyhogy nyáron vagy ősszel kitorhetne a járvány.

Hatodik kérdés: Milyen betegségek baktériumait dobták le eddig?

Hatodik válasz: Az eddig megállapított baktériumok: pestis és kolera. A laboratóriumi vizsgálatok még folynak és már egyéb fajták is mutatkoztak.

Hetedik kérdés: Történt-e megbetegedés vagy haláleset a baktériumtámadás következtében?

Hetedik válasz: Igen. Icson közelében, ahol először dobtak baktériumot, Jonghan-Ili faluban február 20-án történt egy kolera-megbetegedés, a beteg három nap mulva meghalt. Február 25-én ugyanott újabb megbetegedés történt, de a beteg nem halt meg. Paliam faluban, ahol az amerikaiak február 17-én és 18-án dobtak le kulonféle rovarokat, február 25-én Ri Cse 29 éves férfi pestisben megbetegedett és 27-én meghalt. Ugyanott egy Pak Szon Ok nevű asszony február 29-én pestisben megbetegedett és meghalt. Az amerikai baktériumtámadásnak már megvannak az első áldozatai.

Nyolcadik kérdés: Mikor volt utoljára kolera- és pestisjárvány Koreában a háború előtt?

Nyolcadik válasz: Pestis sohasem volt Koreában. Kolerajárvány — egy 1946—47-es puszani fertőzésen kívül — utoljára körülbelul hatvan éve volt.

Kilencedik kérdés: Állatok és növények számára is veszélyt jelent-e a baktériumtámadás?

Kilencedik válasz: A merénylők célja az, hogy az állatállományt és a termést is megtámadják. Kutatóink a ledobott bak-

tériumok között máris találtak olyanokat, amelyek a növényekre is veszedelmesek.

Tizedik kérdés: Tiltja-e a nemzetközi megállapodás a bakteriumfegyver használatát?

Tizedik válasz: Genfben 1925 június 17-én a civilizált államok többsége nemzetközi megállapodást írt alá, amely megtiltja a fojtó, mérgező és más hasonló gázoknak, valamint a bakteriológiai eszközöknek háborúban való használatát.

A BESZÉLGETÉS UTÁN a jelenlévő tudósok átvezettek a szomszédos laboratóriumba. Itt különféle üvegekben, dobozokban száz és ezer rovar volt, amelyeket parasztok, katonák, falusi népi bizottságok, egészségügyi csoportok küldtek vagy hoztak be ide. Az asztalokon mikroszkópok, mellettük preparátumok.

Fölébe hajolok az egyik mikroszkópnak. A lencse furcsa, ovális alakú lényeket hoz közel a szemhez. A két végük sötétszínű, a közepük fehér.

Az egyik koreai bakteriológus egy japán egyetemi tankönyvet lapoz fel: Nakamura Jutaka, hokkaidói egyetemi tanár 1942-ben megjelent könyvét. Az 507. oldalon egy rajz, minthacsak a mikroszkópon most látott kép másolata lenne: ugyanazok az ovális alakú, közepükön fehér, végeiken sötétszínű lények. A rajz aláírásának japán szövegét nem tudom elolvasni, de a japán írás mellett latin betűkkel, német nyelven ez áll: „Pestbazillen". A pestis bacillusai. Ezeket mutatta tehát a mikroszkóp. A mikroszkóp preparátuma egy bolha belső részeiből való. A bolhát — négy másikkal együtt — február 12-én Csoronban a havon találták. Egy amerikai repülőgép dobta le őket.

A mikroszkóp lapjára új preparátum kerül. A lencse ezúttal egészen más képet mutat. Pálcikák zsúfolódnak sűrűn egymás mellé. Nakamura Jutaka könyvének 448. oldala adja meg most a kép „megfejtését". A sűrű pálcikák a kolera kórokozói. A készítményt egy hal belső részeiből vették, amelyet Szukcsonban február 23-án dobott le egy amerikai repülőgép. A bacillusokat február 26-án fedezték fel.

A kémcsövek tömegében a legyek legkülönbözőbb fajtái láthatók egymás mellett. Házilégy, szemétlégy, bögöly — az

egyik egészen apró, alig pármilliméteres, a másik kétszerolyan hosszú, mint a szokásos.

— Ez az úgynevezett „viráglégy" — mutat az egyikre egy koreai tudós. — Koreában egészen ritka. Alacsony hőfokon is megél, de ha hideg van, nem lehetnek petéi. De ennek, amelyet február 28-án dobtak le Nonszodonban, petéi voltak. Ez világosan megmutatja, hogy mesterséges hőfokról, mesterséges tenyészetről hozták ide. A „viráglégy" bélrendszermegbetegedéseket okoz. A lárvái a retket, a káposztagyökeret eszik. A fertőzés ezen az úton kerülhet az emberhez.

Újabb kémcsövek: egy meggörbült, százlábúhoz hasonló, sárga rovar, egy egészen kicsi, zöldszínű pók, bolhák, szúnyogok. A százlábút Mundzsonmjonban dobták le, a pókot Szohongunban. Újabb légyfajták: Kangdonban és Szarivonban találták őket.

Két különös, undorító rovar: egy erdei tetűfajta és egy úgynevezett pókszerű légy. Ilyen rovarok sohasem voltak Koreában.

Egy kerek, apró üvegben hosszúszárnyú legyek: egészen keskenyek, a szárnyuk kétszer akkora, mint a testük. Még élnek. Sőt lárváik is vannak. Ide-oda cikáznak az üvegfedő alatt.

— Érdekes, hogy nem minden rovar fertőzött — mondják a koreai bakteriológusok. — Van úgy, hogy egész halom légy vagy bolha, amelyet amerikai gépek dobtak le, nem mutat semmiféle baktériumot. Ez nyilvánvalóan azért van, mert az amerikaiak így akarják elterelni a gyanút magukról, így akarják azt a látszatot kelteni, mintha a bogarak megjelenése természetes jelenség lenne. De egyrészt januárban—februárban, öt- vagy tízfokos hidegben ilyen rovarok sohasem jelennek meg és még kevésbbé szaporodnak. Másrészt a rovarok közül igen sok Koreában teljesen ismeretlen és csak külföldről hozhatták, illetve dobták ide. És végül: a rovarok nagyrésze így is pestissel és kolerával fertőzott.

— A kolerabacillus, amit a mikroszkópon láttam, egy hal belső részeiből készült. A halakat is megfertőzik? — kérdem.

— Van Koreában egy nagyon kedvelt halfajta: mangdunhalnak hívják. Különösen a nyugati és a déli partvidéken elterjedt. Ebből a halból kolerával fertőzött példányokat dobtak le a hegyekben, Szukcson környékén. Ezt a halfajtát a

kutya és a macska is nagyon szereti. Arra számítottak, hogy a hegyekben gyerekek megtalálják és megeszik őket, vagy kutyák, macskák falják fel a kis halakat és behurcolják a kolerát a házakba.

Ebben a kisebbméretű laboratóriumban is ezrekre megy a bizonyítékok száma. Megkérem az egészségügyi kormányzat vezetőit: engedélyezzék, hogy felkeressek egy baktériumokkal megtámadott helyet, s az általános tájékoztató, a laboratóriumi vizsgálat után „odakint" is megvizsgálhassam a kérdést.

Az engedélyt azonnal megkapom.

A PHENJAN—VONSZANI FŐÚTVONALRÓL keskeny útelágazás vezet Szonori faluba. Akkora hegyre kapaszkodik kígyózva az út, mint a Szabadsághegy, azután újabb völgy, egy elhagyatott széntelep, néhány kisebb falu következik, majd egy sík terület közepén feltűnik Szonori.

Talán száz ház sincs a faluban, 582 lakosa van mindössze. A keskeny utcák földje keményre fagyva, csak ott enged fel kissé, ahová a nap süt. De a kemény márciusi szél és a csípős hideg ellenére a gyerekek kint játszanak az utcán, vidáman és gyanútlanul, mintha néhány nappal ezelőtt nem is szórták volna le a közelükben a legszörnyűbb halál hordozóit.

Szonori egyike azoknak a koreai falvaknak, ahol az amerikai repülőgépek baktériummal fertőzött rovarokat dobtak le.

— Mikor találták meg a rovarokat? — kérdezem Cse Jong Szantól, a falusi népi bizottság elnökétől.

— Február 28-án. Li Csang Pok, a népi bizottság küldönce vette őket észre először.

— Beszélhetnék vele?

Néhány perc mulva Li Csang Pok ott ül a kis szobában. Negyvenéves parasztember, földje van és a földművelés mellett végzi a küldönci munkát.

— Hogyan talált rá a rovarokra?

— Február 28-án este a járási népi bizottság ülést tartott. Reggel elindultam, hogy a szomszédos falvak, Szillongri, Kobiri és Munuri bizottsági tagjait értesítsem az ülésről. Nem a hegyeken keresztül mentem, hanem a rövidebb úton: a Tetonghan jegén. Ott, a partmenti jégen láttam meg a rovarokat.

— Sok volt belőlük?

— Nagyon sok. Nyolc nagy kupacot számoltam meg. Azt nem tudom, mennyi lehetett egy kupacban, de csak úgy hemzsegtek.

— Mit tett, amikor meglátta őket?

— Nagyon furcsállottam a dolgot. Először is tél van, hogy a csodában lehetnek rovarok a jégen? Másodszor meg olyan rovart, mint ezek, még sohasem láttam. Dehát először befejeztem a munkámat, értesítettem a többi falubelieket az esti ülésről. Mikor késő délután visszaérkeztem Szonoriba, elmondtam a népi bizottságban, amit láttam.

A népi bizottság elnöke veszi át a szót.

— Én éppen előző este olvastam az ujságban a külügyminiszter tiltakozását a baktériumtámadás ellen. Amikor Li Csang Pok elbeszélte, amit látott, Mun Szun Hóval, a pártszervezet elnökével és Szo Jong Szannal, a rendőrség vezetőjével azonnal kimentünk a folyópartra. Már esteledett. A munkát, az irtást nem lehetett megkezdenünk. Csak egy táblát szúrtunk a parton a földbe, megtiltottuk az átjárást ezen a helyen. Reggel újra a folyóhoz mentünk. Velünk jött Csa Von Szo, egy nyolcvanéves öreg, a falu legöregebb embere, a falubeli keresztények vezetője. Megnézte a rovarokat és azt mondta, hogy itt született, itt öregedett meg ebben a faluban, de soha életében még ilyeneket nem látott. Olyanok voltak, mint a légy, de a testük hosszabb, a másfél centimétert is elérte, a szárnyuk pedig egészen rövid. Ilyen légy volt a rovarok többsége. De akadt köztük szúnyog, pók és hangya is. A szúnyogok nagyobbak voltak, mint amilyenek felénk szokásosak, a hangya és a pók nem volt nagyobb, de az alakjuk különbözött a nálunk ismertektől. A rovarok másnap reggelre meglehetősen szétszóródtak. A nyolc kupac felbomlott és a legyek egy nyolcszázméteres sávon húzódtak végig, itt-ott kisebb csoportok alakultak, másutt egyenes vonalat alkottak. Egy-egy méterre átlagban kétszáz rovar juthatott. A mozgásuk lassú volt, de ahogy délelőtt kissé felmelegedett az idő, meggyorsult, sőt, délfelé már repülni is tudtak egy-két métert. A délelőtt folyamán megszerveztük az irtásukat. A járásból negyven párttag önként vállalkozott a munkára. A hegyről ágakat, a faluból száraz kukoricaszárat hoztunk, azután neki-

láttunk és végig, ameddig csak elhúzódott a rovarok lánca, tüzet gyujtottunk.

— Sikerült mindet kipusztítaniok?

— Először azt hittük, hogy igen. De másnap újra találtunk életben maradtakat. Újra tüzet raktunk. Még négy napon át újra meg újra meg kellett ismételnünk.

— Hogyan kerülhettek a folyó jegére a rovarok?

— Éjszakánként sok amerikai repülőgép jár a falunk fölött. Így volt ez a 28-ára virradó éjszaka is. Ezek is ledobhatták a rovarokat. Emellett előző nap, 27-én délután fél 5-kor négy kétmotoros amerikai repülőgép több mint félórán át keringett a fölött a hely fölött, ahol másnap a rovarokat találtuk.

— Bombáztak vagy géppuskáztak?

— Nem, egyiket sem. Ez az, amit akkor nem is értettünk. Több mint félóráig keringtek és mintha semmit sem csináltak volna.

— Milyen magasan lehettek a gépek?

— Egészen alacsonyra ereszkedtek, majdhogy a szomszédos hegy csúcsát súrolták.

— Megbetegedés történt azóta a faluban?

— Nem. Azonnal óvintézkedéseket tettünk. Az egész falut beoltották. A népi bizottság elrendelte, hogy szigorúan tilos forralatlan vizet inni. Tisztasági csoportokat szerveztünk, amelyek meglátogatnak minden házat és segítenek a tisztántartásban. Az egész falu elhatározta, hogy általános nagytakarítást rendez a lakásokban, a konyhákban, az istállókban és az árnyékszékekben.

Elindulunk a folyópartra. Meg szeretném nézni a helyet, ahová a rovarokat ledobták. Útközben benyitunk két parasztházba, a hatvanegyéves Csan Szun Ikhez és a hetvenkilencéves Cson Ton Imhez. Mindkét öregember ugyanazt mondja: soha azelőtt nem láttak ezen a vidéken olyan rovart, amilyent az amerikaiak most ledobtak.

A szeszélyes Tetonghan keskeny mederben kanyarog, köves, göröngyös, széles árterület van mindkét partja mentén. Alig lehet ráismerni arra a folyóra, amely augusztusban egész falvakat, nagy termőföldeket, sőt Phenjan egy részét is elöntötte.

Kis ösvény vezet a folyóhoz. Már a part közelébe érünk, amikor egy földbevert karón fatábla tűnik elénk: „Ezen a területen az amerikaiak baktériumos rovarokat dobtak le! Veszélyes hely! Az átjárás tilos! *A járási rendőrség parancsnoka.*"

A folyó partján vagy három méter szélességben jégpáncél. A fehér jégen már messziről és hosszan elnyúlva fekete kupacok, foltok látszanak ide. A sötét vonal mint valami gyászszalag húzódik végig a parton. Kéréknyomok, elhullott galylyak a jégen. Napokon át ökrösszekerekkel kellett idehordani a tüzelőanyagot.

A máglyák helyén, ahol a rovarokat égették, megszenesedett fadarabok, kukoricaszárak és korom. Sorra vizsgáljuk a kupacokat. Nem látunk életet, mozgást. A rovarok elpusztultak. Már párszáz métert megtettünk és talán a huszadik máglya helyénél tartunk, amikor a jégen mozgó pontokat pillantunk meg.

— A legyek — kiált fel a népi bizottság elnöke.

Lehajolok. Ott másznak a rovarok lassan a jégen, rövidszárnyú, hosszú testük sután imbolyog. Élnek, egy csomó lárva cikázik közöttük, ezek gyorsabbak, mint a kifejlett példányok. A jeget egy szekérnyomban pocsolyává olvasztotta a délutáni nap. A piszkos vízen hat-nyolc rovar úszkál. Nem merülnek el, láthatólag otthonosan mozognak a sekély víz színén.

Közelebbről megnézzük a máglya helyét. Amit eddig láttunk, az csak a kezdet volt. Alig negyven-ötven légy. Beljebb, a máglya tövénél százszámra nyüzsögnek. Sok elhullott is hever közöttük, de a többség él, szaporodik a kormos jégen.

— Három nappal ezelőtt égettünk itt utóljára — mondja a népi bizottság elnöke —, azt hittük, hogy befejeztük, végeztünk velük. Hihetetlenül szívósak.

— Éppen tíz napja dobták le őket — jegyzem meg.

— Igen, tíz nap óta hidegben, szélben, a jégen élnek és szaporodnak. A mifelénk élő legyek ilyen időben egy-két óra alatt elpusztultak volna. Ezeket külön kellett tenyészteni, hogy a fagyot, jeget kibírják.

— Milyen messze van ez a falu Phenjantól?

— Amerre maguk jöttek, huszonnyolc kilométer, mert az autóval meg kellett kerülniök a hegyet. De a Tetonghanon osszesen húsz kilométer.

— Honnan kapja Phenjan a vizet?
— A Tetonghanból.
— A vízmű merre van?
— A várostól keletre.
— Azaz a város és e között a falu között?
— Ott, igen.
— Egyszóval, ha a Tetonghan vizét itt, Szonori faluban megfertőzik, ez annyit jelent, hogy Phenjan ivóvizét fertőzik meg?
— Igen. Sőt, nemcsak az ivóvizét. Biztosan látta, hogy Phenjanban százszámra mossák az asszonyok a ruhát a Tetonghanban. A fertőzés így is behatolhat a városba.
Az amerikai terv teljesen világos. A baktériummal fertőzött rovarokat Szonoriban dobták le. De a támadás főcélja nem ez a kis, eldugott falu, hanem az ország szíve: Phenjan.
A merénylet fő célja a főváros, amely romokban hever, de mégsem tudták megtörni. Bombákkal és gépfegyverekkel tízezreket öltek meg Phenjanban. Most a víz megfertőzésével, a baktériumokkal a város egész lakosságát ki akarják pusztítani.
Az amerikaiak által ledobott legyek jelentős részénél kolerafertőzöttséget állapítottak meg. És a kolera különösen „alkalmas" a víz megfertőzésére.
A veszély még nem hárult el. A halálthozó rovarok egy része még itt nyüzsög a jégen.
— Reggel újra kijövünk és folytatjuk az irtást — mondja a népi bizottság elnöke.
Közben már híre jött a faluba, hogy tizenkét kilométerre nyugatra is dobtak rovarokat, és találtak belőlük nem messze keletre innen, Kocsonimjonban is. Folyik a harc. Csak a legéberebb, legkeményebb küzdelem tudja elhárítani az egész népre leselkedő veszedelmet. A falvakban égnek a rovarokat irtó máglyák. A házakat söprik, a szobákat sikálják, meszelik. A halottakat sok méter mélyre ássák.
— Sokat megéltem már — mondta Szonori faluban Cson Ton Im hetvenkilencéves aggastyán. — De még ilyen galádságot sohasem. Ha vak fadarabok lennénk, ezeket a gazságokat akkor is meglátnánk. Ha élettelen kövek lennénk, ezekre a gaztettekre akkor is megborzadnánk. De emberek vagyunk. Látunk, megborzadunk, de nem hagyjuk magunkat

leteperni. Nincs olyan gonoszság a földön és az égen, amely le tudna győzni bennünket.

Láttam a baktériumtámadást. Most már saját szememmel is láttam. Döcög az autó Szonoriból Phenjanba s én egyre csak a kis parasztgyerekekre gondolok, akik gyanútlanul játszanak a falu utcáin.

Még nem tudom, hogy Phenjanban kegyetlenebb élmény vár rám.

KÖZVETLENÜL A SZONORI ÚT UTÁN a rádióban hallom meg a hírt: március 8-án a fővárosban hárman meghaltak kolerában: Han Szan Kuk, hatvannyolcéves öregember, Han Kjon Szop hatéves és Han Kjon Szun kétéves kisgyermek. A kolerát az amerikai légihaderő által ledobott fertőzött legyektől kapták meg.

Azonnal a helyszínre megyek.

Phenjan, központi kerület, Nam Mun Ri körzet, második utca 6. számú ház. Itt lakott Han Szan Kuk és a két kisgyermek. A ház alig tíz percnyire van a kerületi kórháztól, mégis több mint egy órába kerül, amíg eljuthatok oda. Már előzőleg védőoltást kellett kapnom kolera ellen. Mivel pestis veszedelme is fennforoghat, tetőtől talpig gumiöltözetet kell felvennem: melligérő nadrágot, kucsmás zubbonyt, amiből csak a szem látszik ki, fekete csizmát, hosszú kesztyűket. Az öltönyre fehér köpeny és a száj elé légszűrő maszk kerül.

Fehér sebesültszállító autón megyünk Han Szan Kuk háza felé. Egy széles útnál állunk meg, ennek mellékutcája a második utca. A háztömb vastag gyékénykötéllel körülzárva és a kötél mellett fegyveres katonai őrség. Elzárt terület, a legszigorúbban tilos bemenni és kijönni.

A phenjani járványelhárító intézet orvosaival átlépünk a gyékénykorláton. Meg kell állnunk. Egy kis csoport siet oda hozzánk, ugyanolyan öltözetben, mint a miénk és fertőtlenítő oldattal bepermetezi az egész ruházatunkat, még a csizmánk talpát is. Mikor később elhagyjuk az elzárt területet, megismétlődik ugyanez az eljárás, még alaposabban, mint a megérkezésnél.

A lezárt háztömbnek csak a neve háztömb. Akkora terület, mint odahaza a Szabadság-tér és valaha sűrűn be volt

építve. Ma csupa rom és törmelék, tucatnyi bombatölcsér, négy-öt félig épenmaradt házikó és ugyanannyi földbevájt, kicsi és sötét viskó, amelyben emberek laknak. A meggyötört Phenjan egyik legnyomorúságosabb része ez. És most tele van fehér foltokkal. Mindenütt, a romok tövében, a pocsolyás bombatölcsérek körül, az egykori árnyékszékek felégetett helyein a fertőtlenítő klórmész fehérlik.

Han Szan Kuk háza ebben a sivár környezetben a jobbak közé tartozik. Egy teljesen kiégett, japánstílusú emeletes ház szomszédságában áll, egykor szép, jó ízléssel épített ház lehetett. A phenjani házak nagyrésze és a falusi házak között csak a villany meg a vízvezeték a különbség. Formájuk, beosztásuk ugyanaz. Ez a ház olyan, mint a falvak jómódú parasztjainak a házai. A belseje ép, „csak" a tetőcserepek töröttek, hiányosak és az elülső fal egy része beomlott. A helyét deszkákkal szögezték be.

Tíz napja még nyolcan laktak a házban. Ma már csak öten: Han Szan Kuk fia, a harminchatéves Han Szun Jon és menye, a harminchároméves Kim Jun Bo, a két halott kisgyermek szülei és három életbenmaradt gyerekük, az egyik tizennégyéves, a másik tizenkettő, a harmadik tíz. A gyerekek, akik mellől kistestvéreiket elragadta a halál, csendben és ijedten ülnek egy homályos szobácskában. A szülők: két csontsovány, megviselt, alacsony ember, sápadtak, a szemük fáradt, kialvatlan. A férfi — a körzeti népi bizottságban kistisztviselő — tompán és röviden beszél, az asszony némán áll, hol a levegőbe mered, hol a földre szegezi a szemét és csak akkor szólal meg, ha a kérdés egyenesen neki szól.

— Március 5-én, szerdán kora reggel még hat óra előtt elmentem hazulról — mondja a férfi —, mert hatkor értekezletünk volt a hivatalban. Akkor még sötét volt, nem tűnt fel nekem semmi. Az apám hat óra után jött ki a házból, ő találta meg a legyeket.

— Milyen legyeket?

— Amelyeket az amerikaiak dobtak. A szerdára virradó éjjel itt köröztek egészen alacsonyan a fejünk felett.

— Hol voltak a legyek?

— Az udvarban, aztán ott, azon a kövön a kapu előtt és egy pár lépésre a háztól. Aztán voltak messzebb is, a szomszédos házak mellett. Az apám három kupacot talált meg.

— A felesége itthon volt?

— Itthon voltam — feleli az asszony — a reggelit készítettem. Éppen csak kinéztem a konyhából, de nagyapa addigra már nekilátott a tisztogatásnak.

— Mekkora lehetett egy kupac?

— Egy tenyérnyi. Talán ötven-hatvan légy volt egyben.

— Éltek?

— Éltek. Volt, amelyik repülni is tudott. A boríték szétszakadozva feküdt mellettük.

— A boríték?

— Fehér borítékokban dobták őket az amerikaiak — feleli a férfi —, négyszögletű borítékok voltak. Hozzánk, a népi bizottsághoz több darabot hoztak be mutatóba az emberek. Én ott tudtam meg, hogy a körzetünkben rovarokat dobtak le. Csak délután, amikor hazajöttem, akkor mondta az apám, hogy a mi házunkra is esett.

A férfi kinyujtott balkezének a csuklójáig mutat:

— Körülbelül ekkorák voltak a borítékok.

— Valami jel vagy írás volt rajtuk?

— Semmi, a borítékokon nem volt semmi. De a közelükben röpcédulákat találtak, amiket egyszerre dobtak le a legyekkel.

— Milyen röpcédulák voltak?

— Amerikaiak, koreai nyelven.

— Miről szóltak?

— Március elsejével voltak kapcsolatban. (Március elseje a koreai nép hagyományos ünnepe, az 1919 március elsejei japánellenes országos felkelés évfordulója.)

— Mit csináltak azután a legyekkel?

— Az apám összesöpörte őket és egy halomba hordta, ide a ház elé, ennek a bombatölcsérnek az oldalához. Ott fadarabokat dobált rájuk és elégette őket.

— A gyerekek már ébren voltak?

— Ébren, persze. Hajnaltájt szoktak kelni. A három nagyobb iskolába ment. A két kicsi ott volt folyton az apám körül, amikor ő seperte és égette a legyeket. Délután mesélte is az apám, hogy folyton kergetnie kellett őket: menjenek odébb. Játéknak tartották a dolgot.

— Az apja tudott a baktériumtámadásról?

— Tudott. Akkor már olvastuk az ujságban. Tudtuk, hogy

nem szabad hideg vizet inni. Tudtuk azt is, hogy megkezdték az egész város beoltását.

— A családot már akkor beoltották?

— Még nem. A mi korzetünkre akkor még nem került rá a sor.

— Mikor az égetést befejezte, mit csinált az öreg? — kérdezem az asszonyt.

— Kezet mosott és bejött a gyerekekkel együtt a szobába reggelizni.

— Mikor kezdődött a betegség?

— Másnap estefelé — feleli a férfi. — Először az apám lett rosszul, azután a hatéves fiam, azután a legkisebb, a kétéves.

— Hogyan mutatkozott a betegség?

— Hányással kezdődött. Mindent kihánytak. Erősen dideregtek. Szegény kicsiknek kiszáradt az ajkuk, az apámnak még a kezén is egész száraz volt a bőr. A székletük olyan volt, mint a piszkos víz. Még aznap este orvoshoz szaladtam. Az orvos injekciókat adott nekik és elkülönítette őket a családtól. Reggel újra eljött, akkor még rosszabbul voltak. Az orvos bevitette őket a járványkórházba. Másnap reggel tíz órakor meghalt az apám, este nyolckor a hatéves kisfiam és este tízkor a kétéves gyerekem.

— Az édesapja sejtette, hogy mi baja lehet?

— Hirtelen lett rosszul, aztán nagyon gyorsan rosszabbodott az állapota. Jóformán alig beszélt már valamit. Amit mondott, csak panaszkodás volt. Egyszer megkérdezte: „Mondd, fiam, nem a legyektől lettem én beteg?" De mást nem mondott erről.

— Mi volt az édesapja foglalkozása?

— Kőműves volt. Házakat épített. Ezt a házat is ő építette. De most már nagyon öreg volt, itthon élt, a kertet sóporgette, a házat tartotta tisztán. Hónapszámra el sem mozdult hazulról.

— Gondoltak-e néha arra, hogy a gyerekeket milyen pályára adják?

— A nagyobbaknál már igen. De ezek olyan aprók voltak. Csak abban reménykedtünk, hogy mindnyájan megérjük a háború végét. Nem így történt. A legvédtelenebbeket ölték meg.

Az egyszerű ember hangja most mélyebb, keserűbb és keményebb.

— Miért ölték meg őket? Miért használnak baktériumokat ellenünk? Tudni akarom az okát! Mondják meg a gonosztevők!

Az anya, aki két legkisebb, legdrágább gyerekét vesztette el, a földet nézi, az életet lehelő, felengedő tavaszi földet, azután lassan felemeli a fejét. Meggyötört szegény arca mozdulatlan, a szeméből kiapadt a könny. Annyit mond:

— Büntessék meg őket!

... A phenjani városi kórház orvosa, aki a betegeket kezelte, így számol be a három halálesetről:

— Hatodikán este nyolc órakor jött be a kórházba a két kisgyerek apja és elmondta, hogy idős édesapja állandóan hány. Azonnal kimentem a lakásukra. Az öreg már akkor nagyon rosszul volt, a két kisgyerek még valamivel jobban.

— Látta rögtön, hogy kolerás megbetegedés történt?

— A hányás, a hasmenés, a vízszerű széklet gyanús volt nekem. De még nem voltam bizonyos benne, hogy kolera. Ringer-injekciót, kámfort és dextrozét adtam a betegeknek. Másnap reggel újra meglátogattam őket. Akkor már nem voltak kétségeim. Beszállíttattam őket a járványkórházba. Nem tudtunk rajtuk segíteni. Haláluk után felboncolták őket és minden kétséget kizáróan megállapították a kolerát.

— Ki állapította meg?

— A phenjani járványelhárító bizottság elnöke.

Beszéltem a járványelhárító bizottság elnökével is.

— Ötödikén délelőtt kaptam példányokat azokból a legyekből — mondta —, amelyeket Han Szan Kuk háza környékén dobtak le. Ezeknek a legyeknek egy részénél a mikrobiológiai vizsgálatok kolerabaktériumokat találtak. A vizsgálatot én magam végeztem. Az egész körzetet lezárattuk, katonai őrséggel vétettük körül és azonnal megkezdtük az oltást és a fertőtlenítést. Természetesen akkor már Han Szan Kuknál és a két kis unokájánál fennállott a fertőzés.

— Mennyi ideig tart a betegség lefolyása?

— Ez a beteg korától, egészségi állapotától függ. Általában harminchat óra körül van.

— Ön vizsgálta meg bakteriológiailag azt is, hogy milyen betegségben halt meg a három ember?

— Igen. Nyolcadikán éjjel kaptuk meg a boncolási anyagot

és tizedikén — éppúgy, mint a legyeknél — megtaláltuk a kolerabaktériumokat.

— Hogyan történik általában a kolerával való fertőzés?

— Legtöbbször a kézen keresztül. A kézre került baktérium étkezésnél a szájon át azután a szervezetbe jut. Nem kétséges, hogy az öreg és a gyerekek a kolerás legyek összeseprésénél és elégetésénél fertőződtek meg. Az öreg ugyan kezet mosott, de bizonyára nem alaposan, a gyerekek talán még kezet sem mostak, úgy ültek le a reggelihez. A reggelizésnél kerültek a baktériumok a szervezetbe.

— Minek köszönhető, hogy a kolera nem terjedt tovább?

— Mint említettem, mihelyt a legyeknél megállapítottuk a fertőzöttséget, azonnal járványmegelőző lépéseket tettünk. Ezzel sikerült elejét venni a további fertőzésnek. Most már fel is oldhattuk a körzet elzárását és csak azt a háztömböt tartjuk még körülzárva, ahol a megbetegedés történt. Itt majdnem két hete minden nap rendszeres fertőtlenítő munkát végzünk. Néhány nap mulva valószínűleg ezt a háztömböt is feloldjuk. De ezek nélkül a szigorú lépések nélkül az amerikaiak fertőzött legyei nagymértékben elterjesztették volna Phenjanban a kolerajárványt.

— Ön mióta orvos?

— Tíz esztendeje. Nyolc éve kizárólag járványelhárítással és bakteriológiai kutatásokkal foglalkozom.

... Phenjanban három halottja van a baktériumtámadásnak. Egy hatvannyolcéves öregember és két apró gyerek. Ezek ellen folyik a baktériumháború. Ezeket irtja az amerikai haderő. A védteleneket, az aggokat, a kisgyerekeket. Ezekre zúdítják a kolerás legyek százezreit, a pusztító járványokat.

Az öreg kőművesnek, a házak építőjének és a két ártatlan gyereknek, akik játéknak hitték a halálthozó legyeket, valahol a városon kívül van a sírja. Jeltelen sír. Elégetett testüknek csak a hamuja van benne. Ez is hét méter mélyen elásva, kétméteres földhalommal takarva. Jeltelen sír a hegyek között. Még a szülők se tudják a helyét. Erre a sírra soha senki nem fog virágot vinni. Nem áll meg mellette soha testvér, fiú, édesanya. Némán áll, néma hegyekben.

Mégis, úgy érzem, ezt a sírt nem fogja elfelejteni az emberiség. Százmilliók állják körül, könny ül a szemükben és

búcsút mondanak, békés pihenőt kívánnak egy koreai öreg kőművesnek és két halott koreai kisfiúnak. És százmilliók ökle emelkedik és százmilliók zúgják együtt egy koreai anyával:

— Büntessék meg a bűnösöket!

A HÁROM PHENJANI HALÁLESET arra figyelmeztetett, amire eddig nem gondoltam eléggé: a baktériumtámadás veszedelmességére.

Hogyan lehetséges az, hogy az ember benne él a baktériumháborúban és eleinte mégsem méri fel eléggé alaposan a veszélyt?

Mindenesetre hozzájárul ehhez, hogy a baktériumhadviselés újszerűsége, a rengeteg új és megdöbbentő jelenség, az adatok, a bizonyítékok, a leletek vizsgálata, a tanúkkal való beszélgetések annyira lekötik a figyelmet, annyira lefoglalják a gondolkodás egész gépezetét, hogy az ember kevésbbé törődik a veszélyesség kérdésével, mintha kívülről szemlélné az egészet.

De ennél is inkább, tulajdonképpen az az oka, hogy alig hall vagy lát olyan esetet, amikor a támadás megbetegedéssel vagy halállal járt volna. Hiszen már hetek óta folyik a baktériumfegyverek használata Korea ellen, és Koreában nincs járvány. Ez könnyen arra csábíthatja az embert, hogy lebecsülje a baktériumháború veszedelmességét, ne lássa meg eléggé a baktériumfegyver gonoszságát és azokat a szörnyű szándékokat, amelyek ennek a fegyvernek az alkalmazásához fűződnek.

A phenjani halálesetek ráébresztettek erre a hibára.

Han Szan Kuknak és két kis unokájának az esete megmutatta, hogy a halál itt settenkedik egész Koreában. Ha csak a legapróbb vigyázatlanságot követi is el valaki, többé nem menekülhet. Néhány légy három ember pusztulását okozta. De hány tízezer és százezer legyet dobtak már le az amerikai repülőgépek! Hányat láttam magam is a Tetonghan jegén, az egészségügyi laboratóriumban! Hány ezer és tízezer ember halálát okozhatták volna!

Ez a támadás a maga méreteivel és módszereivel egy egész nép kiirtását célozta. Egy egész népet el akartak törölni

a földről! Ha a támadás sikerül, ma Koreában csak halottak és haldoklók lennének.

Ha a támadás sikerül!

Éppen a szándék gonoszsága és veszélyessége, országot átfogó méretei, a tervezett pusztítás nagysága kell, hogy felhívják a figyelmet valamire, ami nem kevésbbé fontos magánál a támadásnál: a támadás kudarcára.

A maga elvetemültségében történelmi jelentőségű tény, hogy az amerikai haderő baktériumfegyvert használ Korea népének kiirtására.

De éppennyire, sőt még fokozottabban történelmi jelentősége van annak, hogy a baktériumtámadás Korea földjén vereséget szenvedett. A félelmetes és aljas tömegirtó fegyverről, a baktériumfegyverről bebizonyosodott, hogy — minden más fegyverhez hasonlóan — legyőzhető.

A baktériumfegyver veszélyességét ismerve, számításba véve a legiszonyúbb halál állandó közelségét — lehet csak megfelelően értékelni azt az emberfeletti küzdelmet, amelyet a koreai nép ennek az új csapásnak a visszaveréséért vívott és vív.

Egész Korea egyetlen haditáborrá változott.

A harc élén a párt és a kormány állott. Kim Ir Szen tábornok közvetlenül a támadás kezdete után parancsot adott ki az elhárító küzdelem módjáról. Ez a parancs vált a baktériumfegyver elleni harc alaptörvényévé.

Új járványkórházakat állítottak fel.

Azokat a területeket, ahol megbetegedés fordult elő, teljesen elzárták a külvilágtól.

Az egész lakosságot beoltották különféle szérumokkal. Mindenkinek állandóan magával kellett hordania oltási igazolványát. Enélkül mégcsak sétálni sem lehetett az utcán. Egyetlen közhivatalba, moziba, színházba sem lehetett belépni az oltási igazolvány felmutatása nélkül. A tábornokokat éppúgy megállították és igazoltatták az utcán, mint az iskolásgyerekeket. A szabályokat az erősítette, hogy nem volt alóluk kivétel.

Valahányszor Phenjant elhagyta az autónk és valahányszor visszatért, a város határában újra meg újra fertőtlenítették. A főváros körül bizonyos távolságra újabb fertőtlenítő állomások zárták el sorompóval az utat. Egyik „védőöveze-

ten" sem lehetett átjutni a megfelelő dezinficiáló eljárás nélkül. Nem egyszer már türelmetlenkedett az ember. Hiába. Az egészségügyiek udvariasak voltak, de kérlelhetetlenek. Nekik volt igazuk.

Egy új hadsereg született Koreában. Egyenruhája: a fehér köpeny. Fegyvere: az injekciós tű, a fertőtlenítő fecskendő és a felvilágosító szó. Ez a hadsereg éppoly fontos és éppoly eredményes harcot vívott, mint a másik — a fronthadsereg. Fegyelme éppoly szigorú volt. Munkája éppoly hősies.

A baktériumfegyver elleni küzdelemben az illetékes szerveknek minden járművet jogukban volt lefoglalni és felhasználni. A katonaság kocsiját éppúgy, mint a miniszterek vagy a külföldi vendégek autóit.

Minden újabb leletről, az amerikaiak által ledobott rovarokról, tárgyakról azonnal jelentést kellett tenni a hadsereg egészségügyi főcsoportjánál. Mintapéldányokat kellett beküldeni, s a többit elégetni. Szerte a falvakban és a városokban lobogtak a máglyák.

A halottakat el kellett égetni és hamvaikat mélyen a földbe temetni.

Az árnyékszékeket be kellett temetni és az újakat a lakóhelyektől bizonyos megadott távolságra lehetett csak megásni.

A kutakat rendszeresen tisztogatni, befedve tartani és a nagyobbakat állandóan őriztetni kellett.

A csatornákat tisztán kellett tartani, a vadvizeket lecsapolni.

Tilos volt forralatlan vizet inni.

Az állati ólakat a lakóházaktól megszabott távolságra kellett elhelyezni.

Tisztogatási hullám vonult végig az országon: nagytakarítás, sikálás, meszelés, edények kifőzése, szemétégetés.

Az egész ország megmozdult, pezsgett, forrott, küzdött.

EBBEN A HARCBAN felmérhetetlen jelentőségű volt a baráti országok segítsége.

A koreai nép ismét tapasztalhatta, hogy nincs egyedül.

A Szovjetunióból és a népi demokráciákból áradt Korea felé a gyógyszer, az oltóanyag s az egészségügyi felszerelés.

Kínából egészségügyi osztagok, bátor és áldozatkész or-

vosok, ápolónők, szanitécek ezrei jöttek el, hogy személyesen kivegyék részüket a nagy feladatokból.

Bekapcsolódott a baktériumfegyver elleni harcba a Rákosi Mátyás Kórház is.

Március második hetében az amerikaiak baktériummal fertőzött rovarokat dobtak le azokra a falvakra, amelyekben a kórház tartózkodott.

A járás egészségügyi felügyelője azzal a kéréssel fordult a magyarokhoz, hogy vegyenek részt a járás lakosságának beoltásában. A Rákosi-kórház dolgozói elvállalták az egész járás, tizenöt falu népének a beoltását.

Az egészségugyi minisztériumból megérkezett az első oltóanyag. Az orvosok és az egészségügyiek felkészültek a munkára. Elhatározták, hogy az első oltást egyetlen nap alatt lebonyolítják az egész járásban. Tizenöt brigádot szerveztek, úgy, hogy mindegyik falura egy jusson. Mindegyik brigád egy orvosból vagy felcserből és egy ápolónőből állt. A brigádok előkészítő megbeszélésre jottek össze. Ezen a kórház politikai tisztje beszámolt a baktériumháborúról. Utána az egyik orvos bemutatta az oltás legjobb, leghigiénikusabb módszerét. Az értekezlet végén beoltották a brigádoknak és a kórház vezetőségének a tagjait. Elsőnek a koreai politikai tisztet oltotta be egy magyar orvos.

Az egyik brigáddal, egy magyar orvossal és egy koreai ápolónővel együtt megyek a faluba.

Már várnak bennünket. Előző nap a kórházi pártszervezet népnevelői és a falusi pártszervezetek aktívistái végigjártak minden egyes házat, elbeszélgettek a parasztokkal az amerikai baktériumtámadásról és arról, hogyan kell védekezni ellene.

A népi bizottság helyiségében új gyékényszőnyeg, minden ragyog a tisztaságtól. Az udvaron álldogálnak az oltásra várók. Asszonyok, öregemberek, gyerekek. Nagyrészük hófehér ünneplőben. Némán, komoly arccal állnak. Valami megrázó erő van ebben a komor csendben, az égő asszonyi szemekben, az öreg arcok keserűségében, a gyermekek mosolytalanságában, a fehér ünneplő ruhákban. Torkothasító kiáltásnál is hangosabb ez a néma és ünnepi tiltakozás.

Levetik a cipőjüket és egymás után lépnek a kis szobába,

az asztal elé, ahol az oltóanyag, tű, alkohol sorakozik egymás mellett.

Az oltás egyszerű. A gyerekek félénk és kíváncsi szeme is hamarosan megnyugszik: gyorsan megy és nem fáj.

Ahhoz, hogy az oltás megfogamzódjék, az oltóanyagnak fel kell szívódnia. Ezért nem szabad letörölni a nedves kart, várni kell, amíg megszárad.

— Nálunk odahaza ezt úgy szokták — jegyzi meg az orvos —, hogy a gyerekek odaállnak a kályha mellé, úgy „siettetik" a jó melegen a száradást.

De a koreai szobában nincs kályha, ha lenne is, nagyon kevés a tüzelőanyag, meg a szoba is kicsiny, és sokan várnak az oltásra. A gyerekek, az asszonyok az oltás után visszamennek az udvarra, ott kint álldogálnak tovább, nagy türelemmel, felhajtott ujjú ruhában a fagypont alatti hidegben. Feltehető, hogy a támadók a járvány elterjesztése mellett pánikot is akartak kelteni a koreai nép között. De a támadás a legteljesebb fegyelemmel találkozott. Kapkodásnak, idegességnek, riadalomnak nyoma sincs sehol.

A magyar orvos munka közben néhány szóval elbeszélget az oltásban részesülőkkel. A véleményüket, az érzéseiket tudakolja.

Egy széparcú öregasszony, Kim Te Nyo, aki az unokájával jött el oltásra, ezeket mondja:

— Ez az egyetlen gyerek, aki életben maradt a családomból. Tizennégy embert öltek meg az enyéimből az amerikaiak. A fiamat kivégezték, amikor elfoglalták a falut; megölték a menyemet, húgomat, unokatestvéreimet. Hát mit akarnak még? Ezt a gyereket is meg akarják még ölni? Azt akarják, hogy ne maradjon egy koreai sem a világon? Én elátkoztam őket, amikor betették ide a lábukat és az utolsó lehelletem is átok lesz a fejükre.

A negyvenhároméves Kim Te Szilnek két fia van a fronton:

— A fiaimnak — mondja — azt írtam: írtsátok, űzzétek a betolakodókat, ne kegyelmezzetek nekik. Mert most a gazságok gazságát követték el az öcséitek, az anyátok, az öreganyátok ellen. A bombahalálnál is borzalmasabb halált szánnak nekünk. Hogy elevenen elrothadjunk, megfeketedjünk, leszakadjanak a karjaink és a lábaink. Fizessetek meg nekik, ne könyörüljetek rajtuk.

A gyűlölet árjának nincsenek partjai Koreában.

Este a tizenöt brigád rövid megbeszélésen beszámol tapasztalatairól. Öntudatos, erős fegyelemmel, nyugalommal és éberséggel találkoztak mindenütt. Egyetlen öregasszony volt a tizenöt faluban, aki nem ment oltásra. A szövőszék mellett ült és nem mozdult. Azt mondta, ő már nyolcvanéves, ő már úgyis hamarosan meghal. Mikor a koreai ápolónő elmagyarázta neki, hogy az unokáira és a dédunokáira is veszélyt hozhat, ha ő nem oltatja be magát, szó nélkül abbahagyta a szövést és elindult az oltóhelyre.

Egyetlen nap alatt több mint tízezer embert oltottak be a Rákosi-kórház orvosai és ápolónői. Ez volt az első ütközet.

— A megelőző küzdelem a döntő — mondják a magyar orvosok. — A nagyobb veszélyt általában az jelenti, amikor emberről emberre terjed a fertőzés. A feladat az, hogy megelőzzük a betegség fellépését és ha mégis fellép, azonnal elkülönítsük a beteget. Minden részlegünkben van egy úgynevezett karantén, elkülönítő szoba. Akármilyen zsúfolt is a kórház, ez a szoba mindig üresen áll, készen arra az esetre, ha valahonnan járványos betegséget jelentenek.

A Rákosi-kórház az egész járásban kihirdette: ha akárhol lázas beteg van, akár éjjel, akár nappal, azonnal jelentsék a kórháznak. Még akkor is, ha a beteg csak náthára vagy gyomorrontásra gyanakszik.

Teljes a készültség. Tekintettel arra, hogy a Koreában lévő magyar orvosok többségükben sebészek és nem járványvédelmi szakorvosok, a baktériumháború kezdetekor azonnal megváltoztatták rendszeres tanulási tematikájukat. Hozzákezdtek a járványos betegségek részletes tanulmányozásához.

A harc folyik tovább.

S mert a harc folyik, mert még nem ért véget, nem látszik célszerűnek részletesebb képet adni a védelem módszereiről. Ez többet mondana az ellenség, mint az olvasó számára.

De mindenképpen fel lehet, fel kell tenni a kérdést: végülis mi győzte le a baktériumfegyvert? A gyógyszerek? A szérumok? A szigorú ellenintézkedések? A szívós küzdelem?

A felelet: mindez együtt.

A legegyszerűbben azt lehet mondani: a nép győzte le. Csak a nép legteljesebb egysége, tökéletes fegyelme és

ragyogó öntudata győzedelmeskedhetett a legbarbárabb merényleten.

Itt valóban az volt a helyzet, hogy ha csak egy töredék meginog, elveszti a fejét, pánikba esik, nem tartja meg szigorúan a védelmi parancsokat — akkor az egész nép menthetetlenül a legnagyobb veszélybe kerül.

A támadók — minden kétségen kívül — azt remélték, hogy a fertőzött rovarok mellett legfőbb szövetségesük a fejvesztettség, a tömeghisztéria, a háború okozta rossz egészségügyi, lakás- és élelmezési viszonyok lesznek.

Ismét csalódtak. Ismét lebecsülték a koreai népet. A lakosok nem menekültek el a megfertőzött helyekről, mert akkor csak szétvitték volna a ragályt. A lakosok nem sopánkodtak a háború okozta nehézségeken, mert ez csak a harci kedvet törte volna meg és nem segített volna semmit. Nem volt félelem, kétségbeesés, zűrzavar. Elszánt, kitartó, pontos, nyugodt küzdelem folyt. A nép tudta, hogy a nagy nehézségek — még nagyobb erőfeszítéseket követelnek: ez az egyetlen mód, hogy úrrá legyenek a pusztuláson.

Most, a legnagyobb veszedelemben, amikor a népet a tömeges halál fenyegette, most mutatkozott meg legjobban — jobban, mint minden korábbi küzdelemben: mit jelent a töretlen népi egység, mit jelent a szilárd népi fegyelem, mit jelent a magas politikai öntudat, mit jelent a biztoskezű, erős vezetés.

Most mutatkozott meg a legfényesebben: mit jelent a párt.

JÚNIUS ELEJÉN PHENJAN EGYIK KÜLVÁROSÁBAN kiállítás nyílt meg: a baktériumháború bizonyítékait gyüjtötték össze és mutatták be a legszélesebb nyilvánosság számára az illetékes egészségügyi szervek.

Öt nagy terem zsúfolva anyaggal: az amerikai és liszinmanista sajtó beismerései a baktériumtámadás előkészületeiről; tucatnyi baktériumbomba; ledobott, fertőzésthordozó rovarok, állatok, tárgyak: legyek, bolhák, szúnyogok, pókok, halak, kígyók, madarak, egerek, patkányok, szőrdarabok, kagylók, falevelek, tollak — s külön tábla mindegyik mellett, kik és hol, mikor találták őket; számos ledobott tárgy bakteriológiai vizsgálati eredményei; a baktériumfegyver áldozatainak holttesté-

ből készült klinikai, bakteriológiai és kórbonctani készítmények stb.

Egyszerűen lélekzetelállító volt az összegyüjtött és tudományos alapossággal feldolgozott bizonyító anyag roppant mennyisége.

Yves Farge, volt francia közélelmezési miniszterrel, a neves íróval és békeharcossal néztem meg a kiállítást. Monsieur Farge a Francia Békemozgalmi Tanács küldötteként áprilisban Pekingbe utazott, hogy ott résztvegyen a négy nagy kulturális évforduló — Leonardo da Vinci, Gogol, Avicenna, Victor Hugo — emlékünnepségein. A kínai fővárosban határozta el, hogy átjön Koreába, a baktériumháború bizonyítékainak megvizsgálására. Már túljárt az ötvenen és egészségi állapota sem volt a legjobb — vállalkozásáért külön tiszteletet és megbecsülést érdemelt. Több alkalommal jelen voltam munkájánál. Közösen hallgattunk ki egy liszinmanista ügynököt, akit amerikai repülőgépről azért dobtak le, hogy adatokat szerezzen a baktériumfegyver „hatásáról". Együtt jártunk egy kis faluban, Csariban, ahol május közepén kolerával fertőzött kagylók megöltek egy fiatal házaspárt. Mellőzhetőnek tartom, hogy ezekről a közös vizsgálatokról részletes beszámolót adjak. Elvégezte ezt Monsieur Farge nagyszerű jelentésében a Békevilágtanács elnökségének 1952 júliusi berlini ülésén.

A francia békeharcos lelkiismeretessége, aprólékossága, fáradhatatlansága a legnagyobb tiszteletet keltette mindazokban, akik ott lehettek munkájánál. Emlékszem: a baktériumkiállítás anyagát majdnem egy teljes napon át tanulmányozta, elemezte, kutatta, firtatta. Akik vele voltunk — jórészt nála fiatalabbak —, már fáradtan s zúgó fejjel vánszorogtunk egyik teremből a másikba — a botjára támaszkodó, nehezen lépegető Yves Farge pedig töretlen erővel, lankadatlan érdeklődéssel vizsgált meg minden részletet, tett fel tucatnyi kérdést, ellenőrzött minden adatot.

— Megéri a munkát — mondta. — Ez az anyag példátlan tömegű, s példátlan bizonyító ereje van.

Közvetlenül a baktériumkiállítás szomszédságában egy hatalmas tudományos laboratórium állt.

Yves Farge-zsal jártam itt is. Ilyen tökéletes felszerelést, ilyen óraműpontosságú tudományos munkát keveset látni Európában is. A legjobb német, amerikai, japán műszerek, gépek,

anyagok. És a legkiválóbb koreai és kínai tudósok. A kínai tudósok között vannak olyanok is, akik a Japán elleni háború idején a jünan-burmai hadszíntéren kifejtett munkájukért megkapták a „Kimagasló érdemekért, a tífusz ellen küzdő amerikai bizottság érdemrendjé"-t. (A kitüntetést most a világ békéjének megőrzésére és az amerikai agresszió elhárítására alakult kínai népi bizottságnak adták át.)

Nem túlzás azt mondani, hogy a Távol-Kelet legkitűnőbb járványelhárító szakemberei dolgoznak itt. A laboratórium — amely sokkalta nagyobb, jobban felszerelt annál, amit annakidején, a baktériumháború kezdetén az egészségügyi minisztérium jóvoltából láttam —, szinte napok alatt létesült. Feladata: a fertőzések kimutatása, tudományos feldolgozása és az ellenük való küzdelem. Itt van a baktériumfegyver elleni harc tudományos vezérkara.

A kínai tudósok nyugodt, békés shanghâji és pekingi intézetek éléről jöttek el, hogy a legnehezebb helyen, állandó életveszélyben kivegyék részüket népük, hazájuk és a koreai nép védelméből. Idős férfiak is vannak köztük, akik a nehézségekkel bátran szembenézve, mosolyogva és törhetetlen bizakodással irányítják a tudományos munkát.

— Ez a munka, ez a szent küzdelem — jegyezte meg Yves Farge — a legjobb kezekben van...

A baktériumkiállításról és a tudományos laboratóriumról szóló beszámolóhoz valami még hozzátartozik. Nem sokkal Koreából történt elutazásom előtt értesültem róla, hogy az amerikai légihaderő gépei július végén megtámadták a két szomszédos épületet. Kémeik útján megtudták, hol van ez a két fontos épület és teljesen elpusztították őket. Azt remélték, hogy ha bűneik bizonyítékait, vagy a bizonyítékok egy részét eltüntetik, akkor eltűnik maga a bűn is. De tervük nem vált be. A hírszolgálat — úgy látszik — két irányban működött. Néhány órával az amerikai bombatámadás előtt a koreai és a kínai hatóságok teljes egészében kiürítették mind a kiállítás, mind a laboratórium helyiségeit. Ezek a bizonyítékok éppúgy megmaradtak, mint a többiek. Sem a bűnöket, sem a bűnök bizonyítékait nem lehet eltüntetni, nem lehet többé kitörölni a népek emlékezetéből.

A BIZONYÍTÉKOK AZÓTA IS sokasodnak és sokasodni fognak.

Nagytekintélyű tudományos bizottságok jártak Koreában és Északkelet-Kínában, amelyre a támadók kiterjesztették a baktériumfegyver használatát —, s ezek a világhírű szakemberekből álló bizottságok szaktudásukkal, kétségbevonhatatlan erkölcsi tisztaságukkal hozzájárultak ahhoz, hogy az egész világ megismerje a baktériumháború tényeit.

Kiegészítette jelentéseiket egész sor hadifogságba került amerikai pilótának a vallomása. Ezek a katonatisztek beismerték, hogy maguk is részesei voltak baktériumtámadásoknak.

A baktériumháború, amelyet „titkos háború"-nak szántak, a legismertebb, leghírhedtebb, legmegbélyegzettebb hadviselési móddá vált.

Amit én láttam és tapasztaltam, nem több annál, amit mindenki láthatott és átélhetett, aki azokban a hónapokban Koreában tartózkodott.

Nem vagyok tudós, szakember vagy katona. Az egyszerű tényekről, az életről igyekeztem számot adni. Sem tudományos szakvéleményt, sem hadászati értékelést nem tudok a magam nevében hozzáfűzni a puszta beszámolóhoz. A toll embere vagyok. Amit hozzá kívánok, hozzá akarok fűzni: az érzéseim.

Keszonból utaztam Phenjanba, hogy részleteiben lássam a baktériumháborút és írhassak róla. Végigmentem megint az úton, amely mentén úgy sorakoznak a rommátört városok, mint a temetőkben a sírok. A temetői sírokat keresztek jelzik. Itt még jelek sem maradtak. Ezek azok a városok, amelyek már csak a térképen léteznek.

Gyilkoltak és romboltak az amerikai támadók úgy, ahogy még soha zsoldoshadak nem tették a földön. És mégsem tudtak győzni. A frontokon minden kísérletük véresen omlik össze. A keszon—phenjani úton, amelyet éjjel-nappal támadnak az amerikai repülőgépek, egyetlen újonnan szétrombolt autót sem láttam. De az útmenti földeken tucatnyi repülőgéproncs fekszik. A parasztok földbevájt üregekben élnek és csak éjjel tüzelnek, hogy a füst el ne árulja őket. De ha tavasszal felenged a föld, megkezdik a szántást. Phenjanban a föld alatt vannak a gyárak, a levegőjük nedves, egészségtelen. De a munka éjjel-

nappal folyik bennük és új hősei születnek a termelésnek. A földalatti színházban Gogol „Revizor"-át játsszák.

Nem tudtak győzni egy kis nép ellen sokezer repülőgépükkel, a lökhajtásosokkal és a nehézbombázókkal, a tankokkal és a hajóhaddal. Nem tudtak győzni, holott a háború kezdetétől fogva olyan módszereket használtak, amelyeket visszautasít minden tisztességes ember. Ezrekre és ezrekre égette rá a napalmbomba az iszonyatos nyomot. A suhogó lökhajtásosok olyan robbanó töltényeket lőnek ki, amelyeknek hüvelye nagy darabokat szakít ki az emberi testből és magja továbbhalad és roncsol. A háború első napjától kezdve álnokul, törvénytelenül harcoltak. Nem tettek különbséget, hogy katonákra vagy játszadozó gyermekekre irányult-e a puskájuk csöve: meghúzták a ravaszt.

És minden gonoszság, ocsmányság, gaztett kevés volt nekik. Nem tudnak győzni, pedig nagyon akarnak győzni. Most hát mértéktelen bűnnel tetézték bűneiket. Néztem a Tetonghan jegén a kolerával fertőzött legyeket. Feketén és falánkul nyüzsögtek ott, halálra éhesen. A nyüzsgő legyeknek Washingtonban és Tokióban azt a megbízást adták, hogy öljék meg a szonori kisgyerekeket, azután a phenjani kisgyerekeket, az édesanyákat és a nagyapákat. Ezek a halállal terhes legyek, bolhák, szúnyogok azzal a paranccsal jöttek ide, hogy kilopják a szívekből a vért, a szemekből a fényt, a tüdőkből a levegőt, hogy az utolsó szálig kipusztítsanak egy népet.

Keszonból érkeztem Phenjanba, a fegyverszüneti tárgyalások színhelyéről, ahol nap nap után látom, hallom az amerikai küldötteket. Bemennek a tárgyalósátorba, elegánsan és símára fésülten, tolmácsok és segédtisztek kíséretében, az emberiességről beszélnek, a humanizmusról és egy arcizmuk sem rándul meg. Ugyanabban az órában a levegőben vannak a repülőgépek a halálthozó rovarokkal. Az amerikai delegátusok szája gépiesen hadarja: emberség, békeszándék. De az agyuk sejtjeiben mélyen és kitörölhetetlenül ez ül: emberirtás, baktériumok, vér, halál, háború. Hogyan lehessen hinni egyetlen szavukban is?

Amikor járnak-kelnek Panmundzsomban, amikor belépnek a tárgyalósátorba, úgy festenek, mintha emberek lennének. Az arcuk hasonló az emberi archoz, a kezük az emberi kézhez, a hangjuk az emberi hanghoz. De ez a látszat nem téveszthet

meg bennünket. Nem ítélhetünk ilyen felületesen, az arc, a kéz, a hang alapján. Ezek nem emberek. Nem engedhetjük meg a legnagyszerűbb nevet, az ember nevét odáig züllleszteni, hogy ezeket embereknek nevezzék.

Emberi agy nem gondolhat ki ilyen aljasságokat. Nem lehet emberi elme az, amely naphosszat és éveken át arra összpontosítja minden erejét, hogy kitalálja, miként lehet embermilliókat, szonori gyerekeket és phenjani aggokat a legszörnyűbb halállal elpusztítani.

Ez az emberségből régesrég kivetkőzött falka ezt teszi. Hideg és bomlott aggyal, amelynek a teremtő emberi elméhez semmi köze nincsen, az öldöklés legvadabb eszközeit keresik és azután kipróbálják őket „a gyakorlatban". Az emberi ész legmagasabb képességeit, a tudományt — őrült terveik eszközévé aljasították. Pasteur, Mecsnyikov, Semmelweis egész életüket annak szentelték, hogy megtalálják különféle pusztító betegségek baktériumait és ezen az úton gyógyítsák a betegségeket és enyhítsék az emberek szenvedéseit. A trumani „tudósok", a tudomány árulói is lázas igyekezettel kutatják a baktériumokat, szaporítják őket, mint a fegyvergyárosok a napalmbombát és a robbanótöltényt, hogy gyilkolják és pusztítsák az embereket. Micsurin és Liszenko tudományos kutatásainak célja az, hogy búza teremjen a hideg északon és gyapjas juhok éljenek a sivatagban. Azokat az amerikai tudósokat, akik csak említeni merték Micsurin és Liszenko nevét, kidobták az egyetemekről. De a trumani „tudósok", a tudomány megszentségtelenítői, a titkos laboratóriumok mélyén felhasználják a micsurini alkotó tudomány módszereit. Az ő kísérleteiknek nem az a célja, hogy almafák viruljanak Alaszka kopár földjén, hanem az, hogy olyan legyeket és bolhákat tenyésszenek ki, amelyek állják a hideget és a februári fagyban is szét tudják hordani a halált. Minden orvostudományi tankönyv megírja, hogy a kolera kórokozója vízben sokáig életképes marad, és minden orvosi egyetemen tanítanak az 1892-es hatalmas hamburg-altonai kolerajárványról, amelyben a baktériumok a vízvezetéken át terjedtek el. Az orvosi tankönyvek azért írnak erről, hogy felhívják a figyelmet a víztisztítás fontosságára a kolera elleni küzdelemben. A halál amerikai szállászcsinálói is felfigyeltek a víztisztítás fontosságára és levonták a hamburg-altonai eset tanulságát: meg akar-

ták kolerával mérgezni a Tetong-folyót, ahonnan a phenjani vízvezeték a vizet kapja.

A trumani Amerika urainak kezében már minden a visszájára fordult. A gyógyító tudomány gyilkos fegyverré lett, az egészség kórsággá, a szépség rúttá, a világosság sötétséggé, az igazság hazugsággá. Olyanok ők, mint a mesék elkárhozottai, akiknek keze érintésére elhervad a virág, lépései nyomán kiszárad a víz és lehelletétől bűzhödtté válik a levegő.

Ami gyűlöleteset, rothadtat, vétkest a történelem szennyes hordalékként magával sodort, az most mind náluk gyűlik egybe. Panmundzsomban ott lebzsel körülöttük a világ szemete: liszinmanista tábornok, aki a saját népét elnyomó japán hadsereg tisztje volt, titóista ügynök, trockista provokátor, olasz fasiszta, írországi katolikus pap. Átvették Hitler tábornokait, Bao Daj császárt és Csang Kaj-seket, Titót és a Gestapo ügynökeit, Hirohitót és a japán militarizmust. És Hirohitóval, a baktériumháború császáristenével, Isii Siróval, a baktériumháború apostolával átvették a japánok teljes baktériumfegyverzetét. Az, amit most Koreában csinálnak, folytatása és kiterjesztése annak, amit a japán tömeggyilkosok egy évtizede elkezdtek. A módszereket, a részleteket mind a japán fasisztáktól másolták.

A japánok hadifoglyokon végezték a kísérleteket. „Előkészítettem egy liter, tífuszbaktériummal fertőzött, édesített vizet — mondta a japán háborús bűnösök habarovszki baktériumperében Furuicsi, az egyik bűnös —, ezt a liter vizet később felhígítottam, amit azután körülbelül ötven kínai fogoly, ha jól emlékszem, hadifogoly között osztottak szét." Ridgway tábornok bizonyára „jól emlékszik", hogy azok a foglyok, akiken ő végeztette a kísérleteket, koreai és kínai hadifoglyok voltak és arra is jól kell emlékeznie, hogy „körülbelül" hány hadifoglyot öltek meg ezekkel a kísérletekkel Kocse-szigeten. Jamada tábornok, a Kvantung-hadsereg főparancsnoka kijelentette: „Az én időmben tökéletesítették véglegesen azt az eljárást, amely abban áll, hogy speciális szerkezet segítségével repülőgépről bolhákat szórnak szét és speciális bombákat dobnak le." Az „eljárást" Jamada tábornok idejében „tökéletesítették véglegesen" és Ridgway tábornok idejében használták fel tömegméretekben. A japán „speciális szerkezetek és speciális bombák" most amerikai repülőgépeken vannak. És

ahogy Tokióban annakidején Hirohito, a baktériumisten fohászkodott isteni őseihez a baktériumbomba sikeréért, most Washingtonban Truman elnök kulcsolta fohászra kezeit, kérve az egek urát, hogy millíók haljanak meg a kolerás, pestises rovaroktól.

A habarovszki bűnperben 1949 december 29-én az ügyész ezeket mondotta:

„Legyen ez az ítélet félelmetes figyelmeztetés az új világháború gyujtogatóinak, akik ugyanolyan kegyetlenek és ugyanúgy gyűlölik az emberiséget, mint azok a bűnösök, akik felett önök ítélkezni fognak.

Akik az emberiség ellen irányuló újabb gonosztetteken törik a fejüket és új, tömeges emberirtás céljait szolgáló eszközöket készítenek, emlékezzenek arra, hogy a világ nem feledkezett meg a második világháború tanulságairól.

A világ békéje és biztonsága felett őrt áll a sokmillió egyszerű ember, a nagy Szovjetunió vezette demokratikus tábor.

Ez hatalmas és minden akadály felett győzedelmeskedő erő, amely meg tud fékezni és szigorúan meg is tud büntetni minden új háborús gyujtogatót.

Harsogjon az önök ítélete ... félelmetes, intő szóként."

Akkor még hallgatni lehetett volna a figyelmeztető, intő szóra. Nem hallgattak rá. Megismételték és megtetézik a bűnt, amelyet egyszer már visszavonhatatlanul elítélt az emberiség. Bűnhődniök kell. Minden baktériumfegyvernél mérgezőbbek, kártékonyabbak ők, akik éppúgy táptalajai a nyomornak, mint a kolerának, a szolgaságnak, mint a tífusznak, a háborúnak, mint a pestisnek. Láncra akarják verni és ki akarják irtani a népeket. Miért legyenek a népek könyörületesebbek irántuk, mint amilyenek ők a népek iránt? Az az erő, amely a világ békéje és biztonsága felett őrt áll, nagyobb mint valaha. Nincs az a gonoszság és elvetemült merénylet, amely a népek esküdt ellenségeit megmenthetné nyomorúságos végüktől.

A KOREAIAK-KÍNAIAK SZINTE VÉGTELEN TÜRELMÉT és nagy békeakaratát mi sem példázza jobban: a baktériumtámadás idején, a baktériumtámadás ellenére is hajlandók voltak folytatni a tárgyalásokat. Mi több: az előrehaladás érdekében a koreai-kínai küldöttség a tárgyalóasztal mellett egyetlenegyszer sem tett említést a baktériumháborúról.

1952 tavaszán világossá vált, hogy a tárgyalások központi, döntő kérdése: a hadifoglyok ügye.

A NYUGATI UJSÁGOKBAN s a panmundzsomi országút szokásos sajtóvitáiban sok szó esett a hadifoglyokról már akkor is, mielőtt az egyre fakuló sátorban hivatalosan tárgyalni kezdték az ügyüket.

Az amerikai ujságírók egyik állandóan visszatérő témája az volt: milyen nagyszerű dolguk van a koreai és a kínai hadifoglyoknak a délkoreai fogolyszigeten, Kocsedón. „Kövérek és szabadok. Soha életükben nem éltek olyan jól, mint most" — mondogatták, sanda dofkódéssel az embereket véznán és szolgaságban tartó „kommunizmus" felé.

Egyszer valamelyikük elénk teregette az amerikai hadsereg *Stars and Stripes* című lapjának egyik számát, amelyben kétoldalnyi fénykép tanúskodott Kocsedo gyönyöreiről. A képeken hadifoglyok voltak láthatók, amint előadást hallgatnak az amerikai demokrácia alapelveiről, amint egy dzseszbend előtt rángatózó táncosnő vonaglását nézik, vagy amint éppen a newyorki Szabadság-szobor mását formálják meg papírmaséból. Egy kissé feltűnő volt, hogy egyszerű kínai vagy koreai katonák — ha már szobrot készítenek — miért éppen a newyorki Szabadság-szobrot veszik mintául. Úgy rémlett, hogy ez a kezdeményezés talán nem egészen szabadon és nem magukénak a katonáknak jutott eszébe, dehát — gondoltuk — egy amerikai paradicsomban még ilyen csodák is történhetnek.

Egy hideg téli napon „előkelő" vendég érkezett Panmundzsomba: Dr. Otto Lehner, a Nemzetközi Vöröskereszt távolkeleti vezetője. Valamiféle memorandumot hozott a koreai-kínai küldöttségnek az északkoreai táborok meglátogatásával kapcsolatban. Alkalmunk volt vele néhány órán át elbeszélgetni s szóbakerültek a kocsedói foglyok is, minthogy a fogolytábort a Nemzetközi Vöröskereszt rendszeresen „ellenőrizte" és Dr. Lehner, a neves svájci emberbarát ennek az ellenőrzésnek a vezetője volt. „Oh, Kocsedo szigetén minden a legnagyobb és legszebb rendben van" — sóhajtotta lágyan Lehner doktor.

A hír megnyugtató volt, hiszen jó azt hallani, hogy a koreai és a kínai hadifoglyok rendes bánásmódban részesülnek, úgy, ahogy azt a nemzetközi egyezmények előírják. Az egyetlen körülmény, ami nyugtalaníthatta az embert, az volt, hogy ugyanez a Lehner doktor — saját bevallása szerint — a második világháború alatt Berlinben volt a Vöröskereszt főmegbízottja és egyik tagja volt annak a bizottságnak, amely megvizsgálta a theresienstadti fasiszta koncentrációs tábort. Lehner doktor akkor ugyancsak nyilatkozatot tett közzé, amelyben biztosította a világot arról, hogy a hitleri haláltáborokban minden a legnagyobb és legszebb rendben van.

MaCoy, a *Time* és a *Life* munkatársa, egy tagbaszakadt amerikai, aki az egyenruhához állandóan zsokésapkát hordott, egy anekdótával próbálta „megvilágítani", milyen napsugaras a kocsedói hadifoglyok sorsa s mennyire fölösleges minden aggodalom.

— Két hadifoglyot — mesélte MaCoy — elvittek pöcegödröt ásni Kocsedón. A két fogoly igen lassan, hosszú órák alatt végezte el a munkát. Másnap újra kivitték őket egy másik helyre, s ugyanazt a feladatot kapták. Egy órába se telt és megcsinálták.

— Miért tartott ma sokkal rövidebb ideig, mint tegnap? — kérdezték az amerikai őrök.

— Tegnap azt hittük, hogy a saját sírunkat ásatják velünk — hangzott a két fogoly válasza.

MaCoy pompásan mulatott a saját viccén és nem értette, miért fogadom én dermedt csönddel.

— Talán nem jó? — kérdezte, homlokát felvonva.

— A történet maga nem rossz — mondtam. — Csak éppen

nem humoros. Úgy véli, hogy a két fogoly minden ok és előzmény nélkül, véletlenül gondolt mindjárt és egyformán arra: ha az amerikaiak ásni viszik őket, akkor könnyen lehet, hogy a saját sírjukat kell megásniok? Egy egész nemzet tapasztalata van emögött az ösztönös sejtés mögött.

— Eh — legyintett MaCoy —, maguknak nem érdemes még viccet sem mesélni. Maguk mindent eltorzítanak, mindenbe politikát visznek. Tudja mit? — tette hozzá. — Én boldog lennék, ha a mi hadifoglyainknak csak megközelítően olyan jó dolguk lenne, mint a magukéinak van Kocsedón.

— Ami az amerikai hadifoglyokat illeti — mondtam —, szívesen szolgálok róluk felvilágosítással, mármint azokról, akikkel találkoztam.

— Hogyan? — kapta fel zsokésapkás fejét az amerikai. — Maga amerikai hadifoglyokkal találkozott? Csak nem járt valamelyik fogolytáborban?

— Jártam.

— Mikor?

— Alig egy hete. Október 4-én. (Ez a beszélgetés 1951 október 10-én zajlott le.)

— Ember! — ripakodott rám MaCoy. — Beszéljen! Azonnal beszéljen! Vegye tudomásul, hogy maga az első a vasfüggöny mögül, akitől a nyugati világ közvetlen információt kap a saját hadifoglyairól.

— Nagy megtiszteltetés számomra.

— Ne udvariaskodjék és ne gúnyolódjék — torkolt le az amerikai, akinek a kezében már ott volt a ceruza és a jegyzetfüzet. — Beszéljen. A fontos: minél több név és minél több konkrétum. Beszéljen.

Beszéltem.

EGY FŐÚTVONALTÓL TÁVOLFEKVŐ egyszerű falu, valahol Koreában. Ez a tizenkettes számú hadifogolytábor. Nincs körülötte sem kerítés, sem drótháló. Aki megszökne, úgysem jutna messzire. A másféle arc: ez őrzi őket csalhatatlanul. Biztonsági okokból laknak kis parasztházakban a foglyok. Az ilyen eldugott falvakat viszonylag kevésbbé támadják az amerikai repülőgépek.

A tábor parancsnoka egy koreai alezredes. Hazája fel-

szabadulása előtt a mandzsuriai fronton harcolt a japánok ellen, koreai önkénteseket vezetett a kínai partizánok oldalán. A parancsnok helyettese a néphadsereg őrnagya. Magas, fiatal férfi, kitűnően beszél angolul. A táborban amerikai, angol és török foglyok vannak.

— Milyen a tábor élete? — kérdeztem a parancsnoktól.

— Ami a belső szervezést illeti, a foglyok demokratikus úton megválasztják maguk közül a táborvezetőt, a helyettesét, a munkavezetőt, a nevelés vezetőjét, a konyhavezetőt és minden szobában a szobaparancsnokot. Ha intézkedést vagy rendeletet adunk ki, ez mindig a táborvezetőn keresztül történik.

— A foglyok között teljes az összhang?

— Nagyjából. Azért bizonyos ellentétek akadnak. Az amerikaiakat például a többiek nem igen szeretik. Egy angol hadifogoly a világ minden kincséért sem hajlandó máskép beszélni egy amerikairól, mint „az a jenki". A multkoriban történt, hogy néhány teherautó rizses zsákokat szállított a táborba. Minthogy a saját élelmükről volt szó, a foglyok maguk rakták le a zsákokat. Pontosan meghatározták egymás között: minden embernek hány zsákot kell a raktárba bevinnie. A törökök azután a vállukra kaptak egy-egy zsákot s szaladtak be vele, letették, vitték a következőt. Szinte percek alatt készen lettek. Az amerikaiak általában ketten vittek egy zsákot, de volt úgy, hogy négyen álltak össze. Túlságosan lassan haladt a lerakás, megkértem hát a törököket — akik már az autó mellett álldogálva nézték és nevették az amerikaiakat —, segítsenek nekik. A törökök elkomorodtak és tiltakoztak. Azt mondták: „Szó se lehet róla, hogy segítsünk. *Egyszer* már segítettünk az amerikaiaknak. Azért vagyunk most hadifoglyok..."

— Hogyan telik el a táborban egy-egy nap?

— Maguk a hadifoglyok pontos napirendet készítettek, aszerint élnek. Ime...

A parancsnok helyettese egy gépelt papírlapot ad át. A tizenkettes hadifogolytábor napirendje:

6,30— 6,35: ébresztő
6,35— 7,00: torna, szoba- és körlettakarítás, tisztálkodás
7,00: a körlet és a tábor reggeli inspekciója
7,00— 8,30: reggeli
8,30—10,30: tanulási és vitaidő (klubszoba)

10,30—12,00: aprómunka és olvasás
12,00—13,30: ebéd
13,30—13,40: déli táborfelállás
13,40: betegek jelentkezése
13,40: a tábor déli inspekciója
13,40—17,00: aprómunka, személyes holmik mosása, olvasás, atletika, fürdés, hajvágás, borotválkozás, pihenés, a ruha és a felszerelés rendbentartása
17,00—18,30: vacsora
18,30—19,30: olvasás és vita
19,30—20,50: szabadidő
20,50: ágyvetés
21,00: lefekvés

A dátum: 1951 október 1., az aláírás: Clifford Allen, Capt. USA, táborvezető.

— Mit jelent a napirenden az aprómunka?

— A foglyok semmiféle más munkát nem végeznek, csak azt, ami közvetlenül a tábor életéhez tartozik. Az aprómunka: favágás, vízhordás, tisztogatás.

— Mit jelent a tanulás és a vita?

— Az az anyag, amit itt tanulmányozhatnak a foglyok, nagyon változatos. Főleg politikai kérdésekről, a nemzetközi helyzetről van szó, de éppen a multkoriban a történelem előtti kultúrákról adott elő Liles amerikai őrnagy. Különben néhány előadás címe: Fleming őrnagy a japán békeszerződésről, Kascho kapitány Németország helyzetéről, Erwin hadnagy a kasmir—kínai kereskedelmi szerződésről tartott előadást. Minden előadást szabad vita követ.

— A napirend felett azt olvastuk: „A békeharcosok tábora, 12."

— A foglyok maguk választották ezt a tábornevet. Persze, ez nem jelenti azt, hogy ebben a táborban csupa békeharcos van. Nem, egyáltalán nem. Vannak, akiknek kinyílt a szemük, vannak megtévesztettek, akik kezdenek tisztábban látni, vannak zsoldosok, akiket a koreai lecke alaposan fejbekólintott és vannak, akik megrögzött ellenségei a haladásnak. Sokféle nézet van itt a foglyok között. De egy kérdésben valamennyien

megegyeznek. Szeretnék, ha minél előbb vége lenne a háborúnak.

AZ EGYIK SZÉLES SZOBÁBAN vagy tíz-tizenkét fekvőhely sorakozik egymás mellett. Zöldesszürke lepedők, szürke pokrócok, a sarokban egy állványon csajkák. Az emberek, akik a szobában üldögélnek, meglehetősen változatos öltözetűek. Van, akin könnyű amerikai uniformis feszül, egy másik az angol királyi lövészek egyenruháját viseli, a harmadik koreai katonaruhát. Minden fogoly megtartja saját öltözetét és emellett az időszaknak megfelelően koreai téli vagy nyári egyenruhát is kap, úgyhogy állandóan két öltönyt válthat. Az egyik katona az ingét javítgatja, egy sarokban két néger fogoly sakkozik, egy fogoly az ágyán végigdőlve a *New Times* című folyóiratot olvassa és egy kis csoport szenvedélyesen kártyázik, kibicek hadától övezve. A falon angolnyelvű feliratok: „For peace against war!", „Hands off Korea!" („A békéért, a háború ellen!", „El a kezekkel Koreától!")

A kép határozottan békés, az arcok borotváltak és teltek. Jól élnek a hadifoglyok. A háború jelenlétét mindössze néhány belövés nyoma mutatja a falon, az ajtón és a padlón. Közelebbről megnézzük a nyomokat. Egészen frissek. Egy katona, az, aki az ingét foltozza, felfigyel a vizsgálódásra.

— Nyolc nappal ezelőtt géppuskáztak minket — mondja. — Itt feküdtem a helyemen. Délután négy óra volt. Aludtam. A lövésekre ébredtem fel. Láthatja: az, amelyik a padlóba fúródott, félméternyire sincs a fejemtől.

A katonát Joseph Harubinnak hívják, az egyenruháján vékony pánt van: „Royal Ulster Rifles." 1950 október elsején jött el Angliából a 29-es brigáddal és 1951 január elsején esett fogságba.

— Valami hadicélpont van a közelben és talán ezért támadták meg magukat? — kérdem.

— Nincs itt semmi az égvilágon kérem, egyedül ez a kis falu. De ezek válogatás nélkül lőnek és bombáznak mindent, ami csak a szemük elé kerül.

Harubin arca egész vörös a dühtől, felemeli az öklét és olyan szavakat használ az Egyesült Államok légihaderejének tagjaival kapcsolatban, amelyek nem tűrik meg a nyomdafes-

téket. Meg kell jegyezni, hogy ezúttal nem az angol katona amerikaellenessége beszél belőle. Az ittlévő, egyszerű amerikai katonák sem válogatósabbak a kifejezésekben, ha a saját pilótáikról van szó. Lehet, hogy egy-két hónappal ezelőtt még nagy hangon hencegtek az amerikai légifölénnyel. De most, amikor a saját szemükkel látják, mit jelent ez a „légifölény" a gyakorlatban, megváltozik a véleményük. Olyankor, amikor a golyók néhány méterre csapódnak be tőle egy paraszthéz padlójába, még a legelbutítottabb amerikai őrmester is elkezd gondolkozni.

— Becsaptak minket — mondja Alois Prokop amerikai közlegény. — Azt mondták, „rendfenntartó szolgálatra" jövünk Koreába. Én éppen azokban a napokban akartam megnősülni. Azt mondták, halasszam el pár héttel, úgyis csak rövid ideig tart az egész. Ennek idestova másfél esztendeje. Mikor a lövészárokban hasaltam, akkor jöttem rá, hogy ez nem „rendfenntartó szolgálat". Akkor jöttem rá, hogy hazudtak nekünk.

— Hazudtak nekünk — ezzel kezdi Joseph Gardener is. — Washingtonban voltam az egységemmel. Egyszerre jött a parancs, hogy Japánba megyünk. Jokohamába. Jokohama helyett azután Puszanban kötött ki a hajó. Ezzel kezdődött. Azután azzal folytatódott, hogy azt mondták: meg kell védenünk a délkoreaiakat az északiak ellen. Később a saját szememmel láttam, hogy a délkoreai hadsereg meg a mi hadseregünk egymásután gyujtja fel a délkoreai falvakat. A saját szememmel láttam, hogy Puszanban tizennégyéves gyerekeket kényszerítettek be a liszinmanista hadseregbe. Igy védtük meg a délkoreaiakat az északiak ellen.

— Mit gondol, miért avatkozott be Amerika ebbe a háborúba?

— Kérem, én orvosi egyetemre jártam, amikor behívtak. Feleségem van és kisgyerekem. Két éve nem láttam őket. Nekem semmi közöm nincs a koreaiak ügyéhez.

— De az amerikai hadsereg mégis itt van.

— Azt hiszem, hogy ennek a háborúnak szigorúan gazdasági oka van. 1949-ben másfélmillió munkanélküli volt az Egyesült Államokban.

— Meglehetősen szerény szám.

— Lehet, hogy több volt. Tény az, hogy éreztük: közeledik

a válság. Ezért kellett a háború. És még valamiért. Tudja, nálunk az emberek irtóznak a hadseregtől. Senki sem akar katona lenni. Kellett egy háború, hogy propagandát csináljanak a hadseregnek. Most az ujságok tele vannak katonai fényképekkel, háborús hírekkel, úgynevezett hőstettekkel. Igy akarják hozzászoktatni az embereket egy nagyobb háború gondolatához.

— Milyen az ellátásuk a hadifogolytáborban?

— Jó, nagyon jó. A koszt: rizs, burgonya, hús, főzelékek. Naponta tizenöt cigarettát is kapunk.

— Azt hallottam, ugyanaz az ellátás, mint a koreai néphadseregé.

— Én azt hiszem, még jobb is.

— És a bánásmód?

— Nagyon barátságosak hozzánk a koreaiak. Őszintén szólva nem lennék meglepve, ha másmilyenek lennének. Én személyesen nem öltem meg senkit, én egészségügyi szakaszban dolgoztam. De láttam kétszer Phenjant és ez sokat elmondott számomra. Először akkor láttam, amikor mi elfoglaltuk, másodszor akkor, amikor mint hadifoglyot keresztülvittek rajta. Alig ismertem rá a városra. Majdnem porig le volt rombolva. Mi elpusztítottuk a koreaiak országát, százezerszámra öltük le az embereket, igazi germán tempóval lenéztük és gyilkoltuk ezt a népet. És ők mégis jól bánnak velünk, hadifoglyokkal. Nagy a különbség köztünk...

Clarence B. Covington törzsőrmester, hivatásos katona. Most harmincesztendős, tizenegy évvel ezelőtt lépett a hadseregbe. Amerika déli részéből származik, Saint Louisból (Missouri állam). Fekete arca csupa szolgálatkészség.

— Hogyan esett fogságba?

— November 26-án fogtak el Vonszannál. Az egész századot elfogták, kétszázhat embert és négy tisztet. Egy dombot kellett tartanunk. Erősen közeledtek a kínaiak. Erre tisztjeink telefonon engedélyt kértek feletteseiktől, hogy visszavonulhassunk. Azt a választ kaptuk hátulról, hogy maradnunk kell. Pár óra mulva aztán már körül is voltunk kerítve.

— Hogyan vették észre, hogy bekerítették magukat?

— Egyszerre csak fütyülni kezdtek a fejünk felett a golyók. A domb minden oldaláról jöttek. A kínaiak nem ránk céloztak,

hanem a fejünk fölé. Igy jelezték, hogy bekerítettek minket. Erre aztán megadtuk magunkat. A magam részéről azt gondoltam, hogy végem van. A parancsnokaink mindig azt mondták, hogy a kínaiak minden hadifoglyot megkínoznak és megölnek. De, amint látja, a dolog nem így áll. Egy ujjal se nyúltak hozzánk és azóta is kitűnő egészségnek örvendek.

— Sergeant Covington, szolgáltak a maga keze alatt fehér katonák is?

— Nem kérem, csak négerek. A tizenegy év alatt csak itt, Koreában, a fronton tettek először kivételt. Olyan nagyok voltak a veszteségeink, annyi altisztünk esett el, hogy kénytelenek voltak egypár fehér katonát hozzám is beosztani.

— Milyen volt a harci szellem maguknál, a maga egységénél?

— Nagyon szegényes, kérem. Senki sem akart Koreába jönni. Én sem akartam. A feleségem meg a fiam Tokióban van. Tessék megnézni a fényképüket.

A levéltárcájából egy fényképsorozatot kotor elő, a legtöbb fénykép egy jóhúsban lévő asszonyt és egy hat-hét év körüli fiút örökít meg.

— Egész szépen berendezkedtünk már Tokióban. Hát nem volt ott nekem jobb, mint Koreában? Dehát mit tehettem? Jött a parancs, katona vagyok, indulnom kellett.

— Miért lépett be annakidején a hadseregbe?

— Ott nagyon jó a fizetés, kérem.

— Mennyi volt legutóbb a fizetése?

— Havi négyszáz dollár.

— Valami eszme nem fűtötte magát? Valami ideál nem volt a szeme előtt?

— Nem kérem. Semmi.

— Csak a pénzért lépett be?

— Egyedül a pénzért. Az apám sose volt katona és nekem is mindig azt mondta: „Ne menjél katonának, fiam." De havi négyszáz dollár komoly kereset, kérem.

És rámnéz nagy fekete szemével, furcsállóan és rosszallóan. Nem megy a fejébe: miért olyan nehéz megérteni azt, hogy valaki minden eszmény és minden lelkesedés nélkül, havi négyszáz dollárért ölt uniformist, fog fegyvert, tüzel emberekre, akik a szabadságukat védik. Hiszen négyszáz dollár komoly kereset, kérem...

AZ AMERIKAI PILÓTÁKAT nem itt. a hadifogolytáborban ismertem meg. Ismertem őket Szarivon romjaiból, ahol minden egyes házat a földdel tettek egyenlővé, ismertem őket halott kisgyermekek üveges szeméből, akik önvérükbe dermedve feküdtek Phenjan utcáin, sebesült asszonyoknak az eszméletlenség lázában felfakadt átkaiból, akik a koreai Rákosi-kórház betegágyain vergődtek. Ismertem őket, mint ahogy mindenki ismeri őket Koreában. Legfeljebb a nevüket nem tudtam, az arcukat nem láttam. Most erre is alkalmam nyilott.

Ott ültünk szemtől-szembe a hadifogolytábor klubtermében.

George Millward őrmester — géppuskás volt egy B-29-esen.

— Hol lőtték le?

— Szinidzsunál, április 12-én. Negyvennyolc gépünk támadta a Jalu-folyó hídját. Ezenkívül jetek (lökhajtásos repülőgépek) jöttek velünk védőőrségként.

— Hányan vannak egy B-29-esen?

— Tizenegyen. A mi gépünkből hatan megmenekültek, öten meghaltak.

— Vadászgép vagy légelhárítás lőtte le magukat?

— A légelhárítás.

— Látta a gépéből Szinidzsut?

— Láttam.

— Mit látott a városból?

— Teljesen szét van bombázva.

— Mikor én keresztülutaztam Szinidzsun, az ottlévők elmondták, hogy a bombatámadások ötezer embert öltek meg a városban.

— Erről nem tudok, uram.

— Maga géppuskás. A repülőgépek géppuskásai lőnek az úton játszadozó gyerekekre, a földeken szántó ökrökre, mindenre, ami él és mozog.

— A B-29-es olyan magasan száll, uram, hogy mi nem tudunk a földre lőni. Mi csak a támadó vadászgépekre lövünk.

— Maga is csak a vadászgépekre lőtt?

— Én jóformán nem is lőttem, uram. Az én gépemet mindjárt az elején „leszedték". És nekem ez volt az első repülőutam Koreában.

Daniel Oldwage őrmester és Marven King tizedes abból a másik B-29-esből került a fogolytáborba, amelyet egy napon lőttek le George Millward gépével. Az ő repülőerődjét egy koreai lökhajtásos vadászgép semmisítette meg, a tizenegy emberből három megmenekült, a többi elpusztult.

— Magukat is az első útjukon lőtték le?

— Nem, nekünk ez az ötödik utunk volt. De mi is csak mindössze egy hónapja voltunk Okinavában.

— Mit támadtak az öt útjuk alkalmával?

— Hidakat és utakat. Csak katonai célpontokat.

— Ott voltam Phenjanban augusztus 14-én. A saját szememmel láttam, hogy a B-29-esek kis földszintes faházak százait bombázták széjjel. Ezek a lakóházak is katonai célpontok voltak?

— Erről nem tudok, uram. Mi mindig katonai célpontokat bombáztunk.

— És a géppuskával is csak katonai célpontokra lőttek?

— Már Millward megmondta, uram. Mi olyan magasan repülünk, hogy nem is tudunk a földre lőni.

Nem tudom, melyik kérdésre felelt Oldwage és melyikre King. Ha az egyik beszélt, a másik bólogatott rá, ha a másik beszélt, az első helyeselt neki. Úgy fújták a szöveget lélektelenül és hadarva, mintha valami leckét mondanának. És minden felelet után egy magas, szeplős, vizenyősszemű férfira néztek, aki szemben ült velük az asztalnál. Mintha ítéletet akartak volna kiolvasni a vizenyős szemekből: vajjon helyesen feleltek-e.

A szeplős, magas férfi James Willkins kapitány, a tengerészethez tartozó légihaderő tisztje, egy egyszemélyes F-4-U típusú vadászgép pilótája. Eredeti foglalkozása: kereskedő. Nemrég lőtték le a keleti part közelében, Csongdzsantól tizenöt mérföldnyire.

— Hányadik repülőútja volt?

— Talán a tizenötödik. De lehet, hogy csak a tizedik. Nem tudom biztosan.

Néhány repülőút, néhány szétbombázott ház, néhány megölt ember — Willkins kapitánynál nem sokat számít.

— A legutolsó útjánál mi volt a célja?

— Az éjszakai megfigyelők jelentették, hogy Csongdzsan-

nál, egy útkereszteződésnél nagy autóforgalmat láttak. Mi másnap megtámadtuk az utat. Én egy ötszázfontos bombát vittem magammal.

— A többi útján mit támadott?

— Hidakat, utakat, ellenséges repülőgépeket.

— Egyszóval csak katonai célpontokat?

— Kizárólag katonai célpontokat.

— Látott maga összerombolt koreai városokat, Willkins kapitány?

— Nem, egyet se láttam. Mikor idehoztak, mindig éjjel utaztunk.

— Falvakat se látott?

— Néhány faluban láttam romokat.

— Azok a romházak katonai célpontok voltak?

— Parasztházak voltak. De lehet, hogy katonák laktak bennük.

— Az amerikai repülőknek valami különös készülékük van talán, amivel belátnak a háztetők alá? És ha csak katonai célpontot támadnak, miért támadták meg azt a parasztházat, amelyikben maguk laknak?

— Kérem, én sokat gondolkoztam ezen és beszéltem a többiekkel is erről. A dolog úgy áll, hogy amikor a gép megtámadta a mi házunkat, egy páran a fiúk közül kint fürödtek a szomszédos patak partján. Őket vehette észre a pilóta.

— Egyszóval mindenkit, aki a patak partján fürdik, géppuskatűz alá kell venni.

— Olyan magasból nem lehet megállapítani, nem katonák-e az illetők.

— Helyben vagyunk. Onnan indult el, hogy kizárólag katonai célpontokat támadnak és oda jutott, hogy tulajdonképpen minden és mindenki géppuskázható és bombázható, mert „olyan magasból" nehéz eldönteni, katonai célpont-e a megtámadott vagy sem.

— Kérem, én csak a magam tapasztalatairól beszélhetek. Én csak katonai célpontokat támadtam. Hogy a többi pilóta mit csinál, azt én nem tudhatom biztosan.

— Mit gondol, mi a koreai nép véleménye az amerikai pilótákról?

— Azt hiszem, nem szeretnek bennünket nagyon.

— Kevésbbé finoman is megfogalmazhatja.

— Én csak azt mondhatom, hogy velem mindig jól bántak, sohasem bántalmaztak, itt mindenem megvan. Nem csináltak ellenem semmit azon kívül, hogy a gépemet lelőtték.

— Maguk talán keveset tudnak erről, de vannak emberséges emberek is a világon... A gépét ki lőtte le?

— Az „A. A." (Anti-aircraft: légelhárítás.) Be kell vallani, jól dolgoznak a koreai légelhárítók. Én vagyok az életbenmaradt bizonyíték rá.

Willkins hallgat egy kicsit, azután széttárja hosszú karjait:

— Azt hiszi, hogy mi szívesen indultunk el egy-egy bevetésre? Sohase tudtuk, mikor hagyjuk ott a fogunkat. Dehát a parancs — az parancs. Mindent, amit csinálunk, felsőbb parancsra csináljuk.

Ismerős szavak! „Nem tudok róla", „nem láttam", „én csak katonai célpontokat támadtam", „mindent felsőbb parancsra cselekedtünk". És milyen ismerősök az arcok is, az SS-legények üres és semmitmondó, merev és rosszakaratú tekintetei, szemek, amelyekben fel se villan az értelem fénye.

Nem tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem:

— Mit tudnak Walt Whitmanról?

A szobára néma csend ül. Négy amerikai pilóta nem tud semmit Amerika legnagyobb költőjéről. A koreai őrnagy megpróbál segíteni nekik, de hiába.

— Shakespeare-nek milyen művét ismerik?

King, Millward és Oldwage egyetlenegyet sem ismer. Willkins kapitány egy kereskedősegéd büszkeségével vágja ki, hogy ő két Shakespeare-drámát is ismer, a „Macbeth"-et és az „V. Henrik"-et.

— Mit láttak utoljára színházban?

Kiderül: King, Millward és Oldwage még soha életében nem volt színházban.

— Milyen regényt olvastak utóljára?

— Nem olvasunk regényeket — ez az egyhangú felelet.

— Hetilapokat olvasok — mondja a kapitány.

— Csak képeslapokat olvasok — mondja Oldwage.

— Csak vadnyugati históriákat olvasok — mondja King.

Ime, a „haladás" kereszteslovagjai, akik eljöttek a messzi Ázsiába — „megvédelmezni a kultúrát". A „szabadság" kereszteslovagjai, akik egy új rabszolgaság fertőjével akarják elborítani a világot. Az „emberszeretet" kereszteslovagjai,

akik asszonyokat és gyerekeket halomraölve „védelmezik a humanizmust".

A TIZENKETTES HADIFOGOLYTÁBORBAN van egy iroda, amelyik nem tartozik ehhez a táborhoz, helyesebben nemcsak ehhez a táborhoz tartozik. Ez „az amerikai és angol hadifoglyok békeszervezete központi bizottságának" irodája. Valamennyi hadifogolytáborban békeszervezeteket alakítottak a foglyok, és a különböző szervezetek egy központi bizottságot választottak, amelyben résztvesz minden tábor képviselője. A bizottságnak itt a székhelye.

A központi bizottság alelnöke Ronald A. Cocks, a 29-es angol dandár közlegénye. Harmincegyéves, mozgékony, szőke férfi, az év elején esett fogságba.

— Miért vesz részt a békeszervezet munkájában?

— Mert ellenzem ezt a háborút és ellensége vagyok egy harmadik világháborúnak. Végigharcoltam a második világháborút, Észak-Afrikában voltam a 8. hadseregben. A bátyám Belgiumban elesett a fronton. De annak a háborúnak volt értelme. Tudtuk, miért verekedünk. Most? Mi bajunk van nekünk a koreaiakkal vagy a kínaiakkal? Semmi!

— Hogyan született meg a hadifoglyok békeszervezete?

— Sok fogoly gondolkozik úgy, mint én. Május 4-én elhatároztuk, hogy levelet írunk Kim Ir Szen tábornoknak és engedélyt kérünk arra, hogy békebizottságot alakítsunk. Május 9-én megérkezett Kim Ir Szen beleegyezése. Négy napra rá megtartottuk az első konferenciánkat.

— Mi a békebizottság munkája?

— Előadásokat szervezünk a táborokban, vitákat rendezünk. Megbeszéljük az aktuális politikai kérdéseket. Saját ujságunk is van: a *Peace Fighters Chronicle* (Békeharcosok krónikája). Leveleket írunk amerikai és angol katonatársainknak arról, mennyire értelmetlen és gonosz ez a háború. A leveleket repülőgépről dobálják le a frontvonalak fölött. Levélben fordultunk Ridgway tábornokhoz és a keszoni amerikai delegációhoz. Követeltük a gyors fegyverszünetet Koreában. Minden héten egyszer üzeneteket küldünk a phenjani rádión keresztül. Segíteni akarunk a foglyoknak és az otthoniaknak, hogy nekik is kinyíljon a szemük.

Cocks feláll, az ajtóhoz megy és a messzeségbe néz. Mintha szeretne hazáig látni.

— Egy éve jöttem el Angliából. De biztos vagyok benne, hogy az angol nép nem akar háborút. Coventry és London romjait hat év alatt fel lehet építeni. De elfelejteni nem lehet...

Clifford Allen, az Egyesült Államok hadseregének kapitánya Los Angelesből való néger, korábban a munkaügyi hivatal tisztviselője volt. Résztvett a második világháborúban, a náci Németország és a fasiszta Olaszország ellen harcolt, megsebesült, 1944-ben léptették elő kapitánnyá. Most a 12. számú tábor vezetője, résztvesz a békeszervezet munkájában is.

— Mikor Koreába jöttem — mondja —, nem tudtam, hogy ez a háború ennyire gyalázatos, hogy ennyi ártatlan embert pusztítanak el benne. Aki mindezt látja és hallgat, az nem becsületes ember.

— Nem fél, hogy Amerikában baja lesz abból, ha itt kiáll a béke mellett?

— Biztosra veszem, hogy a titkosrendőrség állandóan figyelni fog. Biztosra veszem azt is, hogy sok üldöztetésben lesz részem. De én itt is, ott is csak az igazságot mondhatom.

— Mi a véleménye a keszoni tárgyalásokról?

— Négy évig harcoltam Európában és négy hónapig Koreában. Össze se lehet hasonlítani, mennyivel alacsonyabb az amerikai katonák harci színvonala, mennyivel rosszabbul verekednek most, mint akkor. Lehet, hogy nekünk több tankunk és repülőgépünk van. De a koreaiak és a kínaiak óriási erkölcsi fölényben vannak. Ha nem kötünk fegyverszünetet, le fognak győzni bennünket...

— Ezt a háborút egész Amerikában csak néhány hadianyaggyáros akarta — mondja Ambrose H. Nugant kapitány, a központi békebizottság elnöke. — Egyszer, jó pár esztendővel ezelőtt írtam egy cikket egy Eugen V. Grace nevű ember ellen. Ez az ember a Betlehem Steel Company főnöke, aki akkor évi 375 000 dollárt keresett és panaszkodott, hogy magas az adója. Akkor azt írtam: egy ilyen alaknak legalább 300 000 dollár adót kellene fizetnie. A cikkemet nem közölték. De mostanában nemegyszer gondolok arra, vajjon hány mil-

lió dollárt keres Mr. Grace a koreai háborún? A Mr. Grace-ek és a Mr. Trumanok miatt pusztulnak el százezrek. Nálunk ma ők csinálják a politikát. Roosevelt elnök több mint tíz éve megmondta: „Drive money changers from the temple!" („Ki a pénzváltókkal a templomból!") De most az amerikai politika színtere tele van pénzváltókkal és kufárokkal.

— És az amerikai nép?

— Sajnos, a mi népünk nem tudja, milyen veszélyben van. Különben nem hagyná magát ennyire becsapni. A baj az, hogy az amerikaiak politikailag teljesen tudatlanok. Innen sok levelet és rádióüzenetet küldünk haza. De szeretnék minél előbb szemtől-szembe beszélni a népemmel. Szeretném megmondani az amerikaiaknak: egy új világháború borzalmasabb lenne minden eddiginél. Nálunk az emberek azt hiszik, hogy biztonságban vannak, hogy egy új háború megint csak Európát és Ázsiát pusztítaná. Szeretném a szemukbe mondani, hogy végzetesen tévednek. Egy új világháború az Egyesült Államokat éppúgy nem kímélné, mint a többi országot. Az amerikai városokra és falvakra ugyanaz a sors várna, mint a németországiakra és a koreaiakra. Szeretném ezeket elmondani a mieinknek. Talán ezen elgondolkoznának. Mert nálunk úgy van: ha valakinek elesik a fronton a fia vagy a férje, bezárkózik a szobájába és megsiratja. De a szomszédja már rá sem hederít: „nem az ő ügye".

— Magának van családja, kapitány?

— Feleségem van és három gyerekem. Ha már itt tartunk, megkérném valamire. Írja meg az ujságjában: azt üzenem a családomnak, hogy jól vagyok, egészséges vagyok, a koreai néphadsereg kitűnő bánásmódban részesít. A feleségem címe: Mrs. Olga M. Nugant, 400 North Kaskaskia Street — vagy: P. O. Box 32. Nashville, Illinois.

— Nem tart attól, hogy a családjának valami kellemetlensége lesz maga miatt?

— A családomat féltem. De ha hazamegyek, a magam személye miatt nem félek. Verekedni fogok. Látja a hajamat? Egészen ősz. Pedig még csak negyvenegyéves vagyok. Új-Guineában őszült meg, amikor a japánok ellen harcoltam. Egy évig voltam a távolkeleti fronton, azután 1944—1945-ben Európában, Normandiában. Én nem félek a harctól, ha van miért harcolnom.

»Mindent felsőbb parancsra csináltunk.« James Wilkins pilótaszázados (balról a második) és géppuskás társai a hadifogolytábor klubja előtt

»Nincs semmi a világon, amiért érdemesebb volna harcolni, mint a béke.« Nugant kapitány és Liles őrnagy, a hadifoglyok békebizottságának vezetői

Orvosi rendelés a tábori egészségházban

Olimpiász a hadifogolytáborok között

— Kommunista?

— Nem, nem vagyok kommunista. De békét akarok és a kommunisták is békét akarnak. Ezért együtt tudok dolgozni a kommunistákkal. Az én politikai meggyőződésem: Amerikának elege volt a Trumanokból és a Taftokból, az Achesonokból és a Dullesekből. Amerikának egy új Rooseveltre van szüksége.

Búcsúznunk kell. Feláll az íróasztalától, kezetnyujt:

— Tudja, itt most könnyű azt mondani, hogy békeharcos vagyok. Majd otthon, Amerikában kell helytállni a szavaimért. Én felkészültem a harcra. Nincs semmi a világon, amiért érdemesebb volna harcolni, mint a béke...

— ENNYI AZ, amit személyes tapasztalataim alapján elmondhatok önnek a hadifoglyokról — mondtam MaCoynak. — Amint láthatja, politikai vélemény- és emberi magatartás szempontjából különböznek egymástól. Hozzá kell tennem, hogy én még a pilóták közül sem tartom mindegyiket reménytelen esetnek. Mielőtt eljöttem a táborból, az egyik hozzámlépett és halkan annyit mondott: „Köszönöm önnek ezt a mai beszélgetést." Egyébként azt hiszem, ez a *Time*-ot és a *Life*-ot nem érdekli különösebben. S valóban, ami most a legfontosabb, az nem is a foglyok politikai álláspontja. Ez az ő ügyük. A legfontosabb, hogy valamennyien — tekintet nélkül a politikai magatartásukra, a multjukra, a bűneikre — a lehető legjobb bánásmódban részesülnek, a nézeteiket szabadon kifejthetik, az ellátásuk jó, az egészségügyi helyzetük kifogástalan.

— Szép — bólogatott MaCoy. — Már megbocsát... izé... nem mintha kétségbe akarnám vonni az ön beszámolójának a hitelességét... de ha megjegyezhetném: van valami bizonyítéka is arranézve, hogy valóban ottjárt a fogolytáborban és beszélt ezekkel a hadifoglyokkal?

— Természetesen.

Odaadtam a zsokésapkásnak a fogolytábor „napirendjét", Clifford Allen amerikai százados sajátkezű aláírásával. MaCoy villámgyorsan lemásolta.

— Fényképeim is vannak. Legalább egy tucat.

— Fényképek? Pompás! — lelkendezett az amerikai. — Meg is lehetne kapni?

— Már miért ne? Előhivatom őket Keszonban és elhozom.

Néhány nap mulva át is adtam a fényképeket — nem MaCoynak, aki valamilyen okból váratlanul elutazott Panmundzsomból, hanem egy másik amerikainak: Zeniernek, a Warner-gyár fotoriporterének: enyhén szólva, kikönyörögte tőlem. Zenier azután eladta az Associated Pressnek és a képek bejárták az egész világsajtót, többszáz amerikai lapban megjelentek, a nagytekintélyű *New York Times* 1951 november 6-i számának harmadik oldalán, legfelül, négyhasábos méretben közölt kettőt belőlük. A *Stars and Stripes*, a hadsereg hivatalos lapja beszámolt arról, hogy egy amerikai anya ezekből a képekből tudta meg: a fia él és egészséges. Nugant kapitány felesége Amerikából köszönetét küldte nekem, amiért továbbítottam férje üzenetét.

Maga a fogolytáborról szóló beszámoló sem maradt a *Time* és a *Life* monopóliuma. Az ugyancsak nagybefolyású *New York Herald Tribune* például 1951 december 26-i számában háromhasábos címmel egy több mint háromszáz soros cikkben ismertette a beszámolót, eléggé élelmesen „szabadalmaztatva" a maga számára (Copyright by New York Herald Tribune, Inc) azt, amit én láttam.

DEHÁT ÜSSE KŐ a szabadalmat (reménlhetőleg a *New York Herald Tribune* ahhoz azért hozzájárul, hogy a könyvemben közölhessem — a saját tapasztalataimat), egyszóval: a szabadalomtól függetlenül a képek és a beszámoló elég jó időben kerültek a nyugati világ elé.

Éppen akkor, amikor Washington és Tokio, Truman és Ridgway a koreai háború egyik leggyalázatosabb hazugságát találta ki és tálalta fel.

November 14-én, amikor már küszöbön állt a megegyezés a demarkációs vonal kérdésében, „szenzációs" közlemény látott napvilágot a nyugati sajtóban. James M. Hanley ezredes, az amerikai 8. hadsereg főügyésze nyilatkozatot adott ki, amelyben kijelentette, hogy a „kommunisták 5 500 amerikai hadifoglyot legyilkoltak".

Meghökkentő! S alig telt bele két nap, Hanley ezredes újabb nyilatkozatot tett s ebben a „legyilkolt amerikai hadifoglyok" számát 6 270-re emelte fel.

A nyugati sajtó tele volt a „vörösök barbárságáról" szóló riportokkal és vezércikkekkel. A fegyveres erők rádiószolgálata napjában többször is bemondta Hanley ezredes jelentését. Az Egyesült Államokon hisztéria-hullám vonult végig. Az amerikai képviselőházban több szenátor megtorlásként — az atombomba azonnali használatát követelte Korea és Kína ellen. Ugyanakkor több anya és feleség, aki úgy tudta, hogy fia vagy férje hadifogságban van, öngyilkosságot követett el.

November 17-én Ridgway tábornok szemforgató nyilatkozatban alátámasztotta Hanley jelentését. „Talán jó is mélységes alázattal megjegyeznünk, hogy Isten a maga kifürkészhetetlen útján helyesnek tartotta, hogy tudomására hozza a mi népünknek és a világ lelkiismeretének ama erők vezetőinek «erkölcsi alapelveit», amelyek ellen mi Koreában harcolunk..."

Ahelyett, hogy isten kifürkészhetetlen útjait fürkésznénk és láthatatlan kezét keresgélnénk a Hanley-féle jelentés mögött, érdemesebbnek látszik kifürkészhetőbb utaknak nekivágni és láthatóbb kezeket szemügyre venni.

Ridgway tábornok hamarosan újra felmutatta a maga kezét. November huszadikán újabb nyilatkozatot tett s ebben kijelentette: „lehetséges", hogy 6 000 amerikai hadifoglyot meggyilkoltak. „Bizonyíték" azonban csak 365-re van.

Truman elnök is elérkezettnek látta az időt arra, hogy megszólaljon és ha kissé óvatosan is, Hanley és Ridgway mellé álljon. Key Westben üdülvén, kijelentette a sajtónak: az, ami a Hanley-jelentésben van, a század legcivilizálatlanabb tette — ha igaz.

Két nap mulva nyilvánosságra került Ridgway november 12-én kelt jelentése az Egyesült Nemzetek központjához. Eszerint 8 000 amerikai hadifoglyot öltek meg a „kommunisták".

A „megölt amerikai hadifoglyok" táblázata most már így festett:

Ridgway	november 12.	8 000	
Hanley	november 14.	5 500	
Hanley	november 16.	6 270	
Ridgway	november 20.	6 000	(„lehetséges")
Ridgway	november 20.	365	(„bizonyos")

Maguk a naponta változó és egymásnak ellentmondó számok éppen elegendők ahhoz, hogy kiderüljön valamennyi jelentés tarthatatlansága, felelőtlensége és hamis volta. „Csak egy olyan magyarázat van — írta egy amerikai ujságíró, I. F. Stone —, amely közös nevezőre tudja hozni a tábornok és az ezredes ellentmondó történeteit. S ez az, hogy egyszerűen és nyiltan — két otromba hazudozóval van dolgunk."

Sem Ridgway, sem Hanley egyetlenegy konkrét esetet, egyetlenegy nevet sem adott meg a sokezer „legyilkoltból", sem a „lehetségesek"-ből, sem a „bizonyosok"-ból. Egyetlenegy forrást sem jelöltek meg: honnan is veszik a különböző számokat. Ilyen lelkiismeretlenül és ugyanakkor ilyen falrengetően ostobán még egy amerikai ujságíró sem hazudna. Ehhez valóban már amerikai tábornoknak és amerikai ezredesnek kell lenni.

Jellemző módon a „szövetségesek" az első perctől kezdve közönséges hazugságként kezeltek valamennyi amerikai jelentést. November 17-én ezt írta a *New York Times* londoni tudósítója: Az angoloknak Hanley jelentése „a kontár propaganda bizonyítékának, vagy a fegyverszüneti tárgyalások kitervelt szabotázskísérletének tűnik és... az a gyanú, hogy az Egyesült Államok valamiféle közolhetetlen okból folytatni akarja a háborút."

Az angoloknak igazuk volt: kontár propaganda — a fegyverszüneti tárgyalások szabotálása és a háború folytatása érdekében —, ez a Hanley-jelentés lényege.

A demarkációs vonal kérdésében az amerikai küldöttség már teljesen a sarokba szorult. A frontkatonák között „béke-hangulat" terjengett. Föl kellett festeni a falra a „vörös ördögöt", hogy újabb tápot adjanak a gyűlölködés és az öldöklés tüzének. A koreaiak és a kínaiak a tárgyalóasztalnál megmutatták, hogy békét akarnak. Valami példátlan hazugsággal meg kellett rágalmazni őket!

Amerikai hadifoglyok szavai jutottak eszembe. James Willkinsé, a fasiszta pilótakapitányé: „Én csak azt mondhatom, hogy velem mindig jól bántak, sohasem bántalmaztak, itt mindenem megvan." Alois Prokop hálálkodása: sebesülten került fogságba és a kínai orvosoknak köszönheti, hogy él. Joseph Gardener őszinte vallomása: „Mi elpusztítottuk a koreaiak országát, százezerszámra öltük le az embereket,

igazi germán tempóval lenéztük és gyilkoltuk ezt a népet. És ők mégis jól bánnak velünk, hadifoglyokkal. Nagy a különbség köztünk..."

És most a gyilkosok vádaskodtak. Micsoda fejetetejére állított helyzet!

Úgy festett — legalábbis a nyugati világ felé —, mintha a koreai és a kínai hadifoglyoknak gyöngyéletük lenne az amerikaiak kocsedói táborában, s ugyanakkor a koreaiak és a kínaiak halomra gyilkolnák az amerikai hadifoglyokat.

A fehéret feketére, a feketét fehérre mázolták. Igaz, annyira otrombán és ügyetlenül, hogy már az első kaparásra kezdett lemállani a festék.

Decemberben megkezdődtek a hadifogolykérdés tárgyalásai, s a dolgok egyre inkább visszakapták a maguk eredeti színét és alakját.

EGY HÉTTEL KARÁCSONY ELŐTT a két tárgyaló fél kicserélte a kezükben lévő hadifoglyok névjegyzékeit.

A koreai lista 11 559 nevet tartalmazott. Ezek közül 7 142 délkoreai, 3 198 amerikai, 919 angol, 234 török, 40 fülöpszigeti, 10 francia, 6 ausztráliai, 4 délafrikai, 1 kanadai, 1 görög és 1 holland. A névsorban 3 japán is szerepelt: Tanijama Josio, Cucui Kijohoto és Jasui Tacufumi.

A lista élén William F. Dean vezérőrnagynak, Dél-Korea egykori katonai parancsnokának a neve állt. Dean tábornok a háború kitörésekor a 24. hadosztályt vezette, s amikor egységét szétverték és bekerítették, hosszabb időn át bujkált, míg végülis a népi erők fogságába került. A csont és bőr, súlyosan beteg katonatisztet — saját állítása szerint is — a koreai néphadsereg orvosai mentették meg az életnek. Az amerikai sajtó egyébként megírta, hogy Dean tábornok „hősi halált halt" és az amerikai szenátus a „hősi halottat" a legmagasabb kitüntetéssel jutalmazta: Dean volt az első, aki Koreában ezt a kitüntetést elnyerte. Az, hogy az elveszettnek hitt (és remélt) tábornok él és egészséges, irtózatos csapás volt a hadifoglyok legyilkolásáról szóló Hanley-féle jelentésre és egyben megmutatta a nyugati világnak is: milyen bánásmódban részesülnek a koreai fogságba esett amerikai tisztek és katonák. (Az, hogy Dean tábornok él és hadifogoly — világszenzáció volt. Az összes nyugati lapok első oldalon

hírték a „nagy meglepetés" hírét. A valóságban a meglepő nem az volt, hogy a tábornok hadifogságban van. Sokkal meglepőbb volt az, hogy ezt Amerikában nem tudták — még a felesége sem tudta. Ugyanis a legnagyobb és legtekintélyesebb szovjet ujság, a *Pravda* nem sokkal a tábornok fogságbaesése után közölte koreai különtudósítójának, Szergej Borzenkónak 1950 augusztus 21-i jelentését, amely a világ tudomására adja, hogy „a [24.] hadosztály parancsnoka, MacArthur kedvence, Dean tábornok levágta rangjelzéseit, eldobta kitüntetéseit és a hegyekbe menekült, ahol délkoreai parasztok elfogták". Az amerikai kormány — mint ismeretes — százmillió dollárt költ hírszerző és felforgató tevékenységre a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen. Mohón falja és terjeszti a leglehetetlenebb ferdítéseket és rágalmakat a „kommunista" országokról. De úgylátszik, addig nem minden esetben terjed a figyelme, hogy — a *Pravdát* alaposan elolvassa.)

Az amerikaiak által átnyujtott hadifogolylistán 132 474 koreai és kínai fogoly neve állott.

Ez a névsor már pusztán adataival is súlyos kérdéseket vetett fel. Félesztendővel azelőtt, 1951 június 8-án a Nemzetközi Vöröskereszt is eljuttatott egy hadifogolylistát a koreai kormányhoz. Az amerikaiak mostani listájáról — a Vöröskereszt listájával összehasonlítva — 44 259 név hiányzott. Hat hónap alatt több mint 44 000 ember — eltűnt. Mi lett velük? Élnek? Meghaltak? Az amerikai lista s később az amerikai tábornokok sem adtak erre megnyugtató feleletet.

Sőt, amikor a koreaiak és a kínaiak utánaszámoltak a neveknek, újabb kérdések és kétségek merültek fel. Kiderült, hogy míg az amerikai névsor összefoglaló adataiban 132 474 hadifogolyról van szó, addig magán a listán 1 456 névvel kevesebb van. Mi lett ezzel a másfélezer emberrel? Élnek? Meghaltak? Miért nincs a nevük a listán?

Elég volt a listákat kicserélni ahhoz, hogy az amerikai rágalmak szertefoszoljanak és a levegő megteljék bizonytalansággal és gyanakvással a koreai és a kínai hadifoglyok sorsát illetően. Hamarosan kiderült, hogy a gyanú nem alaptalan.

A LISTÁKKAL KAPCSOLATBAN felvetődhet — és joggal — a kérdés: mi az oka, hogy az amerikaiak kezében sokkal több hadifogoly van, mint a koreaiak-kínaiakéban?

Két fő okot lehet megnevezni.

Az egyik az, hogy az amerikaiak az incsoni partraszállás után félbevágták az országot. Ebben az időpontban a koreai hadsereg jelentős részei mélyen Dél-Koreában álltak, a „puszani háromszög" körül. Bár komoly erőknek sikerült visszavonulniok, az amerikaiak még így is nagyszámú koreai katonát vágtak el a hátországtól és ejtettek foglyul. Ez a magyarázata annak is, hogy a 132 000 hadifogolyból több mint 110 000 a koreai.

A másik ok arra világít rá: viszonylag miért kevés a koreai-kínai kézben lévő hadifoglyok száma. Ez az ok a népi erők forradalmi politikájából fakad a saját népük soraiból való hadifoglyokkal szemben.

A koreai-kínai hadsereg lényegesen több délkoreai hadifoglyot ejtett, mint amennyi a listán szerepelt (7 142). Az amerikaiak fel is hánytorgatták: a hivatalos koreai hadijelentések adatait összegezve az derül ki, hogy a néphadsereg és az önkéntesek több mint 60 000 foglyot ejtettek — miért van a hadifogolylistán csak 11 és félezer név?

Valóban: magas volt a délkoreai hadifoglyok száma. De ezeket az embereket — jórészt egyszerű parasztokat és munkásokat — belekényszerítették a liszinmanista hadseregbe, erőszakkal nyomtak fegyvert a kezükbe saját testvéreik ellen. Ezek az emberek felszabadítójukat üdvözölték a néphadseregben és a kínai önkéntesekben. A népi erők — híven ahhoz a forradalmi hagyományhoz, amelyet a szovjet hadsereg alapozott meg a polgárháború éveiben a megtévesztettekkel és az ellenforradalmi csapatokba kényszerítettekkel szemben, s amelyet a kínai néphadsereg alkalmazott a Kuomintang-katonák millióival szemben — nem hadifogolytáborokba tereltek ezeket a foglyokat, hanem visszaadták teljes szabadságukat. Sokan közülük hazatértek családjukhoz. Sokan fegyvert kértek és önként beálltak a néphadsereg soraiba, hogy a mult szégyenét letörölve, hazájuk szabadságáért és egységéért harcoljanak.

Nem egy olyan katonával találkoztam Koreában, aki a délkoreai hadseregben szolgált, s amikor hadifogságba került, lángoló lelkesedéssel kérte felvételét a néphadseregbe. Nem egy ezek közül kiemelkedett bátorságával és önzetlenségével

s a Li Szin Man-hadsereg több egykori katonájának mellén most a néphadsereg kitüntetése ragyog.

A Keszont védő 82. ezredben szolgált egy megnyerő arcú szakaszvezető, Kim Jon Hak. Magas kitüntetés, az Állami Zászlórend második fokozata díszítette zubbonyát. Ez a fiatal férfi — liszinmanista hadifogolyból lett a néphadsereg kiváló katonája. Egyízben elmondotta nekem az élete történetét s ez a délutáni beszélgetés mélyen meggyőzött arról, mennyire helyes volt a koreai-kínai küldöttségnek az az álláspontja, hogy a felszabadított katonák ezreit nem volt hajlandó többé kiszolgáltatni Li Szin Mannak és az amerikaiaknak.

Ime, Kim Jon Hak elbeszélése, pontosan úgy, ahogy tőle hallottam:

A NEVEM: KIM JON HAK. Huszonkétéves vagyok. Puszanban születtem. Az apám paraszt. Nyolcan vagyunk testvérek. Az apámnak 950 pjong földje van. Ennyiből három ember is nehezen tud megélni Otthon nem volt rám szükség. Gyerekkorom óta Kim Gi Hva foldbirtokosnál dolgoztam, akinek 80 000 pjongja van. Gazdasági cseléd voltam. A munka látástól vakulásig tartott. A fizetésem az ebéd, a vacsora és 5 jen volt naponta. Öt jenért egy marék rizst lehetett venni.

A földesurat sohasem láttam. A cselédekhez csak az intéző járt ki. Ahányszor az intézővel találkoztam, mindig megvert. Azt mondta, hogy rosszabbul dolgozom, mint a többiek. De a többieket is sokat verte és azoknak is ugyanezt mondta.

Tizenhatéves voltam, amikor a japánok kitakarodtak Koreából. A mi kikötőinkben az amerikaiak szálltak partra. Ez a változás nem hozott változást az én életemben. Ugyanúgy a földesúrnál cselédkedtem, mint addig.

1950 nyarán kitört a háború. Egy augusztusi éjszakán holtfáradtan aludtam a testvéreim kozott. Arra ébredtem, hogy az udvaron a nevemet kiáltják. Felugrottam és úgy, ahogy voltam, alsónadrágban kiszaladtam az udvarra. Négy férfi állt ott: a falu vezetője, a jegyző és két csendőr. Az egyik csendőr azt mondta: „Azonnal oltozz fel." Feloltóztem. Az autón már vagy harmincan voltak, fiatalok. Tongre városába, egy kaszárnyába vittek bennünket.

Másnap reggel egy darab kenyeret kaptam reggelire.

Mikor ettem a kenyeret, odajött hozzám egy őrmester. A kezében egy faütő volt, amilyet a baseball-játéknál használnak. Az ütőn valami felírás. „Tudod-e, mi van ide írva?" — kérdezte az őrmester. Én sohasem jártam iskolába, így nem tudtam elolvasni. „Ide az van írva, hogy lélekverő" — mondta az őrmester és az ütővel végigvágott rajtam. Így avattak katonává a Li Szin Man-hadseregben.

Pár nap mulva megkezdődött a kiképzés. Én nagyon ügyetlen voltam. Akik iskolába jártak, azok a tornaórákon megtanulták a jobbra át-ot, a balra át-ot, a hátra arc-ot és egyebet. Én mindezt nem ismertem.

Ezért engem kétszerannyit vertek, mint a többieket.

A kiképzés tíz napig tartott. Utána beosztottak az ötödik ezredbe és Teguba vittek. Itt az amerikaiak parancsnoksága alá kerültünk. Az amerikaiak lenéztek bennünket, de nem vertek sokat. Volt közöttük, aki egyáltalán nem vert, de a többiek is kevesebbet vertek, mint a saját altisztjeink. Csak egy volt közöttük, aki éppúgy vert minket, egy nagyon magas, egészen sovány katona. Egyszer, amikor nagyon megvert, azt mondtam neki: „Miért bántasz engem? Neked is van egy puskád, nekem is van. Állj velem szembe és lőjünk egymásra." Erre mellbevágott és azt mondta: „Eredj a fenébe."

Nem sokkal utóbb a város szélén jártam két katonatársammal. Mit látok egyszerre? Az amerikai tökrészegen dülöngél az úton. Az útra egy gyalogösvény vezetett a földek felől. Az ösvényen egy lány jött, a fején vizeskorsót vitt. Az amerikai odament hozzá és a korsót lelökte a fejéről. Azután ölelgetni kezdte a lányt és le akarta ráncigálni a földre. Én előresiettem és védelmembe vettem a lányt. Az amerikai nagyon dühös volt. Elővette a revolverét és hadonászni kezdett vele. Akkorára odaért a két társam is. Mind a hárman ráfogtuk a puskánkat. Ettől megijedt és elódalgott. Bennünket másnap két hétre lecsukatott a parancsnokunk.

Az amerikaiak a frontszolgálatra készítettek elő minket. A néphadsereg akkor visszavonulóban volt. Engem katonai rendőri szolgálatra osztottak be. Tonducsan faluba kerültem, közvetlenül a 38. szélességi foktól északra. Ebben a faluban volt az ezredparancsnokság. A mi feladatunk a parancsnokság védelme volt. A falubeliekkel tilos volt beszélgetnünk. Ezt az amerikaiak tiltották meg nekünk.

A mi ezredünkben volt egy kis csoport, amely olyan emberekből állt, akik Észak-Koreából jöttek át délre. Ezek nagyon összetartottak és északnyugati csoportnak hívták magukat. Mind földbirtokosok gyerekei voltak. A szüleiknek nagy földjeik voltak a japánok idején. Ezek azt mesélték nekünk, hogy a kommunisták mind rablók. Az ő szüleiktől is elrabolták a földjeiket és a parasztok között elosztogatták. Én nem tudtam, mi a kommunizmus és milyenek a kommunisták. De ez a dolog nem ijesztett el tőlük.

Az életünk kutyarossz volt a faluban. Téli egyenruhát nem kaptunk és a vékony uniformisunkban kirázott bennünket a hideg. A rizsből éppen csak annyit kaptunk, hogy éhen ne haljunk. Ezt a rizst négy kilométerről hozták a mi őrhelyünkre, úgyhogy mikorra hozzánk ért, jéghideggé hült.

Az esztendő végén nagyon megváltozott a hadihelyzet. Január elsejének éjszakáján váratlan támadást intéztek ellenünk a kínaiak és eljutottak a falumenti folyó északi partjáig.

Volt nekem egy barátom a szakaszunkban, akit a legjobban szerettem valamennyi katonatársam közül. Ezt a fiút Csang Pun Szúnak hívták és vasúti munkás volt. Sokat beszéltem vele. Ő szívből gyűlölte a Li Szin Man-rendszert és mindig azt mondta, hogy északon egészen más a szegény emberek élete, mint délen. Amikor a kínai önkéntesek egészen közel voltak, Csang Pun Szu azt mondta nekem: „Ne harcoljunk tovább és ne menjünk vissza délre. Rejtőzzünk el itt a faluban." Nekem nagyon elegem volt már a katonáskodásból. Ezért ráálltam a szavára.

Egy parasztgazda elrejtett bennünket. Én örültem is, féltem is. A tisztjeink azt mondták, hogy a kínaiak minden koreait megölnek. Azt mondták, hogy először az orrunkat vágják le, azután egy nagy késsel leszúrnak bennünket. Azért késsel, mert még a golyót is sajnálják tőlünk.

A kínaiak két nap alatt elfoglalták a falut. Csangot és engem a zászlóaljparancsnokságra vittek. Ott Csang elmondta, miért szöktünk meg a Li Szin Man-hadseregből. A kínaiak forró teát és jó ételt adtak nekünk. Egy tiszt kezet fogott mindkettőnkkel. Ez volt az első tiszt, akivel életemben kezet fogtam.

Egy hónapig ott éltem a kínai önkéntesek között. Jó fekhelyet, meleg kabátot és jó ételt kaptam tőlük. Mikor az első

napokban segíteni akartam nekik a favágásnál, a vízhordásnál, nem engedték, hogy dolgozzam. Azt mondták: „Hagyd csak. Mi elegen vagyunk, elvégezzük a magunk munkáját. Mi azért jöttünk, hogy nektek segítsünk, mi tiértetek vagyunk itt." Nekem nagyon jól esett később, amikor megengedték, hogy résztvegyek a munkáikban. Szépnek és emberhez méltónak találtam a katonaéletüket.

Egy hónap mulva egy kínai tiszt azt mondta nekem: „Három út áll előtted. Ha vissza akarsz menni délre, visszamehetsz. Ha tanulni akarsz, tanulj. Ha katona akarsz lenni, akkor légy katona. Melyiket választod?" Én azt mondtam, hogy katona akarok lenni.

A kínai önkéntesek átküldtek a koreai néphadsereghez. Itt egészségügyi szolgálatra osztottak be.

Miután a néphadsereg katonája lettem, a következő fő különbségeket láttam a néphadsereg és a Li Szin Man-hadsereg között. Először: engem egész életemben mindig vertek. Vert az intéző, vertek a tisztek, az altisztek, az amerikaiak. A néphadseregben a verés ismeretlen. Másodszor: a Li Szin Man-tiszt mintha az égből szállt volna le, a katona pedig mintha ökör vagy féreg lenne. A tiszt akkor is jól él, ha a katonák éheznek. A néphadsereg tisztje jóban, rosszban úgy él, mint a katona. Segít minket a harcban és a tudás megszerzésében. Harmadszor: a délieknél teljes vakságban tartottak. A néphadseregben megtanítottak írni és olvasni. Megtanítottak az egészségügyi ismeretekre. Előbb a sebesülthordásra, azután a sebkezelésre, a vérömlés elállítására, a kötés felrakására. A néphadseregben megtanítottak arra, hogy a hazámért harcolok, s hogy kik a barátaim és kik az ellenségeim. Kinyílt a szemem. A néphadsereg az én első iskolám.

Mikor beléptem a néphadseregbe, az az idő a Han-folyómenti csata időszaka volt. Sok ütközetben vettem részt, sok bajtársamat láttam hősiesen harcolni. Én igyekeztem mindig jobban és jobban teljesíteni a feladatomat.

Március elején azt a parancsot kaptuk, hogy keljünk át a Jeszon-folyón, törjük át az ellenség vonalát és az ellenség hátában harcoljunk. Az átkelés és az áttörés sikerült. De amikor az ellenség vonalai mögött egyhelyütt meg akartuk vetni a lábunkat, a hegyekben lévő kémek pisztolyjelekkel elárulták, hol vagyunk. Fellángolt a harc és két napig tartott.

Nagyon komoly ütközet volt. Az ellenségnek óriási veszteségei voltak, de nálunk is sok volt a halott és a sebesült. Az egészségügyiek feladata az volt, hogy elsősegélyt adjanak és a sebesülteket hátravigyék. A tábori kórházunk négy kilométerre volt a harc helyétől. Közben az ellenséges vonalak között kellett átmenni. Én éjszaka megállás nélkül jártam a kórház és a csatatér között. Tíz sebesültet vittem hátra. Ebben a csatában elesett a mi egészségügyi csoportunk vezetője és két másik egészségügyi katona, kettő pedig megsebesült.

Tovább nyomultunk előre, dél felé. Egy hétig küzdöttünk a Pugakszan-hegyért. Az amerikai repülőgépek szakadatlanul bombáztak és géppuskáztak minket. Mégis elfoglaltuk a hegyet. Volt nap, amikor nappal 17, éjjel 15 sebesültet helyeztem biztonságba. Aznap nem ettem semmit. Sok ennivalónk volt. De munkánk még több.

Ez után a csata után megkaptam az Állami Zászlórend második fokozatát. Július 12-én tűzték a mellemre. Sohasem felejtem el ezt a napot.

Itt, a keszoni frontszakaszon biztos, erős állásaink vannak. Nagyon ritka nálunk a sebesülés. Az ellenségnél jóval több. Ha ellenséges sebesültet találok, ugyanúgy segítem őt, mint a mi hadseregünk katonáit. Az amerikaiakkal nehéz a dolog. Nem értem a beszédüket. Aztán meg, ha az amerikai sebesült meglát, mindjárt megijed és a magasba tartja a két kezét. Ilyenkor azt mondom neki: „Én nem bántlak. Ne félj. Ereszd le a kezedet és helyezkedj el kényelmesen. Sebesült vagy, szükséged van a kényelemre. Segíteni fogok rajtad." Van, amelyik megérti, amit mondok, van, amelyiknek úgy kell lenyomkodni a levegőben kalimpáló kezeit. Ha liszinmanista katonával találkozom és már bekötöztem a sebét, a füléhez hajolok és azt mondom neki: „Bolond vagy, mert a saját néped ellen harcolsz. Valamikor én is olyan bolond voltam, mint te. De én már megokosodtam. Én a népemért harcolok."

A bajtársaim szeretnek, én is szeretem őket. Úgy hívnak: Hebang Dzsonsza. Felszabadított katona. Szép név. Büszke vagyok rá. A fegyverem a hordágy és az elsősegélydoboz. De az övembe kézigránátok vannak szúrva. Ez a nehéz helyzetekre való. Elhatároztam, hogy ha körülkerítenének és nem lenne reményem a menekülésre, az utolsó gránáttal megölöm magam. Nem fognak élve elfogni sem a liszinmanisták, sem

az amerikaiak. Jobb meghalni, mint úgy élni, ahogy azelőtt éltem. Szabad vagyok. Sohasem leszek többé rabszolga.

AZON A NAPON, amikor a hadifogolykérdés tárgyalásai megkezdődtek, a koreai-kínai küldöttség azonnal javaslatot tett: a fegyverszünet aláírása után bocsássanak haza minden hadifoglyot.

A javaslat igen egyszerű volt és nem tartalmazott semmiféle „szenzációt". Megfelelt a nemzetközi egyezményeknek és a hagyományos gyakorlatnak. Ha vége van a háborúnak, természetes, hogy a hadifoglyok hazatérnek.

Az amerikai küldöttek három héten át — december 11-től január 2-ig — semmiféle javaslatot nem tettek.

Háromhetes mellébeszélés után végre előhozakodtak a rejtegetett ütőkártyával: az „önkéntes hazatelepítés"-sel. Annyit jelentett ez, hogy csak azokat a hadifoglyokat hajlandók visszaadni, akik „önként" választják a hazatérést, a többieket — akik ugyancsak „önként" amerikai, illetve liszinmanista-csangkajsekista uralom alatt akarnak maradni, nem engedik vissza hazájukba.

Ami az „önkéntes hazatelepítés"-nek pusztán a jogi részét illeti, ez szöges ellentétben áll a hadifogolykérdést rendező, 1949-ben aláírt — Amerika által is aláírt — genfi egyezménnyel. Ez az egyezmény nemcsak nem engedi meg, hanem egyenesen megtiltja az ilyesmit.

De a jogi meggondolások mellett nyitva áll egész sor más kérdés is:

Vajjon honnan veszik az amerikai küldöttek, hogy a koreai és kínai hadifoglyok nagyrésze vagy egyrésze nem akar hazatérni?

Mire alapozzák ezt az állításukat?

Hogyan állapítható az meg: ki akar hazatérni és ki nem?

Ki dönti ezt el? Ki ellenőrzi?

Ha akad olyan hadifogoly, aki nem akar hazatérni, milyen körülmények között juttatta kifejezésre ezt a kívánságát?

Konkrétan: a hadifogolylistán szereplő 132 000 hadifogolyból hányat hajlandók visszaadni és hányat akarnak visszatartani az amerikaiak?

Ezekre a kérdésekre részint az amerikai delegátusok, részint

maguk a hadifoglyok, részint az események adták meg a választ.

Az amerikai küldötteknek előbb-utóbb színt kellett valaniok legalább az utolsó kérdés megválaszolásával: hány foglyot akarnak megtartani és hányat visszaadni.

De mielőtt ezt megtették, szükségük volt még egy lépésre: teljesen gúzsba kellett kötniök a saját sajtójukat.

AZ A KAPCSOLAT, az érintkezésnek az a módja, ami Panmundzsomban köztünk és a túloldal ujságírói között kialakult, immár nemcsak kényelmetlenné, hanem tűrhetetlenné is vált Ridgway tábornok és társai szemében. A fegyverszüneti tárgyalások döntő pontjukhoz közeledtek, Ridgway-ék a hadifogolykérdés „nagy hazugság"-át készítették elő; nem nézhették tovább, hogy az amerikai és a szövetséges sajtó képviselői nap nap után tájékozódjanak tőlünk — az igazságról.

Márpedig mindeddig ez történt. Nem túlzás azt mondani: az amerikai nép és az egész nyugati világ tőlünk tudta meg például, hogy mi az igazság az amerikai és szövetséges hadifoglyokkal kapcsolatban.

Nem sokkal azután, hogy a gyalázatos Hanley—Ridgway-féle jelentés napvilágot látott s közvetlenül azután, hogy a hadifogolylistákat kicserélték, az Associated Press egyik fotoriportere odalépett hozzánk.

— Maguk azt állítják — mondta —, hogy a mi hadifoglyaink életben vannak, sőt jó dolguk van. Nos, a foglyok között van az AP-nek egy remek fotoriportere. Frank Noelnek hívják. Mint haditudósító esett fogságba. Itt egy fényképezőgép, küldjék fel Északra Noelhez. Csináljon képeket a hadifoglyok életéről. Ha ezek a képek a lapokba kerülnek, az majd megnyugtatja nálunk az embereket.

Nem sok időbe telt és — az Associated Press kívánsága szerint — Frank Noel fényképei, a fényképész sajátkezű aláírásával és szövegeivel megérkeztek a hadifogolytáborból. A képek jóltáplált, mosolygó, labdázó, sakkozó, egészséges és jóruhájú hadifoglyokat ábrázoltak. A nyugati, s köztük az amerikai lapok ezrei közölték ezeket a fényképeket. Százmilliók látták meg: hogyan élnek a koreai-kínai táborokban

a hadifoglyok, százmilliók döbbentek rá, hogy a Hanley—Ridgway-féle jelentés ocsmány hazugság volt. Frank Noel valóban kitűnő fényképész.

Érthető, hogy Ridgway tábornok érzékeny idegeit felborzolta ez az eset. Minden egyes fénykép olyan volt a számára, mint egy arculcsapás. Mintha minden egyes fénykép azt vágta volna a szemébe: „Hazudsz" és azt: „Már megint lelepleződtél."

Éppen akkor, amikor egy újabb s minden eddiginél fontosabb hazugságot készített elő, nem tehette ki magát egy hasonló forrásból fakadó kudarcnak.

Az amerikai ujságírók elmesélték nekünk, hogy egyik este Nuckols tábornok, a sajtófőnök „baráti beszélgetésre" hívta őket össze. Nuckols arról beszélt, milyen helytelen, hogy az amerikaiak „jóba vannak" a „vörösökkel", s azt tanácsolta, szakítsák meg a kapcsolatot. Tekintettel arra, hogy a sajtófőnöknek a mult tapasztalatai alapján semmiféle tekintélye nem volt a sajtó előtt, az ujságírók semmibe sem vették a figyelmeztetést, ellenkezőleg: néhányan nyíltan nekitámadtak. Egyikük azt mondta: „Az ön feladata, Nuckols tábornok, hogy bennünket hírekkel lásson el. Ön ezt a feladatát rosszul végzi. Önnek nem feladata, hogy a mi ujságírói munkánkba beleszóljon."

Panmundzsomban nevetve mesélték nekünk: jól odamondogattunk Nuckolsnak. Azt válaszoltuk: igazuk volt, de valószínűleg túlbecsülik a maguk „sajtószabadságát". Aligha záródott le az ügy.

Valóban, röviddel utóbb bekövetkezett a folytatás. Ridgway tábornok főhadiszállását február 8-án durvahangú parancs hagyta el. Ridgway elrendelte, hogy ujságírói szüntessenek be minden érintkezést a „kommunistákkal". A főhadiszállás tájékoztatásügyi tisztje, egy George Welsh nevű ezredes, aki maga is egyik bűnrészese volt a Hanley—Ridgway-féle jelentésnek, most egy memorandumban azt a vádat szögezte az amerikai ujságírók mellének, hogy „visszaélnek" ujságírói lehetőségeikkel és azt „az ellenséggel való barátkozásra" használják fel.

„Az ellenséggel való barátkozás" — békében is súlyos, a háború idején a legsúlyosabb vád. (A „barátkozás" még nem is egészen pontos fordítása az eredeti angol szónak:

nem is egészen pontos fordítása az eredeti angol szónak: „fraternisation" — majdnem „cimboraságot" jelent.)

S mindez azért, mert elbeszélgettünk egymással a panmundzsomi úton, olykor megittunk együtt egy-egy kupica whiskyt vagy inszamot, megvitattuk a politika és az élet néhány kérdését? Nem! Mindez azért, mert az amerikai ujságírók megtudták tőlünk az igazságot!

Az amerikaiakat letaglózta Ridgway-ék vádja és tilalma. Kínos, erőltetett nevetéssel és mélységes szégyenkezéssel fogadták. Szégyelték magukat mielőttünk — úgy, ahogy eddig még talán soha — a nyilvános megbélyegzésért, a megaláztatásért, a szédületes pofonért, amit a militaristáktól kaptak. Éppen előttünk kellett így megszégyenülniok — nekik, akik a „szabad sajtó" embereinek képzelték s talán hitték is magukat — előttünk, akiket a rabságba vetett „kommunista" sajtó embereiként szerettek volna elkonyvelni. Nekik — és nem nekünk tiltották meg az érintkezést!

Az első napokban megpróbáltak úgy csinálni, mintha nem történt volna semmi. Továbbra is beszélgettek velünk, csak a hangjuk volt egy kicsit bizonytalanabb, csak a szemük volt egy kicsit tétovább és idegesebb: azt kutatta folyton, ki figyeli, ki fényképezi őket.

Közvetlenül Ridgway vádjai után betoppant újra Panmundzsomba Dwight Martin, a *Life* és a *Time* távolkeleti szerkesztője. Nem titkolta, miért jött: nagy cikkben meg akarta támadni Ridgway-t az amerikai ujságírókat megbélyegző nyilatkozata miatt.

Martin minden pátosztól mentes egyszerűséggel, fennhangon idiótának nevezte Ridgway tábornokot. Félreértés ne essék: Martin egy árnyalattal sem kevésbbé reakciós, mint Ridgway. Egyáltalán nem. De éppen azért akarta megtámadni a tábornokot, mert szerinte Ridgway otromba vádjai éppen a reakció ügyének ártottak. Martin túlságosan faragatlannak találta Ridgway módszereit, úgy gondolta, hogy túlságosan leleplezik önmagukat. A kozvéleménynek elkerülhetetlenul a goebbelsi módszereket juttatják az eszébe.

Martin a „finomabb" eljárások híve volt. Szerinte még nem érkezett el az idő a nyílt fenyegetődzés, a terror alkalmazásához.

A hórihorgas, gyűröttarcú amerikai napokon át dolgozott Panmundzsomban. Dícséretes szorgalommal gyüjtötte az anya-

got, hosszú beszélgetéseket folytatott velünk és az amerikai ujságírókkal, többtucat kérdést intézett hozzánk élettörténetünkkel, munkakörünkkel, fizetésünkkel kapcsolatban. Azután ötünket — Prackit, Winningtont, Csu Csi-pinget, Burchettet és engem — megkért, hogy részletesen írjuk meg a véleményünket az amerikai ujságírókról. Mind az öten határidőre teljesítettük a kérését. Ugyanakkor amerikai és francia ujságírókkal véleményt iratott mirólunk.

Látszott, hogy alapos és körültekintő munkát végez. Valóban igyekszik az egész kérdést feldolgozni.

Mikor visszautazott Tokióba, megígérte, hogy elküldi majd azt a *Life*-példányt, amelyikben a cikk megjelenik.

Azóta több mint egy esztendő telt el és a *Life*-nak — mivelhogy hetilap — mintegy hatvan száma került ki a nyomdából. De Dwight Martinnak, a neves és szélsőségesen reakciós távolkeleti szerkesztőnek a cikke egyikben sem jelent meg. Nem is fog soha megjelenni.

Dwight Martin tévedett. A newyorki főszerkesztők, akik az amerikai helyzetet jobban ismerték, mint a távolkeleti fiókszerkesztők, nyilván úgy látták, hogy elérkezett az az idő, amikor a sajtót láncraverik, a szabadság utolsó foszlányaitól is megfosztják. Amerikában elérkezett a Ridgway-féle terrormódszerek ideje.

Dwight Martin „lázadása" volt az utolsó próbálkozás, amely megkísérelt — a maga módján — szembeszegülni a sajtó fölé terpeszkedő katonai parancsuralommal. A panmundzsomi tudósítók napról napra gyávábban viselkedtek, egyre kevésbbé érintkeztek, egyre kevésbbé mertek beszélni velünk. A viszony mindinkább hideg és tartózkodó lett.

Ridgway tábornok úgy érezhette, hogy többé nem kell tartania a saját sajtójától. Abban a boldogító tudatban leledzett, hogy a talaj kész — az új, a nagy hazugság bevetésére.

MÁRCIUS VÉGÉN Ridgway küldöttsége azt javasolta, hogy a vezérkari tisztek tartsanak zárt üléseket a hadifogolykérdés megoldására.

Mintegy háromhetes bizalmas tanácskozás után az amerikaiak zárt ülésen közölték, hogy a 132 000-ből összesen 70 000 hadifoglyot hajlandók hazaereszteni.

A koreaiak-kínaiak megkérdezték: honnan vették a 70 000-es számot?

S most rukkoltak ki az amerikai küldöttek a hónapok óta előkészített „nagy hazugság"-gal:

— A 132 000 hadifogolyból csak 70 000 akar hazatérni — mondták. — A többi kijelentette: inkább választja a halált, mint a kommunista uralmat.

— Honnan veszik ezt? — ismételték a koreaiak-kínaiak.

— „Megrostáltuk" Kocsedón a hadifoglyokat — hangzott a felelet. — Ez a foglyok döntése.

A felháborító ajánlat és a vérlázító indokolás után a koreaiak-kínaiak követelték, hogy azonnal vessenek véget a zárt üléseknek és folytatódjanak a megbeszélések az egész világ színe előtt.

Az amerikai küldöttek meghökkentek.

Az első nyilt ülésen meglepő és jellemző dolog történt. Joy admirális azt kérte: folytassák a bizalmas megbeszéléseket. Tárgyalják le — most már a főküldöttségek — összevonva a még hátralévő három megoldatlan problémát: a hadifoglyok ügyét, a repülőterek építésének és a semleges nemzeteknek a kérdését.

Joy javaslata nyilt beismerése volt annak, hogy az amerikai vezetők a hadifoglyok tízezreinek visszatartásával — legalábbis egyelőre — nem mernek a világ elé állni.

A „nagy hazugság" pályafutása rosszul kezdődött. S még rosszabbul folytatódott.

A másodszori bizalmas tárgyalások nem tartottak sokáig. Abban megállapodás jött létre, hogy az amerikaiak lemondanak a repülőterekre vonatkozó követelésükről és a koreaiak-kínaiak lemondanak a Szovjetunió jelöléséről a semleges nemzetek között. De ez a megoldás már régóta valószínűnek látszott. A fő kérdésben: a hadifoglyok ügyében nem volt semmi haladás. Az amerikaiak továbbra is ragaszkodtak ahhoz, hogy csak 70 000 foglyot engednek szabadon. Joy a legfelelőtlenebb módon viselkedett. Mindjárt az első ülésen kijelentette, hogy az amerikai javaslat „végleges és visszavonhatatlan". Ezt minden egyes ülésen megismételte. Ilyeneket mondott: „A mi javaslatunknál semmiféle lényeges változtatásba nem egyezünk bele." „Nem egyezkedünk tovább!"

Legfőbb érvként, megfellebbezhetetlen, szent és sérthetet-

len tényként a hadifoglyok hiteles „megrostálására" hivatkozott a petyhüdtarcú tengernagy. „Mi a hadifoglyokat megrostáltuk — mondotta —, hogy meghatározzuk álláspontjukat a hazatelepítés kérdésében... Semmiféle intézkedés nem történhet egyik fél részéről sem, hogy ezt a helyzetet megváltoztassa. Ez befejezett tény."

Csakhogy a koreai-kínai küldötteket nem olyan egyszerű dolog „befejezett tények" elé állítani. A népi erők küldöttsége másodszor is megszakította a bizalmas tárgyalásokat és újra nyilt, a világ szeme előtt folyó megbeszéléseket követelt.

Ez május 7-én történt. Az események ekkortól kezdve drámai gyorsasággal peregtek.

Másnap, május 8-án, az első nyilt ülésen, Joy admirális egyetlen szót sem szólt. Mások beszéltek helyette: órák alatt nyilatkozatok egész sora repült világgá Tokióból, Washingtonból, Londonból. Ridgway kijelentette, hogy a végsőkig támogatja Joy-t és nem hajlandó egyezkedésre. Truman és Acheson kijelentette, hogy a végsőkig támogatja Ridgway-t. Eden kijelentette, hogy a végsőkig támogatja Trumant és Achesont.

Immár mindenki nyilatkozott és teljes volt az egység s a boldogság a szövetségesek között.

Az amerikai sajtó megfújta a propaganda nagytrombitáit. Erre a napra volt időzítve az „önkéntes hazatelepítés" diadala, a „vörösök" fölött aratott óriási „propagandagyőzelem" népszerűsítésének startja. Hiszen mi más volt éppen az „önkéntes hazatelepítés" egyik legfőbb célja, mint — propagandagyőzelmet aratni a kommunisták fölött? Itt lett volna az alkalom bebizonyítani azt, hogy a koreai és kínai hadifoglyok „nem akarnak visszatérni a kommunizmushoz", a „vörös rabság" helyett az „amerikai szabadság"-ot választották, a hadifoglyok példáján kellett volna bebizonyítani azt, hogy az emberek többsége „menekül a vörös pokolból", minekfolytán a „kommunizmus" alapjai ingatagok, belső rendje megbízhatatlan s általában az „amerikai életforma" fölényes magasságban trónol a „kommunizmus" fölött.

Mindez most már szépen elő volt készítve, meg volt rendezve, be is volt ütemezve. Meg is kezdődött — programmszerűen — a zenebona. A hangadó, a legnagyobb hírügynökség, az Associated Press ezeket írta: „Annak a ténynek ellenére, hogy a béke valószínűleg elvész, az a vereség, amit a

kommunista propagandisták szenvedtek, talán többet ér, mint egy fegyverszünet." És ugyancsak az Associated Press — mert most a Frank Noel fényképei miatt is vezekelnie kellett: „A kommunisták súlyosabb vereséget szenvedtek, mintha elvesztették volna a háborút. Ez a legnagyobb vereség, amit a kommunizmus a forradalom óta elszenvedett."

A cikk nem tisztázza, milyen forradalomról van szó. De így is megmutatja azokat az igényeket, amelyeket az amerikai vezetők az „önkéntes hazatelepítés"-hez fűztek. A „legnagyobb vereséget" mérni a kommunizmusra. A „forradalom" — talán éppen a Nagy Októberi Forradalom — óta. Nem kis dolog, még akkor sem, ha tekintetbe vesszük, hogy a kommunizmus azóta győzelmesen tör előre.

Látszott, hogy Ridgway egészen ritka babérokra pályázik. S olyan szépen el volt rendezve, elő volt készítve, be volt ütemezve minden! Óramű pontossággal elhangzottak a nyilatkozatok, mindenki nyilatkozott, aki csak számít, s aki nem számít, az is bizonyára már készült rá, hogy azért ő se maradjon ki a nyilatkozók közül.

És ekkor valami történt. Ekkor olyasmi történt, ami elrontott minden előkészületet, keresztülhúzott minden beütemezett tervet, felborított minden elrendezést, elnémított minden propaganda-zenebonát, túlharsogott minden elnöki és miniszteri és tábornoki nyilatkozatot.

Azok nyilatkoztak — és nemcsak szavakkal, hanem páratlan hőstettel —, azok nyilatkoztak, akik a legilletékesebbek, akikről a vita folyt: maguk a koreai és a kínai hadifoglyok.

Május 9-én hajnalban nyilvánosságra került a hír, hogy Kocsedón a koreai és a kínai hadifoglyok fogságbaejtették a fogolytábor parancsnokát, Francis Dodd amerikai brigádtábornokot.

Alighanem egyedülálló eset a történelemben, hogy a hadifoglyok elfogják a saját legfőbb börtönőrüket. S hozzá még ez a börtönőr egy valódi amerikai brigádtábornok.

Mégis, nem egyszerű „huszárbravúrról", nem egyszerűen valami vakmerő csínyről volt itt szó. Sokkal többről. A hadifoglyok hozzászólásáról azokhoz a kérdésekhez, amelyeket az amerikaiak úgy neveztek: „rostálás" és „önkéntes hazatelepítés".

Dodd tábornok elfogatása és az utána következő esemé-

nyek ezeket a szavakat megtöltötték tartalommal. Az igazság tartalmával. Eddig csak sejteni lehetett, most az egész világ megtudhatta: mi a „rostálás" és mi az „önkéntes hazatelepítés".

BIZONYOS ELŐJELEK már eddig is aggodalmat keltettek afelől: mi is történik Kocsedo szigetén.

A kocsedói paradicsomról szóló amerikai sajtóközlemények, Vöröskereszt-jelentések hitelességét egyre több kiszivárgó értesülés kezdte kétségessé tenni. Azon a vasfüggönyön, amellyel az amerikai hadvezetőség Kocsedót a világtól elválasztotta, kisebb-nagyobb rések hasadtak.

Az első feltűnő — és a korábbi híreknek meglehetősen ellentmondó — információt Kocsedo szigetéről nem kisebb személyiség hozta a világ tudomására, mint Spellman bíboros. Ez a papi palástba bújt háborús gyujtogató, Habsburg Ottó és Li Szin Man közös védőszentje, karácsonykor Koreában jár — a sakált is vonzza a vér szaga — és meglátogatta Kocsedót is. Hazatérve elmesélte, hogy az amerikaiak a hadifoglyok százait kommunistaellenes jelszavakkal tetoválják. Spellman persze megdícsérte a táborparancsnok: Dodd generális ügybuzgalmát, de ezekután azért már némi gyanú támadhatott afelől, hogy Kocsedo — ahol védtelen hadifoglyokat tetoválnak — a tökéletes szabadság birodalma.

Nem sokkal utóbb egyes amerikai ujságok eldicsekedtek azzal, hogy Tajvanról különleges csangkajsekista „instruktorok" érkeztek Kocsedóra. Feladatuk: a kínai hadifoglyok „nevelése". Hogy mit jelent a Kuomintang szótárában a „nevelés", azt már egy negyedszázad alatt megtanulta a világ. Csang Kaj-seket és társait még legközelebbi barátai sem sértenék meg azzal, hogy a szabadság és az emberségesség bajnokainak nevezzék őket.

Február végén azután a sejtéseket és a gyanakvásokat — tények igazolták. A United States Information Service, a hivatalos amerikai rádiószolgálat február 23-án közölte, hogy február 18-án a kocsedói I. számú táborban 69 hadifoglyot megöltek és 152-t megsebesítettek az amerikaiak. A vérengzés hajnali 3 órakor kezdődött, „mialatt az Egyesült Nemzetek nyomozói kikérdezték és rostálták a foglyokat". Ez volt az

első hír az úgynevezett „rostálás"-ról és az első hír mindjárt vérben fogant. Miféle „szabad véleménykutatás" lehetett az, amely hajnali három órakor arról vallatta a foglyokat: haza akarnak-e térni vagy sem? Miféle „szabad véleménynyilvánítás" lehetett az, amely — amerikai jelentések szerint — a „Farkaskutya" nevű ezred „közreműködésével" folyt? A koreai és a kínai foglyok szembeszegültek vallatóikkal. „Az amerikaiak ezután — írja az International News Service — tüzet nyitottak és kézigránátokat dobáltak a tüntetőkre, akiknek nem volt egyéb fegyverük, mint kövek és botok. A tüntetők azt kiabálták: „Éljen Kim Ir Szen!" és egy északkoreai zászlót bontottak ki. Az összecsapásban 69 foglyot megöltek és 152 foglyot megsebesítettek az amerikaiak. Egy amerikai katona meghalt és huszonkettő megsebesült. Hét órára minden elcsendesült. Az amerikaiak tankokat vonultattak fel."

A februári vérengzés után szólalt meg először a nyilvánosság előtt Francis Dodd tábornok, a fogolysziget parancsnoka. Szánalmas hebegéssel igyekezett fehérre mosni magát és bűntársait: „Mi csak alkalmat akartunk adni a foglyoknak, hogy szabadon fejezhessék ki akaratukat. Mondják meg nekünk szabadon, hogy melyik fél iránt viseltetnek hűséggel."

Mikor Dodd tábornok nyilatkozott, a halottak száma már 75-re emelkedett. Így festett az amerikai típusú „szabad akaratkifejtés" és „hűségnyilvánítás". És a kommunista barátsággal egyáltalán nem vádolható Central News Agency Kuomintang-hírügynökség már hozzáfűzte a februári gyilkossághoz: „A foglyok között gyakoriak voltak a tüntetések és az amerikaiak már eddig is sok foglyot megöltek, de a cenzúra mindeddig nem engedte ezt nyilvánosságra hozni."

Március 13-án — a „rostálás" folytatása közben — megismétlődött a vérfürdő. Ez volt az a „rostálás", amelynek alapján az amerikai küldöttek koreai és kínai hadifoglyok tízezreit vissza akarták tartani. Ez volt az, amelyről Joy-tól Trumanig a hivatalos személyiségek sora egyre csak azt hajtogatta: „Az egyéni szabadság védelme", „az ember elidegeníthetetlen joga".

A februári és márciusi vérfürdőket még lehetett elbagatellizálni, lehetett agyonhallgatni, jelentéktelen incidensnek feltüntetni.

De Dodd tábornok elfogásának éppen abban volt a jelen-

tősége, hogy ez sokkal nagyobbarányú, sokkal hangosabb, sokkal egyedülállóbb, sokkal „szenzációsabb" volt annál — éppen bátorsága, vakmerősége miatt —, semhogy titokban vagy csöndben lehetett volna tartani. Még csak nem is kellett kiabálni róla: önmagáért kiabált, az igazság és a hazugság összeütközésének egy ritka, nagyszerű, világraszóló pillanata volt.

Az amerikai hadvezetés tett ugyan néhány reménytelen kísérletet, hogy elsimítsa az ügyet. Az első jelentések közönséges „emberrablásról" számoltak be s az amerikai ujságíróknak megtiltották, hogy betegyék a lábukat Kocsedóra.

De ez már csak szánalmas és hiábavaló erőlködés volt, semmi több. A lavina megindult — már nem lehetett feltartóztatni.

Dodd a hadifoglyok fogságából telefonon és írásban érintkezhetett a külvilággal. Beszámolt arról, hogy jó bánásmódban van része és az életét sem fenyegeti veszély — hacsak nem alkalmaznak erőszakot fogvatartói ellen.

Ridgway, aki éppen ezekben a napokban távozott Koreából Európába, utolsó parancsában elrendelte, hogy a hadsereg — szabadítsa ki erőszakkal Doddot. Zalburg, a Reuter tudósítója, a szigorú tilalom ellenére csónakon beszökött Kocsedóra. Mielőtt kitoloncolták volna, látta és utána megírta, hogy a szigeten több mint húsz Patton és Sherman típusú tank sorakozik fel a táborok körül — készen a hadifoglyok elleni támadásra.

Doddot eközben felmentették a táborparancsnokság alól és Colson brigádtábornokot nevezték ki utódjává. Colson ultimátumot intézett a hadifoglyokhoz: ha május 10-én reggel 10 óráig nem adják ki Doddot, akkor erőszakot vesz igénybe. A felsorakozott tankok lángszórói tüzelni kezdtek, egyelőre figyelmeztetőül. A foglyokat azonban sem az ultimátum, sem a lángszórók nem rendítették meg. Papírt követeltek és azt, hogy mindegyik táborrészlegből két-két megbízottat engedjenek az amerikaiak a 76-os táborba, ahol Doddot őrizték. A 76-os táborban gyűlést tartottak a foglyok megbízottai, hogy döntsenek az amerikai tábornok szabadonbocsátásáról.

Tizenkét órával az ultimátum határidejének letelte után a hadifoglyok szabadoneresztették Doddot, anélkül hogy a tábornoknak egy hajszála is meggörbült volna. Ugyanakkor

Colson tábornok, a fogolysziget új parancsnoka elfogadta a hadifoglyok követeléseit.

A koreai és a kínai hadifoglyok négy pontba foglalva a következőket követelték az amerikai vezetőktől:

„1. Haladéktalanul vessenek véget a barbár bánásmódnak, a hadifoglyok bántalmazásának és kínzásának, vérrel aláírt petíciók kikényszerítésének, a megfélemlítésnek, a bebörtönzéseknek, a tömeggyilkosságoknak, ágyúk és géppuskák használatának hadifoglyokkal szemben. Haladéktalanul szüntessék meg a mérgesgáz, a baktériumfegyverek használatát és ne kísérletezzenek atombombával. A nemzetközi jog alapján biztosítsák a hadifoglyok emberi jogait és életét.

2. Haladéktalanul hagyjanak fel az úgynevezett önkéntes hazatelepülés jogtalan és észszerűtlen elvének követelésével.

3. Haladéktalanul szüntessék be a hadifoglyok erőszakos «rostálását», amellyel koreai és kínai hadifoglyok ezreit jogtalanul újra felfegyverzik és rabszolgaságba kényszerítik.

4. Haladéktalanul ismerjék el a hadifoglyok képviseleti csoportját (bizottság), amely koreai és kínai hadifoglyokból áll. Az amerikai parancsnokság szorosan működjék együtt ezzel a csoporttal."

Ezek a követelések egyszeriben mindent megmagyaráztak. Nem egyszerűen követelések voltak. Jelentés volt ez, megrázó jelentés az egész világnak arról, mi folyt Dodd tábornok parancsnoksága alatt a Kocse-szigeten. Amiről eddig elejtett szavak, szűkszavú beszámolók alapján tudott a világ, az most teljes bizonyossággá vált. Azok tették a jelentést, akik a legjobban tudták az igazságot: maguk a hadifoglyok. Tömeggyilkosság, gáz, baktérium, atomkísérletek, kínzás, börtön: ez Kocsedo, a Mauthausennél is gonoszabb amerikai Mauthausen. A „rostálás", az „önkéntes hazatelepítés", amelyen az amerikai küldöttség egész magatartása alapult, s amely a fegyverszünet fő akadályává vált: erőszakos, véres merénylet, amelynek során hitleri mintára egyes foglyokat felfegyvereztek a többiek terrorizálására, de a foglyok tízezrei szembenállnak ezzel a merénylettel, küzdenek ellene, az életük árán is ellenállnak neki. Megmutatta ez a jelentés, hogy az az „emberséges bánásmód", a „hadifoglyok jogainak tiszteletbentartása", azok a nyilatkozatok, amelyek szerint a foglyok többsége

„megtagadja a hazaelárulást" — nem egyebek arcátlan hazugságoknál.

A hadifoglyok négy követelése, ez a világ lelkiismeretéhez szóló kiáltvány egymagában is páratlan értékű leleplezés volt a kocseszigeti haláltáborról.

De a hadifoglyok harca olyan eredményt is kivívott, amely magának a kiáltványnak a jelentőségét is túlszárnyalta. Colson tábornok, Dodd utóda, a fogolysziget új parancsnoka aláírta a hadifoglyok követeléseit és ezzel elismerte a követelések jogosságát és a vádak igazságát.

„A kommunista hadifoglyoknak megígérték — jelentette Szöulból a United Press —, hogy a jövőben emberi bánásmódban lesz részük. Az ígéretet Charles Colson tette. Colson a kommunisták követeléseire adott válaszában beismerte a vérengzések megtörténtét, amelyeknek során az Egyesült Nemzetek erői sok hadifoglyot gyilkoltak le és sebesítettek meg."

Colson válaszában a többi között ez állt:

„Utalva az önök üzenetének 1. pontjára, beismerem, hogy előfordultak vérengzések, amelyeknek során az Egyesült Nemzetek fegyveres erői sok hadifoglyot megöltek és megsebesítettek. Biztosíthatom önöket, hogy a hadifoglyok a jövőben a nemzetközi jog elveinek megfelelő emberséges bánásmódra számíthatnak ebben a táborban. Minden tőlem telhetőt megteszek a további erőszakoskodások és vérontások elkerülésére. Amennyiben a jövőben ilyen incidensek előfordulnának, engem terhel a felelősség."

Colson azt is beismerte, hogy a multban erőszakosan rostálták a hadifoglyokat. Válaszában kijelentette: „Követeléseik 3. pontjára vonatkozóan közölhetem önökkel: ha Dodd tábornok sértetlenül kiszabadul, ebben a táborban nem kerül többé sor hadifoglyok erőszakos rostálására, vagy bármilyen formában történő újrafelfegyverzésére." Colson végül hozzájárult a hadifoglyok negyedik követeléséhez is.

Mint az Associated Press május 13-i, Tokióból keltezett tudósításában rámutatott: „Colson válasza mindannak beismerését jelenti, amivel a kommunisták egész idő alatt vádolták a szövetségeseket."

Az amerikai sajtó és az amerikai politika irányítóit úgy érte Colson beismerése, mintha bombát dobtak volna közéjük.

Mivé lettek az előkészített tervek, az időzített nyilatkoza-

tok Joy-tól Trumanig, mivé lett most az elnökök, a miniszterek, a hadvezérek szava — a hadifoglyok szava és Colson beismerése mellett? Mivé lett az a csodálatos „propagandagyőzelem", amelyet a legnagyobbnak reméltek a forradalom — talán az Októberi Forradalom — óta? Az Associated Press, amely — mint emlékezetes — május 7-én és 8-án a leghangosabban fújta a propaganda nagyharsonáját, már 9-én ezt dadogta: „A kommunista propaganda tőkét fog kovácsolni Dodd elfogatásából."

A „rostálás" és az „önkéntes hazatelepítés" érve — szétrepedt, mint valami tömlő, de belsejéből nem víz, hanem vér csorgott.

Nemcsak Tokióban és Szöulban, hanem Washingtonban is teljes volt a zűrzavar. Az Associated Press ezeket jelentette a Dodd-ügy és a Colson-ügy washingtoni hatásáról: „Hivatalos körök szerint az ügy először is ártott Amerika s az Egyesült Nemzetek tekintélyének az egész Távol-Keleten és valószínűleg a világ más helyein is, részint azért, hogy ilyesmi előfordulhatott egy, az Amerikai Egyesült Államok által ellenőrzött hadifogolytáborban, részint a foglyokkal való megállapodások miatt is. Másodszor megtörte a panmundzsomi fegyverszüneti tárgyalások légkörét különösen azzal, hogy friss lőszert biztosított a kommunista tárgyalófélnek az önkéntes hazatelepítés támadására. A külügyminisztérium rendkívül szerencsétlennek tartja az esetet. Colson nyilatkozata zavart, sőt felháborodást okozott a washingtoni katonai vezetők között is."

Doddot és Colsont hamarosan ezredessé fokozták le és bizonyos idő elteltével mindkettőjüket nyugdíjazták. Beteljesült rajtuk a szólás: „Mondj igazat, betörik a fejed." Doddot ügyetlensége miatt csapták el, amiért hagyta, hogy a foglyok elfogják. De nála is jobban haragudtak Colsonra. A beismerő nyilatkozatáért, s ami ezzel összefügg, azért, mert — egyáltalán kiszabadította Doddot. Ez a kissé egyszerű gondolkodású tábornok nem értette meg világosan a feladatát. Nem értette meg világosan, mit jelent az, hogy a fogságban lévő Dodd üzenete után: „Az életemet nem fenyegeti veszély, hacsak nem alkalmaznak erőszakot a hadifoglyok ellen" — Ridgway elrendelte: „szabadítsák ki erőszakkal Doddot." Colson dolga éppen az lett volna, hogy fegyveres erővel rátámadjon a fog-

lyokra és így — kiprovokálja Dodd meggyilkolását. Nem megmentenie — megöletnie kellett volna elődjét és kollégáját. Először is azért, mert egy halott amerikai tábornok jobb, mint egy megszégyenített amerikai tábornok. Másodszor azért, mert Dodd halála ürügyet adott volna az amerikai hadseregnek a hadifoglyok megtizedelésére, ellenállásuk megtörésére. Colson az egyenes utat választotta. Ebbe bukott bele.

AZ AMERIKAI KÜLDÖTTEKNEK le kellett vonniok a kocsedói események következményeit a tárgyalóasztal mellett is.

Két lehetőség állt előttük. Az egyik — és ez lett volna a természetes: hivatalosan is beismerni politikájuk csődjét és feladni az „önkéntes hazatelepülés" lelepleződött követelését.

A másik lehetőséget választották: fokozták a feszültséget és elmérgesítették a helyzetet. Mivel a Dodd—Colson-ügy alapjaiban rendítette meg tekintélyüket és szétmorzsolta állításaik hitelét — ezt a gyengeségüket erőszakossággal és arcátlansággal igyekeztek eltakarni. Megpróbáltak úgy viselkedni a tárgyalósátorban, mintha Kocsedón misem történt volna, sőt — a hangjuk durvább és pökhendibb lett, mint azelőtt. Az ujságíróknak még azt is megtiltották, hogy köszönjenek nekünk: attól a naptól kezdve, hogy Dodd tábornok elfogatása nyilvánosságra került, az amerikai laptudósítók még a közelünkbe sem mertek jönni.

A panmundzsomi magatartásnak megfelelően Kocsedón megkezdődött a bosszúállás az amerikai tekintélyen esett csorbáért. Clark tábornok baljóslatú nyilatkozatot adott ki: visszavonta az emberséges bánásmódról szóló ígéreteket, amelyeket Colson a hadifoglyoknak tett. Washington és Tokio megszégyenített urai vérre szomjaztak.

Colson villámgyors leváltása után Kocsedón Haydon Boatner tábornokot nevezték ki élet és halál urává. Ez a tábornok öt éven át Csang Kaj-sek mellett tanulmányozta a „sárgákkal" való bánásmód „emberséges" módszereit. Hivatalbalépése napján bejelentette: ezután keményebb rendszer következik.

Már másnap azt írta az Associated Press: „A Kocsedóról érkező jelentések szerint a keményebb rendszer már most szemmel látható. A tankok, amelyek az utóbbi héten tömegével sorakoztak fel a szigeten, továbbra is a szigeten marad-

nak, készen arra, hogy átgázoljanak a szöges drótkerítéseken (a foglyok közé). A csapatok között újfajta készültség van."

Erről az újfajta készültségről azonnal tanúbizonyságot is adott Boatner: az első napon öt lövéssel leterítettek az őrök egy koreai hadifoglyot. Harmadnapra Clark tábornok Japánból a fogolyszigetre rendelte a 187. amerikai ejtőernyős ezredet. Az ejtőernyősöket lázas sietséggel, repülőgépeken, 15 óra alatt szállították Kocsedóra, ahol elfoglalták a „legfontosabb stratégiai pontokat". Hivatalos jelentés szerint 1950 októbere óta ez volt az amerikai hadsereg legnagyobb ilyenszerű légi vállalkozása. A körülkerített hadifoglyok az egyik részlegben békés összejövetelt tartottak. Boatner tábornok 17 tankot vonultatott fel ellenük és szétoszlatta a gyűlést. Utána kijelentette: imádkozik azért, hogy ne legyen több vérontás a szigeten, de majdnem biztos, hogy mégis lesz.

Valójában nem majdnem, hanem egészen biztos volt abban, hogy Kocsedón hamarosan új vér áztatja a földet. Egész tevékenysége abban állt, hogy egy minden eddiginél vadabb, új vérontást előkészítsen és keresztülvigyen. Attól a perctől kezdve, hogy átvette a parancsnokságot a szigeten, szabályos háborút indított a védtelen hadifoglyok ellen. Ő maga „kis háború"-nak nevezte el tevékenységét — a világ a legnagyobb gaztettek között tartja számon.

Már május végétől kezdődően teljesen világos volt, hogy valami „nagyméretű" akciót készítenek elő Kocsedón.

Barrett a *New York Times*-ban így ismertette Boatner haditervét: „A Boatner-terv szerint 17 részlegből 80 000 hadifoglyot 500—600 főből álló kisebb részlegekbe fognak átcsoportosítani." A Reuter hozzátette: „Könnyfakasztó gázzal és lángszórókkal harcszerűen felszerelt amerikai katonák és páncélosok főpróbát tartottak a küszöbönálló «nagy költöztetés» előtt."

Június 2-án meglátogatta Kocsedót Clark tábornok, a főparancsnok. Megbeszélést tartott Boatnerrel és társaival. Clark a következőket mondta: „Kocse-szigetét olyan csendessé kell változtatni, mint a sír. Abban a táborrészlegben kezdjék a munkát, ahol Doddot elfogták. Amíg engem látnak, erre a célra mindig lesz elegendő csapatuk és fegyverük." Joggal írhatta a Reuter: „A könnyfakasztó gáz készen áll és a gépfegyverek töltve vannak. Az előadás megkezdődhet."

De még mielőtt az „előadás" megkezdődött volna, június 8-án egy megrázó erejű kiáltvány látott napvilágot. A háború egyik legmegrendítőbb dokumentuma a haláltáborból jutott el Phenjanba: a hadifoglyok üzenete volt, s az ellenség gyűrűjén keresztül, a frontvonalakon át partizánfutár hozta el Északra, a koreai néphez s a koreai néphadsereghez.

A kiáltvány így hangzott:

„Drága harcostársaink!

Az ellenség kocseszigeti kínzókamrájából írjuk ezt a felhívást. Halálos veszedelem fenyegeti életünket. Kérünk benneteket, segítsetek, hogy megmenekülhessünk ebből az amerikai pokolból. Reméljük, hogy levelünk eljut hazánk szabad földjére és hogy szeretett vezérünk, Kim Ir Szen, a koreai néphadsereg minden harcosa és az egész koreai nép tudomást szerez róla. Szinte leírhatatlan, hogyan kínoznak bennünket az amerikai hóhérok.

Az új táborparancsnok, a hóhér Boatner hitszegően semmibeveszi Colsonnak, az előző táborparancsnoknak ígéretét. Colson megígérte, hogy Dodd szabadonbocsátása után a táborban megszüntetik a vérontást, megszüntetik az erőszakos toborzást Li Szin Man és Csang Kaj-sek bandájába, betiltják az erőszakos aláírásgyűjtést ahhoz a hazug nyilatkozathoz, hogy mi az «önkéntesség» elve alapján nem akarunk hazatérni, és hogy a foglyoknak emberi életkörülményeket biztosítanak. A hóhér Boatner nemcsak megszegte Colson ígéretét, hanem fokozta a terrort és a kínzásokat. Minden órában, minden percben fenyeget bennünket a halál. Egyetlen nap, egyetlen éjszaka sem telik el anélkül, hogy több társunk ne válna a hóhérok áldozatává ..."

Különböző atrocitások felsorolása után a kiáltvány ezekkel a mondatokkal végződik:

„Boatner kijelentette, hogy Dodd elfogásáért és Colson elmozdításáért drága árat kell fizetniök a foglyoknak. Az amerikai hóhérok azonban sem terrorral, sem kínzásokkal nem tudják megtörni elszántságunkat. Egyemberként kijelentjük: bennünket nem lehet megijeszteni, nem lehet megtörni. Bennünket nem fognak ágyútöltelékké, az amerikai imperialisták rabszolgáivá tenni. Meg fogjuk védeni jogainkat és életünket. Tudjuk, hogy ebben népünk és hős barátaink, a kínai önkéntesek és az egész haladó emberiség segítségünkre lesznek.

Éljen szeretett hazánk!

Éljen a hős koreai nép! Éljen a Koreai Munkapárt és szeretett vezérünk, Kim Ir Szen tábornok!"

A halál árnyékában álló emberek megrendítő szózata volt ez. Figyelmeztetés az egész világnak, mi történik és mi készül Kocsedón, figyelmeztetés a hóhéroknak: „Bennünket nem lehet megijeszteni, nem lehet megtörni."

Ugyanazon a napon, amelyen ez a kiáltvány a világ népei elé jutott, a hóhérok megtették az utolsó lépést a „nagy költöztetés" — a nagy vérfürdő előkészítésére. Harrison tábornok, aki Joy admirális örökébe lépett, Panmundzsomban háromnapos szünetet követelt a fegyverszüneti tárgyalásokon. Még le sem fordították ezt a követelést angolból koreaira és kínaira, Harrison felpattant és választ sem várva, kirohant a tárgyalósátorból. A tervek szerint ez alatt a három nap alatt kellett „megkezdeni az előadást".

Június 10-én hajnalban az amerikai hadsereg három irányból, nyugatról, északról és délről megtámadta a 76-os táborrészleget, ahol Doddot annakidején elfogták. A hadifoglyok még aludtak. Tizenöt tank indult ellenük 90 milliméteres ágyúkkal. Minden tank 8—10 állig felfegyverzett amerikai katonát vitt. A tankok mögött ezer ejtőernyős vonult fel. Mögöttük további hatezer katona. Páncélautók megafonokat vittek. A megafonokon át az Egyesült Nemzetek indulóját játszották. Mikor az amerikai katonák körülzárták a tábort, a megafonba beolvasták Boatner tábornok parancsát a hadifoglyokhoz. Boatner kijelentette: akik Doddot elfogták, azok árulók. Azok is árulók, akik a hadifogolytáborból üzenetet küldtek Észak-Koreába, beszámolva kocsedói sorsukról. Ezt a két csoportot a hadifoglyok szolgáltassák ki az amerikaiaknak. Huszonöt perc alatt teljesíteni kell a parancsot. Ha nem teljesítik, a 76-os tábor tömegsírrá fog változni.

A foglyok válaszképpen ezt kiáltották: „Közöttünk nincsenek árulók. Haza akarunk menni, követeljük, hogy tartsák meg a genfi egyezményt. Követeljük, hogy tartsák meg Colson tábornok ígéreteit. Okolják meg, miért szegték meg a szavukat!"

Az amerikaiak tüzet nyitottak. „A támadásra induló amerikai katonák — jelentette az Associated Press — könnygázbombákat és nagy szívóhatású gránátokat dobtak a 76-os

táborrészlegbe, szuronyokkal és puskatussal terítették le az ellenálló hadifoglyokat." A tankok ágyúi lőni kezdték a koreaiakat. A hernyótalpak átgázoltak az embereken.

És mégis, a százszoros, ezerszeres túlerővel szemben a foglyok hősi elszántsággal védekeztek. Fegyverük nem volt. A puszta kezükkel, kövekkel, dorongokkal, homokzsákokkal küzdöttek a tankok, a szuronyok, a könnygázbombák ellen. „A hadifoglyok először visszatántorodtak a lángszórók rohama elől — írta a *New York Herald Tribune* —, de azután felzárkóztak és tömött sorokban, elszántan védekeztek. Amikor a kapuk felé terelték őket, sokan még mindig énekeltek és kommunista jelszavakat kiabáltak."

Több mint két órán át tartott a harc. Amerikai jelentések szerint legalább 190 halott és sebesült maradt a csatatéren. „A részleg épületeinek a fele leégett — folytatta beszámolóját a *New York Herald Tribune*. — Elszenesedett emberi testeket húztak elő a parázsló épületekből. Nem lehet tudni, hány hadifogoly van még betemetve a romok alatt."

A tömeggyilkosságnak és a tömegpusztításnak ezt a véres, tüzes orgiáját Boatner tábornok személyesen irányította. Ahogy az angol *Times* jellemezte: „Boatner egy dombról nézte a harcot és nagyszerűnek nevezte az amerikai csapatok fegyelmét. Ugyanakkor azonban nem állhatta meg, hogy ne fejezze ki csodálatát a hadifoglyok bátorsága láttán. «Sohasem gondoltam volna, hogy ezt megteszik — mondotta. — Ehhez nagy bátorság kell»."

Még a hóhérnak is csodálattal kellett szólnia az áldozatokról. A kocsedói csatát nem Boatner, hanem a koreai hadifoglyok nyerték meg. Azok győztek, akik fegyvertelenül, puszta kézzel szálltak szembe a legmodernebb fegyverekkel, a perzselő lángszórókkal és a gyilkos lövedékekkel. Azok győztek, akik tömött sorokba zárkózva, elszántan védekeztek a sokszoros túlerővel szemben. A kudarcba fulladt őszi offenzíva óta a június 10-i kocsedói vérfürdő volt az amerikai hadsereg legnagyobb harci vállalkozása. Nyolc hónap alatt a fronton egyetlen ütközetben sem vett részt annyi amerikai katona, mint a június 10-i támadásban a hadifoglyok ellen. Azok győztek ebben az összecsapásban, akik kisebbségben, teljes mellel kiálltak az állig felfegyverzett banditákkal szemben és a halálos veszedelemben énekeltek s a párt jelszavait kiáltották.

A kocsedói hősök beírták nevüket a történelembe. A koreai nép és a világ minden szabad népe évszázadok multán is emlékezni fog rájuk.

A június 10-i vérfürdő és a hadifoglyok hősies ellenállása többé a kétség leghalványabb árnyékát sem tűrte meg afelől, hogy a koreai és a kínai hadifoglyok hívek hazájukhoz és népükhöz, hogy minden olyan állítás, amely az amerikaiak kezében akarja tartani őket, hitvány rágalom. Ezek az emberek megismerték a szabadság ízét és nem akartak többé rabszolgaként élni. Ezeket az embereket — kommunistákat és pártonkívülieket — a párt nevelte és a párt fogta össze a kocsedói nehéz napokban is. Vajjon elképzelhető lett volna-e az amerikai hadifoglyok részéről ilyen, vagy csak ehhez hasonló ellenállás? Csak a kommunisták vezette tömegek képesek ilyen mértékű, tömeges hősiességre, csak a párt emelheti az egyszerű embereket az önfeláldozó harc, a szervezett küzdelem olyan magasságaira, hogy reménytelennek tűnő helyzetben is megingathatatlanul és győzelmesen tudjanak szembeszegülni a pokol minden erejével.

Kocsedo hősei kivívták a világ csodálatát. És ugyanakkor a június 10-i vérfürdő után elemi erővel zúgott végig a vád és tiltakozás az egész világon a véreskezű hóhérok ellen. Most mindenki láthatta, most nem lehetett letagadni: milyen eszközökkel vívják ezt a háborút az amerikai tábornokok. Mit lehetett várni azoktól másutt, akik a saját kezükben lévő, védtelen hadifoglyokat halálhozó fegyverekkel tizedelték?

Londontól Moszkváig, Budapesttől Delhiig gyűlések tömegén, sajtóban, nyilatkozatokban bélyegezték meg a becsületes emberek a bűnösöket, a tömeggyilkosokat. A hollandiai Eindhovenben egy nagygyűlésen a következő határozatot fogadták el: „Az amerikai gyilkosok elvesztették a jogot, hogy embernek nevezzék magukat. A baktériumháborúval és a védtelen hadifoglyok elleni terrorral elérték annak határát, amit el lehet tűrni. Az egész emberiségnek elszánt akciókra kell felsorakoznia, hogy észhez térítse az amerikai őrjöngőket."

Az amerikaiak állításai az „önkéntes hazatelepítés"-ről, a hadifoglyok „kommunistaellenességéről" — most már teljességgel összeomlottak, most már saját szövetségeseik, saját népük gondolkodó emberei sem hittek nekik egy szemernyit sem. „A Kocsedón történt események után — írta a *Reynolds*

News című angol lap — nem lehet hinni annak az amerikai állításnak a megbízhatóságában, hogy a hadifoglyok állítólag nem akarnak hazatérni." A konzervatív *Observer* vezércikkében azt írta: „A Nyugat kétségtelenül nagyfontosságú csatát vesztett Kocse szigetén. Csak komoly hadműveletekkel lehetett a hadifoglyok ellenállását letörni. Az ilyen egyenlőtlen harc mindenkiben rokonszenvet kelt a hadifoglyok iránt."

Ezekben a napokban az Egyesült Államok hadügyminisztériuma hadbíróság elé állította Dean Chase tiszthelyettest. Chase tiszthelyettes Mark Clark tábornokhoz intézett levelében éles hangon elítélte Clarkot, mert nem volt hajlandó teljesíteni azokat a feltételeket, amelyek mellett Dodd tábornokot a hadifoglyok szabadonbocsátották. Ezekben a napokban John Holley Clark newyorki ügyész a következőket írta a *New York Herald Tribune* című lapban: „Úgy tűnik nekem, hogy a hadifogolykérdést, amely miatt tábornokaink most készen állnak, hogy egy végnélküli háborúba döntsenek bennünket, egyáltalán nem lett volna szabad felvetnünk... Mi nem kérdeztük meg német, olasz és japán hadifoglyainkat sem, vajjon vissza akarnak-e menni hazájukba. Tulajdonképpen minek is teszünk fel az északkoreaiaknak és a kínaiaknak ilyen kérdéseket?" Ezekben a napokban a *Daily Telegraph* egy konzervatív angol képviselő nyilt levelét közölte: „Vajjon mennyi ideig húzódnak még a fegyverszüneti tárgyalások? Vajjon elegendőnek tartják-e embereink azokat az okokat, amelyek miatt nem írjuk alá a fegyverszüneti egyezményt?... A jelenlegi helyzet csak azért következett be, mert nem tartják tiszteletben a hadifoglyokról szóló megegyezést."

A lelepleződésnek, az erkölcsi megsemmisülésnek ezekben a napjaiban Boatner és Harrison céltudatos gonoszsága tovább rontotta, mérgezte a helyzetet. Boatner folytatta háborúját a hadifoglyok ellen. Nem volt nap, amikor ne hullott volna ártatlanul kiontott vér a különböző táborokban. Megkezdte a foglyok áthurcolását Kocsedóról más szigetekre és a délkoreai szárazföldre. Kisebb részlegekre osztotta a táborokat, börtönbe záratta és kivégeztette a foglyok vezetőit, elválasztotta a „kommunistákat" és a „nemkommunistákat". Mindezzel semmit sem ért el. A kisebb táborokban, amelyeket most négyszeres szögesdróttal és nyolc őrtoronnyal vettek körül, tovább tartott az ellenállás minden jogsértő intézkedéssel szemben. Az

eltávolított és mártírhalált halt vezetők helyébe a foglyok azonnal újakat választottak és az „antikommunistának" nevezett részlegekben éppúgy folyt a harc az amerikai elnyomók ellen, mint a „kommunista" részlegekben. A foglyokat „nem lehetett megijeszteni és nem lehetett megtörni".

Harrison Panmundzsomban ezalatt „emberiességről" és „az egyén szabadságáról" beszélt, továbbra is sok tízezer hadifoglyot akart visszatartani és csak háromnaponként volt hajlandó tanácskozni. Egyre inkább kétségessé vált: lehet-e egyáltalán megegyezést elérni az amerikai küldöttséggel? A tárgyalósátor fölött fekete fellegek gyülekeztek.

De semmiféle amerikai manőver nem tudta többé elhomályosítani a kocsedói hadifoglyok tetteinek fényét, az igazság fennen ragyogó napját. Most is visszájára fordult az, amihez Amerikai urai kezdtek. Az emberi jogok és az ázsiai népek védelmének bajnokaiként akartak fellépni és megint a véres elnyomás kereszteslovagjainak és az ázsiai népek hóhérainak ismerte meg őket a világ.

A „nagy hazugságból" többé semmi sem maradt.

A hősök győztek, fegyvertelenül is.

MINDEN MÓDON MEG AKARTÁK TÖRNI ezt az országot, ezt a népet: terrorbombázásokkal és sortüzekkel, napalmmal és baktériummal. Azt akarták, hogy a halottak rettentsék az élőket és az élők irígyeljék a halottakat. Szét akarták roncsolni az emberek izmait, felőrölni a hitüket, megbénítani az akaratukat, megrogyasztani a lábukat, hogy magukat megadva zuhanjanak térdre.

Nem így történt.

Korea most, amikor már két esztendeje tart a háború, erősebb, mint valaha. A koreai nép töretlenebb, mint bármikor, sokezeréves multja során.

Nagyon nehéz az élet Koreában. Állandó veszély, lerombolt ország, végtelenül kemény munka.

Nehéz, nagyon nehéz a koreai asszonyok sorsa. A szántásnál nemegyszer maguk állnak az eke elé és meggörnyedve húzzák a faekét. Ott guggolnak hosszú órákon át a folyók mellett és legtöbbször egy fadarabbal verik tisztára a ruhát, mert kevés a szappan. Földalatti odúkban főznek és összefacsarodik a szívük, amikor vézna gyermekeikre néznek. Hetek, hónapok, s van, aki évek óta nem kapott hírt a férjéről. Hallgatnak, dolgoznak, küzdenek.

Nehéz, nagyon nehéz a koreai gyerekek sorsa. A négyéves gyerek már a hátán cipeli kétéves vagy egyéves kishúgát, kisöccsét egész nap. Vigyáz rá, játszik vele, gondját viseli. A hat-nyolcévesek már dolgoznak. Ősztől tavaszig az utcák, az utak tele vannak gyerekekkel, akik a fejükön vagy a hátukon cipelik a közeli hegyekből — s ez annyit jelent sokszor, hogy nyolc-tíz kilométerről — a rőzsét, a száraz leveleket, gallyakat. Az árokparton, földek szélén ugyancsak gyerekek, apró lóhereszerű növényeket keresgélnek. Naphosszat guggolnak, kis késsel kiszedik a földből és kosárkákba gyüjtik. Ebből a növényből valamiféle főzelék készül.

Még a tavasz elején történt Keszonban. Egy pocsolya mellett mentem el, akkora lehetett, mint egy kis libaúsztató. A télen még víz volt benne, vékonyka jégpáncéllal, aztán a tavaszi szél és a napsütés felszárította a vizet és csupa iszapos lett az egész. Három gyerek járta a pocsolyát, térdig-könyékig az iszapban. A két nagyobbik kezében kődarab, az iszapot túrták vele. A harmadik, alig ötéves, csak nézegetett figyelmesen jobbra-balra. Halakat kerestek. Akkora halak vannak az iszapban, mint a kisujj fele, olyan vékonyak, mint három gyufaszál. Ezeket gyüjtötték vacsorához. A nagyok gyúrták-gyömöszölték az iszapot, a kicsi meg leste és olykor-olykor felkiáltott: meglátott egy fészkelődő, ficánkoló halat. A kicsinek éles szeme volt. A szükség tette olyan élessé.

Nagyon nehéz a koreai nép élete. És mégis: soha senki nem panaszkodik. Lassanként egy esztendeje, hogy már itt vagyok, de panaszszót egyetlenegyet sem hallottam. Ez a nép panasz és siránkozás nélkül, összeszorított foggal és a győzelem hitével vívja a maga élethalálharcát.

A népről szólok — az *egész* népről. Ami Koreában a legmegragadóbb: a nép teljes egysége. A különböző osztályok s a legkülönfélébb egyének megbonthatatlanul összefogtak és összeforrtak a közös ügyért, a közös célért. Itt mindenki, akivel csak találkoztam s beszéltem — egyet akart. Itt mindenki, — munkás vagy orvos, parasztasszony vagy színésznő — ugyanazért dolgozott. Minden ember más és más, de ez a nép — egy.

Ehhez az egységhez a háború — a népet összekovácsoló, általános hatásán túl — különleges módon is hozzájárult. Koreában a háború első hat hónapjában nagyarányú „politikai népvándorlás" ment végbe. Amikor a néphadsereg visszavonulóban volt, az ország déli részéből tíz- és tízezrek jöttek az amerikai hadsereg elől északra — kommunisták és demokraták, a legöntudatosabb és legkeményebb emberek jórésze. Másfelől, amikor az amerikai csapatokat kiverték Észak-Koreából, velük menekült a megtévesztettek és a megfélemlítettek mellett azoknak nagy többsége, akik szemben álltak a népi demokratikus rendszerrel, az ellenséges elemek, az árulók, az ingadozók. Délre menni az amerikaiakkal: ez természetesen állásfoglalás volt, egy elenyésző töredéknek, főleg a nép esküdt ellenségeinek állásfoglalása. Északon maradni: ez is állás-

foglalás volt: a nép döntő többségének, a hazafiaknak az állásfoglalása. Akik Északot választották, azok tudták: nehéz hónapok vagy évek várnak rájuk, az életük nem lesz biztonságban, a mindennapi rizs nem lesz bőséges — de vállalták, tudatosan vállalták a veszedelmet és a nehézségeket. A szabadságot választották. Az ellenséges elemek és az ingadozók nagyrészének kitakarodása Délre, a harcra és áldozatra kész népi elemek Északra jövetele — a „politikai népvándorlás" —, s az egész nép tudatos sorsvállalása: ez volt a népi egység megszilárdulásának egyik forrása.

Természetesen nem a főforrás. Ami a nép erejének s egységének legfőbb forrását illeti, hadd idézzem a nép vezérének, Kim Ir Szen tábornoknak egy rendkívül kifejező és tömör beszédrészletét:

„Az amerikai imperialisták arra számítottak — mondotta 1950 december 22-én, a Koreai Munkapárt Központi Bizottságának III. plénumán Kim Ir Szen —, hogy a koreaiakat, akik ötszáz évvel ezelőtt, a Li-dinasztia idején, szőrkalpagot viseltek, szamárháton lovagoltak és előkelő származásukkal kérkedve, semmi hajlandóságot sem mutattak az ellenállásra, most csak meg kell fenyegetni az atombomba alkalmazásával, csak be kell vetni az amerikai repülőgépeket és tankokat, s azok máris térdrehullanak.

Ezzel a számításukkal azonban az amerikai imperialisták csak dőreségüket árulták el. Most a koreai nép élén a Munkapárt tagjai állanak, akik Lenin és Sztálin korszakában nevelkedtek fel, akik a marxizmus-leninizmussal vannak felvértezve, és olyan dicső hazafiak, akik már a japán imperializmus kegyetlen uralma idején egész életüket a haza felszabadításáért, egységéért és függetlenségéért, a nép boldogságáért vívott harcnak szentelték.

Az amerikai rablók nem vették figyelembe, hogy a koreai nép ma már nem a tegnapi gyarmati rabszolga többé, hanem olyan nép, amelyet a nagy Szovjet Hadsereg szabadított fel és mely öt év alatt hatalmas demokratikus bázist hozott létre hazája északi részében és saját népi hatalma éveiben megkapott minden demokratikus jogot, megismerte a boldogságot és a szabadságot.

Az ellenség nem vette figyelembe, hogy ilyen nép nem fog térdrehullani a fegyveres amerikai imperialisták előtt,

hanem ellenkezőleg: elszántan, életét nem kímélve, utolsó csepp véréig fog harcolni, hogy kivívja a végső győzelmet."

Valamennyi népi demokrácia közul Korea az egyetlen, amely felszabadulása előtt — gyarmat volt. Ha egy nép tudja, mi a rabság: a koreai nép tudja. Ha egy nép tudja, mi a szabadság: a koreai nép tudja. Itt — ugrás történt a teljes elnyomatásból a teljes szabadságba. Innen a mérhetetlen hála és szeretet a felszabadító Szovjetunió iránt. Innen a teljes és feltétlen bizalom a pártban, a kommunistákban, akik öt rövid év alatt a felemelkedés útjára vezették, felnőtté nevelték a népet. A boldog jovőt is csak egy módon lehet elképzelni: a párt vezetésével, a béketábor oldalán.

Mindehhez hozzájárult az, hogy a háború során egyízben végigszántott majdnem egész Észak-Koreán az amerikai hadsereg. A nép szemtől-szembe láthatta az ellenséget. Láthatta: a japán gyarmati sorsnál is nyomorúságosabb jövő várna rá amerikai megszállás alatt. A nép, az egész nép azt mondja: „soha többé". Törpe minden nehézség és veszély az amerikai uralomhoz képest. A nép, az egész nép azt mondja: „akármilyen nehézségek között is, de a magunk uraiként". A nép, az egész nép tudja, megtanulta: nem a panasz, nem a siránkozás, nem a csüggedés és nem a széthúzás, hanem a harc, a megfeszített munka, az erő és az egység — ez a szabadság és a győzelem útja.

Május végétől majdnem két hónapot töltöttem egyhuzamban Phenjanban. Bármerre is jártam a városban s a környező falvakban, mindenütt azt láttam, hogy az egész nép egyemberként részt kér és részt vesz a haza megacélozásában. Mindenütt azt láttam: a hátország szilárdabb, mint azelőtt. Mindenütt az erő és az erősödés példáival találkoztam. Hétköznapok tetteivel — nem nevezi őket itt hőstetteknek senki, nem is igen beszélnek róluk, mégis minden erőnek ők adják betonnál szilárdabb alapját.

PÁR NAPPAL a háború kitörésének második évfordulója előtt elkísérem a magyar követet a phenjani dohánygyárba. Ajándékátadás lesz: Budapestről érkezett ajándékokat oszt ki a követ a gyár munkásainak.

Megyünk a terepszínű Pobedán — még mindig állja a sarat

és az úti göröngyöket — megyünk egy szétrombolt városrészen át, már a gyárkapu előtt állunk s alig hisszük, hogy jó helyre jöttünk.

Gyárkapu van, de gyárépület nincs. Itt egyetlen olyan ház sincs, amelyre rá lehetne mondani azt, hogy: épület. Itt csak elrendezett romok vannak, egykori épületek, amelyek kiégtek, szétestek és most csak összetoldozott, foldozott maradványaik védenek a szél, az eső, a por és télen a hideg ellen. Itt minden gerendának, épnek, üszkösnek, töröttnek külön története van. Itt minden tégláért két világ ütközött össze. Az egyik porrá akarta törni, használhatatlan törmelékké akarta zúzni, s dühöngve lökte le a helyéről — a másik védte, s ismét a helyére tette.

Ebben a gyárban — akárcsak a textilgyárban — egyetlen gépet nem hagytak meg épségben az amerikaiak. Amit nem tudtak magukkal vinni, azt vasdorongokkal szétverték. Egyetlen gépszij nem maradt elvágatlan, egyetlen vágókés csorbítatlan. Hatalmas romhodályok ásítoznak, munkatermek voltak valaha, s most kifosztottak, üresek. A sarkokban itt-ott rozsdásodó vasdarabok.

Még a gyermekkert hintáját is szétverték az udvaron, a mosdók csapjait is letörték, az étkező asztalait is feltüzelték. Ördögi tervszerűséggel végezték a rombolást. Az ember szinte maga előtt látja azt az amerikai tisztet, aki futása közben még egy pillantást vetett a romokra és elégedetten rikoltotta: „Itt soha többé nem lesz semmi."

Ha ez a bitang most idejönne, megdermedne a bámulattól.

Romok mindenütt. De ott, a romok tövében, a romokból kinőve, mégis egy gyár dolgozik. Gépszalagon csúszik a dohány, gépek szárítják, vágják, keverik. A vasdoronggal szétvert gépeket szerelték valahogyan össze, látszik, hogy az alkatrészek innen-onnan kerültek ki, de a gép mégis jár, mozog, elvégzi feladatát.

Nagyterem. Huszonnégy töltőgép dolgozott itt. Most hat gépük van. De ez a hat megállás nélkül ontja a cigarettákat.

Vannak munkatermek, ahonnan a gépeket egytől egyig elhurcolták. Itt nem volt mit tenni — kézierővel dolgoznak.

Fiatal lányok és idős asszonyok hajtogatják a cigarettadobozokat. Egy-egy fadarab a balkezükben, azon formálják, szinte hozzácsapják a papírt, mint az agyagot és szemvillanás

alatt már kész is az ügyes csomag. Kim Un Mjo, egy negyvenötéves asszony, naponta tizenhatezer darabot készít.

Fiatal lányok és idős asszonyok ülnek egymással szemközt a csomagolóban. Jóformán három mozdulatot ismételnek egész nap. Három mozdulatot hosszú-hosszú órákon át. A balkezükkel megfogják a papírdobozt, a jobbal belemarkolnak a cigarettahalomba és húsz darabot betesznek a dobozba. Egyikük sem számolja, hány cigarettát emelt a halomból. Finom ujjaik, apró kezük mindig és tévedés nélkül húsz darabot ragad meg. Ha számolni kellene, nagyon elnyúlna a munka. A norma most napi kétezer doboz. Kim Me Gil négyezernégyszázat, Cse Von Ok ötezret csomagol.

A gyárfal tövében óvóhely, mélyen a földbe ásva. Iderohannak, ha munka közben támadás éri a gyárat. Ha megszólal a légiriadó, senki meg sem moccan. Csak akkor hagyják abba a munkát, ha a bombák már egészen a közelben robbannak.

Az egyszerű ünnepségen elsőnek az élmunkások kapják meg az ajándékcsomagot:

Kim Hak Szil. Ötvenéves asszony. Harminckilenc éve dolgozik itt. Nem — nem elírás. Tizenegyéves volt, amikor idekerült. A japánoké volt a gyár. Nem ő volt a legfiatalabb munkás. Akadtak kilencévesek is. Négy centet keresett naponta. Húsz deka rizs árát. Tizenhétéves korában férjhezment. Kimaradt a munkából, de csak egy évig. Szükség volt a keresetére. Két fia volt. Most már csak egy van. Az egyik elesett a fronton. A csomagolórészleget vezeti. Ez az üzemrész 150 százalékra teljesíti a tervet.

Kim Ho Bong. Húszéves fiú. Még 1950 szeptemberében a fronton ellőtték a jobbkezét. A Rákosi Mátyás Kórházban gyógyították meg. Nem emlékszik a magyar orvos nevére. Csak az arcára: szőke, szürkeszemű, sovány férfi volt. Kim Ho Bongnak egy ujját le kellett vágni. Nem mehetett vissza a frontra. Nem akart tétlenül lődörögni. Munkásnak ment. Papírdobozokat hajtogat. Sztahanovista. Harcol... a maga módján, a csonka kezével.

Li Csi Tek. A gyár gépésze. Mikor Korea felszabadult, írni, olvasni sem tudott. A népi hatalom nevelte munkássá, szakemberré. Ő toldozta össze a szétvert gépeket. Masinát szerkesztett, amellyel összecsavarják a dohányt. Azt mondják, ez

az egyszerű kis gép jobb, ugyesebb, mint az volt, amelyet az amerikaiak szétromboltak.

Ők a legjobbak. A többiek? Lehet, hogy vannak sokkal gyengébbek is náluk. De a leggyengébb is itt ült télen, a húszfokos hidegben, a fűtetlen termekben és itt ül nyáron a negyvenfokos hőségben, egyetlen napot sem hiányzik és minden erejét beleadja a munkába. Ma még nem olyan ügyes, talán gyakorlatlan, talán a keze nehezebb, de holnap javít a munkáján és többet fog termelni. És itt fog ülni, percnyi pontossággal, pedig az eledele nagyon sovány, a lakása földalatti odú, a fizetése alig valami; itt fog ülni, pedig már évek óta nincs híre az apjáról vagy férjéről, elvesztette a gyerekét vagy édesanyját, de itt fog ülni és minden tudásával dolgozik, mert tudja, hogy ez az ő csatája az amerikai hódítók ellen.

A multévi tervüket 107 százalékra teljesítették. Idén az első negyedévit 145 százalékra ...

PHENJAN SZOMSZÉDSÁGÁBAN, a Tetonghan mellett van egy kicsinyke falu: Namri. Sokszor jártam itt, még az őszön, s most, hogy újra erre vezetett az utam, azt veszem észre: egy keskeny öntözőcsatorna indul a folyótól s átszeli az egész falut. Az idevalósiak mesélik el, büszkén, lelkesedve, hogyan született meg a namri csatorna.

Kim Ir Szen felhívását mindenki ismerte a faluban: „Adjatok az idén még több rizst a hazának, a frontnak!" A kérdés csak az volt: hogyan adjanak az idén többet, mint amennyit tavaly adtak? Tavaly az elsők voltak az egész tartományban, ők adták a legtöbbet, náluk a vándorzászló. Ahhoz, hogy elsők legyenek, látástól vakulásig dolgoztak. Nem maradt itt talpalatnyi rizsföld sem bevetetlen, gondozatlan. Mit tehetnek az idén többet, mint hogy megismétlik a tavalyi nagy munkát? De a termés ezzel csak nem lesz több, legjobb esetben is ugyanannyi.

Az egyik öregember azt mondta: „Ha jól meggondoljuk, ez a felhívás nem is a mi falunknak szól. Ez azoknak szól, akik elmaradtak mögöttünk. Hogy utólérjenek minket." „Ostoba beszéd — legyintettek erre majdnem valamennyien —, a felhívás nekünk éppúgy szól, mint másnak. De hogyan fogjuk teljesíteni?"

Egy mód lenne, erről tudott mindenki, ott volt mindenki

fejében, egyeseknek már a nyelve hegyén is, de azért kimondani mégsem merte senki.

Végül is Jun Ok Szun kimondta:

— Elő kell vennünk a tervet.

Terv sokféle van még egy kis faluban is: évi terv, havi terv, munkaterv, költségvetési terv. De Namriban *a* terv mégis csak egyet jelentett. Azt a tervet, amelyet két esztendeje készítettek, ötven tavaszán és azóta is csak terv maradt. A csatorna tervét! Ez volt akkor a falu legszebb álma. Együtt álmodták, mindenkinek benne volt a maga esze, kívánsága, vagy a munkájának az ígérete. Hogy kitervezték! A Tetonghanból rávezetik a vizet a fukar kaoliánföldekre, a silány szójaföldekre és jövő esztendőre már hófehér rizs pereg ezeknek a földeknek a sárga kalászaiból. Ősszel, igen, ősszel megépítik. Az egész falu fogja építeni, a jókarú, izmos férfiak. Talán még olykor a nők is segítenek. Már a tervrajz is megvolt, ragyogó munka, egy phenjani mérnök csinálta. Zizegő, hártyás papíron feketéllett a rajz, át meg átszőve mindenféle színes, piros meg kék vonalakkal.

Azután jött a háború. Bombázások, idegen megszállás, győzelmes felszabadulás, új bombázások — és a férfiak, az izmos, jókarú férfiak most egytől egyig fegyverrel védik a hazát. A csatorna terve pedig valahol egy fiók mélyén hever, por lepte be a zizegő papírt, az álom álom maradt és talán majd egyszer a háború után megvalósul.

Most pedig Jun Ok Szun, ez a vékonyka parasztasszony, akit majdhogy a szél el nem fúj, azt mondja: „Építsük meg a csatornát!"

— Fejébe szállt a dicsőség — dohogta szerte a faluban Jang Il asztalosmester, a népi bizottság elnöke —, a férjéből tiszt lett a fronton, a két gyermeke éltanuló, őt meg harmincéves fejjel megválasztották a nőszövetség vezetőjének. Most már azt hiszi, minden olyan egyszerű, mint zabkását falni.

Egy ködös januári napon Kim Mjon Un, a párttitkár felkereste Jun Ok Szunt.

— Meg kell gondolnunk a dolgot — mondta az asszonynak —, nehogy valami bolondságot csináljunk.

Ez a titkár száraz, ötvenéves parasztember, aki valamilyen

furcsa módon a számok szerelmese. Semmi úgy nem hat rá, mint a számok, semmi jobban nem izgatja az adatoknál. Most is a számokkal hozakodik elő.

— Ebben a faluban nyolcvanhat ház van — mondja —, a nyolcvanhat ház közül hatvanötből a hadseregben van minden férfi. Százharminckét emberünk katona, a fronton vannak meg a partvidéken. A faluban harmincot férfi van. Ebből harmincnégy idősebb a negyvenöt évnél, egy pedig munkaképtelen, mert ellőtték a féllábát a háborúban. Kikkel akarod a csatornát megépíteni?

— Az asszonyokkal — feleli halkan Jun Ok Szun —, százhetvenegyven munkabíró, erős asszonnyal és lánnyal. Meg a gyerekekkel. Háromszáz gyerekkel. Meg a harmincnégy öreg férfival. Meg a féllábúval. Mindenkivel, aki csak lélekzik ebben a faluban.

— A gyerekek gyerekek, az öregek pedig öregek — mondta a titkár —, a féllábúnak beteg a lelke, egész nap otthon gubbaszt. Az asszonyokra pedig őszután már ne számíts, mert kiszívja az erejüket a nyári munka, az aratás, meg a behordás.

— Ki beszélt itt őszutóról? — kérdezte a sovány asszonyka.

— Hát mikor akarod megépíteni?

— Most télen és tavasz elején.

— Télen? — nyitotta tágra a szemét a titkár. — Mikor fagyott a föld és kemény, mint a kő?

— Nekünk az idei aratásnál kell több rizst adnunk. Nem várhatunk egy évet.

— Ezt nagyon meg kell gondolni — mondta megint a titkár —, roppant nagy a felelősség. Az emberek feje termékenyebb a legjobb rizsföldnél. Ha valami megfogamzik benne, az gyorsan kihajt. Nincs nagyobb veszély, mint konkolyt vetni az emberi fejbe. Könnyen visszájára fordulhat a dolog és akkor nem többet, kevesebbet aratnánk az idén, mint tavaly.

A titkárnak igaza volt: az emberek feje termékenyebb a legjobb rizsföldnél. Ha a gondolat magja gyökeret ereszt benne, hamar termést hoz.

Jun Ok Szun járta a házakat, nőszövetségi értekezleteket tartott és ott agitálta az asszonyokat. Helyesebben nem is agitált, mert érdekes asszony volt ez, nem szónokolt soha, inkább csak kérdezősködött. Ilyeneket: „Te szívesen résztvennél-e a

munkában? Mennyit tudnál vállalni belőle? Nem félsz-e, hogy nagyon hidegben kell dolgoznunk? Ugye értitek, mi mindenről van most szó? Mit gondoltok, mit szólnának a férjeink meg a fiaink a fronton, ha meghallanák, hogy mi idehaza megépítettük a csatornát?" Úgy tudott kérdezni, hogy csak úgy gyujtott a kérdéseivel. Volt asszony, aki azt felelte neki: napi három óra munkát vállal és másnap elment hozzá, bejelentette, hogy öt órát akar dolgozni.

Jun Ok Szun úgy érezte, hogy valami nagy erő sűrűsödik mögötte. Elment Jang Ilhoz, a népi bizottság elnökéhez.

— Nálad van a mérnöki terv — mondta. — Add ide nekünk ezt a tervet.

— Soha — felelte az elnök. — Megbolondítottad a faluban az asszonyokat. Könnyen ment, asszonyok. De megmondom neked: engem sohasem fogsz megbolondítani.

Másnapra a párttitkár a nőszövetség kérésére falugyűlést hivatott össze. Ott volt mindenki a faluból, a féllábú kivételével, akinek a lelke beteg. Jun Ok Szun a nőszövetség nevében követelte, hogy a népi bizottság elnöke adja át a mérnöki tervet.

— Soha — mondta Jang Il. — Ha most elrontjátok a tervet, ha most belekezdtek a munkába és felsültök vele — már pedig ha belekezdtek, felsültök —, akkor soha senki nem fogja többé megépíteni a faluban ezt a csatornát. Nem dobom oda a biztos jövőt a ti esztelenségteknek. Ehhez a munkához férfierő kell. Fogatlan szájjal akartok szójababot enni.

— A szántáshoz nem férfierő kell-e — kérdezte csendesen Jun Ok Szun —, mégis mi, asszonyok nem felszántottuk-e tavaly a földet? Az aratáshoz nem férfierő kell-e? De mi, asszonyok nem arattunk-e egymagunk tavaly?

— Első falu vagyunk a tartományban — kiáltotta az elnök —, nem engedem, hogy világ csúfjává váljunk.

Egy fiatal asszonyka ugrott fel, nem több húszévesnél, gyerek a hátán — Kim Szang Szun, aki mindenben Jun Ok Szunt tekintette példaképének. Most is úgy kérdezte, mintha csak a másik asszony szava szólna belőle:

— Kinek a munkájával lett első a falu? A miénkkel, asszonyokéval!

— Tegnap felemeltetek egy kavicsot és ma már azt hiszitek, hogy sziklákkal dobálódzhattok — mondta az elnök.

— Félre is lökjük azt a sziklát, amelyik az utunkat állja — süvítette a fiatalasszony, aki még a nagy nyugodtságot nem tanulta meg mesterétől.

— Asszonybeszéd — dühösködött az elnök —, igazuk van a régieknek: az asszony szava még májusban is fagyot okoz.

— Mi pedig azt mondjuk — mondta csendesen Jun Ok Szun —, hogy a mi szavunk a tél fagyát is megolvasztja. Ezt mi mondjuk, az újak.

— Régiek, újak, mi a különbség? — kérdezte marón az elnök.

Mintha csak azt akarná igazolni, hogy régiek és újak egyek az eltökéltségben, egy töpörödött öregasszony emelkedett fel a földről és vézna öklét rázva sziszegte az elnök felé:

— Jöjjön el érted a tigris és vigyen magával a hegyekbe!

— Csak nem akarsz te is csatornát építeni — gúnyolódott az elnök —, hiszen már jártányi erőd sincsen.

— Annyi erőm még van — vágott vissza az anyóka —, hogy a te szemedet kikaparjam.

A terem már sistergett, forrott. Az elnök érezte, hogy megmegrázza a készülő vihar lehellete. Az utolsó érvét szedte elő:

— Ezt a tervet az egész falu készítette. Az egész falu bízta énrám. Én az egész falunak felelek érte, férfiaknak és asszonyoknak egyaránt. Legfőképpen a férfiaknak, mert ők kezdték el az egészet. Ők viszont most nincsenek itthon. Másnak pedig én, mint az egész falunak, ki nem adhatom és nem is adom.

Most felállt a párttitkár, aki eddig hallgatott.

— Magad ellen szóltál — fordult az elnök felé. — Az igaz, hogy te az egész falunak felelsz a tervért és az egész falunak kell átadnod. De jól jegyezd meg: most itt az egész falu. Nézz körül a teremben. A katonák apái, anyái és asszonyai vannak itt. Azok vannak itt, akik megművelik a katonák földjeit. Akik felnevelik a katonák gyerekeit. Akik biztosítják a katonák eledelét. Ki a falu, az *egész* falu, ha nem ők? Az egész falu követeli és neked át kell adnod a tervet.

A gyűlés ezután úgy, ahogy volt, teljes létszámban felvonult az elnök házához. A fehérruhás menet komoly ünne-

pályességgel lépdelt a fekete éjszakában. Jang Il átadta a tervet a párttitkárnak.

A titkár egész éjjel a tervrajzot böngészte, főleg a számok tömör oszlopait, amelyek több oldalon át csatlakoztak a rajzhoz. Másnap összeült Jun Ok Szunnal.

— Nagyon nehéz feladat — mondta az asszonynak —, tulajdonképpen nem is egy, hanem két kérdést kell megoldanunk. Az egyik a csatorna megásása. Az eredeti terv erre négyezerháromszázötven munkanapot szán. Én az éjszaka átszámítottam a tervet.

— Mit számítottál át? — kérdezte az asszony.

— Az eredeti terv a férfiak munkanapjait vette tekintetbe. Emellett a munkát ősszel végeztük volna, amikor puha a föld. Most átszámítottam női munkanapokra és kemény földre. Reálisnak kell lennünk. A legjobb esetben is ötezer munkanap.

Az asszony csak annyit mondott:

— Mi a másik probléma?

— A másik talán nehezebb, mint az első. Egy erős szivattyú kell, amelyik felhúzza a vizet a Tetonghanból. A terv szerint a csatorna a partmenti dombtól indul ki. Ez világos. Ha a domb mellett lemennénk a mederig, akkor apály, dagály, szárazság, áradás — minden megzavarná a munkánkat. Nem mi parancsolnánk a folyónak, a folyó uralkodnék rajtunk. Emellett a dombról esése van a víznek, nem kell olyan mélyre ásnunk az árkot, mintha lentről, a partról indulnánk ki. De a dombra fel kell húzni a vizet. Ehhez pedig szivattyú kell. Tegyük fel, hogy szivattyút szerzünk valahonnan. Megpróbáljuk majd a tartománynál vagy a pártközpontban. De a szivattyúhoz gépész kell, aki ért hozzá, kezeli, megjavítja, ha valami baja van. És ez a legnehezebb. Honnan vegyünk mi gépészt? Aki csak valamit is ért a gépekhez, az ma vagy gyárban van vagy a hadseregnél. Nincs olyan szerve az országnak, amelyik nekünk egy vízcsatornához gépészt adna.

— A féllábú lesz a gépész — mondta határozottan az asszony —, az ért hozzá

Cse Mjon Ho, a féllábu egy tengeri utkozetben sebesült meg ötvenegy tavaszán. Korábban, még a háború előtt ugyancsak hajón dolgozott. Egy kis folyami gőzösön, a gépházban. Mikor a sérülése után hazajött a faluba, a házának csak a

helyét, a családjának csak a sírját találta. Feleségét, három gyerekét megölte egy amerikai bomba. Azóta hangját is alig hallani. Az apósa vette magához, egész nap ott ül a ház padlóján, száraz és üres szemekkel mered maga elé.

Jun Ok Szun elment a féllábúhoz.

— Szükségünk van rád — mondta neki.

— Menj el innen! Menj el — lihegte a férfi.

— Bajban vagyunk. Csak te segíthetsz rajtunk — mondta nyugodtan az asszony.

— Gonosz vagy, akár a kígyó. Gúnyolódsz a nyomorúságomon.

Az asszony szemében könny csillogott:

— Száradjon el a nyelv, amelyik téged gúnyol. Repedjen szét a szív, amelyik nem tiszteli a te szíved fájdalmát.

— Mit akarsz tőlem? — kérdezte csendesülve a férfi.

— Törlesszed az adósságodat!

A féllábú megint felhördült:

— Kinek vagyok én adósa?

— Azoknak, akik megölték a feleségedet — vágta rá az asszony —, akik elpusztították a gyerekeidet. Akik szétroncsolták a lábadat. Hát sohasem akarod visszafizetni nekik?

— Minden csepp véremet odaadnám, ha vérét onthatnám a gyilkosnak — fakadtak fel a szavak a férfiból —, de nézz rám, nézz a tehetetlenségemre.

— Nekünk gépész kell a csatornához — mondta az asszony. — A csatorna a rizsföldekhez kell. A rizsből erő lesz, fegyver lesz, golyó lesz. Az ellenséget fogja pusztítani. Akarsz-e segíteni ebben? Érted-e, hogyan fizethetsz vissza a gyilkosoknak?

Másnap a párttitkár, az asszony és a féllábú elmentek a tartományi bizottsághoz. Ott azt mondták nekik: helyes a tervük, de a bizottság nem tud szivattyút adni. Hanem próbáljanak keresni maguknak egyet. Nézzenek be minden faluba, üzembe. Lehet, hogy találnak. A háború sokmindent szétszórt, sokminden hever kihasználatlanul. A tartományi bizottság megígéri: ha találnak egyet, amit nem használ más, azt biztosítja az ő számukra.

Még aznap este elindult a féllábú a faluból. Vékony, harisnyaszerű zsákban rizst rakott a nyaka köré, ahogy a menetelő katonák szokták. A mankója ütemesen kopogott az úton.

Gyalog ment, falvakba, városokba, hosszú napokon és hosszú kilométereken át kocogtak léptei. Egy szivattyút keresett. Egy szivattyút keresett és az élete értelmét kereste.

A faluban úgy határoztak, hogy ezalatt nekilátnak a csatorna ásásának. Február tizedikén kezdték el és tekintetbe véve a titkár által kiszámított ötezer munkanapot, valamint az asszonyok és öregek önkéntes munkafelajánlásait, június elsejére szabták meg a határidőt, amikorra el kell készülniök. A dombról vezették, végig azon a vonalon, ahol az eredeti terv megjelölte.

Ennek a munkának a során Jun Ok Szun úgy kivirult, mint egy friss mezei virág. Ami a külsejét illeti, az nem volt sem szép, sem csunya, mint ahogy a mezei virágokban sincs semmi különleges. Csak a fogai voltak szépek és azok most vakító fehéren csillogtak a téli napfényben. Most derült ki igazán, micsoda erő van ebben az asszonyban. Kis bizottságokat alakított: szerszámokról gondoskodó bizottságot, a föld elszállításáról gondoskodó bizottságot, az egyének munkabeosztását végző bizottságot. Nyolc szakaszra osztotta a csatorna kétkilométeres hosszát és mindegyik szakaszhoz egy-egy brigádot szervezett. A brigádok versenyben álltak egymással. Mind a nyolc brigádot asszonyok vezették. Voltak persze családok, akiknek a földjeire nem vitt vizet a csatorna. De a munkában nem volt különbség ezek és a többiek között, akik közvetlenül is részesültek a csatorna előnyeiből. A bizottságok munkáját és a brigádok versenyét Jun Ok Szun fogta össze. Beszélt a tanítónővel is. A tanítási időt áttették délutánra és a gyerekek reggelenként ott dolgoztak a csatornánál. Kis faládákban a földet hordták el, az erősebbek ástak is. Egy napközi- és bölcsődeféleséget is szervezett, ahol öregasszonyok vigyáztak azoknak az anyáknak a gyerekeire, akik a csatornán dolgoztak. Az a töpörödött anyóka, aki erőtlen öklével annakidején megfenyegette a népi bizottság elnökét, most forró teát hordott a többieknek, akik a fagyban dolgoztak odakint.

Magánál az ásásnál egyébként nem történt semmi különös. A munka nagyon nehéz volt. A föld keményebb, mintsem gondolták. A csákányozás meg különösen keservesen ment az asszonyoknak, mert ezt még soha életükben nem csinálták. Az idén februárban sok hó esett, ez is akadályozta a munkát.

Az új namri rizsföldeken megindul a szántás

Délkoreai csendélet. Egy nyomorgó koreai férfi az amerikai katona cipőjét pucolja, egy kisgyerek alamizsnáért könyörög. (A Time című reakciós amerikai hetilap 1953. március 9-i számából)

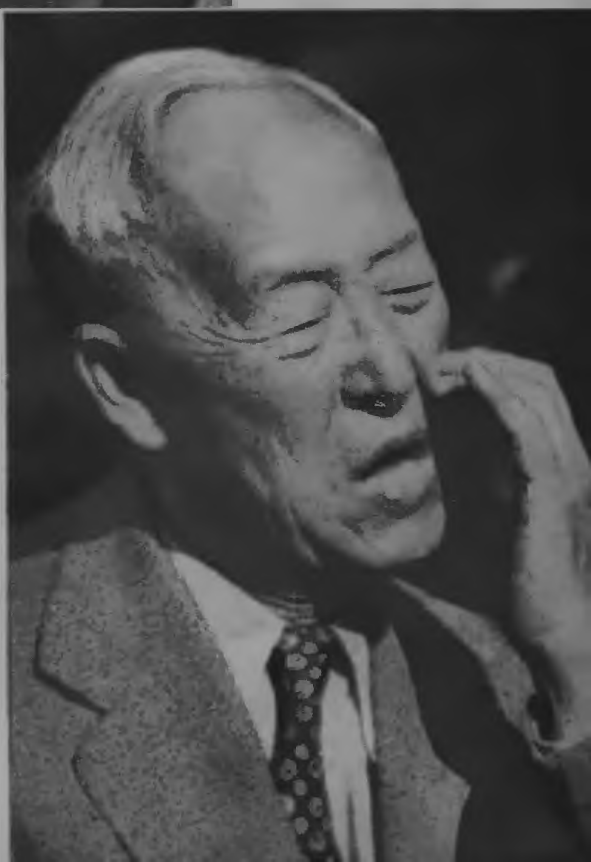

Li Szin Man. »A koreai orgyilkos gazember« — így nevezték az angol alsóházban

De ami nehéz volt, a fagyott föld, a februári hideg — mindez csak az izmokat fárasztotta. A lelkeket nem. A csákány és az ásó csak a kezeket törte fel. A szívek törhetetlenek voltak.

Február végén visszaérkezett a faluba a féllábú. Nampo környékén, az állami csatornázási művek egyik műhelyében talált egy rossz állapotban lévő, használt szivattyút. A tartományi bizottság segítségével a szivattyút bevitték Phenjanba, ott megjavították. A hozzávaló anyag, csövek vásárlása és két szakmunkás munkadíja százhúszezer vonba került. A pénzt a falu egy nap alatt összeadta. A féllábú megkezdte a dombon a szivattyú helyének előkészítését.

Március derekán, amikor felengedett a fagy, komoly döntés elé kerültek. Itt lett volna az ideje kaoliánt, burgonyát vetni, szóját ültetni azokon a földeken, amelyeket a csatorna vize rizsfölddé alakít majd át. Mindenkinek mégegyszer meg kellett gondolnia: ha most nem vet, és a csatornával esetleg valami baj lesz, semmi sem fog teremni a földjén. De a bizalom a csatornában egységes volt. Az öntözésre váró földeket úgy szántották már fel, hogy majd rizs kerül beléjük. A meglévő rizsföldek sarokkockáiba pedig annyi rizst vetettek, hogy a kiültetésnél már az új földekre is jusson.

A népi bizottság elnökének egy kis szójaföldje történetesen ott volt a csatorna mellett. Jun Ok Szun felkereste az elnököt.

— A csatornából a te földedre is jut majd víz — mondta neki. — Eljött az ideje, hogy szóját ültess benne. De ha bízol mibennünk, akkor vársz és rizsföldddé alakítod át.

— Nem ültetek szóját — mordult dühösen az asszonyra az elnök —, nem bánom, ha egy szem sem terem az én földemen sem. Nem bánom, ha éhenpusztulok is. Úgysem élném túl a tartomány színe előtt a szégyent, ami a falunkra vár.

A meglazult tavaszi földön meggyorsult a munka. Május elsejét munkával ünnepelték. Reggel tartottak mindössze egy rövid gyűlést. Ezen a párttitkár bejelentette: ha jól megnyomják az ásókat, megvan a lehetőség arra, hogy június elseje helyett május tizenötödikén befejezzék a munkát. A beszéd után elénekelték az Internacionálét.

Aznap délután a párttitkár elment Jang Il háza mellett. Az elnök ott dolgozott a háza udvarán, már vagy a tizedik szép deszkát gyalulta.

— De nagy munkában vagy — köszöntött rá a titkár. — Mit csinálsz?

— Mit? — szólt mogorván az elnök —, mi mást, mint a gépházat? Megbeszéltem a féllábúval. Nem elég, hogy az a szegény nyomorék felkutatta, rendbeszedette a gépet, előkészítette a helyét is neki, ti még azt is elvárnátok tőle, hogy a féllábával maga építse meg a bódét is a szivattyú fölé? Ezt az embernyúzást, ezt már nem tűrhetem.

Május tizenötödikén ünnepélyesen felavatták a namri csatornát. A féllábú megindította a szivattyút és a Tetonghan selymes víze bőven, áradón ömlött a szomjas árokba és onnan szerte a lépcsős, új rizsföldekre. Az ünnepségen a népi bizottság elnökének rövid megnyitója után először Jun Ok Szun beszélt.

— Ki tudja, hány ezer éve folyik itt a Tetonghan — mondta —, ki tudja, hány ezer éve élnek itt a mi őseink? De melyik nemzedék tudta megtenni azt, amit mi megtettünk?

A párttitkár ezeket mondta:

— Tizenhétezer pjong silány földet alakítottunk át rizsfölddé. Kim Ir Szen szavára mi az idén százhetvenezer kilóval több rizst adunk a hazának és a frontnak, mint az elmult esztendőben. Ez, elvtársak, két teljes század katona egyévi rizsszükségletével egyenlő.

Az ünnepség után tánc és dal járta. A párttitkár és Jun Ok Szun egymás mellett üldögéltek, a táncosokat nézték.

— Hogyan is volt azzal az átszámítással? — kérdezte váratlanul az asszony.

— Most már megmondom neked — mosolyodott el a titkár. — Pontosan négyezerkétszáz munkanap alatt készült el a csatorna. Százötven munkanappal gyorsabban, mint ahogy eredetileg a férfiak számára tervezték. Az én átszámításom — fűzte tovább komolyan a szót — hibás volt. Nem számtanilag volt hibás. Politikailag. Mert csak úgy általában „asszonyi munkaerővel" számoltam. És nem a mi asszonyaink munkájával. A koreai asszonyok erejével!

EZEKBEN A NAPOKBAN MUTATTA BE a koreai Nemzeti Színház együttese a Csun Hjan Cson (Csun Hjan legendája) című operát.

A Csun Hjan Cson a koreai nemzeti irodalom leghíresebb klasszikus alkotása. Háromszáz évvel ezelőtt született, az írója ismeretlen. Régebbről is sok változata maradt fenn. Vígjáték, opera, regény alakjában sok modern író is feldolgozta a történetet.

Maga a mese — mint a népi remekművek meséje általában — igen egyszerű. Namvon város helytartójának a fia, Li Mon Rjon a tavasz ünnepén meglát egy gyönyörű leányt, Csun Hjant, egy gésa leányát. A két fiatal egymásba szeret és örök hűséget fogad egymásnak. De hamarosan el kell válniok. A fiú családja Szöulba költözik és Li Mon Rjonnak is mennie kell: tanulmányait a fővárosban kell folytatnia. A leányt nem viheti magával, hiszen előkelő szülei hallani sem akarnak erről a szerelemről, de megígéri kedvesének, hogy visszajön érte. A városba új helytartó érkezik. Magához rendeli a környék legszebb leányait, hogy szeretőket válogasson közülük. Csun Hjan nem megy el hozzá. Erőszakkal hurcoltatja palotájába. De a lány nem hajlandó a helytartót szolgálni. A kényúr dühöng. Kiderül, hogy éppen azért vette meg drága pénzért ennek a városnak a helytartói állását, mert hallott a világszép Csun Hjanról és így akarta megszerezni magának. Fenyegeti, megbotoztatja, börtönbe vetteti a lányt. Hiába. Csun Hjan szívében híven és erősen él a szerelem, a sokévi börtön sem töri meg. Végül a zsarnok elhatározza, hogy kivégezteti. Ám az utolsó napon megérkezik a király titkos és teljhatalmú vizsgálóbírója, akinek az a feladata, hogy felderítse és a helyszínen megtorolja a hatalmukkal visszaélő hivatalnokok bűneit. Ez a bíró nem más, mint Li Mon Rjon, aki időközben elvégezte tanulmányait és magas állásba került. Megbizonyosodik szerelmese hűségéről, felfedi a helytartó bűneit és lesujt a zsarnokra. A két szerelmes boldog ölelésben forr össze.

Egy nagy, minden nehézséget legyőző szerelem története ez. De ez a szerelem egyben első percétől kezdve lázadás a feudális társadalom ellen és mindvégig az is marad. Maga a két fiatal szerelme már összeütközés ezzel a társadalommal: a fiú, helytartó fia, a társadalom legfelső rétegéből való, a lány, egy gésa leánya, a társadalom legaljáról. Amikor a boldogságukért harcolnak, ennek a harcnak eltéphetetlenül egybe kell forrnia a társadalmi béklyók és igazságtalanságok elleni harccal.

A két szerelmes közül a lány a főhős. Erős, mint az acél és tiszta, mint a hegyi forrás. A hűbéri rend parancsa szerint az a sors várna rá, mint az anyjára: hogy mindenkié legyen, aki megfizeti a szerelmét. De Csun Hjan szembeszegül a sorsával. Sem hízelgés, sem parancs, sem kínzás, sem börtön nem tudja rákényszeríteni, hogy odaadja magát annak, akit nem szeret. Költői szépségű, zengő szavakkal fordul szembe rabtartójával és kínzójával: „Mi a bűnöm? Nem loptam egyetlen rizsszemet sem a magtáradból. Nem gyilkoltam meg senkit. Miért zártok hát kalodába? Nem éltem erkölcstelenül. Miért kötözitek át a testemet? Váljék tintává két folyam és az égbolt papirossá, hogy ráírhassam a bánatomat. A férjemért ég a szívem és a sóhajom szél, amely csak szítja a szívem tüzét."

Ám az, hogy Csun Hjan rendkívüli, megalázó helyzetéből kitörő és fejét büszkén magasra emelő ember, nemcsak a zsarnokkal szembeni ellenállásából, hanem szerelméhez való viszonyából is kiderül. Mikor Li Mon Rjon először látogatja meg őt házában, a társadalmi illem szerint úgy kellene viselkednie előtte, mint alacsonyabbrendű lénynek. De Csun Hjan nem hajlandó erre: a szerelmet is csak úgy fogadja el, ha egyenrangú lehet szerelmesével. És éppen ez ad ennek a szerelemnek állhatatosságot, ez különbözteti meg a parancsolt, kényszerű odaadástól. Ezért van az, hogy mikor Li Mon Rjon koldusi álruhában tér vissza a városba és ezzel látszólag szertefoszlik a börtönben sínylődő Csun Hjan minden reménye a szabadulásra, a szerelme akkor sem rendül meg.

Szép és tiszta jellem Li Mon Rjon is. Hű és állhatatos szerelmes ő is, aki bátran szembeszáll az előítéletekkel és nem fél attól, hogy kidöntse a tilalomfákat. Van az alakjában valami naív, kissé gyermeteg: kezdetben úgy tör az akadályok ellen, hogy nem méri fel valójában az akadályok nagyságát. Hogy mégis sikerül győznie — bátorsága és igazsága mellett annak köszönheti, hogy a döntő harc előtt rátalál minden erő legfőbb forrására: a népre. Mikor Szöulból teljhatalmú biztosként visszaindul Namvonba, akkor csak szerelme sorsát, kettőjük boldogságát tartja szeme előtt. Azért akar leszámolni a helytartóval, mert szerelmesét börtönbe vetette, kínozza. De mielőtt a városba megérkezik, a földeken beszélgető parasztokkal találkozik. Szóba elegyedik velük, tőlük is szerelme sorsát, hűségét akarja kitudni. Ravaszkodva azzal kezdi, hogy szidal-

mazza Csun Hjant: „Lám, ez is eladta magát a helytartónak." De a parasztok rátámadnak: „Ne merészelj így beszélni a mi Csun Hjanunkról." Li Mon Rjon megnyugszik és tovább beszélget a parasztokkal. És az álruhás vizsgálóbíró előtt feltárulnak a paraszti lelkek, felszakadnak a paraszti fájdalmak. Csak úgy ömlik a panasz a zsarnok helytartóra: dézsmálja a nép termését, törvénytelen adókat szed, elrabolja a legszebb lányokat, dorbézol és elnyomja az igazság hangját. Mint Tiborc panasza Bánkra, úgy hat a parasztok szava Li Mon Rjonra. És akárcsak Bánk, Li Mon Rjon is már nem pusztán mint szerelme bosszulója, hanem mint a nép vádjának képviselője is indul el, hogy leszámoljon a zsarnokkal.

Az opera legkiemelkedőbb jelenete a leszámolás. A helytartó Csun Hjan kivégzése előtt lakomát tart. Cintányérok és dobok hangja mellett dőzsöl barátaival és a gésákkal, csak úgy patakzik a bor, egymás után kerülnek az új fogások az asztalra. Egyszerre csak betoppan a koldusnak öltözött Li Mon Rjon. A helytartó legszívesebben kidobná, de a hagyományok szerint a messziről érkező idegent nem szabad az étkezéstől elzavarni. Li Mon Rjon leülhet az asztal végénél, de a helytartó parancsára csak a legszegényesebb ételekből adnak neki. Ám az urak valami „hasznot" akarnak húzni ebből a szűkmarkú vendéglátásból is. Elhatározzák, hogy tréfát űznek a koldussal. A hagyományhoz hozzátartozik, hogy az idegenből betért vendég verssel köszöntse a házigazdát. Így hát papírt és tollat nyomnak a koldus kezébe és követelik tőle a köszöntőt. És előre mulatnak azon, miféle verset fog majd írni ez az ágrólszakadt. Li Mon Rjon elfogadja a kihívást. Megírja a verset, összehajtogatja a papírt és elmegy a lakomáról. Az urak röhögve szétnyitják a papirost. Olvasni kezdik a verset és a torkukra forr a nevetés. A vers ezeket mondja: „A pompás bor az arany serlegben — ezer ember vére. A gazdag fogások a drágaköves tálakon — tízezer ember zsírja, verejtéke. Míg idebenn a gyertyák viasza csordul, odakinn a nép könnye csorog. Ebben a teremben, ahol az ének hangja lármáz, hangosabb a meg nem hallott átkok moraja."

Ezek a szavak sűrítik magukba Csun Hjan legendájának viharos, forradalmi erejét. Az urak megzavarodnak. Érzik, hogy ütött az órájuk. A helytartót búcsúzás nélkül faképnél hagyják a barátai. Annyira szaladnak, hogy a küszöb előtt összecseré-

lik cipőiket is. De elkésnek. Királyi palástban, kivontkardú katonák és az ujjongó nép kíséretében bevonul az iménti koldus és ítéletet mond a helytartó és cinkosai felett.

Abban a táborban, amely a fiatalok boldogságáért és a zsarnok helytartó ellen vonul fel, van még két jellegzetes alak: Csun Hjan anyja és Li Mon Rjon szolgája. Érdemes megemlékezni róluk, mert rajtuk keresztül válik teljesen világossá, milyen árnyalt és finom ez a remekmű az egyes alakok jellemzésében. Csun Hjan anyjának, az egykori gésának csak egyetlen dolog a fontos: lánya boldogsága. De az ő szemében a boldogság csak pénzt, rangot, kincseket jelent. Ezért kezdetben végtelenül boldog, hogy lányát a helytartó fia „tüntette ki" a szerelmével és később végtelenül boldogtalan és durván szitkozódik, amikor ez a fiú kolduskénť jön vissza. Elvezeti ugyan a lányához a börtönbe, hiszen mégiscsak a lánya férje, de útközben is egyre csak szidalmazza. Anyja alakján keresztül még tisztábbá válik az, mennyire különbözik a gésának szánt Csun Hjan szerelme a gésák szerelmétől. Mikor a börtönben meglátja koldus, rongyos szerelmesét, így szól anyjához: „A szobámban van egy fehér ruha. Egészen új. Azt add oda neki és légy hozzá barátságosabb." Az öregasszony morogva felel: „Nem értelek. Azt elismerem, hogy a férjed. De hogyan lehetsz ilyen kedves egy koldushoz?" „Akár helytartó, akár koldus — feleli Csun Hjan —, a férjem és én az övé vagyok."

Li Mon Rjon szolgája nyers és mulatságos fickó, olyasféle, mint a „Csongor és Tünde" Balgája. (Még egy Ilma is akad mellé: Csun Hjan barátnője.) Életrevalóságával és szemfülességével bizonyos fokig eleven kritikája ura naivságának, az életben való járatlanságának. Ennek a szolgának legfőbb fájdalma, hogy neve sincsen. Csak úgy szólítja mindenki: „Pangdzsa", ami magyarul szolgát jelent. Mikor urát égő lámpással a kezében elsőízben viszi éjszakai találkozóra kedveséhez, szolgálatáért kiköti, hogy ezentúl a nevén kell majd őt szólítani. „Mi a neved" — kérdi tőle Li Mon Rjon. „A" — hangzik a felelet. „Furcsa név — mondja Li —, még sohasem hallottam ilyent. Hát a keresztneved?" „Pa" — feleli a szolga.

— Egyszóval: „Apa". No még mit nem — zsörtölődik az ifjú —, majd még apámnak foglak szólítani. „Egyszóval nem tartod meg, amit ígértél?" — kérdi a szolga. „Nem hozok szé-

gyent veled a családomra" — vág vissza az ifjú. A szolga nem szól semmit, csak eloltja a kezében lévő lámpást. Az utca koromsötét lesz. Li Mon Rjon egy lépést sem tud tenni. „Pangdzsa! Pangdzsa!" — ordítja. A szolga nem felel. Li Mon Rjon erre suttogni kezdi: „Apa. Apa." Semmi válasz. Li Mon Rjon már ordítja: „Apa! Apa!" Erre azután a szolga meggyujtja a lámpát. A néző szíve nemcsak derül, de tele is van rokonszenvvel a névtelen szolga iránt, aki furfangjával rákényszeríti ifjú urát, hogy apjának szólítsa őt.

Az egész remekmű csupa erő, költészet és derű. A nép haragjának szavai tettekre ragadják az embereket, Csun Hjan szenvedése könnyeket csal a szemekbe és Li Mon Rjon szolgája százszor is megnevettet.

A nép három évszázadon át őrizte és szerette ezt a remekművet, gyönyörködött költészetében és derűjében, és magáénak vallotta a lázadását. Csun Hjan legendája fegyver volt: a zsarnokok, az elnyomók könyörtelen bírálata. Az urak rettegtek ettől a műtől. Amikor 1947-ben a délkoreai Puszanban előadták, Li Szin Man terrorlegényei dinamitos merényletet követtek el a színpad ellen.

A phenjani Nemzeti Színház együttese nagyszerű előadásban mutatta be az operát. A díszletek kifejezők és gazdagok, mult századok levegőjét lehellik, akár a régi pavillonok kertjeit, akár az ősi palotákat mutatják. A ruhák selyme száz színben pompázik, gyöngyös fejkötők díszítik a lányok fejét és kunkorodó orrú, magasszárú fehér gyapjúcipőket viselnek a férfiak. A klasszikus operának szigorú előírásai vannak minden szereplő jelmezére és maszkjára. A koreai operaművésznek egyaránt kell értenie a színjátszáshoz, a dalhoz és a tánchoz. Az operának legalább a fele prózai beszéd és igen sok benne a népi tánc. A Nemzeti Színház színészei mesterei ezeknek a művészeteknek.

Maga a zene nagyrészt népdalok összefűzése. A koreai ének merőben különbözik az európaitól. Más a dal üteme és másféle az énekes hangja is: magasabb, élesebb, elnyujtottabb. Ha a hang különös is az európai fülnek, az ütem, ez az erős, lüktető, lelkesítő ütem magával ragad mindenkit. A táncok meg egyenesen csodaszépek. Hajlékonyak és hullámzók, szilajok és bátrak. Felejthetetlenül szép a színdarab első képének körtánca: fiatal lányok járják a „Nagy Hideg Pavillon"

tövében a tavasz ünnepén, azon a májusi napon, amikor a lányok „liliomos vízzel mossák a hajukat". És erős, vad, tomboló a zárótánc: a győzelem tánca a zsarnokság bukásakor.

...Mielőtt Koreába jöttem, odahaza legfőképpen kulturális kérdésekkel foglalkoztam, az ujságba is éveken át főleg színházi és filmkritikákat írtam. Most mégis különös erőfeszítésbe került ennek az egyszerű beszámolónak a megírása. Éppen az ment nehezen, hogy *beszámolót* írjak. Mert írás közben újra és újra csak lelkendezni szerettem volna. Mint ahogy a nézőtéren ülve is folytonos erőfeszítésembe került az, hogy arra figyeljek, amit látok, s ne arra gondoljak egyre, ami a látottak mögött van. Hiszen milyen roppant munka áll ezek mögött a pompás díszletek mögött: minden szöget, minden falécet, a festékeket és az enyvet milyen végtelen odaadással, leleménnyel lehetett csak előteremteni a romország romjai közül! A ruhák tarka, suhogó selymei — vajjon honnan sikerült megszerezni, s milyen munkába került ily csodás szépen megvarrni őket? És a színészek és a zenészek: hány nap és éjszaka munkája, fáradsága, verítéke, izgalma sűrűsödik össze egyetlen mozdulatukban, táncuk, daluk, játékuk egyetlen ütemében? S amint a művészek csillogó ruháikban lassú, méltóságteljes léptekkel járnak fel s alá a „Nagy Hideg Pavillon" díszes oszlopai alatt, lehet-e nem gondolni arra, hogy ezeknek a sugárzó tehetségű embereknek rossz, kopott a ruhájuk, szűkösen jut nekik a betevő falat, óvóhely az otthonuk a *valódi* életben s ők mégis a biztató, erőt adó szépséget tudják *valódivá* varázsolni a szinpadon.

Lelkendezni könnyebb lett volna, mint beszámolót írni. De úgy éreztem, az egyszerű jelentés méltóbb hozzájuk, mint a rajongó lelkendezés — mint ahogy méltóbb a dohánygyári munkásokhoz és a namri parasztasszonyokhoz is, akiknek társai ők az építésben, a felemelkedésben, az ország erősítésében.

UGYANAZOKBAN A HETEKBEN, amikor egyre szemmelláthatóbbá vált Észak egysége, erősödése, izmosodása, ugyanazokban a hetekben az ország déli felében megmozdult a föld az amerikaiak és Li Szin Man lába alatt. Fontos és jellemző

események játszódtak le, amelyek hozzásegítették a világot ahhoz, hogy jobban megismerje: kit védenek és támogatnak az amerikaiak, kinek és minek az érdekében folytatják a háborút Észak ellen.

A nyár elején lejárt Dél-Korea elnökének, Li Szin Mannak a „megbízatása". Új elnökválasztásra került a sor. Persze, megint Li Szin Man akart elnök lenni. A baj csak ott volt, hogy a parlamentben a „vén gyilkos" — így nevezik egész Koreában — kisebbségbe került, még a saját hívei sem támogatták. Márpedig az elnököt az „alkotmány" értelmében a parlamentnek kell megválasztania. Ezért Li úgy döntött, hogy meg kell változtatni az alkotmányt és népszavazásra kell bízni az elnökválasztást. (Abban biztos volt, hogy kiterjedt csendőri és rendőri hálózata a „nép körében" megvédi őt minden választási meglepetéstől.)

A parlament azonban az alkotmánymódosításra sem mutatott hajlandóságot. Ekkor olyan kutyakomédia kezdődött, amely még a „szabad világ"-ban is párját ritkítja. Egyszer Li Szin Man szabotálta a parlamentet, máskor meg a parlament bojkottálta Li Szin Mant. Li Szin Man képviselők tucatjait csukatta le, verette össze, ítéltette halálra vagy engedte szabadon, úgy, ahogy érdekei pillanatnyilag megkívánták. Arra a parlamenti ülésre, amelyen az „alkotmánymódosítás" és ezzel Li újraválasztásának kérdése eldőlt, húszezer rendőr cibálta egybe a puszani és szöuli korcsmákból és bordélyházakból az engedetlenkedő képviselőket. Ezek a képviselők azután — ahogy a United Press írta — „a rendőrség bizarr felgöngyölítő akciója után rejtekhelyükről kipiszkálva, a börtönből kieresztve vagy házaikból odacsalogatva, három napra és két éjszakára a parlament épületébe zárva végülis megmerevedett végtagokkal és álmosan behódoltak Li Szin Man követeléseinek."

Miért nem lehetett Li Szin Mant, az amerikai állampolgárt, aki három évtizeden át élt az Egyesült Államokban s az amerikai gyarmatosító politika leghűségesebb szolgája, „símán" elnökké választatni? Egyszerűen azért nem, mert Li Szin Man Dél-Korea leggyűlöltebb embere. És éppen azért a leggyűlöltebb ember, mert ő az amerikaiak leghűségesebb szolgája.

A nyugati kritika leggyakrabban azt veti Li Szin Man szemére, hogy korrupt és harácsoló. Valóban, Li sötét üzelmei

már-már legendaszámba mennek. Korea még Japán uralom alatt volt, amikor Li Szin Man Amerikában élő koreaiaknak kiárusította leendő kormánya miniszteri bársonyszékeit, a legnagyobb városok polgármesteri állásait arra az esetre, ha majd ő lesz az úr Koreában. Egyes amerikai vállalkozóknak előre eladta Korea vas-, arany- és volframbányáit. Az üzleteket persze úgy kötötte, hogy egész Koreában ő lesz az úr. Nem így történt. Így azután a phenjani és egyéb északkoreai városok „polgármesterei" és az északkoreai bányák „vevői" hoppon maradtak. Li Szin Mant ez a legkevésbbé sem zavarta, sőt Dél-Koreába való visszatérése után a már egyszer eladott délkoreai polgármesteri és egyéb főhivatali állásokat másodszor is eladta, ezúttal nem Amerikában élő, hanem „hazai" koreaiaknak. Az adásvétel azóta számtalanszor megismétlődött, Dél-Koreában minden valamirevaló állásért le kell adni a sápot az elnöknek, illetve „Francescá"-nak, az elnök osztrák származású feleségének és üzlettársának. Mégis, a korrupció és a harácsolás Li Szin Mannak csak „kisebb" bűnei közé tartozik. A főbűne ennél ezerszeresen nagyobb.

Li Szin Man az, aki amerikai parancsra megkezdte a koreai háborút. Li Szin Man keze dobta az első tűzcsóvát saját országára, népének házaira. Li Szin Man kezdte meg a koreai nép százezreinek legyilkolását. Ő nyujtott és nyujt segédkezet ahhoz, hogy az amerikaiak lerombolják Korea városait és falvait. Ő adja áldását és véreskezű banditáit anyák és gyermekek lemészárlásához. Ő ad kémeket a saját népe elleni baktériumháborúhoz. Ő segédkezik a hadifoglyok legyilkolásában. Ő az, aki az első perctől kezdve dühödten tiltakozik a fegyverszüneti tárgyalások ellen és a vérontás meghosszabbítását követeli. Amerikai gyarmattá változtatta Dél-Koreát és temetővé, saját népe temetőjévé akarja változtatni egész Koreát. Sötétebb hóhért és árulót keveset ismer nála a történelem.

Ahogy ő gyűlöli népét, éppolyan mérhetetlen gyűlölettel gyűlöli őt a koreai nép. Ilyen dúvadat újra elnökké választatni, nem, ez nem mehetett „símán" az amerikaiaknak.

Li Szin Man újraválasztását csak egy módon lehetett biztosítani: terrorral. Az amerikai politika irányítói nem voltak bizonyos „keményebb rendszabályok" alkalmazása ellen.

De Li, aki sikkasztónak és uzsorásnak sokkal ugyesebb,

mint politikusnak, túllőtt a célon. Ellenségeivel való végleges leszámolásra akarta felhasználni az alkalmat és olyan durva és feltűnő terrorhadjáratba kezdett, amivel felhívta magára és módszereire az egész világ figyelmét. Az amerikai tervek a visszájukra fordultak. A „síma" elnökválasztásból világraszóló botrány kerekedett. A nyugati tömegek is kezdték megismerni Li Szin Man igazi arcát és az amerikai védjeggyel ellátott „délkoreai demokráciát".

Amerika szövetségesei megragadták az alkalmat arra, hogy a maguk nem éppen tiszta lábát ezúttal beletörölhetik a meggyalázott amerikai szabadságszobor leplébe. A bírálatban Anglia járt az élen. Anglia, amelynek gyarmatait mind jobban fenyegetik az amerikaiak, most meg akarta mutatni azoknak, akiket illet, hogy amerikai gyarmatnak lenni semmivel sem jobb, sőt talán még rosszabb, mint angol gyarmatnak.

Akárhogyan is, ez az egymásközti ellentétekből fakadó bírálat némi rést nyitott a nyugati világ felé a délkoreai amerikai gyarmat eddig légmentesen szigetelő vasfüggönyén keresztül. Az angol közvélemény a reakciós *Daily Mirror*-ból mégiscsak megtudta, hogy „Li Szin Man kegyetlen és hiú vén diktátor, akinek sötét multja a korrupciótól, cselszövéstől és erőszakosságtól bűzlik." Az angol alsóházban mégiscsak kimondták, hogy „egész Anglia aggodalommal figyeli a koreai orgyilkos gazembert."

Az amerikaiak azzal az ürüggyel jöttek Dél-Koreába, hogy „a délkoreai demokráciát megvédelmezzék a kommunizmus ellen". Az elnökválasztási kutyakomédia során mindenki, aki eddig nem látta, megláthatta: miféle demokrácia az, ami annyira tetszik és annyira kedves az amerikaiaknak. Most mindenki megláthatta, hogy Amerika uralkodó körei a nyílt és féktelen fasizmus fegyveres pártfogói.

A NYUGATI HÍRÜGYNÖKSÉGEK, a szövetséges sajtó jelentései és kritikái természetesen csak a felületről számoltak be, parlamenti képviselők bebörtönzéséről, korrupciós botrányokról, erőszakoskodásokról. Dél-Korea valóságos helyzete sokkal gyalázatosabb és nyomorúságosabb ennél a felületi képnél. Dél-Korea igazi helyzete azt mutatja: ahová az amerikai megszállók beteszik a lábukat, ott pokollá változik a fold.

A DÉLKOREAI PARLAMENT EGYIK JOBBOLDALI TAGJA, Kim Dzsong Szik meglátogatta Délkelet-Koreát, hogy röpke bepillantást nyerjen a parasztok életébe. Látogatása után a nemzetgyűlés egyik ülésén egyetlen mondatban jellemezte a délkoreai parasztok helyzetét: „A parasztok füveken és fakérgeken élnek." A képviselőnek útja során kellemetlen élményben volt része. Andongban éhségtől felpuffadt parasztok megállították az autóját és közölték vele követelésüket. Ez a követelés többet mond, mint egy egész, gondosan megszerkesztett, drámai helyzetkép. „Ha már elvettétek az eledelünket — mondták a parasztok —, legalább egy marék sót adjatok nekünk, hogy a füveket megízesítsük."

Júniusban az egyik délkoreai ujság futó közvéleménykutatást végzett Puszanban, az ideiglenes liszinmanista főváros egyik központi hivatalában. A közvéleménykutatók egyetlen rövid kérdést intéztek a hivatal háromezernyolcszáz tisztviselőjéhez: „Szokott-e ebédelni?" A háromezernyolcszáz hivatalnok közül háromszáz elmondotta, hogy valami kis ennivalót hoz magával hazulról délre, húsz hivatalnok közölte, hogy vendéglőbe jár ebédelni. A többi három és félezer egyáltalán nem eszik ebédet. Csak kétszer esznek naponta.

A közvéleménykutatás ötlete megtetszett a Hapton nevű hírirodának. Elküldte egyik munkatársát egy puszankörnyéki iskolába, vizsgálja meg, hogy ott mi a helyzet. Az ujságíró az iskola ezerháromszáz növendékének csak a felét találta meg a tantermek padjaiban. A másik fele otthon volt és egyszerűen azért nem jár iskolába, mert éhezik. Otthon fekszik az udvaron vagy a padlón, így takarékoskodik fogyó erejével. Az iskolába bejáró diákok egyik osztályában nyolcvanan voltak jelen. A nyolcvan közül összesen öten reggeliztek aznap.

Oldalakon át lehetne sorolni ezeket a példákat.

Dél-Koreában az éhség és a nyomor nagyobb, mint bárhol a világon. Északra jövő menekültek elmondják, hogy a puszani utcán naponta százával esnek össze az éhségtől az emberek. Miért ez a példátlan inség? Talán azért, mert háború van? Természetesen az egyik oka a háború. De egyáltalán nem ez a fő oka. Észak-Korea népe is háborúban áll. Az északkoreaiak is nehezen élnek. De éhinség nincs, senki sem hal éhen Északon. Emellett Észak- és Dél-Korea mezőgazdasági adottságait alig lehet összehasonlítani. Az északi rész hegyes, dombos. Dél-

Korea a maga kiterjedt síkságaival, termékeny rizsföldjeivel mindig Korea éléskamrájának számított. Ahol ilyen gazdag a föld, miért kell ott a népnek éheznie?

A válasz egyszerű: az amerikai megszállók és Li Szin Manék miatt.

Dél-Koreában már a háború előtt is nyomorúságos volt az élet. Az amerikai megszállók a japán iga alól kikerült délkoreai népnek egyetlen életbevágó problémáját sem oldották meg. A föld továbbra is a nagybirtokosok, a gyárak a tőkések kezén maradtak. A nagy garral beígért és agyonreklámozott amerikai „segély" kimustrált lomokból, a második világháború során használhatatlanná vált holmikból, cukorkákból, pipereszerekből és dzseszhangszerekből állt. Külön jelentős helyet kaptak ebben a segélyben az éjjeliedények. Az amerikaiak Japánból három teljes hajórakomány éjjeliedényt szállítottak át „segélyképpen" Dél-Koreába. A koreai nép azóta az amerikai gazdasági segítséget az igen prózai „bilisegély" néven emlegeti. A háború kitörése után az amerikai megszállás láncai még mélyebbre vájtak Dél-Korea népének testébe. A háborút az amerikaiak kihasználták arra, hogy — miközben Li Szin Mannak néhány zsíros falatot odadobtak — a végsőkig fokozzák a dolgozó tömegek kizsákmányolását.

Dél-Korea iparának hetvenöt százalékát lerombolták a háború során. Nem katonai okokból bombázták szét és gyujtották fel a délkoreai gyárakat, hanem azért, hogy az ország ezáltal méginkább ki legyen szolgáltatva nekik. A lerombolt üzemek újjáépítéséről szó sincsen. Ellenkezőleg: egyes hadiüzemek kivételével a meglevő gyárak is egymásután állnak le. A kis- és középüzemek teljesen tönkrementek. Munkások tízezreit dobják ki az utcára. Háborús viszonyok között általában munkaerőhiány szokott fellépni. Dél-Koreában hatalmas munkanélküliség van.

Az eladásra kerülő árukat szinte kizárólag Amerikában állítják elő, a délkoreai piacok az amerikai tőkéseket gazdagítják.

A munkanélküliséget kihasználva, a munkások bérét mélyen a létminimum alá szorították. Jellemző a munkásság anyagi helyzetére a július 30-i puszani kikötősztrájk, amelynek során több mint ezerötszáz rakodómunkás hagyta abba a

munkát. „A munkások azt állítják — írta a Reuter hírügynökség —, hogy hatezer von napi keresetük elégtelen a puszta létfenntartásukhoz. Átlag tizenötezer von napibért követelnek, hogy legalább enni tudjanak." A munkabér tehát jóformán egyharmada annak, amiből csak enni lehet és a napibér, amelyért a munkások sztrájkba álltak, alig több egy kiló rizs áránál. Ezek a munkások az amerikai hajók szállítmányait rakodják ki, a fizetésüket az amerikaiak szabják meg.

Dél-Korea parasztjai a japán uralom vége után sem kaptak földet. Az amerikaiak és a liszinmanisták elkészítettek ugyan egy földreformtervet. Eszerint egy-egy parasztcsalád legfeljebb ezerötszáz pjong földet kapott volna és ezt is megváltás ellenében. Ez a terv még gúnyból sem érdemelte meg a földreform elnevezést, de még ezt sem valósították meg. A háború kitörése után a néphadsereg felszabadította Dél-Korea nagyrészét és azonnal, minden ellenszolgáltatás nélkül felosztotta a nagybirtokokat. Mikor az amerikaiak ismét elfoglalták Dél-Koreát, nem tudták a nagybirtokrendszert teljes egészében azonnal visszaállítani. A demokratikus földreformot eltörölték ugyan, de ugyanakkor véghezvitték azt a „reformot", amelyet a háború előtt ígértek. A parasztoknak óriási összegeket kellett fizetniök a kapott tenyérnyi földekért. Kénytelenek voltak uzsorakölcsönökhöz folyamodni. Egyre mélyebben merültek el az adósságokban. A vége az lett, hogy száz- és százezer parasztcsaládnak nemcsak az újonnan kapott, hanem a régebbi földecskéje is ráment az amerikai „földreformra". A földek megint s még inkább a nagybirtokosok kezébe kerültek. A szegény- és középparasztság kezében ma Dél-Koreában kevesebb föld van, mint „az amerikai földreform" előtt.

A Li Szin Man-féle adópolitika gondoskodik arról, hogy a dolgozó parasztság helyzete rohamosan romoljék tovább. Szinte hihetetlen és a legsötétebb jobbágyrendszernél is sötétebb parasztnyúzáson alapul ez az adózási rendszer. Egy-egy szegényparaszt család évi termésének átlagban nyolcvankét százalékát viszik el adóba. A beszolgáltatott terményekért hivatalos árként a piaci árnak két százalékát (nem elírás: két százalékát) fizetik ki. Az ország kiterjedt vidékein, így például Dél-Csolla tartományban, ahol évezredek óta zavartalanul „virul" a feudális rendszer, a parasztokat körülbelül két-

százféle adóval és szolgáltatással nyúzzák. Ilyen adók vannak: éjszakai őrség adója, rőzsegyüjtési adó, a rendőrség fegyverjavításának adója, Li Szin Man feleségének születésnapjára fizetett adó stb.

Az adók behajtásának biztosítására és a nép terrorizálására Li Szin Man hatalmas méretű rendőrszervezetet tart fenn. Ahogy a Reuter finoman megjegyzi: „Li Szin Mannak olyan biztonsági gépezet van a kezében, amely Dél-Korea legkisebb tanyájára is elér." A válogatott rendőrpribékeknek igen alacsony a fizetésük, havonta alig harmincezer von. De szabad kezük van arra, hogy — amint ők nevezik — „egyéni kezdeményezéssel" megnöveljék keresetüket. Fosztogatásaik során a szó legszorosabb értelmében az utolsó falat ennivalót is elragadják a parasztok asztaláról. A régi világban az a mondás járta, hogy rablóból lesz a legjobb pandúr. Dél-Koreában a pandúrok a legkozönségesebb rablók.

Az adók befizetése és a hatóság rablása után a parasztoknak csak a nincstelenség és a koplalás, a fű és a fakéreg marad. És a gazdag rizsföldek termése elindul Japán felé, busás hasznot hozva az amerikaiaknak, Li Szin Manéknak és a nagybirtokosoknak.

Aki a nyomor és az éhezés ellen szót emel, az „kommunista". Aki kommunista, vagy gyanús, arra halál vár. Emberi jogok? Állandó „rendkívüli állapot", statárium, hazafiak ezreinek kiirtása, egész falvak felperzselése, felkoncolási parancs még arra az esetre is, ha három ember megáll az utcán beszélgetni. Kultúra? A lakosság hetven százaléka nem tud írni-olvasni. Népegészség? A Nemzetközi Vöröskereszt egészségügyi küldöttségének egy tagja 1951 áprilisi délkoreai útja során kijelentette: „A délkoreai nép helyzete a történelem legnagyobb tragédiája." A nyomor az utcára löki a lányokat és a fiatal asszonyokat. Puszanban harmincötezer prostituált van. Szöult, Korea egykor szép és tiszta fővárosát az amerikai sajtó most egyszerűen „a vérbaj fővárosának" nevezi, anélkül hogy hozzátenné: a vérbajt az amerikai hadsereg hurcolta be és terjesztette el hatalmas méretekben Dél-Koreában.

Nyomor és elnyomás, sötétség és ragály: ez az, amit „az amerikai életforma" Dél-Korea számára jelent. Ez ellen harcol — Li Szin Man rendszerét alapjaiban megrázva és elsöpréssel fenyegetve — Dél-Korea népe.

KOREÁBAN A FRONTVONALON TÚL van egy „második front" is. Földrajzi vonalát nem könnyű meghúzni, állandóan változik, új és új pontokon bukkan fel váratlanul és pusztító erővel. Hadserege: a délkoreai nép, amely nagy és kérlelhetetlen harcot vív elnyomói, a liszinmanista terrorlegények és az amerikai megszállók ellen. A „második front" vezérkara: a Koreai Munkapárt, élharcosai: a délkoreai kommunisták. A szabadság vágya és az ellenség gyűlölete fűti ezt a harcot, amelynek száz és száz megnyilvánulási módja van. A harcban résztvesz Dél-Korea minden dolgozó osztálya és rétege.

A munkásság sztrájkjai és szabotázsakciói, a parasztok „gabonalázadásai" s a katonai szolgálatot megtagadó fiatalok ellenállása mellett a délkoreai nép harcának legszervezettebb, legbátrabb és legkeményebb formája a nagyszerű partizánmozgalom. A partizánharcnak Koreában mély gyökerei és nagy hagyományai vannak. Kim Ir Szen, a koreai nép vezére másfél évtizeden át harcolt partizánjai élén a japán elnyomók ellen. A második világháború után ez a harc Dél-Koreában tovább folyt, most már az amerikai gyarmatosítók ellen. Mikor a néphadsereg felszabadította Dél-Korea nagyrészét, a partizánok csatlakoztak a hadsereghez. De a néphadsereg visszavonulása idején a partizánok Dél-Koreában maradtak. Ezrével álltak közéjük a néphadsereg olyan tagjai, akiknek visszavonulási útját elvágták az amerikaiak. Bevették magukat a hegyekbe és folytatták a harcot.

Két év alatt a partizánmozgalom — a koreai „második front" gerince — az ország egyik döntő erőtényezőjévé vált. Központja a Csiri-hegy, vezére a legendáshírű Ri Hjong Szan tábornok. Amerre a partizánok járnak, ott halál és pusztulás vár a megszállókra és bérenceikre, kigyúlnak a katonai sátrak, felrobbannak a lőszerraktárak, levegőbe röpülnek a hidak és a vasúti szállítmányok, és átdöfött vagy átlőtt mellel zuhannak a földre a betolakodók.

Dél-Koreában a partizánoknak, a „nép bosszúállóinak" harca nyomán egyetlen rettegés a megszállók élete. Mindent elkövetnek, hogy végetvessenek a partizánmozgalomnak. A tél folyamán egy teljes liszinmanista hadsereg irtóhadjáratot kezdett a partizánok ellen. Teljes értékű háború volt ez, naponta adtak ki róla hadijelentést Li Szin Manék. Az irányí-

tás Van Fleet tábornoknak, a görögországi partizánok „tapasztalt" hóhérának a kezében volt. A támadást a legmodernebb amerikai fegyverek és az amerikai légihaderő támogatták. Állati kegyetlenséggel pusztították a lakosságot azokban a járásokban, amelyeket a partizánok támogatásával vádoltak. Egész falvakat perzseltek fel és irtottak ki. Egyedül Dél-Csolla tartományban január folyamán 46 924 házat égettek fel, 120 000 parasztot tettek tél derekán hajléktalanná. Kodzan korzet 90 000 lakosából február és április között 16 000-et végeztek ki a partizánok támogatása miatt. Van Fleet és Li Szin Man térdig gázolt a védtelen parasztok vérében. És a hadjárat végén kiadták a jelentést: Dél-Koreában megsemmisítették a partizánmozgalmat.

De amikor ez a jelentés napvilágot látott, akkor Ri Hjong Szan partizánjai már ellentámadásban voltak. Elfoglalták Hadong és Ani városát, szétvertek egy sor liszinmanista helyőrséget, és nagy területeket szabadítottak fel. A tábornok csapatai Puszan mellett megtámadták és elpusztították a 15-ös számú amerikai őrállomást, elvitték az amerikai fegyvereket és muníciót. Június 16-án felrobbantották a Puszan melletti Szujongban az amerikai lőszerraktárat. Itt volt és itt semmisült meg a Koreában levő amerikai hadianyagtartalék hetven százaléka. A Reuter iroda szerint Li Szin Manék hamarosan már azt jelentették, hogy Dél-Koreában ötezer partizán van. (A valóság persze ennek sokszorosa.) „Hogyan lehetséges ez — teszi fel a kérdést az angol híriroda —, hiszen a téli hadjárat után azt mondták, hogy Li Szin Man kiirtotta az összes gerillákat?"

A délkoreai partizánmozgalom kitéphetetlen gyökerű. Keményen szervezett, egységes és fegyelmezett mozgalom ez, amelyet a Koreai Munkapárt irányít. Nem holmi ösztönös harcról, hanem tudatos haditevékenységről van itt szó. Kim Ir Szen harcainak példája mellett a második világháború szovjet partizánjainak harcai tanítják és lelkesítik a délkoreai partizánokat.

A Csiri-hegység, a partizánok bevehetetlen központja rendkívül alkalmas a harcra. Szélesen szétterülő és nagy síkságokat uraló, hegyes terület ez. Egyetlen hátránya mégis van: a hegyek csupaszak, nincsenek rajtuk erdők. „Dél-Koreában kevés az erdő — mondják a «nép bosszúállói» —,

ez igaz. De van egy hatalmas erdő: a nép, amely védi és segíti a partizánokat." Mindenféle irtóhadjárat ellenük kudarcra van ítélve, mert a nép rejti, táplálja és támogatja őket. A parasztok a maguk nyomorultan szegény eledelét megosztják a partizánokkal. Vállalják kiállásukért a liszinmanista banditák bosszúját is. A partizánok pedig a felszabadított területeken szabad életet biztosítanak a népnek: nem engedik elrabolni termését, ujságokat adnak ki, iskolákat szerveznek a gyerekeknek. A felszabadított területek minden egyes falvában kommunista pártszervezet és tömegszervezetek működnek.

A nép harca Dél-Koreában 1952 első felében olyan mértékben fokozódott, hogy a Koreai Munkapárt elérkezettnek látta az időt egy szélesebb alapokon nyugvó, az egész népet átfogó politikai szervezet megteremtésére. Áprilisban megalakult Dél-Koreában „A Haza Megmentésének Harci Szövetsége". Ez a szervezet pártállásra, vallásra, politikai felfogásra való különbség nélkül tömörít soraiban minden olyan igaz hazafit, aki kész küzdeni hazája szabadságáért és függetlenségéért az amerikaiak és a liszinmanisták ellen. Kommunista munkások, pártonkívüli parasztok, írók, művészek, konzervatív tudósok, liberális kereskedők a tagjai ennek a népi frontnak, amelyet a Koreai Munkapárt vezet. A szervezet összekapcsolja a legális és az illegális munkát. Áprilisban megalakult a szöuli, májusban pedig az incsoni tagozata.

A Haza Megmentésének Harci Szovetsége programmjában többek között ezeket mondja: „Két út áll előttünk: feladjuk a harcot és rabszolgák leszünk, vagy harcolunk és kivívjuk hazánk egységét." Dél-Korea népe a harc útját választotta. Szeme előtt tündöklő csillagként világít Észak példája, Északé, ahol a föld a paraszté, a gyár a munkásé és az egész nép diadalmasan küzd az amerikai hódítók ellen.

A nép ellenállása, szabadságmozgalma Dél-Korea leghatalmasabb politikai tényezője. Ez az erő az igazi oka annak a válságnak, amely Dél-Korea uralkodó köreit sujtja, és amely az elnökválasztási kutyakomédia, Li Szin Man 60 000 rendőrrel „biztosított" újraválasztása során az egész világ elé tárult.

NÉM JÁRTAM, NÉM JÁRHATTAM Koreának azon a részén, ahol az amerikaiak az urak. Amit Dél-Koreáról tudok, s megírtam, azt elsősorban amerikai és angol sajtójelentésekből, önvallomásokból és önleleplezésekből ismerem magam is.

Mégis, mostani phenjani tartózkodásom alatt alkalmam nyílt, hogy közvetlenebb betekintést kapjak a déli országrész helyzetébe, valami ízelítőt kapjak az emberek életéből, gondolkodásából, törekvéseiből, bizonyos képet arról a bomlásról, ami Li Szin Man uralma alatt az országban, s ezen belül is a hadseregben végbemegy. Alkalmam volt megbizonyosodni arról: ha a koreai nép egységéről van szó, akkor ez nemcsak Észak, hanem *egész* Korea népének egységét jelenti.

A nyár folyamán egyre több liszinmanista katona szökött át a frontvonalon Délről Északra. A jelek arra mutattak, hogy erősödő folyamatról van szó.

Egy szerencsés véletlen folytán Phenjanban megismerkedhettem az „átszöktek" egyik jelentős alakjával, egy magasrangú délkoreai tiszttel, Kim Op őrnaggyal és feleségével, Pak Ok Kjong ápolónővel. Átjövetelük okairól és körülményeiről került szó, és az ő elbeszélésük nyomán bontakozott ki előttem az alábbi történet:

AZ ŐRNAGY OTT ÜLT A KÓRHÁZ KERTJÉBEN és az eget bámulta. Talán sehol a világon nem olyan gyönyörű koratavasszal az ég, mint Koreában. A levegő átlátszó, mint az üveg, az ég kéksége mélyebb a tengernél és a felhők furcsa, árnyalt csoportokba verődve vándorolnak. Déli szél fújt, a felhők északra szálltak. Az őrnagy szeme messzire követte őket, mintha valamit meg szeretne tudni tőlük.

A kertajtó felől karcsú, kerekarcú lány sietett végig a keskeny úton. Olyan könnyedén lépdelt, mintha a boldogság szárnyai emelnék a magasba apró lábacskáit. Nem volt nagyon szép, de csak úgy sugárzott róla a tavasz és a fiatalság.

— Vége a szabadnapnak? — kérdezte az őrnagy és egy kicsit kesernyés volt a hangja.

— Vége — mosolygott a lány. — De csak egy hétig. Egy hét mulva újra kiröppenek ebből a kriptából.

— Odakint talán vidámabb? — kérdezte az őrnagy.

— Ó, de még mennyire — csacsogott a lány. — Ha tudná: egész Puszan egyetlen nevetés.

— Min mulatnak?

— Képzelje: pár nappal ezelőtt egy amerikai őrmester kiment a nagypiacra és Rju Cse Csuntól, egy selyemkereskedőtől elemelt egy gyönyörű női kabátkát. Egy olyan selyemkabátot, amilyet ma már nem is csinálnak, háború előttről maradt. Sárga selyem, oroszlános mintákkal. Csodaszép. Egyszóval egyszerűen elvette az árus asztaláról és egy centet sem fizetett érte.

— Ez olyan nevetséges?

— Várjon. Ma reggel megjelenik Rju Cse Csunnál egy lány. Az amerikai babája. Mutatja a sárga selyemkabátkát, hogy el akarja adni. Éppen annak, akitől ellopták. A kereskedő persze azonnal felismerte a kabátot. Nincs még egy ilyen az egész városban. Elvette a kis ringyótól és megkérdezte: „Mit kérsz érte?" — Két milliót — mondta a lány. Erre a kereskedő két olyan pofont adott neki, hogy majd leesett a feje.

A lány édesen kacagott. Az őrnagy komoly maradt.

— Mi az? — kérdezte a lány. — Talán nem mulatságos?

Az őrnagy nem felelt. A lány nagy szemeit erősen rászegezte a férfira és hirtelen megkérdezte:

— Mondja, miért van maga tulajdonképpen ebben a kórházban? En hat éve vagyok ápolónő. Valamicskét értek a betegségekhez. Magának kutyabaja sincsen.

— Gondolja? — kérdezte a férfi és látszott, hogy egyáltalán nem háborította fel a meglehetősen szemtelen megjegyzés.

— Gondolom — mondta a lány. — Az ujságok azt irják, hogy nálunk ma minden épkézláb embernek harcolnia kell, védenie kell Dél-Koreát, mert elnyel minket a kommunizmus.

— Biztos ebben? — kérdezte a férfi.

— Mondják. Én nem értek a politikához. Mindenesetre két évvel ezelőtt megtámadtak minket.

— Kik?

— Hát az északiak.

A férfi, aki eddig inkább csak évődött, most váratlanul dühösen felcsattant:

— Ugyan hagyja már ezt a dajkamesét.

— Hogy érti ezt? — kérdezte a lány és a szeme olyan keményen kereste a férfi pillantását, mint még soha.

A férfi lehajtotta fejét:

— Hagyjuk ezt — mondta. — Inkább arról meséljen, hogyan telt el a szabadnapja. Ami meg engem illet, már azt, hogy mit csinálok itt a kórházban, hát vegye tudomásul: gondolkozom. Semmi mást nem csinálok, csak gondolkozom.

— Ejha — csettintett a lány — és ha szabad tudnom, min gondolkodik?

A férfi megint az égre nézett, az észak felé futó felhőkre és úgy mondta, mintha magának mondaná:

— Azon gondolkodom: hol van Korea szíve?

Pontosan két héttel később az ápolónő odalépett az őrnagyhoz:

— Nincs kedve bejönni a városba? Szabadnapos vagyok, megnézhetnénk egy filmet.

— Rendben van — mondta az őrnagy —, csak az egyenruhámat szerezze meg a raktárból.

Néhány perccel később elindultak együtt a kórház kapuja felé. Az őr nem merte őket megállítani. Egy őrnagy igen nagy úr.

A moziban valami érzelgős amerikai filmet játszottak. Már sötétedett, amikor a fülledt teremből kiléptek az utcára.

— Hát akkor indulás vissza a kriptába — mondta szomorkásan az őrnagy és egészen könnyen, éppencsak érezni lehetett, belekarolt a lányba.

— Énnekem még dolgom van — szólt a lány. — Van itt egy ismerős család a városban, az apám barátai. Még meg akarom őket látogatni. Ha akar, kísérjen el.

— Nem veszik majd tolakodásnak?

— Jöjjön csak nyugodtan.

A város szélén egy kis földszintes házba mentek. A kapu zárva volt. Csak többszöri kopogtatás után nyitották ki. Egy negyven év körüli, erőteljes, hegyesorrú férfi fogadta őket és bevezette az egyik szobába. A lány csak idebent mutatta be a kísérőjét.

— Kim Op őrnagy. Már meséltem róla. A kórházunkban betegeskedik.

— Örülök, hogy megismertem — mondta a hegyesorrú —, az én nevem Csang.

Az őrnagy egész halványan elkomorodott. Koreában úgy

bemutatkozni, hogy Csang, vagy Ko, vagy Li — annyi, mint be sem mutatkozni. Legalább félmillió Csang járkál az országban.

A lány megérezte a feszültséget és könnyedén csevegni kezdett. Hogy a szülei éppen most írtak neki, jól vannak, egészségesek, a nővérének kisfia született. egy nagyon szerelmes filmet láttak most a moziban és hamarosan haza kell indulni, mert vége a szabadnapnak.

A hegyesorrú időnként bólogatott, el-elmosolyodott és le sem vette a szemét az őrnagyról. Egyszerre megszólalt, talán meg sem várva, hogy a lány az egyik mondatát befejezze:

— Érdekes, amit őrnagy úr a múltkoriban a háború kitöréséről mondott. Hogy dajkamese az, miszerint Észak támadta meg Délt.

— Ön honnan tudja ezt? — kapta fel a fejét az őrnagy. Dühösnek látszott és nem megrémültnek.

— A mi kis barátnőnk itt járt az elmult héten is. Ő mesélte.

— Nem azért mondtam, hogy továbbadják — szólt élesen az őrnagy. — Ami pedig a dolgot illeti, én nagyon jól tudom, hogy ki kezdte a háborút. A vezérkar mellett dolgoztam. Mi már 1950 januárjában teljesen készen álltunk a támadásra. Májusban újra átcsoportosítottuk az erőinket. És júniusban elkezdődött. Különben az a véleményem, hogy ez ma már egyáltalán nem is fontos.

— Nagyon fontos — jegyezte meg halkan a másik férfi.

— Sokkal fontosabb, ami azóta történt — mondta az őrnagy.

Hirtelen megszólalt a lány. Olyan komolyan és meggondoltan, hogy az őrnagy szinte meghökkent. Ez az a mindig nevető, csivitelő kis teremtés?

— Feldúlták az országunkat, Milliókat öltek meg. Ez a háború a mi dolgunk volt, koreaiaké. Mi napok alatt befejeztük volna. Milyen jogon szólt bele más?

— Az erő jogán — legyintett az őrnagy. — Milyen jogon voltak itt negyven évig a japánok? Az erő jogán. Ez mindig így volt és így is lesz.

— Talán nem mindig — jegyezte meg a házigazda. — Északon már most sincs így.

— Éppen ez az — csapott le rá az őrnagy. — Hogyan van Északon? Ha ezt tudnám! Itt nálunk Délen nagyon rossz. Néha úgy érzem, megfulladok. De ki tudja, hogyan van Északon? Vajjon jobb-e ott?

— Maga a multkor azt mondta, hogy Korea szívét keresi — jegyezte meg a lány.

— Minden országnak csak egy szíve van — mondta nagyon komolyan s nagyon mélyről az őrnagy. — De hol találom Korea szívét? Nem ölték-e meg már ezt a szívet? Van-e még szíve egyáltalán Koreának?

— Hány éves maga, őrnagy úr? — kérdezte a házigazda.

— Huszonöt.

— Ejha! Hogyan lett őrnagy ilyen fiatalon?

— Valahogy úgy ment minden, mint a karikacsapás. Technikus voltam, Japánban végeztem. Negyvennyolcban behívtak katonának. Öt hónap mulva tisztiiskolára javasoltak. Azt mondták, jó fejem van. A tisztiiskolán évfolyamelső lettem. A vezérkar mellé osztottak be. A háború elején Puszanban voltam. Tavaly ősszel elküldtek a frontra. Kumhvánál álltunk. Először a 9. hadosztály 28. ezredének 3. zászlóaljat vezettem. Azután a hadosztály vezérkari főnökének a helyettese lettem. Dícsértek és karrierrel biztattak. De valami bántott, mart belülről. A hadosztálynál volt egy amerikai tanácsadó. Az úgy küldte a halálba a mieinket, mint a kutyákat. Ezeknek a szemében a koreai nem ember. Én átdolgoztam egy haditervet úgy, hogy kevesebb veszteséggel járjon. Erre lehordott és megfenyegetett. Beteget jelentettem és idejöttem a kórházba. Semmi bajom sincs. Lógós vagyok. Nos, ez az egész.

— Érdekes — tűnődött el Csang.

— Nem tudom, miért mondtam el magukna — mormogta maga elé az őrnagy. — Még senkinek nem meséltem el.

— Gondolja, hogy Északon is így van? — kérdezte Csang, válasz nélkül hagyva az őrnagy megjegyzését. — Hogy ott is úgy küldik halálba a katonákat, mint a kutyákat?

— Nem tudom.

— Annyit csak tud, hogy ott nem külföldiek parancsolnak nekünk, hanem magunk intézzük a magunk dolgait.

— Ez nem zárja ki azt, hogy ne álljanak ott is géppisztollyal a katonák mögött, amikor rohamra indulnak.

— Maga a fronton volt. Nem látta őket harcolni?

— Láttam. A mi katonáink félnek tőlük. A tisztjeink azt mondják, részegek, azért verekednek olyan jól.

— Badarság — legyintett Csang.

— Lehet — mondta az őrnagy. — Nem tudom.

Elakadt a beszélgetés. Az őrnagy felállt:

— Ideje lesz visszamennünk — mondta. — Késő van. Már így is meg fognak szidni bennünket.

Az ajtó előtt az őrnagy hirtelen megállt. Ránézett a házigazdára és a lányra:

— Maguk kommunisták? — kérdezte.

Csang erősen az őrnagy szemébe nézett:

— Koreaiak vagyunk. Koreaiak, akik tudják, hol dobog a haza szíve.

Kim Opnak nem lehetett napokon át a hangját sem hallani. Mereven és mogorván ült a kórházi padon, néha-néha odament a rádió mellé és zenét hallgatott, azután visszaült a padra vagy lefeküdt a gyékényágyra és nyitott szemekkel a mennyezetet bámulta. Már-már úgy tűnt, hogy valóban beteg. Pak Ok Kjong, a kis ápolónő nem közeledett hozzá. Olykor összeakadt a szemük, de nem beszéltek egymással.

Az őrnagy vergődött, a lelkében valami forrt, erjedt, mint a must.

A szöuli rádió műsorának háromnegyedrésze amerikai dzsesz. Csak nagyritkán szakítja meg egy-egy koreai dal. Az őrnagy leste ezeket a dalokat, szomjasan és vágyakozva, maga sem tudta, miért

Vasárnap este volt. A rádióban lassan elhaltak az „Ariran" utolsó akkordjai.

— Itt rádió Szöul — hallatszott a bemondó hangja. — Hírek következnek.

Kim Op oda sem figyelt. Még a dal dallamát dédelgette a lelkében.

— Az International News Service jelenti: Néhány nappal ezelőtt a kocseszigeti fogolytábor véres összeütközés színhelye volt. Az összecsapás éjjel három órakor kezdődött hatezer fanatikus északkoreai hadifogoly és az Egyesült Nemzetek csapatai között.

Az őrnagy lassan felfigyelt. Az a szó ütötte meg a fülét, hogy „fanatikus".

— Az Egyesült Nemzetek nyomozói éppen rostálták a foglyokat. Kikérdezték őket, hogy fegyverszünet esetén hová akarnak menni: Észak- vagy Dél-Koreába. A foglyok szembe-

szállítak a nyomozókkal. Az amerikai táborparancsnok tankokat vonultatott fel ellenük. A tankok tüzet nyitottak és a „Farkaskutya" nevű ezred géppisztollyal lőtte a kommunistákat. A foglyok kövekkel, késekkel és botokkal estek neki az amerikai katonáknak. Azt kiabálták: „Éljen Kim Ir Szen!" és egy északkoreai zászlót bontottak ki. Az első hírek szerint hatvankilenc fogoly meghalt és százötvenkettő megsebesült.

Az őrnagy most már égő arccal itta a szavakat. Hogyan is volt? Az elejét elvesztette, nem figyelt oda. Ez a szöuli rádió vagy a phenjani? Egy pillanatra megzavarodott. Ki jelentette a hírt? Mintha úgy tűnt volna neki, hogy valami amerikai ujság vagy hírügynökség.

De a végére világosan emlékezett: A „Farkaskutya-ezred" tankokkal és gépfegyverekkel támadott. A foglyok kövekkel és botokkal harcoltak. Azt kiabálták: „Éljen Kim Ir Szen!" és egy koreai zászlót bontottak ki.

Két órával később újra meghallgatta a híreket. Most már minden szót lesett, elejétől végig.

Egész éjjel nem aludt. A kocseszigeti harcot próbálta elképzelni. Nem, ezeket a katonákat nem gépfegyverrel hajtották a harcba. Ezek gépfegyverek ellen mentek, a puszta kezükkel. Ezek nem voltak részegek, mert a fogolytáborokban nem itatják pálinkával a foglyokat. Ezek másért mentek neki csupasz mellükkel az amerikai fegyvereknek. Kim Ir Szenért. A zászlóért. Koreáért.

Hajnalban a kerti padon várta a könnyűléptű ápolónőt.

— Döntöttem — mondta neki —, Északra megyek.

A kislány majdnem felsikoltott örömében.

— Velem jön? — kérdezte az őrnagy.

— Jövök.

Kim Op néhány nap mulva jelentkezett a vezérkarnál. Közölte, hogy teljesen meggyógyult és frontszolgálatra kérte magát. A janggui frontszakaszra került, a 7. hadosztály 3. ezredében az 1. zászlóalj parancsnoka lett.

Az volt a terve, hogy április végén megy át a túlsó oldalra. Lázas igyekezettel készítette elő az utat. Szemben kínai csapatok álltak. Pontos felderítést végzett a kínaiak elhelyezkedéséről. Kiválogatott hét katonát, akikben megbízott és akikről

észrevette, hogy a szívük Észak felé húz. A zászlóalj tájékoztató tisztjét, aki a liszinmanista belső kémrendszer, „a különleges szolgálat" embere volt, áthelyeztette.

A kis Pak Ok Kjongot mint a feleségét akarta magához hozatni. A magasabbrangú liszinmanista tiszteknek joguk van arra, hogy bárhová magukkal vigyék a feleségüket vagy a szeretőjüket.

Váratlan nehézség bukkant fel. A főparancsnokság április 25-től május 10-ig rendkívüli állapotot rendelt el. A magas vezetés félt attól, hogy május elsejével kapcsolatban megmozdulnak a katonák. A rendkívüli állapot a következőket jelentette: A frontcsapatok parancsot kaptak állásaik megerősítésére, hogy a munkán kívül ne legyen idejük mással foglalkozni. Fokozni kellett a tüzérségi tüzet a koreai és kínai csapatok ellen. A tiszti szállásokra idegeneknek tilos volt belépniök és a tisztek parancsot kaptak, hogy lehetőleg ne hagyják el a törzsek körletét és bunkerjeiket. Tilos volt minden érintkezés a katonaság és a polgári lakosság között.

Kim Op tervét különösen az utóbbi tilalom érintette. Pak Ok Kjongot jóideig nem hozathatta oda úgy, mint a feleségét.

Április 26-án estefelé egy katona zörgetett be a puszani kórház ápolónőinek szobájába. Levelet hozott a könnyűléptű kis ápolónőnek. A levélben ez állt: „Ebben a katonában megbízhatsz. Indulj el azonnal Csanggal együtt Vondzsuba. Ott már várni fog a dzsipem. Ez a katona Vondzsuban elintézi a továbbiakat. Siessetek. Gondolatban veled vagyok az úton. Minden jót, a viszontlátásig."

A többi ápolónő élénk, kíváncsi tekintettel leste, amíg Pak Ok Kjong végigszaladt a sorokon.

— Nos, micsoda levél? — kérdezte az egyik, egy himlőhelyes képű.

Pak Ok Kjong elpirult. A többiek nevettek.

— Szerelmeslevél, ne is tagadd!

— A búsarcú őrmagy küldte, igaz-e?

— Ugyan hagyjatok már — csattant fel a kislány és kiszaladt a sötét kertbe.

A katona lassan utána ballagott. Többé sohasem látták őket a kórházban.

Vondzsuig vonattal mentek. Csang nem ment velük. Neki más feladata volt Délen.

Vondzsuban Pak Ok Kjong három csirkét vásárolt.

Ezeket megsütötte. Ki tudja, meddig kell még barangolniok?

Alkonyattájt a katona elvitte őt egy magányos romházhoz. A ház előtt egy dzsip állt. Kim Op kocsija. A soffőr egy csomagot adott át a lánynak: két egyenruha volt benne, két pisztoly és két személy hamis igazolványai.

A lány felöltözött — férfinak. Haját magasra kontyolta és a sapkát a szemébe húzta. Az arcát bekente földdel.

A női ruhát és a másik egyenruhát, amely Csangnak volt szánva, bedobták a romház kútjába.

Elindultak. Vondzsu kétszáz kilométerre van a fronttól. Az ellenőrző pontokon elég símán sikerült átjutniok. A soffőr igen nagyszájú legény volt.

Éjfél után értek annak a hegynek a lábához, ahol Kim Op zászlóalja helyezkedett el. A hegy tövében az őrnagy várta a lányt.

Koromsötétben indultak el, felfelé a hegyre, Kim Op beásott bunkerje felé. Három őrségen kellett keresztülmenniok. Az őrnagy ilyenkor zseblámpával az őr szemébe világított és ráordított:

— Nem látod mafla, hogy én vagyok Kim Op őrnagy, a parancsnokod?

A bunkerben a lány már biztonságban volt. Ide idegen nem jöhetett be. „A különleges állapot" ebből a szempontból hasznosnak bizonyult.

Mialatt a lány úton volt a front felé, az őrnagy már egész sor intézkedést tett. Megbízható katonáival megtisztíttatott egy keskeny ösvényt a saját frontszakaszuk előtt. Itt felszedték az aknákat és elvágták a szögesdrótokat.

Április 27-én este félkilenckor legjobb emberét a megtisztított ösvényen elindította a kínai állások felé. A megállapodásuk a következő volt: ez a katona a kínai önkéntesekkel való megegyezés alapján április 30-án éjjel féltizenegykor rakétajelzést fog leadni a kínai állások felől. Ha egy rakéta száll a levegőbe, ez annyit jelent, hogy Kim Op küldjön még egy katonát, mert az elsőnek nem adtak eléggé hitelt a kínaiak. Ez a második katona május elsején éjjel tizenegy és egy óra

között induljon el. A két vonal között kússzon le a völgybe addig a nagy kőig, amely mindkét fél állásai felől világosan látható és kétszer kopogtassa meg pisztolyával a követ. Ha senki nem jelentkezik, kiáltsa azt: Tá, tá! Ekkor a kínaiak közül valaki értejön. A további terveit az őrnagy ezzel a katonával fogja megüzenni.

Ha az első katona 30-án éjjel nem egy, hanem két rakétát lő a levegőbe, akkor ez annyit jelent, hogy minden rendben van. Kim Op és társai május 3-án vagy 4-én éjjel tizenegy és egy óra között induljanak el.

A hírvivő katona különben nem egyedül vágott neki az útnak. Két másik is ment vele, akik nem tudtak a dologról semmit. Kim Op parancsa az volt hármukhoz, hogy az egyik (az ő embere) menjen előre kémkedni, amennyire csak tud, a másik kettő pedig hátramaradva fedezze őt.

Az előreküldött katona útja igen veszélyes volt. A három ember egy kínai járőrbe ütközött. Rövid tűzharcot vívtak. A két másik el is futott. A kínai vonalak előtt sűrű drótsövény és széles aknamező húzódott. Erős köd volt. A hírvivő katonának meg kellett várnia a hajnalt, hogy továbbmehessen.

Nyolc fiatal koreainak, egy őrnagynak, egy ápolónőnek és hat katonának soha nem dobogott még annyira a szíve, mint április 30-án este. Ahogy leszállt a nap, már ott lapultak mind a hegyoldalon.

Kim Op az óráját leste. Tíz óra. Vajjon átért-e épségben a hírvivő? Negyed tizenegy. Vajjon hogyan fogadták, megbíztak-e benne a kínaiak? Tíz óra huszonöt. Még öt perc.

Pontosan féltizenegykor két rakéta szállt egymásután a magasba a kínai vonalak fölött. A két fénylő csík azt jelentette: minden rendben van.

Május 3-án délelőtt Kim Op őrnagy jelentést tett az ezredparancsnoknak.

— A kínai vonalak felől nyugtalanító mozgolódás észlelhető — mondta. — Lehet, hogy támadásra készülnek. Néhány nappal ezelőtt kiküldtem egyik legjobb felderítőmet. Nem tért vissza. Elfogták vagy megölték. Az egyik éjszaka két gyanús rakétalövedék szállt a levegőbe éppen a mi állásainkkal szemközt. A saját szememmel láttam.

— Mit akar csinálni? — kérdezte az ezredes.

— Ma éjjel erős felderítést akarok végeztetni. Engedélyt kérek, hogy a felderítőket én magam vezethessem.

— Megőrült? — meredt rá az ezredes. Nem szokta meg, hogy a tisztjei önként vállalkoznak akármire is, hát még arra, hogy az első vonal elé merészkedjenek. — Még majd golyót eresztenek magába.

— Csalánba nem üt a mennykő — mosolyodott el Kim Op. — Különben meg kell mondanom, hogy nem bízom meg abban, amit mások jelentenek nekem. Nem engedhetem meg, hogy az ellenség váratlanul lecsapjon rám.

— Nem bánom — vonta fel a vállát az ezredes. — Vigyázzon magára.

Fejcsóválva nézett a távozó tiszt után.

— Bolond — dünnyögte —, de kemény gyerek. Ha túléli a dolgokat, még sokra viheti.

Május 3-án éjjel Kim Op őrnagy, Pak Ok Kjong ápolónő és hat délkoreai katona átment a frontvonalon a kínai önkéntesekhez.

Félúton, a nagy kőnél, amely mindkét vonal felől jól látható, egy kínai katona várta őket. Néhány lépéssel odébb egy teljes szakasz biztosította további útjukat.

Kim Op magával vitte az egész frontszakasz legrészletesebb térképét, amelyen fel volt tüntetve a liszinmanista és amerikai csapatok elhelyezkedése, ütegállásainak, tankcsapdáinak, aknamezőinek pontos helye, emellett adatokat hozott magával az amerikaiak és liszinmanisták létszámáról, veszteségeiről, fegyverzetéről, ellátásáról, egészségügyi helyzetéről.

Másnap egy amerikai helikopter keringett ezen a frontszakaszon a senki földje felett. Megpróbált lejjebb ereszkedni, de a kínaiak gépfegyvertűzzel végülis elkergették. A helikopter, amelynek az volt a feladata, hogy megkeresse Kim Opot és társait, esetleg a holttestüket, csak annyit jelenthetett, hogy a senki földjén senkit sem látott.

JÚNIUS 14-ÉN, öt héttel átjövetele után, nem messze Phenjantól, egy pohár koreai bor mellett beszélgettem Kim Op egykori liszinmanista őrnaggyal és feleségével, Pak Ok Kjong egykori puszani hadikórházi ápolónővel. Egy árnyas fa alatt

ültünk. Azért is, mert forró nap volt és azért is, mert sok repülőgép járkált arrafelé. A Tetonghan túlsó partján, talán három kilométerre tőlünk az amerikaiak százötven lökhajtásossal és bombázóval vad támadást intéztek egy üres mezőség ellen, amelyről az a rögeszméjük, hogy az valami titkos repülőtér. Idehallatszott a bombák robbanása és hatalmas füstfelhő terjengett a mező felett.

— Ilyesmitől Puszanban nem kell tartani — mondtam a kerekarcú fiatalasszonynak.

— Nem — felelte komolyan. — Puszanban nincs légiveszély. Nincsenek romok sem. De szabadság sincs.

Kim Op az égre bámult. Nem a repulőgépeket nézte, nem is a felhőket, hanem azt a csodálatos kékséget, amely olyan átlátszó és tiszta, mint a jó lelkiismeret.

— Néha estefelé végigheverek itt a földön — mondta egészen halkan. — Néha azért kell a földre lapulnom, mert a bombák közelebb esnek, mint most. Ilyenkor jól odanyomom a fulem a földhöz. Mintha valami dobogást hallanék. Nem, nem a bombák robbanására gondolok. Mintha egy szív dobogna itt. Erős, megtörhetetlen szív. Korea szíve.

JÚNIUS 23-ÁN PHENJANBAN kialudt a villany.

Az első órákban azt gondoltuk, kisebb üzemzavarról van szó, olyasmiről, ami máskor is előfordult; talán néhány oszlopot kidöntöttek, a vezetéket megszakították vagy valamelyik transzformátortelepet megrongálták a bombák.

Néhány óra elteltével megtudtuk, mi történt. Az amerikai légihaderő 500 repülőgéppel bombatámadást intézett a híres jalui vízierőművek ellen. Június 24-én megismétlődött a támadás.

A jalui erőművek — Korea büszkeségei. Még a második világháború előtt épültek, s közülük a legnagyobb: a szupungi (szuihói) erőmű napi 600 000 kilowatt áramot termelt és a negyedik helyen állt az egész világ, az első helyen Ázsia vízienergiával működő centrálei között. Korea nemzeti életének éppúgy része ez, mint a miénknek Csepel vagy Diósgyőr. A népköztársaság címerében, rizskalászok koszorújában ez az erőmű foglalja el a központi helyet.

S jelentősége túlnő az ország határain. Nemcsak Koreát látja el bőségesen, gazdagon villanyárammal, hanem jut belőle Északkelet-Kínának, Mandzsuriának is.

Éppen ezért a támadás is túlnőtt Korea határain. Nemcsak Phenjanban oltotta ki a lámpák fényeit, hanem Mandzsuria egy részén is. Közvetlen támadás volt — Kína ellen.

MacArthur tábornok már 1950-ben javasolta a jalui erőművek bombázását. Akkor az amerikai kormány nem engedélyezte, mivel nyilvánvaló volt: ez elmérgesíti a helyzetet, s a háború kiterjesztésének lehetőségét hordozza magában. Ha most hozzájárult a támadáshoz, ez világosan annyit jelentett, hogy igenis, el akarja mérgesíteni a helyzetet.

Washingtonban megpróbálták katonai okokkal magyarázni a bombázást. A valóságban nem volt komoly katonai jelentősége. Fájdalmasan érintette a polgári lakosokat, akiknek házai-

ban kialudt a fény, azokat a parasztokat, akiknek rizsföldjeire nem benzinmotor, hanem villany húzta a vizet, a kórházakat, amelyekben éjszakánként villanyfénynél folytak a műtétek. De a hadsereg s a front életében semmiféle változást nem jelentett. A hátországban, az életnek és a munkának azoknál a megnyilvánulásainál, ahol áramra elengedhetetlenül szükség van, azonnal biztosították az áramellátás folyamatosságát. A távíró, a telefon továbbra is zavartalanul működött. A phenjani rádió rendszeresen folytatta műsoradásait és a műsort az utcán hatalmas megafonok közvetítették a tömegekhez. Az ujságok továbbra is pontosan megjelentek. A mozik és a színházak minden nap megtartották előadásaikat. A kórházak késedelem nélkül áramfejlesztőket kaptak. Nemcsak a front, hanem a hátország életében sem tudott zavart okozni a jalui merénylet. Katonai okokra hivatkozni — nem volt ez más, mint olcsó képmutatás. Pontosan két esztendeje folyt a koreai háború. Miért csak most fedezték fel a szupungi erőmű katonai fontosságát? Miért éppen akkor, amikor a front már hosszú ideje mozdulatlan és nincsenek nagyobb katonai akciók?

A kétség árnyéka sem fért ahhoz, hogy az erőművek bombázásának nem katonai, hanem politikai okai vannak, s hogy ez az újabb súlyos provokáció szorosan összefügg a fegyverszüneti tárgyalások ügyével.

A jalui bombázás teljes összhangban állt azzal a magatartással, amelyet az amerikai fegyverszüneti küldöttség ebben az időben a tárgyalóasztal mellett tanúsított. Két hónap óta tulajdonképpen nem is folytak már valódi tárgyalások Panmundzsomban. Az amerikaiak háromnaponként voltak csak hajlandók egyáltalán ülésezni és akkor is vagy a régi mondókájukat hajtogatták, vagy egyáltalán meg sem szólaltak. A jalui támadás ugyanabba az irányba mutatott, mint a panmundzsomi amerikai magatartás: a helyzet elmérgesedésének, a háború fokozásának az irányába. Ebből a szempontból elvetemültsége felháborodást keltett — de különösebb meglepetést nem.

Meglepőbb volt az a hír, amit alig egy héttel a bombázás után, július elsején kaptunk Panmundzsomból. Eszerint Harrison tábornok, az amerikai küldöttség vezetője olyan nyilatkozatot tett a zöld asztal mellett, amely hangjában s mondanivalójában gyökeresen eltért korábbi beszédeitől. A szokásos

durva, kurtán goromba vagy hosszadalmasan álszent, de mindenképpen merev szónoklatok helyett most emberi hangokat ütött meg, a háborús fenyegetések és dörgedelmek helyett most — legalább szavakban — „őszinte békeakaratról" beszélt, és kifejezte az amerikai küldöttségnek azt a készségét, hogy a hadifoglyok hazatelepítésének kérdésében — az egyetlen megoldatlan kérdésben — olyan megoldást találjanak, amely „észszerű mértékben eleget tesz mindkét fél kívánságainak".

Ez a váratlan nyilatkozat arra látszott célozni, hogy az amerikaiak — valamilyen oknál fogva — hajlandók kompromisszumos megoldást keresni és kölcsönös engedmények útján megkötni a fegyverszünetet.

A koreai-kínai küldöttség újabb tanújelét adta példátlan türelmének: említést sem téve a jalui provokációról „örömmel üdvözölte" az új amerikai álláspontot. Azt javasolta: tartsanak zárt üléseket az ellentétek kiküszöbölésére, a hadifoglyok lakóhely szerinti „újraosztályozására" (aszerint hogy Észak-, vagy Dél-Koreában születtek vagy éltek), és a hadifogolynévsorok ellenőrzésére.

Július 4-én valóban meg is kezdődtek a zárt tárgyalások. Ismét feléledt a remény.

Említettem, hogy május vége óta Phenjanban tartózkodtam. Itt — távolabb a fegyverszuneti tárgyalások színhelyétől, s egyben távolabb a tárgyalások részletesebb ismeretétől is — sokminden nem volt egészen világos számomra. Nem volt világos, hogy a jalui bombázások után mi okozhatta a gyors változást az amerikaiak magatartásában; nem volt világos: milyen meggondolások alapján javasoltak ezúttal — először a tárgyalások történetében — a koreaiak-kínaiak zárt üléseket, és egyáltalán nem volt világos: mennyire őszinték az amerikaiak „békenyilatkozatai". Mégis, a Keszonból érkező hírek bizakodással töltöttek el. Mindenki úgy van vele: ha nagyon akar valamit, akkor bármilyen keserű előzmény után is könnyebben hisz a megvalósulásában. Márpedig a békét én is — mint Phenjanban mindenki — nagyon akartam.

Ezekben a napokban a főváros derűsebb, vidámabb volt, mint bármikor, amióta csak megismertem.

Az emlékezetes 1951 augusztus 14-i terrorbombázás óta nem érte nagyobb támadás Phenjant. Kisebb éjszakai bombá-

zások, géppuskázások előfordultak, de ezek nem jelentettek komoly veszélyt a város életére. A lakosság erősen megnövekedett, az utcák zsúfoltabbak voltak, mint az ősszel, a piacok forgalmasabbak, a vendéglők tömöttebbek, új földkunyhók épültek a romok között, törmeléktéglából „új" házikók százai, s legalább ugyanannyi új fabódé az árusok számára. Hullámzó, hangos tömegével, nyugalmával és jókedvével, a rengeteg apró gyerekkel, tarkaruhás lányaival Phenjan mindinkább békebeli hangulatot árasztott.

Most meg aztán mindenki azzal köszöntött rá ismerősére az utcán: „Nem hallottál valami új hírt Panmundzsomból?" S ha a válaszban rendszerint ott is volt a „légy óvatos" figyelmeztetése — azért nem maradt el s hangsúlyt is kapott a „talán végre sikerülni fog".

Július 5... 6... 7... 8... 9... 10... Panmundzsomból egyelőre nem jöttek még hírek. Csak szűkszavú kommünikék érkeztek: „A küldöttségek zárt ülést tartottak, amelyen megvitatták a hadifoglyok hazatelepítésének kérdését."

Az ilyen jelentés mögött éppúgy megfér a jó hír, mint a rossz. Mindenki igyekezett jót kiolvasni a szenvtelen sorok közül.

JÚLIUS 11-e éppolyan napnak indult, mint az előbbiek. Az ég egy kicsit felhős volt, egyébként meleg, szép nyári nap, az utcák szokás szerint forgalmasak és az emberek továbbra is reménykedők.

Délelőtt tíz óra felé rátört Phenjanra az amerikai légihaderő.

Mintha augusztus 14-ének borzalmai, gaztettei ismétlődnének meg.

Tucatjával zúgnak el a város felett az egymotoros zuhanóbombázók és a lokhajtásosok.

Bombarobbanások, gépfegyvertűz, rohanó emberek az utcán, földrebukó nők, üvöltő sebesültek, házak, amelyek úgy égnek, mint a fáklyák, rengő-remegő föld.

Százak és százak, akik egy perccel ezelőtt még éltek, a békéről beszélgettek, most néma halottak. Százak, akik az imént még könnyedén sétáltak, most vonagló sebesültek.

Nyolc órán át tart a nappali támadás.

Az alkonyati és az esti órákban rövid szünet áll be.

Este tíz óra körül megjelennek a nehézbombázók. A nappali támadás csak bevezetőnek tűnik az éjszakai véres tombolás mellett.

Hajnali négy óráig rázkódik a föld és a föld mélye Phenjanban, mintha valami pokoli erő rázná.

Ez a támadás nagyobb, mint az augusztus 14-i. Ilyen méretű, ilyen vadságú bombázás még nem volt Koreában.

Phenjan legközepén vagyok egész éjszaka, egy domb belsejébe vájt óvóhelyen. Az egész domb szinte hullámzik fölöttünk. Valahol a közelünkben is bombáznak: minden egyes morajlás a dobhártyánkat feszíti.

Megpróbálok felmenni, hogy lássam a megtámadott éjszakai város képét. Abban a pillanatban, ahogy felnyitom az óvóhely ajtaját, egy bomba csap le a közelben és a légnyomás messzire visszalök a lépcsőkön.

Később mégis feljutok. Iszonyatos kép. A holdas éjszakában vad tüzek lobognak, a lángok felnyúlnak az égig. Az ég alja, mint a vér.

Hajnalodik. A felkelő nap bíbora alig tud megbirkózni a tüzek vörösével.

Már reggel van, de a városban alig látni néhány lépésnyire. Egész Phenjant belepi a füst és a por felhője.

Kis, földszintes lakóházakra ötszázkilós bombákat dobáltak. Ezeknek a házaknak a helyén még romok sem maradtak. Csak egy-egy óriási bombatölcsér, olyan mély, hogy a feltörő talajvíz már félig megtöltötte.

Minden válogatás nélkül, teljesen rendszertelenül hajigálták le a robbanóbombákat és a napalmot. Átmegyek fontos hidakon, vasútvonalak mellett megyek el — semmi bajuk sem történt. Ugyanakkor földkunyhók és fabódék százait romboltak össze.

Még másnap egész délelőtt is időzített bombák robbannak. Az egyik alig száz méterre tőlem. A légnyomás úgy megráz, mint a szél a falevelet.

Néma és komor emberek halottakat visznek gyékényhordágyakon, fehér lepelbe burkolva.

Halottak között járok az utcán. Arcukkal a földre borult, zilálthajú öregasszonyok, szénné égett gyerekek, romok alól

kibukkanó testrészek, halottak, halottak, halottak mindenfelé.

Hányan? Ki tudná ezt az első órákban, az első napon megmondani?

Zokogó asszonyok guggolnak bombatölcsérek mellett. Gyerekeiket keresik. Aggok és gyerekek széttépett rongyokat, széttört edényeket, rizst, kölest, babot szedegetnek ki a törmelékek alól.

Van valami kísérteties abban, ahogy szinte mozdulatnyi pontossággal megismétlődnek a tavalyi támadás képei: a romok közt keresgélő emberek mintha ugyanazzal a hajlással görnyednének a föld fölé, a halottszállítók mintha ugyanazokkal a lépésekkel imbolyognának, az anyák mintha ugyanazzal a vad dühvel dobálnák szét az üszkös gerendákat. Kísérteties és bűnös a pusztításnak ez az egyformasága.

És van valami ünnepélyes abban, ahogy szinte mozdulatnyi pontossággal megismétlődik a város nekifeszülése, hogy úrrá legyen a rombolás fölött. Még robbannak az időzített bombák, s már egymásután állítják fel a kidőlt távirópóznákat, kötözik össze az eltépett drótokat. Kinyitnak a megmaradt bódék, az üzletek. Hordják a postát. S a főutakon megint ott húzódik a fehérruhás embersor, ameddig csak a szem ellát: betemetik a forgalmat gátló bombatölcséreket. Hajnali négykor még zuhantak a bombák. Reggel fél hétkor már zavartalan a közlekedés.

Az élet nagyon erős. Az emberek élik tovább az életet. Keményebbek, még keményebbek lettek. Konokabbak, elszántabbak, gyűlölettel csordultig teltek.

Az ujságban megint a szenvtelen jelentés: „A fegyverszuneti küldöttségek folytatták a zárt megbeszéléseket."

Az emberek elolvassák, nem szólnak semmit. Már nem találgatnak, nem kérdezgetnek. A bizonytalan-bizakodó kérdések helyébe már egyetlenegy kérdés tolult, arra sem vár senki se választ, mert magában hordja a válaszát: hogyan is lehetne hinni bármiféle szép amerikai szónak a panmundzsomi sátorban, ha itt áll az ember a füstölgő phenjani romok tövében, a phenjani tömegsírok mellett?

ESTELEDIK. Teherautók mennek a sötétség fedezete alatt a Rákosi-kórház felé. Az autókon hatvan ember fekszik. Sebe-

sültek. Vérzőfejű, törött lábú, megégett emberek, a Phenjan elleni terrortámadás áldozatai. Egyrészük már volt kórházban a sebesülése után. Egy nyugatphenjani kórházban feküdtek, de csak néhány óráig, mert a mult éjszakai támadás során az amerikaiak a kórházat is szétrombolták. Orvosok, ápolók, betegek tömege halt meg. Aki megmaradt, azt most átszállítják más kórházakba.

A sebesülteket hordágyakra fektetik. A verejtékező testekre föld és korom tapadt, ruháik megtépettek és megperzseltek. Ott fekszenek hosszú sorokban a szabad ég alatt, a paraszthá zak padlóján, a műtők előtti folyosókon. A levegő a fájdalom kiáltásaival, gyereksírással telt.

Az előző órákban behozott sebesültekkel együtt összesen nyolcvanan vannak a Rákosi-kórházban. Közülük hat katona, harmincegy asszony, huszonegy gyerek, huszonkettő férfi: a legtöbbjük ötven-hatvan év körüli idős ember. Tizenkétszer annyi asszony, gyerek, öreg, mint ahány katona: így fest az amerikai támadás képe.

A sebesültek nagyrésze a fején sérült meg. Kis házikójuk, hevenyészett óvóhelyük omlott a fejükre. Ezek a kis házak és óvóhelyek voltak azok a „katonai célpontok", amelyekre az amerikaiak 870 tonna bombát, 9 600 tartály napalmot dobtak és 150 000 robbanógolyót lőttek ki július 11-én.

Soha olyan éjszakája nem volt még a Rákosi-kórháznak, mint a július 13-ra virradó éjszaka. Valamennyi magyar orvos és műtősnő talpon. A koreai egészségügyiek pártszervezete mozgósítja a koreai dolgozókat. A pártpropagandista vizet hord a kútról, a takarítólányok és a konyha dolgozói betegeket mosnak, öltöztetnek. És vért adnak, kivétel nélkül, aki csak ott van, mind vért ad. Nagyon sok vérre van szükség a műtéteknél és vérhiány miatt nem lehet fennakadás. Az egyik magyar orvos a műtő sarkában áll és összeszorított szájjal sajátmagától vesz vért.

Három műtőasztalon operálnak egymás mellett. Tizenkét órán át, megállás nélkül. Egyetlen éjszakán harmincegy műtét.

Nemcsak a fáradságot és a hőséget kell legyőzni. A fájdalmat is, amely a torkot markolja, a könnyeket is, amelyek újra meg újra fel akarnak törni.

A gyerekek, igen, mindenekelőtt a gyerekek sorsa, vérző

kis alakja az, amely úgy markol bele a szívbe, hogy majd kitépi a mellüregből.

Két apróság egymás mellett, két kisfiú. Olyan pöttömök, még a nevuket sem tudják megmondani. A műtéti naplóba így kerülnek be: „Egi I" és „Egi II". Azaz egyes számú és kettes számú névtelen kisfiú. A phenjani utcán találták őket súlyos sebekkel. Kinek a fia az egyik és a másik — senki sem tudja. És senki sem tudhatja, vajjon megtalálja-e őket valaha is a családjuk, vajjon élnek-e szüleik és visszakerülnek-e valaha is hozzájuk?

Az egyik hordágyon összeégett asszony, Cso Pjong Szannak hívják, huszonöt éves, három gyerek anyja. Az arca, a szeme, a keze csupa seb. Napalmbombát dobtak rá. Mellette kisfia, akinek a balcombját átlőtte egy gépfegyvergolyó.

Az asszony most tér magához. Felveszik az adatait. Nevét, korát, sebesülése idejét, körülményeit. Utána a gyereke nevét kérdik.

— A gyerekem! — sikolt fel. — Hát a gyerekem is itt van?

— Itt. Ne aggódjék. Az élete nincs veszélyben. Teljesen rendbe fog jönni.

— Melyik gyerekem a három közül? — kérdi az anya.

— Nem tudjuk. Éppen magától akartuk megkérdezni.

Az asszony megpróbálja elégett szemét kinyitni. Nem tudja. Ekkor lágyan, valami végtelen szeretettel a hangjában, megszólal:

— Fáj a sebed? Válaszolj drágám. Mondj csak egy szót, csak egyetlenegy szót, édes kicsinyem.

És a kisfiú szenvedő arca kisimul, apró kezével megsimogatja anyját és azt motyogja:

— Nem fáj, édesanyám.

— Kang Gun — kiált fel az asszony —, drága, legkisebb magzatom!

Azután az orvos felé fordul és száraz hangon azt mondja:

— A fiam neve Kim Kang Gun. Nem egészen kétesztendős.

A gyereke arcát talán sohasem láthatja többé. A hangjáról ismerte meg.

Folynak a műtétek. Egy hatéves kislány fekszik a műtőasztalon. Fejsérülés. Nem súlyos. Helyi érzéstelenítéssel, gyorsan végetér az operáció. Már csavarják a fehér gézt a lányka fejére, amikor a gyerek elkezd panaszkodni. Nem a fejét, ha-

nem a gyomrát fájlalja. Az orvosok meglepődnek. A gyomornak látszólag nincs semmi baja. Csak nincs valami belső zúzódás? Egy koreai műtősnő vallatni kezdi a kislányt: hol fáj, mióta fáj. Ekkor megoldódik a rejtély. Kiderül, hogy a gyerek két napja, a bombatámadás kezdete óta nem evett semmit. Innen a gyomorfájás.

Egy magyar műtősnő azonnal piskótát hoz és odaad egyet a kislánynak. Az mohón beleharap. Ekkor az egyik magyar orvos odanyúl, hogy felemelje a kislány fejét. De a gyerek félreérti a mozdulatot. Azt hiszi, hogy az orvos a piskótát kéri tőle. És odanyujtja neki a tésztát, amelyből egyetlen harapásnyit evett csak és azt mondja:

— Éhes vagy te is? Tessék, egyél belőle.

Hosszan, vég nélkül lehetne folytatni ennek az éjszakának a történeteit. Lehetne írni — és nem is prózában, versben kellene írni — egy sebesült anyáról, aki a hordágyon fekve megszoptatta egy másik, halott anya csecsemőjét. Lehetne írni egy hatvanéves öregről, aki három sebesültet cipelt el a phenjani kórházba a bombázás közben, amíg az úton maga is meg nem sebesült. Most itt fekszik, bekötözött lábbal, azok mellett, akiknek az életét megmentette.

Mind a nyolcvan sebesültnek megvan a maga története. Nyolcvan vádirat az amerikai támadók ellen. Nyolcvan vádirat a tízezer, friss vérrel írt phenjani vádiratból.

Ezek az emberek, ha kínozza is őket a fájdalom vagy a családjuk sorsa fölötti bizonytalanság, ha égeti is őket a láz vagy a napalm okozta seb, mégis csendesen és nyugodtan mesélik el a maguk történetét. Csak egyetlen kérdést nem lehet, nem szabad feltenni nekik: „Mit gondol az amerikaiakról?" Mert akkor vége a külső nyugalmuknak is, izzásba jön és eltorzul a hangjuk, a lázuk felszökik. Eleinte még megpróbálkoztam ezzel a kérdéssel. Egy negyvenhétéves szállítómunkás, Kang Sin Gjun, öt gyermek apja, fel akart ugrani a kórházi ágyról és csak az ápolónők tudták lefogni. „Adjanak fegyvert a kezembe — kiáltotta —, nem igaz, hogy öreg vagyok."

Cso Pjong Szan, a napalmtól sérült anya, összeégett kezeivel a hordágy gyékényét verte: „El akarok menni Amerikába. Meg akarom mutatni az arcomat az amerikai asszonyoknak. Meg akarom mutatni a sérült kisfiamat az amerikai anyáknak.

Nézzenek meg minket és égesse őket sebessé a szégyen, amiért ők szülték a világra a mi megnyomorítóinkat."

Itt, a Rákosi-kórházban, kínban fetrengő asszonyok és gyerekek között járva olvasom az amerikai jelentéseket a Phenjan elleni bombatámadásról. A United Press ezt írja: „A célokat gondosan megválogatták. Szigorúan katonai célpontokat, gyárakat, vasútvonalakat, hidakat bombáztak." A *Far East Network* szerint „több mint ezer katonai célpontot romboltak szét Phenjanban. Fényképfelvételek bizonyítják az eredményeket."

Gyilkosok! Valóban gondosan, a bomlottagyú gonosztevők gondosságával válogattátok meg a célokat. Nevezzetek meg egyetlen hidat, vasútvonalat, hadiüzemet, amelyet eltaláltatok! Mert mi hatezer halott és négyezer sebesült asszony, gyerek és aggastyán nevét nevezzük meg. Mondjátok meg, hol volt Phenjanban nem ezer, hanem csak száz katonai célpont! Mert mi megmondjuk, hol van az ártatlanul megöltek ezernyi sírja. Tegyétek le az emberiség elé a hadicélpontok szétrombolását bizonyító fényképeket! Mert mi odatesszük a meggyilkoltak, a napalmtól összeégettek, a letépett kezűek, a meggyötört nők és csecsemők fényképeit. Ők voltak „a gondosan megválogatott célpontok".

A koreai béke: ez volt a „hadicélpont"!

MIKOR A RÁKOSI-KÓRHÁZBÓL visszamentem Phenjanba, a lakásomon sürgöny várt. Keszoni barátaim küldték, s a szövege három szó volt: „Jójj azonnal Keszonba!"

Útnak indultam, immár negyedszer, Keszon felé. Egész úton a sürgony három szavát morzsolgattam magamban. Valami döntésre érik, máskülönben nem hívtak volna ennyire sietve. Vajjon jóra vagy rosszra érkezem?

Végtelennek tűnt a néhányórás út.

KESZONBAN AZUTÁN minden megvilágosodott.

A zárt megbeszélések befejezéshez közeledtek. A megegyezés reménye újra, s most már úgy látszott: véglegesen szentefoszlott.

Dehát akkor miért volt a hirtelen enyhülés az amerikaiak

hangjában, miért javasoltak a koreaiak-kínaiak zárt tárgyalásokat, s ami engem külön is érintett: mit jelentett a keszoni sürgöny?

Az események új szakasza — s egyben a koreai háború és a fegyverszüneti tárgyalások új szakasza — a jalui erőművek bombázásával kezdődött.

Ennek az új szakasznak az amerikai tervek szerint a fegyverszüneti tárgyalások gyors megszakításához kellett volna vezetnie, méghozzá úgy, hogy a koreaiak-kínaiak a provokációkon felbuzdulva felborítják a tárgyalóasztalt, a fronton offenzívába kezdenek, s ezzel alkalmat adnak az amerikaiaknak Kína bombázására, esetleg az atomfegyver használatára is. Mindenképpen: a jalui bombák elsődleges célja a panmundzsomi tárgyalóasztal volt.

Csakhogy a dolgok nem egészen úgy sikerültek, ahogyan az amerikaiak tervezték. A jalui bombázás a leghangosabb visszahatást nem a „kommunisták" között, hanem — saját szövetségeseik és barátaik között váltotta ki. Olyan visszhangja kelt a kapitalista világban, Nyugaton és Keleten egyaránt, hogy az amerikaiak egészen belesápadtak.

Angliában Churchill kormányának majdnem az életébe került a jalui támadás. Az amerikai kormány ugyanis a nagyfontosságú lépéshez nem kérte legfőbb szövetségesének, az angol kormánynak a hozzájárulását, s ami ennél is több, még csak nem is értesítette megelőzően a támadás tervéről. Az angol tömegek ebből a megalázó eljárásból minden addiginál világosabban megláthatták: mennyire értékeli az Egyesült Államok a brit szövetségest, s megláthatták azt a veszélyt is: milyen egyszerűen, megkérdezése nélkül belesodorhatja Amerika Angliát a háború kiterjesztésébe, egy új világháborúba.

A tömegek nyomására a munkáspárt vezetői, Attlee, Bevan, Morrison napokon át ostromolták Churchillt az alsóházban. Anglia szégyenét növelte az, hogy az angol hadügyminiszter, Alexander lord a támadás időpontjában éppen Koreából, Clark tábornoktól jövet Washingtonban tartózkodott, Trumannal és Bradley-vel tárgyalt, ennek ellenére még csak meg sem említették neki, hogy ilyen új merénylet van készülőben. Churchill csak dadogni tudott: „Mint az Egyesült Nemzetek hadjáratának második részvevőjével — bár hozzájárulásunk csekély — tanácskozhattak volna velünk, vagy legalábbis tájékoztathat-

tak volna minket, mikor az északkoreai erőművek bombázására sor került . . ." Dadogott Eden is: „A brit kormányt nem tájékoztatták és véleményét nem kérték ki. Ezt sajnálom . . ." — s az egész konzervatív kormány pusztán parlamenti mandátumfölényének köszönhette, hogy nem bukott bele a jalui bombázásba.

A francia sajtó majdnem egyöntetűen állást foglalt az amerikai provokáció ellen. „Európa aggódva áll az események előtt" — írta a *Combat*.

Az indiai parlamentben maga Nehru szólalt fel az ügyben. „India kormánya egyáltalán nem támogatja a Koreában folyó hadműveleteket — mondta. — Ellenkezőleg: forró vágya, hogy ezek a hadműveletek befejeződjenek, megkössék a tűzszüneti egyezményt, ami elvezetne a kérdéssel kapcsolatos különböző problémák rendezéséhez."

Az amerikaiak megbokkentek és megijedtek attól, hogy milyen egyhangú visszautasításra talált a jalui bombázás — a „nemkommunista" táborban, saját szövetségeseik között is. Jobbnak látták — hacsak időlegesen is — visszavonulni, kitérni a fenyegető vihar elől.

Ennek a visszavonulásnak vetülete volt a panmundzsomi sátorban Harrison tábornok július 1-i enyhehangú nyilatkozata „az őszinte békeakaratról", a kompromisszumos megoldás kereséséről.

Teljességgel világos, hogy a koreai-kínai küldöttség jól tudta, mi lappang az amerikaiak bokra mögött, s erős kétségei voltak a szembenálló fél őszinteségét illetően. Ha mégis „örömmel üdvözölte" az amerikai álláspontot és zárt megbeszéléseket javasolt, ez csak azért történhetett, hogy kihasználva az amerikaiak szorult helyzetét, felhasználva a rájuk nehezedő nyomást, megpróbálta mégegyszer szavukon fogni őket a fegyverszünet megkötésének kérdésében.

A bizalmas megbeszélések során a koreaiak-kínaiak újabb erőfeszítést tettek a megegyezésre. Azt javasolták, hogy minden külföldi hadifoglyot: kínaiakat, amerikaiakat, angolokat stb., kivétel nélkül telepítsenek haza, ami pedig a koreai hadifoglyokat illeti: az északkoreaiak visszatérnek Északra, a déliek Délen maradnak. De a javaslat betűinél is tovább ment Nam Ir tábornok szóbeli magyarázata a javaslathoz. Nam Ir kijelentette: „Ha önök olyan számot fognak felmutatni, amely

megközelíti a realitást és magában foglalja a húszezer kínai önkéntest, akkor a hadifoglyok kérdése megoldódik. Az egyetlen fennmaradó kérdés most a névsorok és a számok kérdése." A koreai-kínai küldöttség szerint a másik fél által hazatelepítendő foglyok teljes számának a 110 000 körül kell lennie.

Ennél nyiltabban és közérthetőbben igazán nem kellett kifejezni, hogy a koreaiak-kínaiak további engedményekre hajlandók. Ha az egyetlen fennmaradó kérdés „a *névsorok* és a *számok* kérdése", ha a hazatelepítendő foglyok számának 110 000 *körül* kell lennie — akkor tág kapu áll nyitva a megegyezésre.

Az amerikaiak első válasza nem volt elutasító. Arról volt szó, hogy „újra ellenőrzik" a kezükben lévő hadifoglyok listáit, azaz — új számot jelentenek be: hány hadifoglyot hajlandók hazatelepíteni.

A szakadék nem látszott olyan szélesnek, hogy ne lehessen áthidalni. Nyilvánvaló volt, hogy az amerikaiak 70 000-nél több hadifogoly hazatelepítését fogják javasolni, a koreaiak-kínaiak pedig 110 000-nél alacsonyabb számot is el fognak fogadni.

Keszonban magasra hágott a remény: mégis megszületik a megegyezés.

Ilyen körülmények között küldték barátaim azt a táviratot, amelyben sürgették visszautazásomat: azt akarták, hogy legyek ott a végső fejleményeknél, a fegyverszünet aláírásánál.

Jóra hívtak, rosszra érkeztem.

A bizakodás szülte táviratot július 10-én adták fel. Egy nappal a phenjani terrortámadás előtt. Azért kaptam meg késve, mert időközben a Rákosi-kórházba látogattam el.

Július 11-én, akkor, amikor olyan közel álltak a megegyezéshez, mint még soha, az amerikai légihaderő tízezer embert megölt és megsebesített Phenjanban.

A phenjani tömeggyilkosság: ez volt a fordulópont.

Másnap, 12-én Harrison tábornok beterjesztette az amerikaiak javaslatát. Eszerint összesen 83 000 koreai és kínai hadifoglyot hajlandók hazatelepíteni, ezek közül 76 000 a koreai és 6 400 a kínai.

A 12-i ülés alig hat órával azután kezdődött, hogy a phenjani vérfürdő végetért. A koreai-kínai küldöttségnek még nem

állhatott pontos kép rendelkezésére arról, mi történt Phenjanban. Kétnapos szünetet javasolt. A két nap elteltével újabb két napot.

Ez alatt a négy nap alatt újra kellett értékelni az egész helyzetet — az amerikai javaslat és a phenjani tömeggyilkosság tükrében.

Ami az amerikai javaslatot illeti, az ismét megmutatta, hogy az úgynevezett rostálás és önkéntes hazatelepítés menynyire ingatag és megbízhatatlan. Az amerikaiak most azt mondták: 83 000 hadifogoly akar hazamenni. De alig egy hónappal korábban azt mondták: csak 70 000 hadifogoly választja a hazatérést. Az ellentmondó számokból megint kiderült: tulajdonképpen nem a hadifoglyok, hanem sokkal inkább az amerikaiak akaratáról van itt szó.

A kocsedói események bebizonyították, hogy a hadifoglyok zöme hű hazájához és népéhez, s élete kockáztatásával is kifejezésre juttatja ezt a hűségét. Ugyanakkor feltételezhető volt, hogy a fogvatartók véres terrorral, megfélemlítéssel, fenyegetődzéssel, tetoválással a foglyok egy kisebb részét rávették arra, hogy hazatérése ellen nyilatkozzék. A táborokat ellepték a liszinmanista és a Kuomintang-instruktorok — egyes szökött hadifoglyok vallomásaiból kiderült, hogy már 1951 októbere óta folyik tűzzel-vassal az „önkéntes hazatelepítés" előkészítése, a foglyok „megdolgozása", testi és lelki gyötrése. De az új amerikai javaslat közvetve bevallotta, hogy az amerikaiak maguk sem veszik túlságosan komolyan a hadifoglyok kicsikart nyilatkozatait a hazatelepítés ellen: amikor taktikázásuk megkövetelte, az „eredeti" számhoz egyszerűen hozzácsaptak még 13 000-et A kínaiaknak, koreaiaknak ugyanakkor semmiféle tényleges joguk vagy alkalmuk nem lett volna arra, hogy ellenőrizzék az amerikaiak adatait, s még kevésbbé arra, hogy felvilágosító tevékenységet folytassanak a megfélemlített hadifoglyok között.

Volt az amerikai javaslatnak még egy jellegzetessége. Mégpedig az, hogy az északkoreai hadifoglyoknak körülbelül 80 százalékát akarták hazaengedni, s ugyanakkor a kínai hadifoglyoknak — mindössze 32 százalékát. Mi lappangott e mögött az aránytalanság mögött?

Kísérlet arra, hogy éket verjenek a koreaiak és a kínaiak

közé. Az amerikai politikai gondolkodásmód legnagyobb korlátainak egyike az, hogy a szocialista táborban fennálló jelenségeket, viszonyokat — a kapitalista tábor jelenségeiből kiindulva ítéli meg. Mivelhogy a saját táborukban elképzelhetetlen önzetlen barátság, hátsógondolat nélküli jóviszony két „szövetséges" ország között, mert vagy az egyik csapja be a másikat, vagy a másik az egyiket, mert a legszorosabb szövetségen is rések és repedések vannak — el sem tudják képzelni, hogy ez másként is lehetséges. Képtelenek megérteni, hogy a koreai-kínai szövetség nem ugyanolyan, mint — mondjuk — az amerikai-angol szövetség, hogy itt nem a pillanatnyi vagy a látszólagos érdekek a közösek, hanem a tartós és a valódi érdekek, hogy itt egyik sem akar uralkodni a másikon, egyik sem akarja kihasználni a másik nehézségeit, hanem a kölcsönös bizalom, egyenjogúság és segítés az uralkodó. Éppen, mert nem képesek felfogni, hogy ilyesmi lehetséges, éppen ebből fakad az amerikaiak állandó reménykedése és próbálkozása, hogy megbontsák a szocialista tábor egységét.

Az új amerikai javaslat, amely a koreai hadifoglyok nagy többségét visszaadta volna, a kínai hadifoglyok nagy többségét visszatartotta volna, azt célozta, hogy a háború folytatásának felelősségét — a kínaiakra hárítsa. Arra számított, hogy a koreaiak majd „nyomást gyakorolnak" a kínaiakra, ki fogják jelenteni, hogy nem hajlandók a „kínai hadifoglyok kedvéért" folytatni a háborút, a koreaiakat támogatni fogják az oroszok és ezzel — viszály kerekedik Moszkva és Peking között. Óh, ez a hőn óhajtott, áhított viszály: Moszkva és Peking szembefordul egymással! Ez az álom lapult az amerikai javaslat mögött.

Az álom persze megint álom maradt. „Önök egy trükköt szeretnének megjátszani — mondta az amerikaiaknak Nam Ir tábornok. — Világosan meg akarom önöknek mondani, hogy ezzel a trükkel semmiféle sikert nem fognak elérni." A koreai-kínai szövetség továbbra is a legegységesebb, legszilárdabb, megbonthatatlanul erős maradt.

Ám az új amerikai javaslatnál nem pusztán a javaslat volt a lényeg. A lényeg az volt, hogy ez a javaslat össze volt kötve a phenjani tömeggyilkossággal, a jalui erőművek bombázásával és azzal a hivatalos fenyegetéssel: ha nem fogadják el a

javaslatot, az amerikaiak fokozni fogják a „katonai nyomást" Korea ellen.

Így tekintve, az amerikai javaslat nem volt más, mint felszólítás a megadásra.

Így tekintve, az amerikai javaslat sokkal nagyobb kérdést vetett fel, mint húsz- vagy harminc- vagy negyvenezer hadifogoly sorsának a kérdését — azt a kérdést vetette fel: kié a győzelem a koreai háborúban?

KÉT ESZTENDŐ HARCAIT ELDÖNTŐ, óriási kérdés ez.

Hogyan felelt rá a valóságos helyzet?

A választ az adja meg, ha a helyzetet az amerikai támadók eredeti koreai céljaihoz mérjük, s azt nézzük: mit sikerült ezekből a célokból megvalósítaniok?

A koreai háborúval Amerika urai el akarták foglalni Észak-Koreát. Nem tudták elfoglalni.

A Jalu- és a Tumen-folyóknál fel akartak vonulni Kína és a Szovjetunió határaihoz. Nem sikerült felvonulniok.

Meg akarták törni a koreai népet. Nem tudták megtörni.

Korea példájával meg akarták félemlíteni a többi népet, elsősorban a kis népeket: „Így jár az, aki szembe mer szegülni a hatalmas Amerikával." Ehelyett Korea példája erőt adott a népeknek és utat mutatott számukra: „Így jár a hatalmas Amerika, ha disznóormányát be meri dugni egy szabadságszerető kis nép kertjébe."

Különös jelentőségűnek szánták ezt a háborút az ázsiai népek szempontjából: Ázsia barátjának, patrónusának, a „kommunizmus elleni megvédelmezőjének" akartak mutatkozni. Ehelyett az ázsiai népek hóhérainak ismerte meg őket a világ. Ázsia népei teljes rokonszenvükkel a koreai és a kínai nép felé fordultak, amelyek megmutatták, hogy az egykori gyarmatok eredményesen szembeszállhatnak a legnagyobb imperialista hatalommal. A koreai háború nagy, felmérhetetlen jelentőségű lecke volt az ázsiai népek számára. Amerika és a gyarmattartó országok tekintélye még sohasem süllyedt olyan mélyre Ázsiában, mint a koreai háború során.

A koreai háborúval Amerika urai fel akarták szítani saját hadseregük harci kedvét és meg akarták kedveltetni a háború gondolatát az amerikai néppel. De a koreai vereségek után

az amerikai katonák megtanulták, hogyan higgyenek az effajta „rendőri akciókban", „tisztogatási vállalkozásokban", megtanulták, hogy a lenézett, egykori gyarmati népekben az agresszorok félelmetes ellenségeit ismerjék meg és harci moráljuk alacsonyabbá vált, mint valaha volt. Az amerikai nép is kezdett rájönni, mit jelent számára vérben, verejtékben, a saját szabadságjogai megnyirbálásában egy új háború.

Az Egyesült Nemzetek lobogója alatt Amerika egységbe akarta kovácsolni a különböző imperialista hadseregeket. De szövetségeseitől nem kapta meg azt a támogatást, amit remélt. A Li Szin Man-rendszer válsága s a Jalu-menti bombázás után minden eddiginél világosabban megmutatkozott: milyen rések és ellentétek vannak a szövetségesek között.

Az amerikai hadsereg a szabadság és a demokrácia keresztes lovagjainak képében próbált tetszelegni. Ehelyett a szabadság és a demokrácia lábbaltipróinak, minden bűnre kész zsoldosoknak elvetemült gyülevészhadaként ismerte meg a világ.

Két évvel a koreai háború megindulása után meg lehetett állapítani, hogy az amerikai imperializmus minden lényeges terve és szándéka, amit a koreai háborúval akart megvalósítani, kudarcot vallott.

A koreai helyzetet az amerikaiak eredeti céljaihoz mérve — az Egyesült Államok elvesztették a koreai háborút.

Hatalmas jelentőségű, történelmi esemény ez: a modern történelemben először fordul elő, hogy Amerika nem nyer meg egy háborút.

A háború szervezői és felelősei természetesen minden igyekezetükkel azon voltak, hogy leplezzék, eltakarják, s amennyire csak tudják, visszájára fordítsák ezt a tényt.

A fegyverszüneti tárgyalások kezdete óta azzal kísérleteztek, hogy vereségüket palástolva győztesként próbálják meg a maguk feltételeit ráerőszakolni a koreaiakra és a kínaiakra.

Az a követelésük, amellyel 13 000 négyzetkilométert meg akartak szerezni Észak-Koreából — a győztes mezében fellépő fél követelése volt, s elfogadtatása a győzelem látszatát kelthette volna a nyugati világban.

Az a követelésük, amellyel meg akarták szerezni az ellenőrzés jogát Észak-Korea felett, s a beavatkozás jogát az ország

belügyeibe — ugyancsak az amerikai győzelem hitét válthatta volna ki — ha elfogadják.

Csakhogy egyik követelést sem fogadták el.

Utolsónak maradt a hadifoglyok ügye.

Itt egészen nyilvánvalóan olcsó propagandagyőzelem is kínálkozott. Az 1952. év katasztrofális volt Amerika urai számára a világ közvéleményének befolyásolása szempontjából. Márciustól júniusig, négy rövid hónap alatt három súlyos, jóvátehetetlen vereség érte őket: a baktériumháború leleplezése, a kocsedói események és a Li Szin Man-rendszer csődje. A koreai-kínai hadifoglyok kommunistaellenességének meséjével bizonyos fokig ellensúlyozni akarták — a megtörtént és tagadhatatlan tényeket. Ha megfélemlített és amerikai szuronyokkal körülvett hadifoglyok nevében és „védelmében" most arról szónokolhatnának: „Íme, tíz- és tízezrek szembefordulnak a kommunizmussal, nem akarnak vörös uralom alatt élni, az amerikai szabadságot választják" — ez a hiszékeny és feledékeny emberek szemében talán elmosná a baktériumháború, Kocsedo és a liszinmanista terrorválasztás emlékeit. Elég gyenge „ellenpropagandának" ígérkezett mindez a Dodd- és Colson-ügy után, de a semminél mindenesetre többnek.

A hangsúly természetesen nem a propagandagyőzelmen volt, hanem azon, hogy valahogyan kicsikarják a katonai győzelem, az erőfölény látszatát.

Ez alakította ki a júliusi eseményeket.

Ha a jalui és a phenjani tömegbombázás hatására, és az amerikai fenyegetések súlya alatt a koreai-kínai küldöttség most elfogadta volna az új amerikai javaslatot a koreai hadifoglyok 20, a kínai hadifoglyok 68 százalékának végleges és megfellebbezhetetlen visszatartásáról — ezt nem lehetett volna másnak értelmezni, mint a koreaiak-kínaiak behódolásának az amerikai katonai erővel szemben.

Korea legnagyobb erőműveinek szétrombolása és tízezer polgári lakos legyilkolása és megsebesítése után ilyesmibe beleegyezni — ez egyenlő lett volna a fegyverletétellel. Ez tálcán vitte volna a „nyugati" közvélemény elé a poffeszkedő érvet: „Az amerikai katonai erő, az amerikai légihaderő nyomása térdrekényszerítette a kommunistákat."

Ilyen körülmények között teljességgel lehetetlen volt az amerikai javaslat elfogadása.

Korea és Kína fiai nem azért harcoltak két esztendő óta, nem azért ontottak annyi vért, s áldoztak oly sok drága életet, hogy sorozatos győzelmeik, s hősi küzdelmük után végülis az amerikaiak a tárgyalóasztalnál akárcsak a győzelem látszatát is megszerezhessék tőlük. A való katonai helyzet is gyökeresen ellentmondott ennek: a koreai-kínai haderő és a hátország még soha nem volt olyan erős, mint most. Korea és Kína népe nyugodtan tekinthetett a jövőbe. Ebben a helyzetben behódolni az amerikai követeléseknek, ez nemcsak esztelenség — egyenesen vétek lett volna.

NÉGYNAPOS TÁRGYALÁSI SZÜNET után a koreai-kínai küldöttség visszautasította a tömeggyilkossággal és zsarolással összekötött amerikai javaslatot.

Az amerikai vezetőket ez nem érte meglepetésként. Az ő terveikben amúgyis két lehetőség szerepelt: az egyik az, hogy a koreaiak-kínaiak behódolnak (erre számítottak kevésbbé, minthogy semmi alapjuk sem volt erre számítani), a másik az, hogy a fegyverszüneti tárgyalások megszakadnak, s ezzel a koreai háború elmérgesedik és kiszélesíthetővé válik (erre számítottak inkább és ebben reménykedtek is).

Most, hogy ők elutasították a koreai-kínai javaslatot (körülbelül 110 000 hadifogoly hazatelepítése) és a koreaiak-kínaiak elutasították az ő javaslatukat (83 000 hadifogoly hazatelepítése és több tízezer hadifogoly ellenőrizetlen, megmásíthatatlan, erőszakos visszatartása), úgy látták, nyitva áll számukra az út a háború fokozására és a koreai helyzet teljes megrontására.

Július 26-án, a bizalmas megbeszélések megszakadását követő első nyilt tárgyalási napon Harrison tábornok a tárgyalások egyhetes elnapolását javasolta és meg sem várva a koreai-kínai küldöttség válaszát, kirohant a sátorból. Egy hétre rá a hírhedtté vált szavakkal lépett a tárgyalóasztalhoz: „We have nothing to say" — „nincs semmi mondanivalónk", és újra egyhetes szünetet követelt. Nam Ir tábornok megpróbálta rávenni az amerikaiakat a tárgyalás rendes folytatására. Figyelmeztette őket a két küldöttség nagy felelősségére a világ népei előtt, és arra, hogy az amerikai magatartás komoly veszélyt jelent a békére.

De az amerikai küldöttség többé már nem volt hajlandó tárgyalni. Megkezdődött a helyzet pontosan előkészített, időzített és tervszerű megmérgezése, az érvek helyébe a fegyverek léptek, a legfőbb érv az úgynevezett „katonai nyomás" lett.

AZ AMERIKAI HADVEZETÉS GYAKORLATÁBAN immár pontos receptje alakult ki annak, hogyan kell egy megadott időpontban feszültebbé tenni a légkört. A kellékraktárban már készen állnak a kellékek, csak szépen sorjában „mozgásba kell hozni" őket.

A phenjani tömeggyilkosság napjától kezdődően az amerikai légihaderő sorozatosan és rendszeresen behatolt Kína fölé, kínai területeket bombázott és géppuskázott, békés kínai lakosokat ölt meg. Július 11-én amerikai repülőgépek megtámadták Andunt, ötvenkét embert meggyilkoltak és megsebesítettek. Július 12-e és 16-a között 489 amerikai repülőgép hatolt be északkeletkínai területek fölé. Július 22-én az Egyesült Államok csendesóceáni flottájának egy csoportja nagyarányú haditengerészeti és légi „hadgyakorlatot" folytatott a tajvani tengerszorosban, a kínai partok mentén. Apollo Soucek admirális, a „hadgyakorlat" vezetője kijelentette: „A manőver erőnk fitogtatása volt" és haditengerészeti körökben nyiltan hangoztatták: „erélyes figyelmeztetés volt a vörös Kína számára."

Augusztus 2-án az amerikai tüzérség tűz alá vette a panmundzsomi semleges övezetet és az övezetben lakó parasztok tanúvallomása, valamint a lefolytatott vizsgálat eredménye szerint „a lövedékek repeszeinek egész záporesője hullott arra a területre, ahol a küldöttségek szoktak tárgyalni".

Szeptember elsején 160 amerikai repülőgép támadást intézett az északkeletkoreai Aodzsi városa ellen. Aodzsi mindössze 12 mérföldnyire van a Szovjetuniótól. A koreai háború megkezdése óta még soha ilyen közel a szovjet határhoz nem bombáztak az amerikaiak. A támadáshoz a washingtoni vezérkari főnökség külön engedélyt adott. Joseph Clark admirális, a távolkeleti hetedik flotta parancsnoka kijelentette: „Ennek a légitámadásnak külön jelentősége van az orosz határ közelsége miatt. Ez a támadás jeladás."

Provokációk Kína és a Szovjetunió ellen, a semleges övezet megtámadása — ugyanaz a recept, amelyet 1951 augusztusában használtak a tárgyalások megszakítására. Azzal nem lehet vádolni az amerikaiakat, mintha túlságosan találékonyak lennének.

Akárcsak háromnegyed esztendővel korábban, ismét a bűvös „katonai nyomás" feladata volt, hogy fordulatot hozzon a koreai helyzetben. Ezúttal azonban nem a szárazföldi hadsereg, hanem a légihaderő kapta a főszerepet a „nyomásban".

A bombázásoknak, a gyilkolásnak, a gyujtogatásnak, a rombolásnak olyan szakasza következett, amely még a koreai háború történetében is egyedülálló. Egyedülálló azért, mert most félig vagy egészen bevallottan a fő célpontot a polgári lakosság, a polgári vagyon jelentette.

A zárt fegyverszüneti tárgyalások megszakadása után Glenn Barcus tábornok, az ötödik amerikai légihaderő parancsnoka nyilatkozatot tett közzé, amelyben bejelentette, hogy az amerikai repülők megkezdik Korea polgári lakosságának az eddiginél sokkal fokozottabb pusztítását. Az Associated Press Washingtonból közölte, hogy „az Egyesült Nemzetek parancsnoksága egy tudatosan kiszámított, rendszeres bombázási offenzívába kezd — északkoreai lakóhelyközpontok ellen!" Ezek a lakóhelyek „eltörlésre vannak ítélve".

Augusztus első napjaiban napvilágra került 78 város megsemmisítésének pokoli terve. Hivatalos amerikai körök bejelentették, hogy 78 koreai várost, amelyekben — saját szavaik szerint — „polgári lakosság él", a legvadabb bombázással fognak megtámadni. Az Associated Press ezt a tervet a Japán elleni atombombázással hasonlította össze.

Hetvennyolc koreai város! Korea jóformán valamennyi városa! Azok a városok, amelyeket már eddig is földig romboltak, felégettek, elpusztítottak az amerikai bombák. Azok a városok, ahol az emberek a föld alatt, odúkban, törött téglákból összetákolt viskókban, romházak megmaradt szobáiban laknak, élnek, kuporognak. Most Washingtonban és Tokióban kimondták rájuk a halálos ítéletet. Tilos a föld alatt is élni, tilos a kunyhókban is lélekzeni, meg kell halni, el kell pusztulni, most így döntöttek Amerikában. Most megkísérlik azt, amit a baktériumokkal nem tudtak elérni, most újra megpróbálják — kiirtani az egész koreai népet.

Ekkortól kezdve az amerikai jelentésekben napról napra ilyesmik voltak olvashatók: Augusztus 12, Associated Press: „A nyugati parton ma 68 házat leromboltunk." Augusztus 15, Associated Press: „A tengerészet lökhajtásosai Jonnantól északra 57 házat romboltak szét." Augusztus 16, Reuter: „A pilóták jelentik, hogy Keszontól északra harminc házat semmisítettek meg. A házak úgy lángoltak, mint a fáklyák." Augusztus 20, Associated Press: „Az Egyesült Nemzetek bombázói Namjang közelében háromszáz házat lángtengerként hagytak maguk után." Augusztus 21, Associated Press: „38 amerikai légierőd 350 tonna bombával pokollá perzselt egy 160 hektárnyi területet Phenjanban, ahol polgári lakosság lakik." Augusztus 21, United Press: „Néhány órával a Phenjan elleni nagy támadás után 100 repülőgép szétrombolt 63 és megrongált 29 házat Oszu közelében."

Augusztus 29-én újra Phenjan ellen indult a levegő gyilkosainak rohama. Ez a támadás nagyobb volt a legnagyobbnál: a júliusinál is. „Lényegében az ötödik légihaderő minden harci bombázója és emellett a tengerészet lökhajtásosainak százai vettek részt a támadásban — jelentette a United Press. — 1 500 rárepülést hajtottak végre, 697 tonna bombát dobtak, több mint 62 000 géppuskasorozatot adtak le és majdnem 20 000 liter égő napalmot öntöttek a városra. Robert Candy pilótahadnagy, aki a második támadási hullámban vett részt, ezeket mondotta: „A felhők alá bukva csak annyit láttam, hogy a város mindenfelé ég. Olyan fekete füst borult a romok fölé, amilyet még sohasem láttam. Őszintén szólva, olyan feketeség volt, hogy a látási viszonyok a nullával voltak egyenlőek, amikor ledobtam a bombáimat." A pontos célzás, a jó látási viszonyok egyáltalán nem voltak fontosak a legnagyobb támadás végrehajtásakor. Hiszen mindenfelé vannak Phenjanban apró házikók, mindenfelé vannak nők és gyerekek, akárhová dobják a bombát, megvan a lehetősége annak, hogy teljesítik az amerikai tervet, védtelen embereket ölnek meg. Majdnem az egész távolkeleti amerikai légihaderő felvonult, hogy újra megteljenek halottakkal a zegzugos phenjani sikátorok és a vékonyka óvóhelyek újra fehérhajú oregasszonyokat, vézna gyerekeket temessenek maguk alá.

Megrészegültek a rombolástól, beteg ínyüket csiklandta a sós vér, táguló orrcimpáikat izgatta-gerjesztette a vér-

szag. A magát mérsékeltnek és tárgyilagosnak nevező *New York Times* szinte önkívületben ordította: „Fegyverszünet vagy nem fegyverszünet — kiirtani annyit, amennyit csak légierőink tudnak." Weyland tábornok, a távolkeleti amerikai légierő parancsnoka, nyíltan beismerte: „A bombázási listákra felvett 78 koreai város közül sok egyáltalán nem mondható valamit is érő katonai célpontnak. De azért feltehetően bombázni fogjuk őket." És Harrison tábornok, a fegyverszüneti főmegbízott, akit az amerikai sajtó előszeretettel nevez bibliaolvasó keresztténynek, a krisztusi szeretet nevében ezeket üvöltötte: „Folytatólagos szenvedést és jóvátehetetlen károkat fogunk okozni a kis Észak-Koreának."

Egyetlen lépésnyire a fegyverszünettől Amerika urai a koreai háború új szakaszát kezdték meg: háborút a polgári lakosság, az asszonyok és a gyerekek ellen. A szenvedés, a vér és a könny új áradatát zúdították egy országra, amelyben már eddig is százezreket öltek és nyomorítottak meg. Új, vandál pusztításba kezdtek egy országban, amelyet már porig lerombolták. Olyan bűnhullám kezdődött, amely nem volt kisebb a baktériumháború és a kocsedói vérfürdők bűneinél.

A cél: teljesen lehetetlenné tenni a további tárgyalásokat. A cél: összeroppantani a hátországot, hogy azután összeroppanjon a front is. Erre irányult a „katonai nyomás".

Washingtonban és Tokióban úgy tervezték, hogy ez a „legolcsóbb" útja a győzelemnek. Frontális támadásba nem mertek kezdeni, még túlságosan frissek voltak a „nyári" és az „őszi offenzíva" sebei. Úgy képzelték a dolgot: légihadseregükkel a végletekig „megpuhítják" az ellenséget, mielőtt bármilyen további lépést is tennének. Ez látszott a legkényelmesebbnek, a legcsábítóbbnak is: csak ők ütnek és csak az ellenség szenved. Némi veszteség bizonnyal majd őket is éri, néhány tucat vagy néhány száz repülőgép és pilóta elpusztul, de ez viszonylag elég kevés ahhoz a pusztításhoz képest, amit a koreaiaknak-kínaiaknak vérben, erkölcsi szilárdságukban, hadianyagban, utánpótlási vonalakban okoznak.

Csakhogy megint nem úgy történt, ahogy elképzelték, megint lebecsülték a koreaiakat-kínaiakat, megint megfeledkeztek arról, hogy a „katonai nyomás"-nak két oldala van. Újabb kalandorvállalkozásukért újra nagy árat kellett fizetniök.

HOGYAN ALAKULT A HELYZET a hadszíntereken, ahol katonák ütköztek meg katonákkal és nem fegyvertelen embereket mészároltak? Mi volt a katonai helyzet a levegőben, a tengeren és a szárazföldön?

Az amerikai légi- és tengeri haderő nagy számbeli fölényben volt. De ezekben a hónapokban egyre növekvő és súlyos veszteségeket szenvedett elsősorban a légvédelmi ütegek és a parti ütegek tüzétől. Júliusban koreai-kínai jelentés szerint az amerikai és szövetséges erők 269 repülőgépet veszítettek. Augusztus végére ez a szám majdnem 600-ra emelkedett. Ez 600 pilótát és sokszorosan nagyobb számú fedélzeti legénységet jelent. A legjobb amerikai repülőtisztek sorozatosan hagyták ott a fogukat Koreában. A súlyos veszteségek hatására Gilpatric helyettes légügyi miniszter bejelentette, hogy a Távol-Keletre új gépeket kezdtek szállítani, mivel a Koreát támadó légihaderő „minden részlegét új gépekkel kell feltölteni".

Kemény csapások érték a hajóhadat is. Briscoe admirális, a távolkeleti tengeri erők parancsnoka keserű panaszba tört ki amiatt, hogy a koreai-kínai hadsereg parti ütegeinek ágyúi „az elmult három-négy hónapban (május-augusztus) száz százalékkal megszaporodtak".

De a hangsúly — a szárazföldi harcokon, a fronton volt.

A fronton úgynevezett helyi jelentőségű harcok folytak, magában a frontvonalban immár egy esztendeje semmiféle lényeges változás nem történt, egy-egy domb gazdát cserélt, azután megint gazdát cserélt. Ezeknek a harcoknak az eredményeit azonban egyáltalán nem lehet helyi jelentőségűeknek nevezni.

A koreai-kínai hadsereg egy végtelenül nehéz feladatot oldott meg tökéletes módon a fronton. Anélkül, hogy a frontvonalat lényegében megváltoztatta volna — ez csak provokációkra és a háború nagyméretű fellángolására adott volna alkalmat az amerikaiaknak —, szinte egyhelyben állva, óriási veszteségeket okozott a szembenálló ellenséges erőknek.

Ami ebben a hadviselési módszerben különösen éles és az ellenség számára különösen fájdalmas volt, az, hogy ott ütötte az amerikaiakat, ahol azok a legérzékenyebbek: az emberanyag terén. Repülőgépeket gyártani, tankokkal, fegyverekkel, munícióval ellátni a hadsereget Amerika számára sokkal

könnyebb, mint katonákat kiállítani. Az Egyesült Államok hadseregének leggyengébb pontja: az ember.

Az amerikai fiatalok — érthető módon — nem akarnak Koreába menni. Semmi célját, értelmét nem látják ennek a háborúnak, sem annak, hogy fegyvert fogjanak és még kevésbbé annak, hogy az életüket áldozzák egy számukra idegen országban, számukra érthetetlen okokból és érdekekért.

A Koreában lévő amerikai katonáknak egyetlen gondja az volt: mikor kerülnek haza? Egyetlen dolog tartotta bennük valahogy is a lelket: az az ígéret, hogy bizonyos idő mulva leváltják őket. Egyetlen vágyuk volt: megérni — lehetőleg épségben — a „rotáció", a leváltás napját. Az amerikai hadsereg „harci kedvére" jellemző, hogy a katonák számára „pontrendszer"-t vezettek be. Egy Távol-Keleten szolgáló amerikai katonának negyven pontot kell elérnie ahhoz, hogy hazamehessen. A fronton töltött minden hónapért három pontot, minden hátországi hónapért két pontot kapnak. Panmundzsomban egyszerű amerikai katonák nevetve mesélték el nekem: miféle trükkökkel lehet havonta három pontot kapni anélkül, hogy a frontra kelljen menniök.

Az emberanyag problémáját különösképpen fokozta Amerika számára az a körülmény, hogy nem vált be az a terv, amellyel nagy szövetséges erőket akartak felsorakoztatni a maguk csapatai mellé, helyesebben a maguk helyére. A multban annyiszor megismételt amerikai hadviselési módszer — hogy másokkal kapartassák ki a gesztenyét a maguk számára — ezúttal megbukott. A koreai háború legkínosabb csalódása az amerikaiak számára az volt, hogy nekik maguknak kellett az első vonalba menniök. Harry Byrd szenátor kétségbeesetten vallotta be az amerikai szenátusban: „Ebben a háborúban az Egyesült Nemzetek részéről tizennyolc nemzet vesz részt. És mi fizetjük a kiadások száz százalékát. A halottak kilencvenöt százaléka amerikai. Egyik tragikus hibát a másik után követjük el."

A koreai-kínai hadsereg pedig most megkezdte a drága, a nehezen pótolható, a legnagyobb gondot okozó amerikai emberanyag morzsolását.

Járőrharcokban, jelentéktelen dombokért vívott küzdelmekben, tüzérségi párviadalokban amerikai katonák tízezrei pusztultak el. A koreaiak-kínaiak mestereivé váltak az ember-

pusztító dombcsatáknak. Rajtaütésszerűen elfoglaltak egy magaslatot. Az amerikai tábornokok nem nyugodhattak bele, tekintélyi kérdést csináltak az ilyesmiből. Harcba hajszolták csapataikat a magaslat visszavételére. Óriási veszteségeik voltak. S mire felértek a csúcsra, nem találtak ott senkit. A népi erők — amilyen gyorsan elfoglalták, olyan váratlanul ki is ürítették a dombot. Néhány nap mulva újra kezdődött a „játék". Csak egy példa: szeptember 10-én az amerikai hadügyminisztérium nemhivatalosan közölte, hogy egyetlen hét alatt egyetlen domb védelme során 455 amerikai katona pusztult el.

Félelmetes erőként szólt közbe ezekbe a harcokba a koreai-kínai tüzérség. Ez a fegyvernem a háború alatt a leghatalmasabb tényezők egyikévé növekedett. A koreai háború egyik legfőbb eredménye, hogy ebben a háborúban a fiatal koreai és a kínai hadsereg — modern, gépesített hadsereggé alakult át. A kínai hadsereg másfél évtizeddel ezelőtt mezítlábas, sarlókkal, dorongokkal, kezdetleges puskákkal felszerelt, gyalogos haderő volt. A Kínát Csang Kaj-sek elnyomása alól felszabadító néphadsereg is főként nemgépesített, a magasfokú technika előnyeit még nem alkalmazó hadsereg volt. A koreai néphadsereg a háború kezdetén még alig két esztendős multra tekintett csak vissza. A háború során a koreai néphadsereg létszáma megháromszorozódott, gyaloghadosztályainak ereje 1952-ben az 1951-es 160 százalékára nőtt. Az 1951—52-es időszak alatt a géppisztolyok száma 44, a géppuskáké 24, a tábori lövegeké 28, az aknavetőké 40, a légvédelmi lövegeké 118, az automatapuskáké 41, a harckocsiké és a rohamlövegeké 82 százalékkal növekedett. Az egy emberre átszámított lóerőszám — az 1951. évi mutatószámmal összehasonlítva — 1952-ben háromszorosára emelkedett.

A kínai önkéntesek gépi erejének, tüzérségének növekedéséről nem áll rendelkezésre statisztika. De elegendő, ha az ellenség szól róla néhány szót. „Nagytömegű veszteségeink vannak — mondotta augusztusban Cassels tábornok, a Koreában lévő brit birodalmi hadosztály parancsnoka. — Nagyon kevés, talán egyetlen nap sem telik el anélkül, hogy ne szenvedjünk veszteségeket. A kommunista tüzérség tuze a fronton figyelemreméltó erősödést mutat. A kínai csapatok nagyobb ágyúkat használnak, tüzük súlyosabbá vált és pontosan talál. Kemény idők járnak felettünk Koreában."

Váratlan támadás Dél-Koreában egy amerikai autókaraván ellen. A Life képaláírása: Fedezékkeresés, miközben az ellenség »postacsomag-küldeménye« robban a teherautók között. A katonák a tengerészgyalogság Maszan-területi egyik autóparkjánál keresnek fedezéket. Az előtérben két, lőszerrel megrakott teherautó áll. Két tengerészgyalogos meghalt, öt megsebesült. Fényképezte: David Duncan, a Life fotoriportere

»A házak úgy lángoltak, mint a fáklyák.« Amerikai bombatámadás egy kis koreai falu ellen

Agresszorok humora. A B 29-es légierődön, amely bombák százait dobja koreai asszonyokra és gyerekekre, félmeztelen nő s ez a tréfás felirat díszlik: »United Notions.« (Otromba szóvicc: mintha magyarul »Egyesült Nemzetek« helyett »Egyesült Nemzések« állna.)

Agresszorok sorsa: lelőtt amerikai pilóta, gépe mellett

Amerikai lökhajtásos repülőgép maradványai egy phenjani ház udvarán

»Nagyobb ágyúkat használnak, tűzük súlyosabbá vált és pontosan talál.« — Koreai tüzérség, útban a front felé

A hazáért !

A tegui amerikai katonatemető. »Korea áldás volt« — mondotta Van Fleet tábornok

Agresszorok

Bombatölcsérek sora egy vasúti híd mellett. A híd áll — a vonat közlekedik

Kínai harckocsizók. — Cassels angol tábornok mondotta: »Kemény idők járnak felettünk Koreában«

Kim Ir Szen marsal Peng Te-huaj tábornokkal, a kínai önkéntesek parancsnokával beszélget

Az Associated Press ezt jelentette szeptember 7-én: „A kínaiak 43 000 lövedéket lőttek ránk, több mint kétszeresét a megelőző rekordnak, amikoris augusztus 9-én 21 000 ágyúlövést adtak le. Ez volt a háború során a legsúlyosabb tüzérségi tűz, amely szövetséges csapatokat ért. A koreai-kínai ágyútűz úgy elárasztotta az Egyesült Nemzetek gyalogságát, mint a záporeső. Egy magasrangú szövetséges tiszt úgy gondolja, hogy a kommunisták a 8. amerikai hadseregre mért súlyos csapásokkal mutatják meg felháborodásukat az északkoreai városok lakóházainak bombázása fölött."

Az amerikaiak iszonyatosan megbűnhődtek a „katonai nyomásért", az ártatlan asszonyok és gyermekek legyilkolásáért. Az amerikai és a szövetséges hadsereg embervesztességei a „katonai nyomás" kezdete óta ugrásszerűen megnövekedtek. Az Egyesült Nemzetek szeptember elején New Yorkban közzétett hivatalos veszteséglistája ezzel a mondattal kezdődött: „Az Egyesült Nemzetek embervesztesége gyors ütemben növekedik, visszatükrözve a harci tevékenység felerősödését a holtpontra jutott fegyverszüneti tárgyalások alatt."

Az amerikai és szövetséges csapatok veszteségei (halottak, sebesültek, hadifoglyok) 1952 júliusa óta így alakultak:

1952 július	19 502
szeptember	30 939

Nem egészen három hónappal a „katonai nyomás" megkezdése után a két legnagyobb „szövetséges" hadsereg, az amerikai és az angol hadsereg parancsnokai is kénytelenek voltak „mérleget készíteni", megállapítani: ki lett gyengébb és ki lett erősebb a „katonai nyomás" következtében.

A már idézett Cassels tábornok, leváltása után, búcsúnyilatkozatában ezeket mondotta: „A kommunista tüzérség ereje nagymértékben megnőtt, és megnőtt a fronton a borzalom is. Többé már nem olyan biztonságos a frontvonal körül, mint hat hónappal ezelőtt volt. Úgy tapasztaltam, hogy a kommunisták kemény katonák. Nagymértékben megerősítették állásaikat."

Van Fleet, a 8. amerikai hadsereg parancsnoka alátámasztotta Cassels szavait: „Nem hiszem — mondotta —, hogy a

légi nyomás legyőzheti a vörösöket. A nagy bombázások ellenére megnövelték erejüket."

Katonai téren ezt eredményezte a „katonai nyomás".

VALAMIKOR JÚLIUS VÉGEFELÉ a koreai-kínai küldöttség jóvoltából meglátogathattam az első vonalat. Nyilvánvaló volt, hogy a tárgyalások zsákutcába kerültek, s hogy döntő jelentőségűvé vált a kérdés: milyen erős a front, milyen a katonák hangulata, harci kedve, elszántsága. Saját szememmel, fülemmel akartam meggyőződni erről.

A nyugati frontszakaszra mentem, Keszon közelébe, a kínai önkéntesek közé.

Az út egy mélyen, nagyon mélyen kiépített erődítményrendszeren vezetett keresztül. Dombok-hegyek között kanyarogtunk: s minden domb, minden hegy olyan volt, mint valami vár.

Egy darabig autón mentünk, azután az autót egy útmenti sírhalom mögé rejtettük el és gondosan betakargattuk. Keskeny gyalogösvény vitt tovább előre, délnyugati irányban az első vonalba, ahhoz a dombhoz, amely utunk célja.

Futóárkok húzódnak a dombon, a kihányt földön gyepkockák és a dombtetőn apró fenyők. De a gyepkockák már megsárgultak, a fenyők is elvesztették zöld színüket, látszik, hogy nem ezen a dombon nőttek és csak az ideiglenes álcázást szolgálják. Olyan az egész domb, sárgásbarna foltjaival, mintha tigrisbőrrel volna beborítva.

Vang Csin-le, a századparancsnok és Csu Jung-kve, a politikai tiszt a domb lábánál várnak bennünket.

— Menjünk talán a klubba — mondja a századparancsnok és udvariasan előremutat jobbkezével.

Az első pillanatban nem tudom, hogy rosszul értem-e, amit mond, vagy talán viccelődik. Azután kiderül, hogy se nem félreértés, se nem tréfa. Valóban klubba megyünk, azaz egy, mélyen a domb hátába vájt üregbe, amelynek a bejáratánál ez a felírás díszlik: „Frontklub".

Az üreg közepén hevenyészve összetákolt faasztal és körülötte alacsony fapadok, körben a falon polcok, tele könyvvel. Még faliujság is van, legalább egy tucat cikk virít rajta, az egyik rajzokkal is ékeskedik.

A faasztalt a vendégek tiszteletére vízhatlan vászonponyvával takarják le és fedett zománccsészékben forró teát tesznek elénk. Ha a szavakat időnként meg nem szakítaná az ágyúk hangja, el sem hinném, hogy a fronton vagyok.

— Január 3-án foglaltuk el ezt a dombot — mondja a parancsnok — és azóta szilárdan a mi kezünkben van. Január 6-án kezdtük el igazán beásni magunkat és az erődítéseket kiépíteni. Tulajdonképpen máig sem fejeztük be teljesen.

Ez a pettyeshátú dombocska kívülről bizony nem igen árulja el, mi az a sok munka, amit több mint egy félesztendő óta egy egész század fektetett bele. Elhagyjuk hát a klubot és olajmécsesekkel meg zseblámpákkal felszerelve megindulunk a domb belseje felé.

Mintha bányában járnánk. A sziklákba vájt folyosókon csak lehajtott fejjel lehet menni, a kőfal nedvesen csillogva válaszol a felvillanó lámpa fényére. A folyosó két oldalán keskeny rések tátonganak. Jobbkéz felől az első rés a konyhába vezet. Beépített kondérokban víz sistereg, rizs fő, készül a mai ebéd. A mécses kis fehér táblát világít meg a falon. Igen gondos, szépen elkészített táblázat: a heti étrend. Két oszlopban tüntetik fel az ételeket. A felsőben az úgynevezett alapételek: a rizs, a „mantu" (ömlesztett kenyér), a kaolián váltakozik egymással. Az alsóban az alapételekhez hozzájáruló egyéb fogások: konzerv marha- és sertéshús, különböző főzelékfélék, zöldségfélék, mogyoró és dió, tojás és édesség. Egyöntetű a vélemény, hogy a koszt igen jó, az utóbbi hónapokban különösen megjavult.

A folyosó két oldalán kisebb helyiségek sorakoznak egymás mellett. Az egyes rajok hálószobái. Gyékénnyel takarva a föld, szép rendben a felszerelések, összehajtogatott ruhák, zsákok, kulacsok, evőpálcikák.

— Jó hűvös szállás — nevet az egyik katona —, a legyek meg szúnyogok sem jönnek ide be. Ilyenkor nyáron jobb itt aludni, mint odafönn.

Megyünk tovább a folyosókon. Mindenfelé nagy vizesedények arra az esetre, ha a harcok miatt nem lehet felmenni vízért. A falbavájva bemélyedések a mécsesek számára. Rengeteg felhalmozott élelmiszer és lőszer.

Valójában mi, akik először vagyunk itt, már régen eltévedtünk és fogalmunk sincs, hogy tulajdonképpen a dombnak

melyik részében vagyunk. A folyosók, kanyarok, fülkék, hajlatok több emelet magasságban s mélységben vágják át, futják keresztül-kasul a „földalatti várat". A katonák persze úgy mozognak benne, mintha odahaza, a falujuk utcáján járkálnának.

— Amikor elfoglaltuk, még domb volt — mondja Vang Csin-le —, ma: erődítmény.

— Az egész domb a mi tervünk szerint épült — fűzi hozzá egy alacsony katona olyan büszkeséggel, ahogyan egy építészmérnök valami nagy alkotásáról beszél. — Együtt tárgyaltuk meg, milyen irányban fussanak a folyosók, hol legyenek a kijáratok, az ütegállások. Micsoda vitáink voltak!

Éppen olyan lelkesedéssel beszélnek ennek a dombnak a megerősítéséről, mint a fegyveres harcokról. A szívükhöz nőtt ez a százméteres domb, amelyből acélkemény erődítményt csináltak. Mondják is: amíg a háború tart, innen csak egy irányban hajlandók elmenni: előre.

A nyolc kijárat egyikén kikerülünk a szabad ég alá. A domb homlokánál vagyunk, egy előretolt állásban, szemtől szembe az amerikai vonallal. Szélesen kitárul előttünk a vidék.

— Jobbra és balra ezek az alacsony dombok a mi kezünkben vannak — magyarázzák —, ugyanolyanok, mint a miénk. Egy egész amerikai ezred sem tudna elfoglalni egy ilyen erődítést. Feljutni ide csak egy módon lehet: szuronnyal, közelharcban, ember ember ellen verekedve. Más itt nem segít. És az amerikaiaknak ez a legnehezebb. Szemben egy mérföldnyire ide, az a magasabb domb az övéké. Megfigyelőállásaik vannak rajta és megpróbálnak időnként valami komolyabb fegyvert is felvinni rá.

A senki földje itt meglehetősen széles, mert a két vonal között folyó van, kiterjedt kavicsos árterülettel és lapos mezőkkel a két oldalán. Arrébb, a félúton, nem messze a folyótól — kis falucska. Tíz-tizenkét ház. Körülötte a földek — a senki földjének a földjei — szépen megművelve.

— Laknak a faluban? — kérdezem.

— Laknak. Amint látja, a földek is rendben vannak. Az amerikaiak eleinte megpróbáltak pimaszkodni. Nehéztüzérséggel lőtték a rizsföldeket és azzal „szórakoztak", hogy egyes parasztokat is célbavettek. Egyszer, amikor éppen elkezdték ezt az aljas játékot, sorozattűzzel a képükbe másztunk. Elhall-

gattak. Amikor legközelebb újrakezdték, megint megkapták tőlünk a magukét. Azóta felhagytak „a játékkal". A parasztok a mi védelmünk alatt meg tudják művelni a földeket. De a házakban nem mernek lakni. Földbevájt odukba húzódtak.

— Kik állnak a túloldalon?

— Az amerikai tengerészgyalogosok első hadosztálya. Viszonylag csendes nap van ma.

— Általában ilyen a helyzet?

— Nem mindig. Erre a csendre meg kellett tanítanunk a tengerészeket. Egy időre el-elcsendesítjük őket. Azután megint támadnak. Megint kapnak egy leckét abból, hogy jobb csendben maradniok. Azt mondják, az amerikaiak általában szeretik a lármát. Itt kijárják a csendesség iskoláját.

Egy kövér, pirosarcú önkéntes veszi át a szót:

— Ezen a csendes földdarabon itt előttünk, sok támadó némult el örökre. Különösen május elején voltak szemtelenek. El akarták foglalni a dombunkat és át akarták törni az egész védelmi vonalat. Egyik nap délelőtt tízkor megkezdték a támadást. Harminc repülőgép, húsz tank és ötven ágyú segítette őket. Nekünk akkor még csak könnyű fegyvereink voltak. Hagytuk, hogy egész közel jöjjenek, akkor nyitottuk meg a tüzet. Délután négyig négyszer támadtak. Mind a négyszer visszavertük őket. Négykor eleredt az eső. Akkor visszavonultak. A tüzérségi tűz megrongálta külső állásainkat. Egész éjjel javítottuk az állásokat, hogy ha másnap újra támadnak, készen várjuk őket.

— És újra támadtak?

— Reggel nyolckor kezdték. Négy nap és négy éjjel támadtak megállás nélkül. Az ötödik reggelen kétszázhatvannégy amerikai halottat számoltunk meg az állásunk előtt.

— Saját veszteség?

— Tizenegy halottunk volt, húsz sebesültünk.

— Ha négy nap és négy éjjel tartott a támadás, mikor aludtak?

— Sokat persze nem aludtunk. De valamicskét mégis. Akkor, amikor az amerikai tüzérségi előkészítés tartott. Meg akkor, amikor a repülőgépek bombáztak bennünket. Ilyenkor a gyalogság nem jöhet, mert a saját tüzébe futna. Ilyenkor derül ki igazán, mit érnek a sziklába vájt hálószobák.

— Különben, ha ma támadnának, még rosszabbul járná-

nak — mondja Kang Ti-an, a második szakasz parancsnoka. — Mi például mindössze két héttel a májusi támadás előtt kaptunk egy aknavetőt. Nekem kellett kezelnem, dehát még alig értettem hozzá. Hiába: jött az ellenség, nem volt időm hosszas tanulmányokra. Láttam, hogy vagy húsz amerikai katona egy kisebb ágyút akar felállítani velünk szemben. Ha ez sikerül nekik, még nehezebb lesz a helyzetünk. Tüzelni kezdtem. Az első lövés negyven méterre vágódott be a céltól. Újra céloztam. Húsz métert tévedtem. A harmadikra találtam. Az amerikaiak szétfröccsentek, az ágyú tönkrement. Az ötnapos harcban csupa seb lett a kezem. Nem az ellenség sebesített meg. Még ügyetlen voltam, nem értettem a saját fegyverem használatához. Összevertem, felvéreztem a saját kezemet. Íme, a nyoma még ma is megvan. De az ügyetlenség már nincs sehol. Most már kedvem szerint bánok a fegyveremmel.

Szinte magyarázatképpen, mentegetőzve teszi hozzá:

— Ne csodálkozzék, én egyszerű hupeji paraszt vagyok. Húsz évig még biciklit sem láttam, nemhogy aknavetőt. De most már megismertem, harc közben ismertem meg. Így leszünk mi itt valamennyien mesterei a technikának.

Odaátról tüzelni kezdenek az amerikaiak. Néhány lövedék vagy ötszáz méterre tőlünk a földbe csapódik, nagy porfelhőt vág. A rizsföldekről fellebben egy gólya és nyugodtan, méltóságteljes szárnycsapásokkal a közelünkben száll le.

— Húzzuk be egy kicsit a fejünket — tanácsolja Vang Csin-le, a századparancsnok —, odaát látnak minket.

— Nem veszélyes — szólalnak meg egyszerre hárman is —, vaktában lövöldöznek, ez a szokásuk. Ők úgy hívják: idegesítő tűz. Alighanem ők idegesek, azért nevezik így.

Egy panmundzsomi beszélgetés jut az eszembe, Max Olivier szavai. Panmundzsom körül is szívesen puffogtatnak ágyúikkal az amerikaiak. Egy sorozat után Olivier megjegyezte: „Hétszáz dollár". Nem értettem. „Tíz lövés hétszáz dollár — nevetett a francia. — Az önköltség négyszázhatvan, a tiszta haszon kétszáznegyven. Még csak nem is vérontás. Egyszerűen kétszáznegyven dollár tiszta haszon."

A kínai századparancsnok vidáman megszólal:

— Az ő ágyúik azért lőnek, hogy lőjenek. A mi ágyúink azért, hogy találjanak. Az elmult héten háromszor próbálkoztak azzal, hogy valamit felvigyenek arra a dombra. Kétszer

ágyút, egyszer tankot akartak felvinni. Mind a háromszor szétlőttük őket.

Előremutat az „amerikai domb" tövébe:

— Figyelje meg: egészen lent, félig a domb mögé rejtve valamit takargatnak ott. Még nem tudni, micsoda: üteg vagy tank vagy aknavető. Majd kiderül. A domb közepén van egy elágazó ösvény. Mikor a lombokkal letakart csodabogár az elágazáshoz ér, akkor fogjuk szétlőni.

Visszatérve a frontklubba, egy fiatalembert találok ott, levelet ír. Vang Lon-csangnak hívják, húszéves, és a levél, amely az anyjához szól, összesen háromszáz szó változataiból fog állni. Vang Lon-csang még nem ismer több írásjelet, mint háromszázat. Ezt a háromszázat is itt tanulta meg, az első vonalban.

— Sajnos, nem tudunk vele eleget foglalkozni — mentegetődzik a politikai tiszt. — Máskülönben már ötszáz jelet is tudna. Mégis, meg kell értenie, a fronton vagyunk!

Nem, nem merem megmondani azt, amire gondolok, mert attól tartok, furcsállanák: háromszáz írásjelet megtanulni a fronton, tűzben, vérben, verejtékben —, több ez, sokkal több, Vang Lon-csang elvtárs, mintha az egész kínai írásrendszer harmincezer jelét ismerné. Nem szólok erről, inkább azt kérdezem:

— Jönnek-e levelek hazulról?

— Jönnek — mondja egy nyurga fiú, Tang So-hua szakaszvezető —, itt van éppen, tegnap kaptam apámtól.

Tang So-hua édesapja, Tang Vang-tu Kanton tartománybeli paraszt szóról szóra a következőket írja:

„Kedves Fiam! Megkaptam június 2-án és 25-én kelt leveledet. Elolvasva e leveleket, megtudtam, hogyan megy sorod és örülök, hogy jól élsz. A családban ugyancsak mindenki jól van. Az életünk kellemes. A parasztszervezet, az egyes szomszédok külön is segítenek minket. A kormány előnyben részesít bennünket juttatásokkal. Kaptunk egy ökröt. Ebből láthatod, hogy a földmunkában minden a legnagyobb rendben van. Leveledben azt írod, fiam, hogy a kínai önkéntesek és a koreai katonák több mint ötszázezer ellenséges katonát megsemmisítettek és több mint hétezer amerikai repülőgépet lelőttek vagy megrongáltak. Ez a hír olyan boldoggá tett engem, hogy örömömben úgy ugráltam körül az udvarunkon, mint egy

madár. Gondolom, hogy a fenti számokban a te eredményeid is bennfoglaltatnak. Remélem, hogy még több ellenséget fogsz megölni és széttiporjátok a támadókat. Utána pedig hazajöttök. Mi itthon Mao elnöknek a szavára elkezdtük a modern mezőgazdasági technika tanulmányozását. Sok sikert kíván neked a további harcban apád, Tang Vang-tu."

Szótlanul néztünk magunk elé valamennyien. A katonák hazagondolnak, kínai falvakra és városokra, távoli rizsföldekre és műhelyekre. Én megpróbálom elképzelni egy öreg kantoni paraszt alakját, aki a győzelmi hírre körtáncot jár háza udvarán.

— A földet ötvenben kaptuk Mao Ce-tungtól — jegyzi meg csendesen Tang So-hua szakaszvezető. — Jó föld. Hol lenne már ez a föld, ha mi itt meg nem védenénk?

Válasz nélkül hagyja saját kérdését, úgy folytatja kis szünet után:

— Szét kell tipornunk a támadókat. Úgy, ahogy az apám írja Kantonból. A mi erőnk vasat hajlít és történelmet ír. Ha folytatják, szét fogjuk taposni őket. Hadd tanulmányozza odahaza az öreg nyugodtan a modern mezőgazdasági technikát.

A VALÓ KATONAI HELYZET alapján, a „katonai nyomás" csődjére utalva Nam Ir tábornok szeptember elején megpróbálta észretéríteni az amerikaiakat. „Önök még mindig nem döbbentek rá a saját helyzetükre — mondotta. — Idén május óta (augusztusig) több mint 60 000 embert veszítettek, ezek között több mint 30 000 amerikai katonát. A különféle nemzetekhez tartozó katonák kizárólag azért pusztulnak el a koreai harcmezőkön, hogy néhány hadianyagkereskedő hatalmas hadiprofitot vághasson zsebre... A tények és az idő minden kétség nélkül meg fogja önöket tanítani arra, hogy mindennemű úgynevezett katonai nyomás egyesegyedül az önök nyomorúságos vereségét idézi a saját fejükre."

De hiába igyekezett a koreai tábornok az amerikai küldöttséget rávenni a tárgyalások folytatására. Harrison csak hetenként egyszer volt hajlandó eljönni Panmundzsomba, akkor is fenyegetőzött, szidta a kommunizmust, zsarolni próbált — s azután újra egyhetes szünetet követelt. Világos volt, hogy az amerikaiak a teljes megszakítás felé viszik a tárgyalásokat.

Ha mégegyszer megnézzük, egyetlen pillanatra magunk elé idézzük: tulajdonképpen mi is az ellentét a két tárgyaló fél között, akkor meghökkentővé válik a helyzet egetrengető visszássága. A tárgyalások azért szakadnak meg, mert az amerikaiak minden tényleges ellenőrzést és a felvilágosító munka lehetőségét megtagadva meg akarnak tartani, vagy „meg akarnak menteni" 15 000 koreai és 13 000 kínai hadifoglyot. Hogy a koreaiak és a kínaiak vissza akarják kapni a *saját* embereiket s ezért készek tovább harcolni, ez józan ésszel teljesen érthető, ez a természetes. De másféle helyzet az, hogy az amerikaiak azért folytatnak egy véres háborút, azért hajtják a vágóhídra a saját katonáikat, hogy — az ellenség hadifoglyait megtartsák vagy „megmentsék". Mert a koreai háborúnak ezek után már csak ez volt az egyetlen bevallott oka. Mikor Amerika beavatkozott a háborúba, azt mondta, azért teszi, hogy a „kommunista agresszió"-t megállítsa. Most — ha úgy tetszik — az „agresszió" megállt. Most csak azért folyik tovább a vér, mert — 28 000 ellenséges hadifoglyot erőszakkal és mindörökre vissza akarnak tartani.

Senki sem hiszi komolyan, hogy az egyszerű newyorki vagy losangelesi kereskedősegédet vagy vasmunkást, tanítót vagy háziasszonyt akárcsak egy kevéssé is érdekli a koreai és a kínai hadifoglyok politikai állásfoglalása, az a kérdés, hogy ez a párezer ember Észak- vagy Dél-Koreában, Tajvanon vagy a kínai szárazföldon éli-e tovább az életét. Nem hiszem, hogy akad 28 000 egyszerű ember Amerikában, aki hajlandó több adót fizetni, a gyerekét vagy a férjét a halálba küldeni, új világégés kockázatát vállalni — egyszóval vállalni mindazt, ami a koreai háború folytatásával együttjár, csak azért, mert 28 000 koreai és kínai hadifogoly sorsáért aggódik.

Márpedig most erről volt szó. És az amerikai kormány tudatosan és gyorsan tort a háború folytatása felé, legszögesebb ellentétben saját népe érdekeivel és vágyaival — anélkül, hogy ebben a szélsőségesen visszás helyzetben az amerikai nép komoly mértékben hallatta volna a maga elítélő hangját, vagy csak kísérletet is tett volna, hogy lefogja a bűnös kezeket.

Még soha ennyire világosan és tisztán nem mutatkozott meg azoknak a szavaknak a mély és cáfolhatatlan igazsága, amelyeket 1951 februárjában Sztálin mondott a *Pravda* tudósítójának: „A háború elkerülhetetlenné válhat, ha a háborús

gyujtogatóknak sikerül hazugságaikkal befonni a néptömegeket, félrevezetni és új világháborúba sodorni őket".

Milyen hatalmas szerepe van a háború és a béke kérdésében a hazugság és az igazság kérdésének!

A koreai háború azért vált elkerulhetetlenné az amerikai nép számára, mert kormánya befonta azzal a hazugsággal, hogy Észak-Korea megtámadta Dél-Koreát. S most azért kénytelen folytatni a háborút, mert kormánya újabb hazugsággal fonta be: az „önkéntes hazatelepítés" kiagyalt meséjével, amely a valóságban a koreai és kínai hadifoglyok erőszakos és megfellebbezhetetlen visszatartását jelenti.

MIFÉLE ÉRDEKEK ÉS CÉLOK vezették az amerikai politikusokat és tábornokokat, vagy még inkább azokat, akik őket is irányították, amikor a fegyverszüneti tárgyalások megszakítására törekedtek?

Még mielőtt a fegyverszüneti tárgyalások akár csak megindultak volna, a *New York Herald Tribune* párizsi kiadásának május 30-i száma vezércikket közölt „Rettegés a békétől?" címmel. Ez a cikk, amelyet a lap egy másik ujságból, a *Kansas City Star*-ból érdemesített átvételre, szószerint a következőket mondotta:

„Szeretnénk vigasztaló szót szólni a tőzsde embereihez, ha ilyesmi egyáltalán lehetséges ezekben a bizonytalan napokban. A tőzsde természetesen szerfölött érzékeny intézmény és gyorsan reagál a pénzügyi, üzleti vagy politikai világban bekövetkező változással kapcsolatos minden hírre, sőt híresztelésre is. De nem lenne-e lehetséges, hogy a tőzsde megerősítené magát azzal szemben, ami a «békétől való rettegés» néven vált ismeretessé?

A minap az utóbbi idők egyik legrosszabb időleges áresése volt a tőzsdén. Napokon keresztul úgy tűnt, hogy a tőzsde bizonytalan önmagát és az emberiség jövő útját illetően. Dehát olyan szörnyűséges dolog lenne-e a béke, vagy annak kozvetlen ígérete, hogy a tőzsdének a tőle való félelmében áron alul kell eladnia?

Abban az időben, amikor ez történt, arról beszéltek a tőzsdén, hogy zavargások vannak Perzsiában és a világ más részein. Nos, a tőzsdének, vagy bármi legyen is az, ami a tőzsdét

mozgatja, képesnek kellene lennie arra, hogy egyensúlyba hozza a helyzetet úgy, hogy ha a legrosszabb bekövetkeznék és béke lenne Koreában, mégis vigasztalásra találhassunk abban, hogy valahol másutt fenyeget a háború."

A tőzsdét, és ami mozgatja: az amerikai nagytőkét, és amit mozgat: az amerikai politikusokat és tábornokokat az első perctől kezdve páni rettegés töltötte el amiatt, hogy „bekövetkezik a legrosszabb" és béke lesz Koreában. Nemcsak J. Malik rádióbeszédét követte óriási zuhanás a tőzsdén — ez a „szerfölött érzékeny intézmény" minden keszoni és panmundzsomi hírre is reagált: amikor Keszonban megszakadtak a tárgyalások, New Yorkban emelkedtek a tőzsdei árfolyamok, amikor Panmundzsomban újrakezdődtek a tárgyalások, a newyorki tőzsdén újabb zuhanás következett be. Folytatni, részletezni is lehetne. Ha valaki egyetlen szót sem tudna a koreai fegyverszüneti tárgyalások történetéről és csak a newyorki tőzsde grafikonjait ismerné, akkor is, abból is halálos biztonsággal meg tudná állapítani: mikor történt haladás a tárgyalásokon és mikor volt holtpont, mikor látszott úgy, hogy meglesz a fegyverszünet és mikor tűnt reménytelennek a helyzet. Valahányszor feltűnt a béke lehetősége, a tőzsdén úgy süllyedtek az árfolyamok, mint a léket kapott hajó, s valahányszor a háború folytatása került előtérbe, a tőzsdei árfolyamok úgy szöktek fel, mint egy ünnepi tüzijáték petárdái.

A koreai háború volt az, amely a tőzsdét, az amerikai nagytőkét „megmentette" a fenyegető gazdasági válságtól. A koreai háború tette lehetővé a fegyverkezési hajsza nagyarányú fokozását, a koreai háború mérhetetlen profitot hozott a hadianyaggyárosoknak, a bankároknak, a tőzsde és a tőke embereinek. Minden újabb hadihitelre megvolt a biztos érv: Koreában háború van. Minden újabb adóemelésre megvolt a cáfolhatatlan indok: Koreában háború van. Több repülőgépet, tankot, gépfegyvert és napalmbombát kell gyártani: nincs vita, Koreában háború van. Korea, a vérző, meggyötört Korea a legnagyobb hadinyereségek, a legbusásabb hasznok, arany- és dollárfolyamok forrása lett.

Ezért vált a legrosszabbá, ami a tőzsde emberei számára bekövetkezhetett — a béke Koreában. Ha elapad a vérfolyam, elapadhat az aranyfolyam is. Ha Koreában felkel a béke napja, Amerikára ráborulhat a válság éjszakája. Hogyan lehet az

adók újabb, nyomasztó terheit az amerikai kisemberek nyakára rakni, hogyan lehet új befektetéseket követelni atom-, baktérium- és egyéb fegyverek gyártására, ha Koreában elnémulnak a fegyverek? A tőzsde emberei számára a legszörnyűségesebb dolog, ha megszületik a koreai béke.

Ezért akarták Amerika urai most — és mindörökre megszakítani a koreai fegyverszüneti tárgyalásokat.

Az amerikai politika alapja és iránya a második világháború befejezése óta — egy harmadik világháború kirobbantása volt. A koreai háború ebben a politikában döntő láncszemet jelentett: az áttérést a hidegháborúról a valóságos háborúra. Többé már nem az volt a probléma, hogy a tüzet meg kel gyujtani. A tűz égett, s a kérdés már az volt: mikor s hogyan kell rádobni más népek házaira is.

A tűz égett, s különösen közel égett Kínához. A második világháború óta a legnagyobb veszteség Amerika és a kapitalista világ számára Kína kiszakadása volt a tőkés világrendből. A koreai háború utat akart nyitni az események visszafordítására, Kína erőszakos visszahódítására.

A tűz égett s különösen közel égett Japánhoz. Amerika semmiképpen sem akarta megszüntetni Japán megszállását. S ehhez a legjobb ürügy az volt: Koreában háború van — Amerikának szüksége van Japán támaszpontjaira és Japánnak szüksége van Amerika védelmére a kommunizmus ellen. Emellett Amerika hozzákezdett Japán újrafelfegyverzéséhez. Ehhez is a legjobb indok: Japán szomszédságában háború van, Japán nem lehet fegyvertelen.

A tűz égett és lángjai Európáig látszottak. A háború Koreában — veszély Európa békéjére is. Ezért a koreai háború ürügy volt az Atlanti Szovetség kordában tartására, Nyugat-Németország újrafelfegyverzésére, a Balkán fasiszta erőinek felsorakoztatására, a viszolygó és vonakodó Nyugat-Európa sürgetett militarizálásának fokozására.

Mit jelent a fegyverszünet Koreában?

A nemzetközi feszültség enyhülését, egy harmadik világháború veszélyének csökkentését. A népek mindenütt fellélegeznek és újabb erőfeszítéseket tesznek, hogy békében és barátságban éljenek egymással. Bizonyítékot jelent arra, hogy

még a legkiélezettebb kérdéseket is meg lehet békésen oldani.

A tűz kialszik Kína közelében, s ezzel még reménytelenebbé válik az amerikai reménység a hatalmas birodalom visszaszerzésére. A törvénytelenül agresszornak nyilvánított Kína most még jogosabban és erőteljesebben követelheti helyét az Egyesült Nemzetek Szervezetében és követelheti a tengeri blokád megszüntetését. A tűz kialszik Japán közelében, s ezzel eltűnik a legfontosabb ürügy a szigetország további megszállására és Japán újrafelfegyverzésére.

Az Atlanti Szövetség országain meglazulhat az amerikai gyeplő, megnövekedik Nyugat-Németország felfegyverzésének és az általános fegyverkezési hajszának az ellenzéke. Az általános enyhülésben a népek több vajat követelnek és kevesebb ágyút. Lehetőség nyílik négyhatalmi vagy öthatalmi tárgyalásokra, békeegyezményekre, a kereskedelmi kapcsolatok felvételére és kiterjesztésére, széleskörű leszerelésre, a tömegirtó fegyverek eltiltására.

Röviden: megszilárdulna a világbéke.

Röviden: megrendülne a harmadik világháborúra építő egész amerikai politika.

Ha a tűz egyhelyütt kialszik, sokkal nehezebb újra meggyujtani, mint az égő tüzet máshová is átdobni.

Ezért akarták Amerika urai most — és mindörökre megszakítani a koreai fegyverszüneti tárgyalásokat.

Az amerikai tábornokok előszeretettel nevezték Koreát „gyakorlótérnek" új fegyverek, új harci módszerek kipróbálására, csapataik edzésére.

A koreai „gyakorlótéren" valóban sokmindent kipróbáltak.

Kipróbálták azt a módszert, hogy óriási bombatölcsérekkel szétszaggassák Korea országútjait, megbénítsák közlekedését s az utánpótlás elvágásával csapást mérjenek a frontra. De 27 hónapi kísérletezés után Barcus tábornok beismerte: „Az ellenség a szövetséges légihaderő ellenére végig tudja vinni az utánpótlását egész Koreán."

Kipróbálták azt a módszert, hogy B-29-es légierődöket lökhajtásos gépek védelmével nappali támadásra vessenek be. De kétéves kísérletezés után a tokiói főhadiszállás bejelentette, hogy a koreai-kínai lökhajtásosok gyorsabbak és jobbak

az amerikai gépeknél, s ezért a B-29-es légierődöt, az atombomba első ledobóját, nem lehet többé nappali bombázásra használni.

Kipróbálták a baktériumfegyver módszerét is. De ezzel csak azt érték el, hogy lelepleződtek a világ előtt és újabb milliók gyűlöletét vonták magukra.

A koreai „gyakorlótéren" az amerikai tábornokok már egész sor tapasztalatot szereztek azokról a módszerekről, amelyek nem váltak be, kudarcot vallottak. Csak azt a módszert nem találták meg, amellyel legyőzhetnék a koreai népet.

Ez még vadabb dühre ingerelte az amerikai militaristákat. A győzelemhez szokott katonai vezetők nem akartak beletörődni abba, hogy ezúttal képtelenek voltak győzni.

Még voltak kipróbálatlan módszerek és fegyverek. Voltak katonák, akik vagy elpusztulnak, vagy megedződnek a koreai „gyakorlótéren".

Az amerikai katonai, üzleti, politikai vezetők véleményét legtömörebben, legvilágosabban Van Fleet tábornok foglalta össze. Koreáról, az elpusztított, felperzselt, szerencsétlen Koreáról, milliók és milliók, koreai gyerekek és amerikai katonák temetőjéről szólva, 1952 januárjában Van Fleet tábornok kijelentette: „Korea áldás volt. Kellett lennie egy Koreának, vagy itt, vagy a világ egy más helyén."

Ezért akarták Amerika urai most — és mindörökre megszakítani a koreai fegyverszüneti tárgyalásokat.

Az általános és mindvégig ható tényezők mellett volt két olyan körülmény, amely meghatározta a tárgyalások megszakításának az időpontját is.

1952 októberében ült össze az Egyesült Nemzetek nyolcadik közgyűlése. Az amerikai vezetők még ez előtt véget akartak vetni a panmundzsomi tárgyalásoknak.

A koreai háború egyik legfőbb feladata az volt, hogy az Egyesült Nemzetek zászlaja alatt összefogja és amerikai parancsnokság alá helyezze a legkülönbözőbb nemzetek haderőit. Az amerikaiak hozzá akarták szoktatni szövetségeseiket, hogy ők az urak, szavuk parancs, amely ellen nincs fellebbezés.

Ez a próbálkozás csak részben sikerült. Igaz ugyan, hogy tizennyolc ország elküldte csapatait Koreába, de ezek a csa-

patok nem voltak jelentősek. Így a terhek nagy része az amerikaiakra hárult, s amellett alig volt kinek parancsolniok.

A koreai háború során mindinkább megingott az amúgyis csekélyke bizalom az amerikai vezetésben. MacArthur, Ridgway, Van Fleet, Dodd, Colson, Boatner egész sor baklövést és galádságot követett el és ehhez a szövetségesek mind kevésbbé akarták odaadni a nevüket. Hiszen a koreai háborúval az égvilágon semmit sem nyertek. Még abban az esetben is, ami nem következett be: ha tudniillik az Egyesült Nemzetek győzelmet arattak volna Korea felett, még abban az esetben is csak Amerika aratta volna le a győzelem minden előnyét. A többieknek semmiféle érdekük nem fűződött a koreai háborúhoz. A szövetséges országok népei egyre türelmetlenebbül követelték: vessenek véget a koreai vérontásnak.

Nőtt a csömör, a vonakodás, nőttek a rések a szövetség falán. A szövetségesek egyre nyiltabban kezdték bírálni főnöküket. A két legfőbb szövetséges, Amerika és Anglia között az 1952-es év során jóformán minden lényeges kérdésben ellentétek kerültek felszínre: a jalui erőművek bombázása, a napalmbomba használata, Li Szin Man rendszerének támogatása, a kocsedói vérfürdő, a panmundzsomi tárgyalások vezetése — egyik kérdés a másik után pattantotta ki a felszín alatt buzogó indulatokat, és mindegyiket csak nagy nehézségek árán s Amerika közismert erőszakosságával lehetett ideig-óráig elsimítani.

Az Egyesült Nemzetek új közgyűlését Amerika arra akarta felhasználni, hogy ráncbaszedje mozgolódó és békétlenkedő szövetségeseit, hogy biztosítsa a maga vezető szerepét és a többiek feltétlen engedelmességét, hogy a világ előtt azt a látszatot keltse, mintha a szövetség a legteljesebb rendben lenne, hogy hadvezetése és tárgyalásvezetése számára bizalmat szavaztasson az Egyesült Nemzetek többségével.

Ez a botcsinálta szavazás volt hivatva helyreállítani a megtépázott amerikai tekintélyt, megszilárdítani a bomladozó szövetség kötelékeit és „hivatalosan" biztosítani, hogy a jövőben is Amerika akarata lesz az uralkodó.

Ehhez azonban az kellett, hogy Panmundzsomban megszakadjanak a tárgyalások. Amerika csak egy módon remélhette, hogy akaratát rákényszeríti társaira: ha a nemzetközi helyzet a végsőkig feszült, ha a béke kilátása csökken, ha az

engedetlenkedőket egy új háború rémével tarthatja állandóan sakkban. (Az élet megmutatta: ha a szavazás az ENSz-ben „sikerült" is — a botcsinálta egység hamarosan megingott.)

A másik körülmény, ami meghatározta a tárgyalások megszakításának időpontját: az Egyesült Államokban novemberben elnökválasztásra készültek. Az előkészületek mind arra mutattak, hogy Truman és a Demokrata Párt felsőbb utasításra át készül játszani a kormányrudat Eisenhowernek és a Köztársasági Pártnak. Többek között ezért is nem indult Truman maga a választásokon és ezért is állítottak a „demokraták" olyan ismeretlen és jelentéktelen jelöltet, mint Stevenson.

A választási „harcban" — amelyet ilyen körülmények között nehéz volt harcnak nevezni — fontos szerepet játszott a koreai háború kérdése. A köztársaságiak — noha maguk is teljes részesei ennek a háborúnak (elég csak Dulles és MacArthur ténykedésére utalni) — a választási propaganda során a koreai háborút „Truman háborújának", „a demokrata államapparátus háborújának", „ostoba háborúnak" keresztelték el. Tudták, hogy az amerikai népnek — ha aktív lépéseket nem is tesz — elege van ebből a háborúból és kevés jelszóval lehet inkább szavazatokat szerezni, mint a koreai háború ellen hangoztatott akárcsak halvány szidalmakkal is. A koreai háború folytatása a republikánusok malmára hajtja a vizet és a demokratáknak szavazatok millióival kell fizetniök érte. Ha viszont a Truman-féle demokratapárti kormányzat a választások előtt megköti Koreában a fegyverszünetet, ez nagymértékben megnövelné az egyébként annyira esélytelen Stevenson esélyeit. Csakhogy éppen itt volt a bökkenő. A demokrata vezérek nem a saját pártjuk, hanem a köztársaságiak győzelméért tevékenykedtek. És ehhez a legnagyobb „segítség" — a panmundzsomi fegyverszüneti tárgyalások megszakítása, a népszerűtlen koreai háború folytatása volt. (Az amerikai elnökválasztáson valóban a koreai háború játszotta a legfontosabb szerepet. Stevenson és a Demokrata Párt „sikerrel" belebukott a háború folytatásába, Eisenhowernek pedig a szavazatok tömegét hozta az az ígérete, hogy Koreába utazik s ott megvizsgálja: hogyan gondolja befejezni a háborút.)

Mindent összegezve, már szeptember derekán szinte mérnöki pontossággal meg lehetett határozni, hogy az amerikai politika irányítói az Egyesült Nemzetek közgyűlése *előtt*, az

amerikai elnökválasztás *előtt*, tehát valamikor október első napjaiban meg fogják szakítani a panmundzsomi megbeszéléseket. Így is történt: Harrison tábornok október 8-án „bizonytalan időre" és a véglegesség reményében megszakította a fegyverszüneti tárgyalásokat.

Megakadályozni azt, hogy az amerikai küldöttek felkeljenek a tanácskozóasztaltól, nem lehetett. Egy esetleges újabb engedményt az adott időben semmiképp sem vezetett volna célra. Az amerikaiakkal való tárgyalásnak van egy állandó, lépésről lépésre felbukkanó nehézsége: ők minden békekezdeményezésben, minden engedményben — a másik fél gyengeségét látják. El sem tudják képzelni, hogy a szembenálló fél erős — és mégis békét akar, mégis valamiféle engedményt tesz. Ahhoz, hogy akármilyen kis haladást lehessen elérni velük, ahhoz újra és újra leckét kell kapniok ellenfeleik erejéről. Koreában — éppen a jövő érdekében — most nem az engedménytétel, hanem a leckeadás időpontja következett.

BÁR BIZONYOSRA LEHETETT VENNI, hogy az amerikaiak valamilyen módon meg fogják szakítani a tárgyalásokat, a koreai-kínai küldöttség mégis kedvező mérleget készíthetett munkájáról. Magatartásával, színvonalával, diplomáciai fölényével, bölcseségével elismerést és rokonszenvet vívott ki magának az egész világon, fényesen megmutatta, hogy minden lépését a béke őszinte óhaja, de a becsuletes és egyenrangú feltételekkel megkotott béke óhaja vezérli. Az erkölcsi győzelmen túl — maga a tizenöthónapos tárgyalás sem volt a legkevésbbé sem hiábavaló. Szívós és kitartó küzdelemmel olyan eredményeket hozott, amelyek az egész nemzetközi helyzet szempontjából hatalmas jelentőségűek — abban a vonatkozásban is, amit megakadályoztak és abban a vonatkozásban is, amit elértek.

Amit megakadályoztak: Amerika urai már a kezdet kezdetén sem ültek őszinte békeakarattal a tárgyalóasztal mellé. Odaültek azért, mert nem tudtak kitérni a szovjet békejavaslat és a közvélemény nyomása elől. De a fegyverszüneti tárgyalásokat már az első perctől kezdve nem a béke eszközének, hanem — bármennyire is visszásnak hangzik — a háború elmérgesítése egyik eszközének tekintették. Néhány nappal a keszoni tárgyalások megindulása előtt az amerikai kormány-

hoz közelálló *Washington Post*-ban egy figyelemreméltó cikk jelent meg. „A kínaiaknak meg kell érteniök — mondotta a cikk —, hogy ha nem tesznek lényeges erőfeszítést az ellenségeskedések megszüntetésére az elkövetkező tárgyalásokon, akkor a háború újrafelvétele nem marad olyan korlátozott mértékű, mint amilyen eddig volt." Ezzel egyidőben a *New York Times* azt jelentette Washingtonból, hogy a kormányköröket az a kérdés foglalkoztatja: a tárgyalások sikertelensége esetén Koreán kívüli területeket kell bombázni és atomfegyvert kell alkalmazni. A kínaiak és a koreaiak jól megértették, mit jelentenek ezek a hangok. Az amerikaiak azzal az elhatározással ültek le az asztalhoz, hogy valamiképpen kiprovokálják majd a tárgyalások megszakítását — a koreaiak-kínaiak részéről és akkor, „megtorlásképpen", kétszeres erővel lángol majd fel a háború. ez pedig ürügyet ad számukra Kína bombázására és az atomfegyver használatára. Így „szolgálta" volna a béketárgyalás a háború elmérgesítését. Csakhogy a koreai-kínai küldöttség keresztülhúzta ezt a számítást. Csodálnivaló türelmével, eréllyel párosult nyugalmával visszavert minden provokációt és nem tette meg Amerika urainak azt az áhított szívességet, hogy felálljon a tárgyalóasztal mellől, megszakítsa a megbeszéléseket, és ezzel alkalmat adjon a koreai helyzet megrontására. A tizenöthónapos tárgyalások végülis nem könnyítették, hanem megnehezítették a háború fellángolását.

S amit elértek: a tizenöt hónap alatt egy teljes fegyverszüneti egyezmény készült el Panmundzsomban, még akkor is, ha egy fontos pontja megoldatlan maradt. Ezt az egyezményszöveget nem lehetett egyszerűen széttépni. A panmundzsomi tárgyalóasztalt nem lehetett egyszerűen felrúgni. Az amerikaiak a végén már legszívesebben ezt csinálták volna. Nem merték megtenni, féltek a világ közvéleményétől, féltek a felelősség vállalásától, féltek a haragnak és a gyűlöletnek attól a hullámától, amit ezzel a fejükre idéztek volna. Megszakítani lehetett a tárgyalásokat, rövidebb vagy hosszabb időre is, de semmissé tenni már nem lehetett. A koreaiak szeptember elején a napszítta, esőverte sátor helyére új, csinos faépületet állítottak. Mintha azt akarnák jelképezni: Panmundzsom áll, s fennáll a tárgyalások folytatásának a lehetősége; az út, amelyen az amerikaiak elfutnak a tárgyalóasztal mellől,

nincs eltorlaszolva: vissza lehet — s talán majd vissza kell jönniök rajta. Panmundzsom áll, *él a koreai béke reménye.*

SZEPTEMBER 17-ÉN értesítést kaptam Budapestről: a *Szabad Nép* utasított, hogy Koreából utazzam Kínába, vegyek részt Pekingben az ázsiai és csendesóceáni országok készülő békekonferenciáján, s utána — térjek haza.

Tizennégy hónapja voltam távol hazámtól, népemtől, családomtól, barátaimtól. Nemegyszer heteken át még hír sem érkezett hozzám Magyarországról. Megkésett ujságlapokon mohón olvastam aztán: Diósgyőrött új nagykohó épült... megnyílt a Néphadsereg Színháza a régi Vígszínház helyén... Sztálinnak szobrot emelt Budapest... — De jó lett volna mindezt látni! Sokszor hónapokon át nem hallottam magyar szót. Kiültem a keszoni kertbe és hangosan verseket mondtam. Érezni akartam az anyanyelv zenéjét, jóízét.

És most hazaindulok. Kell-e szólnom az örömről, a vágyakozó türelmetlenségről?

És mégis, nem tudok *csak* örulni. Csatázik az újjongó örömmel a válás fájdalma.

Nehéz megválni attól, akit szeretünk. S én úgy szeretem ezt a népet, mint a magamét. Én úgy szeretem ezt a földet, mint a Duna és a Tisza partjának hívogató, drága mezőit.

Talán ha béke lenne, nem fájna így. Hiszen éppen az fáj a legjobban, hogy a háborúban, a veszedelmekben, a nehézségekben kell itthagynom ezt a népet, s míg ők véreznek, az életük minden napja bizonytalan, én nyugodt, kényelmes, biztonságos tájakra megyek. Tudom, nagyon keveset számít az, hogy ott vagyok-e vagy sem — mégis, még szólni is jobb, könnyebb róluk akkor, amikor az ember megosztja a sorsukat.

Annyira bíztam benne, hogy megérem itt a béke napját. Annyiszor reménykedtem, amikor valami kis haladás volt a tárgyalásokban: sikerülni fog. Valahogy személy szerint is felelősnek éreztem magam a tárgyalások eredményéért. Amikor tavasszal felvillant a megegyezés lehetősége, összeültünk Prackival — aki azóta már elutazott — és „tematikát" készítettünk: miről fogunk írni, ha meglesz a béke. Máig is őrzöm: 1. Beszélgetés hazatérő hadifoglyokkal. 2. Beszámoló az első házról, ami újjáépült. 3. Egy katonaférj visszatér a frontról...

Tizenöt „téma". Egyetlen nagy reménykedés. Mennyire vártam, akartam a napot, amelyen így kezdhetem a hazafelé szóló jelentést: „Koreában elnémultak a fegyverek..."

Nem sikerült itt megérnem.

Ez volt a búcsú napjaiban a legfájdalmasabb. S ez volt egyben a legparancsolóbb, a leginkább kötelező számomra: hogy a magam módján, amennyire erőmből telik, folytassam a harcot a békéért.

HAJNALBAN INDULOK EL Keszonból. A hűvös szél hamarosan kizavarja szememből az álmosságot. Nem aludtam semmit. A hajnalba nyúlt a búcsúzás.

Baráti arcok villannak elém: koreaiak és kínaiak, katonák, akik a fegyverszüneti küldöttségben dolgoznak; ujságírók, akik több mint egy esztendeje verekednek itt az igazság fegyverével az amerikai hazugságáradat ellen; fiatalok, fiúk és lányok a keszoni kultúrcsoportból, amelyik a frontot járja. A fül és a szív magával viszi a búcsú szavát, a kemény koreai nyelven, a dallamos kínain elhangzott szót: „Viszontlátásra".

Belemarkol a szívbe: vajjon látjuk-e egymást valaha?

Nyolcadszor teszem meg az utat Keszon és Phenjan között. Ismerős már minden dombhajlat, minden folyó és útelágazás. Ismerősök a romvárosok és ismerősok az ősi romok. Az eső, a szél, a szálló homok koptatja már a különbséget ősi romok és új romok között.

Egy hete sincs még, hogy — akárcsak tavaly — tájfun vonult végig az országon. Japánból jött, át a tengeren, aztán Dél-Korea felől Keszonon át feljebb nyomult és harántirányban keresztülszelte az országot, egészen Vonszanig. Otthagyta nyomát mindenütt. A kaoliánok karcsú dereka kettétörve. Fejük ernyedten lóg lefelé. A rizsföldek kalászai összekuszálva. De a fiatal szálak kezdenek kiegyenesedni, végigfésüli, elrendezgeti őket sűrű sugaraival a nyárvégi nap. A rizstermésel nem lesz baj. Jobb lesz sokkal, mint a tavalyi volt. Jó hír ez. Nagyon jó hír.

A tájfun megduzzasztotta a folyókat, a kisebb vagy gyengébb hidakat elseperte a víz és kimosta, itt-ott átszakította az utakat is. De mindennek most, egy hét elteltével nyoma sincsen. Hidak, utak, minden a legnagyobb rendben. Egy-egy

kiálló kő, hirtelen bucka meg-megrázza ugyan az autót, de egyébként síma és zökkenőmentes az utazás. Egyetlen bombatölcsérrel találkoztam az egész kétszázkilométeres szakaszon. Ezt is töltik már fel a kínai önkéntesek, mellette pedig keskeny, kitaposott kanyar, erre megyünk, a tölcsér nem okoz pillanatnyi megtorpanást sem. Minden amerikai bombázás ellenére Korea országútjai ma olyan jók, kemények, kikövezettek, biztosak, mint talán még soha.

Csunghva az utolsó város Phenjan előtt. Valaha, először itt volt a magyar kórház. Itt öltek meg egy éjszakai támadásnál három fiatal koreai ápolónőt az amerikai bombák. Ma egyetlen kusza romhalmaz ez az egykor csendes városka. Romhalmaz az iskolaépület is, ahol valaha a magyar orvosok az első sebeket bekötözték. A városon túl, a domboknál fekete nyílások ásítoznak, döngölt, kurta földkémények nézegetnek felfelé: földbevájt viskók. Azok laknak itt, akiknek két esztendővel ezelőtt még kőházuk volt, barátságos, meleg szobáik, tágas udvaruk, kertjük, hűsvízű kúttal és a kút mellett a kedves, csavarttörzsű törpefenyővel. Mivé lettek a házak, a kertek, a törpefenyőfák? A napsütés még a nyáré, de a szél már az őszt s a telet idézi fel. A földbevájt odúkban kell tíz- és tízezreknek az új telet keresztülküzdeniök. Nagyon kemény a koreai tél. Nagyon kemény akarat, elszántság, bizalom kell hozzá: panasz és zokszó nélkül, rosszulfűtött vagy fűtetlen földkunyhókban nekivágni a harmadik háborús télnek.

Csunghvától északra, az úttól jobbkézfelé egy tágas mezőn amerikai repülőgéproncs fekszik. Ismerős ez is, „útjelző": közel van Phenjan.

Megyek befelé a fővárosba. Túl a Tetonghanon: Nyugat-Phenjan. A szem hitetlenkedik és a szív összeszorul. Nem, ez nem az a városrész, amit megismertem, amelyikben éltem. Csupa rom volt az is. De a romok között is élt minden, az utcák és a házak, a boltok és a műhelyek — valahogy minden feszült, vágyódott, igyekezett ki a pusztulásból a béke felé.

Most kihaltak az utcák, alig lődörög néhány asszony és gyerek; ami még két hónappal ezelőtt nagyjából ép volt, most az is omladék, mintha nemcsak újra lerombolták, de ki is rabolták volna: az életet rabolták el belőle. Két hónap óta, a vétkes, vádoló július 11-e óta tart itt a pokoli tombolás. Két hónap óta támadás támadás után éri, egyik tömeggyilkosság

követi a másikat. Vér fröcskölte be a romokat: ártatlanok vére.

Aki túlélte, már elment innen. Itt-ott még pár össze nem dőlt bódé: az ajtajukon keresztbeszögezett deszkák jelzik, hogy a gazdájuk elköltözött. Akik még itt vannak, néhány százan vagy néhány ezren, azokat ideköti egy drága sír, vagy valami holmijuk, még keresgélnek az omladékok között, talán azt remélik, hogy egy ing, egy törülköző még előkerül; öregasszonyok, akik az utcaszélen eszelős makacssággal megpróbálják még kosárnyi megmaradt almájukat kiárusítani, gyerekek, akiknek a tegnapi vagy a multheti bombázás után senkijük sem maradt és most nem tudnak hová, kihez menni.

Szinte szédülten járok az utcán. Itt volt az a kis könyvesbolt, ahol tavasszal egy Goethe-könyvre akadtam. Ezen a sarkon állt az a bódé, ahol a zöldpaprikát szoktuk vásárolni. Ezen a törmelékkel teleszórt grundon láttam legutóbb az úttörők futóversenyét. A múzeum, igen, ez a múzeum volt. Pár hónapja még azt írtam róla, hogy az amerikai hadsereg feldúlta, de maga az épület épségben van. Az írást helyre kell igazítani. Most már az épületet is szétrombolták.

Miért kellett a könyvesboltokat és a zöldségesek bódéit lerombolni? Miért kellett felszaggatni az iskolásgyerekek tornaterét? Miért bombázták szét tonnás bombákkal a kifosztott múzeumot? Ezek hát a hadicélpontok? Vagy azok, akik a romok között éltek? A gondokkal küzdő asszonyok? A gyerekek, akiknek szemlencséje már ezernyi borzalmat gyüjtött s vetített letörölhetetlenül az emlékezet fehér lapjára? A kócos kofák, vagy a sovány könyvkereskedők? Miért kellett most ezekben a hónapokban, lépésnyi távolságra a fegyverszünettől, újra kezdeni és fokozni a tömeggyilkosságokat és a terrorbombázásokat? Hogyan fognak felelni ezekre a kérdésekre, hogyan fognak majd számot adni ezekről a bűnökről a bűnösök a felépült Phenjanban — mert Phenjan fel fog épülni — a nép ítélőszéke előtt? Mert a bűnösök nem kerülhetik el a népek ítéletét!

Hányadszor hitték, hogy megölik Phenjant! Tévedtek, újra és mindig is tévedni fognak. A nyugati városrész kihalt, de másutt felütötte fejét az élet, mint ahogy az összetört téglák között is kisarjad a fű. Más részeken, a folyó túlsó partján, a dombok lábainál most kisebb piacok, nem annyira összpontosítottak és teltek, mint a nyugatphenjani volt, de itt is kapni

már sokmindent, rizst, káposztát, halat s egyebet. A barlanglakások most még mélyebbre hatolnak a hegyek méhébe, még beljebb húzódnak az emberek, de akiket ideköt a munkájuk, a hivatásuk, azok itt is maradnak.

Mikor először utaztam el Phenjanból, emlékül egy fehér folyamnak, az utat javító emberek apadhatatlan sorának képét vittem magammal.

Most, a búcsúzó Phenjan még egy feledhetetlen emlékkel ajándékoz meg: a Tetonghan hídjának képével.

Ez a város egyetlen hídja. Igen fontos híd: ez köti össze a főútvonalat a határ és a front között. Pontosan egy esztendővel ezelőtt, 1951 szeptemberében szétrombolta az amerikai légihaderő. Egy éven át, valahányszor Keszonba mentem vagy Keszonból jöttem, mindig jó órás-másfélórás kerülőt kellett tenni, amíg a városon kívüli szükséghídon átjutottam a Tetonghanon. Így volt még júliusban is, az első nagy bombázás után. Most Keszonból jövet megint a város közepén, a régi hídon hajtott keresztül az autó. Bombazáporban, a legvadabb és legvadállatibb támadások heteiben, amikor annyi szenvedés zúdult a városra, mint még soha, amikor alig maradt ép kunyhó és a romokat is szétrombolták, Phenjan népe és a nép hadserege teljesen helyreállította ezt a hidat.

Viszem magammal a híd képét. Egyszerű vashíd, leginkább a mi Kossuth-hídunkra emlékeztet.

Viszem magammal a drága, szenvedő, hős Phenjan üzenetét: nincs erő, amely Korea népét legyőzhetné.

Fényes nappal megyek a határ felé. Egy esztendővel ezelőtt ezt az utat három éjszakán át tettem meg. Most órák alatt végigszalad rajta a dzsip. Ez a híres „Mig-völgy", az a terület, ahol ma már a koreai-kínai repülők az urak, ahol félelmetes a légelhárítás, ahová csak ritkán merészkednek be amerikai repülőgépek. Itt védettebb az élet, épebbek a házak, forgalmasabbak az utak, sűrűbb a lakosság, mint délebbre.

Az egész úton nem találkozunk amerikai repülőgéppel, csak egyetlenegyszer. Megállunk, enni valamit. Halljuk a gépzúgást. Látjuk a gépet is, lökhajtásos. A pilótának is látnia kell minket. Fényes nappal van, a nyílt úton állunk. Ennek a pilótának az lenne a kötelessége, hogy a magasból aláereszkedve lecsapjon az autóra és gépfegyvertüzet zúdítson rá. Nem teszi

meg. Nem meri megtenni, fél — és nem alaptalanul —, hogy az út mentén mindenfelé erős légvédelmi ütegek állnak.

Fényes nappal utazom végig Korea hadiszempontból legfontosabb országútján. Ezen az úton minden nap és minden éjszaka autók százai és ezrei közlekednek hadianyaggal és csapatokkal, tankok és ágyuk mennek a front felé. Ha az elmult éjjel vagy az előző éjjeleken kilőttek volna egyetlen autót, tankot vagy ágyút, azt nappal utazva feltétlenül látnom kellene. Egyetlenegyet sem látok. (Hazaérkezve a *New York Times*-ban megnéztem az e napokról szóló hivatalos amerikai hadijelentéseket. Szeptember 19-e és 21-e között tettem meg ezt az utat. Ez alatt az idő alatt az amerikaiak — saját jelentésük szerint — 275 autót semmisítettek meg. Ezek közül nyolcvanat hangsúlyozottan Phenjan és a front között, azon az úton, amelyen nappal végigutaztam. Ezeket az autókat bizony alaposan megsemmisíthették, mert még a nyomuk, a roncsaik sem maradtak meg. A sok autóból egyetlenegyé sem. Különös. Ezek a megsemmisített autók, úgylátszik, csak egy helyen léteznek, de ott aztán „megsemmisíthetetlen" szívósággal: az amerikai hadijelentésekben.)

Szalad az autó s egyre több autóval találkozik az országúton: itt már annyira megváltozott a helyzet, hogy a kozlekedés zöme nappal bonyolódik.

Kínai önkéntesek jönnek az úton szemközt; gyalog, vidáman, s felemelt hüvelykujjal küldenek üdvözletet.

Egy-egy öreg lépdel lassan, méltóságteljesen, a hatvanévesek fekete sapkájával.

Ökrösszekerek kocognak, lombokkal álcázva.

Fiatal asszonyok — gyerekekkel a hátukon, batyuval a fejükön megfordulnak az autó után és mosolyogva intenek búcsút.

A Kodzsihanon, ahol a „rosztovi" Ko tánca tette emlékezetessé a kompátkelést, most erős híd feszul. Talán a borúlátó futár se szögezné olyan aggodalmasan a mennyboltra a szemét: a híd körül légvédelmi ütegek rézsút magasbaemelkedő ágyúcsövei figyelik az eget.

Szinidzsuban, a határvárosban egész házsorok épültek újjá, zajosak, zsúfoltak az utcák, füstolnek a gyárkémények. A levegőben tanulógépek keringenek: folyik a pilótakiképzés.

Az ég közepéről nyugat felé indul a nap, amikor a Jaluhoz érek. Szélesen, lomhán hömpölyög a víz, tutajokat visz, csónakokat ringat. Már itt sem kell kompra szállnom: keményen és biztonságosan áll a híd, rajta fényes vasúti sínpár: a vonat is közlekedik.

Megállok a híd közepén. Ez még Korea. Megfordulok, visszanézek a hegyes-völgyes, meggyötört és győzelmes földre.

Tizennégy hónap után búcsúzni kell.

Az arcokat a parton már nem látom, széles a folyó. A tájat sem látom már, homályos a szem.

És ekkor — éppúgy, mint amikor először érte lábam a koreai földet — megint a Szózat szavai törnek fel bennem:

Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiába onta vért,
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért...

És rázúg harsogón, erősen a végső bizonyosság:

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor...

Ezért folyik a harc, itt és mindenütt — rendületlenül.

ELŐSZÓ ÉS UTÓSZÓ HELYETT

JELENTÉSEM VÉGÉRE értem. Igyekeztem — korábbi írásaimat felhasználva — összefüggő képet adni arról, amit tizennégy hónap alatt: 1951 augusztusa és 1952 szeptembere között Korea földjén láttam, hallottam, tapasztaltam. Az volt a szándékom, s ahhoz is tartottam magam munka közben, hogy lehetőleg csak olyasmiről írjak, aminek magam tanúja voltam, vagy amit szem- és fültanúk mondottak el nekem.

Koreáról s a koreai háborúval kapcsolatban sok értékes könyv, beszéd, dokumentum jelent meg az utóbbi esztendőkben. Politikai művek a háború kezdetéről, különböző szakaszairól, tudósok beszámolói vizsgálataikról, nemzetközi bizottságok, kiemelkedő közéleti férfiak és asszonyok jelentései. Fölösleges lett volna, ha történelmi vagy tudományos kérdések vizsgálatába bonyolódom. Amit én adhattam, s amit tőlem megkövetelhet az olvasó: a személyes tapasztalatok, az ujságíró szemtanú beszámolója.

AKKOR ÉRKEZTEM KOREÁBA, amikor a fegyverszüneti tárgyalások megkezdődtek, és akkor hagytam el az országot, amikor a tárgyalások közeli megszakadása már előrelátható volt.

Önmagától adódott, hogy a szélesen hömpölygő Jalu-folyó mellett a keszoni-panmundzsomi megbeszélések kezdete és megszakítása legyen az a két határkő, amely jelentésem elejét és végét jelzi.

Az élet — szerencsére — azóta túllépett ezen a második határkőn.

Már könyvem utolsó fejezeteinél tartottam, amikor Koreából új, s biztató hírek érkeztek. Újrakezdődtek a panmundzsomi tárgyalások. Kicserélték a beteg és a sebesült hadifoglyokat. Olyan egyezmény körvonalai bontakoztak ki, amely szerint nem lehet a foglyokat ellenőrzés nélkül, egyoldalú erőszakkal visszatartani. Felvillant a fegyverszünet reménye. Fel-

tűnt a látóhatáron az, aminek szolgálatába egész könyvemet állítottam: a koreai béke.

A PANMUNDZSOMI TÁRGYALÁSOK megszakadása óta roppant birkózás folyt a világban. A béke erői birkóztak, küzdöttek minden addiginál feszültebb helyzetben s feszültebb izmokkal a háború akaróival.

A gyujtogatók már készítették elő a nagy tüzet: a támadást Kína ellen, a tavaszi offenzívát a koreai fronton.

A béke hívei megelőzték őket.

Pekingben és Bécsben, a hatalmas kongresszusokon felemelték szavukat a népek: békét Koreában!

New Yorkban, az Egyesült Nemzetek közgyűlésén felemelte szavát a Szovjetunió: haladéktalanul fegyverszünetet Koreában!

Az új esztendő küszöbén felemelte szavát Sztálin: kész együttműködni egy új diplomáciai akcióban, hogy a koreai háborúnak végetvessenek.

Ez volt a béke legnagyobb harcosának utolsó nyilatkozata, utolsó mondata a világ felé.

Akik átvették műve folytatását — átvették ezt a hagyatékát is. A világ nagyobbik, s jobbik felét érezték, tudták maguk mögött.

Az Óceánon túlról sűrűsödtek a vésztjósló hangok. Azok, akik a koreai béke ígéretével jutottak hatalomra — vad és visszavonhatatlan háborús kalandokra készültek.

Aki csak a felszínt nézte, komor képet látott. Az uszítás, a kardcsörtetés, a fenyegetőzések köde-éjszakája még eltakarhatta előle a béke óriás seregeit.

De ezek a seregek már ott vonultak tömör és megszámlálhatatlan sorokban, s a hajnal felkelő napja az ő útjukat világította, a hajnali szél az ő zászlójukat lobogtatta.

A koreaiak-kínaiak békejavaslata visszakényszerítette az amerikai küldötteket a panmundzsomi tárgyalóasztal mellé. Nem volt hiábavaló tartós házat építeni a viharvert sátor helyére. 1953 tavaszán elmaradt a koreai offenzíva, elmaradt Kína megtámadása Tajvan felől. Zuhantak a tőzsdék árfolyamai, rikoltoztak a tábornok urak és marakodni kezdtek a „szövetségesek". De az egyszerű emberek százmillióinak ez a tavasz új reményeket melengetett.

A béke megint erősebbnek bizonyult a háborúnál.

MIKOR EZEKET A SOROKAT írom, még nem hallgattak el a fegyverek. Még folyik a küzdelem: végetvetni az öldöklésnek.

Talán holnap, talán holnapután mégis le lehet írnunk, mély lélekzettel és felfakadó örömmel ki lehet mondanunk, amit annyira szerettem — vágytam volna azon a véráztatta földön megérni, megírni, kimondani: „Koreában elnémultak a fegyverek".

A tárgyalások emberi eszméjének győznie kell az öldöklés és a pusztítás céltalansága fölött — és győzni is fog.

TUDOM ÉS TUDJUK VALAMENNYIEN: Koreában és Koreán túl még hosszú és szívós harc áll a *tartós* békére áhítozó emberiség előtt. Küzdelmes és göröngyös az út, amíg a kettéosztott Koreából — egységes Korea, amíg a kettéhasadt világból — *egy* világ lesz.

Mégis, a hároméves koreai háború már megadta a maga nagy tanulságait.

Végetért a gyarmati sétaháborúk s a kis népek könnyű leigázásának időszaka. Tömegek, egyszerű emberek tömegei magasodnak hőssé az igaz ügy védelmében. A technika nem segít az emberek ellen; a hazugság — az igazság ellen.

Az, aki a népek szabadságára támad, elbukik. Az, aki a békére támad, elszigetelődik. Ingatag minden szövetség, amely rossz ügy, rossz cél talaján épül.

S ami mindennél nagyobb tanulság:

Azt, aki a szabadságért küzd, nem lehet legyőzni.

Az, aki a békéért küzd, többé nincs egyedül.

A DRÁGA VÉR, amely Korea földjére hullott, a béke és a szabadság fáit öntözte.

Ezeknek a fáknak a gyökerét soha többé nem lehet kitépni.

Gyermekeink ott fognak ülni lombjaik alatt. Élvezni fogják csodálatos gyümölcseiket.

És tisztelettel gondolnak majd a hősökre s a mártírokra, akik nem érhették meg a békét. Akik életüket áldozták a jövőért.

Az ő emlékükneк szentelem én is ezt a könyvet.

1953 májusában.

TARTALOM

A Jalutól Phenjanig 5
Ez Phenjan 24
Vihar Keszonban 34
Phenjan legyőzi a háborút 70
Egyszerű emberek 108
Naplójegyzetek a Rákosi-kórházban 132
Panmundzsom 163
Keszon védői 218
A fegyverek közt dalolnak a múzsák 245
Baktériumháború 271
Fegyvertelen hősök 305
Egységben, összeforrva 355
Rendületlenül 399
Előszó és utószó helyett 450

Felelős lektor: V.g Vilmosné. Műszaki vezető: Szécsi Andor.

Megjelent 8000 példányban. — Tartalma 27,3 szerkesztői ív. — Terjedelem 28½ (A/5) ív.

5146. Franklin nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.
Felelős: Vértes Ferenc.

KOREA

Az 1951. nov. végi frontvonalon alapuló „demarkációs vonal" hozzávetőleges rajza.

A népi erők által felszabadított délkoreai terület

Az amerikai hadsereg által elfoglalt terület

Vasút

Országhatár

1:2 500000

50 0 50 100 150 km

122 Greenwichtől keletre 124 126 128 130 GGy

28'-Ft